

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**TÜRKZÂDE HAFIZ MEHMED ZİYÂEDDİN'İN “MEKÂTİB HAZİNESİ YÂHÛD
MÜKEMMEL VE MUFASSAL ‘OSMANLI İNŞÂSI” ADLI ESERİNİN
İNCELENMESİ VE METNİ**

Kamile KIRBAŞ
ORCID: 0000-0003-0094-977X

Danışman
Prof. Dr. Zehra GÖRE
ORCID: 0000-0002-9917-3651

Konya – 2024

ÖN SÖZ

1865'te Çanakkale'de dünyaya gelip sonrasında hayatına İstanbul'da devam eden Türkzâde Hafız Mehmed Ziyâeddin din, hukuk, inşa alanlarında eserler kaleme almıştır. İnşa alanında kaleme alınmış *Mekâtîb Hazinesi yâhûd Mükemmel ve Mufassal 'Osmanlı İnşâsı* adlı eserin incelenmesi ve çeviri yazısını içeren bu çalışma altı bölümden oluşmaktadır.

“Giriş” başlığını taşıyan birinci bölümde çalışmadaki problem durumu; çalışmanın amacı, alt amaçları, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve çalışmanın içeriğine dair önemli tanımlar yer almıştır. Çalışmada *Mekâtîb Hazinesi yâhûd Mükemmel ve Mufassal 'Osmanlı İnşâsı* isimli eserin Latin alfabesine aktarılması ve yazma, yazışmaya dair kurallar ile yazışma türlerine dair öğelerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

İkinci bölüm; yapılan araştırmanın kuramsal çerçevesini, yazarın hayatı ve eserleri ile ilgili bilgileri, bu araştırmanın konusuna benzer tarzdaki yüksek lisans ve doktora tezleri ile makaleleri içermektedir. Kuramsal çerçevede “inşa, münşeat, yazışma, mektup” kavramları çerçevesinde bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

“Yöntem” başlıklı üçüncü bölümde çalışma nesnesi, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizine ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi uygulanmış, veriler tarama modeli ile toplanmış ve doküman analizi yapılmıştır. “Araştırmanın Çalışma Nesnesi” başlığında incelenen eserin detaylı bir şekilde tanıtılmasına gayret edilmiştir.

Dördüncü bölümde *Mekâtîb Hazinesi yâhûd Mükemmel ve Mufassal 'Osmanlı İnşâsı* adlı eserden yazma ve yazışmada dikkat edilecek hususlara, yazışma türlerine ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular, alt amaçlara paralel olarak on dört başlık hâlinde yazılmıştır.

Eserin çeviri yazısı beşinci bölümde bulunmaktadır. Çalışmanın son kısmı olan altıncı bölümde çalışmayla ilgili sonuç ve öneriler aktarılmıştır. Çalışma, tezin oluşturulmasında yararlanılan kaynaklar ile tamamlanmıştır.

Bu çalışmanın başından sonuna kadar bilgi ve tecrübesiyle yolumu aydınlatan, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli danışmanım Prof. Dr. Zehra GÖRE'ye çok teşekkür ederim.

Kamile KIRBAŞ

Haziran 2024

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	v
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vi
KISALTMALAR.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT.....	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.2.1. Alt amaçlar.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Varsayımlar	3
1.5. Sınırlılıklar	3
1.6. Tanımlar	3
2. ALAN YAZIN	4
2.1. Kuramsal Çerçeve	4
2.2. Türközâde Hafız Mehmed Ziyâeddin	9
2.2.1. Hayatı.....	9
2.2.2. Eserleri.....	10
2.3. İlgili Araştırmalar.....	12
2.3.1. Tezler	12
2.3.2. Makaleler	14
3. YÖNTEM.....	16
3.1. Araştırmanın Modeli	16
3.2. Araştırmanın Çalışma Nesnesi.....	16
3.3. Veri Toplama Araçları	18
3.4. Verilerin Toplanması.....	18
3.5. Verilerin Analizi	18
4. BULGULAR	19
4.1. <i>Mekâtib Hazinesi Yâhûd Mükemmel ve Mufasssal ‘Osmanlı İnşâsı’</i> ndaki Yazışma Türleri	19
4.2. Tebrik Mektupları	20
4.2.1. Sene ve bayram tebrikleri (sene ve bayram tebrîkleri).....	20
4.2.2. Çeşitli tebrik mektupları (tebrîkât-ı muhtelif).....	22

4.3. Taziye ve Teselli Mektupları (Ta'ziye Mektûbları, Tesliyet-nâme).....	24
4.3.1. Taziye mektubu örnekleri	25
4.3.2. Taziye mektubu cevapları.....	26
4.3.3. Teselli mektubu örnekleri	26
4.3.4. Teselli mektubu cevapları.....	27
4.4. Teşekkür Mektupları (Teşekkür-nâmeler).....	27
4.4.1. Teşekkür mektubu örnekleri	28
4.5. Özür Mektupları (Ma'zeret-nâme).....	28
4.5.1. Özür mektubu örnekleri.....	29
4.5.2. Özür mektubu cevapları.....	29
4.6. Azarlama Mektupları (Ta'zîr-nâme)	30
4.6.1. Azarlama mektubu örnekleri.....	30
4.7. Tavsiye Mektupları (Tavsiye-nâmeler).....	31
4.7.1. Tavsiye mektubu örnekleri	32
4.8. Talep Mektupları (Taleb Mektûbları)	33
4.8.1. Talep mektubu örnekleri.....	33
4.9. Tezkireler.....	34
4.9.1. Tezkire örnekleri	34
4.10. Davet Mektupları ve Tezkireleri (Da'vet-nâmeler ve Da'vet Tezkireleri)	34
4.10.1. Davet mektubu örnekleri	35
4.11. Ticaret Mektupları (Mekâtîb-i Ticâriyye)	35
4.11.1. Ticaret mektubu örnekleri.....	36
4.12. Resmî Yazışmalar	54
4.12.1. Dilekçe ('arz-ı hâl)	54
4.13. Mektuplaşmaya Dair Hususlar.....	58
4.13.1. Mektup cevapları (mektûb cevâbları).....	58
4.13.2. Mektupların şekil özellikleri	58
4.13.3. Mektup zarflarının üzerine yazılacaklar	59
4.13.4. Posta ve telgraf ücreti	59
4.13.5. Mektup başlangıçları	60
4.13.6. Söz arasında kullanılacak tabirler	60
4.13.7. Hususi ünvanlar.....	61
4.13.8. İmza üzerine yazılacak tabirler	61
4.14. Yazışma Türlerinin Öğretimi.....	61
5. ÇEVİRİ YAZI.....	63
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	370
6.1. Sonuç.....	370
6.2. Öneriler.....	374
KAYNAKLAR.....	375

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

TÜRKZÂDE HAFIZ MEHMED ZİYÂEDDİN'İN "MEKÂTİB HAZİNESİ YÂHÛD MÜKEMMEL VE MUFASSAL 'OSMANLI İNŞÂSI" ADLI ESERİNİN İNCELENMESİ VE METNİ başlıklı tez çalışmamın toplam **377** sayfalık kısmına ilişkin, 26/06/2024 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%14** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

26/06/2024

Kamile KIRBAŞ

Prof. Dr. Zehra GÖRE

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

26/06/2024

Kamile KIRBAŞ

KISALTMALAR

H	: Hicri
Hz.	: Hazreti
M	: Miladi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
s.	: sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: ve benzeri
vs.	: vesaire

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

TÜRKZÂDE HAFIZ MEHMED ZİYÂEDDİN'İN “MEKÂTİB HAZİNESİ YÂHÛD MÜKEMMEL VE MUFASSAL ‘OSMANLI İNŞÂSI’ ADLI ESERİNİN İNCELENMESİ VE METNİ

Kamile KIRBAŞ

Bir milletin tarih sahnesindeki yerini koruyabilmesi ancak dil ile mümkündür. Bu nedenle her millette kimi aydınlar kendi dilinin kurallarını iyi bilmeye ve bu bilgileri yeni nesillere aktarmaya gayret etmiştir. Bu, aynı zamanda sosyal bir varlık olan insanın tarihe kendinden bir iz bırakma isteğinin de sonucudur. İletişimin insanoğlunun en temel ihtiyaçlarından olduğu kabul edilirse kimi insanlar bu iletişimi ortaya koyduğu yazılı eserler vasıtasıyla sağlamaya çalışmıştır.

Bu çalışmada XIX. yüzyıl müelliflerinden Türkzâde Hafız Mehmed Ziyâeddin'in kaleme aldığı *Mekâtib Hazinesi yâhûd Mükemmel ve Mufassal 'Osmanlı İnşâsı'* adlı eserin Latin alfabesine aktarılması, yazma ve yazışmaya dair kurallar ile yazışma türleri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. H 1314 (M 1896) yılında Asaduryan Matbaasında 511 sayfa olarak basılan eserde öncelikle yazma ve yazışmaya ilişkin etraflı bilgilere yer verilmiş, ardından bu bilgiler dört yüz yirmi yedi adet örnekle desteklenmiştir. Yazarın yakın çevresinin telkinleri sonucunda kaleme aldığını belirttiği eserde “mekâtibe” kavramı tanımlanmış, inşa ilminin usulleri “mevâdd, havâss, tabakat ve tahsîn-i inşâ” olmak üzere dört başlık altında aktarılmıştır. Ayrıca söz sanatları, kalem erbabı, yazıda kullanılacak üsluplar ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Yazışma örnekleri resmî ve gayriresmî olmak üzere iki başlık altında açıklanmış ve örneklendirilmiştir. Söz konusu yazışma örnekleri tebrik, taziye, teselli, teşekkür, özür, azarlama, tavsiye, talep ve davet mektupları; tezkire, telgraf, ticari yazışma, “tavsîf-nâme”, ilmühaber, dilekçe, kartvizit; rapor, mazbata ve beyanname olarak tespit edilmiştir. Ticari yazışmalarda ise itibar ve sipariş mektupları, fatura, poliçe, ikametgâh senedi, emre muharrer senet, açık bono, tediye emri, itibar mektubu, çek, protesto, adı borç senedi, ibra ve iskat senedi, vekâletname, tahkimname, icar, kefaletname, haciz, kefalet senedi, havale, muvazaa senedi, müzaraa sözleşmesi, kolektif şirket, komandit şirket, mudarebe şirketine ilişkin açıklama ve örnekler bulunmaktadır.

Eser, söz konusu bilgilerin ve örneklerin yanı sıra mektup cevapları; mektupların başında ve sonunda, söz arasında kullanılacak ibareler; tercih edilecek mektup kâğıtları, mektup zarflarının üzerine yazılması gerekenler, posta ve telgraf ücretlerine dair malumatı da içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Mekâtib Hazinesi, mekâtibe, inşâ, münşeât, yazma, yazışma.

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Turkish and Social Sciences Education
Turkish Education Program
Master Thesis

REVIEW AND TEXT OF TÜRKZÂDE HAFIZ MEHMED ZİYÂEDDİN'S WORK NAMED "MEKÂTİB HAZİNESİ YÂHÛD MÜKEMMEL VE MUFASSAL 'OSMANLI İNŞÂSI"

Kamile KIRBAŞ

A nation's ability to maintain its place in history is only possible through language. For this reason, some intellectuals in every nation have tried to know the rules of their own language well and to transfer this knowledge to new generations. This is also the result of man, who is a social being, wanting to leave a trace of himself in history. If it is accepted that communication is one of the most basic needs of human beings, some people have tried to provide this communication through written works.

In this study, it is aimed to transfer the work titled *Mekâtîb Hazinesi yâhûd Mükemmel ve Mufassal 'Osmanlı İnşâsı*, written by Türkzâde Hafız Mehmed Ziyâeddin, one of the 19th century authors, into the Latin alphabet and to examine it in terms of the rules of writing and correspondence and the types of correspondence. The work, which was printed in 511 pages at the Asaduryan Printing House in 1314 H (1896 AD), firstly included detailed information about writing and correspondence, and then this information was supported by four hundred twenty seven examples. In the work, which the author stated that he wrote as a result of the suggestions of his close circle, the concept of "mekâtîbe" is defined and the methods of construction science are explained under four headings: "mevâdd, havass, tabakat and tahsîn-i inşâ". Additionally, information about figures of speech, writing experts, and styles to be used in writing is included.

Correspondence examples are explained and exemplified under two headings: formal and informal. The correspondence in question includes letters of congratulations, condolences, consolations, thanks, excuses, letters of recommendation, requests and invitations; memorandum, telegram, commercial correspondence, "tavsîf-nâme", document, petition, business card; It was determined as a report, memorandum and declaration. In commercial correspondence, letters of reputation and orders, invoices, policies, residence deeds, promissory notes, open promissory notes, payment orders, letters of goodwill, cheques, protests, ordinary debt notes, discharge and revocation deeds, power of attorney, arbitration deeds, lettings, suretyships and seizures are made. There are explanations and examples about surety bond, money order, collusion bond, negotiation contract, collective company, limited liability company, mudaraba company.

Keywords: Mekâtîb Hazinesi, mekâtîbe, prose, writing, correspondence.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğu günden itibaren iletişime ihtiyaç duymuştur. Söz konusu iletişim duruma göre jest ve mimiklerle, sözle hatta dumanla sağlanmıştır. Yazının icadı ile iletişim konusu başka bir boyuta taşınmıştır. Kendini materyaller üzerine çizdiği şekiller ile ifade etmeye başlayan insanoğlu zamanla bu iletişim kanalını geliştirmiş, kendi dilini oluşturmuş, diline kurallar koymuştur. Böylece kalıcılığı sağlama fırsatını da elde etmiştir. Zamana direnen mağara resimleri, tabletler, kitabeler, kitaplar sayesinde günümüz insanı sürecin gelişimini takip edebilmiştir.

İnsanın belleği olarak adlandırılabilen yazı, yüzyıllar arasındaki iletişimi sağlayan unsurlardan olduğundan kimi tarihçi ve bilginler yazının icadını medeniyetin başlangıcı kabul etmişlerdir (Bülbül, 2000: 2). Dolayısıyla yazı medeniyetin işaretidir. Kendi kültürü, medeniyeti, edebiyatı olan milletler kendi yazı diline de sahiptir. Yazı dilini geliştiren ise ilim insanları, aydınlar, şairler ve yazarlardır. Milletleri bir arada tutup gelecek yüzyıllara taşıyan, bu insanların ortaya koyduğu eserlerdir (Bülbül, 2000: 10).

Türk tarihinin ilk yazılı metni günümüzde Moğolistan sınırları içerisinde bulunan Orhun Kitabeleri'dir. Göktürkler dönemine ait olan ve Bilge Kağan, kardeşi Kültigin, Vezir Tonyukuk adına dikilen bu kitabeler nesir hâlinde yazılmıştır. Muharrem Ergin, Orhun Âbideleri isimli kitabının Ön Söz'ünde söz konusu yapıtlarla ilgili düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: *“Türk adının, Türk milletinin isminin geçtiği ilk Türkçe metin... İlk Türk tarihi... Taşlar üzerine yazılmış tarih... Türk edebiyatının ilk şaheseri... Türk hitabet san'atının erişilmez şaheseri... Hükümdarâne eda ve ihtişamlı hitap tarzı... Yalın ve keskin üslûbun şaşırtıcı numunesi... Türk milliyetçiliğinin temel kitabı... Bir kavmi bir millet yapabilecek eser... Asırlar içinden millî istikameti aydınlatan ışık... Türk dilinin mübarek kaynağı... Türk yazı dilinin ilk fakat harikulâde işlek örneği... Türk yazı dilinin başlangıcını milâdın ilk asırlarına çıkartan delil...”* (Ergin, 1970: I). İşte o günden bu zamana kadar yazı, Türk insanı için de duygularını düşüncelerini, tecrübelerini, nasihatlerini gelecek kuşaklara aktarmanın aracı hâline gelmiştir.

Ağca'ya göre insan yeryüzüne anlamak ve anlatmak için gelmiştir. Hiçbir filozof, hiçbir mucit ortaya koyduğu eseri, unutmaya meyilli insan hafızasına emanet etmeye razı olmamıştır. Bu sebeple icatlar, buluşlar, eserler kısacası düşünce ürünü olan her şey grafik, şekil, kroki, resim gibi eserlerle kalıcı hâle getirilmiştir. Böylece bugünün insanı geçmişteki düşünürlerin neler meydana getirdiğini öğrenme şansına erişmiştir (2003: 11). Aksi hâlde yazan ve yazılan

çok olmasına rağmen okunan ve unutulmayan az olacaktır (2003: 13). İnsanların unutulmama, tarihte bıraktığı izi gelecek nesillerin de görmesini isteme düşüncesi edebiyat dünyasında pek çok eserin doğmasını sağlamıştır.

İnsanın anlama ve anlatma ihtiyacı iletişimi zorunlu kılmıştır. Çift yönlü bir faaliyet olan iletişim, yazı ile buluşunca ortaya “yazışma” kavramı çıkmıştır. TDK Türkçe Sözlük’te “Bir konuda karşılıklı yazı yazma; haberleşme, muhabere” (<https://sozluk.gov.tr>) olarak tanımlanan yazışma, kendi içinde farklı türlere ayrılarak yazın dünyasındaki gelişimini yüzyıllar boyunca sürdürmüştür. “Kaleme alınan şeyler, nesir yazılar, mektuplar” (Develioğlu, 1970: 971) olarak tanımlanan münşeatlar da Türk yazınında kendine önemli ölçüde yer bulan eserlerden olmuştur.

1.1. Problem Durumu

Bu çalışmada problem, Türkzâde Hafız Mehmed Ziyâeddin’in *Mekâfîb Hazinesi yâhûd Mükemmel ve Mufassal ‘Osmanlı İnşâsı* adlı eserinden yazışma türleri ve kuralları ile alakalı hangi veriler elde edilebilir?” sorusudur.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma ile H 1314 (M 1896) yılında Asaduryan Matbaasında 511 sayfa olarak basılan, Türkzâde Hafız Mehmed Ziyâeddin’in Osmanlı Türkçesi ile yazdığı “*Mekâfîb Hazinesi yâhûd Mükemmel ve Mufassal ‘Osmanlı İnşâsı*” adlı eseri Latin alfabesine aktarmak ve eserdeki yazışma türlerine ilişkin öğeleri belirlemek amaçlanmıştır. Eserde yer alan yazışma türleri ile ilgili bilgileri, yazışmada dikkat edilecek kuralları aktarmaya dair bir sonuca varmaya çalışılmıştır.

1.2.1. Alt amaçlar

Araştırmanın alt amaçları şunlardır:

- a) Eserde bulunan yazışma türleri hangileridir?
- b) Eserde tebrik mektuplarına ilişkin bilgiler nelerdir?
- c) Eserde taziyeye ve teselli mektuplarına ilişkin bilgiler nelerdir?
- ç) Eserde teşekkür mektuplarına ilişkin bilgiler nelerdir?
- d) Eserde özür mektuplarına ilişkin bilgiler nelerdir?
- e) Eserde azarlama mektuplarına ilişkin bilgiler nelerdir?
- f) Eserde tavsiye mektuplarına ilişkin bilgiler nelerdir?
- g) Eserde talep mektuplarına ilişkin bilgiler nelerdir?
- ğ) Eserde tezkirelere ilişkin bilgiler nelerdir?
- h) Eserde davet mektupları ve tezkirelerine ilişkin bilgiler nelerdir?

- i) Eserde ticaret mektuplarına ilişkin bilgiler nelerdir?
- i) Eserde resmî yazışmalara ilişkin bilgiler nelerdir?
- j) Eserde mektuplaşmaya ilişkin bilgiler nelerdir?
- k) Türzkâde Hafız Mehmed Ziyâeddin'in *Mekâtîb Hazinesi yâhûd Mükemmel ve Mufassal 'Osmanlı İnşâsı* isimli eserinin yazışma türlerinin öğretimi bakımından durumu nedir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Çalışma, *Mekâtîb Hazinesi yâhûd Mükemmel ve Mufassal 'Osmanlı İnşâsı* isimli kitabın bugüne kadar Latin alfabesine aktarılmamış ve yazışmada dikkat edilecek hususlar ile yazışma türleri kapsamında ele alınmamış olması bakımından önem arz etmektedir. Çalışma sonucunda böyle bir eserin günümüz alfabesi ile alana kazandırılması, yazışmalarda dikkat edilmesi gereken unsurlar ve yazışma türleri bakımından incelenmesi araştırmacılar için faydalı olacaktır.

1.4. Varsayımlar

Asaduryan Matbaasında H 1314 yılında basılan *Mekâtîb Hazinesi yâhûd Mükemmel ve Mufassal 'Osmanlı İnşâsı* adlı kitap, içerisinde yer alan yazışma adabına dair bilgiler ve yazışma örnekleri bakımından yazışma türlerinin ve kurallarının tanıtılmasında önemli bir eser vasfı taşımaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma, Türzkâde Hafız Mehmed Ziyâeddin'in Osmanlı Türkçesi ile kaleme aldığı *Mekâtîb Hazinesi yâhûd Mükemmel ve Mufassal 'Osmanlı İnşâsı* adlı eserin konusunu oluşturan yazışma kurallarına dair bilgiler, yazışma konulu bilimsel araştırmalar ve eserdeki yazışma türlerinin tespiti ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Belagat: Konuyu bütün yönleriyle kavrayarak hiçbir yanlış ve eksik anlayışa yer bırakmayan, yorum gerektirmeyen, yapmacıktan uzak, düzgün anlatma sanatı.

İnşa: Düzyazı veya şiir kaleme alma, yazıya dökme.

Münşeat: Sanatlı düzyazı veya mektupların toplandığı dergi.

Osmanlı Türkçesi: XIV-XX. yüzyıllar arasında Anadolu'da ve Osmanlı Devleti'nin yayıldığı ülkelerde kullanılmış olan konuşma ve yazı dili, Osmanlıca.

Tahrir: Yazma.

BÖLÜM 2

2. ALAN YAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

TDK Türkçe Sözlük'te “*İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma*” (<https://sozluk.gov.tr>) şeklinde tanımlanan dil, aynı zamanda kültür aktarım aracı olarak vazife görmüştür. Geçmişten geleceğe tarihî, kültürel, sosyal değerlerin aktarımı dil sayesinde olmuştur. Bu aktarım esnasında dile bazı kurallar koyma zorunluluğu doğmuştur. Türk dili nesilden nesile aktarılırken kuralların öğretilmesi için çaba gösterilmiş, bu maksat doğrultusunda pek çok eser kaleme alınmıştır.

Yazılı bir eser ortaya koyarken dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Aktaş ve Gündüz'e göre yazı yazarken sadece o yazının kaleme alındığı dilin kurallarını bilmek yetmez; aynı zamanda bilinen kuralların doğru şekilde aktarılması, sözün akıcı ve muhatabı etkileyecek tarzda söylenmesi gerekir. Bunun için kelimeler yerli yerinde kullanılmalı, düşünceler plan dâhilinde yazıya geçirilmeli, cümleler metnin türüne uygun şekilde kurulmalıdır. Bu noktada metnin türünün tayin edilmesinin aynı zamanda üslubun belirlenmesi anlamına geldiği söylenebilir (2010: 164-187). İyi bir yazı yazılabilmesi için ayrıca maksadın belirlenmesi, maksatla ilişkili olarak duygu ve düşüncelerin muhataba iletilmesi ve bunlar yapılırken hitap edilen kişi ya da kişilerin mevkisinin dikkate alınması önemlidir (Tansel, 1983: 3).

İnşa

Türk edebiyatındaki yazı türlerinden biri “yapma, vücuda getirme, kaleme alma” (Sami, 2009: 177) gibi anlamlara gelen *inşadır*. Bugün “düzyazı” (<https://sozluk.gov.tr>) olarak ifade edilen, “mektupları birtakım kaidelere uyararak yazma ve ifadeyi en düzgün biçimde ortaya koyma sanatı” (Gültekin, 2015: 244) olarak tanımlanan *inşa*, Tanzimat'a kadar *mektup* türünü de kapsayan bir tabir olmuştur (Gökyay, 1974: 17). Gültekin' göre *inşa*, “hem resmî ve gayriresmî yazışmaları usulüne uygun yapma hem de estetik bir düzyazı meydana getirmeyi kapsayan tabir”dir (2015: 244).

“İnşa” sözcüğü, Arapça *enşe'e* ya da *neşe'e* kökünden türemiştir ve genellikle “resmî yahut özel yazışmalara dair kaideler ve bu yazışmalardaki üslup” olarak açıklanmaktadır. Zaman içerisinde *inşa* tabiri bu manasından uzaklaşmış ve düzyazı kaleme almadaki ustalığı ifade etmiş olmakla beraber *inşa* ve *münşeât* sözcükleri özel ve resmî muhaberelelerin kurallara uygun şekilde yapılması olarak anlaşılmaya devam etmektedir (Gültekin, 2015: 1-3).

Düzyazı yazarlara genellikle “münşi” denilirken münşilerin resmî ve hususi yazışmalar dâhil olmak üzere çeşitli isimlerle kaleme aldıkları yazıların bir araya getirildiği kitaplara “münşeat” adı verilmiştir. Türk edebiyatında mektuba ait ilk örneklere münşeat kitaplarında rastlanmıştır (Gökyay, 1974: 17-18). Osmanlı Devleti’nde önceleri kullanılan “münşeat” veya “inşa kitabı” tabirleri XIX. yüzyıl itibarıyla yerini “kitabet”e bırakmış, bu tarz eserleri kaleme alanlara da “kâtip” adı verilmiştir (İpşirli, 1995: 3-4).

İnşa tabiri, zaman içerisinde estetik kaygılarla kaleme alınmış düzyazıyı kapsamış olsa da İslamiyet’in ortaya çıkmasının ardından geçen üç yüz yılda daha çok resmî yazışmaları karşılamıştır. Hz. Muhammet devri kitabet tarzında Cahiliye Dönemi’nin izleri görülmesine rağmen yazışma üslubu zamanla değişmiş ve gelişmiştir (Gültekin, 2015: 5). Hz. Muhammet döneminde yazışmalar genellikle İslamiyet’e davet maksatlı kaleme alınırken yazılara besmele ile başlanmasına, yazılanların kısa ve öz olmasına, yazım hatası yapılmamasına ayrıca dikkat edilmiştir (Bozkurt, 2004: 14).

Osmanlı Devleti’nde özellikle Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethetmesinin ardından devlet yönetiminde resmî yazıların düzenlenmesi ve muhafaza edilmesinde ciddi gelişmeler görülmüştür. Hatta bu alanda Tacizâde, Celâlzâde Mustafa Çelebi, Okcuzâde, Ramazanzâde gibi isimler ön plana çıkmış ve onların yazışmaya dair ortaya koyduğu kaideler sonraki yıllarda da uygulanmaya devam etmiştir (İpşirli: 1995: 2).

Mektup

Arapça *ketb* fiilinden türeyen *mektup* “yazılmış” (Devellioğlu, 1970: 724) anlamına gelirken yine aynı kökten türeyen *kitabet* tabiri “yazı yazma, bir şeyi düzgün ve kurallara uygun şekilde kaleme alma” (<https://www.lugatim.com>) olarak tanımlanmaktadır. Mektup türünün tarih sahnesine çıkması çok eskilere dayanmaktadır. Antik Mısır’da kâtip olarak görev yapanlar yalnız dilekçe değil, kişilerin şahsi yazışmalarını da kaleme almışlardır (Tuncel, 1964: I). MÖ 2000’lerin başlarında Asur ile Kayseri Kültepe arasındaki yazışmaları ihtiva eden ve kilden zarflar içine koyulmuş kil tabletler günümüzde en eski mektup örnekleri olarak kabul edilmektedir. Bu örneklerde mühür bulunması, mühürleme geleneğinin mektubun ortaya çıkışına dayandığını göstermektedir. Hz. Muhammet döneminde de devam eden mühür, sonraki yüzyıllarda yerini imzaya bırakmış hatta resmî mektuplarda hem mühür hem imzaya yer verilmiştir (Bozkurt, 2004: 13).

Arap edebiyatında mektup yerine “risâle” sözcüğü tercih edilmiştir. Edebî mektuplarda muhatabın makamına uygun bir üslup kullanılmasına, gereksiz ifadelerden kaçınılmasına, anlatımın yapmacık olmamasına önem verilmiştir. Ayrıca *seci, istiare, tevriye, teşbih, mecaz, kinaye, teşbih* gibi söz sanatlarından yararlanılmıştır (Durmuş, 2004: 14).

Fars edebiyatında mektuplar ikiye ayrılmıştır. Halktan kişiler arasındaki yazışmalara “ihvâniyyât”, devlet adamları arasındaki yazışmalara ise “sultâniyyât” adı verilmiştir. Farsçanın saray ve edebiyat lisanı olarak kabul edilmeye başlaması yazışmada Fars dilinin tercih edilmesine yol açmıştır. *Sultâniyyât* denilen mektuplar Harzemşahlar, Gazneliler ve Selçuklular döneminde edebî üslup bakımından ilerleme kaydetmiş ve böylece mektup, *inşa* sanatının bir kolu olmuştur. Hatta bazı eserlere kâtipliğe ve mektup yazım usullerine dair bölümler dâhil edilmiştir. Farsça kaleme alınmış edebî mektuplar, “*mekâtib, münşeât* ya da *rukaât*” olarak adlandırılan eserlerde toplanmıştır (Kurtuluş, 2004: 16).

Batı’da mektubun edebî bir tür olarak görülmesi XVI. yüzyılda mümkün olmuştur. XVI. yüzyıldan önce Avrupa’da yazılanlar daha çok haberleşme amacı taşıyan veya politika konulu mektuplardır. XVII. yüzyıl Avrupa’sında mektup artık kuralları oturmuş bir tür hâline gelmiştir (Tuncel, 1964: 1-3).

Belli bir amaç için kaleme alınan mektuplarda bazı hususlara dikkat edilmelidir. Bülbül’e göre mektup; *haber vermek ya da almak, bir kişiye yardım etmek veya ondan yardım dilemek, muhatabın kederini ve neşesini paylaşmak* gibi amaçlarla yazılabilir. Mektup, kaleme alan kişiye göre değişmekle birlikte bir üsluba sahip olmalıdır. Her şeyden önce yazılanların sade ve anlaşılır olması gerekir (2000: 132). Bir şey öğrenme ya da rica etme maksadı ile yazılmış ise mektuba yanıt verilmesi; muhataplar arasında selamlaşma, önemli bilgileri aktarma, iyi dileklerde bulunma ritüellerinin yerine getirilmesi; çok abartılı olmamak kaydıyla kendisine mektup yazılan şahısla ilgili övgü içeren sözler kullanılması mektup yazmada dikkat edilmesi gereken diğer hususlardır (Sağlık, 2006: 232).

Mektubun dilekçeler, iş mektupları ve resmî yazılar gibi türlerden farkı “*Mektupların bireyler arasında, resmî yazı ve iş mektuplarının kurumlar arasında, dilekçelerin ise genellikle bireyler ve resmî kuruluşlar arasındaki yazışmalar olması*”dır (Kahraman, 2006: 127).

XV. asır itibarıyla düzenlenmeye başlanan münşeatlarda bugün “mektup” olarak adlandırılan ve şahıslar, kurumlar ya da şahıslar ile kurumlar arasında gerçekleşen yazışmalar

yer almıştır. Bu yazışmalar; muhatabın makamına, mektubun kaleme alınış sebebine göre farklı adlandırmalara tabi tutulmuştur (Haksever, 2015: 37).

Münşeât

Divan edebiyatında *inşa* sanatına dâhil edilen hususi ve resmî mektuplar bir araya getirilmiş, “münşeât mecmuası” adlı kitaplarda el yazması hâlinde yer almıştır. Kitap olarak basılmaları ise ancak matbaanın yaygınlaşmasından sonra mümkün olmuştur. Münşeâtların bazılarında *kullanılacak üslup ve hitaplar, ricaların nasıl dile getirileceği, saygı belirten sözlerin neye göre seçileceği, imzada kişinin kendini nasıl ifade edeceği* gibi bilgiler de mevcuttur. Hususi mektupların bir kitap içerisinde topluca yer alıp basılması ise Batılılaşma hareketlerinden sonra Türk edebiyatına yerleşmiş bir gelenektir (Okay, 2006: 33).

Eski Türk edebiyatında düzyazı türündeki yapıtların veya süslü nesirle kaleme alınmış mektupların bir araya getirildiği kitaplara *münşeât* adı verilmiştir. Münşeâtlarda oldukça ağır ve sanatlı bir dil kullanılmıştır. Bu sebeple böyle eserleri duygu ve düşüncelerin en olgun, en ahenkli şekilde aktarıldığı kaynaklar olarak betimlemek mümkündür. Bu noktada Türk yazınında inşaaya dair en eski numunelerden birinin XV. yüzyıl müelliflerinden Ahmed-i Dâî'ye ait *Teressül* adlı eser olduğu söylenebilir (Derdiyok, 1999: 732). Mektup yazmaya dair kural ve yöntemlerin anlatıldığı eser, sade bir dille kaleme alınmıştır. Eserde mektup yazma kaidelerinden, resmî ya da gayriresmî yazışmalarda kullanılacak hitaplardan bahsedilmiştir. Üç adet mektup örneğine yer verilen eserde Ahmed-i Dâî, insanlara yararlı olmayı amaçlamıştır. *Teressül*'deki bilgiler ışığında *hususi veya resmî mektup olma durumuna göre muhataba uygun hitap sözcükleri seçilmesinin, sözün uzatılmadan yazılmasının, mektubun dua ile tamamlanmasının, samimi olunan kişilere yazılan mektuplarda şiire yer verilmesinin, imzanın doğru yere atılmasının, yazının güzel olması için gayret edilmesinin, kâğıdın katlanma şeklinin* önemli hususlar olduğunu söylemek mümkündür (Haksever, 2011: 1265-1266).

Teressül'ün ardından Türkçe yazılmış ikinci inşa kitabı olarak kabul gören eser Yahya b. Mehmed el-Kâtib tarafından 1479'dan önce kaleme alınmış olan *Menâhicü'l İnşâ*'dır. Yazar, eserinde daha önce kaleme alınmış inşa kitaplarından faydalandığını ve döneminin kâtipleri için kaynak olabilecek bir kitap yazdığını ifade etmiştir. Üç bölümden oluşan eserde yazışma örneklerine temsilî olarak yer verilmiştir (Gültekin, 2015: 49-56).

Aynı dönemde bu tarzda kaleme alınmış diğer eserler; Mesîhî'ye ait *Gül-i Sad-berg*, Şeyh Mahmûd bin Edhem'e ait *Gülşen-i İnşâ*, Yahyâ bin Mehmed el-Kâtib'e ait *Menâhicü'l-*

İnşâ'dır. Münşeat alanındaki eserler devam eden asırlarda da önemli görülmüş ve XIX. yüzyıla kadar değerini korumuştur (Derdiyok, 1999: 731-733).

Osmanlı Devleti'nde genellikle mektup örneklerini ihtiva eden münşeat mecmularının dönemin kâtiplerine bilgi vermek maksatlı öğretici ifadelerle kaleme alındığı görülmüştür. Bu eserlerde ayrıca dilekçe numunelerine, yazışmalardaki hitap türlerine, duaların ne şekilde yazılacağına dair malumata yer verilmiştir. Münşeat mecmuaları bugün Osmanlı Devleti'ndeki kültürel ve sosyal yapıyı, resmî ilişkileri göstermesi bakımından önem arz etmektedir (Dağlar, 2015: 287-288).

Osmanlı Devleti'nde mektuplar "ibtidâ" adı verilen bölümle başlar. Bu bölümde muhataba saygı ve selam içerikli sözler söylenir. Ancak yüksek mevkideki bir şahsa mektup yazılırken "ibtidâ"dan önce "elkâb"a yer verilebilir. "Tahallüs" asıl maksada geçiş yapılan kısımdır. "Talep" bölümünde mektubun kaleme alınmasındaki maksada uygun ifadelerle yer verilir. Mektup, gönderilecek kişiyle yakınlık durumuna uygun ifadelerle tamamlanır ve sonuna imza atılır (Derdiyok, 1999: 735).

Osmanlı Devleti zamanındaki yazışma numunelerinin kaynağını İran ve Arap edebiyatından aldığı ancak bu örneklerin dönem dönem farklı niteliklere büründüğü görülmüştür. Müellifler mektuplarının hem biçim hem de içerik bakımından mümkün olduğunca kusurlardan arınmış olmasına gayret etmişlerdir (Derdiyok, 1999: 740). XV. asır insanın önemli kollarından biri olmuş ve mektup yazımı belli esaslara dayandırılmıştır. Bu esaslar detaylı bir şekilde anlatılırken örneklerle desteklenmiştir. Örneklere bakıldığında mektup kaleme alınırken öncelikle yazan ve yazılan kişi arasındaki ast-üst ilişkisine özen gösterildiği tespit edilmiştir. Cumhuriyet Dönemi'ne kadar uzanan süreçte mektup yazmaya dair usuller üzerinde durulmaya devam edilmiştir (Çakır, 2006: 21). Tanzimat Dönemi'ne kadar inşa alanında yazılan eserlerde ve mektup dilinde pek değişiklik görülmemiştir. XIX. yüzyıl itibarıyla yazı dilinde kısmen bir sadeleşme başlamıştır (Gültekin, 2015: 17).

Osmanlı devlet yönetimindeki yazışmalarda önem verilen hususlardan biri "elkab"'ın yazışılan kişinin makamına uygun olmasıdır. Alt, üst ve eşit rütbedeki kişiler arasında kullanılacak ünvanlar birbirinin aynısı olmamalıdır. Hatta muhatap olunan kişinin mensubu olduğu din bile hitap şeklinin belirlenmesinde önemlidir. Yazı sonlandırılırken mektubun yazılış maksadına göre bitiş ifadelerine yer verilir. Ricada bulunma, emir verme, haber iletme durumlarına göre kurulacak cümleler de farklılık gösterir. Bu aşamadan sonra mektup dualarla

tamamlanır. İmza atılırken de rütbe gözetilir, alt mevkideki kimselere mektup yazıldığında imza sağda yer alırken üst mevkiye hitap edildiğinde sola atılması daha uygundur. Kâğıt kullanımında ise alt makama yazıldığında sayfanın ortasından başlamak, denk makamla yazışmalarda sayfanın üst tarafından başlamak dikkat edilecek diğer bir husustur. Mektuplara tarih yazılması ancak XIX. yüzyılda bir alışkanlığa dönüşmüştür (Kütükoğlu: 2004: 19).

2.2. Türközâde Hafız Mehmed Ziyâeddin

2.2.1. Hayatı¹

Türközâde Hafız Mehmed Ziyâeddin, eski adı Kal'a-yı Sultâniye olan Çanakkale ilinin Cami-i Kebir Mahallesi'nde 1 Temmuz 1865'te dünyaya gelmiştir. Annesi Ayşe Hanım, babası Hafız İbrahim'dir. Babası da hafız olan Mehmed Ziyâeddin'in eserlerinde isminin yanına "hafız" ünvanını eklemesi Kur'an-ı Kerim'i ezberlediğini göstermektedir. Ancak yazarın hayatı ve eğitimi ile ilgili malumat kısıtlıdır. İlköğrenimini babası İbrahim Efendi'den aldığı düşünülmektedir. Ancak kendisi *Gurretu'l Münire* adlı esere yazdığı ön sözde dönemin Kayseri sancağı merkez naibi Attarzâde es-Seyyid Ahmet Nazif Efendi'den Kasîde-i Bürde dersleri aldığını belirtmiştir. "*Kendi Kendine Avukat yâhut Tesvîd-i Müsted'âyât-ı Umûmî*" isimli kitabının "Mukaddime"sinin üçüncü sayfasındaki "Sâye-yi maarif-vâye-yi hazret-i hilâfet penâhîde alâ kadri'l istitâa iktisâb-ı ilim ve maarif eylediğimden nâşi" ve *İttıla*'daki "ifâde-i meram", "asr-ı celîl-i kemâlat-delfîl-i hazret-i hilâfet-penâhîde iktisab eylediğim ilim ve maarifden" şeklindeki sözlerinden de eğitimini II. Abdülhamit döneminde tamamladığı anlaşılmaktadır. Dönemin dil özellikleri ve eğitim tarzına bakılırsa Arapça ve Farsça biliyor olması kuvvetle muhtemeldir.

Yazarın ilk kitabı H 1311 (M 1894) yılında, yazar yirmi dokuz yaşında iken yayımlanan "*İttıla' yâhut Umum-ı Mehakim Harc Nizamnameleri Şerhi*"dir. Son kitabı ise H 1322'de (M 1905) basılan "*Şerh-i Kanun-ı İcra*"dır. Bu bilgilerden hareketle yazarın eserlerini toplam on bir yıl içinde ortaya koyduğu söylenebilir.

Türközâde Hafız Mehmed Ziyâeddin'in -tam süresi bilinmese de- Kal'a-yı Sultaniye Şer'iyye Mahkemesinde bir dönem kâtip olarak görev yapmış olması hukuk alanında verdiği eserlerin dayanağı olarak düşünülmüştür. Ancak buradaki işine uzun süre devam etmemiş, "Kendi Kendine Avukat" kitabının ön sözündeki bilgilerden anlaşıldığı üzere otuz yaşına

¹ Yazarın Hayatı ve Eserleri kısmı oluşturulurken şu kaynaktan yararlanılmıştır: Fethi Gedikli & İsmail Enes Onat (2017). *Osmanlı hukuk sözlüğü* (1. baskı). On İki Levha Yayıncılık.

gelmeden İstanbul'da Beyoğlu İtfaiye İkinci Taburu'nda göreve başlamıştır. O esnada imamlık da yaptığı bilinmektedir. Eserlerinin mukaddimesinin altındaki ibarelerden yazarın memleketinden ayrıldıktan sonra ilk olarak Beyoğlu'nda yaşadığı anlaşılmaktadır. Kendisinin kaleme aldığı bir dilekçeden de Unkapanı'nda bir evde ikamet ettiği bilgisine ulaşılmıştır.

Yazar hakkındaki bir diğer bilgi; önce Beyoğlu, sonrasında Unkapanı'nda eczanesi bulunan Kalkandereli Rifat Bey ile yakın arkadaşlığı olmasıdır. Hatta Ziyâeddin Efendi kardeşi Nevres Hanım'ın bu yakın arkadaşı ile evlenmesini dilemiştir. Okuryazar bir kadın olan Nevres Hanım nihayet Rifat Bey'le evlenmiş ve kocası Eyüpsultan'daki konağa iç güveyisi olarak girmiştir.

II. Abdülhamit'in "musahip muavini" olarak da görev yapan yazar, Türk donanmasının kuvvetlendirilmesi amacıyla yürütülen yardım toplama etkinliğinde Rifat Bey'le birlikte bulunmuş hatta Enver Paşa da aynı ekipte yer almıştır. Ayrıca Harbiye Nezaret-i Aliyyesine gönderilen belgede "İtfaiye Alay Kaymakamı İzzetli Mustafa Bey'in meclis-i mezkur reis-i evvelliğine ve mezkur alay binbaşlarından Ziyaeddin Efendi'nin reis muâvini unvanlarıyla icrâ-yı memuriyete atandıkları" bilgisi yer almıştır.

Takrizlerden yola çıkılarak yazarın çevresinde edip Mehmed Celal Beyefendi, İskilibî Hasan Fehmi Efendi, Biga sancağı tahrirat müdür muâvini Erceb Zevkî Efendi; Eceabadizade es-Seyyid Hafız Halil Lutfi Efendi ve Mirza Mahmud Mücrim Efendi, Hacı Ahmed Hamdi Efendi ve Şeyh İsmail Hakkı Efendi gibi isimlerin yer aldığı söylenebilir.

Dönemindeki pek çok münevver gibi Türzkâde Hafız Mehmed Ziyâeddin de tasavvufa uzak durmamış, Kadirî tarikatına dâhil olmuş, tasavvufî nitelikte eserler yazmıştır.

Nevres Hanım'ın kızı olarak bilinen şair Güzide (Gülpınar) Taranoğlu'ndan edinilen malumata göre yazarın vefatının kız kardeşinin evlenmesinden (1918) sonra olduğu tahmin edilmektedir.

2.2.2. Eserleri

Ziyâeddin Efendi din, hukuk ve inşa alanlarında eserler ortaya koymuştur. 1311 ve 1312'de dinî içerikli iki eseri yayımlanmıştır. İnşa alanında da yazan Türzkâde, daha çok hukuk sahasında eserler vermiştir.

Ziyâeddin Efendi'nin *İmam-ı Azam ve Telâmizi* adlı eseri yazarın hem kendisi hem de kız kardeşi tarafından müracaat edilmesine rağmen eksik bulunduğu ve hatalar içerdiği

belirtilerek reddedilmiş ve basılamamıştır. Yazarın *Şerhli Ceb Mecellesi* adlı eserinin de basımına izin verilmediği bilinmektedir.

Eserlerini insanlara ufacak da olsa bir fayda sağlamak amacıyla kaleme aldığını bildiren yazar günümüzde çok fazla tanınmamaktadır. Eserleri ile ilgili yapılan çalışma sayısı çok azdır. *Kasîde-i Bürde, Mükemmel ve Muvazzah Şerh-i Kanunname-i Arazi, Tenşîtü'l Hâtır Nebzetün Min Menâkıbi'l Gavs Abdilkadir*" adlı eserleri üzerine Ayçiçeği, İpçioğlu ve Pamuk tarafından çalışmalar yapılmıştır².

Yazarın H 1311-1314 ve 1322 senelerinde basılan on iki (12) eseri daha yer almaktadır.

Basılanlar

1. Kendi Kendine Avukat Yâhut Tesvid-i Müsted'yat-ı Umumi (1311)
2. Mükemmel ve Muvazzah Şerh-i Kanun-ı Arazi (1311)
3. Gurretü'l Münire Şerhu Kevkebi'l-Muzie Yâhut Kaside-i Bürde Şerhi (1311)
4. Me'haz yâhut Şerhli Kavanin ve Nizamat ve Mukarrerat Mecmuası (1311-1312)
5. İttıla' yâhut Umum Mahakim-i Harc Nizamnameleri Şerhi (1311)
6. Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye Şerhi (1312)
7. Tenşîtü'l-Hatır Nebzetün Min Menâkıbi'l-Gavs Abdilkadir (1312)
8. Mükemmel Istilâhât-ı Kavânin yâhut Mâlûmât-ı Kanuniye Hülâsası (1313)
9. Mekâtîb Hazinesi Yâhut Mükemmel ve Mufassal Osmanlı İnşası (1314)
10. Münşeat ve Muâmelât-ı Umûmiye yâhut Mükemmel ve Mufassal İnşa-i Mülki ve Askeri (1314)
11. Mükemmel ve Muvazzah Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye Şerhi (1314)
12. Mükemmel ve Mufassal Şerh-i Kanun-ı İcra (1322)

Basılmayanlar

1. İmam-ı Azam ve Telâmizi Şerhli Ceb Mecellesi
2. Minhâcü'l Mecelle
3. Hatıra Yâhut Polis Muâmelâtı

² Ayçiçeği, B. (2015). Bûsîrî (ö. 696/1297?)'nin Kasîdetü'l-Bürde'sinin Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (ö. 1308/1892) tarafından yapılan mensur ve manzum tercümesi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 15, 27-102.

İpçioğlu, M. (2010). *Mükemmel ve muvazzah şerh-i kanunname-i arazi* (1. baskı). Tablet Kitabevi.

Pamuk, A. (2016). *Tenşîtü'l hâtır nebzetün min menâkıbi'l-Gavs Abdilkadir*. Pamuk Yayıncılık.

4. Usul-i Muhakemat-1 Hukukiye ve Usul-i Muhakemat-1 Ticaret-i Berriye ve Bahriye (Gedikli ve Onat, 2017: 1-9).

2.3. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde çalışmanın konusu ile ilgili literatür taraması sonucunda ulaşılan araştırmalara dair kısa bilgilere yer verilmiştir.

2.3.1. Tezler

Yüksek lisans tezleri

Mustafa Kaşka (2000), “Dîvân Edebiyatı’nda Münşe’ât Geleneği ve Hoca Neş’et’in Mektupları” isimli çalışmasında Hoca Neş’et’in türlü mevkilerdeki kişilere yazdığı mektupları incelemiş ve o dönemki sosyal ilişkileri tespit etmeye çalışmıştır. Kaşka bu çalışmada XVIII. yüzyıl nasirleri; inşa, münşi ve münşeât tabirleri hakkında bilgiler vermiş ve Hoca Neş’et’in mektuplarını dil, üslup, içerik özellikleri bakımından incelemiştir. Eserin transkripsiyonlu çevirisine de tezinde yer vermiştir.

Hüseyin Karaman (2001), “Lamiî Çelebi’nin Münşeâtı” adlı çalışmasında Lamiî Çelebi’nin XVI. yüzyılda farklı kişilere yazdığı mektuplardan oluşan eserini Latin alfabesine aktararak mektupları yazılış maksadına göre sınıflamış; müellifin duygu ve düşünceleri, kullanılan üslup, didaktik yönü bakımından incelemiştir. Aynı zamanda Lamiî Çelebi’yi sosyal çevresi, dünya görüşü, edebî vasfı bakımından tanımayı ve tanıtmayı amaçlamıştır.

Fatma Çalışkan (2012), “Yazılı Anlatıma İlişkin Bir Eser: Ahmet Rasim’in İlâveli Hazîne-i Mekâtib Yahud Mükemmel Münşeât’ Adlı Eserinin İncelenmesi ve Metni” isimli yüksek lisans çalışmasında Ahmet Rasim’in *İlâveli Hazîne-i Mekâtib Yahud Mükemmel Münşeât* adlı kitabının 1-195. sayfalarını Latin alfabesine aktarmıştır. Ahmet Rasim’in farklı şahıslar tarafından kaleme alınmış mektuplardan örnekler verdiğini belirttiği eserdeki gayriresmî mektup çeşitlerini tespit etmiştir. Eserde yer alan mektupları konularına göre sınıflayarak hangi konuda kaç adet mektup yazıldığını bildirmiş ve toplam 253 adet mektup örneği bulunduğunu ifade etmiştir.

Bahar Atay (2014), “Yazılı Anlatıma İlişkin Bir Eser: Ahmet Rasim’in “*İlâveli Hazine-i Mekâtib Yahud Mükemmel Münşeât*” Adlı Eserinin İncelenmesi ve Metni” isimli yüksek lisans çalışmasında Ahmet Rasim’in *İlâveli Hazine-i Mekâtib Yahud Mükemmel Münşeât* isimli eserini Latin alfabesine aktarmış, içerik bakımından incelemiş, eserde yer alan yazışma türlerini tespit etmiş ve bu türlerin günümüzdeki kullanım durumlarını ortaya koymuştur. Eserin

Muharrerât-ı Gayr-ı Resmîye ve Muharrerât-ı Resmîye olmak üzere iki bölümden oluştuğunu ifade ederek incelediği kısım olan 195-415. sayfalara ilişkin olarak “mektup” yazma kuralları hakkında bilgiler aktarmıştır. Ticari yazışmaların da eserde kendine yer bulduğunu belirtmiştir.

Murat Şeker (2023), “Mehmed Rif’at’ın Zübdetü’l-Münşe’ât’ı” başlıklı yüksek lisans çalışmasında XIII. yüzyılda Manastırlı Mehmed Rif’at tarafından kaleme alınmış 130 sayfalık *Zübdetü’l-Münşe’ât* isimli eseri Latin alfabesine aktarmış ve eserdeki nesir ve kompozisyon türlerini tanıtmıştır. Şeker, eserde yer alan mektup türlerini konularına, dil ve üslup özelliklerine, kullanılan kalıp ifadelerle göre sınıflayarak incelemiştir.

Doktora tezleri

Halil İbrahim Haksever (1995), “Eski Türk Edebiyatında Münşeatlar ve Nergisi’nin Münşeatı” isimli doktora çalışmasında XIV-XIX. yüzyıllar arasında kaleme alınmış münşeatları incelemiş, içeriklerine ve yazılış tarzlarına göre sınıflamış, eserlerle ilgili kısa bilgiler vermiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde Nergisi’nin münşeatının muhtevası, dil ve üslubuna ilişkin detaylı açıklamalara yer vermiştir.

Ömer Çakır (2005), “Türk Edebiyatında Mektup” başlıklı doktora tezinde başlangıcından Cumhuriyet Dönemi’ne kadar yazılan ve edebî değeri olan mektuplar üzerine bir araştırma yapmıştır. Çalışmasında münşeat mecmuaları, divanlar, gazeteler, dergiler ve daha pek çok kaynağı incelemiştir. Mektubun tarihçesi, semantik ve şekil özelliklerine dair bilgiler vererek Türk edebiyatındaki mektupları dönemlerine, konularına ve amaçlarına göre tasnif etmiştir.

Emine Özlek (2021), “Yazma Eğitimi Açısından Türkçe Münşeatların İncelenmesi” adlı doktora çalışmasında XIV-XX. yüzyıllar arasında kaleme alınmış didaktik tarzdaki münşeatları inceleyerek yazma eğitimi bakımından birtakım verilere ulaşmayı amaçlamıştır. Çalışma ile eski Türk edebiyatı yapıtlarının Türkçe eğitimindeki yeri ve önemine dair bulgular ortaya koymaya çalışmıştır.

Güllü Araç (2022), “Tokatlı Kânî’nin Münşeatı ve İncelemesi” isimli doktora çalışmasında XVIII. yüzyıl yazar ve şairlerinden Ebû Bekir Kânî’nin Münşeat’ını tespit ve tahlil etmeyi amaçlamıştır. Araç, çalışmasında yazarın hayatı, sanatı ve eserleri hakkında bilgi vermiş; mektupları konularına göre tasnif etmiş, numaralarla belirttiği mektupları dil ve içerik yönünden incelemiş ve eserin tenkitli metnine yer vermiştir.

İlknur Özer (2022), “Okçuzâde Mehmed Şâhî ve Münşeâtı: *Münşe’âtü’l-İnşâ*” başlıklı doktora çalışmasında XVII. asrın önemli isimlerden Okçuzâde Mehmed Şâhî’nin kaleme aldığı *Münşe’âtü’l-İnşâ* adlı eserin içeriği, dil ve şekil özellikleri bakımından incelemesine ve tenkitli metnine yer vermiştir.

2.3.2. Makaleler

Hasan Gültekin (2009), “İnşâ ve Tarihi Gelişimi” başlıklı çalışmasında inşa ilminin tarihî gelişimini inşanın ortaya çıkışından itibaren açıklamaya ve mektup çeşitlerine dair bilgileri aktarmaya çalışmıştır. Çalışmada öncelikle inşa, münşeât, münşi terimleri ile ilgili malumat vermiş; daha sonra Arap, Fars ve Türk edebiyatında inşanın tarihî seyrini anlatmıştır. Ayrıca resmî ve gayriresmî yazışmalar ve bunların iç ve dış yapısı ile ilgili açıklamalar da makalede yer almıştır.

Ersin Özarslan (2010), “Harf İnkılabından Önce Neşredilmiş Türkçe İnşa, Kitabet ve Münşeât Kitapları” adlı makalesinde inşa, kitabet ve münşeât terimleri hakkında kısa bilgiler vererek harf inkılabından önce yayımlanan Türkçe inşa, kitabet ve münşeâtları alfabetik olarak sıralamıştır.

Ersin Kırcı (2016), “Münşeât Mecmuâlarının Tarihi Gelişimi ve Râmi Mehmed Paşa’nın ‘Hulâsa-i İnşâ’ İsimli Eseri” başlıklı çalışmasında Osmanlı bürokrasisinin önemli isimlerinden Râmi Mehmed Paşa’nın söz konusu eseri ile kâtip olmak isteyen Molla Hasan adındaki oğluna kitabet ilmini ve mektup yazma kurallarını öğretmeyi amaçladığını ifade etmiştir. Kırcı, makalesinde eserin on üç bölümden oluştuğunu belirterek içerisinde mektup yazmaya dair kurallar, mektup yazarken tercih edilecek kalemlerin nitelikleri, münşi ve kâtiplerin taşınması gereken vasıflar ve ilgili konudaki kavramlara dair bilgilerin de aktarıldığını eklemiştir.

Hüsnü Abdülkadir Özel (2016), “Koca Râgıb Paşa’nın Münşeât’ı ve Tarihi Ehemmiyeti” isimli çalışmasında XVIII. asırda yaşamış önemli isimlerden biri olan Râgıb Paşa’nın *Münşeât*’ını incelemiştir. Özel, eserde yer alan vesikaların Râgıb Paşa’nın sadrazamlık mektupçusu, reisülküttap, vezir, sadrazam olarak görev yaptığı zamanlarda yazdığı yazılar olduğunu ve bu dokümanların hem tarihî hem de edebî açıdan önem taşıdığını belirtmiştir.

Mehmet Akif Yalçınkaya (2022), “XVI. Yüzyıl Şairlerinden Zaîfi’nin Münşeât’ı” başlıklı makalesinde Kanuni Sultan Süleyman devri müderris ve şairlerinden Zaîfi’ye ait

Münşeat'taki yirmi beş mektuptan on dokuzunu incelemiştir. Dilekçe türündeki bu yazışmalardan bir kısmı dönemin devlet ricaline, diğer kısmı ise müellifin yakın çevresine hitaben kaleme alınmıştır. Yalçinkaya, eserdeki yazışmaların çoğu Türkçe olsa da Arapça ve Farsça terkiplerin çokça kullanıldığını belirtmiştir. Ayrıca mevzunun gidişatına uygun şekilde bazı şiirler yazışmalarda yer almıştır. Çeviri yazıların da bulunduğu çalışmada mektuplar dil ve üslup özellikleri bakımından değerlendirilmiştir.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada sosyal bilimlerle ilgili araştırmalarda sıklıkla kullanılan nitel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Veriler tarama yöntemi ile toplanmış ve verilerin analizinde doküman incelemesinden yararlanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Çalışma Nesnesi

Türk dilinin tarihî gelişimi boyunca pek çok yazılı eser verilmiştir. Yazılı eserler sayesinde tarihî olayların, sosyal hayattaki değişimlerin, kültürel unsurların, toplumun eğitim durumunun gelecek nesillere tanıtılması ve aktarılması mümkün olmuştur. Duygu ve düşüncelerin yazı ile ortaya konulmasında ne yazıldığı kadar nasıl yazıldığı da önem kazanmış, bunun bir neticesi olarak geçmişten günümüze yazılı anlatımda dikkat edilmesi gereken kuralları anlatan pek çok eser kaleme alınmıştır. Söz konusu eserlerden biri de bu araştırmanın çalışma nesnesi olan ve Türzkâde Hafız Mehmed Ziyâeddin tarafından yazılarak H 1314'te Asaduryan Matbaasında basılan 511 sayfadan ibaret *Mekâtîb Hazinesi yâhûd Mükemmel ve Mufassal 'Osmanlı İnşâsı* adlı eserdir. Yazar, eserinde yazı ile ilgili olarak yazma ve yazışmaya dair etraflı bilgiler vermiş ve bu bilgileri çok sayıda örnek metin ile desteklemiştir.

Mekâtîb Hazinesi yâhûd Mükemmel ve Mufassal 'Osmanlı İnşâsı adlı eser, "İfâde-i Mahsûsa" başlığını taşıyan ve eserin yazılma sebebinin açıklandığı bir sunuş yazısıyla başlamıştır. Yazar bu başlık altında öncelikle dönemin padişahı II. Abdülhamit'e övgü ve dualarını sıralamıştır. Devamında ise kitabı yazma gerekçesini ortaya koymuştur. Buna göre eserin yazılmasında Türzkâde Mehmed Ziyâeddin'in arkadaşlarının telkinlerinin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Zira yakın arkadaşları mevcut münşeat kitaplarının zamanın ihtiyaçlarını karşılamadığını belirterek yazarı böyle bir kitap yazmaya teşvik etmişlerdir. Arkadaşlarının yönlendirmesini dikkate alan yazar, eserini yazmaya başlamadan önce bu alanda kaleme alınmış başka münşeat kitaplarını incelediğini belirtmiş; yaptığı incelemelerden sonra alandaki ihtiyacı karşılayacak kitabı yüce Allah'ın yardımını da umarak yazdığını ifade etmiştir.

"Medhal" incelenen eserin ikinci başlığıdır. Kitabın giriş kısmı mahiyetindeki bu başlık altında yazar, eseri ve içindeki konuları açıklamaktadır. Bu amaçla yazarın öncelikle konu ile ilgili kavramları tanımladığı görülmektedir. İlk olarak "mekâtîbe"nin tanımına yer veren Türzkâde, kavramın alt başlıklarını da tasnif etmek suretiyle anlam dairesini etraflıca ortaya

koyma gayreti içerisinde. Zira “mekâtibe”yi “iki ya da daha fazla kişinin yazışması” olarak anlamlandıran yazara göre yazışmalarda “ilm-i inşânın usûl ve kavâ'idini” yani yazı yazmanın esas ve kurallarını bilmek ve bunları göz önünde bulundurarak yazmak icap eder. Bir ahbap, dost veya amir ile sözlü iletişim kurarken hata yapılması ayıptır, yazışmada ise böyle hataların yapılması daha da ayıp karşılanır. Yazar, bu gerekçeden hareketle yazışmada dikkat edilmesi gereken kuralları “Usûl-i İlm-i İnşâ” başlığı altında bir araya getirerek inşa ilmine ait usulleri “mevâdd, havâss, tabakat ve tahsîn-i inşa” olmak üzere dört esasa göre incelemiştir. Yazar bu kısımdan itibaren her bir kavramı tanımlamış ve kavramları oluşturan esasları alt başlıklar oluşturarak sıralamıştır. Kitabın 4-45. sayfaları söz konusu kavramların açıklanmasına ayrılmıştır. İlgili kısımda “fesâhat-i elfâz, tenâfir-i hurûf, garâbet, ibtizâl, mehcûriyyet, za'f-ı telîf, ta'kid, sû-i tekrâr, tetâbu-ı izâfât, sarâhat-ı elfâz, sıfat, ibdâl, ma'ânî, beyân, üslûb, îcâz” gibi sadece yazı ile ilgili değil; söz, anlam ve yazı ilişkisini ortaya koyacak kavramların da ele alındığı ve yazarın konu ile ilgili bütün terimlere yer verdiği görülmektedir. Türzkâde, açıklamalarını şu cümle ile tamamlamaktadır: “Buraya kadar verilen tafsîlât u izâhât ilm-i inşâ ve teferru'âtı hakkında ilm-i icmâli hâsıl olmuş olur.” (s. 37). Bu ifadeden anlaşıldığı üzere yazar konu ile ilgili bilgileri ayrıntılı olarak bir araya getirerek okuyucusuna sunmuştur.

Yazar, iyi ve doğru yazma konusunda dikkat edilmesi gereken hususlarla beraber söz sanatlarına ilişkin detaylı açıklamalar da yapmıştır. İlgili kısımda bahsi geçen söz sanatları; mecazımürsel, istiare, teşbih, kinaye, mübalağa, hüsnütalil, cinas, seci, iştikak, leffüneşir, rücu, tarizdir.

Eserde inşa ile ilgili hususlar anlatıldıktan sonra yazar sözü kalem erbabına getirmiştir. Kalem erbabı “yazıcı, kâtib, edîb, edîb-i kâmil/münşî” olmak üzere dörde ayrılmıştır. Kalem erbabı olarak belirlenen zümreler tanıtılarak aralarındaki farklar belirtilmiştir. Buna göre “yazıcı” sıradan mektupları, bazı dilekçe ve bir dereceye kadar ticaret mektuplarını; “kâtip” bütün mektupları, bazı dilekçeleri, resmî evrakı, bir dereceye kadar tebrik ve teşekkürle dair dilekçeleri yazanlara verilen ünvandır. “Edîb” edebiyat ilmine vâkîf olup yazdıkları zevkle okunan kalem erbabıdır. “Edîb-i kâmil” ya da “münşî” adı verilen zümre ise yüksek ilimlerde kudret sahibi, yazdıkları her yazı okuyucuya heyecan veren, tasvir ve hayalleri ile her türlü ifadesi beliğ olan yazarlardır. Türzkâde, Muallim Naci'yi bu kabîl yazar olarak örnek vermiştir.

Kalem erbabını tasnif edip tanıttıktan sonra yazar, yazı ile ilgili açıklamalara yer vermiştir ve bu amaçla yazıları dil ve üslup özelliklerine bağlı olarak “âdî, evsat, a'lâ, aliyyü'l-a'lâ” olmak üzere dört kısma ayırmıştır. Bu doğrultuda arzuhâl, istida gibi herkesin

anlayabileceği sadelikteki yazıları “âdî”; bütün resmî yazılar ile tebrik ve teşekkür mektupları, basit nutuklar, fen ile ilgili yazıları “evsat”; edebiyata dair yazıları “a’lâ”, “münşî” tabir edilen zümre tarafından yazılan yazıları ise “aliyyü’l-a’lâ” şeklinde tasnif etmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada verileri toplamak amacıyla geçmişteki veya mevcut bir durumu orijinal hâliyle belirlemeyi hedefleyen yaklaşımlar (Karasar, 2011: 77) olarak açıklanan tarama modeli kullanılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Tez çalışmasının temelini oluşturan, Türzkâde Hafız Mehmed Ziyâeddin’in kaleme aldığı *Mekâtîb Hazinesi yâhûd Mükemmel ve Mufassal ‘Osmanlı İnşâsı* adlı eser Latin alfabesine aktarılmış ve bu esnada aşağıdaki hususlara dikkat edilmiştir:

- Eserde eylemlerin sonuna getirilen ve “ب” harfi ile gösterilen “-ıp/ -ip/ -up/ -üp” zarf-fiil eki çeviri yazıda “p” ile yazılmıştır.
- “ع” harfi kesme imi ile gösterilmiştir.
- Özel adlar büyük harfle başlatılmış, bu adlara gelen çekim ekleri kesme imi ile ayrılmıştır.
- Eserde ikilemeler arasına koyulan virgül, çeviri yazıda kullanılmamıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Tarama modeli ile elde edilen veriler doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Nitel araştırma; görüşme, gözlem, doküman analizi gibi yöntemlerle bilgilerin derlendiği ve çalışmaların gerçeğe uygun ve bütüncül olarak ortaya konabileceği biçimde nitel bir sürecin takip edildiği araştırma olarak tanımlanırken (Yıldırım vd., 2021: 37) doküman analizi araştırmada amaçlanan olay veya olgular ile ilgili bilgileri ihtiva eden yazılı kaynakların incelenmesi (Yıldırım vd., 2021: 189) şeklinde açıklanabilir.

Bu çalışmanın oluşturulması sürecinde ilk olarak eser Latin alfabesine aktarılmıştır. Yazarın kitabında inşa ilminin usullerini, yazma ve yazışmada dikkat edilecek hususları anlattığı görülmüş, eserdeki yazışma türleri tespit edilmiş ve alt amaçlar bu doğrultuda oluşturulmuştur. Bulgular da alt amaçlara paralel olacak şekilde başlıklandırılmıştır. Tespit edilen yazışma türleri resmî ve gayriresmî olarak ayrılmış ve tek tek açıklanmıştır. Dikkat çeken örnekler üzerinde durulmuş, bazı yazışma örneklerinden yapılan alıntılara bulgularda yer verilmiştir.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

4.1. *Mekâtîb Hazinesi Yâhûd Mükemmel ve Mufassal ‘Osmanlı İnşâsı’ndaki Yazışma*

Türleri

Çalışmaya konu olan eserde yazar, yazışmaları resmî ve resmî olmayan şeklinde bir sınıflamaya tabi tutarak bu yazı türlerini özelliklerine göre sıralamıştır. Buna göre eserde yer alan resmî ve gayriresmî yazı türleri şunlardır:

Gayriresmî Yazılar	Resmî Yazılar
Sene ve bayram tebrîkleri	İrâde-i seniyye
Rütbe, nişân, memûriyyet vesâire tebrîkleri	Emr-i ‘âlî
Ta’ziye-nâme	İ’timâd-nâme
Tesliyet-nâme	Emr-nâme
Teşekkür-nâme	İrâde-i ‘aliyye
Ma’zeret-nâme	Berât-ı hümâyûn
Tekdîr-nâme – Ta’zîr-nâme	Buyuruldu
Tavsiye-nâme	İstid’â, ‘arz-ı hâl
Taleb mektûbları	İsti’fâ-nâme
Tezkireler	Nâme-i hümâyûn
Vedâ-nâmeler	İ’lâm
Tevcîh-nâmeler	Tahrîrât
Senedât, poliçe, çek, konuşimento, muhâberât-ı ticâriyye, beyânât, i’lânât-ı ticâriyye	Tezkire
Sâir muhâberât-ı husûsiyye	Takrîr
	Tahşiye
	Hüccet
	Şukka
	‘İlm ü haber
	Fetvâ-yı şerîf
	Fezleke
	Müzekkire
	Mazbata
	‘Arîza

Eserin 39 ve 40. sayfalarında yer alan gayriresmî yazılar ile 391-396. sayfaları arasında bulunan resmî yazılar yazarın sıraladığı şekilde yukarıdaki tabloya aktarılmıştır. Yazar, kitabında genellikle bu sıralamaya uymuş olmakla beraber tablonun haricinde birtakım türlere de yer vermiştir.

Mekâtîb Hazinesi yâhûd Mükemmel ve Mufassal ‘Osmanlı İnşâsı adlı eser “Medhal” başlığını taşıyan ve inşa ilminin usullerine yer veren detaylı açıklamalardan sonra yazı türleri ve bu türlerin özellikleri, örnekleri ile devam etmiştir. Kitapta “Âdâb-ı Mekâtîbe” başlığı

altında verilen bu kısımda ilk olarak “Mektûb Cevâbları” ele alınmıştır ancak bu çalışmada mektup cevaplarına ilişkin açıklamalar “Bulgular” bölümünün sonunda yer almaktadır.

İncelenen kitapta mektuplar tebrik, taziye, teselli, teşekkür, mazeret, uyarı, tavsiye, talep mektupları; borç isteme veya verilen borcun geri ödenmesi için yazılan mektuplar, tezkireler şeklinde sınıflanmıştır. “Mekâtîb-i Ticâriyye” başlığında ise ticaretle uğraşan kişi veya kurumların birbirine yazdıkları mektuplarda dikkat etmeleri gereken hususlara yer verilmiştir.

“Tavsîf-nâme, ‘ilm ü haber, senet, çek, konşimento, protesto, tahkîm-nâme, kontrat, hacz-nâme, havâle, mudârebe, istid’â, ihtar mektupları” ile ilgili açıklamalar da eserde bulunmaktadır. Ayrıca bu türlerle alakalı mektup numuneleri, mektuplara verilecek olumlu ve olumsuz cevaplarla ilgili örnekler mevcuttur.

4.2. Tebrik Mektupları

Eserden tebrik mektuplarına dair elde edilen bulgular şu şekildedir:

4.2.1. Sene ve bayram tebrikleri (sene ve bayram tebrîkleri)

İncelenen eserde mektup türlerinden ilk olarak sene ve bayram tebriklerine dair açıklamalar bulunmaktadır. Yazara göre kişilerin yeni yıl veyahut bayram vesilesi ile sağlık, mutluluk gibi iyi dileklerini yazılı ya da sözlü olarak iletmesi olağandır ancak bu maksatla yazılacak yazılarda dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Örneğin ilk olarak mektuba uygun bir giriş yapılmalıdır. Tebriğe konu olan durumdan dolayı Allah’a şükredilebilirse de bu zorunlu değildir. Tebrik edilen kişinin bu tebriğe layık olduğu vurgulanmalı, durumdan hissedilen memnuniyet belirtilmelidir. Son olarak tebrik edilen kişi için tebriğe konu olan hususun hayırlı ve mutluluğunun devamlı olması dilenmelidir.

Yazar bu bölümde tebriğe konu olan duruma göre söylenmesi gerekenleri de yazmıştır. Bu açıklamalarda çocuğun anne ve babasına yazacağı mektupta onlara duyduğu sevgi ve muhabbeti, gayreti ile onların teveccühüne layık olacağını, daha pek çok seneler böyle mutlu ve mübarek günler görmeyi dilediğini beyan etmesinin yerinde olacağı vurgulanmıştır. Bir velinimete yazılacak mektupta ilgili kişiye duyulan şükranın dile getirilmesi, ömrünün uzun ve afiyette olması için dua edilmesi önemli görülmüştür. Mektup, bir devlet büyüğüne yazılıyor ise o kişinin ahlakının güzelliğinden bahsedilmesi ve mutluluğunun artması için dua edilmesinin gerekliliği belirtilmiştir.

Tebrik mektupları ile ilgili dikkat edilecek diğer husus bu mektupların kısa ve öz yazılmasıdır. Yazara göre aşırı övgü, muhatap olunan kişiyle alay edildiğini düşündürebileceğinden duygular ifade edilirken abartılı ifadeler kullanılmaması, söze samimi bir giriş yapılması, saygı sözcüklerinde aşırılıktan kaçınılması önemlidir. Rütbe, nişan, memuriyet tebriği gibi sebeplerle mektup yazılırken de duygular kısa ve öz şekilde ifade edilmelidir. Uzun ve ayrıntılı yazılması muhataba bıkkınlık verebilir. Rütbesi sebebiyle kaleme alınan mektuplarda kişinin bu göreve layık olduğuna vurgu yapılması, yeni başarılarla imza atması için dua edilmesi yazarın önem verdiği konulardır. Yazar son olarak tebrik mektuplarının zamanı geçirilmeden yazılması gerektiğini çünkü zamanında yazılmayan mektupların tanıdıklar arasında kıskançlığa yorulabileceğini ifade etmiştir.

Ramazân, sene ve bayram tebriği örnekleri (Ramazân, sene ve bayram tebrik-nâme numuneleri)

Kitapta ramazan, sene ve bayram tebriği konulu yirmi yedi adet mektup örneği ve dört adet de mektup cevabı bulunmaktadır. Bahsi geçen örnekler “tahsîl sebebiyle diyâr-ı âhirde bulunan bir efendiden peder ve validesine, müteehhil bir zâttan en yakın akrabasına, ‘amuceye, lûtfu görülen bir zâta, bir pedere, bir vâlideye, sene başında mektebde bulunmayan bir çocuktan hâcesine, müteehhil bir gençten pederine; amuce, dâî ve bu gibi akrabadan birine, bir genç kızdan halasına, bir üvey vâlideye, bir hâmiye, ‘ameleden biri tarafından hâmisine, bir vasîye, bir dosta, ikmâl-i tahsîl için Der-sa’âdetde akrabasından birinin hânesinde ikamet eden bir küçük hanımdan vâlidesine, büyük bir zâta, bir vâlideden kızına” başlıklarıyla verilmiştir.

Bu mektuplarda yeni yıl, bayram gibi özel günlerin mektup yazmak, muhataba sevgi ve hürmetlerini bildirmek için bir vesile olduğu belirtilmiştir. “*Âh vâlideciğim! Seni ne kadar severim bilir misin? Yüreğimi yarsalar da en ‘ulvî bir mahfaza-yı ihtirâmında mahfûz olan mahabbet-i mâder-ânelerini görse idiniz bu ma’rûzâtımın hâlisiyyetini, sıdkını anladınız. Zâten ona da hâcet yoktur? Çünkü kalpten kalbe karşı yol yok mudur ya? Dünyâya geleliden beri hattâ ademü’l- âbâdda iken bile âguş-ı şefkatinizde inâyât u ‘avâtıf-ı müşfik-âneleriyle perverde olduğumdan kalbimin en gizli mahallinde olan esrâra dahi vâkıf değil misin? İşte kızınızın zât-ı müşfik-ânelerine olan mahabbet-i kalbiyye, hissiyyât-ı şükrâniyyesi hâric-i ez-ta’rîftir.*” (s. 63-64) örneğinde görüleceği üzere anneye yazılan mektupta “şefkat” duygusuna vurgu yapılmıştır. Diğer örneklerde anne, baba, akraba, hami, hoca gibi yetişmesinde emeği geçen kişilere şükran duyguları ifade edilmiştir. Evli kişilerin eşinin de sevgi ve selamları iletilmiştir. İyilik görülen kişilerin bu iyiliklerine, yardım ettiği kişilerin sayısının çokluğuna değinilmiştir. İki yakın dostun

veya akranın samimiyetini, aradaki bağı kuvvetini söylemeye ya da ispat etmeye gerek olmadığından bu kişiler arasındaki yazışmalarda başlangıçta söylenen sevgi, saygı, şükran ifadelerinin gereksiz olacağı belirtilmiştir. Bir devlet büyüğüne yazılan mektupta dil ağırlaşmıştır ve sağlık, afiyet hâlinin devamı temennisinde bulunulmuştur. Mektuplar genellikle “Teveccühât-ı mahsûsalarının bekasını rica eylerim, ehâsin-i teveccühât-ı kerîm-ânelerinin devâm u bekasını istihâma mücâseret eylerim.” şeklinde dualarla bitirilmiştir.

Mektuplara verilen cevap örneklerinde ise alınan mektuptan duyulan mutluluk ifade edilmiştir. Sıhhat ve afiyetiyle ilgili durumun sık sık bildirilmesi istenmiştir. Bir hocanın öğrencisine cevaben yazdığı mektupta öğrencinin zekâsına, gayretine ve vefalı oluşuna vurgu yapılmıştır. Mektepten ayrılan bazı öğrencilerin değil mektup yazmak, bir selam bile göndermemelerinden duyulan üzüntü ifade edilmiştir.

4.2.2. Çeşitli tebrik mektupları (tebrîkât-ı muhtelif)

Bu başlık altındaki açıklamalara göre insanlar birbirine yardım etmekle yükümlüdür, bu sebeple iyi veya kötü gününde herkes muhakkak bir arkadaşına, akrabaya ihtiyaç duyacaktır. İyi günde tebrik, kötü günde teselli etmek insanlığın gereklerindedir. Ancak bunu yaparken bayram gibi özel günlerle alakalı tebrik mektuplarında garip veya abartılı ifadeler bulunmamalı, bu tarz mektuplar sade bir dille ve kısa yazılmalıdır. Rütbe ve nişan dolayısıyla yazılan mektuplarda o kişinin liyakatine vurgu yapılmalıdır. Bir rütbe veya nişana layık görülen kişi vakit geçirmeden ve lakayit olmayacak şekilde tebrik edilmelidir. Aksi takdirde mektup yazanın o kişiyi kıskandığı düşünülebilir. Ayrıca abartılı ifadeler kullanılması da muhatapla alay edildiğine yorumlanabilir.

Rütbe, nişan, memuriyet sebepleriyle yazılan tebrik mektupları (rütbe, nişân ve memûriyyet tebrîkâtı numuneleri)

Eserde rütbe, nişan, memuriyet konularına dair yazılmış yedi adet mektup örneği ve bir adet mektup cevabı bulunmaktadır. Bu örneklerde diğer tebrik mektuplarına nispeten daha ağır bir dil kullanılmıştır. Özellikle padişaha övgü içeren cümlelerde Arapça, Farsça tamlamalar ağırlıklıdır. Bu tür tebriklerde öncelikle kişinin başarısından, elde ettiği makamdan duyulan mutluluk ifade edilmiştir. Bu gibi nice başarılarla erişmesi için dua edilmiştir. Ayrıca kişinin bu makama ne kadar layık olduğu vurgulanmıştır. Mektuplar “... bu vesîle-i cemîle ile de ehâsin-i teveccühât-ı veliyyü'n-na'mîlerinin bekasını istihâma mücâseret ederim ol bâbda, ... teveccühât-ı me'âlî-gâyât veliyyü'n-na'mîlerinin fark-ı kem-terânemde bekası temennîyyatına mücâseret eylerim ol bâbda.” şeklinde kalıplaşmış ifadelerle bitirilmiştir.

Doğum sebebiyle yazılan tebrik mektupları (büyük bir zâta vilâdet tebrîki, diğeri)

İncelenen eserde bu başlıkla ilişkili iki mektup örneği yer almaktadır. Bir çocuğun dünyaya gelmesi sebebiyle yazılan bu tebrik mektuplarında öncelikle doğumun gerçekleşmesiyle duyulan mutluluk belirtilmiş, çocuğun ömrünün uzun ve hayırlı olması için dua edilmiştir. Son olarak bu mektup vesilesiyle kusuru varsa affı dilenmiş, dostluk bağlarının böyle devam etmesi temennisinde bulunulmuştur.

“İhbâr-ı Vilâdet” başlığında ise doğum müjdesi verilmiştir. Bu örneklerde annenin de çocuğun da sağlık durumu hakkında bilgiler iletilmiştir. Cevap yazılırken ise hem doğumdan hem de anne ve bebeğin durumunun iyi olmasından duyulan mutluluk ifade edilmiştir. Çocuğun ömrünün uzun, kendisinin de sıhhat ve afiyette olması için dua edilmiştir. Akraba ve dostların da selamları iletilip son olarak bebeğin gözlerinden öpüldüğü söylenmiş ve mektuplar bitirilmiştir. Doğum haberini veren kişi duygularını şu şekilde ifade etmiştir: “Azîzim! Sana bu ravza-i pür- safâ-yı mahabbeti ne kadar tasvîr etmiş olsam, ta’rif sadedinde ne derece tatvîl-i makal eylesem girip görmeyince o lezzetten tatmayınca rü’yâ, hayâlât zannedersin. Fakat bir kere böyle bir hadîka-i dil-nişîn-i hakîkate gir de bu nihâl-i mahabbet fezâyı tasvîrimden bir nazara-i rüyâ ve hayâlât mı yoksa hakîkat mi müncelîdir ol vakit görür anlarsın, evet anlarsın ki şeref ü kıymet-i hayâta olan mazhariyyetle takdîr olunmuş olan bu mazhariyyetten mahrûmiyyet büyük bir musîbet imiş. Daha doğrusu bu mazhariyyetsiz yaşayış yaşamaktan ma’dûd değil imiş.” (s. 88).

Evlilik sebebiyle yazılan tebrik mektupları (izdivâc tebrik-nâmesi)

İki kişinin evlenmesi nedeniyle yazılan mektuplarda kızın güzelliği ve ahlakı; damadın da asaleti, tavırlarının ve ahlakının iyiliği belirtilerek aileye dahil olmasından duyulan mutluluk vurgulanmıştır. Düğüne katılamayacak olmaktan dolayı hissedilen üzüntü ve mahcubiyet dile getirilmiş, evliliğin mübarek ve evlenenlerin mutlu olması için dua edilmiştir.

Kandil sebebiyle yazılan tebrik mektupları (kandîl tebrîki)

Eserde kandil sebebi ile yazılan bir mektup örneğine yer verilmiştir. Bu mektupta bir süredir mektuplaşmaya ara verildiği, bu sebeple bağlılıkları kopma noktasına gelse de aslında muhatabın hayalinin hatırından hiç çıkmadığı söylenmiştir. Mektuplaşmanın, görüşmenin yarısı anlamına geldiği belirtilerek bu kandil gecesi mektup yazmaya vesile olarak kabul edilmiştir. Muhatabın da ara sıra mektuplar yazarak kendisini mutlu etmesi dilenmiştir.

Yazar, kandil tebriği örneğinin ardından “İhtâr” başlığı ile şu hususa dikkat çekmiştir: Kandil tebriği yazarken regaib, miraç ya da berat gecesi olduğu belirtilmelidir. Sadece “kandîl-i şerîf” şeklinde yazmak uygun görülmemektedir.

4.3. Taziye ve Teselli Mektupları (Ta’ziye Mektûbları, Tesliyet-nâme)

Eserden taziye ve teselli mektuplarına dair elde edilen bulgular şu şekildedir:

Eserin 49. sayfasında “Ta’ziye Mektûbları”; 89, 90 ve 91. sayfalarında ise “Ta’ziye-nâme” başlığı altında taziye mektuplarına dair açıklamalara yer verilmiştir. Bu bilgiler ışığında taziye mektupları vefat, kaza, kayıp gibi telafisi mümkün olmayan durumlarla karşılaşan insanlara sabır ve tahammül dilemek için yazılan yazılar şeklinde açıklanabilir. Aynı başlık altında tanımlanan “Tesliye-nâme” ise bir kimsenin başına gelen üzücü durumlarda teselli amacı ile kaleme alınan yazılardır. Bu iki kavramın ayrımı, yaşanan acının telafisinin mümkün olup olmamasına dayandırılmıştır. Yazara göre bu tarz mektuplarda değinilecek beş husus vardır. Bunlar “mukaddime, ta’ziye, izhâr-ı esef, ref’-i melâl, du’â-yı hayr”dır. “Mukaddime”de her şeyin Cenâb-ı Allah’ın emriyle meydana geldiği ifade edilir. “Ta’ziye”de kişinin uğradığı dert ve keder beyan edilir. “İzhâr-ı esef”te yaşanan durumla ilgili üzüntü belirtilir. “Ref’-i melâl”de kişiye sabır ve tahammül tavsiye edilir. “Du’â-yı hayr”da ise bir daha böyle bir derdin, üzüntünün başa gelmemesi temenni edilir. Mektuplara cevap verilirken de mektubun kendisine ulaştığı yazılarak teşekkür edilir, dua ve muhabbet temennisine yer verilir.

İlgili kısımda ayrıca derde uğramış bir insanı güldürmeye çalışmak insanlıkla bağdaşmayacağından bu tarz mektuplarda latife tarzında ifadeler kullanılmaması gerektiği, bunun yerine kişinin acısını hafifletecek sözler söylemeye gayret edilmesinin daha doğru olacağı söylenmiştir. Yazarın taziye mektuplarının yazımında dikkat edilmesini istediği diğer hususlar şunlardır: Mektubun “mukaddime” kısmında Allah’ın büyüklüğüne vurgu yapılmalı ve aciz olan insanın ilahi emre razı gelmesi gerektiği belirtilmelidir. Taziye mektubu ölüme dair ise ölen kişi ile ilgili övgü içeren sözler söylenmeli, talihsizlikle ilgiliyse bu hâlin hayra dönmesi temennisinde bulunulmalı, kaybedilen bir dava olması durumunda ona uygun teselli edici ifadeler tercih edilmelidir. Memurluktan çıkarılma ile ilgili mektuplarda kişinin liyakati üstünde durulmalı ve daha büyük memuriyetlere erişmesini dileyen cümleler kurulmalıdır. Kısacası yazar, yukarıdaki hususlara dikkat edilerek taziyeye konu olan duruma uygun sözler söylenmesinin son derece önemli olduğunu vurgulamıştır. Gerekli açıklamalardan sonra taziye mektuplarına dair örneklerle geçilmiştir.

4.3.1. Taziye mektubu örnekleri

Eserde yirmi iki adet taziye mektubu ve üç adet cevap örneğine yer verilmiştir. Bu örneklerde öncelikle yaşanan kaybın ne kadar acı verici olduğundan, mektubu kaleme alan kişinin de son derece üzüldüğünden bahsedilmiştir. Ancak ağlamanın, üzülmünün Allah'ın takdirini değiştiremeyeceği, bu dünyaya geliş olduğu gibi bir de bu dünyadan gidişin bulunduğu, bu sebeple sabır ve tevekkül gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ölen kişinin ardından dua edilerek muhatabın ömrünün uzun olması dilenmiştir.

Bir dostun ölümü üzerine yazılan taziye mektubunda merhumun ahlakının, tavırlarının güzelliği vurgulanmış ve böyle bir dosta sahip olmaktan şeref duyulduğu dile getirilmiştir. Çocuğunu kaybeden bir anneye ise diğer çocuklarının da kardeşlerini kaybetmelerinden dolayı perişan oldukları söylenerek çocuklarının acısını hafifletmeye çalışması, çocuklarına şefkatle yaklaşması salık verilmiştir.

Karısı ölmüş bir kişiye yazılan mektupta üzüntüsünün derecesinin tahmin edildiği ancak çocuklarının annelerini kaybetmiş olmalarından dolayı daha da üzgün olacağı, teselliye asıl ihtiyaç duyanın onlar olduğu, onların varlığının kendisi için de teselli olacağı söylenmiştir. Kocasını ölmüş bir kadına yazılan mektupta yine çocukları ile ilgilenecek şekilde teselli bulabileceği “...Evlâdınız hakkında hissettiğiniz mahabbet ile muttasıf bulunduğunuz fazîlet onları ta’lîm ü terbiye etmek için lâzım gelen kuvveti size tedârik ederler. Çocuklarınızın size en ciddî, en lâtif teselliyyâtı bahşedeceklerinden ümîd-vârım. Terakkilerinden hâsıl edeceğiniz fâide, onları terbiye etmek için sarf edeceğiniz dikkat, elemenizi tahfîf edecek. İnsâna en ziyâde tesliyet-bahş olan tevekkülü elden bırakmayınız.” (s. 110) ifadeleri ile vurgulanmıştır.

Bir kâmil edibin ölümünü ahabına haber veren mektupta ise “Bir kalbin beka-yı elîmine, bir kalemin vâ-veylâ-yı tâkat-fersine bak, bak da sen de ağla, ağla ki bugün bir emsâl-i ‘ilm ü edeb ‘adem-i âbâd-ı fenâyâ inkılâb etti. Bugün insân sûretine temessül etmiş bir cism-i ‘ulvî-i ma’rifet nazardan ebediyyen nihân olup gitti, bugün bir cevher-i kıymet-dâr hilkat türâb-ı mahviyyete karıştı. Üdebâ-yı kadr-dân ‘ulemâ-yı zamân sîne-çâk-i giryân olsa, bütün fezâ-yı edeb âh u teessür eylese pek becâdır.” (s. 110-111) cümleleriyle bu ölümden duyulan üzüntü daha abartılı bir şekilde ifade edilmiştir.

Bu bölümde yukarıda bahsi geçen örnekler haricinde babasının, çocuğunun, dostunun, torununun, karısının, kardeşinin ölümleri üzerine ilgili kişilere taziye mektupları yazıldığı görülmüştür.

4.3.2. Taziye mektubu cevapları

Taziye mektubuna verilen cevaplarda yakını vefat eden kişinin kendini yalnız, sığınacak kimsesi olmayan biri zannederken aldığı mektup sayesinde iyi dostlara sahip olduğunu fark ettiği belirtilmiştir. İyi günde herkesin dost olduğu, asıl dostluğun böyle musibet zamanlarında ortaya çıkacağı vurgulanmıştır. Bu sebeple teselli bulunarak muhataba teşekkür edilmiş ve tüm insanlara sabır, sağlık ve afiyet dilenmiştir.

Özellikle bir felaket anında insanın kendini kimsesiz hissettiği, böyle bir acıya yalnız kendisinin maruz kaldığını düşündüğü belirtilmiş; işte tam bu zamanda bir dosta ihtiyaç duyulduğu, dostların kıymetinin anlaşıldığı söylenmiştir. En azından ölen kişinin ardından gözyaşı dökken, dua eden birilerinin olduğu; kendisi için belki bunun bile bulunmayacağı düşünülerek teselli bulunmuştur.

4.3.3. Teselli mektubu örnekleri

İncelenen eserde sekiz adet teselli mektubu örneğine yer verilmiştir. Bu örneklerden hareketle teselli mektuplarının ölüm kadar acı verici olmayan ancak yangın, memuriyetten ayrılma, bir çocuğun hastalığı, bir kişinin dava kaybetmesi gibi insanı kedere sürükleyen olaylar meydana geldiğinde yazıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kitaptaki teselli mektubu örneklerinde öncelikle muhatabın uğradığı durumla ilgili üzüntü belirtilmiştir. Bu üzüntü belirtilirken “*Bu haber haber değildi, semm-i kâtil ile âlûde olmuş, içmek üzere bana verilmiş bir su idi.*” (s. 114-115) gibi ifadelerle üzüntünün derecesi hissettirmeye çalışılmıştır. Bir insanın sadece sevinç gününde değil, keder gününde de dostunun yanında olması gerektiği vurgulanmıştır. Taziye mektuplarında olduğu gibi teselli mektuplarında da Allah’ın emrinin vuku bulduğu ve bu sebeple olayların sabır ve metanetle karşılanması gerektiği söylenmiştir. Bu gibi sıkıntıların ardından kendisini mutlu edecek gelişmelerin olacağı yönünde teselli cümleleri kurulmuş ve şiddetli üzüntünün zehirli, ölümcül bir hastalık olduğu uyarısı yapılmıştır.

Dava kaybetmiş bir şahsa yazılan mektupta durum ne kadar üzücü olsa da kendisi ve ailesi sağlıklı olduğundan, ayrıca bu acıyı hafifletecek kadar mal varlığı bulunduğu muhataba dava için üzülmemesi tavsiye edilmiştir.

Memuriyetten alınmış bir kişiye yazılan teselli mektubunda o kişinin işindeki özenli davranışları, dürüstlüğü, kalbinin güzelliği gibi özelliklerine vurgu yapılarak bu haberin ne kadar hayretle karşılandığı belirtilmiştir.

Teselli mektuplarından “Âlâma Uğramış Bir Zâta Tesliyet-nâme” başlıklı örnekte insanın yaşadığı sıkıntılardan kurtulmaya çalışırken tedbirsiz davranarak kendini tehlikeye atabileceği ve bunun sonucunun da pişmanlık duyacağı söylenmiştir. Bu örnekteki “*Hayâtta iki tarîk vardır. Biri tenhâ fakat çiçekli, her ne taraftan girilir ise insân zahmet çekmez. Bunun sahrâsında bir nehir görülür. Lâkin çağılıtsı yok. Diğeri izdihâmlı, dikenlidir; insân hâr-zede-i meşakkat olmadan geçmez. Bir seyl-i serü’l cereyân bendleri ve her türlü mevâni’i sökerek mürûr eden. Bunun birincisi mahdûd, diğeri nâ-mütenâhidir. Biri nihâyet bulur, diğeri başlar. Bunun birincisi sabr, diğeri hırs-ı ikbâldir. Âh! Dünyâda zamânı hüsn-i isti’ mâl edenler ne kadar mes’ûddurlar. Sa’y ile kâr-güzârî iki ni’mettir. Cenâb-ı Hakk dünyâyı mahsul-dâr için bârânı, hayâtı müsemmer eylemek için de sa’y u kâr-güzârîyi ihsân buyurmuştur. Saman kırıntılarının pâ-mâl-i tahkir olduğunu ve bi’l-’aks buğdayın anbarlarda muhâfaza edildiğini düşünelim. Her hâlde hüsn-i tedbîr, mâzînin fenâlığını da def’e mukteditir. Çünkü istikbâl dediğimiz dahi bir zamân sonra mâzî olacaktır.*” (s. 121-122) ifadeleri yapılan benzetmeler ve sunduğu çözüm önerileri ile dikkat çekicidir.

4.3.4. Teselli mektubu cevapları

Eserde teselli mektuplarına yazılan dört adet cevap örneği mevcuttur. Bu cevaplarda ilk olarak mektubun kendisine ulaştığı bildirilmiş, mektuptan duyulan memnuniyet ifade edilmiş, söze dualarla son verilmiştir.

Memuriyetten alındığı için kendisine teselli mektubu yazılan kişinin cevabında olaya sabır ve tevekkül göstermeye gayret etse de ailesinin büyük üzüntü duyduğu, bu üzüntünün kendisini de etkilediği ifade edilmiştir. Ancak bu elem ve keder arasında gelen mektubun, acısını hafiflettiği söylenerek teşekkür edilmiştir. Diğer bir mektupta ise mektup yazan kişinin iyi bir dost olduğunun zaten bilindiği ancak bu mektup sayesinde teyit edilmiş olduğu ifade edilmiştir.

4.4. Teşekkür Mektupları (Teşekkür-nâmeler)

Eserden teşekkür mektuplarına dair elde edilen bulgular şu şekildedir:

Teşekkür mektupları, birinden görülen iyiliğe karşı şükran duygusunu bildirmek için yazılır. Gördüğü yardım ve iyilik karşısında teşekkür etmekle yükümlü olan kişi, bu teşekkürde son derece nazik ve zarif olmalı; abartıdan kaçınmalıdır çünkü abartılı ifadeler muhatabı tarafından alay olarak yorumlanabilir. Ayrıca mektubun mütevazı bir şekilde yazılması gerekir.

Yazara göre teşekkür mektuplarının dört esası vardır:

- Mektubun maksadına geçilmeden uygun bir giriş yapılır.
- Teşekkür edilecek konu ne ise onunla ilgili olarak Allah'a şükredilir.
- Tebrik olunan durum için dua edilir.
- Aralarındaki muhabbetin devamı temenni edilir ki bu temenni tüm hususi mektuplarda yer almalıdır.

Yazar, bu dört esasa eksiksiz olarak yer verilmesi ve övgü ile teşekkürde abartıya kaçılmaması konusunda uyarıda bulunmuştur. Eserde teşekkür mektuplarına ilişkin bilgiler verildikten sonra mektup örneklerine geçilmiştir.

4.4.1. Teşekkür mektubu örnekleri

Kitapta on adet teşekkür mektubu örneğine yer verilmiştir. Bu örnekler incelendiğinde bir erkek evlat tarafından anne ve babasına yazılan mektupta ailesinin kendisini dünyaya getirdiği andan itibaren ona sunduğu imkânlar ve sınıfını geçmesi sebebiyle gönderilen hediye karşısında minnettarlığın ifade edildiği, eğitimini en güzel şekilde devam ettirerek anne ve babanın teveccühüne layık olmaya çalışılacağı belirtiltiği ve mektubun dualarla tamamlandığı görülmüştür.

Bu örneğin yanında el işi hediyesinden dolayı bir kişiye, hastalık esnasında yardımcı görülen bir zata, bir koruyucuya, nakdî yardım yapan bir kişiye, erkek kardeşini memuriyete tayin ettiren şahsa, hediye gönderen bir zata, ödünç alınan kitabı iade ederken, bir akrabasına nezaret eden kadına, bir babadan oğullarına yazılan teşekkür mektubu örnekleri de eserde yer almıştır.

Yardım görüldüğü durumlarda yazılan teşekkür mektuplarında kişinin kendisini yalnız, dostsuz zannettiği ancak bu yardım sayesinde öyle olmadığını anladığı vurgulanmıştır. Teşekkür edilirken kullanılan kelimelerin hislerini anlatmaya yetmeyeceği, minnettarlığın sonsuza dek süreceği, son nefesine kadar yardımda bulunan kişiye dualar edileceği belirtilmiştir.

4.5. Özür Mektupları (Ma'zeret-nâme)

Eserden özür mektuplarına dair elde edilen bulgular şu şekildedir:

TDK Türkçe Sözlük'te (<https://sozluk.gov.tr/>) "özür" ve "bahane" olmak üzere iki anlamı bulunan "mazeret"e ilişkin mektup örneklerine geçilmeden evvel bazı açıklamalar yapılmıştır. Buna göre pişmanlık duyma, özür dileme gibi durumlar Allah'ın insanlara

bahşettiği başlıca erdemlerden sayılmıştır. Yeryüzünde kusuru, hatası olmayan kimse bulunmadığı; bir kabahat işlendiğinde kendini affettirmek için pişmanlığı, üzüntüyü bildirmek gerektiği belirtilmiş ve mazeret mektupları, kişinin kendini hiç hata yapmamışçasına affettirmek için yazdığı yazılar olarak tanımlanmıştır.

Yazara göre mazeret mektuplarında kusur veya hatayı hafifletecek açıklamalar yapılmalıdır. Yapılan hatanın hoş karşılanmasını sağlayacak, muhatabını niyetinin kötü olmadığına inandıracak şekilde açıklamalar yapılmalı fakat kendini affettirmeye çalışırken tekrar özür dilemeyi gerektirecek sözlerden kaçınılmalıdır. Hepsinde uygun olmasa da aradaki samimiyete bağlı olarak bazı özür mektuplarında şaka yollu sözlere yer verilebilir. Önemli olan muhataplar arasında soğukluğa sebep olmayacak ifadelerin seçilip en uygun şekilde kullanılmasıdır.

4.5.1. Özür mektubu örnekleri

Eserdeki özür mektubu örneği sayısı sekizdir. Bu örneklerin ilki bir dostla şiddetli tartışmadan dolayı yazılmıştır. Mektupta öncelikle yaşanan tartışmanın içeriğinden bahsedilmiş, kırıcı sözlerle muhatabın rencide edildiği söylenmiş ancak olayın üzerinden biraz zaman geçince bu sözlerden utanıldığı ve pişmanlık duyulduğu eklenmiştir. Bu sebeple kendisinin affedilmesi ricasında bulunulmuş ve affına dair bir cevap beklendiği bildirilmiştir. Cevap olarak gelen mektupta ise her ne kadar sarf edilen sözden üzölmüş olsa da kardeş derecesinde yakın iki dost arasında bu gibi sözlerin laftan öteye geçemeyeceği, bu sebeple olanların tamamen unutulduğu belirtilmiştir.

Hastalık sebebiyle uzun süredir mektup yazılamayan bir kişiye sarf edilen şu ifadeler mahcubiyetin derecesini hissettirme ve özrün kabulünü sağlama bakımından dikkat çekicidir: *“İnanınız ki hasta değil, emvât arasına karışsam hattâ mezâra girsem bile her ân hayâlîm muhibbânımı ziyaretten hâlî kalmayacağı gibi mezârımın üstündeki otlar, çimenler bile muhibbânımın nâmını kendi lisânlarıyla beyân ve tezkâr edeceklerdir.”* (s. 136).

Bu örnekler dışında meşguliyet, bir yere ulaştığını haber vermeme, kalp kırma, ihmal ve hastalık, bir kişiye saygısızca davranma sebebi ile yazılmış özür mektubu örneklerine de eserde yer verilmiştir.

4.5.2. Özür mektubu cevapları

Eserde bir adet mazeret mektubu cevabı bulunmaktadır. Bir dostla yaşanan tartışmaya ilişkin özür mektubuna karşılık yazılan bu örnekte cevabı kaleme alan kişi, dostunun kendisine

sarf ettiği kırıcı sözlerden dolayı üzgün olduğunu belirtmiş ancak kardeş gibi olan iki şahıs arasındaki bu sözlerin kalpten değil ancak dilden söylemiş olabileceğine inandığını eklemiştir. Aralarında geçen tartışmayı tamamen unuttuğunu ifade ederek dostluklarının devamını dilemiştir.

4.6. Azarlama Mektupları (Ta'zîr-nâme)

Eserden azarlama mektuplarına dair elde edilen bulgular şu şekildedir:

TDK Türkçe Sözlük'te karşılığı olmayan “ta'zîr” sözcüğü Devellioğlu'nun Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat'inde “tekdîr, azarlama” (Devellioğlu, 1970: 1248) olarak açıklanmıştır. Yazara göre ta'zîr-nâmeler, azarlama maksadı ile yazılan mektuplardır. Ancak bu tarz mektupların yazımı beceri ister çünkü aşırıya kaçılması durumunda karşı tarafta kırgınlığa yol açabilir. Hatta kin ve öfkeye sebep olabilir. Bu sebeple azarlama mektupları kabahatin derecesine göre yazılmalıdır. Kabahatin derecesine göre yazılmayan mektuplar muhatabın davranışını sürdürmede inat etmesine neden olabilir, bu da mektuptan bir sonuç alınmadığı anlamına gelir.

Kişi, başkalarının gözü önünde azarlanır ise haksızlık veya tedbirsizlik yüzünden yine amaca ulaşamamış olur. Bu hususlara dikkat edilerek azarlama mektuplarına şaka ile başlanmalı, azarlamayı gerektiren konu söylenip uyarı üstü kapalı bir şekilde yapılmalıdır. Nazik bir şekilde yapılan azarlama, amaca ulaşmada şiddete başvurmaktan daha etkili olur.

Yazar “tevbîh-nâme”lerin “ta'zîr-nâme”lerden daha şiddetli ve etkili olduğunu ifade etmiştir. Eserde “tevbîh-nâme”nin amirin memuruna, bir babanın oğluna yazdığı mektuplar olabileceği belirtilmiştir. “Ta'zîr-nâme” ise çok sert sözlerin söylenmediği, muhabbeti yenileyecek ılımlı bir yaklaşımın tercih edildiği yazılardır. Ancak “tevbîh-nâme”de de çok aşırıya kaçmamaya dikkat edilmelidir. Uygun şekilde uyarılmaya olumlu karşılık veren insan, hiddetli azarlanmalarda savunmaya geçebilir. Bu da uyarının etkisiz kalmasına sebep olur.

4.6.1. Azarlama mektubu örnekleri

İncelenen kitapta altı adet “ta'zîr-nâme” örneğine yer verilmiş, bu örneklerden biri tekdîr-name başlığı ile yazılmıştır. “Ta'zîr-nâme”lere cevap niteliğinde bir örneğe eserde yer verilmemiştir.

Davranışları babası tarafından hoş karşılanmayan çocuğa yazılan ilk “ta'zîr-nâme”de oldukça sert ifadeler kullanıldığı görülmüştür. Oğlunun geleceği için çok emek verdiğini

belirten baba, onun davranışları karşısında hayal kırıklığına uğramıştır. Bu hayal kırıklığının sebebini de çocuğunun hocasından aldığı şikayetler olarak göstermiştir. Derslerine yeterince çalışmayan evladından artık nefret etme derecesine geldiğini hatta ismini bile anmak istemediğini, bu şekilde devam ederse evine gelmesine gönlünün olmadığını söylemiştir. Mektubunu oğluna babası ve hocasının teveccühünü kazanmaya çalışmasını tavsiye ederek tamamlamıştır.

Bir kişiye teslim edilmek üzere verilen mektubun muhataba ulaştırılmaması üzerine yazılan mektupta ise güven duygusunun zedelendiği ve hissedilen hayal kırıklığı şu sözlerden anlaşılmaktadır: *“Efendim! Bu mektûbu zât-ı ‘âlinize verdim de hatâ eyledim. Yoksa bu mektûbun mahalline teslîmi sizce ‘azîm bir külfet ü meşakkati mi mûcib oldu? Eğer bi’z-zât tevdi’ ve teslîm uyamıyor idiyse de ya burada kabûl etmemenizi beyân etmek veyâhûd orada bir diğeri vâsıtasıyla irsâl edilmek lâzım gelmez mi idi? İşte bundan dolayı size gücendiğimi beyân ederim çünkü...”* (s. 145-146).

Uzun zamandır mektuplarına cevap alamayan, hatırı sorulmayan bir kişiden ahabına yazılan mektup örneklerinde daha yumuşak bir üslup kullanılmıştır. Ahabının mektup yazmaması sebebi ile duyulan üzüntü ifade edilmiş, neden mektup yazılmadığı ile ilgili merak ifade edilmiş, muhabbetin devamı için bir cevap gönderilmesi temennisinde bulunulmuştur. Cevap gelmediği takdirde bunun kendisine yazılan son mektup olacağını uyarısı da yapılmıştır.

Bir babadan oğluna yazılan ikinci mektup örneğinde ise ilkinde olduğu gibi sert bir dil kullanılmamıştır. Tembelliğe, yaramazlığa devam ettiği, çalışmak için gayret göstermediği durumda ileride başına gelebilecekler hayat tecrübesi olan bir babanın gözünden çocuğuna lisanımünasiple aktarılmıştır. Yapılan hayvan benzetmesi çocuğu rencide etmek maksatlı değildir, aksine çocuğun akli sayesinde hayvanlardan üstün olduğu kastedilmiş ve kendisinin de bunun farkına varabilmesi için böyle bir benzetmeye başvurulmuştur: *“Hayvânât bile sa’y u gayreti sâyesinde terakki ediyor, kendi levâzımını kendi ‘ilmiyle istihzâr eyliyor. Yazık değil midir ki senin gibi sinn-i sa’ye gelmiş bir çocuk ‘atâlet ü batâlet içinde kalsın. Şahâdet-nâme alacaksın. Bu cihetle artık tebdîl-i harekât etmek lâzımdır.”* (s. 148).

4.7. Tavsiye Mektupları (Tavsiye-nâmeler)

Eserden tavsiye mektuplarına dair elde edilen bulgular şu şekildedir:

Tavsiye mektuplarının yazımı son derece önemlidir. Çünkü tavsiye edilen kişinin iyi özelliklerinden bahsedilir ve daha sonra o kişinin kötü özellikleri ortaya çıkarsa tavsiye eden kişi mahcup hatta pişman olabilir. Bu doğrultuda yazar, tavsiye mektuplarında uyulması gereken dört esastan bahsetmiştir:

Ta'rîf: Tavsiye edilen kişinin özelliklerinin ve istediği işin bildirilmesidir.

Sitâyîş: Tavsiye mektubu gönderilen kişinin ahlakının güzelliğinden, lütfunun bolluğundan bahsedilmesidir.

İltimâs: İstenilen şeyin bir an önce gerçekleşmesi için yardım dilenmesidir.

Ricâ-yı Mahabbet: Yazar bu rüknün bazı tavsiye mektuplarında yer almadığını belirtmiş fakat yer alırsa ricanın olumlu karşılanmasına etkisi olacağını düşündüğünü söylemiştir. Ancak bu kısım ayrıntılı bir şekilde yazılmamalıdır. Diğer mektup türlerinde olduğu gibi tavsiye mektuplarında da aşırıya kaçılması doğru değildir.

Eserde resmî bir makamdan verilen tavsiye mektupları "*şahâdet-nâme-i resmî*" olarak adlandırılmıştır. Asıl tavsiye mektubu ise tüccarların başka bir tacire verdiği mektuplar olarak tanımlanmıştır ki bu aynı zamanda "i'tibâr mektubu" anlamına gelmektedir. İlgili kısımda son olarak tavsiye mektuplarının tavsiye edilen kişiye elden teslim edildiği ve genellikle zarfın kapalı olmadığı belirtilmiştir.

4.7.1. Tavsiye mektubu örnekleri

Metinde yer alan on beş adet tavsiye mektubu örneği evlat, akraba, hizmetçi, öğrenci, seyyah, zabıt gibi farklı yakınlık derecelerindeki kişiler için yazılmıştır. Bu mektuplar genelde "büyük bir zâta" hitaben kaleme alınmıştır. Yazılma gerekçesi ne olursa olsun tavsiye mektuplarında tavsiye edilen kişinin iyi vasıfları üzerinde durulmuştur. Görevindeki özverili çalışması, okulunu birinci olarak bitirmesi, ahlakının güzelliği, memleketine hizmet etme arzusu, önceki görevinden çekildiyse ayrılma sebebinin o kişiyle alakalı bir sorun olmadığı gibi niteliklere dikkat çekilmiştir. Örneğin bir okul müdüründen diğer okul müdürüne yazılan mektupta okula kaydının yapılması konusunda bahsi geçen öğrencinin zekâsıyla öğretmenlerinin beğenisini kazandığı belirtilmiştir.

Mektuplarda kişinin bir memuriyete yerleştirilmesi veya o kişiye başka konularda yardım edilmesi gibi ricalarda bulunulmuştur. Ayrıca bu ricalar dile getirilirken yardım istenen

kişinin iyiliği, yardımseverliği, çalışkanlığı vurgulanmıştır. Hakkında yardım istenen şahsın maddi ve manevi sıkıntılarında da bahsedilmiştir.

Tavsiye mektupları; "... temennî veistirhâm ederim, beka ve istikrârı temenniyyâtına mücâseret eylerim, teveccühât-ı kerîm-ânelerinin beka vü istikrârı ricâsına vesîle-i hasene ittihâz kılındı efendim, istibka-yı teveccühât-ı ‘âlîleri temenniyyâtına zerî’a-i ittihâz ile hatm-i makal eylerim." ifadeleri ile tamamlanmıştır.

4.8. Talep Mektupları (Taleb Mektûbları)

Eserden talep mektuplarına dair elde edilen bulgular şu şekildedir:

Yazar; talep edilecek konular çok fazla olduğundan talep mektuplarının pek çok kısma ayrıldığını; bu tarz mektuplarda kişinin rütbesi, pozisyonu, niteliklerinin dikkate alınması gerektiğini; muhataplar arasındaki yakınlığın derecesini önemli bulduğunu ancak en önemli hususun talebin doğru sözcüklerle dile getirilmesi olduğunu, diğer mektup türlerinde olduğu gibi talep mektuplarında da sevgi, saygı sözcükleri kullanılırken abartıya kaçılmaması gerektiğini ifade etmiştir.

4.8.1. Talep mektubu örnekleri

Bu bölümde yedi adet talep mektubu örneğine, dört adet mektup cevabına ve bir mektuba dair uyarıya yer verilmiştir. Bu mektuplarda genel olarak talep edilen konuyla ilgili olan sıkıntılı durumdan bahsedilmiştir. Bir askerin akrabasından para talebine ilişkin mektup örneğinde asker, sağlığının yerinde olduğundan ancak paraya sıkıştığından bahsetmiştir. Para talebini ilettikten sonra herkese sağlık, afiyet dileyerek mektubunu sonlandırmıştır. Bu örneğin devamında yazar tarafından bazı uyarılara yer verilmiştir. Bu uyarıda adres bilgilerinin açık ve ayrıntılı bir şekilde (ordu, fırka, alay, tabur vs.) yazılması gerektiği, aksi hâlde mektuba verilecek cevabın muhatabına ulaşamayacağı belirtilmiştir.

Borç istemek maksadıyla yazılan mektuplarda aralarındaki samimiyete, dostluğa binaen para istendiği, borcun kısa sürede geri ödeneceği özellikle belirtilmiştir. Borç istemek için mektup yazıldığı gibi daha önce verilen borcun geri ödenmesi hususunda da yazılmış mektup örneklerine yer verilmiştir. Bu mektupların bazıları son derece mahcubiyetle yazılırken bazılarında borç verilen para "*Bu hâlde zât-ı ‘âlîniz de insâf buyurmaz mısınız? Size ikrâz ettik ise fenâ mı ettik? Dünyâda arkadaş arkadaşına mu’âvenet ederse günâh mı işlemiş olur? İstikrâzınız zamânındaki temenniyyâtınızı unuttunuz mu? Artık insâf ediniz. Beni her bir hukuku ber-taraf ettirmeye mecbûr etmeyiniz.*" (s. 190-191) şeklinde sert ifadelerle istenmiştir.

Talep mektuplarının bir kısmına ret, bir kısmına kabul cevabı verilmiştir. Ret cevabında reddin gerekçesi açıklanarak hissedilen mahcubiyet bildirilmiştir.

4.9. Tezkireler

Eserden tezkirelere dair elde edilen bulgular şu şekildedir:

Tezkire, “aynı kasabada yaşayan kişiler arasındaki yazışmalar” olarak tanımlanmıştır. Bu tarz yazışmalara mühür basılmayıp sadece imza atılacağı, tezkirelerin resmî ve gayriresmî olmak üzere ikiye ayrıldığı yazarın verdiği bilgilerdendir. Ayrıca bu tezkirelerin sadrazamlıktan, üst makamlardan yazılmasına göre farklı isimler aldığı; gayriresmî tezkirelerde muhatabın mevkisinin dikkate alınması, yazının kısa tutulması, adres kısmına sadece alıcının isminin yazılması gerektiği bilgileri de eklenmiştir.

4.9.1. Tezkire örnekleri

Eserdeki on üç adet tezkire örneğinde “bir kişinin korunup kollanmasını, iş bulması için kendisine yardımcı olunmasını bir başka kişiden rica etme; kendisi için tavsiye mektubu yazılmasını isteme, bir kişiyi bir iş için tavsiye etme, işten çıkarılan bir kişiden işe yeniden alınmasını rica etme, hastane müdüründen hastanede yatan bir yakınının sağlık durumunu öğrenme, evi yanan bir kişinin sigorta şirketi müdüründen sigorta bedelinin talebi, borç veya verilen borcun geri ödenmesini isteme, hediye gönderme, mürur” gibi maksatların yer aldığı görülmüştür.

Yardım istenen tezkirelerde yardım talep edilen kişinin yardımseverliği, lütfunun bolluğu vurgulanmış; borç para rica edilen mektuplarda aralarındaki samimiyete dayanarak böyle bir istekte bulunduğu belirtilmiştir. Borç isteme tezkirelerine karşılık ret ve kabul bildiren örneklere yer verilmiştir. Borç para isteğinin reddinde kişinin kendisinin de maddi açıdan zor bir dönemden geçtiği ifade edilmiştir.

Bir hata sebebi ile işten çıkarılan kişilerin yazdığı mektuplarda ise özür dilenmiş, yapılan hatadan dolayı son derece pişman olduğu söylenmiş ve işe geri alınması rica edilmiştir.

4.10. Davet Mektupları ve Tezkireleri (Da’vet-nâmeler ve Da’vet Tezkireleri)

Eserden davet mektubu ve tezkirelerine dair elde edilen bulgular şu şekildedir:

Davet mektuplarına ilişkin dikkat edilecek hususlar şöyle açıklanmıştır: Davet mektuplarında davetin sebebi, günü, yeri belirtilmelidir. Ayrıca bu mektup veya tezkireler uzun

olmamalıdır. Davet edilen kişiye duyulan saygıyı belli edecek ifadeler kullanılmalıdır. Son olarak mütevazı bir üslup tercih edilmelidir çünkü davet edilen kişiye kibirli davranmak o kişinin davete icabet etmemesine neden olabilir.

4.10.1. Davet mektubu örnekleri

Eserde düğün, sünnet, iftar, mevlit, ziyafet, şenlik, buluşma gibi sebeplerle yazılan on dört adet davet mektubu örneğine yer verilmiştir. Ayrıca bu davetlere karşılık bildiren altı adet cevap örneği eserde bulunmaktadır. Cevap mektuplarında davetler kabul edilirken katılmaktan şeref ve mutluluk duyulacağı belirtilmiş, reddedildiği zaman ise duyulan mahcubiyet ve üzüntü ifade edilmiştir. Davet, tüm aile içinse bu da mektuplarda vurgulanmıştır. Davet eden kişinin alçak gönüllülüğünün göstergesi olarak “âcizî, çâkerî” gibi ifadeler kullanılmıştır. Mektuplara son verilirken ise “fakîr-hâne-i ‘âcizîyi teşrîfe tenezzül buyurulmasını ricâ eylerim efendim, râddelerinde bende-hâne-i ‘âcizîyi teşrîfe tenezzül ile ihyâ buyurulmasını temennî eylerim, bende-hâne-i kem-terîyi teşrîfle garîk-i mesâr buyurulmaklığımızı istirhâm eylerim.” cümleleri kurulmuştur.

4.11. Ticaret Mektupları (Mekâtîb-i Ticâriyye)

Eserden ticaret mektuplarına dair elde edilen bulgular şu şekildedir:

“Tüccarların birbirine yazdığı mektup” olarak tanımlanan ticaret mektuplarında muhataba saygı ve sevgi göstergesi ifadelere yer verilse de bunda aşırıya kaçılmaması gerektiği, aksi hâlde asıl meseleden uzaklaşılacağı, bu sebeple böyle ifadelere sadece mektubun sonunda yer verilmesinin uygun olacağı söylenmiştir.

Ticaret mektuplarında dikkat edilecek diğer hususlar şu şekilde sıralanmıştır: Mektuplar kısa tutulmalı, ne söylendiği açık olmalı, gereksiz sözler bulunmamalı; eğer satış için mal isteniyorsa malın cinsi, değeri, nasıl gönderileceği, ödemenin ne şekilde yapılacağı yazılmalı; tarih mutlaka belirtilmeli ve malın yerine sorunsuz ulaşması için adres eksiksiz yazılmalıdır.

Yazar bazı tüccarlar tarafından tarih ve adresin yabancı tacirler gibi mektubun üst tarafına yazılmasının tercih edildiğini ve bunun kimi münşiler tarafından faydalı bulunduğunu belirtmiştir. Bunun gerekçesi olarak ticaret mektuplarında tarih çok önemli olduğundan hem unutulmaması hem de yerinin kolayca bulunabilmesi için tarihin üstte yer almasının daha iyi olacağı düşüncesi gösterilmiştir. Hatta tarihin tamamlayıcısı olan mektubun gönderildiği yerin de aynı şekilde yazılabileceği eklenmiştir.

Ancak yazara göre tarih ve yerin alta ya da üste yazılması arasında pek fark yoktur. Osmanlı Devleti'ndeki yazışmalarda tarih ve imzanın altta bulunması geleneği olduğundan geleneğe aykırı davranmamak adına bu hususa dikkat edilmelidir. Yazar, şayet yabancı bir tüccarla iletişim kuruluyorsa onların geleneğine uygun olarak üste yazılmasını münasip görmüştür.

4.11.1. Ticaret mektubu örnekleri

Eserde bu başlık altında komisyonculuk için İstanbul'da bir mağaza açma, Paris mallarına yönelik komisyoncu açılmasının beyanı, güncel ürün fiyatlarını bildirme, bir ticarethanede işe alınma, ticarethanenin hastalık sebebiyle damadına devredildiğini duyurma, hizmetlerinden dolayı bir tüccara teşekkür etme, ihbarnamenin alındığını haber verme, makbuz sureti, itibar mektubu gibi konularda yazılmış ticaret mektubu örnekleri bulunmaktadır.

Mektup örnekleri incelendiğinde mektup gönderilen kişinin adresinin başta, gönderenin adresinin ise sonda ve detaylı bir şekilde yer aldığı görülmüştür. İlk örnekte mağaza açan kişi, mağazasındaki ürün çeşitliliğinden ve kendisinin güvenilirliğinden bahsetmiştir. Açılan mağazadan alışveriş yapmanın kabul edildiği cevap örneğinde teslimat süresi ve ödeme yöntemi gibi hususlarla ilgili şartlar öne sürülmüştür. Bir diğer kabul mektubu örneğinde mağaza açan kişi tebrik edilerek başarılar dilenmiş ve kendisiyle alışveriş yapmaktan memnuniyet duyulacağı bildirilmiştir. Ret cevabının verildiği örnekte ise bazı sebeplerden dolayı teklifin kabul edilemeyeceği ve bundan da üzüntü ve mahcubiyet duyulduğu ancak engellerin ortadan kalkması hâlinde kendileriyle ticaret yapılabileceği ifade edilmiştir. Güncel fiyat listelerine dair mektupların zarf içinde gönderildiği vurgulanmıştır.

Kâtip olarak işe alınma isteğinin belirtildiği mektupta dil bilindiğine vurgu yapılarak ve daha önce ticaret alanında çalışıldığı eklenerek işe alınmak için iknaya gayret edilmiştir. Bu isteğin kabul edildiği cevap mektubunda kendisiyle ilgili araştırma yapıldığı belirtilmiş, maaş bilgisi verilmiş ve hizmetinden memnun kalındığı takdirde zamanla maaşın arttırılacağı söylenmiştir.

İtibar mektupları (i'tibâr-nâme)

İtibar kelimesinin TDK Türkçe Sözlük'teki karşılığı "Borç ödemede güvenilir olma durumu, kredi"dir (<https://sozluk.gov.tr/>). Eserde yer alan ilk itibar mektubu örneğinde kendilerine başvurması hâlinde istediği miktarda para verilmesi hususunda bir kişi için mektup yazılmıştır. Bu tür ile ilgili yapılan uyarıda itibar mektuplarının esas olarak ikiye ayrıldığı

belirtilmiştir. İlkinde kredi miktarı için bir sınırlama getirilmeyip ne kadar isteniyorsa o kadar verilmesi söylenir ve geri ödenirken alınan miktarın tamamının verilmesi gerekir. İkincisinde ise kredi için belli bir miktar belirlenir ve eğer o miktarın üzerinde para verilirse mektubu yazan kişi fazladan verilen kısmı ödemek zorunda değildir. İtibar mektubuna dayanarak bahsi geçen kişiye para verildiğini haber veren mektup cevaplarına da eserde yer verilmiştir.

İtibar mektubu örnekleri

İncelenen eserde yer alan ve siparişin gönderilip gönderilmemesine dair görüş istenen mektupta sipariş edilen malın cinsi, fiyatı belirtilmiş; sipariş veren kişi tarafından ödemenin yarısının önden yapılıp diğer yarısının da belirlenen tarihte gönderileceği eklenmiştir. Mektubu kaleme alan kişi bu bilgileri aktararak sipariş verenin güvenilirliğini öğrenmek ve siparişi gönderip göndermemeye karar vermek için bir başka şahıstan görüş istemiştir. Bu mektuba verilen karşılıklı ise bahsi geçen tüccarın güvenilir olduğu ve kendisiyle gönül rahatlığıyla alışveriş yapılabileceği belirtilmiştir.

Bir diğer örnekte ticarethanenin borcunu ödeme kudreti olup olmadığını öğrenmek için bilgi istenmiştir. Talep iletilirken gelen cevabın kesinlikle gizli tutulacağı vurgulanmıştır. Bazı tüccarların borcunu ödemedikleri veya iflas ettikleri bilgisi alındığından güvenilir ticarethaneler hakkında malumat talep edilen örneğin cevabında ise birtakım isimler verilmiş; bu kişilerin saygı duyulan insanlar oldukları, istemeden de olsa bazı sıkıntılar yaşadıkları ancak bu durumun onlarla ticaret yapanları zarara uğratmayacağı belirtilmiştir.

Bir kâtibî işe almadan önce o kâtibin daha önce yanında çalıştığı kişiden bilgi istenmiştir. Gelen cevapta kâtibin son derece iyi olduğu, yanından ayrılmasının kendisini üzdüğü, işe alınmasının tavsiye edildiği söylenmiştir.

Sipariş mektupları

Yazar, kitabında sipariş konulu sekiz mektup örneğine yer vermiştir. Bu örneklerde buğday, arpa, çavdar, Çin bakırı gibi ürünler sipariş edilmiştir.

İlk örnekte numune ile gönderilen mektubun teslim alınma tarihi belirtilerek verilen siparişin ödemesinin yapılacağı gün söylenmiştir. Siparişin ilk posta ile, ona yetişmezse ikinci posta ile gönderilmesi, bu da mümkün olmazsa gönderiminden vazgeçilmesi rica edilmiştir. Verilen cevapta ise siparişin yüklendiği vapur, ürünlerin sigorta ettirildiği, ödenecek tutar ve bu tutarın ödeneceği tarihler gibi bilgiler yer almıştır.

Diğer örneklerde satın alınan ürünün numunesiyle aynı olduğu belirtilmiş ve hızlıca gönderildiği için teşekkür edilmiş, ürünlerin dikkatli ve özenli bir şekilde gönderilmesi istenmiş, siparişle birlikte poliçenin de gönderildiği bilgisi verilmiştir.

Fatura

Fatura; peşin, veresiye veya başka türlü satışlarda tüccarlar arasında kullanılan ve satışı yapılan ürünün cinsini, miktarını, fiyatını vs. içeren belge olarak tanımlanmıştır. Ayrıca faturada tacirin adı ve ikamet yerinin bulunmasının önemli olduğu vurgulanmıştır.

Fatura örnekleri

Eserde bir adet fatura örneği bulunmaktadır. Bu faturada başa mağazanın adı "... Mağazası" şeklinde yazılarak ürünün satıldığı kişinin adı, mağazasının yeri, satılan ürünler (buğday, arpa, çavdar, nohut) ve bu ürünlerin miktarı, fiyatı gibi bilgilere yer verilmiştir. Vade süresi ve indirim oranı da yazılmıştır. Paranın tamamının alındığı belirtilerek fatura, mağaza müdürü tarafından imzalanmıştır.

Telgraf (mu'âmelât-ı telgrafiye)

Eserdeki tanıma göre telgraflar resmî ve gayriresmî olarak ikiye ayrılır. Birincisi devlet dairelerinden yazılan veya devlet dairesi ile ilgili konulara dayanan telgraflardır. İkincisi, şahsi konularla ilgili yazılabileceği gibi ticari mevzulara ait de olabilir.

Ticari telgraflarda önemli bazı hususlar vardır. Zaman ise bu hususların en önemlilerindedir. Çünkü bir tacirden diğer tacire mektup yazıldığında o mektubun ulaşması uzun zaman alır. Ancak piyasadaki durgunluk durumunda siparişin iptal edilmesi veya hareketlilik hâlinde acele sipariş verilebilmesi için telgraf kullanılması gereklidir.

Telgrafların kısa olmakla beraber doğru anlaşılmasına dikkat edilmelidir. Telgrafın konusu ne ise güzel bir şekilde anlatılmalı, gönderen ve gönderilenin adresi doğru yazılmalıdır. Bu kurallara uyulduğunda hem maksada ulaşılmış hem de telgrafın anlaşılmayıp verilen paranın boşa gitmesinin önüne geçilmiş olur.

Şahsi telgraf örnekleri

Şahsi telgraf örneklerinde tebrik etme, doğum veya ölüm haberi, bir yere ulaştığını veya gönderilen emanetleri aldığını bildirme gibi konulara yer verilmiştir.

Tebrik örneklerinde telgraf gönderilen kişinin makamına yönelik hitap ifadesi kullanılmıştır. Diğerinde telgrafın konusuna ilişkin başlık yazılmıştır.

Ticari telgraf örnekleri

Yazar ticari telgrafın nasıl yazılacağına ilişkin anlaşılması konusunda yeterli olacağını düşünerek az sayıda örneğe yer vermiştir. Bu örneklerde ürünün satılması, alınması, gönderilmesi veya fiyatının bildirilmesi gibi konular bulunmaktadır. Tek cümlelik örnekler yazılmıştır.

Senetler (senedât)

Senet, borçlu ve alacaklı arasında borcun miktarı, ödeme şekli ve süresine ilişkin bilgilerin düzenlendiği belgedir. Senetler adi ve ticari olarak ikiye ayrılır.

Adi senet; ticari konularla ilgili olmayıp borcun süresi, ödeme şeklini belirleyen belgedir. Borç ödeme, alım satım, havale; ödünç, rehin, emanet verme; kefalet, vekâlet, sulh, ibra, tahkimname, makbuz ilmühaberi şeklinde sınıflandırılır.

Ticari senet; poliçe, açık bono, emre muharrer senet, itibar senedi, çek, konşimento gibi kısımlara ayrılır.

Ticaret senedi örnekleri (senedât-ı ticâriyye numuneleri)

Poliçe (poliçe, kambiyal, kambiyö)

İtalyancadan alınmış bu üç ifade aynı senedi karşılamaktadır. Yabancı devletlerde veya yabancı devletlerle ticaret yapan kimseler arasında “kambiyal, kambiyö” kavramları daha fazla kullanılır. Osmanlı Devleti’nde ise en çok kullanılanı “poliçe” kelimesidir. Bu sebeple “Kanûn-nâme-i Ticâret”te “poliçe” tabiri tercih edilmiştir.

Poliçe “Belirli bir sürenin sonunda belirli bir parayı kendi adına veya bir başkasının emrine ödemesi için alacaklının borçluya yazdığı bildiri”dir (<https://sozluk.gov.tr/>). Poliçe düzenlenirken poliçenin tarihi, düzenlendiği yer, paranın miktarı, poliçe vadeli ise süresi belirtilmelidir.

Poliçe örnekleri

Eserde beş adet poliçe örneğine yer verilmiştir. Bu örneklerde ödeme tarihi “belli bir günde, ibraz edildiğinde, ibrazından... gün sonra” gibi birbirinden farklı şartlara bağlanmıştır. Bazı poliçelerin altına poliçenin kabul edildiğine dair bir ibare yazılarak tarih ve imza atılmıştır.

Poliçe cirosu

Ciro, senedin ticari haklarının bir başka kişiye devredilmesini bildiren ve emre muharrer düzenlenmesi gereken yazıdır. Bu yazı, ilgili senedin arkasına yazılır ve ciro eden kimse

tarafından imzalanır. Ciroda uyulması gereken birtakım kurallar vardır: Cironun tarihi ve ciro edilen kişinin ismi yazılmalı, ciro bedeli açık bir şekilde belirtilmelidir. Bu bilgilerden biri bile eksik olduğunda o ciro işlem görse bile geçerli olmaz. Bunun dışında ciro edilen poliçe o kişi tarafından da bir başkasına ciro edilmek istenirse poliçede “kendisine veya emrine” ifadesinin yazılı bulunması gereklidir. Sadece “kendisine” ibaresi yazılı olduğu takdirde üçüncü bir şahsa ciro edilmesi mümkün olmaz.

Poliçe cirosu örnekleri

Eserde bir adet poliçe cirosu örneğine yer verilmiştir. Altında yer alan uyarıda ise poliçe ciro edileceğinde ilk olarak süresinin geçip geçmediğine bakılması gerektiği çünkü vadesi dolmuş poliçe ciro edildiği takdirde o poliçenin ticari senet hükmünden çıkıp adi senet olacağı belirtilmiştir.

İkametgâh senedi (ikamet-gâh senedi – Billet de Domicile)

İkametgâh senedi, borçlu olan kimsenin borcunu bizzat kendisinin ödemesini içeren belgedir ve ticari senet olarak kabul edilir. İkametgâh senetleri de poliçeler gibi düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenir. Bu senette tarih, alacaklının ismi gibi bilgiler bulunmalı ve ödenecek miktar yazılmalıdır. Ayrıca borçlu ile borcu ödeyecek kişi aynı olduğundan ikametgâh senedinde poliçedeki gibi üçüncü bir şahsa ihtiyaç yoktur.

İkametgâh senedi örnekleri

Eserde iki adet ikametgâh senedi örneği yer almıştır. Senet bedeli birinde nakit, diğerinde ise mal olarak belirtilmiştir. Borcun muhatap olunan şahsın ikametgâhında veya mağazasında, belirtilen tarihte ödeneceği taahhüt edilmiştir.

Emre yazılmış senetler (emre muharrer senedât - billets D'ordre)

Emre yazılı senet, bir kişinin başka bir kişiden aldığı borcu belirlenen sürenin sonunda muhakkak ödeyeceğini bildiren belgedir. İkametgâh senedi ile emre yazılı senet birbirinden farklıdır. İkametgâh senedinde borcun nerede ödeneceği belirli iken emre yazılı senette mekânla ilgili bir bilgi yer almaz.

Emre yazılmış senet örnekleri

Eserde iki adet emre yazılmış senet örneğine yer verilmiştir. Bu örneklerde alacaklının ismi ve adresine dair bilgiler verilmiş; borcun miktarı, ödeneceği tarih ve alacaklının emrine veya kendisine ödeme yapılacağı belirtilmiştir.

Açık bono (açık bono - Billet du Porteur)

Açık bono; ikametgâh senedi, poliçe, emre yazılı senet gibi diğer ticari belgelerden farklı olarak herhangi bir kayda ve şarta tabi değildir. Elden ele geçebilen açık bonoda belirtilen meblağ belgeyi ibraz eden kişiye ödenir. Bu senet; tarih, ödeme zamanı, borçlunun imzası, belirtilen miktarın ibraz edene ödeneceği gibi bilgileri içerir.

Açık bonoda borçlunun kim olduğu açıkça belirtilmeyebilir. Ancak bu durumda borçlu olan kişi itibar sahibi bir tüccar ise bono elden ele geçebilirken imza sahibi, tüccar sınıfından değilse bu senet adi senet hükmünde bile olmaz, kesinlikle bir hüküm bildirmez.

Açık bono örnekleri

İncelenen eserde iki adet açık bono örneğine yer verilmiştir. Bu örneklerde ilgili senedin sahibine borçlu olunan miktarın belirtilen tarihte ödeneceği taahhüt edilmiştir. En alta tarih yazılmıştır.

Ödeme emri (tediye emri / manda – Mandats)

Ödeme emri, bir kişinin kendisine kredi verecek veya borcu olan kişiye yazdığı ve belli miktardaki ödemenin üçüncü bir kişiye yapılmasını bildiren belgedir. Bu tanıma göre ödeme emrinin de poliçe benzeri bir senet olduğu düşünülebilir ancak bu senette mekân ayrılığı şart olmadığı için belge, farklı bir senet türü olarak kabul edilmelidir.

Ödeme emri örnekleri

Eserde iki adet ödeme emri örneği bulunmaktadır. Örneklerde ödenecek miktar, tüccarın ismi ve adresi, ödemenin yapılacağı tarih gibi bilgilere yer verilmiş ve sonuna tarih yazılmıştır.

İtibar mektubu (i'tibâr-nâme - Billet de Crédit)

İtibarname, miktarı belirlenmiş ya da belirlenmemiş paranın üçüncü bir kişiye başvurulması durumunda ödenmesi hususunda bir kişiden diğer bir kişiye yazılan belge demektir. "İ'tibar-nâmelerde ödeme yapılacak miktarın ve ödeme zamanının belirlenmiş olması zorunlu değildir.

İtibar mektubu örnekleri

Eserde bir adet itibar mektubu örneğine yer verilmiştir. Adresi ve ismi belirtilerek o kişiye belli miktarda para verilmesi ve hesabına yazılması istenmiştir. İtibarnameyi yazan kişinin adı altta yer almıştır.

Çek (çek – chèque)

Çek, bir kişinin banka ya da başka bir kurumda geçici olarak bulunan paranın tamamını ya da bir kısmını alması için başka bir kişi adına yazdırıp imzalatıldığı belgedir.

Çek örnekleri

Eserde yer alan üç adet çek örneğinden ikisi bankere yazılmıştır. Diğerinde sadece “... Efendi” ibaresi kullanılmıştır. Bu çekler muhatabın kendisine veya emrine olacak şekilde düzenlenmiştir.

Konşimento (konuşimento-connaissance)

Yazar konşimentoyu “Deniz Ticareti Kanunu’nun 36’ncı maddesine göre nakletmek için teslim aldığı eşya veya malın zarar görmemesinden sorumlu olan kaptanın eşyaları kabul ettiğine dair malı emanet edene verdiği belge” şeklinde tanımlamış ve bu belgeye “dikariko” da denildiğini eklemiştir. Senette yer alması gereken bilgileri de maddeler hâlinde sıralamıştır.

Protesto (protesto – protestation)

Protesto; bir kişinin haklarına usulsüz biçimde müdahale edilmesi hâlinde o kişinin karşı tarafı dava etmesi veya sözleşmeli bir muamelede bir tarafın sözleşmeye aykırı davranıp ortağının zarar etmesine yol açacak bir harekette bulunması durumunda muhatabın zararını bildirerek bu zararın telafisini istemesine dayanan ve iki ya da üç nüsha olarak düzenlenen senettir.

Protesto örnekleri

İncelenen eserdeki protesto örnekleri “Mukavelât Muharrirliği”ne hitaben yazılmıştır. Protestoya muhatap olunan kişinin kimlik bilgileri ve ikameti belirtilerek başlanmıştır. Bir örnekte ... ölçek buğdayın söz verilen tarihte gönderilmediği, kendisi defalarca uyarıldığı hâlde hâlâ teslimatın yapılmadığı belirtilmiştir. Protestonun eline ulaştığı tarihten itibaren belirtilen şirketin vapuruna yüklenmesi, aksi takdirde uğrayacağı zararın kendisinden tahsil edileceği uyarısı yapılmıştır. Ayrıca protestonun üç nüsha olarak hazırlandığı; bir nüshasının kalemde bulunması, bir nüshasının muhataba tebliği, bir nüshasının da onaylandıktan sonra şahsına teslim edilmesi istenmiştir.

Diğer örneklerde poliçenin kabul edilmemesi, poliçenin ödenmesi, kiralama süresi dolmasına rağmen evin boşaltılmaması gibi konulara yer verilmiştir. Eserde protesto cevabı örnekleri de bulunmaktadır.

Adi borç senetleri ('âdî deyn senedâtı)

Adi borç senedi, bir kişinin gayriresmî yani ticaret dışı bir mesele için borç alıp verme ya da havale gibi işlemlerinden dolayı düzenlenen belgedir. Bu senetlerde borcun miktarı yazılmış olmalı, altında borçlunun imza ve mührü bulunmalıdır. Tarih yazılmalı, alacaklının ismi söylenmeli, borcun sebebi ve ne olduğu, ödeme süresi ve rehinli ise rehin durumu açıkça ifade edilmelidir. İlâveten ister ticari ister adi senet olsun, borcun miktarına uygun pul yapıştırılmalı, tarih ve imza unutulmamalıdır.

Adi borç senedi örnekleri

Bu başlıktaki tek örnek rehinli adi borç senedine dairdir. Bu örnekte başa “Yalnız lira-yı ‘Osmânîdir.” ibaresi, devamına da tarih, adres, kimlik bilgileri yazılmıştır. Senedi kaleme alan kişi ... lira borcu karşılığında ... malını rehin olarak verdiğini, borcunu ödeyeceği tarihi ve ödediği anda rehin olarak verdiği malın da kendisine teslim edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Sonda tarih, borçlunun ikamet ve kimlik bilgileri yer almıştır.

Genel sözleşme ve işlemler hakkındaki senetler ('ale-l- 'umûm 'ukûd u mu'âmelât hakkında senedât)

İbra (ibrâ')

Eserde bir şahsı bir durumdan kurtarmak, uzaklaştırmak şeklinde tanımlanan “ibrâ”, “ibrâ'-i ıskat” ve “ibrâ'-i istifâ” olarak ikiye ayrılmıştır. Ayrıca “ibrâ'-i 'âmm ve ibrâ'-i hâss” olarak da sınıflandırılmış ve bu kavramların tanımları verilmiştir.

İbra ve ıskat senedi örnekleri

Eserde verilen borçla ilgili düzenlenen senede, satılan malın ödemesinin tam olarak alındığına, ticari işlemleri sonucunda aralarında alacak meselesi kalmadığına, kendisine kalan mirası vasisinden aldığına dair konularda beş adet ibra ve ıskat senedi örneğine yer verilmiştir.

Vekâletname (vekâlet-nâme)

Eserde bir kişinin kendisine ait bir işi başkasına vermesi, o kişiyi kendi yerine görevlendirmesi vekâletname olarak adlandırılmış ve vekâletnameler; “mutlaka, mu'allâka, muzâfe, mukayyede, 'âmm, hâssa, mevkufe” olmak üzere yediye ayrılmıştır. Bu yedi vekâletname türü başlıklar hâlinde tanımlanmış ve ilgili başlığa dair örnekler verilmiştir.

Bu kısımda ayrıca vekâletin geçerli olması için gerekli şartlar açıklanmış ve vekâletnamelere yapıştırılacak pullar, imza ve mühürle ilgili yapılması gerekenler, ödenecek miktar gibi hususlara dair bilgiler aktarılmıştır.

Vekâletname örnekleri

Yazar, çok fazla örneğe gerek duymadığını belirterek eserde dört adet vekâletnameye yer vermiştir. Bu örneklerde vekâlet verilmesini gerektiren konu belirtilerek vekilin yapabileceği işlemler detaylı bir şekilde sıralanmıştır. Vekil tayin edilen kişinin ismi, adresi ve kimlik bilgileri en sona yazılmıştır.

Tahkimname (Tahkîm-nâme ya'nî kompromiso)

Tahkimname TDK Türkçe Sözlük'te “bir anlaşmazlığın hakem tarafından çözülebilmesi için taraflarca yapılan sözleşme” (<https://sozluk.gov.tr/>) olarak tanımlanmıştır. Fransızcada “kompromiso” olarak ifade edilen bu sözleşmede husumet hâlindeki kişilerin kendi rızalarıyla üçüncü bir kişiyi hakem tayin etmeleri söz konusudur. Anlaşmazlığın çözümü için tek hakem tayin edilebileceği gibi birden fazla hakem de atanabilir. Ancak tarafların hakem sayısının eşit olması gerekir. Birden fazla hakem tayin edilmişse bu hakemlerin kararları aynı olmalıdır. Hükümlerden bir tanesi farklı olur ise dava konusu, mahkeme tarafından başka bir hakeme havale edilebilir.

Tahkimname örnekleri

Eserde biri şahıslar diğeri şirketler arasında gerçekleşen davalarla ilgili olmak üzere iki adet tahkimname örneğine yer verilmiştir. Şahıslarla ilgili olarak yazılan tahkimnamede davaya konu olan kişilerin isimleri, kimlerden oldukları ve ikametleri, hakem tayin edilen kişinin kim olduğu yazılmıştır. Kararın tarafların defter, senet ve sözleşmelerinin incelenmesi; iddia ve savunmalarının alınması, şirket hesaplarının usule uygun olup olmadığının incelenmesi sonucunda verileceği belirtilmiştir. Bu sebeple tarafların ismi geçen belgeleri ilgili kişilere belirtilen sürede teslim etmelerinin zorunluluğu hatırlatılmıştır. Hakemlerin verdiği kararda birlik olmadığı takdirde hüküm vermek üzere üçüncü bir kişi tayin edileceği ve o kişi hangi hakemin kararını onaylarsa o kararın kabul edileceği ifade edilmiştir. Önceki karara da sonrakine de itiraz yolunun açık olmadığı vurgulanmıştır. Karar verme sürecinin belirtilen sürede tamamlanmaması durumunda tarafların rızası ile sürenin uzatılabileceği eklenerek bu belgenin iki nüsha hâlinde düzenlenip imzalandığı söylenmiştir.

İcar (icâre)

TDK Türkçe Sözlük'te “icar” şeklinde geçen ve “kira” (https://sozluk.gov.tr) anlamına gelen “icâre” eserde “lâzıme, münecceze ve muzâfe” olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir. “Lâzıme” iki tarafın da özürsüz şekilde feshedemeyeceği türüdür.

“Müneccize”de akdin, yapıldığı tarihten itibaren geçerli olma durumu vardır. “Muzâfe” ise sonraki bir zamanda başlayacak icarı ifade eder.

İcar kontratı örnekleri

Eserde kira için yapılan sözleşme “îcâr konturatosu” veya “icâre mukavele-nâmesi” olarak adlandırılmıştır. Kontratları matbu olarak bulunan ev, dükkân gibi yerlerin kiralınmasına ilişkin örnek, eserde yer almıştır. Bu örnekte kiraya verilecek mülkün bulunduğu adres, kiraya veren ve kiralayan kişilerin ismi, şöhreti, ikamet adresleri; kiralanan mülkün aylık, yıllık kirası ve bunun ne cinsten ödeneceği, mülkün kiraya verilmiş tarihi ve ne kadar süre ile kirada kalacağı, mülkün ne için kullanılacağı, var ise mülkle birlikte teslim edilen demirbaş eşyaların listesi gibi bilgilere yer verilmiştir. Maddeler hâlinde belirtilen kurallara göre şayet kiracı kontrat bitiminde mülkü boşaltmazsa boşaltmadığı her gün için ödeyeceği miktar ve mülk sahibini başka bir zarara uğrattıysa onu da tazmin etmek zorunda olduğu ayrıca belirtilmiştir. Kiracının eşyaların kullanımına imkân vermeyecek derecede verdiği zararların kiracı tarafından karşılanacağı, kiracının mülk sahibi veya vekilinin yazılı izni olmadan mülkü başkasına kiralamasının mümkün olmadığı, bunu yaptığı takdirde sözleşmenin tek taraflı feshedileceği ve kiracıdan tüm zararın karşılanmasının istenebileceği, kiraya verilen yerin dışında yapılacak masrafların mal sahibine ait olacağı, kiracı sözleşme bitiminde aynı yeri kiralamaya devam etmek isterse bunun sözleşmenin bitmesine bir ay kala mülk sahibine yazılı veya sözlü olarak bildirilmesi gerektiği, kiracının sözleşmenin son ayında kiraya verilecek yeri görmeye gelenlere karşı çıkamayacağı, kiraya verilen mülke dâhil demirbaş eşyaların listesi tutularak kontrat bitiminde listedeki eşyalardan eksik veya zarar görmüş olan varsa bedelinin kiracı tarafından ödeneceği, tamir edilmesi gereken şeylerin de yine kiracı tarafından tamir edilmesi hususları kira sözleşmelerinde yer alması gereken maddelerdir. Bu belge kiraya veren, kiralayan ve kefil tarafından imzalanır.

Kefaletname

TDK Türkçe Sözlük’te “bir kimsenin kefil olduğunu gösteren belge” (<https://sozluk.gov.tr/>) olarak tanımlanan kefaletname, eserde kefaletin şahsa, malın kullanımı veya teslimine dair olması; bir zamana bağlı olup olmaması durumlarına göre yedi başlık hâlinde tanımlanmıştır.

Kefaletname örnekleri

Eserdeki kefaletname örnekleri bir kişinin adliyeye teslimi, zimmetine para geçiren kişinin aldığı paranın geri ödenmesi, haciz işlemi gibi hususlara ilişkindir. Kefaletnamelerin altında tarih, isim ve imzanın bahsi geçen kişiye ait olduğuna dair onay bulunmaktadır.

Haciz

Yazar, kefaletnamelerden sonra haciz konusuna değinmiştir. Haciz, eserde bir alacaklının elinde bulunan resmî veya gayriresmî senetlerden dolayı borçlunun veya üçüncü bir şahsın mallarına el konulması olarak tanımlanmıştır. Alacaklının elinde senet olmasa da alacağı olduğunu gösteren bir belge var ise mahkemenin de bunu kabul etmesiyle haciz işleminin gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir.

Eserde hacedilemeyecek on şey sıralanmış, ayrıca haciz işleminin tarihinin tebliğ edilmesinden itibaren sekiz gün içerisinde borçlu, alacaklı veya üçüncü bir kişinin -varsa- itirazlarını bir dilekçe ile bildirmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

Yazar, devamında haciz dilekçelerine ait örneklere yer vermiştir. Bu örnekler genelde “... *Bidâyet Mahkemesi... Dâiresi Riyâset-i ‘Aliyyesine*” şeklinde bir hitapla başlamıştır. Hacze sebep olan durum, borçlu ve alacaklının kimlik ve ikamet bilgileri belgede yer almıştır. Belgenin dört nüsha olarak hazırlandığı ve bu nüshalardan birinin kalemde muhafaza edileceği, birinin borçluda, birinin ilgili üçüncü şahısta kalacağı belirtilmiş ve son nüshanın onaylanarak kendisine takdim edilmesi istenmiştir. Haciz dilekçeleri “*Ol bâbda emr ü irâde efendim hazretlerinindir.*” ifadesiyle bitirilmiştir.

Kefalet senedi

Eserde kefaletle ilişkin bir açıklamaya yer verilmemiştir. İki adet kefalet senedinin ilki olan “*kefalet-i meşruta senedi*” örneğinde bir kişi bahsettiği şahsın borçlu olduğu kişiye borcunu ödememesi hâlinde bu parayı kendisinin ödeyeceğini taahhüt etmiştir. İkincisi olan “*kefâlet-i müteselsile senedi*”nde ise birden fazla kefil vardır ve bu kefiller hem borçluya hem de birbirlerine kefil olduklarını beyan etmişlerdir.

Bir başka kefalet senedi örneğinde kefil olan kişi borçlu ve alacaklı kişilerin kimlik ve ikamet bilgilerini vermiş, borçlu belirlenen süre sonunda borcunu ödemezse bu borcu kendisinin ödeyeceğini taahhüt etmiştir. Diğer örnekte kefil, gümrük idaresinde işe giren bir kişinin zimmetine para geçirmesi durumunda bu parayı faiziyle birlikte kendisinin ödeyeceğini bildirmiştir.

Havale

Havale, bir kimsenin borcunun başka bir kimseye nakledilmesi olarak tanımlanmış ve beş başlıkta incelenmiştir. Bu beş başlık borcun hemen ödenmesi veya ertelenmesi ile ilgili hususlar belirlenmemişse “havâle-i mübheme”, havaleyi kabul eden kişinin borcunu malından ödemesi zorunluluğu yoksa “havâle-i mutlaka”, hemen ödenmesi gereken havaleyse “havâle-i mu’accele”, borcu malından vererek ödemesi şeklinde belirtilmişse “havâle-i mukayyede”; borcun ödenmesi ileri bir tarihe ertelenmiş ise “havâle-i müeccele” olarak tanımlanmıştır.

Eserde bir adet havale örneğine yer verilmiştir. Bu örnekte bir kişi borcunu başkasına havale ettiğini ve durumu iki tarafın da kabul ettiğini belirten senedin düzenlendiğini ifade etmiştir.

Muvazaa senedi

Muvazaa, gerçekleşmiş gibi görünen bir işlemin aslında gerçek olmadığını kanıtlamak amacıyla düzenlenen senet olarak açıklanmıştır. Eserde bir adet muvazaa senedi örneğine yer verilmiştir. Senedin altında bu belgede ismi geçen kişinin imza ve mührünün kendisine ait olduğunu onaylayan bir ibare bulunmaktadır.

İstiglâl mukavelesi senedi

İncelenen eserde ‘İstiglâl Mukavelesi Senedi’ başlığında geçen “istiglâl” kelimesi “İpotek, ev, dükkân, tarla ve bunlara benzer gayrimenkulün geliri karşı gösterilerek rehine koyma” anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 1970: 546). Eserdeki örnekte kişi, sahibi olduğu mülkü borcuna karşılık ismini zikrettiği kimseye verdiğini ancak devredilen mülkün borç ödendiği takdirde asıl sahibine teslim edilmesinin zorunlu olduğu ifade edilmiştir. Senette mülkün özellikleri detaylı bir şekilde anlatılmış ve belgenin iki nüsha hâlinde düzenlenerek noterden tasdik ettirildiği söylenmiştir. Diğer örnekte ise bundan farklı olarak vadesi sonunda borç ödenmez ise alacaklı kişinin mülkü satabileceği ve alacağından fazlaya satması hâlinde üste kalanı borçluya vermesi gerektiği yazılmıştır.

Taraflar arasında düzenlenen bir tahkimname örneğinde taraflar belirtilen hükümleri kabul ettiklerini bildirmişlerdir. Hükümler şu şekilde sıralanmıştır: İlk olarak bahsi geçen davanın çözüme kavuşturulması için hakem seçilen kişi -kimlik ve ikamet bilgileriyle birlikte- söylenmiştir. İkinci maddede hakemlerin davaya ilişkin her türlü evrakı istendiği takdirde ibraz etmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Üçüncüde hakemlerin oy birliği ile karar alamaması durumunda üçüncü bir hakem belirleneceği ve o hakem hangi yönde karar verirse onun itirazsız

kabul edileceği belirtilmiştir. Son olarak hakemlerin belirlenen süre içerisinde karar verememesi durumunda hükümlerinin geçersiz olacağı eklenmiştir. Belgenin sonunda tarafların imzalarına ve tarihe yer verilmiştir.

Yazarın eserde yer verdiği konkordato örneğinde iflas eden tüccarın hileli iflas durumunun olmadığı vurgulanmıştır. Belgede alacaklıların belirlenen taksit ve yüzde ile ödemeleri almayı kabul ettiklerini bildiren imzaları bulunmaktadır.

Sözleşmeler (mukavele-nâmeler)

Müzâra'a sözleşmesi (müzâra'a konturatosu)

“Müzâra'a” tabirinin güncel TDK Türkçe Sözlük'te karşılığı bulunmamaktadır. Esere göre “müzâra'a” bir kişinin araziyi, diğerinin ise işçiliği ortaya koymasına yönünde sözleşilen, tarıma dayanan ve hasılatın paylaşılması üzerine kurulan bir tür şirkettir. Esere bu şirketin kurulabilmesi için dört şart öne sürülmüştür. Bu şartlardan birincisi tarafların akıl olmasıdır. Baliğ olmaları şart olmadığından bir çocuk da bu anlaşmaya taraf olabilir. İkincisi tarlaya ne ekileceğinin belirlenmesidir. Eğer ne ekileceği ile ilgili bir madde yoksa çiftçinin istediğini ekebileceği belirtilmiş olmalıdır. Üçüncüsü, çiftçinin hasılatın ne kadar pay alacağını sözleşmeye eklenmesidir. Bu miktar kilo olarak değil; hasılatın yarısı, üçte biri şeklinde oranlarla tayin edilmelidir. Dördüncü ve son şart ise arazinin tarım yapmaya elverişli olmasıdır. Bu şartları taşımayan bir anlaşmanın geçerli olamayacağı söylenerek “müzâra'a” ile ilgili bilgilere son verilmiştir.

Esere “Müzâra'a Konturatosu” başlıklı örnekte ismi zikredilen köydeki arazinin tarıma uygun olduğu ve içindeki müstemilat ile teslim edileceği bildirilmiştir. Tarlanın ekimi esnasında çalıştırılacak işçilerin masrafları, arazi içindeki eve ait tadilat giderlerinin kime ait olacağı gibi detaylara değinilmiştir. Sözleşmenin başlangıç ve bitiş süreleri söylenmiş ancak sözleşme sonunda taraflar isterse yeniden anlaşma yapılabileceği ifade edilmiştir. Burçak hasılatının hayvanların beslenmesine ayrılacağı gibi uyarılar yapılmıştır. Son olarak araziyi devralan kişinin sözleşme sonlanmadan ayrılmak istemesi durumunda mal sahibinin zararını karşılaması gerektiği belirtilmiştir.

Kolektif şirket

Kolektif şirket eserde şu şekilde tanımlanmıştır: İki ya da daha fazla kişinin bir isim ve ünvan vererek ve ticaret maksadı güderek kurdukları şirkettir. Bu şirketlerde ortaklardan birinin veya ikisinin ismine nispet bulunmalıdır. İmza yetkisi ise şirketin bütün ortaklarında olmalıdır.

İlgili kısımda iki adet kolektif şirket kontratına yer verilmiştir. Bunlardan ilkinde iki kişi kolektif şirket kurmak üzere bir sözleşme imzalamışlardır. Sözleşmede ilk olarak ortakların kitap ve kâğıt üzerine iş yapacaklarından bahsedilmiştir. Daha sonra ortakların ne kadar sermaye koydukları, şirkete merkez olacak yer, gerekirse merkeze bağlı şubeler oluşturulabileceği, şirketin ünvanı, kimin müdür olacağı, şirkete ait masrafların şirket hesabından karşılanıp şahsi harcamaların ortakların kendisine ait olacağı, giderlere ait bilançoların belirli aralıklarla düzenleneceği gibi bilgilere yer verilmiştir. Son olarak şirketin süresi sona erdiğinde kâr veya zararın ortaklar tarafından yarı yarıya paylaşılacağı, şayet ortaklar müddeti uzatmak isterlerse bunun da mümkün olduğu ifade edilmiştir. Sözleşme örneğinin sonunda şirketin kuruluşunu ve şartlarını haber veren bir ilana yer verilmiştir.

Komandit şirket

Yazar, komandit şirketi ortaklardan biri veya birkaçı sorumlu iken diğerinin sadece sermaye koyup sorumluluktan beri olduğu ortaklık olarak tanımlamıştır. Ayrıca bu ortaklıkta şirket ünvanının sorumlu kişi üzerine olması gerektiği, şirkete sermaye yoluyla ortak olan kişiye “komanditer” adı verildiği, bu kişinin isminin şirket ünvanına dâhil olmayacağı, komanditerin şirketteki sermayesi oranından fazla zarardan sorumlu tutulamayacağı ve vekâleten bile olsa yönetimde söz sahibi olamayacağı bilgilerini aktarmıştır.

Eserdeki komandit şirket sözleşmesi, yedi madde hâlinde düzenlenmiştir. Bu maddeler şu şekilde sıralanmıştır: Öncelikle şirketi kuran ve aynı zamanda şirket müdürü olan şahsın ismi söylenmiş ve şirketin ne kadar süre için kurulduğu belirtilmiştir. Daha sonra şirkete kimin ne kadar sermaye ile dâhil olduğu belirtilmiştir. Üçüncü maddede komanditer olan şahsın şirketteki işlemlere müdahalede bulunamayacağı, müdür olarak tayin olunan şahsın bu görevi üstlenmiş olduğu ifade edilmiştir. Dördüncü maddede şirketin merkezi, beşinci maddede ise şirkete ait bilançoların her yıl sonunda şirket müdürü tarafından hissedarlara ibraz edileceği açıklanmıştır. Altıncı maddede şirkete ait masrafların karşılanması, müdüre verilecek maaş ve müdür ile hissedarların kârdan alacağı paydan bahsedilmiştir. Son maddede şirketin zarar etmesi durumundaki uygulamaya değinilmiştir.

Mudarebe şirketi (şirket-i mudârebe)

Mudarebe şirketi bir tarafın sermaye, diğer tarafın ise iş gücü ortaya koyarak kurduğu şirket olarak tanımlanmıştır. Bu şirket “mudârebe-i mutlaka” ve “mudârebe-i mukayyede” olmak üzere iki kısma ayrılarak açıklanmıştır. “Mudârebe-i mutlaka” herhangi bir zaman, mekân ve ticaret türü ile belirlenmemişken “mudârebe-i mukayyede”de bu hususlar

netleştirilmiştir. Ayrıca “mudârebe-i mukayyede”nin geçerli olması için altı şart öne sürülmüş ve bu şartlar tek tek açıklanmıştır.

Eserdeki mudarebe şirketi örneğinde şirket akdi gerçekleştiren kişilerin bilgileri, bu kişilerden hangisinin sermaye ve hangisinin emek ortaya koyacağı, şirkete ait giderlerin kaydedileceği, şirketin süresi sona erdiğinde kârın ne şekilde paylaşılacağı, şirketin zarar etmesi durumunda ne yapılacağı gibi bilgilere yer verilmiştir.

Eserde ticari yazılara dair açıklama ve örnekler yukarıda belirtildiği şekildedir. Bahsi geçen yazışmalara ilaveten, incelenen eserdeki “Mekâtîb-i Mütenevvi’ a, Tavşîf-nâme, ‘İlm ü Haber; Rapor, Mazbata, Beyân-nâme; Kart dö Vizit” başlıklı yazılara dair elde edilen veriler şu şekildedir:

Eserin 165. sayfasında yer alan “Mekâtîb-i Mütenevvi’ a başlığı altında on bir adet mektup örneğine yer verilmiştir. Mektuplar, başlıktan anlaşıldığı üzere birbirinden bağımsız konularda yazılmıştır.

Bu başlık altındaki ilk mektup bir anneden oğluna yazılmıştır. Anne tarafından evlerinde yangın çıktığı bildirilen mektupta oğuldan yardım istenmiştir. Ne kadar zor durumda oldukları ancak buna rağmen canlarının sağ olması ve oğullarından gelecek yardımın ümidi ile teselli bulunduğu ifade edilmiştir. Ayrıca anne ve babanın onca yıllık emekleri karşılığında artık evladın da vazifesini yerine getirmesinin beklendiği bildirilmiştir.

Bir babadan oğluna oğlunun hastalığı sebebi ile yazılan mektupta annenin evladı için sadece hastayken değil ömrü boyunca bulunduğu özveriden, katlandığı zorluklardan, şefkatinin büyüklüğünden dem vurulmuştur.

Bu bölümde dikkat çeken örneklerden bir tanesi sınıfını geçemeyen çocuğa babası tarafından yazılan mektuptur. Mektupta hastalığından dolayı derslerine çalışmayan bir çocuğa babası tarafından teselli edici sözler söylenmiştir. Derslerindeki gayreti tebrik edilip hastalığın Allah’tan geldiği, bir sonraki yıl çok çalışarak telafi edilebileceği söylenmiş ve böyle olması için dualar edilmiştir. Yukarıda bahsi geçen ve yine bir babadan okuldaki oğluna yazılmış olan mektupta çocuğun hem derslerine çalışmayıp hem de yaramazlık yapması sebebi ile çocuk sert bir dille eleştirilmiştir. Bu mektupta ise çocuktan kaynaklı bir başarısızlık olmadığından durum son derece anlayışla karşılanmıştır. Mektuba oğul tarafından verilen cevap da kitapta bulunmaktadır.

Girdiği sınavı kazanan bir gence yazılan mektupta ancak gayret edenlerin başarıya erişeceği yönündeki şu ifadeler önemlidir: “*Hâtırınızda olsa gerektir ki hîn-i mülâkatta ‘Çalışınız, çalışınız ki sarf eylediğiniz emekler mazhar-ı takdîr olur. Gayret ediniz ki gayret edenler sa’âdet-i ebedîyyeye nâil olurlar.’ demez miydim? İşte sana koca bir numunesi!*” (s. 170). Ancak bu başarıdan dolayı kibre ve rehavete kapılmaması için “*Lâkin bir kereki muvaffakiyyete mağrûr olup da bir daha çalışmamak pek fenâdır. Çünkü birtakım gençlerimiz ufacak bir takdîre mazhar olsalar bir nebze bir ‘ilme vukuflarını anlasalar kendilerini edîb-i kâmil, ‘âlim-i tahrîr telâkki ederler de artık ne mütâla’aya şitâb ederler ve ne de tahsîle râğbet ederler. Hâlbuki ‘ilm, fen o derece bahr-i bî-pâyândır ki insân ne kadar çalışsa o kadar ‘ilm ü fenne muhtâc olduğu tezâhür eder.’*” (s. 170) ifadeleriyle tavsiye verilmiştir.

“Mekâtîb-i Mütenevvi’ a” başlığı altındaki diğer örnekler bir dava vekiline, annesinden doğum yapan kızına, bir oğuldan babasına gönderilmiştir. Büyükannesi rahatsız olduğu için oğlundan babasına yazılan mektupta babanın bir an önce yanlarına gelmesi çağrısı yapılmıştır. Hastalığı atlatan bir anneden oğluna iyileştigiine dair mektup yazılmış ve artık kendisi için endişelenmemesi, haylazlık etmeyip derslerine çalışması tembih edilmiş; annelerinin iyileştigiine dair bir kardeşten diğerine yazılan mektupta da aynı tavsiyelerde bulunulmuş, sadece kendisinin başarı haberleri ile mutlu olunacağı vurgulanmıştır.

Fatih Sultan Mehmet’e sunulmuş olan Farsça bir mektubun tercümesinde diğer örneklerle kıyasla ağır bir dil kullanıldığı görülmüştür. Padişahın övgü ile bahsedilmiş, pek çok güzel hasletin kendisinde toplandığı “*Hudâ hikmeti, ‘iffeti, şecâ’ati, sahâveti -erbâb-ı hasedin râğmına- sende cem’ etmiştir.*” (s. 176) sözleriyle dile getirilmiştir.

Bu başlıkta yer alan son mektup ise âşıkane tarzdadır. Diğer örneklerle göre uzun bir mektuptur. Sevdiği kişiyi görünce hissedilenler mübalağalı bir tarzdaki “*Sokaktan güzer buyurulduğu zamân meleklerin bile görmeyi ârzû eylediği, Allah’ın müstesnâ olarak yarattığı cemâlinizi, hüsn-i endâmınızı, etvâr-ı melek-ânenizi görünce kalbimin en derin mahalline bir hançer saplandı ki...*” (s. 177) cümleleriyle ifade edilmiştir. Sevgiliyi görmeden geçen vakitler de aynı abartılı üslupla anlatılmıştır: “*Dakikalar nezdimde aylardan ziyâde, sâniyeler gözümün önünde senelerden efvân oldu.*” (s. 178) .

“Tavsîf-nâme” ye dair bilgiler ve tavsif örneği eserin 362-368. sayfaları arasında bulunmaktadır. Yazar “tavsîf-nâme”yi bahsedilecek ya da açıklanacak durumun okuyanın

gözünde açık bir hâle getirilmesi olarak tanımlamış ve bunun beş şarta riayet edilerek yapılabileceğini ifade etmiştir.

Eserde ilk önce “Gurûb-ı Gelibolu” başlıklı uzun bir tavsif örneğine yer verilmiştir. Düşmanlara karşı yapılan “Kal’a-i Sultaniyye”den geçilerek kavuşulan Çanakkale Boğazi’ndeki bu cennet havuzunun karşısında vakit geçiren bir kişinin Allah’ın kudretini idrak edeceği ifade edilmiştir. Kuzey ve güney esintilerinin burada karşılaşmasının birbirlerinin gül yüzlerini soldurma hatta ayak sesleri ile sırlarını yabancılara ifşa etme endişesi duymalarına sebep olduğu söylenerek kişileştirme sanatı yapılmıştır.

Gün batımında bulutların sahip olduğu renkler gökkuşağıyla, elmaslarla, çiçeklerle, kuşlarla (mürgan-ı Hindî) kıyaslanmış ve hiçbirinde böyle renklerin görülemeyeceği iddia edilmiştir. Hatta bulutların tüm bu renkleri kendinde toplayarak ufukları seyrettiği söylenmiştir.

Ay ışığının denize aksi, ateşten bir mahlûkun denizde nazlı nazlı gezmesine benzetilmiştir. Gemilerin seyrinin ise -çeşitli nitelemeler eklenerek- esmer bir güzeli andırdığı ifade edilmiştir. Yine bu manzarayı seyreden kişinin Osmanlı kahramanlarını hatırlamadan geçemeyeceği belirtilmiştir.

Eserin 369. sayfasından itibaren açıklaması ve örnekleri verilen ilmühaber TDK Türkçe Sözlük’te “birinin yer, hâl, medeni durumu vb.ni gösteren resmî belge” ve “bir şeyin teslim alındığını gösteren belge, alındı kâğıdı” (<https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde tanımlanmıştır.

Yazar, kitabında yirmi sekiz adet ilmühaber örneğine yer vermiştir. Bu örneklerin ilki şehit olan bir subayın ailesine, çocuklarına maaş bağlanmasıyla ilgilidir. İlmühaberinin sonunda mahalle muhtarı, azaları ve imamının imzaları bulunmaktadır. Diğer örnekler emekli maaşı alan bir kişinin hayatta olması, cenazenin defnedilmesi, hasta ve kimsesiz birinin hastaneye kabul edilmesi, vefat eden çocuksuz bir kişinin evinin boşaltılarak vakfa bırakılması, ismi geçen şahsın namuslu, çalışkan biri olduğunun bildirilmesi, bir kişinin misafir olarak kaldığı evden başka bir mahalleye nakli, görevini hakkıyla yerine getiren bir imamdan ahalinin memnun olması, bir muhtarın görevinden alınarak başka birinin muhtar olarak tayin edilmesi, sarhoşluğu ve gürültüsüyle çevresine rahatsızlık veren kişinin mahalleden ihraç edilmesi, aranan şahsın o mahallede bulunmadığının bildirilmesi, bir mülkün başka bir şahsa satılması, mürur, pasaport alma, veraset ispatı, kiralama, kimlik belgesi talep etme, nikâh kıyma eserde yer alan ilmühaber konularından bazılarıdır.

Birtakım ilmühaberlerin devamında “İhtâr” başlığıyla açıklamalara yer verilmiştir. Mesela bir evde misafir olarak kalan bir kişinin başka bir mahalleye taşınması ile ilgili belediyeye sunulan ilmühaberden sonra böyle bir durumdaki kişiden süprüntü parası alınmayacağına çünkü bu verginin hane sahibi tarafından ödeneceğine dair açıklama bulunmaktadır.

Bir mülkün satışına dair ilmühaber ise matbu olduğundan böyle ilmühaberlerde ilgili kısımların doldurularak bir adet pul yapıştırılması ve mühürlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Mürur tezkiresi almak için yazılan ilmühaberde kişinin ismi, babasının ismi, şöhreti, sanatı, tabiiyeti, doğum yeri, ikamet adresi, yaşı, boyu, göz rengi gibi özellikleri ve gideceği yer bildirilmiştir. Pasaport için yazılan ilmühaberde ise bu bilgilere ek olarak pasaport talep eden kimsenin namuslu biri olduğu ve hükûmet tarafından istendiği takdirde pasaportu teslim edeceğine kefil bulunduğu ifade edilmiştir. Ayrıca mürur tezkiresi veya pasaport isteyen kişi esnafsa belediyeye veya başka bir devlet dairesine borcunun olmaması gerektiğine dair uyarı yapılmıştır.

Eserin 385. sayfasında yer alan “Rapor, Mazbata, Beyân-nâme” başlığı altında Fransızcadan alındığı belirtilen “rapor” ifadesi tanımlanmıştır. Tanıma göre rapor, tayin edilmiş veya resmî dairelerden oluşturulmuş bir heyet tarafından keşif, hesap, fen vb. yönlerden memurluk görevi ya da ilgili konu için gerekli tahkikata dayalı olarak yazılan belgedir. Bir diğer açıklama ise şudur: Memurun ya da davacı ile davalının belirlenen günde gelemeyeceğine dair geçerli bir sebebin varlığını bildiren, doktorlar veya ilgili başka kişiler tarafından düzenlenmiş kâğıttır.

İlgili kısımdaki rapor örneklerinin ilki bir mahkemeye ilişkindir. Raporun konusu, vefat etmiş bir kişiden alacağı olduğunu ve yine kendisinde emre muharrer senet bulunduğunu iddia eden şahsın bu konudaki dava girişimidir. Hekim tarafından verilen raporda ise bilgileri verilen kişinin hastalığı sebebiyle tedaviye ihtiyaç duyduğu, belirtilen süre boyunca evinden çıkmaması gerektiği belirtilmiştir. Raporun altında hekimin imzası bulunmaktadır.

Rapor örneklerinden sonra yazar; dilekçe, senet vb. belgelere yapıştırılması gereken pullar hakkında bilgi vermiştir. Hangi tür belgeye nasıl bir pulun yapıştırılacağı ve pulların mali değeri bu kısımda mevcuttur.

Eserin 492. sayfasında “kart dö vizit” ziyaret tezkiresi olarak tanımlanmıştır. Bu tezkirenin ilk olarak Araplar tarafından icat edilip kullanılarak sonrasında kullanımının

bırakıldığı, Avrupa’da ise yeniden başlanarak bahsi geçen dönemde yaygınlaştığı belirtilmiştir. Yazar, “kart dö vizit” kullanımını faydalı bulmuştur. Buna gerekçe olarak da ziyarete gidilen evde ev sahibinin bulunamadığı durumlarda hizmetçiye kendini tanıtmının zaman alacağını hatta bazen mümkün olmayacağını göstermiştir. Ayrıca bazı tezkirelerde sadece isim yazılırken bazılarında memuriyet, sanat ve şöhretiyle beraber ismin de yazıldığını eklemiştir; bu hususa dair örneklere yer vermiştir.

Son zamanlarda ise kartvizitlerin köşelerine ince harflerle “*tebrîk, ubûdiyyet, mülâkat, teşekkür*” ibarelerinin eklendiğini ve ziyaret sebebi ne ise o köşenin kıvrıldığını söylemiştir. Bir de bazı kartvizit sahiplerinin fotoğraflarının kartvizitte yer alabildiğini ve bunu tezkireyi bırakanın tanınmasını kolaylaştırma bakımından faydalı bulunduğunu bildirmiştir. Büyükten küçüğe veya akrandan akrana mektup gibi gönderilerek arkasında tezkirenin maksadının kısaca açıklandığı örneklere de bu kısımda yer verilmiştir. Bu örneklerde muhatap bir yere davet edilmiştir. Bu tarzda mektup gibi gönderilen kartvizitlerin küçükten büyüğe gönderilmesinin yaygın olmayıp hoş da karşılanmayacağı ifade edilmiştir.

4.12. Resmî Yazışmalar

Eserden resmî yazışmalara dair elde edilen bulgular şu şekildedir:

Yazar, resmî yazışmaların gayriresmî yazışmalara nispetle daha önemli olduğunu vurgulamış, bu nedenle bu tarz yazışmalarda bütün kurallara riayet edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Eserdeki resmî yazışma örnekleri “irâde-i seniyye, emr-i ‘âlî, i’timâd-nâme, emr-nâme, irâde-i ‘aliyye, berât-ı hümâyûn, buyuruldu, istid’â (‘arz-ı hâl), isti’fa-nâme, nâme-i hümâyûn, i’lâm, tahrîrât, tezkire, takrîr, tahşiye, hüccet, şukka, ‘ilm ü haber, fetvâ-yı şerîf, fezleke, müzekkire, mazbata, ‘arîza” başlıkları altında açıklanmıştır.

4.12.1. Dilekçe (‘arz-ı hâl)

Yazar, hakkında detaylı bilgiye ve pek çok örneğe yer verdiği arizayı küçük bir memurun büyük rütbedeki birine yazdığı mektup olarak açıklamıştır. Yalnız arizaların (istid’â, arz-ı hâl) yazımında dikkat edilmesi gereken hususlar olduğunu belirtmiştir. Buna göre ayrıntılı yazıldığı takdirde zahmetli ve can sıkıcı olacağından arizalar kısa, ifadeler açık ve yazı okunaklı olmalıdır. Mahkemeye yazılan dilekçelerde dava sebebi vs. konular kısaca yazılmalıdır.

Arzuhâller, sunulduğu makama göre iki kısma ayrılmıştır. Bunlardan birincisi yüksek makamlardan birine iş sebebiyle sunulan, diğeri ise ikinci dereceden memurlara yazılan dilekçelerdir. Bu dilekçeler; talep, rica, şikâyet, dava gibi sebeplerle kaleme alınacağından amaca uygun ifadeler kullanılmalı, maksadın dışında boş sözler söylemekten kaçınılmalıdır.

Dilekçelerle ilgili dikkat edilecek diğeri hususlar şu şekildedir: Dilekçeler “takrîrlik” adı verilen kâğıtlara yazılır. Başında dilekçenin sunulacağı makama hitaben başlık bulunur. Dönemin hitap şekline uygun olarak “Devletlü Efendim Hazretleri” gibi ifadeler kullanılır. Dilekçe bitirilirken de kullanılacak kalıplaşmış ifadeler vardır ve bunlara sonda yer vermek gerekir. Yazma işi tamamlandıktan sonra sonuna bir kuruşluk pul yapıştırılır. Pulun üzerine tarih ve imza atılır. Mührün bir kısmı pulun üzerine denk getirilir. Dilekçe padişahlık makamına yazılacak ise iki kuruşluk pul yapıştırılır. Dilekçeye padişaha dualar edilerek ve “*Ol bâbda ve katibe-i ahvâlde emr ü fermân lûtf u ihsân her derdlere dermân şevketlü, mehâbetlü, kemâl-i merhametlü pâd-şâhımız pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh ve halîfe-i mu’allâ iktinâh efendimiz hazretlerininindir.*” (397-398) ifadeleriyle son verilir. Eserde, arzuhâllerin yazılacağı makama uygun resmî hitaplara ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.

Dilekçe örnekleri

İncelenen eserde altmış adet dilekçe örneği bulunmaktadır. Bu dilekçelere dua ile başlanmıştır. Padişaha hitaben yazılanlarda daha ağır, tumturaklı bir dil kullanılmıştır. Terfi etmek için yazılan örnekte kişi gayretli olduğundan, amirlerinin takdirini kazandığından bahsederek bu terfiyi hak ettiğini vurgulamıştır. Dilekçesini “*Ol bâbda ve katibe-i ahvâlde emr ü fermân, lûtf u ihsân, her derdlere dermân şevketlü, kudretlü, kemâl-i merhametlü pâd-şâhımız pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh ve halîfe-i me’âlî efendimiz hazretlerininindir.*” (s. 406) ifadeleri ile sonlandırmıştır.

Bir okula kaydolanmak, cüzi maaşla değil de tam maaşla emekli edilmek, yurt dışında bir okula eğitim için gönderilmek, görev yerinin değiştirilmesi, dul bir kadına maaş bağlanması gibi taleplerle yazılan istida numunelerinin bulunduğu eserde becayiş isteyen kişi görev yerinin havasının sağlığına iyi gelmediğini; dul kadın eşinin şehit olduğunu, ev kirası ve çocukların masraflarına yetişemediğini, yurt dışında eğitim almak isteyen kişiler ise bilgilerini arttırmak istediklerini ifade etmiştir. Yani taleplerinin yerinde ve zaruri olduğunu hissettirerek olumlu cevap almaya çalışmışlardır.

Çiftçilerin bankadan para talep ettiği dilekçede bu sene ekilecek tohum bulunamadığından tohumun satın alınması gerektiği, tohum satın alacak paranın olmamasından dolayı tarlanın rehin bırakılarak belirtilen miktarın belirtilen sürede ödenmesi koşuluyla kredi rica edildiği görülmüştür. Birikmiş maaşlarını isteyen kişi, kızını evlendireceğinden paraya şiddetle ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir.

Hava değişikliği, kitap takdimi, emekli edilme, kıtlıktan muzdarip olan yerler için yardım isteme, memuriyet talebi, bir kişinin bir davadan dolayı memuriyetten el çektirilmesi ve beraati sonucunda görevine geri dönmek istemesi, kaybedilen nişanın yeniden verilmesi, tabur kâtibi tayin olunma, kitap basımına ruhsat alma, okul ve fabrika açmak için izin isteme, bir evin kıymetinin yeniden belirlenmesi, vefat eden kişiden kalan mirasın varisi tarafından ilgili bakanlıktan istenmesi, kendisine gümrük idaresinde iş verilmesi, alkollü içecek satışı yapabilme, bir kişinin mahalleden ihraç edilmesi konularında yazılmış dilekçe örnekleri vardır. Bunlar dışında da pek çok konuda örneğe yer verilmiştir.

Bakkalında alkollü içki satışı yapabilmek için müsaade isteyen kişinin dilekçesinde yakınlarda bir hayrat olmadığı vurgulanmıştır. Mahalleden ihracı talep edilen kişinin ise gece gündüz sarhoş ve kendini bilmez hâlde olduğu, sabahlara kadar bağırıp çağırarak mahalleliyi rahatsız ettiği belirtilerek talebin kabulü doğrultusunda haklı şikâyetlerde bulunulmaya çalışılmıştır. Tiyatro açılışı için istenen izin dilekçesinde tiyatronun eğitime, terbiye etme özelliğine dikkat çekilmiştir. Kendisine nezaket dışı sözler söyleyen bir kişi tarafından yazılan dilekçede ise iki kişinin bu olaya şahit olduğu söylenmiştir.

Eserde yer alan bir diğer dilekçe örneğine göre o dönemde de bedelli askerlik uygulamasının olduğu görülmektedir. Bu dilekçede kişinin maddi durumunun bu ödemeyi yapabilecek kadar iyi olduğu belirtilmiştir. Maddi durumunun iyi olduğunu belirten ve başkası tarafından yazılmış bir mazbata da dilekçeye eklenmiştir: “*Karyemiz sâkinlerinden olup bu sene ismine tertîb evvel numarası isâbet eden... oğlu... karyemizce ashâb-ı servet ve iktidârdan olup çift ve âlât-ı zirâ’iyyesine asla dokunmayarak ve borca girmeyerek nakd-i mevcûdîyle bedel-i nakdî-i ‘askerî i’ tâsına ez her cihet muktedir bulunduğumu mübeyyen işbu bir kıt’a mazbatamız tanzîm ve takdîm kılındı.*” (s. 447-448).

Mahlul bir eve talip olan kişinin dilekçesinden sonra uyarıya yer verilmiştir. Bu uyarıya göre mahlul haneye talip olan kimse böyle bir dilekçe yazmayıp “Mahlûlât İdaresi”ne başvurabilir ancak buraya da bir dilekçe takdim etmelidir.

Dilekçelerde kullanılacak ibareler

Dilekçe ve mektup başlarında

Dilekçe örneklerinin akabinde dilekçelerin başına yazılacak ibarelere yer verilmiştir. Bu ibareler dilekçenin sunulacağı makama göre farklılık göstermektedir. Başlıklardan bazıları şu şekildedir: “*Mübârek ve mes’ûd hâk-pây-i tûtiyâ sây hazret-i hilâfet-penâhîye, ‘atebe-i süreyyâ mertebe-i cenâb-ı zıllullâhî’ye, rikâb-ı kamer-tâb-ı hazret-i pâd-şâh-ı a’zamîye; huzûr-ı sâmi-i hazret-i vekâlet-penâhîye, huzûr-ı fahâmet nüşûr hazret-i vekâlet-penâhîye, makam-ı sâmi-i cenâb-ı sadâret-penâhîye; huzûr-ı me’âlî-nüşûr hazret-i meşihat-penâhîye, huzûr-ı sâmi-i cenâb-ı fetvâ-penâhîlerine, pîş-gâh-ı dakayık-ı iktinâh hazret-i şeyhü’l-İslâmiye; huzûr-ı sâmi-i hazret-i sipeh-sâlâr-ı efhamîye, pîş-gâh-ı sâmi-i cenâb-ı ser-‘askerîye; ... nezâret-i celîlesine, huzûr-ı sâmi-i hazret-i nezâret-penâhîye, pîş-gâh-ı me’âlî iktinâh cenâb-ı nezâret-penâhîye; huzûr-ı sâmi-i hazret-i veliyyü’n-nâmîlerine, nazar-gâh-ı merâhim iktinâh mün’im’ânelerine, pîş-gâh-ı sâmi-i hazret-i ‘inâyet-disâra.*” (s. 452, 453).

Dilekçe ve mektup sonlarında

Dilekçe ve mektupların sonuna yazılacak ifadelerden bazıları şunlardır:

Padişaha: “Ol bâbda ve katibe-i ahvâlde emr ü fermân, her derdlere dermân şevket-meâb-ı merâhim-güster ü halîfe-i ‘adâlet-perver efendimiz hazretlerininidir.”

Sadrazamlık Makamına: “Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i minlehü’l-emr efendimiz hazretlerininidir.”

Şeyhülislamlık Makamına: “Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emr efendimiz hazretlerininidir.”

Yüksek Rütbeli Diğer Kişilere: “Ol bâbda emr ü fermân hazret-i minlehü’l-emrindir.”

Hususi mektuplarda

Hususi mektuplarda kullanılacak ibareler ise farklıdır ki eserde bunlarla ilgili pek çok örneğe yer verilmiştir. “*Bâkî sıhhat ve ‘âfiyetiniz temenniyyâtında bulunduğumu ‘arz ile hatm-i makal eylerim, bâkî ‘inâyât-ı mahsûsa-i kerîm-âneleri temenniyyâtında bulunduğumu ‘arz eylerim, bâkî ‘ubûdiyyet-i mahsûsamı takdîmle kesb-i mübâhât eylerim, bâkî tezâyüd-i ‘ömr ü iclâl-i vâlâları da’vâtını tekrâr ile hatm-i güftâr ederim, bâkî Cenâb-ı Hakk’a sizi emânet eylerim, bâkî du’â-yı sa’âdet ve ikbâlinizi tezkâr ile tezyîn-i lisân eylerim, bâkî sıhhat ü ‘âfiyette ber devâm olunuz efendim, bâkî sağlığınız mîrim, bâkî cevâbınızı beklemekteyim efendim, bâkî*

'arz u şükran ve mahmidetle söze hitâm veriyorum, bâkî Cenâb-ı şâfi-i hakiki şifâ-yı 'âcil ihsân buyursun efendim, bâkî sıhhat ve 'âfiyetiniz haber-i eser meserretine müterakkib bulunduğumu 'arz eylerim mîrim, bâkî gözlerinizi öperek hatm-i makal eylerim, bâkî 'arz-ı şükran ve bu vesîle-i cemîle ile de gubâr-ı hâk-pây-i rahîm-ânelerine rû-mâl olarak 'arz-ı tekrîmât ederim, bâkî Cenâb-ı Hakk'ın birliğine emânet olun." bu ibarelerden bazılarıdır.

Yazar; padişah, sadrazam veya başka devlet büyüklerine ibare arasında ve sözlü olarak nasıl hitap edileceğine, dilekçelerde imza olarak kullanılacak ifadelere ayrıca muhataba hitaben ve muhatabın gıyabında kullanılacak hitaplara dair örneklere de yer vermiştir.

4.13. Mektuplaşmaya Dair Hususlar

Eserden mektuplaşmaya dair elde edilen bulgular şu şekildedir:

4.13.1. Mektup cevapları (mektûb cevâbları)

Mektuplar yanıtlanırken öncelikle mektubun eline ulaştığı bildirilmeli ve muhataba teşekkür edilmeli, sonra yazılanlara uygun şekilde cevap verilmelidir. Şayet gerekli değilse bazı mektuplara cevap yazılmayabilir ancak cevap verilecek ise bu en kısa sürede yapılmalı, muhatap bekletilmemelidir. Cevabın geciktirilmesi konusunda geçerli bir sebep varsa bu durum mutlaka belirtilmelidir. Bir konuya binaen kaleme alınan mektuplara verilecek cevaplar, tekrar açıklama yapmaya gerek kalmayacak netlikte yazılmalıdır. Şaka yollu yazılan mektuplara aynı üslupla cevap vermek yazışma adabına uygundur. Gönderilen mektupta herhangi bir konu ile ilgili talepte bulunulduğu takdirde talebe olumlu cevap verilirse bu, zarif bir şekilde yapılmalı; cevabın olumsuz olması durumunda ise nazik bir şekilde mazeret belirtilmelidir. Ticaret mektuplarında dikkat edilecek noktalar ise hususi mektuplardakinden farklıdır.

Yazar, türü ne olursa olsun yazışmalarda uyulması gereken dört esastan bahsetmektedir. Bu esasları sıralamak gerekirse öncelikle yazıya güzel bir başlangıç yapılmalıdır. İkinci olarak maksadı doğrudan ve birdenbire söylemek yerine mektubun başlangıcından maksadın belirtileceği kısma yumuşak bir geçiş yapılmalıdır. Üçüncüsü, mektuba konu olan talep ne ise zorlama, ısrar, hak iddiası olarak anlaşılmayacak ibarelerle söylenmelidir. Son olarak mektup bitirilirken bu bölümün muhatabın okuyacağı son cümleler olduğu göz önüne alınmalı ve mektup kulağa hoş gelecek ifadelerle tamamlanmalıdır.

4.13.2. Mektupların şekil özellikleri

Yazar, mektupların şekil özelliklerine ilişkin bilgileri eserin 351 ve 352. sayfalarında vermiştir. Buna göre mektup yazmada kullanılan pek çok kâğıt çeşidi vardır. Hatta kişi isterse

renkli kâğıtlara da mektup yazabilir. Burada dikkat edilecek husus muhatabın kim olduğudur. Mesela büyük bir şahsa yazılacak mektuplarda renkli kâğıt kullanılması hoş karşılanmaz. Bunun yerine mektup, iyi cins bir kâğıt ya da “takrîklik” adı verilen kâğıtlara yazılabilir. Ayrıca seçilen mürekkebin de siyah olması uygun olur. Akrandan akrana yazılacak mektuplarda ise renkli kâğıt kullanılabilir hatta “mektupluk kâğıt” olarak adlandırılan özel kâğıtlar seçilebilir. Yazara göre tüccarlar arasındaki yazışmalarda akrandan akrana yazılacak mektuplarda olduğu gibi renkli kâğıtlar kullanılabilir veya mektup, çizgili kâğıtlara kopya mürekkebi ile yazılabilir.

Eserde dilekçe ile ilgili kâğıtlara da değinilmiş ve “takrîrlik” kâğıtlara yazılması gerektiği belirtilmiştir. İlmühaberlerin ise bu kâğıdın yarısı kadar olan kâğıtlara yazılması uygun görülmüştür. Ticaret mektuplarında mektup kâğıtlarının sağ tarafına mektubu kaleme alan kişinin isim, şöhret, ikamet adresi gibi bilgilerin yazılması âdet olsa da hususi mektuplarda buna gerek olmadığı ifade edilmiştir.

4.13.3. Mektup zarflarının üzerine yazılacaklar

Mektup zarfının üzerine yazılacak ifadeler mektubu alan kişide tereddüde mahal vermeyecek şekilde açık olmalıdır. Herhangi bir aksaklık yaşanmaması için mektubu teslim alacak kişinin adı, şöhreti, işi, ikamet adresi zarfta yer almalıdır. İkamet adresi yazılırken de semt, cadde, sokak, daire numarası gibi detaylar unutulmamalıdır.

Askeriyeden birine mektup yazılırsa o kişinin mensubu bulunduğu sınıf, alay, tabur, bölük gibi bilgiler adrese eklenmelidir. Erlerin ise hangi onbaşının neferi olduğu belirtilmelidir. Bir memur veya öğrenciye yazılan mektuplarda memurun görev yaptığı kalem, öğrencinin okul ve sınıfı bildirilmelidir. Şayet mektup küçük bir beldede yaşayan kimseye gönderiliyorsa bu kadar ayrıntıya gerek yoktur. Yazar, verdiği örnekte “Gelibolu’da... esnâftan... oğlu... Efendi’ye” şeklinde yazılmasını uygun görmüştür. Burada dikkat edilecek nokta mektubun herhangi bir karışıklık yaşanmadan ilgili kişiye ulaşabilmesidir.

4.13.4. Posta ve telgraf ücreti

Eserde posta ücretine dair bilgiler de bulunmaktadır. Buna göre mektuplar postaneden alınacak pulların yapıştırılması suretiyle gönderilmelidir. Ancak bunu yaparken dikkat edilmelidir. Çünkü iki kuruşluk pul yapıştırılması gereken bir mektup bir kuruşluk pulla gönderilirse mektubu alan kişi hem aradaki farkı karşılamak zorunda kalır hem de ceza öder. Yazar burada “posta nizâm-nâmesi”nden bahsetmiştir. Nizamname gereğince posta ücretinin bir kuruş olduğunu belirterek ücretlere ilişkin bir cetvel eklemiştir. Cetvelde mektupların

ağırlığına göre ödenecek ücretler yer almıştır. Ancak taahhütlü mektuplarda posta ücretinin bir kat fazlasının ve on para da damga ücretinin alınacağını ifade etmiştir. Ayrıca taahhütlü mektupta mektubu alan kişinin imzasının postanede kalacağını söylemiştir. Ancak ilmühaberle taahhütlü mektuplarda şartlar farklıdır. Bu durumda hem posta ücretinin iki katı alınır hem de ilgili kişi mektubu teslim aldığına dair ilmühaberi mektubu yazan şahsa gönderir. Hatta mektubun kaybolması gibi bir durumda dilekçe ile dava açılarak tazminat talep edilebilir.

Telgraf ücretlerine dair bilgiler şu şekildedir: Osmanlı Devleti'nin bazı illeri hariç olmak üzere her yere gönderilecek telgrafın kelime başına ücreti bir kuruştur. İl sınırları içindeki bir telgrafın her kelimesi yirmi paradır. Taahhütlü telgrafta ise iki kat ücret alınır.

Bu bilgilere ilaveten memleketlere göre telgraf ücretlerinin yer aldığı bir cetvele yer verilmiştir. Cetvelde ülke adları ve telgraf bedelleri bulunmaktadır. Telgrafların uzunluğu ise santim cinsinden belirtilmiştir.

4.13.5. Mektup başlangıçları

Eserde mektuba başlarken kullanılacak ifadelerden önemle bahsedilmiştir. Yazarın bu hususta dikkat edilmesini önerdiği noktalar şunlardır: Mektuba güzel tabirlerle başlanmalıdır. Çünkü mektubu okuyacak kişinin karşılaşacağı ilk ifadeler baştakiler olacaktır. Şayet iyi bir başlangıç yapılırsa muhatap mektubun devamını okumak için istek duyacaktır. Bu kısımda mektup başlangıcı için uygun olacak örnekler yer verilmiştir. Bu örneklerde teslim alınan mektuptan dolayı memnuniyet duyulduğu ifade edilmiştir. Bazılarında mektubun teslim alındığı tarih de belirtilmiştir. Verilen örneklerde genellikle birbirine yakın ifadeler kullanılmıştır. Bunlardan bir tanesi “İrsâline mürüvvet buyurulan tahrîrât-ı vefâ âyât-ı birâderîleri vâsıl-ı dest-i çâkerî oldu.” cümlesidir. İfade edilmiş bakımından farklı görülen örnek ise “Dil-i mürdeye hayât-ı tâze geldi. Gamlar gitti, gönül ferahla doldu. Tatlı tatlı okudum, her harfinden pür neşe oldum.” cümlesi olmuştur. Yazarın verdiği örneklerden hareketle mektup başlangıçlarında mektubu alan kişinin sevincini ifade etmesinin uygun olduğunu söylemek mümkündür.

4.13.6. Söz arasında kullanılacak tabirler

Yazar, söz arasında kullanılacak ifadelerin muhatabın rütbesine uygun olması gerektiğini belirtmiş ve bu hususla ilgili örnekler vermiştir. Padişaha hitap edilen örneklerde padişahın kutsiyeti ve cömertliğini vurgulayan ifadeler tercih edilmiştir. Bu kısımda ayrıca hususi mektuplarda kullanılacak ibareler; padişaha, şeyhülislama, diğer yüksek makamlara;

sadrazam, vezir, vekil, mareşal gibi kişilere hitaben söylenecek saygı bildiren sözler de bulunmaktadır.

4.13.7. Hususi ünvanlar

Hususi lakaplar, rütbesi olmayanlara ya da rütbesi olsa bile aralarında teklif olmayan kişilere yazılan mektuplarda kullanılır. Yazar bu lakapların çok çeşitli olduğunu ve hangisini kullanacağına mektubu yazanın karar vereceğini belirtmiştir. Kitapta yer alan örnekler babaya, anneye, erkek kardeşe, baba ve anneden oğlu ile kızına, karıdan kocaya, kocadan karıya, kadınlara, dostlara, akraba kadınlara, kendinden büyük birine, tüccardan tüccara olmak üzere başlıklara ayrılmıştır. Bu örnekler incelendiğinde kadınlara hitaben yazılan mektuplarda iffet vurgusu yapıldığı, annelerin şefkat duygusuyla ilişkilendirildiği, dostların sadakat ve vefasından bahsedildiği, büyüklere hitap ederken alçak gönüllülük ifade eden sözler kullanıldığı görülmüştür.

4.13.8. İmza üzerine yazılacak tabirler

İmza üzerine yazılacak tabirler hitap edilen makama uygun olmalıdır. Eserdeki başlıklar padişaha, sadrazama, vezirlere, şeyhülislama, askeriyeden birine, âlimlere, dostlara, akrabalara, öğretmenlere mektup yazarken seçilecek tabirlere ilişkindir. Buna göre devlet ricaline veya yaşça büyük kimselere yazılan mektuplarda alçak gönüllülük ifade eden “*‘abd-i memlûkleri, bende-i asdâkları, çâker-i kemîneleri, bende-i mütehasısları, muhibbiniz, minnet-dârınız*” gibi ibarelerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Muhatap yaşça küçük biriye “*âcizleri, kulları, bendeleri*” tabirlerinin uygun olacağı belirtilmiştir.

4.14. Yazışma Türlerinin Öğretimi

Eserden yazışma türlerinin öğretimine dair elde edilen bulgular şu şekildedir:

Yazar, kitabında yazı yazmanın dört esası olduğunu belirtmiş ve bu esasları şöyle ifade etmiştir:

- 1) Kaleme alınan yazıda kullanılacak kelimelerin hangi dile mensup olduğu, yazımı ve anlamı tam olarak bilinmeli ve kelimeler doğru yazılmalıdır.
- 2) Osmanlı Türkçesi; Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerden oluşan bir dil olsa da kelimenin Türkçesi varsa o tercih edilmelidir.
- 3) Yazışmada sade bir dil kullanılmalı ve gereksiz sözlerden kaçınılmalıdır.
- 4) Yazılacak yazıda hitap edilen kişinin makamı, rütbesi göz önünde bulundurulmalıdır.

Bunlar dışında yazıya dair başka özelliklerin de bulunması gerektiği vurgulanmıştır ki bu özellikleri şu şekilde açıklamak mümkündür: “Yazılacak yazı hitap edilen kişinin, bugünkü deyişle hedef kitlenin seviyesine uygun olmalıdır. Cümleler kısa ve anlaşılır yazılmalıdır. Meramın anlatılmasında ne eksik ne de fazla ibare bulunmalıdır. Resmî hitaplarda kişinin makamına uygun şekilde ifadeler seçilmesi önemlidir. Resmî olmayan yazışmalarda saygı ifade eden hitaplar aşırıya kaçılmadan kullanılabilir. Yazışmada alçak gönüllü olunmalıdır ancak gereğinden fazla tevazunun hoş karşılanmayacağı da unutulmamalıdır. Hitap edilen kişinin yaşı, makamı dikkate alınmalı; ayrıca kadın ile erkeğe, anne ile babaya aynı şekilde hitap edilmemelidir. Mektup yazılan kişinin izni olmadan mektuplar üçüncü kişilerle paylaşılmamalıdır. Arkadaşa yazılan mektuplarda senli benli, teklifsiz bir üslup tercih edilebilse de anne, baba veya diğer akrabalara gönderilecek mektuplarda laubali ifadeler bulunmamalıdır.”

BÖLÜM 5

5. ÇEVİRİ YAZI

MEKÂTİB HAZİNESİ YÂHÛD MÜKEMMEL VE MUFASSAL ‘OSMANLI İNŞÂSI

[2]

İFÂDE-İ MAHSÛSA

Cenâb-ı Vehhâbi'l 'Atâyâ Hazretleri'ne hamd ü senâ ve Resûl-i Zî-şânî Hazret-i Fahr-i Kâinât, hulâsa-i mevcûdât efendimize ve âl ü ashâb-ı zî-şânına tahiyât u tesliyât ve tarziyât-ı bî-intihâ vücûd-ı hümayûnları bütün sekene-i rûy-i zemîne bahşâyış-i ilâhî olan zıll-i zalîl-i Yezdân, halîfe-i Resûlül-Mennân, pâd-şâh-ı 'adâlet-güster, şehen-şâh-ı ma'ârif-perver, hâdimül harameyni'ş-şerîfeyn, mülkü'l-berreyn ve'l bahreynü's-sultân ibnü'l-es-“Sultani'l Gazî 'Abdü'lhamîd Hân-ı sâni” efendimiz hazretlerinin izdiyâd-ı 'ömr ü 'âfiyet ü iclâl-i şân u şevket-i tâc-dârîleri du'â-yı mefrûzü'l-edâsı burada da -tahdîsen li'l-ni'me- bâr-gâh-ı cenâb-ı mûcibü'd-da'vâta ref' ü takdîm eyledikten sonra şu vechle 'arz-ı mukaddemâta ihtirâ edilir ki:

'Asr-ı terakki-hasr-ı cenâb-ı cihân-bânîde 'ulûm ü ma'ârifin irtikâ ve i'tilâsı husûsuna da masrûf buyurulan 'inâyât u 'avâtıf ve o eser-i celfîl-i hümayûna iktifâ-i erbâb-ı iktidâr câniblerinden bezl edilen himemâta itbâ' ve îfâ-yı vecîbe-i zimmet-i 'ubûdiyyet emniyye-i hâlisesiyle ihtiyâcât-ı zamâniyyeye göre şimdiye kadar 'alâ-kadr-i istitâ'a lehül hamd ve'l-minne on iki cildi mütecâviz âsâr-ı kem-teri tahrîr ve neşrine muvaffakiyyet hâsıl olup işbu âsâr-ı nâ-çîzenin hatâdan mu'arrâ olmadığı ma'lûm olduğu hâlde fevk-i mâye-tasavvur ragabât-ı 'umûmiyyeye mazhariyyeti bu bâbdaki sa'y u gayretin tezyîdine cüret bahş eyleyip bidâ'amın killetine bakmayarak îfâ-yı hizmete şitâb ve istifâde-i 'umûmiyyeyi mûcib olacak âsâr tahrîrine müsâberet eyledim.

'Eazz-ı ihvânımdan müte'addid zevât-ı ma'ârif-simât el-yevm mevcûd olan münşeât kitâblarının ihtiyâcât-ı 'asra kâfi ve kâfil olmadığını beyânla bir münşeât kitâbı tahrîr etmekliğimi tavsiye ve ilhâh u ibrâm eylediler. Fi'l-hakîka öyle bir münşeât kitâbının lüzûm-ı tahrîri vâreste-i îzâh bulunduğu cihetle her ân ve zamân mu'terif olduğum bidâ'asızlığım sâikasıyla vukû'u tabî'i

[3]

olan hattîyâtın mazhar-ı ‘afv u izyâl olacağı ümmîd-i kavîsine igtirâren teklîf-i vâki’i - müsta’inen bi-tevfîki Allah- kabûl eyledim.

Neşr edilip el-yevm mevcûd olan münşeât kitâblarını ser-â-pâ mütâla’a ile bu bâbda tarz-ı tahrîr ve ittihâz eyledikleri üslûb nazar-ı mütâla’adan geçirilip bu sûretle de ‘âciz-âne tahrîr edilecek olan eser-i nâ-çîzin min-küllî’l-vücûh istifâde-i ‘umûmiyyeyi kâfi ve kâfil sûrette mükemmel olması husûsuna sarf-ı nakdîne-i gayret ü ihtimâm edilmiştir.

Maa’mâfih “medhal” ser-levhasıyla münşeata müte’allik ba’zı fevâid ve kavâ’id “mecâmiü’l-edeb” ve bu gibi kütüb-i mu’teberât-ı edebiyeden iktitâf ve istinbât ile mücmelen tahrîr edilecektir ki bunun da fevâidi müstagnî-i beyân ve îzâhtır.

İşte “Mekâtîb Hazinesi yâhûd Mükemmel ve Mufassal ‘Osmanlı İnşâsı” nâmıyla tahrîrine besmele-keş-i mübâderet eylediğim işbu eser-i nâ-çîzi dahi ebnâ-yı cinsime ithâf ve hattîyât-ı vâkî’anın ‘afv u safh buyurulmasını erbâb-ı ulî’n-nühâdan temennî ile berâber vird ü zebân-ı musâdakatım olan izdiyâd-ı ‘ömr ü ‘âfiyet-i hazret-i veliyy-i ni’met-i bî minnet uzmâ-yı du’â-yı vâcibü’l-edâsını tekrâren takdîm-i bâr-gâh-ı Îzîd-i müte’âl ile tezyîn-i lisân eylerim. Allâh veliyyü’t-tevfîk, ni’me’l-Mevlâ, ve-ni’me’r-refîk. Fî 20 Rebû’l-evvel sene 312.

Kal’a-i Sultaniyyeli Türkzâde:

Hâfız Mehmed Ziyâeddin bin Hâfız İbrahim

[4]

MEDHAL

Bir veyâ iki ve daha ziyâde adamın yazı ile görüşmelerine mekâtîbe denilir.

Bu mekâtîbede ‘ilm-i inşânın usûl ve kavâ’idine vâkîf olmak îcâb eder. Çünkü bir insan bir ahbâbı, bir dostu veyâ bir âmiri ile şifâhen görüşür iken bir hattîyât-ı lisânîde bulunması ne kadar ma’yûb olur ise mekâtîbede vukû’ bulan hattîyât ondan daha ziyâde ma’yûb olur.

Bunun için mekâtîbede ‘ilm-i inşânın usûl ve kavâ’idini bilmek ve ona göre yazı yazmak muktezâ olduğundan nâşî mücmelen bunların beyânı fâideden hâlî değildir. Şöyle ki:

Usûl-i ‘İlm-i İnşâ: Mevâdd, havâss, tabakat, tahsîn-i inşâ nâmlarıyla dört asıldan ibarettir.

Mevâdd-i İnşâ: Ya'nî merâmımızı lâyıkı vechle anlatmak için muhtâc olduğumuz şey dördtür ki bunlar da elfâz, ma'ânî, lâfz ile ma'nânın itilâfı, ma'nâ-yı vâhidi tarîk-i muhtelifle ile edâdır.

Bir kelâmı teşkil eden elfâzda inde'l-iktizâ fesâhat, sarâhat bulunmak muktezâ olduğundan o elfâz; fesâhat-i elfâz, sarâhat-i elfâz namlarıyla iki kısma ayrılabilir.

[5]

Fesâhat-i Elfâz: Kelâmı teşkil eden elfâzın fasîh olmasına denilir ki bu da fesâhat-i müfred, fesâhat-i mürekkeb namlarıyla iki nev'dir. Fesâhat-i müfred; elfâzın tenâfür-i hurûftan, garâbetten, kıyâsa muhâlefetten, ibtizâlden, mehcûriyyetten 'ârî olması ile husûle gelir.

Tenâfür-i Hurûf: Harflerin sesleri yekdiğeriyle imtizâc edememesinden ileri gelir ve bu kelimeler hîn-i telaffuzda lisâna sıklet vermekle berâber sımâha da hoş gelmez.

Garâbet: Beyne'l-üdebâ isti'mâl edilmeyen kelimâtın îrâdıdır ki: Bu kelimelere "kelime-i vahşiyye" denilir. Bunların îrâd u ityânı hâlinde lûgat kitaplarına mürâca'at eylemek misilli külfet ü tekellûf hâsıl olur.

İbtizâl: Mübtezel olan kelimâtın îrâdıdır.

Mehcûriyyet: Kesîrû'l-isti'mâl kelimâtı bırakıp da kalîlû'l-isti'mâl olanı beyân etmektir.

Fesâhat-i mürekkeb -ta'bîr-i âhirle- terkîb-i kelâma gelince bunun da tenâfür-i kelimât, za'f-ı telîf, ta'kîd, sû-i tekrâr, tetâbu'-i izâfâttan mu'arrâ olması icâb eder.

Tenâfür-i kelimât, ba'zı kelimelerin yekdiğere ittisâlinde hasıl olan sıklettir.

Za'f-ı Telîf: Eczâ-yı kelâmın kanûn-ı nahve mugayir telîf olunmuş olmasıdır.

[6]

Ta'kîd: Kelâmın ma'nâ-yı maksûda delâleti zâhir olmaması demektir ki bu da "lafzî, ma'nevî" namlarıyla iki kısma ayrılır.

Ta'kîd-i Lâfzî: Maksadın anlaşılmasında su'ûbet olacak derecede elfâzın gayr-i müretteb olmasıdır.

Ta'kîd-i Ma'nevî: Ma'nâca zihnî intikalde su'ûbet olmaktır.

Su-i Tekerâr: Sıklet verecek surette tekerârın vukû'udur.

Tetâbu'-i İzâfât: İki den ziyâde kelimenin birbirine muzâf edilmesidir.

Sarâhat-ı Elfâz: Ma'nâ-yı matlûba açıktan açığa delâlet etmek demektir ki bu da elfâz-ı müterâdife, elfâz-ı müştereke, sıfât, ibdâl gibi şeylerin bilinmesine vâ-bestedir.

Elfâz-ı Müterâdife: Bir müsemâyâya dâll olan iki veyâhûd daha ziyâde lâfzlar demektir ki bunlar ba'de usûl-i vaz'dan tehâllüfle başka ma'nâlarda kullanılmıştır.

Elfâz-ı Müştereke: İki veyâhûd daha ziyâde müsemâyâya delâlet eden bir lâfzdır. Ya'nî müsemâyâ bir esmâ müte'addid olur ise o lâfz mürâdif; eğer isim bir müsemâyâ müte'addid olur ise o lâfz müşterek olur.

Sıfât: Mevsûfa tahsîn ve ma'nâyâ revnak ve halâvet vermek için kullanılan müfredâtır.

İbdâl: İsim makamına kâim olmakla beraber o ismin ta'rîf ve tavsîfini tezyîd eden sıfâtır. Ma'ânîye nakl-i güftâr edelim:

[7]

Ma'ânî: Esâsen iki vechle saha-ârâ-yı zuhûr olur. *Birincisi* bi'l-cümle tedkîkat-ı 'amîkadan 'ârî olarak zihne ma'rûz olur ki buna "fîkr" denilir.

İkincisi iki vechle cilve-ger olur ki vech-i evvel ma'nânın muttasıf olduğu keyfiyetin bir şekl-i 'ârızî olmasındır ki buna "sûret" itlak olunur.

Vech-i Sâni: Ma'nânın muttasıf olduğu keyfiyetin bazı mahabbet ve bunlar misilli avâtıf-ı kalbe delâlet etmesidir ki buna da "şî'r" denir.

Sıfât-ı Ma'ânî: Ahvâlin ihtilâfindan dolayı ma'nâ üç sûretle tecellî eder.

Birincisi, kavlı vâkı'a mutâbık olur ki buna "ma'nâ-yı sedîd" denilir.

İkincisi, kavlı mehaz-ı sehl olmakla beraber iltibâs ve işkâlden ârî olur. Buna da "ma'nâ-yı vâzih" itlak olunur.

Üçüncüsü, keyfiyet-i muktezâ-yı muvâfık ve mutâbık olur ki buna da ma'nâ-yı mülâyim denilir.

Esâlib-i Ma'ânî: Aklın ma'nâyı idrâk ve tefehhüm etmesindeki ihtilâftan sekiz ahvâl saha-ârâ-yı zuhûr olur. Şöyle ki:

Birincisi, ma'nânın ya hakikat veyâhûd sûrette yeniden yeniye bir şey olmasıdır ki bu "ma'nâ-yı bâkir"dir.

İkincisi, mehazı karîb, merâmı ba'îd olup kemâl-i rikkat

[8]

ve letâfet-i beyân ile söyleyenin fazl u kemâline delâlet eder ma'nâdır ki bu ma'nâ-yı dakîktir.

Üçüncüsü, bilâ-nef' ve bilâ-tekellûf zuhûr edip kendisinde sühûlet olan ma'nâdır ki bu da "ma'nâ-yı fitrî"dir.

Dördüncüsü; elfâzı selîs, te'âbiri lâtif olup sâmi'a şetâret bahş eden ma'nâdır ki bu "ma'nâ-yı leyyin"dir.

Beşincisi, serü'l-fehm olup sâmi'in kalbini kemâl-i şiddetle tenvîr ve lüzûm-ı mertebe hiddet veren ma'nâdır ki bu da "ma'nâ-yı nâfiz"dir.

Altıncısı, sâmi'in zihninde kurbıyetiyle berâber ba'diyet mefhûm gösteren ma'nâdır ki bu "ma'nâ-yı metîn"dir.

Yedincisi; elfâza nisbeten mefhûmu çok olan ma'nâdır ki bu da "ma'nâ-yı câmi"dir.

Sekizincisi hârikü'l-âde tesâvir, teşâbih ü bedâyi'-i müstahsene ve edebiyeyi muhtevî olan ma'nâdır ki bu da "ma'nâ-yı cerî"dir.

Gelelim lâfz ile ma'nânın itilâfına:

Bu itilâf beş sûretten 'ibârettir: Edîb-i a'zam, üstâd-ı ekrem Mu'allim Nâcî Efendi 'aleyhi'r-rahmeti Rabbenâ el-bârî "İstılahât-ı Edebiyye" nâm eserinde bu itilâfı pek güzel ve mükemmel sûrette beyân buyurduğundan nâşî mücmelen telhîs edilmiştir. Merhûm müşârün-ileyh buyuruyor ki: Lâfzın ma'nâ ile itilâfı 'ibârede ifade olunacak ma'nâyı muvâfık düşmeyecek elfâz bulunmamakla tahakkuk eder.

[9]

Lâfzın ma'nâ ile itilâfı hakkında bir fikir hâsıl etmek için elfâzın sem'a tesir etmek cihetiyle olan ahvâli nazar-ı dikkate alınmalıdır. “Celâdet, sadme, gazanfer, çekâçâk, rahşân, gül-bâng” gibi bazı ef'âl sem'a kuvvetli gelir. Bunlara elfâz-ı cezele, hâiz oldukları keyfiyete de cezâlet tabir olunur. “Tebessüm, cüz'î fem, zülf, gül, nâz” gibi elfâz kulağa hafif dokunur; bu da elfâz-ı rakîka, hâiz olduğu keyfiyete de “rikkat” nâmı verilir.

Tabî'atı gerek elfâz-ı cezele gerek elfâz-ı rakîka isti'mâline sevk eden şey muktezâ-yı makamdır. Lâfzın ma'nâ ile itilâfı ne kadar yolunda olursa söz o derece mükemmel olur.

Hattâ beynlerinde tekarüb veyâ terâdüf bulunan iki lâfzdan makama enseb olan îrâd edilmez ise kelâm itilâfı' cihetiyle nakîse-dar 'addolunur.

Lâfzın Vezn ile İtilâfı: İrâdı enseb olan lâfzdan hakikat ile ona bedel lâfz-ı diğer îrâd edilmek ve takdîm ve tehîrde tâb-ı selîmin ta'yîn edeceği haddin hâricine çıkmak sûretlerinin intifâsıyla tahakkuk eder. İrâdı enseb olan lâfzdan 'udûl ile ona bedel lâfz-ı diğer îrâd edilir veyâ takdîm ve tehîrde tâb-ı selîmin ta'yîn edeceği haddin hâricine çıkılır ise lâfz vezn ile itilâf etmemiş olur.

İkinci sûret bir nev' “za'f-ı telîf” demek olduğundan nazmı birinci sûretten ziyâde ma'yûb gösterir. Bir

[10]

nazmın makbûl olmaması için bu sûretlerden birinin vücûdu kâfidir. İkisini camî' olur ise bi't-tab' bütün bütün merdûd olması lâzım gelir. Lâfzın lâfz ile itilâfı aralarında insibâk-ı kelâm cihetince en ziyâde münâsebet elân lâfzların ictimâ'ıyla tahakkuk eder.

Ma'nânın Vezn ile İtilâfı: Fikrin cereyân-ı tabî'iden çıkmasıyla tahakkuk eder.

Ma'nânın Ma'ânî ile İtilâfı: Bir husûsun diğer iki husûstan her birine mukareneti mümkün iken bunların münâsib veyâ enseb olanına mukarin olmasıyla tahakkuk eder.

Ma'nâ-yı vâhidi tarîk-i muhtelifle ile edâ -ta'bîr-i âhirle beyân bahsine- nakl-i makal edelim:

Beyân; lâfzî, ma'nevî olarak iki nev'a münkasım olur. Nev'-i evvel ya'nî **beyân-ı lâfzî** “mecâz, kinâye, mübâlâga, terâdüf, sıfât, ibdâl, tekrâr”dan ibaret olarak sekiz şeydir.

Mecâz: Bilâ-vaz' bir 'alâkaya mebnî mevzû' lehin gayri bir ma'nâda isti'mâl olunan lâfzdır ki bu da mecâz-ı 'aklî, mecaz-ı lâfzî yâhûd mecaz-ı lûgavî nâmlarıyla iki kısımdır.

Mecâz-ı 'Aklî: Fi'lî hakkı olan mülâbisine isnâd etmeyip gayri olan mülâbisine isnâd etmek demektir.

Mecâz-ı Lafzî -ta'bîr-i âhirle- Mecâz-ı Lûgavî: Bir lâfzın mâvaz' lehine kasd etmeye mâni' olacak karîne mevcûd olduğu hâlde

[11]

onun mâ-vaz' lehinin gayrisinde isti'mâl olunmasıdır.

Bununla berâber ma'nâ-yı hakikîden ma'nâ-yı mecâzîye nakl için iki ma'nâ beyinde bir münâsebet ve 'alâka bulunması şarttır.

İşte bu takdîrde iki ma'nâ beyinde olan 'alâka ve münâsebete nazar olunmak iktizâ eder.

Eğer münâsebet ve 'alâka teşbîhin gayri bir şey ise o mecâza "**mecâz-ı mürsel**" itlak olunur. Eğer 'alâka ve münâsebet teşbîhten 'ibâret bulunur ise "**isti'âre**" denilir.

Mecâz-ı mürsel ta'rîfde beyân olunan 'alâkanın envâ'-ı kesîresi var ise de en ziyâde mütedâvil olanları "külliyyet, cüziyyet, sebebiyyet, hulûl, 'umûm ve husûs, masdariyyet, mâzî, istikbâl, âlet, hazfiyyet, isnâd" ta'bîr edilen on nev'dir.

Cüziyyet ve Külliyyet 'Alâkası: Ma'nâ-yı hakikî ile mecâzîden biri diğêrinin cüzü olmaktır ki bu da iki sûretle olur.

Birinci Sûret: "Zikri küll irâde-i cüz" denilen bir "alâkadır ki ma'nâ-yı küllîye mevzû' olan bir kelimeyi zikr edip de evvel kelimenin iştîmâl eylediği ma'nâ-yı cüzî kasd edilir.

İkinci Sûret: "Zikr-i cüz irade-i küll" ta'bîr olunan bir 'alâkadır ki ma'na-yı cüzîye vaz' olunmuş bir kelimeyi zikr edip de o kelimenin müte'alliki olduğu ma'nâ-yı küllî kasd edilir.

[12]

Sebeb ü Müsebbit 'Alâkası: Bir şeyin sebebini zikr edip müsebbibini veyâhûd müsebbibini zikr ü beyân edip de sebebini kasd etmektir.

Ya'nî ma'nâ-yı hakikî ile mecâzdan biri diğere sebep olmak demektir. Bunda da iki vech vardır.

Birincisi, “zîkr-i sebep irade-i müsebbib” denilen bir ‘alâkadır ki bir şeyin sebebini zîkr edip müsebbibini kasd etmektir.

İkincisi, “zîkr-i müsebbib irade-i sebep” ta’bîr edilen bir ‘alâkadır ki bir şeyin müsebbibini zîkr edip sebebini kasd etmektir.

Hulûl -ta’bîr-i diğlerle- Hâliyyet ve Mahalliyyet ‘Alâkası: Ma’nâ-yı hakikî ile mecâzdan biri diğere mahall olmaktır. Bunun da marû’z-zîkr iki sûret vardır. Birisi zîkr-i hâl irâde-i mahall denilen ‘alakâdır ki bir hâli zîkr edip mahalli kasd etmektir.

Diğeri zîkr-i mahall irâde-i hâl ta’bîr olunan ‘alâkadır ki bir mahall zîkr edip hâli kasd etmektir.

‘Umûm ve Husûs ‘Alâkası: Ma’nâ-yı hakikî ile mecâzîden biri diğlerinden ‘âmm olmaktır ki bu da iki sûretle olur.

Birincisi, zîkr-i ‘âmm irâde-i hâss ta’bîr olunan ‘alâkadır ki âmmı zîkr edip hâss kasd olunur.

İkincisi zîkr-i hâss irâde-i ‘âmm ıtlak olunan bir ‘alâkadır ki hâss zîkr edilip ‘âmm kasd edilir.

Masdariyyet ‘Alâkası: Ma’nâ-yı hakikînin ma’nâ-yı mecâzîye

[13]

mazhar, mahâll sudûr olmasıdır.

Mâzi ‘Alâkası: Geçmişteki bir şeyin ismini hâlen ıtlak etmektir -ta’bîr-i âhirle- bir şeyi hâl-i sâbıkının ismiyle tevsîm etmektir.

İstikbâl ‘Alâkası: Bir şeyi sonra olacak ism-i hâlin ismiyle tesmiye eylesidir.

Âliyyet ‘Alâkası: Ma’nâ-yı hakikînin ma’nâ-yı mecâzîye âlet olması demektir.

İsnâd ‘Alâkası: Bir fi’li fâ’ilinin gayriye isnâd etmek demektir.

Beyân kılınan on ‘alâkaların ilk yedisi “mecâz-1 lûgavî” ve kûsûr üçü ya’nî sekiz, dokuz ve onuncusu dahi “mecâz-1 ‘aklî” olur.

İsti’âre bahsine gelelim:

İsti’âre: Bir lâfzın ma’nâ-yı hakikîsinden ‘udûl ile o lâfza diğere ma’nâ vermek demektir.

Binâen‘aleyh her bir isti’ârede edât-1 teşbîh olmaz ise o isti’âre teşbîhtir ki bu isti’âreye “teşbîh-i muzmerû’l edât” dahi denilir.

İsti’ârenin erkânı dörttür.

Birincisi “alâka-yı müşâbehet ile bir lâfzı ma’nâ-yı mevzû’ lehinin

[14]

gayride isti’mâl eden şahıs ki “müste’âr”dır, *ikincisi* müşebbehün-bihin lâfzıdır ki “müste’âr”dır, *üçüncüsü* müşebbehün-bihin ma’nâsıdır ki “müste’ârü’n-minh”tir. *Dördüncüsü* müşebbehin ma’nâsıdır ki “müste’ârü’n-leh”tir.

Maa’mâfih eğer isti’âre lâfz-1 müfred olur ise “isti’âre-i müfrede” denilir.

Eğer mürekkebe olur ise “isti’âre-i mürekkebe” itlak olunur.

İsti’âre-i Müfrede: Musarraha, mekniyye nâmlarıyla iki ayrı kısım olur:

İsti’âre-i Musarraha: Müşebbehün-bihe dâll olan ve ma’nâ-yı müşebbehte isti’mâl kılınan kelimedir ki bu da “asliyye”, “tabî’iyye” nâmlarıyla iki kısma ayrılır.

Eğer kelime ism-i ‘âmm ve ism-i ‘âmma dâhil olan masdar ise ol vakt “asliyye” olur.

Eğer kelime zât-1 fi’l veyâhûd fer’-i fi’l ile edevât-1 mühimmeden ‘ibâret olur ise “tabî’iyye” olur.

İsti’âre-i Mekniyye: Müşebbehe mezkûr müşebbehün-bih matvî olan teşbîhlere itlak olunur.

İsti’âre-i Mürekkebe: Birtakım isti’ârâtın te’âkubundan ‘ibârettir. Ta’bîr-i diğere mevâdd-1 ‘adîdenin sûretlerini bi’l-ahz tarîk-i teşeyyüb ile sûret-i âhire isti’âre etmekten ‘ibârettir ki buna isti’âre-i temsîliyye dahi denilir.

İsti'âre gerek temsîliyye olsun ve gerekse 'âdî olsun

[15]

ale'l-ıtlak isti'ârenin de ri'âyet edilmesi muktezî altı şartı vardır. Şöyle ki:

Birincisi, bunlarda aranılacak meziyyet mevzû' bahsin tabî'atına muvâfık olmalı, *ikincisi* isti'ârede müste'âr-ı minh lâyıkı vechle intihâb edilmeli; *üçüncüsü*, isti'mâlden ıskat edilmiş olan isti'ârelerden ferâgat kılınmalı; *dördüncüsü*, istiâre-i temsîliyyede bulunan elfâz ve ta'bîrden ba'zılarının ma'nâ-yı hakikîde isti'mâlden mücânebet edilmeli; *beşincisi*, bir şey için yekdiğere zıdd eşyâ-yı müte'addideden veyâhûd eşyâ-yı müte'addide için şey-i vâhidden bir anda isti'âre edilmemeli; *altıncısı*; isti'âratta tevakkî, ihtirâz edilip en ziyâdesiyle gözetilecek madde kari'leri uzun uzadıya tevîlât ve tevcîhâta düşürmemeli. İşte bu şurûta ri'âyet îcâb eder.

Bununla berâber isti'ârenin zikr olunan enva'ından ma-'adâ birtakım fûrû'âtı var ise de bunları beyân-ı mûcib itnâb u tafsîl olacağından ve ittihâz edilen meslek bu husûsât hakkında ma'lûmât-ı mücmele verilmek olduğundan nâşî bu kadarla iktifâ edilmiş maa'mâfih ta'alluku hasebiyle bir nebze de teşbîh hakkında îzâhât-ı muhtasıra verilmesi münâsib görülmüştür:

Teşbîh: Bir şeyin ziyâde ihtisâsı olan vasfına diğerk bir şeyin müşâreketine delâlet eylemekten 'ibârettir.

[16]

Teşbîhin erkânı; müşebbeh, müşebbehün-bih, vech-i şebeh, edât-ı teşbîhten 'ibâret olarak dördtür.

Teşbîh eğer edât ile edâ olunur ise ona "*teşbîh-i mürsel*" eğer edâsız olur ise "*teşbîh-i müekkede*" denilir.

Maa'mâfih edât-ı teşbîh ile vech-i şebehin zikr ü terki husûsâtından nâşî beş sûret tevellüd eder. Şöyle ki:

Birincisi, eğer edât-ı teşbîh vech-i şebeh ile mezkûr olur ise buna "*teşbîh-i mufassalî*" denilir.

İkincisi, eğer vech-i şebeh hazf olunarak tarafeyn ile edât-ı teşbîh zikr olunur ise “*teşbîh-i mücmel*” ta’bîr olunur.

Üçüncüsü, eğer vech-i şebeh ve hem de edât hazf olunur ise *teşbîh-i belîğ* itlak olunur.

Dördüncüsü edât-ı teşbîh gayet az isti’mâl olunup ve ‘inde’l-îcâb sâir edevât-ı teşbîh kullanmak üzere vech-i şebeh hazf ve müşebbehler ibtidâdan birbirine atif veyâ cem’ tarîkiyle îrâd olunup ba’dehû müşebbehün-bihler sırasıyla îrâd olunursa buna ‘teşbîh-i melfûf’ itlak olunur ki Bahr-i Sefid Boğazı’nın vafına dair olan makalede böyle teşbîh vardır.

Beşincisi dördüncü gibi olup lâkin her müşebbeh kendi müşebbehün-bihinin yanında zikr olunursa buna da ‘teşbîh-i mefrûk’ ta’bîr olunur ki mezkûr makalede bu nev’ teşbîh dahi mevcûddur.

[17]

Vech-i Şebeh: Müşebbeh ile müşebbehün-bih beyninde bir ma’nâ-yı müşterektir ki bu da müşebbeh veyâ müşebbehün-bih hakikatlerinde ya dâhil olur veyâhûd hâric olur.

Vech-i Şebeh-i Dâhilî: Müşebbehün-bihin mâhiyyetlerinden ‘ibârettir.

Vech-i müşebbeh-i hâricî; hakikî, gayr-i hakikî nâmlarıyla iki kısma ayrılır.

Vech-i şebeh-i hakikî, müşebbeh ve müşebbehün-bih mâhiyyetlerinden hâric ve her birisiyle kâim sıfat-ı hakikîyyedir ki bu sıfat da ya hissî olur veyâhûd aklî olur.

Sıfat-ı Hissiyye: Havâss-ı hamsenin biriyle anlaşılın şeydir.

Sıfat-ı ‘Akliyye: Akıl ile bilinen keyfiyyet-i nefsâniyyeden ‘ibârettir.

Vech-i Şebeh-i Gayr-i Hakikî: Müşebbeh ve müşebbehün-bihin hakikatinden hâric ve zâtlarıyla gayr-i kâimdir ki bu da ya izâfî olur veyâhûd vehmî olur.

Vech-i Şebeh-i İzâfî: Müşebbeh ve müşebbehün-bihin zâtında mukarrer olmayıp ikisine müt’e’alîk bir ma’nâ-yı hâricîden ‘ibârettir.

Vech-i Şebeh-i Vehmî: ‘Aklın i’tibâr ettiği bir sûrettir.

Vech-i şebeh min cihetü’l kemiyye ya vâhid olur ya mürekkeb veyâhûd müt’e’addid olur.

Vech-i Şebeh-i Vâhid -ta'bîr-i diğerele *Vech-i Şebeh-i Mukarrer*: Yalnız bir sıfatta iştirâk ettirir.

Vech-i Şebeh-i Mürekkeb: Umûr-ı kesîreden

[18]

mürekkeb ve müttehid olur. Bunun içindir ki o heyeti terkîb eden umûrun birisi olsun münfekk olsa teşbîh tagyîr eder, bozular.

Vechi Şebeh-i Müte'addid: Umûr-ı adîdeyi hâvî vech-i şebehlerdir ki bunlardan ba'zıları münfekk olsa teşbîhe bir hâlel gelmez.

Kinâyeye gelelim: **Kinâye**: Ma'nâ-yı aslîsinin irâdesi câiz olmak üzere ma'nâ-yı lazîmisi kâsd olunan lâfzdır. Ta'bîr-i diğerele bir lâfzın ma'nâ-yı hakikîsinin dahi irâdesine karîne-i mâni'a bulunmadığı hâlde evvel lâfzın mâvaz-ı lehinin levâzımından birini kâsd etmektir.

Şu ta'rîften anlaşılır ki kinâyede hakikat ve mecâz ma'nâları ikisi birden kâsd olunur. Mecâzda ise ma'nâ-yı hakikî kâsd edilmeyip ancak ma'nâ-yı mecâz kâsd edilir.

Kinâye üç kısımdır: Birincisi "mekniyyün-'anh" ya'nî ma'nâ-yı zât olur ki bunda lâfz ve nisbet kale alınmayıp yalnız zât kâsd olunur. Bu kinâye de müfred, mürekkeb nâmlarıyla iki kısma ayrılır:

Kinâye-i Müfrede: Mekniyyün-'anha müte'allik ma'nâ-yı vâhidi hâvî olandır.

Kinâye-i Mürekkebe: Mekniyyün-'anha müte'allik ma'nâ-yı müte'addideyi hâvî olandır.

İkinci kısım kinâye, mekniyyün-'anha sıfat olur ki bu da kinâye-i karîbe, kinâye-i ba'îde nâmlarıyla iki nev'dir.

[19]

Kinâye-i Karîbe: Zihnî mekniyyün-'anha intikali bir vâsıtaya tevakkuf eden kinâyedir ki bu da vâziha, hafîyye nâmlarıyla ayrıca iki kısma ayrılır.

Kinâye-i Karîbe-i Vâziha: Mekniyyün-'anha zihnî intikalinde sür'at olan kinâyedir.

Kinâye-i Karîbe-i Hafîyye: Mekniyyün-‘anha zihnin intikalinde sür’at olmayan kinâyedir.

Kinâye-i Ba’îde: Zihnin mekniyyün-‘anha intikali vâsıtaya tevakkuf eden kinâyedir.

Üçüncü kısım kinâye; nisbet olur ki bu kinâye ile sıfat ve mevsûfa isbât veyâ mevsûftan selb edilir. Beyân-ı lâfzînin üçüncüsü olan **mübâlâga:** Bir vasfın şiddet veyâ za’fta müsteb’ad ve muhâl derecesine vardırılmasına denilir ki bu da teblîg, gulüvv, igrâk nâmlarıyla üç kısımdır.

Tebîg: Mâ-bihi’l-iddi’â olan şeyin ‘aklen ve ‘âdeten mümkün olmasına denilir ki bu ‘inde’l-bülegâ makbûldür.

Gulüvv: Mâ-bihi’l-iddi’â olan şeyin ‘aklen ve ‘âdeten gayr-i mümkün olmasına itlak olunur ki bunda da beş vech var ise de burada beyân ve tafsîline lüzûm görülmedi.

İgrâk: Mâ-bihi’l-iddi’â olan şeyin ‘âdeten muhâl, ‘aklen mümkün olmasına tesmiye olunur ki bu da ‘inde’l-bülegâ bir dereceye kadar makbûldür.

[20]

Beyân-ı lâfzînin dördüncüsü olan **terâdüf,** bir müsemâyâ delâlet eden iki veyâ müte’addid lâfzlar demektir ki bu lâfzlar muahharan usûl-i vaz’dan alıkonulup başka ma’nâlarda isti’mâl olunmuştur.

Beyân-ı lâfzînin beşincisi olan **sıfât:** Na’t-ı mevsûfî tahsîn ve ma’nâyı revnak-bahş etmek için vaz’ ve isti’mâl edilen müfredâtır.

Beyân-ı lâfzînin altıncısı olan **ibdâl:** İsim makamına kâim olup o ismin ta’rîf ve tavsîfini tezyîd eden sıfâttır.

Beyân-ı lâfzînin yedincisi olan **tekrâr:** Bu tekrârlar on vech üzere olur ise de burada beyânı zâid addedilmiştir.

Beyân-ı mâ’nevîye gelelim: Beyân-ı mâ’nevîden burada tahdîd, teczieyi ta’rîf edelim: **Tahdîd,** bir madde muhtevî olduğu ahvâl-i hakîkate veyâhûd evsâf-ı lâzîmesiyle bir arada tebyîn eylemektir. **Teczie:** Küllî cüz’leriyle berâber vasf u ta’rîf etmeye itlak olunur.

Buraya kadar verilen tafsîlâtlardan mevâdd-1 inşâ ve ta'rifât ve taksîmât u teferru'ât hakkında ma'lûmât-1 mücmele verilmiş olduğundan havâss-1 inşânın tavzîhine nakl-i giriftâr edildi.

Havâss-1 İnşâ: İnşânın mahâsin, ma'âyib ahvâlini beyân eder. Ya'nî havâss-1 inşâ; mahâsin-i inşâ, ma'âyib-i inşâ nâmlarıyla iki kısımdır.

Mahâsin-i İnşâ: Vuzûh, sarâhat -ta'bîr-i âhirle- hâlisiyyet, mazbûtiyyet ta'bîr-i diğlerle husûsiyyet, tâbî'iyet, sühûlet, cezâlet nâmlarıyla altı kısımdır.

[21]

Vuzûh: İfâde olunacak husûsun bilâ-tekellûf anlaşılabilmesi demektir.

Sarâhat, Hâlisiyyet: Ka'ide ve şîve-i lisânın müsâ'id olduğu kelimât u cinâs ile ifâde-i merâm etmek demektir.

Mazbûtiyyet, Husûsiyyet: Bir kelâmı o kelâma mahsûs kelimât ve ta'bîr ile beyân eylemeye itlak olunur.

Tabî'iyet: Tekellûf va'zından tevakkî ile efkâr u tasavvurâtı lâyh olduğu vechle ifâde-i merâm etmeye itlak olunur.

Sühûlet: Tabî'iyet demek ise de sühûlette tabî'iyet gibi tekellûf ve tasannu' olmamakla berâber kelâmda revnak, şetâret bulunup bi'l-cümle avârizdan mu'arrâ olması şarttır. Binâen'aleyh sühûlet başka, tabî'iyet yine başkadır.

Cezâlet: Yukarıda lâfzın ma'nâ ile itilâfı bahsinde beyân edilmişti. Gelelim ma'âyib-i inşâyâ: **Ma'âyib-i inşâ** -ki inşâyı ihlâl eden ma'âyibden ma'dûd olan şeylerdir- nin başlıcaları "intifâ, hücnat, vahşîyyet, rekâket, ishâb, cefâf, vahdet-i siyâk"tan 'ibâret olarak yedi şeydir.

İntifâ, gayr-i münâsib ahvâlin isti'mâli ve vuzûh-1 ma'nânın müntefî olmasıdır ki onda da dört sûret vardır.

Birincisi, mübhem ma'ânî ityânıyla vuzûh-1 kelâm-1 müntefî olmak; **ikincisi,** anlamayı güçleştiren isti'ârât isti'mâliyle vuzûh-1 kelâm-1 müntefî olmak, **üçüncüsü** kelâmın mertebeleri takdîm ü tehîr

[22]

edilmesindeki ma'nâ sebâtsızlık hasebiyle vuzûh-ı kelâm-ı müntefî olmak; *dördüncüsü* cümlelerin uzatılması hasebiyle vuzûh-ı kelâm-ı müntefî olmaktır.

Hücnet: Kelâma galîz sözler idhâliyle ifâdeyi müstehcen bir hâle vaz' etmektir.

Vahşiyet: Kelâmı metrûkü'l-isti'mâl elfâz ve ta'bîr ile terkiib ü tefehhümü tas'îb ettiren ahvâlidir.

Rekâket: Hadd-i zâtında za'f-ı telîf, cezâlet, rekâket, tenâfür mesâiline dikkat edilmemesinden neşet eder.

İshâb: Yazılacak olan maddeyi lüzûmundan ziyâde tatvîl ile haşviyyâta gark edilmesidir.

Cefâf: Kâtibin kalb-i bidâ'asından nâşî icâzda kasr eylemesidir.

Vahdet-i Siyâk: Ta'bîr-i hasene iltizâm edilerek lâkin elfâzda hiçbir vechle şetâret ve ma'nâda dahi ba'zı dakayık irâe edilmeyerek bu yolda îrâd-ı kelâmdır. Havâss-ı inşâ hakkında bu kadar tafsîlât ile ma'lûmât-ı lâzîme istihsâl edilebileceğinden kısım-ı sâlis olan tabakat-ı inşâyâ nakl-i güftâr edildi.

Tabakat-ı İnşâ: Esâlib-i inşâ, suver-i inşâ, hudûd-ı inşâ, esâlib-i inşânın mevâki'i nâmlarıyla dört fasla taksîm olunabilir.

Esâlib-i İnşâ': Sânihât-ı zihn ve kalbin bir tarz-ı mahsûsî ile sûret-pezîr olmasına "üslûb" itlak olunur.

İşte aklın idrâkinde olan ahvâl-i mütenevvi'a ile sûret-i

[23]

ma'ânînin ihtilâfindan birtakım üslûblar tahassul eder ki buna da esâlib-i ma'ânî denilir. Bu da "üslûb-ı sâde, üslûb-ı mu'tedil, üslûb-ı 'âlî" nâmlarıyla üç kısma inkisâm eder.

Üslûb-ı Sâde: Uzun, selîs 'ibârâtta 'ârî olarak fikirde şa'sa'a-i 'azamet, hissiyyâta şiddet ve sarâhat bulunmayarak vücûda gelen tarzıdır. Fakat üslûb-ı sâde esâlib-i sâireden ya'nî üslûb-ı mu'tedil, üslûb-ı 'âliden sâdelik, safvet, ihtisâr gibi mezâyâ ile tefrik edilir.

Üslûb-ı Mu'tedil: Zarîf-âne ifâdeler, nükteli sözler, nâzik-âne ta'bîrler, ahenkli 'ibârelerden teşekkül eder ki buna "üslûb-ı müzeyyen" dahi denilir.

Bu üslûb her türlü tezyînât-ı edebiyeye müsâ'id olur. İşbu üslûba tevâfuk eyleyen havâss "servet, rikkat, letâfet, nezâket, zarâfet, talâvet" gibi mezâyâdır.

Servet: Efkâr-ı münîre, tahayyülât-ı şedîde, nikât-ı müessirenin hüsn-i imtizâcıdır ki bu da kelâmın ittisâ' ve şetâretin ittihâdı ile husûl-pezîr olur.

Rikkat ve Letâfet: Zihnî terâkib-i kelâmiyyede icrâ olunur bir sıfatıdır ki eşyâyı 'avâmın fevkinde bir dirâyetle anlamak hâssası demektir.

Nezâket ve Zarâfet: 'Avâmdan ziyâde ef'âl-i hissiyyede mütebassır olmaktır ve nezâket görmek olmayıp belki hissetmektir ki

[24]

bu da isti'dâd ile sür'at-i hissten münba'is-i rikkat ü letâfet demektir.

Talâvet: Müheyyc-i dil-firîb-i hayâlât, garâm-ı nâtıkaya bâ'is olan lâtif ve dil-pezîr fikir ve mazmûnların îrâd ve isti'mâlidir ki işte bunlarla "talâvet" vücûd bulmuş olur.

Esâlîbin kısım-ı sâlisi olan *üslûb-ı 'âlî*; ihtişâm, 'azamet şiddet-i ifâdeden ve kuvvet, salâbet-i ma'nâdan husûle gelir.

Üslûb-ı 'âlî; münâcât, nu'ût, meriyye, hutbe ve bunlar gibi 'âlî ve mukaddes mübâhiseye lâyıktır. Üslûb-ı 'âlîye "şiddet, hiddet, ihtişâm, 'ulviyyet-i husûsiyye" mezâyâsı cesbân olur.

Şiddet: Efkâr u hissiyyâta ziyâde kuvvet vermek için ifâdeyi kasr ile vetîre-i îcâza karîn eylemektir.

Hiddet: Hissiyyât ile tahrîk olunmuş bir şiddet demektir.

İhtişâm: 'Azamet ve 'ulviyyet-i fikir ü hayâl ile tezyînât-ı edebiyenin hem-âheng olmasına itlak olunur.

Ulviyyet-i Husûsiyye: ‘Ukul-ı beşeriyyenin idrâk edebildiği mertebe ve vüs’at ve ‘azamet ve rif’at ile ifâde-i kelâma denilir. Bunun birkaç ahvâli var ise de burada beyânına lüzûm görülmemiştir.

Suver-i İnşâ: İnşâ sûret-i ta’bîr-i cihetle inşâ-yı mürsel, inşâ-yı müsecca’ nâmlarıyla iki nev’ olur.

İnşâ-yı Mürsel: Sanâyi’-i lâfziyye, sec’ ve cinastan ‘ârî ve fakat elfâz-ı selîs, ma’nâsı bütün olan usûldür ki “kıyas-ı enbiyâ” bu nev’ inşâ usûlüyle kaleme alınmıştır.

[25]

İnşâ-yı Müsecca: Tekatu’-i kelâmı i’tidâl hâsıl eden sanâyi’-i lâfziyyedir ki nesrde sec’, nazmda kafiye gibidir.

Sec’: Mutarraf, mütevâzî, murassa’ nâmlarıyla üç kısımdır.

Sec’-i Mutarraf: Veznen fâsılalarını muhtelif olan sec’dir.

Sec’-i Mütevâzî: Veznen fâsılları mütevâfik olan sec’dir.

Sec’-i Murassa’: Nesr ü nazmda fıkra ve mısra’ların hâvî olduğu elfâzın her biri mukabili olan lâfza vezn ü kafiyece muvâfik düşmüştür.

Maa’mâfih “tasrî”, muvâzene, lüzûm-ı mâ-lâ-yı elzem, tersî” denilen ve sanâyi’-i lâfziyyeden olan bu dört şey de sec’in tevâbi’indendir.

Tasrî’: Kelâm-ı mevzûnun sec’ mertebesinde bir sıfatıdır ki bu da “kâmil, mürtebit, müvecceh, nâkıs, mükerrer” nâmiyle beş türlü olur.

Muvâzene: Fâsılların yalnız veznen mütesâvî olmasına itlak olunur.

Lüzûm-ı Mâ-lâ-yı Elzem: Nazm, nesrde son harflerin bir olması sec’ ve kafiye için kâfi iken bunların evvellerindeki harflerin dahi bir olmasına itlak olunur ki buna “teşdîd ve iltizâm-ı mâ-lâ-yı elzem” dahi denilir.

Tersî’: İki fıkra veyâ iki mısra’ın ‘aded-i kelimâtı yekdiğere müsâvî ve her biri mukabiliyle mevzûn ve mukaffâ olmasına denilir. Şurası da şâyân-ı zikrdir ki beyân kılınan şerâite tevfikân

[26]

muhassehat-ı lâfziyyenin isti'mâli gayr-i mümkün değil ise de bu bâbda dört şartta da ayrıca ri'âyet edilmesi icâb eder. Şöyle ki:

Birincisi, ihtilâf-ı sîga-i elfâzda metrûkü'l-isti'mâl olan sîga isti'mâl edilmemeli; *ikincisi* elfâz-ı müterâdifeden mütevellid hüsn ü kubh lâyıkiyla tefrîk ü temyîz ve ba'de isti'mâl edilmeli; *üçüncüsü* edevâtın birbirine hîn-i ittisâlinde ne vakit müstehcen ve ne zaman müstahsen olacağı anlaşılıp ba'de isti'mâl kılınmalı; *dördüncüsü*, esâsen ma'âyib-i inşâdan ma'dûd olan "tekerrür-i hurûf, tetâbu'-ı izâfât, te'âkib-i ef'âl" misilli ma'âyibin isti'mâlinde tevakkî edilmelidir.

İşte bu sûret ü şerâit dâiresinde kaleme alınan şeylere inşâ-yı müsecca' kabîlinden olur.

Gerçi üdebâ'-yı hâzıra taraflarından kaleme alınan ba'zı âsârda pek çok sec' var ise de o sec' "sec'-i mutarraf" nev'indedir.

Şerâite bî-tamâmihâ ri'âyet edilip ma'âyib-i inşâdan hâlî ve 'ârî olduğu hâlde "inşâ-yı müsecca'" sûretiyle bir şey kaleme alınsa hakîkaten pek güzel ve lâtif olur.

Fakat kemâl-i tehâlûk ü istikrâ ile inşâ-yı müsecca' sûretinde bir şey kaleme alınacak olur ise o yazılan şeyde ne halâvet ve ne letâfet olur. Belki de mûcib-i kerâhet olmakla berâber makbûl olmaz.

Hudûd-ı ifâdeye gelelim: İfâde "müsâvât, icâz, itnâb" usûlleriyle cilve-ger olur.

[27]

Müsâvât: Ma'ânî-i maksûdeyi havî olan erkân u eczâsını tamamıyla îrâd ve beyân edip icâz u itnâb etmemek demektir.

İcâz: Maksûdun edâsında kullanılacak elfâz, "ibâre-i muhtelifeden az olan demektir. Ta'bîr-i âhirle kelâmı bazı elfâzın hazfıyla veyâhûd lâfzî ma'nâsına müsâvâtından dolayı takdîr ile veyâ ma'nânın lâfz üzerine ziyâdeliğiyle hükmün kasr edilmesine itlak olunur ki bu da "icâz-ı makbûl, icâz-ı muhill" nâmlarıyla iki kısma münkasımdır.

İcâz-ı Makbûl: İfâde-i merâmıda elfâzı az, ma'nâsı çok 'ibâre ile îrâd etmektir ki bu da "icâz-ı bi't-tazammun, icâz-ı bi'l-hazf" nâmlarıyla iki kısımdır.

Îcâz-ı bi't-tazammun dahi "îcâz-ı bi'l-kasr, îcâz-ı bi't-takdîr" nâmlarıyla ayrıca iki kısma ayrılır.

Îcâz-ı bi'l-Kasr: Kelâmda ma'nânın lâfz üzerine ziyâdeliğidir.

Îcâz-ı bi't-Takdîr: Kelâmda elfâzın ma'ânîye müsâvâtı ile berâber fazla olarak etrâflı ma'nâların zuhûr eylesidir.

Îcâz-ı bi'l-Hazf: Mahzûf üzerine fehvâ-yı kelâmın delâletiyle müfred veyâ cümle hazf edilerek kelâmı muhtasar kılmaktır. Ba'zılar cümlenin haber ü muzâfı ya mevsûfı ya sıfatı, şartı veyâhûd cevab-ı şartı mahzûf olmaktır, diye ta'rîf ediyorlar.

Ta'rîf-i evvele göre îcâz-ı bi'l-hazf; *îcâz-ı bi'l-müfred*, *îcâz-ı bi'l-cümle*

[28]

nâmlarıyla iki nev'a inkısam eder.

Îcâz-ı bi'l-müfred beş ve îcâz-ı bi'l-cümle altı sûretle olur ise de burada beyânına lüzûm görülmemiştir.

İtnâb: Maksûdun edâsında isti'mâl olunacak elfâz 'ibâre-i müte'ârifeden çok olan demektir ki bu da itnâb-ı makbûl, itnâb-ı muhill nâmlarıyla iki kısımdır.

İtnâb-ı Makbûl: Bir fâide-i mahsûsa zımında kelâmı tatvîl etmektir ki bu ya bir cümlede olur veyâhûd cümel-i müte'addidede olur.

Bir cümlede olan itnâb, bir şeyin vukû'unu i'zâm u tekîd ile ma'nâ-yı maksûdu ziyâdesiyle berâber tasvîr içindir.

Cümel-i müte'addideki itnâb, altı sûretle olur fakat tatvîlden ihtirâzen burada beyânından sarf-ı nazar edildi.

İtnâb-ı Muhill: Elfâz ve cümlelerin bilâ-fâide 'ibâre ve nutka 'ilâvesiyle mûcib-i melâl olmasına itlak olunur.

Tabakat-ı inşânın dördüncüsü olan **esâlib-i inşânın** mevâki'ini beyâna nakl-i güftâr edelim:

Esâlîb-i inşânın mahall-i isti'mâlleri derecelerine göre muhtelif ve mütenevvi' olduğundan her birinin ayrı ayrı beyânına lüzûm görülmemiştir. Şöyle ki:

Üslûb-ı sâdenin mahall-i isti'mâli üçtür ya'nî üslûb-ı sâde üç mahallde de kullanılır.

[29]

Birincisi: Umûma karşı ilka'-yı merâm hakkında îrâd olunacak nutuklar, meselâ vâ'izlerin hîn-i vâ'azda söyleyecekleri söz üslûb-ı sâde nev'inde olmalıdır.

İkincisi: 'İbârenin şetâret ü revnak-bahş olması mültezim olmayıp ma'nânın mükemmelliyyet ü letâfeti matlûb olan makalât-ı 'ilmiyyede meselâ makalât-ı tıbbiyye ile fikh-ı şerîf ü kavânîne müte'allik yazılacak makalât da üslûb-ı sâde vechle yazılır. Bu sebebe mebnî kavânîne müte'allik neşr edilen âsâr-ı müte'addide-i çâkerî bu sûretle yazılmış idi.

Üçüncüsü: Kâffe-i telifât-ı fenniyye, mekâtîbat-ı ehliyye, ihbârât-ı 'umûmiyye, ahkâmıdır. İşte bunların ba'zıları üslûb-ı mu'tedile dâiresinde yazılabilirse de üslûb-ı 'âlî isti'mâli pek lâyiksiz olur.

Üslûb-ı mu'tedil üç hâlde isti'mâl olunur. *Birincisi*, mahâfil-i 'ilmiyye hutbelerinde; *ikincisi*, rivâyât-ı mühimme ve evsâf ile târih-i husûsî ve siyerlerde; *üçüncüsü*, eshâb-ı merâtib beynindeki mürâselât u muhâberâtta olur.

Üslûb-ı 'âlî üç hâlde isti'mâl olunur. *Birincisi*, mecâlis-i edebiyye hutbelerinde; *ikincisi*, ba'zı telifât u tasnîfâtın dibâcelerinde ve şâir-âne vasıflar ve belîg-âne makalelerde; *üçüncüsü*, isticlâb-ı rikkat u tahrîk 'avâtîf u merhamet zımnında yazılan makalât u 'arîza-i mahsûsalardadır ki aşağıda bu husûsa dâir îzâhât-ı lâzîme verilecektir.

Buraya kadar verilen îzâhât tabakat-ı inşâyâ dâir ma'lûmât-ı

[30]

kâfiyye istihsâline vâfi olduğundan tahsîn-i inşânın beyânına mübâderet edildi.

Tahsîn-i İnşâ: Kelâmın sem'a mülâyim ve hoşça gelecek ve rûha safâ verecek sûrette tertîb-i intizâmıdır ki bunu "ilm-i bedî'" beyân eder.

Maa'mâfih bu tahsîn-i inşâ lâfzî ve ma'nevî nâmlarıyla iki kısma inkısâm eder.

Muhassenât-ı Lâfziyye: Cinâs ve mülhakatı, sec' ve tevâbi'idir.

Cinâs: Ma'nâları ayrı ayrı olan iki lâfzın hurûf ve heyetçe birbirine benzemesidir ki bu da cinâz-ı tam, cinâs-ı nâkıs nâmlarıyla iki kısımdır.

Cinâs-ı Tam: İki lâfzın 'aded, nev', tertîb, hurûf u heyette müttefik olmasına denilir ki bunun da envâ'-ı muhtelifesi vardır.

Cinâs-ı Nâkıs: 'Aded-i hurûfta muhtelif olarak iki lâfz arasındaki olan müşâbehete itlak olunur. Bunun da envâ'-ı muhtelifesi vardır. Cinâsın mülhakatında "kalb, iştikak, reddü'l 'acz al-es-sadr, 'aks u tebdîl" nâmlarıyla dört nev' olabilir.

Kalb: Bir elfâzın tertîb-i hurûfunu tebdîl ile başka hurûf karıştırmayarak diğer bir lâfz-ı ma'nîdâr ibdâ'ına denilir.

İştikak: Ma'nâ ve hurûfât-ı asliyyede kelimelerin tevâfuk u teşâbühüne ta'bîr olunur.

[31]

Reddü'l 'Acz ale's-Sadr: Ma'nâ ve lâfzca müttefik veyâ bir sûretle mütecânis iki lâfzdan biri bir fikranın evvelinde ve diğeri o fikranın sonunda bulunmak demektir.

Fakat bunu lâykıyla anlamak için 'acz, sadrın ne demek olduğunu beyân edelim.

'Acz: Nesrde bir fikranın nihâyet cümlesine ve şi'rde bir beytin mısra'-ı sânisinin nisf-ı âhirine denilir.

Sadr: Nesrde bir fikranın ilk cümlesine ve şi'rde bir beytin mısra'-ı evvelinin nisf-ı evvelidir ki 'acz ile sadr mâ-beynine "haşv" ta'bîr olunur.

Şu ta'rifâtan anlaşılabilir ki "reddü'l 'acz ale's-sadr" demek sadrda zikr edilen bir kelimeyi 'aczde zikr ile sadra reddetmek demektir.

Bunun dahi altı nev'i vardır:

'Aks u Tebdîl: Kelâmda bir cüzün âhir üzerine takdîm edilmesi ve her iki sûretin îrâdidir.

Maa'mâfih kelimelerin tebdîl-i mahâll etmeleriyle yine aynı ma'nânın zuhûr etmesine "tedvîr" itlak olunur.

Şurası da vardır ki bir kelâmda ‘aks u tebdîl bulunup o ‘aks ve tebdilde de bir de cinâs bulunacak olursa bu da pek lâtif olur.

Sec’ ü tevâbi’ yukarıda beyân edildiğinden burada beyânı zâid görülmüştür.

[32]

Muhassenât-ı Ma’neviyye: Cem’iyyet, tensîk, ircâ’, tezkâr, ta’lîl, tecâhül, mübâlâğa, istidrâk, telvîhât nâmlarıyla dokuz nev’ sanâyi’-i bedi’iyyeden ‘ibârettir.

Cem’iyyet: Münâsib ve mukabil olan ma’nâlarını cem’ eden ve “mutâbakat, mürâ’ât-ı nazîr, ibhâm-ı tenâsüb” nâmlarıyla üç nev’ olan ve sanâyi’-i bedi’iyye denilen şeydir.

Mutâbakat: Beynlerinde tezâdd veyâ sâir bir suretle tekabül olan bir ma’nâyı bir fikra veyâhüd bir mısra’ veyâ bir beyt ve kıt’ada cem’ etmek demektir ki bunun da envâ’-ı muhtelifesi vardır.

Mürâ’ât-ı Nazîr: Tezâdd tarîkiyle olmayarak ma’nânın münâsîb ve mukarinlerini bir araya cem’ etmektir, buna “san’at -ı tenâsüb”, “telfîk” dahi denilir. Maa’ mâfih bunun da envâ’-ı muhtelifesi vardır.

İbhâm-ı Tenâsüb: Gayri mütenâsib olan iki ma’nâ beyni hasbe’l makam ve min gayri kasd elfâz-ı münâsibe ile cem’ etmeye ıtla’ olunur.

Tensîk: Ma’âninin bir sûret-i hasenede tensîkini mûcib olan ve “siyâkatü’l-a’dâd; tensîkü’s-sifât, cem’, tefrîk, taksîm, cemü’l-tefrîk, cem’-i ma’at-taksîm, cem’-i ma’at-tefrîk ve’t taksîm; leff ü neşr, müzâvece” den ‘ibâret sanâyi’-i ma’neviyye denilir sıfâttır.

Siyâkatü’l-A’dâd: Bir fikrada müte’addid isim zikr edilip de bir münâsebetle esmâ’-yı müte’addideyi yekdiğerine rabt etmektir.

Tensîkü’s-Sifât: Bir şeyin sıfât-ı müte’addidesini mütevâliyen îrâd eylemektir.

Cem’: Eşyâ’-yı müte’addide beynini bir hükmdde cem’ etmektir.

Tefrîk: Bir nev’den olan iki emrin beynine tebâyün îka’ıdır.

[33]

Taksîm: Müte'addid zât veyâ şeyleri zikr edip ba'de her birine ta'alluk eden bir şeye tahsîs veyâ ta'yîn sûretiyle nisbet etmektir.

Cemü't-Tefrîk: İki şey bir ma'nâya idhâl edildikten sonra idhâlin cihetlerini tefrîk eylemektir.

Cem'-i Ma'at-Taksîm: Eşyâ'-yı müte'addideyi bir hükümde cem'den sonra ta'yîn-i merci'le taksîm etmektir.

Cem'-i Ma'at-Tefrîk ve't Taksîm: İki şeyi olan cem', sâniyen tefrîk, sâlisen taksîm etmektir.

Leff ü Neşr: Müte'addid şeyler zikr olunup ba'de her birine 'âid olan hükmler îrâd olunmaktır ki bu da "müretteb, gayr-i müretteb yâhûd müşevveş" nâmlarıyla iki kısımdır.

Leff ü Neşr-i Müretteb: Birinci olarak neşr edilen lâfza leff edilecek lâfz fıkra-i ahîrede birinci ve ikinci olarak neşr edilen lâfza leff edilecek lâfz-ı güzelin fıkra-i ahîrede ikinci ve hâkezâ bu vechle müretteben beyân olunmasıdır.

Leff ü Neşr-i Gayr-i Müretteb yâhûd Leff ü Neşr-i Müşevveş: Birinci olarak neşr edilen lâfza leff edilecek lâfz fıkra-i ahîrede ikinci ve ikinci olarak neşr edilen lâfza leff olunacak lâfz fıkra-i ahîrede birinci ve hâkezâ bu vechle müşevveşen beyân olunmasıdır.

Müzâvece: Şart ve cezâda şart terettüb ettirilen ma'nânın

[34]

cezâyâ dahi terettüb ettirilmek şartıyla iki ma'nâ beyninde müzâvece îka'ıdır.

İrcâ': "Tecrîd, iltifât, rücû'" ta'bîrleriyle ma'nûn olan sanâyi'-i bedi'iyedendir.

Tecrîd: Zî sıfat olan bir emrden o vasıfta emr-i mezkûre mümâsil emr-i ahîri ibdâ' etmektir ki bu da "hitâbî, gayr-i hitâbî" nâmlarıyla iki kısma ayrılır ve ma'a-hâzâ tecrîd "tecrîd-i mahz, tecrîd-i gayr-i mahz" nâmlarıyla ayrıca iki kısma da münkasımdır.

İltifât: Bir üslûbdan diğerk üslûba veyâhûd bir sîgadan diğerk sîgaya nakl etmektir ki bunun da envâ'-ı kesîresi vardır.

Rücû': Bir sözü söyledikten sonra bir nükteye mebnî anı nakz etmektir.

Muhassenât-1 ma'neviyyenin dördüncüsü olan **tezkâr**; kelâmda ba'zı şeylerin tezkârı için müessis olan “müşâkele, istitrâd, teşâbüh-i etrâf, irsâd” sûretleri ile tezyîn ü tebyîn-i maksaddır.

Müşâkele: Bir şeyi gayrin lâfzı ile zikr ü beyân etmek demektir.

İstitrâd: Maksadın teşrîhi zımnında evvelin zikriyle sânînin zikrine tavsîli kasd olunmayarak bir ma'nâ-yı muttasıl âhire nakl etmek usûlüdür.

Teşâbüh-i Etrâf: Kelâmı bidâyetine muvâfık lâfz ile nihâyetlendirmektir.

İrsâd: Harf-i revînin ma'rûfiyyeti takdirinde kabl-el 'acz fikra

[35]

veyâ beytin âhirine delâlet edebilir terkîb veyâ lâfz-1 âhiri îrâd etmektir ki buna “teslîm” dahi derler.

Muhassenât-1 ma'neviyyenin beşincisi olan **ta'lîl**; kelâmda hükm ü meâli tezyîn için 'illet-i münâsibe îrâdîdır ki buna “hüsn-i ta'lîl, mezheb-i kelâmî” san'atları denilir.

Hüsn-i Ta'lîl: Gayr-i hakiki bir i'tibâr-1 lâtif ile vasıf için bir 'illet-i münâsibe” îrâd etmektir ki bu da iki kısımdır.

Birincisi: Bir sıfat-1 sâbite olup da 'illetinin beyânı kasd olunur.

İkincisi: Bir sıfat-1 gayr-i sâbite olup da esnâ-yı irâde ve kasd edilir.

Mezheb-i Kelâmî: Mütakellimînin tarîki üzerine matlûba delîl ü hüccet getirmektir.

Muhassenât-1 ma'neviyyenin altıncısı olan **tecâhül-i ârif**; bir nükteye binâen ma'lûmu gayr-i ma'lûm sûretinde îrâd etmektir ki bu da üç vechle olur.

Birincisi, medh kasdıyla mübâlâga tazmîni içindir; *ikincisi*, tevbîh kasdıyla mübâlâga tazmîni içindir; *üçüncüsü*, mahabbetin veleh ü hayret derecelerinde iken söylenilendir.

Muhassenât-1 ma'neviyyenin yedincisi olan **mübâlâga**, bir vasfın şiddet veyâ san'atta müsteb'idd ve muhâl derecesine vardırılmasıdır ki bu da “teblîg, igrâk, gulüvv” nâmlarıyla üç kısma ayrılır. Bunlar yukarıda “beyân-1 lâfzî” bahsinde beyân edilmiştir.

[36]

Muhassenât-ı ma'neviyyenin sekizincisi olan *istidrâk*; def'at-i zemm gibi görünen elfâz ile medh veyâ medh zann olunan elfâz ile zemm etmektir ki bu usûl istidrâk tekidü'l-medh bimâ yüşbihü'z-zemm, tekidü'z -zemm bimâ vüşbihü'l-medh nâmlarıyla iki kısımdır.

Tekidü'l-Medh Bimâ Yüşbihü'z-Zemm: Ma'nâsı zemm yollu medh demektir. Zemme benzer vasıfla medhi tekîd etmektir.

Tekidü'z-Zemm Bimâ Vüşbihü'l-Medh: Medh yollu zemm etmektir ki medhe benzer vasıfla zemmi tekîd etmektir.

Muhassenât-ı ma'neviyyenin dokuzuncusu olan *telvîhât*; lâfz u ma'nâ cihetiyle ma'nâyı âhire işâret ederek maksadı parlak göstermeye medâr olan “mugalata-i ma'neviyye, tevriye, istihdâm, tevcîh, ta'rîz, telvîh, remz” gibi şeylerdir.

Mugalata-i Ma'neviyye: Şey-i âhirde misli veyâ nakîzi bulunan bir ma'nânın zikr ü beyânıyla ma'nânın bir mislinden misl-i diğere veyâ nakîzına intikal etmektir.

Tevriye: Biri lâfzın delâlet-i zâhirîsi cihetiyle karîb ve diğeri delâlet-i gayr-i zâhirî cihetiyle ba'îd olan iki muhtelif ma'nâları veyâhud biri mecâzî ve diğeri ma'nâyı hakikîyi mutazammın lâfz-ı vâhid zikr ile ma'nâyı karîbden ma'nâyı ba'îdi kasd etmek demektir ki bu da “mücerrede, muvaşşaha, mübeyyene, müheyye” nâmlarıyla dört nev'a münkasım ise de burada beyânına lüzûm görülmemiştir.

[37]

İstihdâm: İki ma'nâyı mutazammın olan bir lâfzın bir ma'nâsını kendi ile ve diğeri ma'nâsını ona 'âid zamîr ile edâ etmektir.

Tevcîh: Tebâyün ve tezâdd üzere iki vech muhtelifi hâiz olan bir kelâmın sevk ü îrâdıdır.

Ta'rîz: Hakîkat ve mecâz tarîkiyle olmayarak mefhûm cihetiyle bir nükte-i talebe delâlet eden kelâm demektir.

Telvîh: Maksûd ile gayr-i maksûd arasında vesâit-i intikaliyyenin müte'addid olduğu nüktelerdir -ta'bîr-i âhirle- lâzım ile melzûm beyninde vâsitanın çok olmasına itlak olunur.

Remz: Maksûd ile gayr-i maksûd arasında vesâit-i intikaliyyenin kalîl olmasına itlak olunur ki ‘alâ tarîkü’l-hafâ karîbe işâret demektir.

Ba’zıları remzi şu yolda ta’rîf ediyorlar. Eğer vâsıtada killet lüzûmda hafâ olur ise “remz” denilir. Meselâ “kalın kafalı” terkîbinden biraz meyl ile “ebleh” ma’nâsına intikal eylemesi gibi.

Buraya kadar verilen tafsîlât u izâhât ‘ilm-i inşâ ve teferru’âtı hakkında ‘ilm-i icmâlî hâsıl olmuş olur.

Bu tefâsîlden istintâc olunarak *erbâb-ı kalem* yazıcı ve kâtîb, edîb, edîb-i kâmil, münşî” nâmlarıyla dört sınıfa i’tibâr olunabilir.

Birinci sınıf i’tibâr olunan *yazıcı*; âhâd-ı nâs mektûblarını, ba’zı ‘arz-ı hâl, bir dereceye kadar tüccâr mektûblarını yazabilir.

[38]

İkinci sınıf olan *kâtib*; bi’l-‘umûm mektûbları ve ba’zı istid’âları, evrâk-ı resmiyye ile bir dereceye kadar tebrîkât, teşekkürâta mütedâir ‘arîzaları ve bu misilli muharrerâtı derece-i matlûbede yazabilirler.

Üçüncü sınıf i’tibâr kılınan *edîb*; ‘ulûm-ı edebiyeye -ki şimdiye kadar nebzetten beyân edilmiştir- vâkıf ve bu sebeble cevdet-i karîhaya mâlik olup yazdığı şeyleri kemâl-i şetâretle okutturabilenlerdir.

Dördüncü sınıf i’tibâr olunan *edîb-i kâmil, münşî*; ‘ulûm-ı âliyye ve ‘âliyyede kesb-i mümârese sâhib-i kudret olup yazdığı her nev’ muharrerâtın mütâla’ası vecd-âver, tasvîrât ve hayâlâtı ve her nev’ ifâdâtı belîg-âne olanlardır ki Mu’allim Nâcî Efendi merhûm bu kabîl edîb-i kâmillerdendir.

Merhûm mûmâ-ileyhin bi’l-‘umûm yazdığı mütâla’ât ve ve ifâdât o derece şetâretle okunur, o kadar vecd-âverdir ki okudukça insana ârzû-yı mütâla’â gelir.

Erbâb-ı kalem nasıl ki sunûf-ı müte’addideye münkasım ise *muharrerât* da derecât-ı muhtelifeye ya’nî evvelâ dört kısma münkasımdır.

Birincisi; “*âdî*” i’tibâr olunan muharrerâtıdır ki bu muharrerât ‘arz-ı hâl, istid’â, bey-en-nâs yazılan muharrerât ve bu gibi evrâktır.

Bu birinci derece muharrerât herkesin anlayabileceği tarzda

[39]

selîs ve sâde elfâz u ibârât ile yazılır.

İkincisi; “*evsat*” i’tibâr olunan ve oldukça kâtib-âne yazılabilecek olan muharrerâtıdır ki bu muharrerât kâffe-i evrâk-ı resmîyye, bi’l-‘umûm tebrîk ve teşekkür-nâmeler, ‘âdî nutuklar, fenne dair kütüb ü resâil, mübtedîler için yazılacak risâlelerdir.

Üçüncüsü; “*a’lâ*” i’tibâr olunan muharrerâtıdır ki bu muharrerât kâtib-âne, belîg-âne yazılan âsârdır ki edebîyyâta mütedâir tahrîr kılınan âsâr bu kabîlendendir.

Dördüncüsü; “*aliyyü’l-a’lâ*” i’tibâr olunan muharrerâtıdır ki bu muharrerât dördüncü sınıf i’tibâr kılınan edîb-i kâmil, münşî olan zevât-ı kirâmın yazacağı âsârdır.

Bu taksîmden mâ-‘adâ ***muharrerât*** ayrıca iki kısma ayrılır ki biri muharrerât-ı resmîyye, diğeri muharrerât-ı gayr-i resmîyyedir.

Muharrerât-ı resmîyye, devâir-i devletin ittihâz buyurmuş olduğu bir nev’-i tarz-ı tahrîrdir ki bunlarda iktisâb-ı rüsûh u meleke etmek lâzımdır.

Muharrerât-ı gayr-i resmîyye, mesâlih-i husûsiyyeye müte’allik muharrerâtıdır ki bunun da envâ’-ı kesîresi var ise de başlıcaları ber vech-i zîr beyân olunur:

Sene ve bayram tebrîkleri.

Rütbe, nişân, memûriyyet vesâire tebrîkleri.

[40]

- 1- Ta’ziye-nâme.
- 2- Tesliyet-nâme.
- 3- Teşekkür-nâme.
- 4- Ma’zeret-nâme.
- 5- Tekdîr-nâme – Ta’zîr-nâme.

- 6- Tavsiye-nâme.
- 7- Taleb mektûbları.
- 8- Tezkireler.
- 9- Vedâ-nâmeler.
- 10- Tescîh-nâmeler.
- 11- Senedât, poliçe, çek, konuşimento, muhâberât-ı ticâriyye, beyânât, i'lânât-ı ticâriyye.
- 12- Sâir muhâberât-ı husûsiyye.

Bir de *kitâbetin* ayrıca dört erkânı vardır.

Birincisi: Yazılacak bir kelimenin ‘Arabî, Fârisî, Türkî, ecnebî kelimelerinden hangisine mensûb olduğunu, imlâsını, ma’nâsını lâyıkıyla bilmek ve ona göre doğruca yazmak.

İkincisi: Lisân-i ‘Osmânî gerçi ‘Arabî, Fârisî, Türkî lisânlardan tereküb etmiş ise de asıl lisân Türkçe olduğundan ‘Arabî ve Fârisî kelimeler ile ta’bîrâtın Türkçede meâl-i ifâdeyi tagyîr etmeyecek ve sem’a hoş ve mülâyim gelecek sûrette mukabili var iken bunları

[41]

bi’l-iltizâm terk edip de ‘Arabî veyâhûd Fârisî kelimelerini isti’mâl etmemek.

Üçüncüsü: Kelâmı takdîm ve tehîr ile revîş-i lisâna gayr-i muvâfık bir sûrette yazmayarak gayet sâde ve birtakım ma’nâsız revâbit ve edevât, isti’mâl olunamayan ıstılahâtta ‘ârî ve berî bulundurmak.

Dördüncüsü: Yazılacak mevâdd kime hitâb olacak ise o muhâtabın ahvâl u şânı ve rüteb ü haysiyyeti ve husûsât-ı sâiresi derk ü teyakkun olunarak ol vechle ifâde-i merâm olunmaktadır.

Bununla berâber *mekâtibenin* birtakım âdâbı da vardır ki bunlar da beyân olunur.

Birincisi: Yazılacak şey muhâtabın idrâkine göre tahrîr olunmalıdır. Li ecl-i zâlik muhâberât-ı husûsiyyede hele bir kısım-ı hâssında cümleler gayet kısa ve sâde ve maa’mâfih ma’nîdâr olmalı, ifâde-i merâmı nâkıs-ı temhîdât ve mukaddimâttan, fazla mütâla’attan tevakkî ve mucânebet olup ta’bîrât-ı münâsibe isti’mâl edilmeli.

İkincisi: Elkab-1 resmiyyeye dikkat edilmeli. Binâberîn taraf-1 eşref-i hazret-i cihân-bânîden ihsân u tevcîh buyurulmuş olan rütbe ve haysiyyetin mutazammın olduğu ‘ibârât-1 ta’zîmiyyeden sarf-1 nazar kılınmamalıdır.

Elkab-1 husûsiyyeye gelince: Elkab-1 husûsiyyede istenildiği

[42]

kadar ‘ibârât-1 ta’zîmiyye isti’ mâl edilebilir ise de bu da pek fazla olmamalıdır. Zîrâ fazla ta’zîm makbûl olmaktan başka mezmûm olur.

Üçüncüsü: Lisân-1 tevâzu’ kullanılmalıdır. Çünkü mütevâzı-‘âne yazılmış olan mektûblar kemâl-i lezzet ü hâşişle mütâla’a olunur. Şu kadar var ki derece-i mefrûtada tevâzu’ edilir ise de bu tevâzu’ makbûl olmaktan ma-’adâ mezmûm olur.

Dördüncüsü: Mekâtîbde sinn ü sâl ve haysiyyet ü rütbe de nazar-1 dikkate alınmalıdır. Li ecl-i zâlik akrâna yazılacak bir tavır ile kendinden büyük bir zâta mektûb yazılmak ma’yûbdur.

Ve kezâ rütbesi büyük olan bir zâta hem-rütbeye edilen hitâb ve tarz ile mekâtîbe ma’yûbdur.

Ve kezâlik kadına edilen hitâb ile erkeğe ve pedere edilen ifâde ile vâlideye hitâb edilemez. Bunlar âdâb-1 mekâtîbeyi muhildir.

Beşincisi: Mürselün ileyhin izn ü muvâfakatı olmaksızın muhâberâtı bir başkasına mütâla’a ettirmemelidir.

Altıncısı: Peder, vâlide, birâder ve bu gibi akrabâya yazılan mektûblarda ‘ibârât-1 ta’zîmiyyede bulunulup lâübâliyâne ifâdede bulunmamalıdır.

Çünkü bir dosta, bir arkadaşa yazılan mektûblarda ‘ibârât-1 ta’zîmiyyeden sonra ifâdât-1 lâübâliyânede bulunabilinir ise de akrabâ beyninde ifâdât-1 lâübâliyâne yerine ‘ibârât-1 ihtirâm-kârâne kullanılmak lâzımdır.

[43]

Yedincisi: Bayram ve sâl-i cedîd tebrîkâtı mârrü’z-zikr elfâz u ‘ibârât-1 ta’zîmiyye ile tahrîr olunmakla berâber birkaç gün evvel yazmak ve takdîm eylemek lâzımdır.

Çünkü meselâ bir bayram tebrîki mürselün ileyhin yedine ya ‘arife veyâhûd bayram günü vâsıl olur ise o vakit o mektûb hüsn-i tesîr eder.

Lâkin bayram geçtikten sonra evvelki gibi hüsn-i tesîr hâsıl edemez. Şimdi mektûb cevâblarına ‘âid olan âdâb-ı mekâtîbeye gelelim:

(Âdab-ı Mekâtîbeden)

Mektûb Cevâbları

Her nereden olur ise olsun vârid olan mektûblara icâbına göre cevâb vermek âdâb-ı mekâtîbedendir.

Şu kadar var ki: Âdâb-ı mekâtîbe hâricinde yazılmış ve maa’ mâfih cevâb tahrîrine lüzûm görülmemiş olan mektûblara da cevâb verilmeyebilir.

Vârid olan bir mektûba sür’at-i mümkinine ile cevâb vermek dahi âdâb-ı mekâtîbedendir. Zîrâ cevâb intizârında bulundurmamak muvâfık-ı insâniyyet değildir.

Şâyed haylûlet eden bir sebepten nâşî cevâb tehîr edilir ise

[44]

bir beis yok ise de muahharan cevâb yazıldıkta cevâb-nâmenin esbâb-ı tehîri beyân olunmakla berâber istîfâ’-yı ma’zeret edilmek dahi icâb eder.

Bir husûs zımnında vârid olan mektûba yazılacak cevâbda istîzâh edilen maddeye gayet sâde elfâz u ta’birât ile cevâb yazılıp bir daha istiş’âr ve istîzâha mahall bırakmamak âdâb-ı mekâtîbedendir.

Şurası da vardır ki bir mektûb lâtife tarzında tahrîr olunmuş olur ise bu mektûblara yazılacak cevabın da o tarzda yazılması âdâb-ı mekâtîbedendir. Fakat yazılmış olan bir mektûba lâtife tarzında cevâb yazılmak ma’yûbdur.

Vârid olan bir mektûb bir şey talebini muhtevî olur ise bu hâlde istenilen şey verildiği takdîrde zarîf-âne cevâb yazılmak, talep olunan şey i’tâ edilemeyeceği veyâhud bulunmadığı hâlde beyân-ı ma’zeretle berâber nâzik-âne cevâb yazılmak âdâb-ı mekâtîbedendir.

Muhâberât-ı ticâriyyede bu gibi âdâb-ı mekâtîbenin bulunamayacağı tabî’î ve bedîhîdir.

Şurasını da ‘ilâve edelim ki yazılacak her nev’ muharrerâtta dört rükn vardır: Birincisi, hüsn-i ibtidâ; ikincisi, tahallüs; üçüncüsü, hüsn-i taleb; dördüncüsü hüsn-i intihâdır.

Hüsn-i İbtidâ: İfâde olunacak maddenin mezâyâsını tamamıyla ifâ eyleyecek elfâz u ma’ânînin evvel-emrde resîde-i nazar olacak birinci

[45]

cümlesinin gayet selîs ve belâgatı ihlâl ü nakîse-dâr eyleyecek hâllerden ‘ârî olmak üzere tertîb edilmesidir.

Tahallüs: Telîf-i kelâmıda hüsn-i ibtidâ husûle gelmek için yazılacak sözden ma’nâ-yı maksûdun ne sûretle îmâ edildiği birdenbire anlaşılmayacak derecede râbıta-i mülâyime ile matlab-ı aslıye intikal için kelâm-ı evvel ile kelâm-ı sâni arasında hüsn-i irtibât bulunmasıdır.

Hüsn-i Taleb: Yazılacak, taleb olunacak husûs neye dâir ise cebr ü ısrâr ve iddi’â-yı istihkak edilmeyerek suret-i mütevâzı-âne ve müsterhim-ânede ifâdede bulunmaktır.

Hüsn-i İntihâ: Kelâmın hâtıme ve nihâyetidir ki burası gözün en sonra tesâdüf edeceği mahall olup yazılacak maddenin ibtidâsından tahallüs eden istitlâ’ât buna binâ’ edileceğinden nâşî bu hüsn-i intihâlar tab’a hoş gelecek bir tarz-ı belîğde tahrîr kılınmalıdır.

Bu cihât-ı erba’a ‘arîza-i husûsiyyenin bir kısmında pek de nazar-ı dikkate alınmaz ise de taleb,istirhâm ve bu gibi ‘arîza-i husûsiyyeler istid’âlarda ziyâdesiyle şâyân-ı nazardır.

Sene ve Bayram Tebrîkleri

Sâl-i cedîd ü îydeyn takarrüb eyledikte iki kişinin yekdiğerine sıhhat u sa’âdet ve ikbâl gibi mûcib-i hoşnûdiyyet olacak olan temenniyyât-ı hâlisede bulunması mu’tâd olduğundan nâşî bu bâbda gerek şifâhen ve gerekse tahrîren ‘arz-ı tebrîkât edilir. Fakat ‘ale’l-‘umûm

[46]

tebrîke müte’allick muharrerâtı kaleme almak için dahi altı rükn vardır ki bunlar da “mukaddime, tahmîd, beyân-ı istihâl, izhâr-ı meserret, ma’a’t-ta’zîm-i du’â, temennî-i mahabbet”tir.

Mukaddime-i Tebrîk: Maksûdu beyân etmezden evvel ona münâsib bir fikra tahrîridir.

Tahmîd: Tebrîk olunacak hâlden dolayı Cenâb-ı Hakk'a şükr ve hamd etmektir. Fakat bu mukaddime ve tahmîd ba'zı tebrîkâtta terk olunabilir.

Beyân-ı İstihâl: Mürselün ileyhi tebrîk olunan hâle lââyık u müstahakk göstermektir. Bu; beyân-ı istihâl, mukaddime ve tahmîd miyânında beyân edilebilir.

İzhâr-ı Meserret: Tebrîk olunan hâlden dolayı husûle gelen memnûniyyet ve mesrûriyyeti ve esbâb-ı meserreti beyân eylemektir.

Ma'a't-ta'zîm-i Du'â: Tebrîk olunan hâl ne ise onun mürselün ileyh hakkında mes'ûd-ı mübârek olmasını mutazammın bir du'â yazmaktır.

Temennî-i Mahabbet: Mahabbet-i mütekabilenin devâm u bekasını ricâ etmektir ki buna "ricâ-yı mahabbet" dahi denilir.

Maa'mâfih vilâdet tebrîkâtı "beyân-ı istihâl" ve bayramlar ile eyyâm-ı mahsûsa tebrîkâtında "izhâr-ı meserret" erkânının tahrîrine lüzûm yoktur.

Tavzîh edelim; bir çocuk peder ü mâderine sene başı, bayramlar

[47]

ile eyyâm-ı mahsûsaya mütedâir bir tebrîk-nâme yazacak olsa kendilerine mahabbet-i mahsûsası bulunduğunu ve hüsn ü gayreti ile teveccühât-ı mahsûsalarını celbe muvaffak olacağını ve pek çok seneler bu gibi eyyâm-ı mübâreke ve meserret-bahşânın idrâkiyle müşerref olmalarını beyân etmelidir.

Bir veliyy-i ni'mete yazılacak böyle tebrîkâtta hissiyyât-ı kalbiyyesini 'arz u beyân-ı şükrân ve dâimâ izdiyâd-ı ömr ü 'âfiyet ü ikbâli için du'â eylemekte olduğunu beyân ve bu gibi eyyâm-ı mübârekenin şeref-i idrâkiyle müşerref olmasını beyân eylemelidir.

Ekâbirden bir zâta tahrîr olunacak olur ise o zâtın fazâil ü mahâsin-i ahlâkı tezkâr ve sa'âdetinin efzûn olması hakkında du'â edildiği beyân ve bu misilli eyyâm-ı mübâreke ile kâmrân olması temenniyyâtı tekrâr olunmalıdır.

Böyle tebrîkât akrândan akrâna veyâhûd kendi kendisiyle münâsebet-i resmîyede bulunanlara yazılır ise bu muharrerât da yalnız izdiyâd-ı 'ömr ve 'âfiyet ü ikbâl du'âsıyla beka-yı teveccüh temenniyyâtında bulunmalıdır.

Böyle tebrîkâta mütedâir olan muharrerât uzun olmayıp muhtasar ve müfid olmalı ve beyân edilen hissiyyât-ı kalbiyyede mübâlâga edilmemeli ve ibtidâ-yı makalde hâlis-âne bast-ı mukaddimât edilmeli, ta'zîmât u tekrîmat-ı fevka'l-'âdeden mücânebet olunmalı.

Tebrîkât-ı sâireye gelince ya'nî ba'zı rütbe vesâir sûretle mesrûr

[48]

olan bir zâta ehibbâ ve akrabâsı tarafından müşâreket edilmek ve beyân-ı mesrûriyyet kılınmak şî'âr-ı insâniyyettendir.

Böyle tebrîkât muhtasar u müfid olarak yazılır, mufassal yazılır ise mücib-i kelâl olur.

Böyle tebrîkât -beyân kılındığı vechle- lûtf gören zâtın ehliyyet ü liyâkati üzerine ibtinâ edileceği gibi bu rütbeden sonra daha nice rütbelere muvaffakiyyeti du'âsı zikr olunmakla berâber istikbâlin revnakıyyetine dâll olduğu der-miyân ile izhâr-ı meserret ü şâdi edilmelidir.

Yoksa böyle tebrîkât -sırası geldikçe- icrâ edilmez ise ma'yûb olur. Hattâ hased ve bu gibi beyn-el-akrabâ ve'l-ehibbâ mahabbeti ihlâl edecek şeylere de mahmûl olur.

Maa'mâfih böyle tebrîkât yazıldığında celb-i memnûniyyete sa'y u gayret olunup beyhude itnâb-ı makal edilmemelidir. Bu husûsuyla sâdedin hâricinde ifâdât-ı serd ü temhîdi pek ma'yûbdur ve hattâ istihzâya da haml olunabilir.

Ma'a-hâzâ dermiyân edilecek medh ü istihkak bahsinde fevka'l-'âde mübâlâga edilmemelidir. Zirâ mübâlâga-i medh zemmi müş'ir olur.

Demek istenilir ki böyle tebrîkâta dâir yazılacak muharrerât da mübâlâgadan tevakkî edilmekle berâber mürselün ileyhî lûtf istihkakı ve o lûftan kendisinin dahi hisse-mend olduğu ve bu lûtfun mukaddime-i ikbâl bulunduğu gibi mücib-i hoşnudu olacak elfâz u ta'bîr isti'mâl edilmelidir.

[49]

Ta'ziye Mektûbları

Ta'ziye-nâme: Bir kimseye isâbet eden derd ü keder ve kazâdan dolayı tesellî tarzında yazılan mektûb demektir ki bu ta'ziye-nâmeye “tesliyet-nâme” de denilebilir.

Bu kabîl mektûblarda beş rûkn vardır ki bunlar da “mukaddime, ta’ziye, izhâr-ı esef, ref’-i melâl, du’â-yı hayr”dır.

Mukaddime: Her şeyin Cenâb-ı Allah’ın emr-i ilâhiyyesiyle zuhûra gelmekte olduğunu beyândır.

Ta’ziye: Zuhûra gelen musîbet ve derd ü kederi beyân etmektir.

İzhâr-ı Esef: Vâki’ olmuş musîbetten dolayı husûle gelen teessüfü beyân eylemektir.

Ref’-i Melâl: Zuhûra gelen mesâibe tahammül ü sabr edenlerin mükâfât-ı ilâhiyyeye mazhar olduğuna dâir tesellî verecek ifâdâtta bulunmaktır.

Du’â-yı Hayr: Cenâb-ı Hakk’ın bir daha bu gibi mesâib ü derd ü âlâmdan muhâfaza ile mükâfât-ı ma’neviyyesini ihsân buyurması temenniyyâtına dâir du’â eylemektir.

Binâberîn böyle ta’ziye-nâmelerde lâtife tarzında ifâdât der-miyân edilmesi gayet ma’yûbdur. Zîrâ dûçâr-ı mesâib ü âlâm olmuş olan bir zâta bu yolda lâtife-perdâzlık nefreti mûcib olur.

[50]

Şurasını dahi ‘ilâve edelim ki ‘ale’l-‘umûm vârid olan mektûbların cevâblarında dört rûkn vardır ki bunlar da “inhâ, teşekkür, du’â, temennî-i mahabbet”tir.

İnhâ: Vârid olan mektubun vusûlünü beyân etmektir.

Teşekkür: Beyân-ı meserret ile irsâl-i mektûbdan nâşî ‘arz-ı şükrândır.

Du’â ile temennî-i mahabbet yukarıda beyân edilmiştir.

Ramazân, Sene ve Bayram Tebrîk-nâme Numuneleri

Li-ecli’t-tahsîl Diyâr-ı Âhirde Bulunan Bir Efendiden Peder ü Vâlidesine

Sebeb-i Hayâtım, Muhterem ve Mu’azzez Vâlideynim!

Peder-i muhteremine, mâder-i müşfikine ihtisâsât-ı kalbiyye ve mahabbet-i fitriyyesini ‘arz etmek bir kalb-i şükrânın vazâif-i mahsûsa-i mukaddesesindedir. Zât-ı ‘âlîlerinizin hakkımda ibzâl buyurmuş ve buyurmakta bulunmuş olduğunuz ‘inâyât ve ta’attufâta karşı ne

sûretle ‘arz-1 şükran edebileceğime mütehayyir olduğum gibi -velev ki diğeri olmasın- bu şükranı ‘arz için sâl-i cedîdin şeref-hulûlü bendenizce bir zerî’a-i hasene ve en kıymetli bir zamân-1 meyâmin iktirândır. Oğlunuzun zât-1 ‘âlîlerinizi ne derece sevmekte olduğu ma’lûmunuz olduğundan o vâdide ‘arz-1 mukaddemâta lüzûm görmedim. Maa’ mâfih tahsîl-i ‘ilm ü hünere ârzû-yı mahsûsu olan oğlunuzun işbu ârzûsuna tevfikân

[51]

bezl buyurulan ‘inâyât, lûtf u mürüvvet-i ‘âlîleri sâyesinde zâten müstakarr olan mahabbet-i ‘âlîleriniz o derece kesb-i rasânet etmiştir ki o mahabbeti ta’rîf için ne türlü elfâz u ta’bîrât intihâb edeceğimi ta’yinden ‘âciz ve fakat kalbimin mahabbet-i ‘âlîlerinizle memlû olduğunu ‘arz ederim. Hemen Cenâb-1 Hakk sâl-i cedîdi hakk-1 ‘âlîlerinizde mes’ûd ve mübârek buyursun du’âsıyla ellerinizi öpmekte ve hayr du’âlarımızı dilemekte olduğumu arz u beyâna cür’et eylerim.

Müteehhil Bir Zâttan En Yakın Akrabâsına Sâl Tebrîki

‘Âtîfet-kârım Efendim!

Şeref-hulûl eden sâl-i cedîd-i meyâmin-i bedîhiyye bir yevm-i mübârek olduğu kazâyâ-yı bedîhî ile müsbet ü mütehakkık ise de bu rûz-1 firûz bendeniz için daha ziyâde bir yevm-i sa’âdet-i redîf oluyor. Zîrâ kalbimde merkûz ve zât-1 ‘âlînize müte’allik olan hiss-i şükran, mahabbet-i samîmiyyeyi bu rûz-1 firûzda huzûr-1 ‘âlîlerine ‘arz şerefine nâil olacağım. Evet, âvân-1 şebâbımda terbiye ve tahsîl-i kemâlât için edilen nasâyih-i müşfikâta ve ihtârât-1 hayr-hâhâne ile bendenize bir vazîfe-i nazîfe-i hiss-i şükran ve bir hiss-i mahabbet ilka ve tahmîl buyuruldu ki edâ-yı şükranı gayr-i kabil olmakla berâber bu ihtisâsât ancak böyle eyyâm-1 mübârekeyi zerî’a-i hasene ittihâz ile ‘arz edebiliyorum.

[52]

Binâen-‘alâ-zâlik bu ihtisâsât-1 kalbiyyemi ‘arz eyleyebildiğim için bugün bendeniz için yevm-i sürûr-1 nâ-mütenâhîdir. Refîkam dahi bu hissiyyâtıma iştirâk ile sıhhat u ‘âfiyetinizi, ikbâl ü sa’âdetinizi temennî eyler. Mahdûmum ... dahi ‘inâyât-1 müşfik-ânelerinden mehcûr olduğu için ‘arz-1 teessüfle berâber ellerinizi takbîl ediyor. Bâkî beka-yı teveccühât-1 ‘âlîleri ve tezâyüd-i ikbâl ü sa’âdet-i kerîm-âneleri temenniyyâtında bulunduğumu ‘arz eylerim ol bâbda.

‘amuçeya Yazılacak Sâl Tebrîki

‘Âtıfet-kârım Efendim!

Ehass-ı âmâl-i âciz-ânem her ân u zamân ve bi’l-hâssa eyyâm-ı mahsûsa-i mübâreke ve sâl-i cedîdin hulûlünde hâk-i pâ-y-i ‘âlîlerine yüz sürerek ‘arz-ı ‘ubûdiyyet ise de bu sene-i mübâreke de bu şeref-i ‘âlîden mehcûr ve dâmân-ı ‘âlîlerini pûs etmek gibi bir vazîfe-i nazîfe-i îfâdan mahrûm kaldım ki bunlar bendenizi fevka’l-hadd dûçâra ekdâr ve âlâm eyledi. Binâberîn bu hissiyyât-ı ‘ubûdiyyetmend-ânemi şu varak-pâreciğim ile ‘arz etmek ârzûsunda bulunarak ‘afv-ı yâlinize magrûren huzûr-ı ‘âlîlerine takdîm eyledim. Çünkü lisân-ı kalbin tercümânı mesâbesindedir. Vâkı’â bu tercümân-ı hissiyyât-ı beyânım bu bâbdaki ‘arz-ı merâmı mahâretsiz ise de kalb-i sâdıkın ihtisâsâtını mutazammın olduğundan nâşî

[53]

bu bâbda muâheze buyurulmaz i’tikadındayım. Maa’ mâfih hulûlüyle teşerrûf edilen sâl-i cedîd-i meyâmin bedîdi tebrîk ü tes’îd ve hakk-ı ‘âlîlerinde mübârek olmasını ve emsâl-i kesîresiyle şeref-i idrâk-ı kerîm-ânelerini temennî ve bu vesîle ile izdiyâd-ı ömr ü ‘âfiyet ü ikbâl ü âlâları du’âsını tekrâr eylediğimi ‘arza cüretle dest-i şerîflerini takbîl ve teveccühât-ı vâlâlarının bekasını istirhâm eylerim.

Lûtfu Görülen Bir Zâta Sene Tebrîki

Veliyy-i ni’metim Efendim!

Zât-ı ‘âlâ-i mün’im’ânelerinin eltâfını tatmadık, ‘inâyetinden hisse-yâb olmadık bir ferd kalmamış olduğundan nâşî her birinin hissiyyât-ı kalbiyye-i minnet-dârânelerini ‘arz için böyle eyyâm-ı mahsûsayı fırsat-ı gayr-i müterakkıbe bildiklerinden vârid olan tebrîkâtın kesret ü vefreti zât-ı mün’im’ânelerinin tasdî’ini müstelzim olabilir ise de bu gibi eyyâm-ı mübâreke hissiyyât-ı ‘ubûdiyyetmend-ânemin ‘arz ve takdîmine zerî’a-i hasene olduğundan nâşî takdîm-i ubûdiyyet ü şükrân-nâmeğe mücâseret eyledim. Zât-ı veliyyü’n-na’mîlerine karşı borcum olan teşekkürât için her fırsattan istifâde ile kalbimde saklamakta olduğum şükrânı ‘arza olan ictisârım ‘âcizlerini dûçâr-ı mevahıza eylemez ümîd ü vâsıkı takdîm-i varak-pâreye cüret-i kâmile bahş etmiştir. Hemen Cenâb-ı Hakk sâl-i

[54]

ferhunde-fâli hakk-1 ‘âlî-i mün’im’ânelerinde mes’ûd buyursun du’âsıyla izdiyâd-1 ömr ü âfiyet-i veliyyü’n-na’mîleri du’âsını tekrâr ile teveccühât-1 mahsûsalarının bekasını temennî eylerim.

Bir Pedere Tebrîk-i ‘Îd

Sebeb-i Hayatım, Sevgili Peder-i Muhteremim!

‘Îd-i sa’îd ki bütün mü’minîn için rûz-1 firûz-1 sa’âdetdir. Böyle bir yevm-i sa’âdet, hissiyyât-1 ferzend-ânemi, tebrîkât-1 hâlisemi ‘arz u takdîm için bir fırsat-1 gayr-i müterakkibe değildir de nedir? Envâ’ ‘inâyât u eltâf -1 peder-âneleriyle perveriş-yâb olduğumdan nâşî her ân ve zamân hissiyyât-1 hâlisemi, izdiyâd-1 ömr ü ‘âfiyet-i peder-âneleri du’âsında bulunduğumu, da’avât-1 hayriyyelerine müftekır olduğumu ‘arz ediyor isem de böyle bir yevm-i mes’adette huzûr-1 ‘âlîlerine ‘arz kılınan bu hissiyyât-1 kalbiyye ol bâbda vukû’u tabî’î olan taksîrât-1 ferzend-ânemin ‘afvına, teveccühât-1 kerîm-ânelerinin izdiyâdına sebeb-i müstakill, fâl-i hayr olur. Binâberîn kalbimin en derin köşesinde ve hattâ her bir damarımda yer tutup kökleşmiş ve infisâmı gayr-i kabil bulunmuş olan hissiyyât-1 kalbiyyemi hulûlüyle teşerrûf edilen ‘îd-i şerîfin hakk-1 ‘âlî-i peder-ânelerinde de mes’ûdiyeti temînâtında bulunduğumun ‘arzına terdîfan i’lâma cüret eyler ve teveccühât-1 vâlâlarının bekasıyla müftekır olduğum

[55]

da’avât-1 hayriyye-i pederânelerinin bî-dirîg buyurulmasını ricâ ile mübârek dü dest-i dâmen-i vedâmın peder-ânelerini takbîl eylerim.

Bir Vâlideye Tebrîk-i ‘Îd

Mâder-i Müşfikim, Sevgili Vâlideciğim!

Hakk-1 ‘âciz-ânemdeki mahabbet-i mâder-ânelerinin derecesini bilirim. Teşerrûf edilen her eyyâm-1 mübârekede nezd-i müşfik-ânelerinde buldukça bi’z-zât tebrîk ediyor idim ki bu benim için pek büyük iftihâr ve sa’âdet idi. Bugün o sa’âdetten mahrûmum. Fakat şu varak-pareciğim şeref-hulûl eden ‘îd-i sa’îdi tebrîk için bana vekâlet edecek ve du’â-yı mâder-ânelerinin devâmını temennî ve beyân ile ‘îd-i mezkûrun hakk-1 ‘ulyâ-yı müşfik-ânelerinde a’yâd-1 sâireden ziyâde ‘îd ü sa’âdete dâll olması temenniyyâtında bulunduğumu da dermiyân edecektir. Bâkî teveccühât-1 müşfik-ânelerinin kemâ-kân hakk-1 ‘âciz-ânemde ibzâl

buyurulmasını ricâ ve bu vesîle ile dü dest-i müşfik-ânelerini pûs ve du'â-yı hayriyyelerini istirhâm eylerim.

Sene Başında Mektebde Bulunmayan Bir Çocuğun Hâcesine Mektûbu

Üstâd-ı Ekremim, Hâce-i Muhteremim Efendim!

‘Âcizleri için îfâsı vicdânen mecbûrî bir vazîfe-i mukaddese

[56]

var ise o da kalbimin en derin köşesinde saklamakta olduğum hissiyyât-ı tilmiz-ânemi, şükrân-ı mahsûsamı, izdiyâd-ı sa'âdet ü ikbâl-i üstâd-âneleri du'âsına muvâzıb bulunduğumu teceddüd-i sâli zerî'a-i hasene ittihâz ile pîş-gâh-ı veliyyü'n-na'mîlerine 'arz u i'lâm etmektir. Halka-i tadrîs-i üstâd-ânelerinde bulunmak şerefiyle kâm-yâb olduğum avân-ı sa'âdet iktirânda telâkki eylediğim o lâtif, o girân-bahâ elfâz u nasâyih-i hakîm-âneleri ta rûz-ı rüst-e-hîze kadr-i 'âcizlerini minnet-dâr bırakmak ve bu minnet-dârlıktan dolayı da zimmetime terettüb eden teşekkürâtı 'arz u takdîm için işte sâl-i cedîdin şeref-hulûl-i 'âcizleri için fırsat-ı gayr-i müterakkibe ve zerî'a-i hasene olduğundan 'arz-ı şükrân-ı bî-pâyân ile tebrîk ve tes'ide mücâseret eyledim. Cenâb-ı Feyyâz-ı Mutlak sa'âdet ü ikbâl-i üstâd-âneleri tezyîd ü firâvân buyursun du'âsını bi't-tekrâr dü dest-i üstâd-ânelerini takbîl eyler ve nasâyih-i veliyyün-na'mîlerini mütenassih ve tehzîb-i ahlâk ile zât-ı tahrîr-ânelerine lâyük bir tilmîz olmak için ihtimâm eylemekte olduğumu 'arz ile teveccühât-ı üstâd-ânelerinin bekasını ricâ eylerim.

Müteehhil Bir Gençten Sene Tebrîki İçin Pederine Mektûb

Sevgili Peder-i Emcedim!

Sıhhat u selâmet ü sa'âdet ü 'âfiyetiniz için her sâ'at ve hattâ

[57]

her sâniye muvâzıbbı olduğum da'avât-ı hayriyye-i peder-ânelerini tekrâr ile hulûlüyle teşerrûf edilen sâl-i cedîdin hakk-ı 'âlîlerinde de müstelzim-i 'îd ü mes'adet olmasını Cenâb-ı Hakk'tan temennî eylediğimi 'arz ederim. Çocukluğumdan şimdiye kadar ibzâl buyurulan lûtf u 'inâyetiniz 'ömrümün nihâyetine kadar gönlümün en 'âlî bir mahallinde mahfûz olup o 'inâyât-ı peder-ânelerinin îfâ-yı teşekkürü için işte böyle eyyâm-ı mahsûsa ve mübâreke vesîle-i hasene ittihâz ediliyor. Zât-ı 'âlî-i mün'im'ânelerine karşı olan mahabbet-i ferzend-ânem seneler

geçtikçe kemâl-i sür’atle tezâyüd ediyor. Hissiyât-ı ‘âciz-âneme iştirâk şerefiyle kesb-i mübâhât eden refikam kerîmeniz de o hiss-i ‘âlî ile mütehassis olduğunun huzûr-ı ‘âlîlerine ‘arzını ricâ ediyor. Bir dakika yoktur ki efendimizden bahs ile hissiyât-ı refikasını, şükrân-ı mahsûsasını zât-ı peder-ânelerine bi’z-zât ‘arz edemedikten mütehassıl teessüf ve teessürünü beyân etmesin. Bir sâniye yoktur ki ezkâr-ı cemîle-i peder-âneleriyle telzîz-i dimâğ u tenvîr-i kalb edilmesin. Ma’lûm-ı peder-âneleridir ki gurbette bulunan peder ve mâderinden ayrı düşen gençlerin kalbleri gayet mütehassis, gayet yufka olur. Ufacık bir hâl kendisini müteessir eder. Bizlerde de bu hâl tamâmıyla ve maa’-ziyâdetin vâki’dır. Mahdûm köleniz şimdilik “büyükbabam” deyü efendimizi yâd u tezkâr edebilmekte ve fakat dâmen-i peder-ânelerini pûs u âguş-ı müşfik-ânelerinde bulunmak şerefinden mahrûm olduğu için kendisine

[58]

mahsûs olan tarz ile teessürünü beyân ve bizleri de dil-hûn, dil-hırâş ediyor. Cümlemizin ehass-ı âmâlî dâimâ zât-ı peder-ânelerini görmek, hâk-i pâ-y-i mün’im’ânelerine rû-mâl olarak bir kat daha teveccühât-ı ‘âlilerinize mazhar olmak, mâdihleri olup bu makasid-i hayriyyeye hüsn-i muvaffakiyyetimiz için dahi her bâr dergâh-ı mucîbü’t-da’avâta ‘arz-ı istirhâm edilmektedir. Bâkî her hâlde muhtâc olduğumuz ed’iye-i hayriyye ve teveccühât-ı mahsûsa-i müşfik-ânelerinin ibzâlî temenniyyâtını arz-ı tebrîk-i sâl-i ferhunde fâle terdîf edildi.

‘amuce, Dâî ve Bu Gibi Akrabâdan Birine Sene Tebrîki

Lûtf-i Dideleri Olduğum ‘Înâyet-kârım Efendim!

Epeyce bir müddettir râbîta-i sıhriyyete münâfî olan sükûtu izmihlâl etmek ve bu sebeble tarîk-i mürâselât ve muhâberâtı güşâd ederek her ân haber-i sıhhat u ‘âfiyet-i vâlâlarını almak ve teveccühât-ı mahsûsalarının tezâyüdüne mazhar olmak için hulûlüyle teşerrüf edilen sâl-i cedîd-i meyâmin bedîdin arz-ı tebrîki bir zerî’a-i hasene ittihâz kılınarak şu varak-pârem mukaddime-i muhâberâta fâl-i hayr ‘addedilmiştir. Maa’-mâfih şu varak-pâremün gönlümün en ‘ulvî yerinde mahfûz mahfaza-i ihtirâm ve şükrân olan hissiyât-ı sadâkat u ‘ubûdiyyetimi ve tebrîk-i ‘îd-i sa’îd-i ‘arza vekâlet etmesine müsâ’ade

[59]

buyurulacağına kalben emniyyetim ber kemâl ise de bu bâbda yine istirhâm ve temenniyyâttan fârig olamam. Hemen Cenâb-ı Mevlâ-yı Müte’âl sâl-i ferhunde fâli zât-ı ‘âlîleriyle ‘âile-i

kerîm-âneleri hakkında bâ'is-i 'îd u mes'adet olması temenniyyâtında bulunduğumu burada da tekrâr ile müftekırı olduğum teveccühât-1 mahsûsalarının bekasını ricâ eylerim.

Bir Genç Kızıdan Halasına Tebrîk-i Sâl-i Cedîd

Bâ'is-i Feyz-i Sa'âdetim, Sevgili Halacığım!

Sâl-i cedîd-i meyâmin bedîdin şeref-hulûlünü vesîle ittihâz ile hissiyyât-1 hâlis-ânemi, âsâr-1 mahabbetimi, şu varak-pâreciğimle hûzur-1 âliyye-i 'ismet-penâhilerine takdîme cür'et eylerim. Cenâb-1 Hakk sene-i cedîdeyi zât-1 'âlîleriyle 'âile-i 'iffet-âneleri hakkında müteyemmin ve mes'ûd buyursun. Du'â-yı hâliselerini bar-gâh-1 ehadiyyete takdîm eylediğimi 'arz ile kesb-i mübâhât ederim. Sıhhat u 'âfiyetle bahtiyâr-âne imrâr-1 evkat buyurmanız haberi 'âcizelerince en birinci sevinecek ihbârât-1 mücibü'l-meserrâttan olduğundan nâşî ara sıra bu vâdîde mekâtîb-i meserret-efzânıza muntazır olduğumu 'arz eder ve ellerinizi öperek teveccühât-1 mahsûsa-i müşfik-ânelerinin bekasını istirhâm eylerim halacığım.

[60]

Bir Üvey Vâlideye Sene-i Cedîde Tebrîki

Sebeb-i Feyz-i Sa'âdetim Vâlideciğim!

Vâlidem merhûmenin henüz âğuş-1 şefkatinde bulunmak lezzetini tatmadan irtihâl-i dârü'n-na'im edişi yüreğime pek büyük bir cerîha açmış idi. Zât-1 'âliyye-i mâder-âneleri bendenizi âğuş-1 şefkatinize alıp envâ'-1 inâyât u 'âtıfetinizle dil-sîr buyurarak o cerîha iltiyâm-pezîr olup vâlidemin ziyâ'ından mütehasıl acıyı unutturdunuz. Bunun için kalbimde müstakarr olan hissiyyât-1 şükrâniyye ve hâlisemi şeref-hulûl eden 'îd-i şerîfi tebrîk ü tes'îd vesîlesiyle 'ârza şitâb eylerim ve bâkî teveccühât-1 mahsûsa-i mâderîlerinin bekasını temennî eylerim.

Bir Hâmîye Sene Tebrîki

Veliyy-i ni'metim Efendim Hazretleri

Hakk-1 'âciz-ânemde her ân ibzâl buyurulan inâyât u eltâf-1 mün'im'ânelerinden dolayı takdîm -i teşekkürâta şeref-hulûl eden 'îd-i şerîf-i meyâmin redîfin tebrîk ve hakk-1 'âlîlerinde mes'ûd ve mübârek olması temenniyyâtında bulunduğumun arzı vesîle-i hasene ittihâz kılınmış olmakla medâr-1 'izz ü rif'at bildiğim teveccühât-1 bende-perverîlerinin bekasını ricâ ve 'ubûdiyyet-i mahsûsamı takdîm eylerim.

[61]

‘Âmeleden Biri Tarafından Hâmîsine Sene-i Cedîde Tebrîki

Sebeb-i Sa’âdetim Veliyy-i ni’metim Efendim!

Her ân ve zamân ‘inâyet ü ‘âtîfet bende-nevâzîleriyle perverîş-yâb olduğumdan nâşî teceddüd-i sâl-i ferhunde fâl sebebiyle ‘ubûdiyyet-i mütehasısamı huzûr-ı mün’im’ânelerine ‘arz u i’lâm en birinci vazife-i mukaddesemendir. Zât-ı veliyyü’n-na’mîlerinin kerem ü eltâfi mebzûl ve binâberîn izdiyâd-ı ömr ü ‘âfiyet ü ikbâl ü sa’âdet-i kerîm-âneleri du’âsında bulunanlar gayr-i mahsûr olduğu cihetle bu du’âlarla berâber samîmî ve hâlis olan ed’iye-i bende-gânemin dahi takdîm-i bâr-gâh-ı ... edildiğini tebrîk-i sâl-i cedîd-i meyâmin bedîde terdîfen ‘arz eder, teveccühât-ı mün’im’ânelerine fark-ı bende-gânemde beka ve istimrârını temennî eylerim.

Bir Vasîye Tebrîk-i Sâl

‘Înâyet-kârım Efendim!

Pederimin ziyâ’-ı ebedîsi hasebiyle husûle gelen hüzn ü keder büsbütün ‘âilemizi sarsmış, felâket-i ‘azîmeye giriftâr olduğumuz sırada zât-ı ‘âlîlerinin ‘âilemizi ve bi’l-hâssa bendenizi himâye-i mün’im’ânelerine alıp envâ’ ‘inâyât u ta’attufâtın ibzâli bu teessür ü teessüfü unutturarak zât-ı inâyet-disârlarını pederim makamında

[62]

telâkki ettirmiştir. Binâberîn zât-ı ‘âlîlerine karşı kalbimde köklenmiş olan ihtirâmât ve ta’zîm ü tekrîmâtı huzûr-ı ‘âlîlerine heme ân ‘arz u takdîm etmek en birinci vazîfemden olduğundan işte o, hissiyyât-ı ‘ubûdiyyet-mend-ânemi tebrîk-i ‘îd-i sa’îde terdîfen ‘arz eder ve her ân nasâyih-i hakîm-âne ve peder-ânenize muhtâc olduğumdan ihtârât-ı mün’im’âneleriyle zihnimi tenvîr buyurmanızı ricâ ve ihtirâmât-ı mahsûsamın kabulünü temennî eylerim efendim.

Bir Dosta Sâl-i Cedîd Tebrîki

Dâder-i Vefâ-şi’ârım Efendim!

Birtakım nümâyîşler, alkışlar ile zâid-i ta’bir ve tavsîfât ve birçok teşbîhât, kinâyât ile zevk-yâb olmak kulûb-i ‘âliyye ashâbı için ‘azâb-ı vicdânî demek olduğunu bildiğimden nâşî

bu vâdide bast-ı mukaddimâttan sarf-ı nazar edilerek şeref-hulûl eden sâl-i cedîd-i meyâmin bedîdin tebrîki vesîlesiyle izdiyâd-ı ikbâl ü sa'âdetiniz için kalben tekrâr eylediğim temenniyyâtı 'arz ile kesb-i fahr eylerim. Uhuvvetimizin derecesi ma'lûm-ı 'âlîleri olduğundan nâşî mahabbetinizin nezd-i 'âcizîde ne kadar kıymet-dâr olduğu ve ifâdâtımın ne mertebe mukarin-i hulûs bulunduğu meczûm-ı dâderîleridir. Binâberîn sene-i cedîdenin hakk-ı 'âlî-i birâderîlerinde de mes'ûd ve mübârek olmasını Cenâb-ı Hakk'tan

[63]

ricâ eylediğimi 'arz ve bu vesîle ile tab'-ı vâlâ-yı dâder-i ekremîlerini istifsâr ve teveccühât-ı birâderîlerinin istibkasını temennî eylerim.

İkmâl-i Tahsîl İçin Der-Sa'âdette Akrobâsından Birinin Hânesinde İkamet Eden Bir
Küçük Hanımın Vâlidesine Sâl-i Cedîd Tebrîki

Sebeb-i Hayâtım, Sevgili Vâlideciğim!

Âğuş-ı şefkat-meâblarına atılarak envâ'-ı ta'attufât-ı mâder-âneleriyle lezzet-yâb olmak şeref-i 'âlem-bahâsından bir müddettir mehcûr oldum. Onun hayâlâtını şimdi tatlı tatlı teemmül edip gözümün önünden bir dakika olsun ayırmak istemiyorum. Her sene sâl-i ferhunde fâl hulûl eyledikçe boynunuza atılarak 'arz-ı pûse-i ma'sûmiyyet ile hissiyyât-ı kalbiyyemi takdîm eder idim. Heyhat ki bu sene bu şerefi, bu vazîfe-i nazîfeyi sâye-i mâder-ânelerinde tahsîline gayret etmekte olduğum hüner ü ma'âriften bir numune olmak üzere yapmış olduğum el işlerinden hediye-i nâ-çîze olarak takdîm eylediğim biri ya'nî ... îfâ edecek ve o şeref-i nâ-mütenâhiyyeyi işte o hediye-i nâ-çîz ihraz edecektir. Âh vâlideciğim! Seni ne kadar severim bilir misin? Yüreğimi yarsalar da en 'ulvî bir mahfaza-i ihtirâmında mahfûz olan mahabbet-i mâder-ânelerini görse idiniz bu ma'rûzâtımın

[64]

hâlisiyyetini, sıdkını anlardınız. Zâten ona da hâcet yoktur? Çünkü kalpten kalbe karşı yol yok mudur ya? Dünyâya gelediden beri hattâ ademü'l-âbâdda iken bile âğuş-ı şefkatinizde inâyât u 'avâtıf-ı müşfik-âneleriyle perverde olduğumdan kalbimin en gizli mahallinde olan esrâra dahi vâkıf değil misin? İşte kızınızın zât-ı müşfik-ânelerine olan mahabbet-i kalbiyye, hissiyyât-ı şükrâniyyesi hâric-i ez-ta'rîftir. Müddet-i tahsîliyyem takarrüb ediyor ise de şiddet-i mahabbetiniz o müddeti tenkîs etmek istiyor. Ara sıra şeref-tevârüd eden haber-i eser-i meserret mâderîleri hasretinizden mütehassıl hüzn ü kederimi ta'dîl ediyor. Maa'mâfih o hüzn ü kederin

tahsîlime mâni' olacağından da havf etmemek elden gelmiyor. Binâberîn peyâm-ı 'âfiyet-i mâderîlerini ibzâl ile kerîmenizi dil-sîr-i sürûr u hubûr buyurmanızı ricâ ederim. Bununla berâber tahsîlât-ı vâkı'am, terakkiyât-ı 'ilmiyyem memnûniyyet-i 'âliyyenizi celb edecek bir derecede olduğunu 'arz ile kesb-i mübâhât ederim. Bâkî dü dest-i müşfik-ânelerinden pûs ederek teveccühât-ı mahsûsalarının bekasını ricâ ve da'avât-ı hayriyye-i mâderîlerinin ibzâlî temenniyyâtında bulunduğumu 'arz eylerim vâlideciğim.

Büyük Bir Zâta Tebrîk-i Sâl

Âsitân-ı devletlerine 'arz-ı 'ubûdiyyete vesîle-cûy iken infilâk-ı sabâh-ı 'uyûn-ârâ-yı ehl-i tevhd olunca kemâl-i şevkimden

[65]

müdâvimi bulunduğum du'â-yı devâm-ı ömr ü ikbâl-i sâmilelerini âvâz-ı bülend ile tekrâr eylerim. Niçin tekrâr etmeyeyim ki hiçbir değerim yok iken himmet-i cihân-ı kıymet bende-perverîleriyle envâ'-ı inâyât u ta'attuffâta müstagrak oldum. Vezâif-i mukaddeseden olan 'arz-ı 'ubûdiyyete böyle bir vesîle-i mes'ûdenin maşrık ârâ-yı zuhûr olması âcizlerini müstagrak-ı nûr-ı sürûr eyledi. Binâen-'aleyh merâsim-i şükr-güzârının en güzellerinden olan ifâ-yı farîza-i resm-i tebrîke müsâra'at ve Cenâb-ı Hakk'tan böyle nice nice eyyâm-ı mübârekeye şeref-i idrâk buyurmaları niyâzına mübâderet ettiğimin 'arz u beyânıyla hâk-i pây mekârim ihtivâ-yı sâmillerine nâ-cebîn sây-ı ihlâs olarak yegâne medâr-ı iftihârım olan teveccühât-ı hazret-i veliyyü'n-na'mîlerinin bekasını istirhâm eylerim ol bâbda...

'Ameleden Biri Tarafından Ebeveynine Tebrîk-i Sene-i Cedîde

Sevgili Vâlideyn-i Muhteremim!

Bi'l-hâssa ellerinizi öperek hayr du'âlarınızı dâimâ ricâ ederim. Hamd olsun vücûdum sıhhatte olup sizlerin de sıhhat ve 'âfiyette olmasını Cenâb-ı Hakk'tan temennî etmekteyim, Şeref-hulûl eden sâl-i cedîd-i mes'adet bedîdi tebrîk eder ve emsâl-i 'adîdesine şeref-i idrâk-i mün'im'âlerinizi temennî eylediğimi 'ârz ederim. Hâk-i pây-i veliyyü'n-na'mîlerinize

[66]

rû-mâl olarak ‘arz-1 tebrîkât en birinci emel-i bende-gânem ise de çi çâre ki ba’diyet-i mesâfe ârzû-yı ferzend-ânemi muhâl hükmüne getiriyor. Binâberîn muhtâcî olduğum da’avât-1 hayriyyelerinizi ricâ ile teveccühât-1 mahsûsalarınızın bekasını temennî eylerim.

Küberâdan Bir Zâta Tebrîk-i Sâl

Dâimâ mâ-bihi’l-iftihârım olan hüsn-i nazar-1 feyz-i eser cenâb-1 veliyyü’n-na’mîlerinin edâ-yı şükrânıyla tezyîn-i lisân-1 sâdikü’l beyân etmekte olduğum gibi vesâil-i cemîle düştükçe de ‘arz-1 ‘ubûdiyyete şitâbı ve her hâlde tecdîd-i intisâbı bir vazîfe-i mukaddese bildiğim cihetle sâl-i cedîd-i meyâmin bedîdin şeref-i takarrübü lâyıh-1 hâtır-1 ‘abd-i nâ-tüvân olur olmaz farîza-i zimmetim olan tezâyüd-i ömr ü ikbâl-i hazret-i veliyyü’n-na’mîleri du’âsını ref’-i bâr-gâh-1 ehadiyyet eylediğimin ‘arz-1 beyânını teyîd rişte-i rıkkıyyete bir zerî’a-i hasene ittihâz ederek tebrîk-i sâl-i ferhunde fâle ictisâr ve hakk-1 kem-terânemde râygân buyurulan eltâf-1 mahsûsa-i bende-perverîlerinin beka vü tezâyüdü istirhâmına ictisâr eylerim ol bâbda...

Ahbâbdan Ahbâba Tebrîk-i ‘Îd

Dâder-i Vâlâ Güherim Efendim!

A’yâd-1 mübâreke gibi eyyâm-1 mahsûsada birleşerek tecdîd-i revâbıt-1

[67]

uhuvvet şevkiyle kâm-rân olamadığımdan dolayı hâsıl olan hüzn ü kederim menba’-1 ‘irfân olan kalb-i âgâhlarına ma’lûm bir keyfiyyet olduğundan nâşî o vâdîde temhîd-i mukaddemât zâid ‘addedilmiştir. Şu kadar var ki beka-yı teveccühât-1 dâder-i ekremîleri benim için pek büyük medâr-1 tesliyettir. Binâberîn tebrîk-i ‘îd-i sa’îd ile hissiyyât-1 kalbiyyemi ‘arz ile te’yîd-i bünyân-1 uhuvvet ve tekîd-i revâbıt-1 meveddet mârızında şu varak-pâreciğimin îfâ-yı vekâletine müsâ’ade buyurmanızı ricâ ve bu vesile ile de tab’-1 birâderîlerini istifsâr eylerim kardeşim.

Büyük Bir Zâta Bayram Tebrîki

Ma’rûz-1 Bende-i Mütihazları

Eyyâm güzer, sinîn te’âkub eyledikçe hakk-1 ‘âlî-i mün’imânelerinde olan mahabbet-i kalbiyye, ‘ubûdiyyet-i bende-gânem tezâyüd eyliyor. Kalbimin en derin, en ‘ulvî bir mahfaza-i ihtirâmında ‘ubûdiyyetten mütihazlı ihtisâsat-1 şükrâniyye için vesâil-i cemîle araştıracı iken

îd-i sâid-i meyâmin bedîdin şeref-hulûlü bu emel-i ‘âciz-ânemin hîz-i husûle iktirânı bâbında vesîle-i hasene ittihâz eylemiştir. Sa’âdet ü ikbâl-i veliyyü’n-na’mîleri hamdülillah derece-i ‘âlîde olduğundan nâşî o vâdîde arz-ı tazarru’âta lüzûm görülmeyip yalnız izdiyâd-ı ömr ü ‘âfiyet-i mün’imâneleri du’â-yı mefrûzü’l-edâsıyla heme ân evkat güzâr olduğumu

[68]

tebrîk-i ‘îd-i sa’îde bi’t-terdîf beka-yı teveccüh-i veliyyü’n-na’mîlerini istirhâm ile hatm-i güftâr eylerim.

Bir Vâlide Tarafından Kızına Sene-i Cedîde Tebrîki Cevâbı

Nûr-i Dîdem Kızım!

Teceddüd-i sâl-i ferhunde fâlin tebrîkini mutazammın ve envâ’ nevâzişâtı muhtevî olan kerem-nâme-i ‘iffet-âneleri vâsıl-ı dest-i ‘âciz-ânem oldu. Bi’z-zât tebrîk-i ‘îd edemediğimizden dolayı husûle gelen teessüfünüzü kemâl-i sûz u güdâz ile yazıyorsunuz. Nûr-i dîdem, vâkı’â siz el-yevm ba’diyet-i mesâfede bulunursunuz lâkin kalbimiz her ân hattâ her sâniye berâberdir. Bir dakika yoktur ki hayâl-i ‘âliyyeleri gözüme gelmesin? Bir sâniye yoktur ki o güzel sözleriniz, o letâfetli vechiniz, müjgânınız hâtırına gelmesin! Fakat kızcağzım! Bu bâbda merak etme mahabbetimin derecesi vakt geçtikçe, seneler te’âkub eyledikçe tezâyüd ediyor. Hele orada ahlâk u etvârınızın herkesi meftûn eylediği haberleri o mahabbeti fevk-i mâ-yetasavvur tezyîd eyliyor. Binâberîn sıhhat u ‘âfiyette dâim olmanız en birinci ârzû ve ehass-ı emelimden olmakla dâim Cenâb-ı Hakk’a du’âlar eylediğimi beyân ile dü dîde-i ‘iffet-ânelerinden pûs ederek sa’âdet veistirâhatınız temenniyâtında bulunduğumu dahi ‘ilâve-i güftâr ile cevâb-nâmenin tahrîrine müsâra’at kılındı nûr-ı ‘aynım.

[69]

Tebrîk Cevâbı

Bir kimse sevdiği arkadaşının, ahab-ı sâdıkının, yâr-ı vefâ-dârının mektûbunu; meveddet-nâmesini ne derece lezzet ü halâvetle mütâla’a eyleyeceği ma’lûm u müsellemler olduğundan işte zât-ı ‘âlîlerinden şeref-tevârüd eden mektûbları da bu lezzetin fevkinde daha doğrusu ta’rîf edilemeyecek bir lezzetle okudum. Beyân-ı tebrîki mutazammın ve envâ’-ı nevâzişâtı hâvî olan ‘ibârât-ı lâtîfesi meserret ü vâkı’ayı tezyîd eyledi. Hayâl-i ‘âlîleri kalbimin en derin bir mahâllinde mahfûz mahfaza-i ihtirâm olduğundan nâşî ba’diyet-i mesâfe ne derece

olur ise olsun hissiyyât-ı kalbiyyem tezâ'uf etmektedir. 'Âcizleri kadar bahtiyârlığınızdan, sa'âdet ü ikbâlinizden memnûn olacak bir kimseyi tasavvur edemiyorum. Binâberîn gözlerinizi öperek bu bâbdaki himem-i vâlâ-yı dâderilerine 'arz-ı şükrân ve bi'l-mukabele beyân-ı tebrîk ve izdiyâd-ı sa'âdet ü ikbâl-i dâder-i ekremîleri du'âsını tezkâr ile teveccühât-ı kerem-kârîlerinin bekasını ricâ eylerim.

Bir Pederden Oğluna Cevâb

Mahsûl-ı Hayâtım, Sevgili Oğlum!

Kemâl-i sürûr ile alınan mektûbunuz gerek benim ve gerek vâlideniz

[70]

için mûcib-i memnûniyyet-i 'azîme oldu. İbrâz eylediğiniz âsâr-ı mahabbet ise ayrıca mahzûziyyetimizi mûcib oldu. O mahabbet ki menba'-ı kalb-i pâk-i ferzendîleridir, hâlisiyyeti emr-i tabî'î ve binâberîn mektûb-ı meveddet-i üslûb-ı ferzendîleri bizce pek kıymetli ve pek sevimli bir yâd-gârdır. Ahvâl-i hasene harekât-ı edîbeniz gelen gidenden kemâl-i meserretle haber alındığı gibi mektubunuzdaki kemâl-i hulûsunuz bunu ibhâm u işrâb ediyor idi. Bu hâl-i müstahsenenizle cidden cümlemize kendinizi sevdirmiş, mahabbetinizi tezyîd ü tevfir ettirmiştir. Vâlidenin bu bâbdaki mesrûriyyeti ta'rîften müstagnîdir. Sıhhat u 'âfiyet haberinizi heme ân eksik etmemeniz cümleten matlûbumuzdur. Her hâlde hüsn-i harekâta bulunup mahabbetimizi celbe sa'y u gayret etmenizi ihtâr ile du'â-yı bi'l-hayr edilmekte olduğu 'ilâveten makal edilir nûr-ı dîdem.

Bir Pedere Tebrîk-i 'Îd

Sebeb-i Feyz ü Sa'âdetim, Peder-i Vâlâ-şânım Efendim!

Kalbimin en 'ulvî bir mahâllinde mahfûz-ı mahfaza-i ihtirâm olan iltifât u 'inâyetinizden mütehasıl şükrânımı teceddüd-i sâl gibi eyyâm-ı mübârekenin hulûlüyle takdîm etmek bendenizce bir vazîfe-i mukaddese değildir de ya nedir? Bu yaşa gelinceye kadar ta'dâdî mahâll, 'arz-ı ta'rîften mu'arra

[71]

'inâyât-ı peder-âneleriyle sîr-âb olduğum gibi bundan sonra da her zamân ihtârât u nasâyih-i veliyyü'n-na'mîlerine müftekır ve muhtâcım. Binâberîn bu gibi eyyâm-ı mübâreke hulûl

eyledikçe o, 'inâyât-1 celîlenin hâtîrâtı teceddüd ederek kalbime safâ-yı rûhânî maa'mâfih hâk-i pâ-y-i peder-ânelerine yüz sürmek şerefinden mehcûr olduğum için teessüf ü 'azîm bahş ediyor. İhtârât-1 peder-ânelerine bi'l-etibbâ' şimdi vazîfe-i nazîfem olan tahsîle dakika fevt etmeyerek sa'y ediyorum. İn-şâ'-Allah huzûr-1 'âlînize geldiğimde oğlunuzun müktesebâtı hakkında 'ilm-i yakîn hâsıl ve iltifât u 'inâyetlerine kesb-i istihfâf eylediğim ma'lûm-1 'âlîleri buyurulur da mahabbet-i peder-âneleri dahi bu vechle mütezâyid olur. İşte şu hissiyyât-1 kalbiyyemi hâme-i nâ-çîz değil tamamıyla hattâ bir nebzesinin bile 'arzına muktedir olmadığından nâşî sıhhat u 'âfiyet ve ikbâl-i saâdet-i peder-ânelerinin şeref-hulûl eden 'îd-i şerîfin hakk-1 peder-ânelerinde de müteyemmin ve mes'ûd olması temenniyyâtıyla der-gâh-1 hakka ref' ü a'lâ eylediğimi 'arz-1 dü-dest-i veliyyü'n-na'mîlerini takbîl ile takdîm-i ihtirâmât-1 ferzend-âneme mücâseret eylerim.

Ehibbâdan Ahbâba Tebrîk-i 'Îd

Birâder-i Vefâ-şî'ârım Efendim!

'Îd-i sa'îd ki a'yâd-1 mübâreke-i müminîndir. Böyle bir rûz-1 firûzda

[72]

zât-1 'âlî-i kardeş-âneleriyle mülâkat ve tecdîd-i musâfât etmek şerefi 'âcizlerince en mu'azzez, en kıymetli şereflerden iken hayfâ ki bugün o şeref-i nâ-mütenâhîden mehcûr kaldım, evet zât-1 'âlîleri gibi yâr-i vefâ-dârımla muhterem arkadaşımınla böyle bir gün mülâkat ve hubb u muvâlât edilemediğinden nâşî ne derece teessüf edilse sezâ değil midir? İşte bundan dolayı hüzn ü kederim derecesiz ise de teveccühât-1 'âlîlerinin hakk-1 'âciz-ânemde istikrârını görmekte olduğumdan bu, teveccüh-i 'âlîleri hüzn ü kederimi ta'dîl ediyor. Binâberîn 'îd-i sa'îd-i meyâmîn bedîdin hakk-1 'âlîlerinde de müteyemmin ve emsâl-i kesîresine şeref idrâk-1 birâderîleri temenniyyâtında bulunduğumu 'ârz ile tecdîd-i hubb u muvâlâta müsâberet ve tab'-1 nâzik-ânelerini istifsâr eylerim.

İkmâl-i Tahsîl Etmiş Bir Şâkirdin Hâcesine Bayram Tebrîki

Mücerred ta'lîm ü terbiyeleri sâyesinde iktisâb-1 'ilm ü 'irfân ederek hayatının son nefesine kadar minnet-dârınız olmuş olan 'abd-i 'âcizleri gibi telâmîzinizin vird-i zebânı füzûnî-i sıhhat u 'âfiyet ve ikbâl ü sa'âdet-i üstâd-âneleri du'âsını der-gâh-1 ehadiyyete 'arz etmek değil midir? Evet, zulmet-i cehâlet içinde kalmış, insanlıktan haber-dâr olmamış, 'umk-

ı cehâlette bulunmuş olan bir şahs zât-ı üstâd-âneleri gibi vücûdunu böyle umûr-ı hayriyyeye vakf u nezr eylemiş zât-ı

[73]

ma'ârif-simâtın halka-i tadrîs ve irşâdında bulunup tenvîr kılıp ve envâ'-ı 'ilm ü ma'ârif iktisâbıyla tezyîn-i ezhân ve zât u sıfât eyler ise o şahs mu'allimine karşı ne gibi bir vazîfe-i vicdâniyye îfâsına mecbûr olur? Kazâyâ-yı bedîhiyye ile mütehakkıktır ki o şahs mu'allimine karşı ile'l-ebed 'arz-ı minnet-darî eylemek misilli pek çok vezâif-i mukaddese îfâsına medyûn olur. İşte 'âcizleri de zât-ı üstâd-ı ekremîlerine karşı böyle ve hattâ bundan daha mukaddes ve muhterem îfâ-yı vezâif-i nazîfeye vicdânen mükellef olduğumdan nâşî her ân izdiyâd-ı ömr ü âfiyet ve füzûnî-i ikbâl ü sa'âdet-i tahrîr-âneleri du'âsıyla telzîz-i dimâğ eylemekteyim. 'Înâyet-kârım! Nasıl minnet-dâr olmayayım ki insâniyyetin medâr-ı kıvâmı olan terbiye, tahsîl, hüner ü ma'rifet gibi birtakım müzeyyinât-ı insâniyye ile kulûb-ı tilmîz-ânemi tezyîn buyurdunuz. İşte bu, eltâf u 'inâyâtınızdan mütehassıl ve kalbimin en 'ulvî mahâllinde müstakırr olan ihtisâsât-ı şükrâniyyemi huzûr-ı 'âlî-i üstâd-ânelerine 'arz için vesîle-i hasene arar idim çünkü epeyce bir müddettir huzûr-ı 'âlinizde bulunmak şeref-i 'âlem-bahâsından mehcûr oldum. Hulûlüyle teşerrûf edilen 'id-i şerîf mes'âdet-i redîf-i hissiyyât-ı kabiiyyemi, teşekkürât-ı mahsûsamı 'arz u takdîme zerî'a-i hasene olmakla 'arz-ı tebrîkât ve bi'l-hâssa teşekkürât-ı kalbiyye, ubûdiyyet-i tilmiz-ânemi ref' ve i'lâma mücâseret eylerim.

[74]

Hâcesinden Şâkirdine Cevâb

'Îd-i sa'îdin tebrîki vesîlesiyle tahrîr ve tesyîr buyurulan tahrîrât-ı vefâ mu'tâdları kemâl-i meserretle alınıp bi'l-mütâla'a meâl-i karîn müdrike-i tenâvürü oldu. Teveccühât-ı zekâvet-mend-ânelerinden cidden müteşekkir kaldım. Âvân-ı tahsîlinizde refîkanızın gıptasını mûcib olan zekâvet ve gayretinizle ser-firâz olduğunuz gibi şimdi de vefâ husûsunda diğer refîkanıza tefevvuk eylediniz, Cenâb-ı Hakk 'azîz ve dârında mes'ûd buyursun du'âsı her ân vird-i zebânımdır. Hakkımda göstermiş olduğunuz iltifâtları teveccühât-ı behiyyeleri olmak üzere kabûl edebilirim. Zîrâ ma'lûm-ı 'âfîleridir ki insanlar yekdiğerine mu'âvenete mecbûr senâ-kârîleri de o kaziiyye-i bedîhiyye müeddâsınca îfâ-yı vazîfeden ma-'adâ bir şey yapmadım. Fakat zât-ı vefâ-şî'ârları gibi fitraten zekî, halkaten fatîm bir şâkirde mâlik olduğumdan nâşî bahtiyâr olduğumu beyân ile kesb-i mübâhât ederim. Refîkanızın ekserîsi mektebden hurûc edeliden beri ve değıl bir mektûb hattâ bir selâm bile göndermedikleri mûcib-i teessûf olmakta

ise de zât-ı vefâ-şî'ârlarının hakkımda izhâr buyurulan vefâ ve teveccüh o teessüfümü ta'dîl ve imhâ ediyor. Sıhhat u 'âfiyet ve ikbâl ü sa'âdet-i behiyyelerinin izdiyâdı temenniyyâtını ber-âverde-i zebân tekrâr ve beyân u teşekkürât-ı mahsûsamı takdîm ü ityân ile bi'l-mukabele

[75]

'arz-ı tebrîkât ile ara sıra nâme-i vefâ-i'lâmeleriyle mesrûr buyurulmaklığıma himem-i vâlâlarının erzânını ricâ eylerim oğlum.

Büyük Bir Zâta Ramazân Tebrîki

Perverde-i nemek ü nân ber-âverde-i lûtf-i ihsân veliyyü'n-na'mîleri olan bende-i mütehasısları olduğumu takdîsen her ân du'â-yı temâdî-i eyyâm-ı ömr ü ikbâl-i veliyyü'n-na'mîleriyle tezyîn-i lisân etmekte bulunduğum hâlde şehri münîr-i ramazân, erâe-i hilâl-i gufrân eylediğinden 'arz-ı tebrîkâta müsâra'at ve bu vesîle-i cemîle ile de ubûdiyyet-i kadîmemi takdîme müsâberet ve istid'â-yı teveccühât-ı sâmîlerine mücâseret eyledim ol bâbda...

Akrândan Akrâna Ramazân Tebrîki

Dâder-i Vefâ-şî'ârım Efendim!

Şeref-hulûlü cümle mü'minîn için izdiyâdı sürûr-ı nâ-mütenâhî olan ramazân-ı gufrân nişânı tebrîke müsâra'at eder. Ve nice nice emsâl-i kesîresinin şeref-i idrâkine zât-ı birâderîlerinin dahi muvaffakiyyet-i vâlâlarını temennî eylerim. Böyle eyyâm-ı mübârekenin şeref-hulûlünde insanda refik-i sâdıkını, vefâ-şî'âr arkadaşını, hem-hâl birâderini tebrîk ve tes'îd için inhimâk hâsıl oluyor. Uzakta bulunduğum için şu varak-pâreciğim kalbimde sizin mahabbetiniz için yerleşmiş olan

[76]

hissiyyât-ı kalbiyyemi 'arz edecektir. Zât-ı birâderîlerine ne kadar mahabbet eylediğim zâten müselleme ve ma'lûm olduğundan o vâdide bast-ı mukaddemât bile zâid ise de tecdîd-i revâbit-ı uhuvvet zımnında bir nebze bahsediliverdi. Bâkî ehâsin-i teveccühât-ı dâderîlerinin bekası temenniyyâtı ile hissiyyât-ı hâlis-ânem tebrîk-i ramazân-ı mağfîret-nişâna terdîf edildi.

Bir Vâlideye Tebrîk-i 'Îd

Sebeb-i Hayâtım, Sevgili Vâlideciğim!

Böyle eyyâm-ı mübâreke huzûr-ı ‘âlîlerinde bulunarak dü-dest ü dâmenlerini takbîl ü iltisâm eylemek en birinci ârzû-yı bende-gânemden iken heyhat ki şimdi o şereften mehcûr ve bu sûretle burada herkes vâlidelerinin ‘agûş-ı şefkatine atıldığını görerek mahrûmiyetimi anlayınca mahzûn oluyorum. İşte hulûlüyle teşerrûf edilen ‘îd-i şerîf bi’l-cümle mü’minîn için ‘îd-i ekber, yevm-i sürûr olduğu hâlde ‘âcizleri için yevm-i hüzn ü keder oluyor. Fakat teveccühât-ı müşfik-ânelerinin fark-ı çâker-ânemde beka ve istimrârı hüzn ü kederi ta’dîl ediyor. Bu varak-pâreciğim hâk-i pâ-yi mâderîlerine yüz sürerek teveccühât-ı ‘âlîlerinin bekasını, du’â-yı hayriyyelerinin her ân erzân u ibzâlini temennî edeceğinden mazhar-ı hüsn-i kabûl buyurulmasını tebrîkât-ı hâlis-ânemin ‘arzına zerî’a-i hasene ittihâz kılındı. Bâkî ellerinizi öperim vâlideciğim.

[77]

Tebrîkât-ı Muhtelif

İnsanlar esâsen yekdiğerine mu’âvenet ve müzâheret vazîfesiyle mükellef olduğundan nâşî hiçbir adam tasavvur olunamaz ki sürûr u hubûruna, hüzn ü kederine iştirâk edecek bir arkadaşı, bir ahabbı, bir akrabâsı bulunmasın. Binâberîn gerek sürûr u hubûr ve gerek hüzn ü gumûm vukû’unda ‘arz-ı tebrîk ve ta’ziyet ve tesellîde bulunmak şî’âr-ı insâniyettendir.

A’yâd u eyyâm-ı mübârekenin gayri olan tebrîkât-ı elfâz ve te’âbir-i garîbe ve birtakım mübâlâgat-ı zâide ile doldurulmayıp sâde ve muhtasar yazılmak îcâb eder. Rütbe ve nişân gibi tebrîkâtta lûtf gören zâtın ehliyyet ve liyâkat ve istikameti üzerine temhîd-i mukaddemât edilmesi îcâb eder. Hâtîme-i makalın dahi bu gibi eltâfa muvaffakiyyet için du’â ile tezyîni muktezâyâtındır ki yukarıda bu husûsâta dâir tefâsîl-i lâzîme serd ve temhîd edilmiş idi.

Çünkü bir rütbe veyâ nişân veyâhûd sâir sûretle lûtf gören bir arkadaşta tebrîkât-ı mukteziyye icrâ edilmekte kusûr ve lâ-kaydâne harekette bulunur ise bu harekât hasede haml oluna-

[78]

bilir. Binâen-alâ-zâlik böyle bir şey haber alındığında der-akab beyân-ı tebrîkât edilmelidir.

Ânifen dahi beyân kılındığı vechle mübâlâğa ile imlâ-yı sûtûn edilir ise mübâlâgat-ı zâide medh-i bimâyûş bihü’l elzem demek olacağından nâşî muhâtab olan zât bu mübâlâgayı istihzâyâ haml ederek bi’l-âhire bürûdet husûlüne sebab-i müstakill olabilir.

Bir de ehliyyet ü istihkaktan bahsedilmez ise bu da pek ma'yûbdur. El-hâsıl böyle tebrîkât zamanında lâ-kayd bulunmamalı ve ne de hased, istihzâya delâlet edebilecek, bürûdete sebep bulunacak ahvâlden tevakkî ve mücânebet edilmelidir.

Rütbe ve Nişân ve Memûriyyet Tebrîkâtı Numuneleri

Rütbe Tebrîki

Dün neşr olunup mütalâ'a güzâr-ı 'âcizî olan ... gazetenin "tevcîhât-ı resmiyye" kısmında 'avâtîf-ı 'âlem-şümûl hazret-i zıllullâhîden olarak zât-ı 'âlîlerine rütbe-i sâniye sınıf-ı mütemâyizînin tevcîh ü ihsân buyurulduğu manzûr-ı çeşm-i meserret oldu. Zâten ehliyyet ü liyâkat-ı vâlâları müselle-i enâm olduğundan bu tevcîh-i vecîhe çoktandır muntazır bulunmakta olduğundan nâşî bu kere şeref-pâş-ı zuhûru 'âcizleriyle bi'l-cümle ehîbbâyı müstagrak-ı sürûr eyledi. Binâberîn

[79]

bu gibi nice rütbe-i 'âliyyeye hüsn ü muvaffakîyyet-i vâlâları temenniyyâtında bulunduğumu ve beka-yı teveccühât-ı vâlâlarını tebrîk rütbe-i 'âliye hüsn-i zerî'a ittihâz kılındı.

Memûriyyet Nasb Edilmiş Bir Zâta Tebrîkât

Efendim!

Bu kere ... memûriyyete ta'yîn buyurulduğunuz haber eser-i meserreti vâsıl-ı simâh-ı şükrân-ı 'âcizî oldu. Liyâkat u iktidâr-ı 'âlîleri müselle-i enâm olduğundan nâşî böyle bir memûriyyete nasb-ı vâlâları zâten çoktan beri muntazır olduğundan nâşî zât-ı 'âlîlerini sevenlerce bu tevcîh-i vecîhe ve hakk-ı 'âlîlerinde 'avâtîf-ı celîle-i hazret-i veliyyü'n-ni'met-i bî-minnet azminin şeref-zîr sudûrî müstelzim-i hubûr u sürûr oldu. Hemân Cenâb-ı Hakk memûriyyet-i cedîde-i vâlâlarını mübârek ve mes'ûd buyurup daha nice nice eltâf-ı seniyye-i Cenâb-ı Cihân-bânî'ye hüsn ü muvaffakîyyet buyursun du'âsını tekrâr ve bu vesîle ile de teveccühât-ı mahsûsalarının bekasını ricâ eylerim.

Memûriyyete Nasb Olunan Bir Zâta Tebrîk-nâme

Hakk-ı 'âlî-i kerîm-ânelerinde nev-be-nev cilve-ger sâha-i zuhûr olan âsâr-ı feyz-i gayât cenâb-ı zıllullâhî cümle-i cemîlesinden olarak bu kere dahi ... memûriyyete şeref vukû'-i memûriyyet-i vâlâlarından

[80]

hasbe'l-husûsiyye iktisâb-ı kemâl-i ibtihâc ve mefharet ve da'avât temâdî-i 'ömr ü ikbâl-i 'âlîlerine terdîfan memûriyyet-i cedîde-i vâlâlarında da tevfikât-ı samedâniyyeye mukarin ve nezd-i 'ulyâ-yı hazret-i cihân-bânîde meşkûrû'l mesâ'î olmaları du'â-yı hâlisü'l beyânını îsâl-i kabûl-gâh-ı ehadiyyet eylediğimi maa't-tebrîk 'arz ile takdîm-i rikkıyyete müsâberet ve bu vesîle ile de teveccühât-ı kerîm-ânelerinin fark-ı bende-gânemde bekası istihâmına mücâseret eylerim.

Tebrîk Cevâbı

Liyâkat ve iktidârımın fevkinde olarak mücerred 'avâtıf-ı nâ-mütenâhiyye-i hazret-i veliyy-i ni'met-i bî-minnet-i 'azmîden olmak üzere bu kere 'uhde-i 'âciz-âneme tevcih buyurulmuş olan rütbenin tebrîk ve tes'idini ve envâ'-ı nevâzişâtı muhtevî tastîr ve tesyîr buyurulan tahrîrât-ı vâlâları enmele-pîrâ-yı ta'zîm ve tevkîr oldu. Bu sûretle hakk-ı 'âcizide ibzâl buyurulan âsâr-ı hubb u mühâdenete 'arz-ı şükrân ile izdiyâd-ı ömr ü ikbâl-i vâlâlarını temennî ve bu vesîle-i hasene ile teveccühât-ı mahsûsa-i kerem-kârîlerinin bekası ricâsı takdîm-i 'arîza-i cevâbiyyeye zerfa-i hasene ittihâz kılındı.

Makam-ı Celîl-i Sadâret 'Uzmâya Nasb Edilmiş Bir Zâta Tebrîk-nâme

Zât-ı sâmi-i mün'im'ânelerine olan nisbet-i kadîme-i bende-gânem

[81]

hasebiyle her ân ve zamân tevâfir-i ömr ü ikbâl ve te'âlî-i şân u iclâl-i veliyyü'n-na'mîleri du'âsıyla imrâr-ı evkat etmekte olduğum hâlde çok şükür Cenâb-ı Feyyâz-ı Mutlak Hazretleri'ne ki güneş gibi âşikâr olan liyâkat ve iktidâr-ı sâmiyye-i fahâmet-meâbları veliyy-i ni'met-i bî-minnetimiz veliyy-i ni'met 'âlemiyân sevgili, şevketli pâd-şâhımız efendimiz hazretlerinin nezd-i dakayık vefd-i mülûk-ânelerinde dahi tahakkuk eylemiş olmasına binâen mihr-i münîr-i sadâret 'üzmanın yed-i istihâl fehâmet-penâhîlerine tevdî' buyurulduğu istibşâr edilmiş ve bu da 'abd-i kadîmlerince nâ-kâbil 'arz u beyân-ı fahr-i bî-pâyânı mûcib bulunmuş olduğundan nâşî vecîbe-i tebrîk ve tes'îdi îfâyâ müsâra'at ve hüsn-i muvaffakıyyet-i celîle-i mün'im'âneleri du'âsını be-hulûsü'l-bâl talâvet eylemekte olduğumun 'arz u beyânıyla cihândan e'azz bildiğim teveccühât-ı me'âlî-gayât hazret-i veliyyü'n-na'mîlerinin bekası ricâsına mücâseret eylerim ol bâbda...

Makam-1 Vâlâ-yı Meşihat-1 ‘Ulyâya Nasb Edilmiş Bir Zâta Tebrîk-nâme

İdrâkiyle mübâhî ve müftehir olduğumuz bu asr-1 celîl-i ma’ârife bi-hakkın revnak-bahş olup icrâât-1 şâhaneleriyle bütün sekene-i arzı ‘arz-1 şükrâna mecbûr eden sevgili ve şevketli pâd-şâhımız efendimiz hazretlerine umûr-1 mu’azzama-i hükûmeti yed-i müeyyed-i hümâyûnlarına aldıkları

[82]

rûz-1 meyâmin efrûzdan beri din ü devletin şânını a’lâ ve teba’a-i sâdıklarını hayât-1 ihsân ile ervâ ve nâ-kabil şükrân-1 ‘avâtîf-1 nâ-mütenâhiyye-i hazret-i tâc-dârîleriyle erbâb-1 liyâkat ü ma’ârifin kadrini dü-bâlâ buyurmakta oldukları gibi bu kere ehliyyet-i bâhireleri müsellemler yar u ağyâr ve istikamet-i zâhireleri ma’lûm kibâr u sigar olan efendimiz gibi bir zât-1 müstecmiü’l sıfâtın ‘uhde-i istihâllerine mesned-i meşihat-1 İslâmiyyenin ihâlesiyle ‘umûm-1 dâ’iyân-1 devleti ve daha doğrusu bütün ümmet-i İslâmiyyeyi müstagrak-1 deryâ-yı meserret-i bî-pâyân buyurmuşlardır. Hemân Cenâb-1 Mevlâ-yı Müte’âl kulûb-1 zâkiyye-i Muhammediyyûn nûr-1 îmân ile meşhûn oldukça o pâd-şâh-1 fârûk-çâhî makam-1 mu’allâ-yı hilâfet ‘uzmâda fermân-fermâ ve zât-1 sâmî-i hazret-i veliyyü’n-na’mîlerini dâimâ mesned-i meşihat-1 İslâmiyyede diyânet-nümâ buyursun dürûd-1 mes’uduna terdîfan îfâ-yı farîza-i tebrîke müsâra’at ve hakk-1 ‘âbid-ânemde hüsn-i nazar-1 kimyâ eser hazret-i fetvâ-penâhilerinin bekasını istihâma mücâseret eyledim.

Makam-1 Vâlâ-yı Ser-askeriye Ta’yîn Buyurulan Bir Zâta Tebrîk-nâme

Makam-1 ‘ulyâ-yı sipeh-dârînin bu kere teşrîf-i me’âlî-redîf hazret-i veliyyü’n-na’mîleriyle bir kat daha kesb-i ‘ulviyyet ü mehâbet eylediği sâmi’a-nevâz-1 bende-gî oldu. Şu tevcîh-i vecîhten dolayı hâsıl olan

[83]

iftihâr u meserret-i çâker-ânemin derecesini ta’rîften ‘âciz şu kadar ki mesrûr olanlar içinde rütbe-i müsâbakatı hâiz bende-i kadîmlerindenim. Hemân Cenâb-1 Âferînde-i Ekvân Hazretleri livâ-yı zafer ihtivâ-yı muvaffakiyyet Cenâb-1 sipâh-sâlâr efhamîleri zîbâyîş-nümâ-yı cilve-gâh-1 fevz ü intişâr ve şemşîr hûn-1 bâlâ-yı savlet ve iclâl-i sipeh-dârîlerini cerîha güşâ-yı ‘usât u füccâr buyursun du’âsını tezkâr ile îfâ-yı râsime-i tebrîke ve bu vesîle-i cemîle ile de teveccühât-1 me’âlî-gâyât veliyyü’n-na’mîlerinin fark-1 kem-terânemde bekası temennîyyatına mücâseret eylerim ol bâbda...

Nişân Tebrîki

Nezd-i dakayık vefd-i cenâb-1 gîtî-sitânîde bi'l-vücûh hâiz mevki'-i a'lâ olan kadr ü meziyyet-i sâmiyyeleri zâten müsellemler olup teveccühât-1 cihân-derecât hazret-i zillullahînin tezâyüd ve lâmi'a-nisâr olması temenniyyâtıyla evkat-güzâr olduğum hâlde bu, teveccühât-1 celîlenin yeni nişâne-i 'âlîsi olmak üzere bu kerre seniyye-i sadâkat defîne-i mün'im'ânelerinin ... nişân-1 'âlî-şâniyla tezyîn buyurulduğu haber-i eser-i meserreti vâsıl-1 sımâh-1 bende-gî olduğunda yüzümü dergâh-1 ehadiyyete, kalbimi bar-gâh-1 Cenâb-1 Feyyâz-1 Mutlak'a teveccüh ettirerek ve iki ellerimi o âsitân-1 Cenâb-1 Mucibü't-da'avâta ref' ü a'lâ eyleyerek bu gibi daha nice nice 'avâtıf-1 şehen-şâhiye nailiyyetlerini ve sıhhat ü 'âfiyet ve ikbâl ü sa'âdetle mün'im'ânelerinin

[84]

tevâfir ü tezâyüdünü bâ-kemâl ibtihâl-i tazarru' eylediğimi 'arz ve işbu 'âtıfet-i şehri-yârîden nâşi 'arz-1 tebrîke müsâra'at ve bu vesîle-i cemîle ile de ehâsin-i teveccühât-1 veliyyü'n-na'mîlerinin bekasını istirhâma mücâseret ederim ol bâbda...

Büyük Bir Zâta Vilâdet Tebrîki

Misâl-i ed'îye-i müstecâb olan hanedân-1 'âlîleri erkanının tezâyüdü revnak-1 çeşm-i cihân olmakla bi'hamdülillâh bu kerre bir mahdûm-1 cevher-i fer vücûdun revnak-efzâ-yı şuhûd olduğu resîde-i sem'-i memnûniyyet-i çâkerî olduğunda hasbe'l-ihlâs derece-i nihâyede sürûr u hubûrumu mûcib olmakla hemân Cenâb-1 Mucibü't-da'avâttan zât-1 'âlî-i kerîm-ânelerini daha bu gibi nice nice eltâf-1 ilâhiyyeye mazhariyyetle hudûm-1 necâbet-i mevsûmlarının hayrû'l-halef ve atvel-i 'ömr ile mu'ammer buyurmaları da'avât-1 hayriyyesini yâd ve tezkâr ile takdîm-i ma'rûzâtta vukû'a gelen taksîrât-1 'âciz-ânemin îfâ-yı farîza-i tebrîk ü tehniye vesîle-i cemîlesiyle 'afvını ve ehâsin-i teveccühât-1 kerîm-ânelerinin devâm u bekasını istirhâma mücâseret eylerim ol bâbda.

Diğeri

Bir kerîme-i pâkîze kızın dünyâyâ geldiğini bu kere kemâl-i memnûniyyetle

[85]

işittim. Hulûs u husûsiyyetim hasebiyle bu haberden pek mesrûr oldum. Cenâb-ı Allah uzun ömrlü ve hayırlı eylesin du'âsını tekrâr tekrâr der-gâh-ı Hakk'a kemâl-i tazarru' ile ref' ü takdîm eyledim. Binâberîn tebrîkât-ı hâlisemi 'arz ve bu vesîle ile dahi tecdîd-i revâbit-ı uhuvvet ve beka-yı teveccühât-ı dâderileri ricâsına müsâberet eylerim.

İzdivâc Tebrîk-nâmesi

Kerîme-i 'iffet ü vesîmeleri hanımefendinin ... Bey ile tezevvüc eylesesinden dolayı hâsıl olan meserret-i kalbiyyemin ve binâberîn tebrîkât-ı hâlisemin şu varak-pâreciğimle huzûr-ı 'âlîlerine 'arzına müsâ'ade buyurulmasını ricâ ederim. Damat beyefendinin asâlet ve necâbeti ve ahlâk-ı hasene ve etvâr-ı müstahsinesi hasebiyle hanedân-ı 'âlîlerine duhûlü memnûniyyet-i 'azîmeyi mücib olmuştur. Vâkı'â, velîme cem'iyetlerinde bulunmak şerefinden mahrûm olup bundan dolayı mükedder ve nezd-i 'âlîlerinde de mahcûb isem de izdivâc-ı mezkûrenin mübârek ve beyne'z-zevcin müteyemmin ü mes'ûd olması temenniyyâtında bulunduğumu burada da tekrâr ile tebrîkât-ı hâlisemi 'arz ve bu vesîle-i hasene ile dahi teveccühât-ı vâlâlarımın bekasını ricâ eylerim.

Kandîl Tebrîki

Hukuk-ı kadîmemiz bir zamândan beri inkıtâ' eden mürâselât

[86]

ve mekâtibât sebebiyle mahv olmak derecesine gelmiş ve fakat kalbimde kökleşmiş olan mahabbet ve hayâl-i vâlâları her ân ve zamân ezkâr-ı cemîleleri tezkârıyla hâtırdan asla çıkmamış ve çıkması dahi muhâlâtan bulunmuş ve maa'mâfih mürâselât-ı mülâkatın nısfı demek olduğundan nâşî tecdîd-i revâbit-ı uhuvvet için takdîm-i varak-pâreye vesîle-i hasene aramakta bulunmuş idim. İşte hulûlüyle teşerrûf edilen ... kandîl-i şerîf çoktandır aradığım vesâil-i hasenenin başlıcalarından olmakla hemân şu varak-pâremle 'arz-ı tebrîkât ve tahsîs-i teyîd-i bünyân-ı uhuvvete müsâberet kılındı. Binâen-'aleyh ehass-ı âmâlim olan teveccühât-ı vâlâlarımın bekasını ricâ ve ara sıra tahrîrât-ı kerem-kârîleriyle dil-güşâ buyurmanızı tebrîkât-ı hâlisemi 'arza terdif eylerim.

İhtâr

Ma'lûmdur ki kandîl-i şerîf-i vilâdet Cenâb-ı Risâlet-penâh ya'nî rebîü'l-evvelin on ikinci günü leyle-i regaib ya'nî recebü'l-ferdin ilk cum'a günü, leyle-i mi'râc ya'nî receb-i

şerîfin yirmi yedinci günü, leyle-i berât ya'nî şa'bânü'l mu'azzamın on beşinci günüdür. Böyle eyyâm-ı mübâreke tebrîkâtında tesvîdde îhâm edildiği vechle kangı yevm-i mübârek ise orası beyân edilmelidir. Yoksa yalnız kandîl-i şerîf demek müstahsen değildir.

[87]

İhbâr-ı Vilâdet

Her ân ve zamân müstagrak olduğumuz inâyât u eltâf-ı celîle-i Cenâb-ı Hâlık-ı müte'âlden olarak bu gece sâ'at ... râddelerinde bir kerîme dünyaya gelip vâlidisiyle berâber sıhhat ü 'âfiyette bulduklarını tebşîr ile kesb-i mesârr eder. Ve keyfiyyetin akrabâ ve ta'allukatımıza beyân ve ifâde buyurmanızı ve teveccühât-ı vâlâlarının bekasını ricâ ederim.

Cevâbı

Bu kere kerîme-i pâkîzelerinin mehd-ârâ-yı şühûd olduğu ve vâlidisiyle berâber sıhhat ü 'âfiyette oldukları tebşîrâtıyla envâ'-ı iltifâtı muhtevî beşâret-nâme-i vâlâları vâsıl-ı dest-i 'âcizî olup keyfiyyet-i bi'l-cümle akrabâ ve eviddâya teblîg ve müjde edildi. Bu haber-i eser-i meserret cümlemizce memnûniyyet-i 'azîmeyi mûcib olmakla kerîme-i pâkîzelerinin kudüm-i meyâmin melzûmlarını tebrîk ve atvel-i ömrle mu'ammer olmasını ve sıhhat ü 'âfiyet ve ikbâl-i sa'âdetlerinin tevâfûrû temenniyyâtında bulunduğumuzu 'arz ile teveccühât-ı vâlâlarınızın bekasını ricâ eder ve cümle akrabâ ve eviddânın tebrîkât-ı hâlisede bulduklarını beyânla 'arz-ı tebrîkât eylerim. Ve duhter-i pâkîzelerinin cümleten gözlerinden öpmekte olduğumuzu 'ilâveten makal eylerim.

[88]

İhbâr-ı Vilâdet İçin Bir Refîke Beşâret-nâme

Refîk-i Sadâkat-şi'ârım, Birâder-i Ekremim

Cenâb-ı Mevlâ-yı müte'âl zât-ı 'âlî-i dâder-i ekremîlerini mazhariyyetle bekâm ü mes'ûd buyursun. Bugün benim bir rûz-ı sa'âdet efrûzumdur çünkü hayâtımın bir şu'le-i lâtifi önümde leme'ân ediyor. Evet! Bir kız çocuğum 'âlem-i şühûda kadem-nihâde olup karşımda duruyor. İnsan böyle bir cevher-i kıymet-dâr-ı hayâta mâlik olunca kalbinde ne kadar parlak bir nûr-ı mefharet berk-efşân-ı lezzet oluyor. İnsan işte bu zamân hilkat hükmüne küçücük bir vukuf peydâ edebilmiş, işte bu zamân neşve-i şîrîn-güvâr tatmış oluyor. 'Azîzim! Sana bu

ravza-i pür-safâ-yı mahabbeti ne kadar tasvîr etmiş olsam, ta'rîf sadedinde ne derece tatvîl-i makal eylesem girip görmeyince o lezzetten tatmayınca rü'yâ, hayâlât zannedersin. Fakat bir kere böyle bir hadîka-i dil-nişîn-i hakîkate gir de bu nihâl-i mahabbet fezâyı tasvîrimden bir nazara-i rüyâ ve hayâlât mı yoksa hakîkat mi müncelîdir ol vakit görür anlarsın, evet anlarsın ki şeref ü kıymet-i hayâta olan mazhariyyetle takdîr olunmuş olan bu mazhariyyetten mahrûmiyyet büyük bir musîbet imiş. Daha doğrusu bu mazhariyyetsiz yaşayış yaşamaktan ma'dûd değil imiş. Cenâb-ı Hakk'tan tazarru' ederim ki zât-ı 'âlî-i

[89]

birâderîlerini dahi böyle mazhariyyetlerle bekâm ü mes'ûd buyurup her sûretle refik-i vefâ-dâr olalım kardeşim.

Ta'ziye-nâme

Ta'ziye-nâme: Vefât, kazâ, zâyi'ât bu gibi telâfisi gayr-i kabil mesâib-i 'azîmeye dûçâr olanları sabr u tahammüle tergib için yazılan mektûblardır. **Tesliye-nâme,** bir kimseye isâbet eden kazâdan dolayı tesellî yolunda yazılan mektûblardır.

Binâberîn ahvâl-i mezkûreden telâfisi kabil olmayanların en şedîdine yazılacak mektûblara "ta'ziye-nâme", telâfisi kabil olanlara tahrîr kılınacak mekâtibe "tesliye-nâme" denilir. Ta'ziye-nâmelerde beş rûkn vardır ki bunlara da mukaddime, ta'ziye, izhâr-ı esef, ref'-i melâl, du'â-yı hayr denilir.

Mukaddime: Her şeyin emr-i ilâhî ile sâha-ârâ-yı zuhûr olduğunu beyân etmektir.

Ta'ziye: Zuhûra gelen musîbeti ifâde eylemektir.

İzhâr-ı Esef: Vukû'a gelen âlâmdan dolayı hâsıl olan teessüfü bir tarz-ı teessüf-ânede beyân etmektir.

Ref'-i Melâl: Zuhûr-yafte olan mesâibe sabr u tahammül eyleyenlerin mükâfât-i ilâhiyyeye mazhar olacaklarına dâir tesellî-âmîz sözler der-miyân etmektir.

[90]

Du'â-yı Hayr: Cenâb-ı Hakk'ın bir daha bu gibi mesâibden muhafaza ile mükâfâtını ihsân buyurması du'âsını mutazammın bir du'â yazmaktır.

Ta'ziye mekâtibinde bu erkân dâiresinde hareket edilmelidir. Binâen'aleyh ta'ziyeyi mutazammın olan mektûblarda lâtifeye dâir elfâz ve ta'bîrât bulunmamalıdır. Zîrâ âlâm u mesâibe dûçâr olmuş bir zâtı güldürmek şî'âr-ı insâniyyetten olmayıp belki tesliyet-âmîz sözlerle âlâm u ekdârını tahfif ve tehvîne sa'y u gayret eylemek insâniyyet muktezâsındandır. Mümkindir ki böyle letâife mütedâir yazılan fikarât bi'l-âhire bürûdeti dahi mûcib olur. Bu cihete dikkat edilmelidir.

Şurası da vardır ki rûkn-i evvel olan mukaddimenin ityân u der-miyânı sırasında lâıyıklı ta'bîrât intihâb edilmeli ya'nî Cenâb-ı Hakk'm 'azamet ü kudret-i ilâhiyyesini, insanın pek ufak bir mahlûk olup her hâl ü kârda emr-i ilâhiyyeye mutâva'ata mecbûr olduğu misilli sözler der-miyân ile berâber ta'ziye vefâta dâir ise müteveffânın medâyihî bir üslûb-ı hüsn ile tahrîr edilmelidir. Eğer ta'ziye idbâra müte'allik ise tâli' ü ikbâlin yâver olmasından bahsle bu idbârın hükmsüz ve maa'mâfih ikbâle fâl-i hayr olduğu der-miyân olunmalıdır.

Eğer ta'ziye memûriyyetten infisâl, 'azle mütedâir ise liyâkat ve ehliyyet ve istikametten bahsle yakın zamânda daha büyük memûriyyetle mesrûr olması temenniyyâtında bulunulduğu zemîninde idâre-i lisân edilmelidir.

[91]

Eğer ta'ziye gaib edilen bir da'vâ bu gibi şeylere müte'allik ise beyân-ı teessüfle ol bâbda tesellîyet-âmîz mütâla'ât ityân edilmelidir. Ve'l-hâsıl ta'ziyede en birinci gözetilecek nokta zikr olunan erkâna tamamıyla ri'âyet eylemelidir ki aksi hâl iğbirâra bir çığır açabilir. Bunun için bu cihete dikkat edilmek muktezâdır.

Ta'ziye-nâme Numuneleri

Pederi Vefât Etmiş Bir Arkadaşa Ta'ziye-nâme

Dâder-i Vefâ-dârım, Sevgili Kardeşim!

Peder-i vâlâ-şânınızın bugün irtihâl-i dâr-ı 'ukbâ eylediği haber-i teessüf-âveri sâmi'a-hırâş-ı çâkerî oldu. Bu bâbda kalben husûle gelen teessüf ve teessürü 'arza bir kalem muktedir olamaz. Çünkü küçük yaşta iken pederimi gaib eylediğimden nâşî 'âilemiz tezelzülât-ı 'azamiyyeye dûçâr olarak kalblerimize pek büyük yaralar açıldı idi. Ben de sizin birâder-i vefâ-dârınız değil miyim? Bir de küçük yaşta iken ne kadar acı olduğunu tattığım o ahvâl-i felâket-sûzdan dolayı ne derece muzdarib olduğunuzu ve o teessüf ve teessüre ben de iştirâk

eylemekteyim. Lâkin ‘azîzim! Ne kadar ağlasak ne mertebe teessür eylesek takdîr-i Hudâ’yı tağyîre muktedir olabilecek miyiz? Asla. Öyle ise Cenâb-ı Hakk’a tevekkül, emr-i ilâhîye mutâva’at etmek îcâb etmez mi?

[92]

Bunun için sabr, tevekkül ederek müteselli olmanızı ricâ ve tavsiye ederim. Ziyâ’-ı peder gibi dünyâda bir musîbet, bir keder tasavvur olunamaz hem de yoktur. Fakat dünyanın sebâtsızlığı nazar-ı dikkate alınırsa bu bâbda edilen keder ü teessürün pek nâ-be-mahal olduğu tezâhür eder. Binâberîn sabr u tevekkül ile merhûm mûmâ-ileyhe du’âlar etmenizi tekrâren tavsiye eder ve ‘ömr ü ikbâl-i birâderîlerinin tezâyüdünü temennî eylemekte olduğumu ‘arz eylerim kardeşim!

Bir Muhibbin Vefâtı Üzerine Ehibbâsına Ta’ziye-nâme

‘E’azz-ı ehibbâmızdan olan ...nın irtihâl-i dâr-ı beka edişi ne dil-hırâştır ki hasbe’l-uhuvvet kalblerinizde mûmâ-ileyhin ziyâ’-ı ebedîsinden tahassul eden ekdâra iştirâk ve teessürât-ı mahsûsamın ‘arzını vecîbeden ‘addeyledim. Merhûm mûmâ-ileyh gibi bir ahbâba mâlik olmak gibi bir şeref ihrazı mümkün olabilir mi? Ahlâkının, etvârının ve’l-hâsıl her hâlinin meftûnu olmamak kalbimi böyle bir zât-ı ‘âlî-kadrin ziyâ-ı ebedîsi unutulacak derd, iltiyâm bulacak cerîhalardan değil ise de takdîr-i Hudâ olduğundan nâşî sabretmekten mâ-‘adâ bir çâremiz olmadığından merhûm-ı mûmâ-ileyhin müstagra-k-ı

[93]

gufrân ve rahmet olması ve ‘âile-i vâlâlarıyla sıhhat ü ‘âfiyet ve ikbâl ü saâdet-i birâderîlerinin tezâyüd ve tevâfûrünü Cenâb-ı Hakk’tan temennî eylediğimi ifâde ile ‘arz-ı ta’ziyeye müsâra’at eylerim.

Pederi Vefât Etmiş Biz Zâta Ta’ziye-nâme

Peder-i ‘âlinizin ziyâ-ı ebedîsi haberi gönlümde pek büyük yara açtı. Bu bâbda husûle gelen teessür ve teessüfü ‘arz için elfâz u ta’bîr intihâbından ‘âcizim. Mağfûr mûmâ-ileyh ahlâk-ı haseneleri ile cümleyi kendine minnet-dâr etmiş olduğundan nâşî zât-ı ‘âlîlerinin bu kederinize cümlelerin ve en a’cezleri olan ‘âcizlerinin dahi iştirâk edeceği emr-i celîdir. Mağfûr-ı mûmâ-ileyhin irtihâl-i dâr-ı beka edişinden mütehassıl kederinizi teskîn için hiçbir şey yazamayacağım. Çünkü dünyânın sebâtsızlığını, bir gelişin bir gidişi olduğunu bendenizden

ziyâde ve pek ra'nâ bildiğinizden o bâbda bast-ı temhîdât mûcib-i tasdî' olur. Hemân Cenâb-ı Allah mağfûr-ı mûmâ-ileyh-i rahmet-i ilâhiyyesine müstagrak ve zât-ı 'âlifleriyle hanedân-ı vâlâlarının sıhhat u 'âfiyet ve ikbâl ü sa'âdetlerini efzûn buyursun du'âsını tekrâr ile ihtirâmât-ı fâikamın kabûlünü ricâ ederim.

[94]

Çocuğunun Vefâtı Üzerine Bir Vâlideye Ta'ziye-nâme

Mahsûl-i hayâtınız olan bir çocuğunuzun bugün terk-i dâr-ı fenâ eylediğini kemâl-i teessüfle işittim. O haber-i teessüf-âver ki sizi hayatınızın son nefesine kadar âlâm u ekdâr içinde bırakmış, iltiyâm bulamayacak mertebede gönlünüzde bir yara açmıştır. Şurasını 'arz ederim ki kardeşlerinin böyle kendilerini bırakıp da 'âzim-i dâr-ı beka oluşundan dolayı en birinci tesliyeteye muhtâc diğer mahâdîm-i kirâm-ı 'âliyyeleridir. Siz ağladıkça merhûmun ziyâ'-ı nâ-gehânîsinden dolayı feryâd-ı vâ-veylâ eyledikçe o ma'sûmlar, o ciğer-pâreniz ne hâle girecektir? Bunun farkına varamazsınız değil mi? Binâen'aleyh o ma'sûmlara acıyarak kendiniz takdîr-i Hudâ'ya mutî'a ciğer-pârelerinizi kardeşlerinin ziyâ'ından nâşî kalblerinde yer tutmuş olan kederlerini tahfif ve tesliyeteye himmet buyurmanızı ricâ ederim. Cenâb-ı Allah bâkîlere 'ömr ü sa'âdet ihsân buyursun du'âsını tezkâr ile ihtirâmât-ı fâikamın kabulünü ricâ eylerim.

Hâfidinin Vefâtı Üzerine Bir Pederden Kızına Ta'ziye-nâme

Hâfidim, mahdûmunuz ... Efendi'nin bu kere 'âzim-i dâr-ı cinân

[95]

olduğu haberini müte'âkıb ekdâr u âlâm içinde kaldım. Hattâ o âlâm u ekdârdan nâşîdir ki o günden beri hasta yatıyorum. Tesliyet-âmîz söylenilen sözler hüzn ü kederimi tahfif değil teşdîd ediyor. Hâlimden sizin hâlinizi anlıyorum ki siz pek mükeddersiniz, evet! Bir ciğer -pârenin ziyâ'-ı ebedîsi vâlideler için cerîha-i nâ-kabi'l-i iltiyâmdır. Lâkin sevgili kızım! Akrebâ ve ahabbın tesliyetlerine ve bâ-husûs emr-i Hudâ'ya inkıyâd u sabr ile teskîn-i ekdâr etmenizi tavsiye ederim. Bu tavsiyem dâiresinde hareketiniz mûcib-i memnûniyyetim olacağını beyân eder ve sıhhat u 'âfiyet ve ikbâl-i 'âliflerinin tezâyüdü du'âsını tekrâr ile gözlerinizden öperim kızım!

Pederinin Vefâtından Dolayı Oğlundan Üvey Vâlidesine Ta'ziye-nâme

Peder-i vâlâ-şânımın dün gece fecâten irtihâl-i dâr-1 beka-1 ziyâ' edişi beni ve bi'l-cümle efrâd-1 'âilemizi dâg-dâr-1 teessüf ü teessür eyledi. Zât-1 mâder-ânelerinin dahi teessüf-i vâkı'a iştirâkleri tabî'î olmakla sizin de ne derece mağmûm u mükedder olacağımızı bilirim. Vefâtından pek az zamân evvel ezkâr-1 cemîle-i mâder-ânelerini ve hakkımızda ibzâl buyurulan mahabbet-i müşfik-ânelerini ber-âverde-i zebân mahmidet eylemiş

[96]

idi. Bu keder, bu musîbet o derece bendenizi dil-hûn eyledi ki hâl ü ahvâlimi ta'rîf elimden gelmiyor, şu kadar 'arz edebilirim ki sür'ât-i mümkin ile bu tarafa teşrîf ve âğuş-1 müşfik-ânelerine alarak bendenizi -kendimce melhûz olan tehlike-i 'azîmeden tahlîs zımında nasâyih ü ihtârât-1 müşfik-âneleriyle tesliyet 'inâyet buyurunuz. Muhterem vâlideciğim! Vâlidemin ziyâ'-1 nâ-gehânîsinden mütehasıl küdürât zât-1 müşfik-âneleri âğuş-1 refetinize alıp 'avâtıf-1 mâderîleriyle unutturmuş idiniz. Şimdi pederimin dahi "kangren" olurcasına iştîdâdını müstelzim bulunan cerîha-i hüzn ü kederi o 'inâyât, o nasâyih-i tesliyet âmiz-âneleriyle kapattırmanızı ricâ eder ve merhûm-1 mûmâ-ileyhe gunûde-i hâk-i 'itr-nâk oldukça zât-1 'âliyye-i mâderîleriyle 'âile-i müşfik-ânelerinin 'ömr ü 'âfiyet ve ikbâl ü sa'âdetlerinin tevâfirü du'âsını tekrâr eylediğimi 'arz ile ellerinizi öperek ihtirâmât-1 mahsûsa-i ferzend-ânemi takdîm eylerim.

Zevcesinin Vefâtı Hakkında Bir Zât Tarafından Ehibbâsına Ta'ziye-nâme

...

Sa'âdet-hâlimin en birinci sûtûn-1 mu'temedi demek olan refkâm ...ıncı günü zâten dûçâr olduğu ... hastalığın iştîdâdıyla

[97]

pençe-i melekü'l-mevtten rehâ-yâb olamayarak terk-i câme-i hayât eyledi. Bu sûretle sa'âdet-hâlim müşevveş, hân mânım muzmahill ve müzebzip, kendim de perîşân oldum. Bu musîbet-i 'uzmânın beni ne derece şaşkırttığını, ne mertebe mükedder olduğumu ta'rîf ve tavsîf gayr-i mümkündür. İşte hâl-i esef-i iştîmâlimi huzûr-1 'âlîlerine bu kadcık yazabilirim. Bu kadarından da ümîd-vâr değil idim ama kalbimde merkûz olan mahabbet-i birâderîleri bu kadarını yazdırdı. Bâkî teveccühât-1 mahsûsalarının bekasını ricâ ile hakk-1 'âcizide du'â-yı bi'l-hayr buyurmanızı temennî eylerim.

Zevcesinin Vefâtı Hakkında Kaim Pedere Ta'ziye-nâme

Kalbim, gönlüm, vücûdum hulâsa kâffe-i a'sâbım âlâm u ekdârın en şedîd, en mühlik bir derecesiyle memlûdur. Bu küdüretimin esbâbını efendimize ne sûretle 'arz edeceğimi şaşırdım. Çünkü zât-ı 'âlîleri de benim gibi ve belki benden ziyâde kederleneceksiniz. Emr-i ilâhîye rızâ şî'âr-ı İslâmiyyetten olduğuna binâen çâr-nâ-çâr 'arza mecbûr oldum. Şöyle ki zevcem kerîmeniz ...ıncı ... sâ'at râddelerinde tekmîl-i enfâs-ı ma'dûde-i hayât ile bütün efrâd-ı 'âilesini ve bi'l-hâssa 'âcizlerini müstagrak-ı âlâm u ekdâr, sa'âdet-hâlîmi ber-bâd, hanmânımı perîşân eyledi. Küdüretimin derecesini ta'yîn etmeye muktedir değilim.

[98]

Çünkü öyle bir refîka-i hayâtta mahrûm oldum ki mahrûmiyetten mütehassıl cerîha bir sûretle ve bir vechle kapanmayacak lâkin takdîr-i Hudâ'ya serfürû etmek muktezâ-yı şe'âir-i İslâmiyyetten olduğundan nâşî merhume-i mûmâ-ileyhânın müstagrak-ı rahmet-i Mennân olması du'âsını tekrâr ile müteselli olmaktayım. Zât-ı 'âlîlerinin dahi bu vechle sabr u metânet ve nasâyih-i peder-âneleriyle bizleri dahi müteselli buyurmanız ricâ ile dü-dest-i peder-ânelerini takbîl eyler ve hayr du'ânızı temennî eylerim.

Cevâbı

Refikanızın terk-i câme-i hayât-ı müste'âr eylediği haber-i musîbet-âveri cümlemizce mûcib-i mezîd-i teessûf olup küdüret-i müşterek olduk. Nasıl teessûf edilmez ki ahlâk-ı hasenesi, 'iffet ve 'ismet, hulûs-ı kalbi kibâr-ı nisvâna numune-i 'ibret ü imtisâl bir derece olan bir refîka-i hayâtta ebediyyen müfârekât edilmiştir, Nasıl teessür olunmaz ki? Sa'âdetin başlıca erkânı olan 'âkîle, müdbire bir refîka-i hayâtta kat'iyyen ve ebediyyen ayrılmıştır. Bu haberden o derece müteessir oldum ki hissiyyât-ı kalbiyye-i müteessir-ânemin bir zerresini bile 'arz için hâme-i nâ-çizde bir sûretle iktidâr kalmadı. Hemân Cenâb-ı Hakk sabr-ı cemîl ihsân buyursun du'âsını tekrâr ile 'arz-ı ta'ziyeye müsâberet kılındı efendim.

[99]

Zevcinin Vefâtını Müş'ir Bir Kadın Tarafından Akrabâsına Ta'ziye-nâme

Ne âlâm ne ekdârdır ki bu 'âcizelerine külliyyen hüçûm eyledi. Ne tahammülsüz âlâmdır ki hanedânımı perîşân, sa'âdât-i melhûzayı külliyyen bî-nâm u nişân eyledi. Tamamıyla bana müstevlî olan işbu âlâm u ekdârın, mesâib-i tâkat-fersâsını 'arz için zevc-i şefkiminn, refik-i

hayâtımın irtihâl-i dâr-ı beka eylediğini beyân kifâyet eder. Evet! Dûn sâ'at ... raddelerinde terk-i dağdağa-i hayât ile bu 'âcizeyi bu 'âlem-i fânîde tek ve tenhâ bıraktı, zulmet-i bî-pâyâna attı. Bu ekdâr ve âlâmdan nâşî ahvâl-i müellimem o derece dil-hırâş, hâl-i 'âciz-ânem o kadar mühliktir ki beni tesellî etmek ve bir dereceye kadar işte o teessüfe ve binâberîn tehlike-i melhûzaya mahall bırakmamak üzere çabuk yetiş. Çünkü beni ancak sen tesellî edebilirsin. Bâkî Cenâb-ı Allah cümlemize sabr-ı cemîl ihsân buyursun. Âmîn.

Zevci Vefât Etmiş Bir Kadına Ta'ziye

Zevcinizin vefâtı haber-i küdüret-âveri beni de aşırı derece müteessir eyledi. Merhûmun hüsn-i ahlâkı, ikbâl ü istikbâlinizin

[100]

kâfilî idi. Gaib ettiğiniz o kıymetli vücûd hakkımda dâimâ ibrâz-ı âsâr-ı mahabbet ve meveddet ederek revâbıt-ı uhuvvet ve muhâleseti gayr-i kabil infikâk bir dostum idi. Size 'arz-ı tesliyet etmiyorum. Zîrâ böyle bir zamândaki tesliyet tesîrsiz kalır. Ekseriyyâ gûş-zed-i teessürümüz olan ve bizi dâimâ intibâha da'vet eden şu cümleyi ihtâr edeceğim: Biz fâniyiz, gün gelecek ki cümlemiz birbirimizden sûret-i ebediyyede ayrılacağız. En ziyâde sevdiği vücûddan ayrılan zevceye bu gibi sözler tamâmen tesîr etmez. Dûçâr olduğu felâketi tahfif etmek için bunlar gayr-i kâfidir. Ancak hâlis-âne döktüğüm gözyaşlarıyla âlâmınıza iştirâk ile iktifâ edeceğim. Bu husûsta dîn-i mübîn; bize en ciddî, en nâfi' teselliyyâtı 'arz eder. Zevciniz dîn-dâr ve fazilet-perver olduğundan nâil-i ecr-i 'azim olarak 'âzm-i cinân olmuştur. Musîbet-zede olduğumuz zamânlar bu dünyâda kısa ve serî'z-zevâl bir hayât sahibi olduğumuzu düşünelim. Mehde düştüğümüz gün elem ü keder bizi lâhde doğru soka başlar. Fakat erbâb-ı fezâil hüsn-i harekâtıyla mütenâsib bir hayât-ı câvîdânîye mazhar olmakla mübâhîdirler. 'Âdiller o makam-ı 'âlîde birbirini bulur, tahfif-i âlâm ediniz. Çocuklarınızın, o ma'sûmların sizden başka istinâd-gâhları yoktu. Onlar şefkatinizi himâye-i peder tanıyarak sıyânet-i mâder-âneniz sâyesinde büyüyecekler. Herhâlde size zevc yâd-gârı bir muhibb olduğumu ve her türlü hizmetinizde bulunmakla kesb-i şeref

[101]

edeceğimi 'arz eder ve uğradığımız acıya ben de iştirâk ederek ta'dîl-i ekdâr etmenizi ricâ ederim efendim.

Cevâb

Uğramış olduğum âlâm u mesâibden dolayı beyân-ı ta'ziye ile nasâyih-i tesliyet-âmiz-ânelerini ve eltâf-ı mahsûsalarının bî-dirîg buyurulacağını muhtevî dest-i tekrîm ile alınan ta'ziye-nâmeleri keder-i vâki'-i tesliyeeye medâr-ı küllî oldu. Ben dünyâda kendimi bî-melce', dest-gîrsiz bilmekte idim. Dûçâr olduğum mesâib ile bu hâtıra beni büsbütün perîşân ediyor idi. Meğer ki zât-ı 'âlîleri gibi muhibb-i mahlas dostlara mâlik imişim. Ma'lûm olduğu vechle felâket ve musîbet zamânında beyân-ı ihlâs edenler dosttur. Yoksa zamân-ı sürûrda iştirâk eden dost değildir. İşte hüsn-i niyetinizden, mu'âvenete olan va'd-i kerîmlerinden ve'l-hâsıl bu bâbdaki insâniyyetinizden dolayı aşırı derece teşekkür etmemle berâber ber-tıpkı iş'âr-ı 'âlî müteselli olmuştum. Ne yapalım, takdîr-i Hudâ'ya rızâdan başka elden ne gelir? Cenâb-ı Hakk merhûma rahmet ve cümlemize sabr ve sıhhat ü 'âfiyet ihsân buyursun. Bâkî ihtirâmât-ı fâikamın kabûlünü istihâm ederim.

Pederi Vefât Etmiş Bir Zâta Ta'ziye-nâme

Peder-i emcedinizin irtihâl-i dâr-ı cinân eylediği haberi 'âcizleriyle

[102]

bi'l-cümle eviddâyı müstagrak-ı deryâ-yı elîm eyledi. Zât-ı 'âlîlerinin âlâmdan dolayı ne derece müteallim olduğunuzu bilirim. Yanınızda bulunarak tesellî etmeye çalışmaya muvaffak olamadığımdan nâşî teessüfümü 'arz ederim. Pederinizin hayâtının son nefesine kadar gösterdiği müessir-i cemîle nâm-ı 'âlisini ile'l-ebed kemâl-i takdîs ile yâd ettireceği şübhesiz ve binâen-alâ-zâlik gufrân-ı ilâhîyyeye müstagrak olduğu emr-i celîdir. Gerçi bir vâlid-i müşfikten ebediyyen müfârekat acısına tahammül edilemez, tesliyet mümkün olamaz ise de medâr-ı tesliyet ancak 'arz ettiğim ahvâl-i hasenedir. Buralarını lâyıkıyla teemmül ve bâ-husûs takdîr-i Hudâ'yı tefekkür buyurarak müteselli olmanız îcâb eder. 'Azîzim! Merhûmun iyiliğini görmedik bir kimse kalmamış ve 'âcizleri de ondan hisse-mend olmuş olduğundan nâşî hüzn ü keder hepimize de şâmil ise de emr-i ilâhî bir vechle ve bu sûretle kabî'l-i tagyîr olmayıp bu hâlde merhuma du'â-yı hayr etmek ile diyâneten mükellef olduğumuzdan bu kaziyeye-i bedîhîyye de teskîn-i hüznümüze, tesellîmize bürhân-ı celîdir. Binâberîn merhûm-ı mûmâ-ileyhe gunûde-i hâk-i 'itrak oldukça Cenâb-ı Allah zât-ı 'âlîlerine bi'l-cümle hanedân-ı 'âlîlerine sıhhat ü 'âfiyet ve ikbâl ü sa'âdet-i firâvân ve husûsiyle sabr-ı cemîl ihsân buyursun du'âsını ve küdürât-ı vâki'aya iştirâkimi tekrâr ile ihtirâmât-ı fâikamın kabûlünü ricâ ederim.

[103]

Bir Pederin Vefâtını Birâderine İhbârı Hâvî Ta'ziye-nâme

Size acısına tahammül kabil olmayan, açtığı yarasının iltiyâmı gayr-i mümkün olan bir haber-i küdüret-âveri 'arz edeceğim. Evvelâ şunu 'arz etmek lâzımdır ki dünyâ sebâtsiz, fânî olup bir gelişin bir gidişi olduğunu kazıyye-i bedîhiyyesi ve emr-i ilâhînin kabi'l-i tagayyür olmadığı maddesi nazar-ı im'âna alınarak ma'rûzât-ı âtiyeden o kadar müteessif olmamız icâb eder. Peder-i vâlâ-şânımız ma'lûm-ı birâderîleri olduğu vechle ... müddetten beri esîr-i firâş olup ... gün akdem rahatsızlığı birdenbire teşeddüd ü tezâyüd ederek tedâbîr-i lâzımiyyede tevessül edildiği hâlde bi-hikmetillâh-i Te'âlî olunan müdâvât-ı kâr-ger-i tesîr olamayıp ...ıncı günü 'âzim-i dâr-ı beka olmuştur. Merhûm pederimiz hayâtının hâtimesi 'akabinde idi ki nâm-ı birâderîlerini telaffuz eyliyor, cemâl-i kardeş-ânelerini göremediğinden nâşî lisân-ı hâl ile beyân-ı teessüf ediyor idi. İşte şu satırları yazıyor iken hayâli gözümün önüne geldi de gözlerimden eşk-i teessüf ceyhûn-âsâ seyelâna başladı. Teessüf ü küdüretimizin ne derecelerde olduğunu ta'rîf edemem. Siz de bu haberi alır almaz kim bilir ne mertebe müteellim olacak, ne kadar ağlayacaksınızdır. Lâkin kardeşim! Ağlama,

[104]

üzülme, Cenâb-ı Hakk'a tevekkül ol, sabret, merhûm için du'â eyle ve bizi tesliyet için sür'at-i mümkün ile teşrîf ediniz. Muntazırız. Bâkî uhuvvet kardeşim.

Diğer

Bir musîbet-i 'azîme, âlâm-ı müdhişe bi'l-cümle efrâd-ı 'âilemizi dâg-dâr ve hanedânımızı perîşân eyledi. Pederimiz çend günden beri biraz rahatsızdı. Fakat bu rahatsızlığı pek de ehemmiyetli olmadığından ve zâten ma'lûmunuz olduğu üzere pederimiz öyle hastalıkları pek mühimsemediğinden dolayı etıbbâya mürâca'at edilmemiş idi. Müte'âkıben o hastalık birdenbire o derece iştidâd eyledi ki hemân getirilen etıbbâ-yı mütehassısanın müdâvâtı asla kâr-ger-i tatîr olmayıp ...ıncı günü irtihâl-i dâr-ı cinân eyledi. Bu felâket-i müdhişeden sizin de ne kadar mükedder olacağımızı bilirim. Lâkin 'azîzim! Sabrediniz, metânet gösteriniz. Emr-i ilâhîye ne diyebiliriz? Bu bâbda en ziyâde muhtâc-ı tesliyet biziz. Hem bizi tesellî etmek ve hem de bu meyândaki ba'zı husûsâtı tesviye eylemek üzere sür'at-i mümkün ile teşrîfinizi ricâ ederim.

[105]

Birâderinin Vefâtını Pederine İhbârı Hâvî Ta'ziye-nâme

...

Dûçâr olduğum âlâm u musîbet ma'lûm-ı peder-âneleri olduğu ânda zât-ı vâlidânelerinin dahi müteallim olacağınız ve küdüratıma iştirâk buyuracağınız emr-i celî olmakla berâber takdîr-i ilâhîye rızâ, tevekkül, sabr gibi diyâneten vâcibü'l-infâz olan ahkâmı da nazar-ı 'âliyyenize 'arz eylerim. Gaib ettiğimiz birâderim ... oğlunuzun ahlâk-ı hasenesi, etvâr-ı müstahsenesi zât-ı mün'im-ânelerinin dahi takdîrini celb etmiş olduğundan merhûm hakkında bâr-gâh-ı hudâvend-i kadîrden temenniyyât-ı mahsûsada bulunacağınızdan eminim ki bu bendeniz için en birinci medâr-ı tesliyetdir. Bâkî izdiyâd-ı ömr ü ikbâl-i peder-ânelerini du'âsını tekrâr ile ellerinizi öperim.

Birâderinin Vefâtı Hakkında Ehibbâdan Bir Zâta Ta'ziye-nâme

Mesâib ü âlâm-ı müdhişe-i vâkı'anız haberi şimdi sâmi'a-hırâş-ı 'âciz-ânem oldu. Böyle bir zamân esef-i iktirânda bir ehibbânın en birinci vazîfesi, âlâm-ı vâkı'ayı tehvîn için kedere iştirâk ile tesliyetdir. Merhûmun fazâil-i ahlâkına hayrân olmadık bir kimse

[106]

bulunmadığından ziyâ'-ı ebedîsi değil kendisini sevenler için hattâ nâm-ı celîlîni işitip de o fezâil-i cemîlesine meftûn olanlar için bâdî-i hüzn-i elîm olmuştur. Ne kadar ağladığımı bilir misin? Lâkin cümlemiz hakkında mer'û'l-icrâ olan bu, kanûn-ı ilâhînin lâ-yetegayyer olduğunu nazar-ı teemmüle alarak müteselli olmanız îcâb eder. Çünkü hanedân-ı 'âlîleri efrâdını müteselli edecek ancak sizsiniz. Büsbütün mükedder olma diyemem. Çünkü bu, mümkünsizdir fakat 'arz eylediğim kanûn-ı ilâhîyi, hanedân-ı 'âlîlerinin ancak zât-ı birâderîlerinin tesliyetine muhtâc olduğunu teemmül buyur da o nisbette mükedder ol. Binâberîn kederinize iştirâkimi 'arz ve merhûm-ı mûmâ-ileyhin nâm-ı celîlîni kemâl-i takdîs ve ihtirâm ile tezkâr ile 'arz-ı ta'ziyeye müsâberet ve ikbâl ü sa'âdet-i vâlâlarının tevâfûrû du'âsını tekrâr eylerim.

Vâlidesinin Vefâtı Hakkında Zevcesine Ta'ziye-nâme

...

Her şey bitti! Vâlidem vefât etti. Son zamânında hemşîre ve birâderimle ben hayr du'âsını aldık. Teessüfümün derecesini anlatamam. İrâde-i ilâhiyyeye inkıyâd etmek böyle

zamânlarda pek ziyâde güç oluyor. Üç dört çocuğunu hüsn-i terbiyeye muvaffak olmuş böyle bir vâlidenin vukû'-ı gaybûbet-i ebedîsi tesliyet kabûl eder mi? Vâlidem 'âilesini

[107]

beslemek için çalışmış olduğu hâlde yine şikâyet etmemiştir. İhtiyârlığında bir 'âilenin reisesi olmak şerefini ister iken böyle bir iftirâk-ı ebedîye uğradığını görünce kalbim parçalandı. KIZIMIZ büyük validesinin yanında son derece hüsn-i hidmette bulundu. Hattâ vefâtında eli elinin içinde kalmıştı. Biz vâlidemizi uyuyor zannediyor idik. Birdenbire sararıp soldu, figana başladık. Meğer haberimiz olmadan ölüm hükmünü icrâ etmiş imiş. Bir haftaya bizi bekle. Çünkü bundan sonra bana tesliyet verecek ancak sizsiniz.

Oğlunun Vefâtı Üzerine Bir Pedere Ta'ziye-nâme

Ciğer-pârenizin daha dünyasının lezâizine tatmadan vukû'-ı irtihâli haberi cümlemizi dil-hûn eyledi. Zât-ı vâlâlarının ne derece mükedder olduğu kabi'l-i kıyâs ve ta'rîf midir? Kangı elfâz u ta'bîrât intihâb ve îrâd ile zât-ı 'âlîlerini tesliyet edebilirim? Nokta-i ittihâd-ı mahabbetiniz olan o vücûd-ı 'âzîzin ziyâ'ından mütehasıl âlâmın tesliyetine mütedâir söz söylemek bir pederin kalbinin ne olduğuna gayr-i vâkîf olmak demek değil midir? Bendeniz bu bâbda bir söz ityân edemem. Şu kadar 'arz edebilirim ki merhûmun fazâil-i ahlâkı hasebiyle zât-ı 'âlîleriyle daha pek çok ehîbbâ vü eviddâ hissiyyât-ı

[108]

mükedder-ânenize müştereken merhûma hayr du'âlarda ve zât-ı 'âlînize sabr-ı cemîl i'tâsı hakkında der-gâh-ı ilâhiyyeden temenniyâtta bulunuyorlar. Hemân Cenâb-ı Allah merhûmu müstagrak-ı rahmet-i bî-pâyân ve zât-ı vâlâlarıyla 'âile-i kerîm-ânelerinin ömr ü ikbâl-i sa'âdetlerini efzûn buyursun du'âsıyla 'arz-ı ta'ziyeye müsâberet ve ihtirâmât-ı fâikamın kabûlü istihâmına mücâseret eylerim.

Pederinin Vefâtı Hakkında Oğluna Ta'ziye-nâme

...

Dûcâr olduğunuz mesâib-i müdhişeden mütehasıl kederinizi ta'yîn ü takdîr hâric-i ez-havsala-i imkân olmakla bu bâbda hüzn ü âlâmınıza iştirâkimi beyân ederim. Peder-i 'âlî kadr-i vâlâları ahlâk-ı hasene, fazâil-i insâniyyeleriyle teveccüh-i umûmîye mazhar olduğundan nâşî

bütün kendisini tanıyanlarca ziyâ'-ı ebedîsi müstelzim-i teessür olmuştur. Kalbimizde açılan cerîha-i 'azîmenin iltiyâmı bâbında medâr-ı tesliyet olabilecek bir ta'bîr bulamıyorum. Çünkü siz pederlerin en mukaddes, en 'azîzini ebediyyen gaib ettiniz. Fakat nâm-ı celîli, şöret-i insâniyyeti ile'l-ebed hâtıra-i enâmda kemâl-i ihtirâmıla bâkîdir. Hemân Cenâb-ı Allah merhûmı cenâb-ı 'âliyâtta ber-karar ve zât-ı 'âlîleriyle 'âilenizin sıhhat ü ikbâl ve sa'âdetini efvân buyursun.

[109]

Zevcesi Vefât Etmiş Bir Zâta Ta'ziye-nâme

...

Refîka-i muhteremelerinin haber-i vefâtı 'acizlerini müstagrak-ı deryâ-yı elîm eyledi. Bu ziyâ'-ı ebedîden dolayı hâsıl olan ekdârınızın pek derecesiz olduğunu bilirim. Evet, sinîn-i 'adîdeden beri kemâl-i refâh ve ittihâd ile geçinilip sa'âdet-hâlin zirve-i matlûbesine irtika edilmiş iken o sa'âdetin, o refâhın rûkn-i kavîminin birdenbire ziyâ'-ı hânâmı dûçâr-ı izmihlâl eder. Zavallı ma'sûmlar mâder-i müşfiklerini gaib ettikleri için ne kadar mükedderdirler, ne derece müteessirdirler. Zât-ı 'âliniz kederi bir tarafa bırakıp o yavrucaklarınızı tesliyete çalışınız ki en birinci muhtâc-ı tesliyet onlardır. Evet, refikanızın yâd-gâr-ı mukaddesi medâr-ı tesliyetiniz ancak onlardır. Evet, onlardır ki siz o ma'sûmları gördükçe refikanızın ziyâ'mdan dolayı kalbinizde açılmış olan yaraya merhem gibi tesîr edeceklerdir. Emîn olunuz ki zât-ı 'âlîlerini sevenler sizin bu kederinize tamamıyla iştirâk ile tesellîye şitâb ediyorlar. Bâkî merhûmeye rahmet, bâkîlere ömr ü 'âfiyet ihsân buyurmasını Cenâb-ı Vehhâbü'l 'Atâyâ'dan temennî ile ihtirâmât-ı mahsûsamı takdîm eylerim.

[110]

Zevcinin Vefâtı Üzerine Bir Kadına Ta'ziye

Zevcinizin 'âzim-i dâr-ı beka olduğu haber-i küdüret eseri sâmi'a-hırâş-ı teessürüm oldu. Bu acı bir kadının dâire-i tahammülünden hâricdir. Maa'mâfih hakkında mahabbetinizin izdiyâdını hissettiğiniz zevcinizin vefâtı kederi, yalnız size münhasır değildir. Seneler geçtikçe en kavî istinâd-gâhları olan bir pederi gaib eden çocuklarınız da bu kedere iştirâk edeceklerdir. Vâlideleri evlâdlarının, evlâdlar da vâlidelerinin kederiyle mükedder olurlar. Evlâdınız hakkında hissettiğiniz mahabbet ile muttasıf bulunduğunuz fazîlet onları ta'lîm ü terbiye etmek için lâzım gelen kuvveti size tedârik ederler.

Çocuklarımızın size en ciddî, en lâtif teselliyyâtı bahş edeceklerinden ümîd-vârım. Terakkilerinden hâsıl edeceğiniz fâide, onları terbiye etmek için sarf edeceğiniz dikkat, eleminizi tahfîf edecek. İnsâna en ziyâde tesliyet-bahş olan tevekkülü elden bırakmayınız.

Bir Ahbâba Bir Edîb-i Kâmilin Vefâtının İhbârı Hâvî Ta'ziye-nâme

...

Bir kalbin bükâ-yı elîmine, bir kalemin vâ-veylâ-yı tâkat-fersine bak, bak da

[111]

sen de ağla, ağla ki bugün bir emsâl-i 'ilm ü edeb 'adem-i âbâd-ı fenâya inkılâb etti. Bugün insân sûretine temessül etmiş bir cism-i 'ulvî-i ma'rifet nazardan ebediyyen nihân olup gitti, bugün bir cevher-i kıymet-dâr hilkat türâb-ı mahviyyete karıştı. Üdebâ-yı kadr-dân 'ulemâ-yı zamân sîne-çâk-i giryân olsa, bütün fezâ-yı edeb âh u teessür eylese pek becâdır. 'Azîzim! Bugün seylâbe-i memâtın sahrâ-yı hayâtın alarak 'ummân-ı ademe getirdiği Cenâb-ı ... öyle mahâsin alûd bir vücûd-ı ilâhî idi ki vicdân-ı pâk-i hamîyyet, sadâkat, mürüvvet, celâlet, metânet gibi fazâil-i 'ulviyyet-i insâniyyeye nasıl yegâne bir cilve-gâh ise dimâğ-ı idrâki de her biri hikmet-i hakîkat-i 'ulviyyet gösteren envâr-ı fikriyyenin bir tal'at-gâh-ı hûş-rübâsı idi. Hâme-i 'irfânı ise bedâyi'-i fikriyyeyi, mahâsin-i hayâliyyeyi tasvîrde o mertebe hâiz-i kemâl idi ki hâl ü mâzîde ekâbirde nazîre tesâdüf muhalldir. İşte şîme-i fâtire-i kudretin böyle bir mevlûd-ı bedî' ü mümtâzı olan evvel edîb-i kâmilin masdar-ı idrâkine bir maşrıka-i 'ulviyyât, bir müverred-i ilhâmât denirse tercemân-ı hakîkat-ı masdar-ı 'ulviyyet olan hâme-i belîg-âne bir gûyâ-yı hikmet dense becâ ve sezâdır. Ol nûr-pâre-i ref'et öyle mücesssem bir insâniyyet idi ki câmi'iyet-i me'âli vicdân-ı mazhariyyeti müşahhas gösterilse pek becâdır. Ey uşşâk-ı şî'r ü edeb! Teessüf edin, teessür eyleyin ki meziyyet-i şâ'irânesini hakkıyla takdîr ettiğiniz ol münşî'-i

[112]

zamân, ol şâ'ir-i hikmet-i beyân gittiği cihân-ı bâlâ-yı bekadan bu sâha-i pestî-i hâk-dâne artık gelmeyecektir. 'Ârif-i vicdânım ilcâ'-ı teessürle daha ziyâde yazmaya muktedir değilim. Onun için merhûmun nâm-ı celîlini kemâl-i ihtirâm ve takdîs ile tezkâr ve zâtını rahmetle yâd ederek hatm-i makal-i sûziş-i meâl eylerim. Bâkî kubbede kalan bir hoş sadâ imiş.

Yenişehir Fenârlı Merhûm Mahmut Kemâlettin Efendi'nin vefâtı gazetede görüldükte ehîbbâdan bir zât fazâil simâta bu ta'ziye-nâme yazılmış idi.

Hemşîresi Vefât Etmiş Bir Zâta Ta'ziye-nâme

...

Hemşîre-i muhteremeleri hanımefendinin çend gün irtihâl-i dâr-ı beka eylediği haber-i sûziş-i meâli bütün ehîbbâ ve eviddâca ve husûsiyle muhibb-i hâlislerince son derece keder ü teessürü mûcib oldu. Hakîkaten kibâr-ı nisvâna numune-i imtisâl olacak olan merhume-i mûmâ-ileyhânın ziyâ'-ı ebedîsi tesliyet kabûl edecek felâketlerden değildir. Çi-çâre ki takdîr-i Hudâ'ya rızâ zarûrî ve daha doğrusu emr-i mecbûrîdir. Böyle bir felâket esnâsında 'arz-ı ta'ziye, beyân-ı teessür kederi, yarayı tecdîd etmekten başka bir işe yaramaz ise de

[113]

kalb-i mahabbetperver dahi böyle avân-ı esef iktirânda sâkit durmuyor. Bu bâbda kendi kendinizi tesellî etmeniz için fasbirû³ emr-i celîlini nazar-ı dikkate almanızı tavsiye ve ihtâr ile hânım mûmâ-ileyhâya rahmet-i bî-pâyân ve zât-ı 'âlîleriyle bi'l-cümle 'âile-i vâlâlarına ömr ü 'âfiyet firâvân ihsân buyurulması du'âsını burada da tekrâr eylerim efendim.

Ta'ziye Mektûbuna Cevâb

...

Nâ-gehân zuhûr eden, şiddet hükmünü kemâliyle icrâ eden, daha doğrusu kalbimin en derin, en rakîk bir noktasına unutulmaz bir yara açan âlâm-ı mesâib esnâsında mektûb-ı meveddet-i üslûb-ı vâlâları dest-i tekrîmle alındı. Bir muhibbin böyle hengâm-ı teessüfte o sûzişli, o hikmet-âmîz tesliyet-âver ihtârâtı, sabr hakkında olan tavsiyesi en birinci medâr-ı tesliyet oluyor. İnsân böyle bir günde hakîkaten ehîbbâyâ olan ihtiyâcını, ehîbbânın kadr ü kıymetini takdîr ediyor. Bir felâket zuhûr etti mi bir insân dünyâda bî-kes ve bî-vâye kalmış, cümle felâketler kendisine ma'rûz bulunmuş sanıyor. Cenâb-ı Allah eksik etmesin. Zât-ı 'âlîleri gibi ehîbbânın bu bâbda bî-dirîg buyurdıkları iltifât ve tesliyet görülünce insâna teessüf

³ A'raf Sûresi 87. ayet: "Eğer içinizden bir grup benim gönderilmiş olduğum gerçeğe inanmış, bir kısmı da inanmamış ise Allah aramızda kararını verinceye kadar 'sabredin' ki o, hüküm verenlerin en hayıslısıdır.

[114]

arasında bir sürûr geliyor. Ama ne tatlı sürûr biliyor musun? Himem-i vâlâlarına teşekkür eder. Sabr hakkındaki emrinize imtisâl eyledim. Keder etmiyorum diyemem. Fakat için için ağlıyorum. Merhûmun mazhar-ı gufrân, nâil-i rahmet-i Yezdân olması hakkında du'âlar ediyorum. Mücerred bunun için secde-i 'ubûdiyyete kapanarak gözyaşı döküyorum çünkü buyurulduğu vechle irâde-i ilâhiyyeye ne yapabiliriz, ne diyebiliriz? Elbet sabredeceğiz, elbette bir gün olacak ki biz de gideceğiz, ihtimâl ki bizim için ağlayan bile bulunamayacaktır. Merhûm ne bahtiyâr imiş ki terk-i dağdağa-i hayât, vâsıl-ı cennât-ı 'âlîyyât olduğu için gözyaşı dökerek teessür, istirhâm ediliyor. Hemân Cenâb-ı Hakk merhûma rahmet, bâkîdekilere ömr ü 'âfiyet ihsân buyursun. Bâkî teveccühât-ı vâlâlarının bekası ehass-ı âmâl-i 'âciz-ânemdir efendim.

Dûçâr-ı Âlâm Olmuş Bir Zâta Ehibbâsı Tarafından Tesliyet-nâme

Epeyce bir vakt oluyor ki sıhhat ü 'âfiyetinizi mübeşşir kerem-nâme-i vâlâlarını almak şerefinden mahrûm oluyorum. Bu mahrûmiyyet sebebiyle dûçâr olduğum tefekkürât ve teessürât neticesinin zât-ı 'âlîden bir haber-i meserret-âver istihsâline fâl-i hayr ad eylemekte iken heyhât ki dûçâr-ı mesâib olduğunuz haberini aldım. Bu haber haber değildi, semm-i kâtil

[115]

ile âlûde olmuş, içmek üzere bana verilmiş bir su idi. Evet, bu bir hakikat-i mahzâdır ki bu hakikat bir vechle ve bir sûretle kabi'l-i inkâr olmayan kazâyâ-yı bedîhiyyedendir. Ma'lûm-ı 'âlîleri değil midir ki bir dostun, bir yâr-i vefâ-dârın sürûruna iştirâk edildiği gibi hüzn ü felâketine, ekdâr u âlâmına da 'ayniyyen iştirâk edilir. İşte o haber 'âcizlerini dil-hûn ve müteallim eyledi. Fakat şurasını 'arz eylerim ki zât-ı 'âlîleri ahvâl-i kevnîyyeye vâkıf ve idbârı ikbâl-i te'âkub eyleyeceğine 'ârif olmakla berâber her şeyin takdîr-i ilâhîye vâ-beste olduğu dahi emr-i celî bulunduğundan ve daha doğrusu bu gibi ekdâr u âlâmın mükâfât-ı cemîle ve meserrât-ı 'azîme ile incilâsı 'âdât-ı ilâhiyye ve cilve-i takdîrât-ı ezeliyyeden olduğundan nâşî buraları nazar-ı teemmüle alınarak felâket-i mezkûreye karşı sebât u metânet ve sabr u tevekkül edilmesi lüzûmu tahakkuk eder. Binâen'aleyh sabr u sebât buyurmanızı ve merak ve endişe edilmemesini tavsiye ile sıhhat u 'âfiyetinizi mübeşşir tahrîrât-ı vâlâlarının sür'at-i irsâlini temennî eylerim.

Memûriyyetten İnfisâl Etmiş Bir Zâta Tesliyet-nâme

Muktezâ-yı şîme-i kadr âf-tâb-ı ikbâl-i ‘âlîleri bu kere dûçâr-ı inkisârıyla memûriyyet-i vâlâlarından infisâl ettiğiniz haber-i keder-âveri

[116]

vâsıl-ı sem’-i teessüf oldu. Ehliyyet ü liyâkat-ı kerîm-âneleri müselleme enâm ise de kısmet o cihetten kesilince ufacık bir şeyin sebep-i iftirâk olacağı emsâli iktizâsından olduğundan nâşî teessüf edilmeyerek ‘inâyât-ı nâ-mütenâhiyye-i hazret-i pâd-şâhîye intizâr olunmak îcâb eder. Bu bâbda sabr u tevekkül buyurmanızı tavsiye ile tab’-ı vâlâlarını istifsâr eylerim efendim.

Harîk-zede Bir Zâta Tesliyet-nâme

...

Dûçâr olduğunuz mesâib-i nâgehânî haber-i keder-âveri şimdi sâmi’a-hırâş-ı ‘âcizî oldu. Şu kadar var ki âlâm-ı mezkûrenin hanedân-ı ‘âlîleri efrâdına ‘adem-nümâsı bu bâbda en birinci medâr-ı tesliyetdir. Vâkı’â bu âlâm esnâsında zarar-ı küllîye dûçâr olduğu, servet ü sâmânınızın zâyî’ olduğu emr-i bedîhî ise de cihânın müsellimi olan şöhret ü i’tibâr u haysiyyetiniz zâyî’ olmayıp bâkîdir. Cenâb-ı Hakk zât-ı ‘âlîleriyle bi’l-cümle efrâd-ı ‘âilenizi bi’l-cümle ekdârdan masûn buyursun. Bu gibi mesâibi bir meserret ta’kîb eder, sabret; Cenâb-ı Allah’a şükr-i firâvân ile bu âlâma cesûr-âne tahammül ve mukabele buyur. Zât-ı ‘âlîlerine karşı olan mahabbet-i kalbiyyem nezd-i dakayık-ı birâderîlerinde de ma’lûm ise de her ne gûnâ olur ise olsun

[117]

şeref-vâki’ olacak emr-i ‘âlmizin infâzına müheyyâ olduğumu burada da tekrâren ‘arz eder ve asla ihtirâz buyurmayarak emr buyurmanızı ifâde ile tab’-ı birâderîlerini istifsâr eylerim efendim.

Çocuğun Hastalığından Dolayı Bir Zâta Tesliyet-nâme

...

Mahdûm-ı vâlâları ... Beyefendi’nin birkaç gündün beri rahatsızlığı haber-i küdür-âveri şimdi sâmi’a-hırâş-ı ‘âcizî oldu. Bu haberden dolayı mükeddâr olduğum nezd-i ‘âlîlerinde de müberhendir. Ba’zı mevânî’ bi’z-zât ‘arz-ı tesliyete ve beyefendinin dahi istifsâr-ı hâtırına hâil oldu ise de şu varak-pâremle tab’-ı ‘âlîlerini istifsâr ve ‘arz-ı tesliyet ile her ân ve zamân

ve husûsiyle şu rahatsızlıklarından ‘an-karîb halâs ve iktisâb-1 Bürû ve ‘âfiyet buyurmaları hakkında der-gâh-1 Cenâb-1 mucîbü’t-da’vâta ‘arz-1 temenniyyât-1 mahsûsada bulunduğumu beyâna cüret ve bu bâbdaki taksîrâtımın ‘afvıyla idâme-i teveccühât-1 vâlâları ricâsına müsâra’at eylerim.

Da’vâsını Gaib Etmiş Bir Zâta Tesliyet-nâme

... mahkemede birçok müddetten beri muhâkemesi cereyân eden da’vânızın netice-i muhâkemesinde ‘aleyhinizde bir hüküm verildiği ve bu

[118]

bâbda da’vâyı gaib ettiğinizi bugün kemâl-i teessüfle işittim. Vâkı’â bu husûs mucib-i teessüf ve teessür ise de hamdülillâh zât-1 ‘âlfileri ve efrâd-1 ‘âileniz sıhhat u ‘âfiyette olmakla berâber bu teessürü izâle edecek emvâle de mâlik olduğunuzdan nâşî mükedder olmamanız îcâb eder. Her hâlde sabr u tevekkül ile tahfîf-i âlâm buyurmanızı bi’t-tavsiye tesliyet ve hissiyyât-1 sâdık-ânemin kabûlünü ricâ eylerim.

Tesliyet-nâme Cevâbı

Memûriyyetten infisâl-i ‘âciz-âneme beyân-1 teessüf ve tesliyeti hâvî irsâl buyurulan kerem-nâme-i vâlâları vâsıl-1 dest-i ‘âcizî oldu. Bi’l-mütâla’a meâl-i tesliyet iştimâli itfâ-yı âteş-i âlâmıma yardım ettim. ‘Âcizlerini şu sûretle iltifât-1 dil-nevâzânelerine mazhar buyurmaları mucib-i şükrân ve mahmidet olmakla du’â-yı tezâyüd-i ömr ü ikbâl-i vâlâları tekrâr edildi. Bâkî teveccühât-1 ‘âlfilerinin bekası ehass-1 makasid-i ‘âciz-ânemdir.

Memûriyyetten İnfisâl Etmiş Bir Zâta Tesliyet-nâme

Memûriyyet-i ‘âlfilerinden infisâl eylediğinizin haber-i keder-âveri bu kere vâsıl-1 sem’-i teessüfüm oldu. Bu habere hem teessüf ve hem de ta’accüb eyledim çünkü iktidâr, istikamet, sadakat-1 vâlâları her-

[119]

kesçe ma’lûm ve şimdiye kadar bulunduğunuz bi’l-cümle memûriyyetlerde ibrâz-1 rüyetle evliyâ-yı umûr-1 hazerâtının mazhar-1 takdîrleri olmanızla meczûm olduğundan bu infisâlinizin ba’zı erbâb-1 agrâzın ilkaâtından ileri geldiği bendenizce muhakkaktır. Fakat bu infisâlinize teessüf etme, sadakat, istikametiniz, hüsn-i kalbiniz ‘an-karîbü’z-zamân yine ‘avâtıf-1 hazret-i

cihân-bânîye muvaffak, erbâb-ı agrâz ve hussâdı dil-hûn eder. Her hâlde bâb-ı rızâya tevekkül ve iktisâb, sabr u metânet buyurmanızı tavsiye ile tesliyet ve hissiyyât-ı sâdikanemin kabûlünü ricâ eylerim.

Cevâbı

Memûriyetimden infisâlime beyân-ı teessüf ile ol bâbda ba'zı ihtârât-ı 'âfîlerini hâvî iltifât-nâmeniz resîde-i dest-i ibcâl ve ihtirâmım oldu. Vâkı'â bâb-ı rızâya tevekkül ve sabr-ı metânet ediliyor ise de infisâlim yalnız 'âcizlerine değil 'âilemin dahi sa'âdet-i hâliyye ve istikbâliyyelerine sû-i te'sîr-i küllî husûle getirmiş felâket-i müdhişeden olduğundan nâşî gam-nâk olmamak, teessüf etmemek kabil olmuyor. Husûsiyle bi-gayr-i hakkın felâkete dûçâr olmaklık büsbütün teessüfî tezyîd ediyor. İşte bu âlâm u ekdâr esnâsında şeref-tevârüd eden iltifât-nâmeniz kederimi tahfîf ve teskîn eyledi. Binâen'aleyh himmet-i

[120]

vâkı'anıza 'arz-ı teşekkürle ehâsin-i teveccühât-ı birâderîlerinin bekasını ricâ eylerim.

Dûçâr-ı Âlâm Olmuş Bir Zâta Tesliyet-nâme

...

Muktezâ-yı takdîr-i ilâhî dûçâr olduğunuz ekdârdan dolayı derecesiz mağmûm, mükedder olmaya zanneder isem mahall yoktur. Vâkı'a âlâm denildiği vakte bile insânın tüyleri ürperir, a'sâbı gaşy olma derecesinde şiddet-i harekete başlar, âdetâ insâna bir sersemlik âriz olur. Bunun için asıl âlâm teveccüh eylediği hâlde kederlenmemek, teessüf etmemek kabil olmaz ise de her şey mukadderât-ı ilâhiyyeye, kazâ ve kadere merbut değil mi? Her mesâibi bir sa'âdet ta'kîb etmez mi? Sabret, tevekkül eyle, metânet göster. Cenâb-ı Hakk in-şâ'-Allah pek yakın zamânda mükâfât-ı mâneviyyesi ile dil-şâd buyurur. O kadar meyûs olma. Şiddet-i ye'sin insâna ne kadar zehirli, mühlik bir hastalık olduğunu unuttunuz mu? İşte buralarını nazar-ı katınıza 'arz ile inâyât-ı ilâhiyyeye 'an-karîb şeref-i mukarenetinizi der-gâh-ı ilâhiyyeden temennî ve hissiyyât-ı sâdikanemi takdîm eylerim.

Cevâbı

Dûçâr olduğum mesâib için teessüf edilmemesine dâir şeref-

[121]

vârid olan tahrîrat-ı vâlâları bi'l-mütâla'a meâli karîn-i müdrike-i 'âcizî oldu. Hakk-ı 'âciz-ânemde ibrâz buyurulan asâr-ı meveddet ve uhuvvete 'arz-ı şükrân ederim. İhtârât-ı vâlâları hüzn ü kederimi tesliyet medâr-ı küllî oldu. Zâten zât-ı 'âlfîlerinin sâdık ahbâb, vefâ-dâr bir refîk bilir idim ki bunu da hukuk-ı kadîmimiz teyîd, tesliyet-i vâkı'anız tekîd eder. Binâberîn tevâfir-i 'izz ü ikbâl-i vâlâları du'âsı ile tezyîn-i lisân ederek hissiyyât-ı hâlisemi 'arz ederim.

Âlâma Uğramış Bir Zâta Tesliyet-nâme

İnsân âlâm zamânında her türlü vesâite mürâca'atı medâr-ı tesliyet addeder. Ahvâl-i mâziyyeden dolayı teessüf edebilecek bir cihet var ise o da tedbîrsizlikle kendini tehlikeye ilka etmektir. Bu hâlde istikbâlin nedâmeti pek müdhiş olur. Hayâtta iki tarîk vardır. Biri tenhâ fakat çiçekli, her ne taraftan girilir ise insân zahmet çekmez. Bunun sahrâsında bir nehir görülür. Lâkin çağılıtsı yok. Diğeri izdihâmlı, dikenlidir; insân hâr-zede-i meşakkat olmadan geçmez. Bir seyl-i serû'l cereyân bendleri ve her türlü mevânî'i sökerek mürûr eden. Bunun birincisi

[122]

mahdûd, diğeri nâ-mütenâhîdir. Biri nihâyet bulur, diğeri başlar. Bunun birincisi sabr, diğeri hırs-ı ikbâldir. Âh! Dünyâda zamânı hüsn-i isti'mâl edenler ne kadar mes'ûddurlar. Sa'y ile kâr-güzârî iki ni'mettir. Cenâb-ı Hakk dünyâyı mahsul-dâr için bârânı, hayâtı müsmir eylemek için de sa'y u kâr-güzârîyi ihsân buyurmuştur. Saman kırıntılarının pâ-mâl-i tahkir olduğunu ve bi'l-'aks buğdayın anbarlarda muhâfaza edildiğini düşünelim. Her hâlde hüsn-i tedbîr, mâzînin fenâlığını da def'e muktedir. Çünkü istikbâl dediğimiz dahi bir zamân sonra mâzî olacaktır. Binâen'aleyh şimdiden teskîn-i âlâm ederek meslek-i müstehizinizde devâm ediniz. Her türlü mevânî'e sabr u sebâtınızla galebe etmeye çalışınız. Bu cihetle bizi de efrâd-ı 'âilenizi de gayretinize tahsîn-hân eylemenizi ricâ ederim efendim.

Gelibolu Tahrîrat Müdürlüğüne Tahvîl-i Memûriyyet Eden Mustafa Tevfîk

Beyefendi'den Alınan Tesliyet ve Teşekkür-nâme Cevâbı

Memûriyyet-i cedîde-i 'âciz-ânemden dolayı lütfen tebrîk ü tehniyeti ve Der-sa'âdette mülâkatın müyesser olamamasından dolayı beyân-ı teessürü

[123]

şâmil lütf-nâme-i 'aliyyeleri dest-i mefharete vâsıl ve tebrîk vesilesiyle hakk-ı 'âciz-ânemde bu def'a dahi mebzûl buyurulan nevâziş ü iltifât-ı 'âliyye-i ihlâ-nevâzîlerinden cidden fart-ı sürûr

u şükrâniyyet hâsıl olarak du'â-yı devâm-ı ömr ü âfiyet-i birâderîleri ez-ser-i nev yâd u tilâvet kılındı. Şeref-i mülâkat-ı 'âliyyeleriyle müşerref olmaklığım bendenizce de emel ü ârzû-yı 'âciz-ânemden ise de Der-sa'âdette birkaç gün zarfında umûr-ı zâtiyyemin rüyetiyle avdetim muktezâ-yı hâl u maslahattan olduğundan nâşî ziyâde ikamet mümkün olamaması bu şerefi ihrazdan mahrûm etmekle bu sûret bendenizce de sahîhen bâ'is-i teessür ü keder olduğundan ve hakk-ı 'âciz-ânemdeki teveccüh-i birâderîlerinden emîn olmaklığım bâ'is-i tesellî idiğinden bu bâbda 'arz u izhâr-ı ma'zerete ibtidâr ve nakl-i memûriyyet-i keyfiyyeti kader ü zuhûrât icâbından bir şey olup diyecek olmadığına ve bi-tahsîs kurbîyyet mevki'ye şâyân-ı teşekkür bir ni'met idiğine binâen ol vâdiden tayy-i güftâr ve eser-i bî-nazîr-i vâlâları olan “Kendi Kendine Avukat” nâm kitâb-ı fevâid nisâb-ı birâder-i mükerrerleri ma'rifetiyle Kal'a-yı Sultâniyye'de alınıp maa'l-iftihâr mütâla'a ile mündericâtından istifâde ve ezkâr-ı cemîle-i ma'ârif-perver-âneleri bu vesîle-i cemîle ile de kemâl-i ihtirâmla yâd ve takdîs edilmektedir. Binâberîn işbu inâyât-ı vâlâlarına teşekkürât-ı mahsûsamı takdîm ile ba'de-mâ dahi teveccühât-ı 'âliyye-i asdâka nevâzîlerinin bekası istirhâmına mücâseret olunur.

[124]

Teşekkür-nâmeler

Teşekkür-nâmeler; görülen bir lûtf ve insâniyyete karşı 'arz-ı şükrân ve mahmidettir ki insân bu vazîfe ile vicdânen mükellef ve memûrdur. Bu teşekkür, gayet zarîf-âne ve nâzik-âne yazılmalıdır. Mübâlâgadan tevakkî edilmelidir ki bi'l-âhire istihzâyâ haml olunabilir. Mütevâzî'-âne tahrîr edilmek icâb eder. Lâkin tevâzu' görülen lûtf ile mütenâsib olmalıdır. Hadd-ı i'tidâli tecâvüz eder ise ma'yûb olur.

Maa'mâfih bu teşekkür-nâmeler için dahi dört rûkn vardır ki bunlar da mukaddime-i teşekkür, sebep-i teşekkür, du'â, temennî-i mahabbettir.

Mukaddime-i Teşekkür: Maksûdu beyân etmezden evvel ona münâsib bir fıkra yazmaktır.

Sebeb-i Teşekkür: Teşekkür olunacak hâlden dolayı Cenâb-ı Hakk'a şükr ü 'arz-ı tahmîdâtır.

Du'â: Tebrîk olunan hâl ne ise onun için hayr du'â eylemektir.

Temennî-i Mahabbet: Bu rükne “ricâ-yı mahabbet” dahi itlak olunur. Bu ricâ-yı mahabbet her nev’ muharrerât-ı husûsiyyede dahi yazılır.

Ricâ-yı mahabbetin ne demek olduğu hakkında beyân-ı tavzîh ve tafsîle lüzûm yoktur. İşte teşekkür-nâmeler erkânı câmi’ olarak tahrîr kılındığı hâlde makbûl olur.

[125]

Binâberîn erkân-ı erba’a-i mezkûreden biri veyâ birkaçı terk edilerek yazılır ise makbûl olmayıp ma’yûb olur.

Ve kezâ -ânifen dahi beyân kılındığı vechle- mübâlâga-i teşekkür, mübâlâga-i medh misilli husûsât dahi ma’yûb olur. Ve belki beyân edilmekten istenilen teşekkürât ve celb-i teveccüh yerine iğbirâr ve bu misilli hâllere de meydân açılabilir. İşte buralar nazar-ı dikkate alınarak ol vechle tahrîr edilmelidir.

Teşekkür-nâme Numuneleri

Oğlundan Pederine Teşekkür-nâme

Bâ’is-i Feyz ü Sa’âdetim, Peder-i Vâlâ-şânım!

‘Âlem-i şühûda kadem-nihâde olduğum târihten şimdiye kadar ni’am-ı bî-pâyân-ı mün’im’ânelerine perveriş-yâb olmuş ve her ân ni’met-i peder-âneleriyle mütene’im olmakta bulunmuş ve bunun bir zerresinin bile îfâ-yı şükr ü mahmidetinden ‘âciz olmuş olduğu hâlde mücerred teveccühât-ı vâlâ-yı peder-âneleri sâyesinde bu sene-i mübârekede sınıfımın terakkisi mûcib-i mahzûziyyet-i ‘âliyyeleri olup bu bâbdaki mesâ’î-i ferzend-âneme mükâfâten lûtf-ı ‘âle’l-lûtf olarak irsâline ‘inâyet buyurulan hediye-i vâlâları zaten müstagrakı olduğum in’âm u ihsân-ı peder-ânelerinden mütehassıl minnet-dârlığımı

[126]

edâ-yı şükrânı kabil olmayacak derecede tezyîd eyledi. Bunca eltâfınıza karşı hissiyyât-ı hâlise-i ferzend-ânemin ne vechle ‘arzında mütehayyir kaldım. Hemân dergâh-ı Hakk’a teveccühe ve iki ellerimi kaldırarak izdiyâd-ı ömr ü ‘âfiyet-i peder-ânelerini istirhâm eylerim. Vâlîde-i muhterememin dahi bu kereki ‘inâyât ve şefakat-ı ‘âliyyeleri oğlunuzu deryâ-yı meserrete atmıştır. Velîyyü’n-ni’metlerim! Oğlunuz bu lûtf-ı necât-ı bâhiresinde iktisâb-ı ‘ilm ü ma’ârifle teveccühünüze

mazhar olmaya çalışacak, vücûdunu mahzâ zât-1 mün'im'ânelerinizin emr-i istirâhat ve du'âyı hayriyyelerinizi celbine nâiliyyet için şimdiden Cenâb-1 Allah'a 'ahd ederek nezr eylemiştir. Mübârek hâk-pâyalarınıza yüz sürerek hissiyyât-1 ferzend-ânemi 'arz etmekten mahrûm olan oğlunuzun hissiyyât-1 hâlisini şu varak-pârecik ref ü takdîm edecektir. Buna müsâ'ade-i 'aliyyelerinizi ricâ ederim. Ve şeref dâmen pûse-i veliyyü'n-na'mîlerinden mehcûr olduğum için müteessif olduğumu 'arzdan kendimi geri alamam. Bâkî ellerinizi öperek hayr du'ânızı dilemekte olduğumun beyânıyla takdîm-i varak-pâre-i cevâbiyyeye mucâseret eyledim.

El İşi Hediyesinden Dolayı Bir Zâta Teşekkür-nâme

Mahsûl-i dest-i mâhirâneleri olarak bu kere irsâline 'inâyet

[127]

buyurulan hediye-i vâlâları resîde-i dest-i ibcâl ü ihtirâmım oldu. Ne derece mesrûr olduğumu 'arz için riyâdan 'ârî olarak şimdiye kadar bu derece mesrûr olmadım cümlesini 'arz eylerim. Ehibbâdan birkaç zât hasbe't-tesâdüf hediye-i girân-bahâ-geri gördüler, pek beğendiler. Bu bâbdaki himem-i vâlâlarına ne kadar teşekkür etsem yine azdır. Sağ olunuz. Cenâb-1 Allah 'ömr ü ikbâlinizi müzdâd buyursun du'âsıyla 'arz-1 teşekkürât eder ve bu vesîle ile hissiyyât-1 hâlisemi takdîm eylerim.

Hastalık Esnâsında İbrâz-1 Mu'âvenet Eden Bir Zâta Teşekkür-nâme

Müddet-i medîde temâdî eden hastalığım esnâsında ibrâz buyurulan mu'âvenet-i vâlâyı kerîm-âneleri iktisâb-1 Bürû ve 'âfiyet-i çâker-ânem için en müessir, en 'âcil bir tedâvî yerine kaim oldu. Bendeniz esîr-i firâş olduğum sırada kendimi bî-vâye, ehibbâdan mu'arra sanırdım. Zât-1 'âlîlerinin mu'âvenât-1 'âlîleri bu fikrimin butlânını yine kendime anlattı. Husûsiyle bu kere yine ibzâl buyurulan 'inâyât-1 vâlâları eltâf-1 kerîm-ânelerine zamîme-i fâika oldu. Bu inâyât u eltâfa karşı ne türlü 'arz-1 hissiyyât u teşekkürât edeceğimi bir türlü ta'yîn edemiyorum. Şurasını da 'arz ile zât-1 birâderîlerini te'mîn ederim ki inâyât-1 celîleleri ile'l-ebed levha-i vicdânımda mahfûz ve sâha-i vicdânımda zât-1 'âlîlerine karşı hiss-i minnet-dârî mevcûd

[128]

olup hayâtımın son nefesine kadar izdiyâd-1 ömr ü ikbâl-i vâlâları du'âsıyla meşgul olmaya mecbûr eyledi. Bâkî tab'-1 'âlîlerini istifsâr ve bu vesîle-i cemîle ile de teveccühât-1 vâlâlarının bekasını temennî ile hissiyyât-1 mahsûsa-i şükrânımı 'arz eylerim efendim.

Bir Hâmîye Teşekkür-nâme

Cenâb-ı Allah zât-ı kerîm-ânelerini bî-çârelere mu'âvenet, bî-vâyelere şefakat-ı merhamet buyurmak üzere halk buyurup bâb-ı merâhim-nisârlarına 'arz-ı dehâlet eden müstemendler de 'avâtıf-ı nâ-mütenâhiyyeleriyle dil-sîr olmakta ve 'abd-i mütehassısları dahi bu cümleden olmak üzere efendimizin 'inâyât u avâtıfıyla sîr-âb buyurulmuş ve her ân teveccühât-ı kerîm-âneleri fark-ı bende-gânemde lâmi'a-nisâr olup benden dolayı ne türlü teşekkürât ifâsında mütehayyir iken bu kere ... memûriyyetin 'uhde-i 'âcizîye tevcîhi husûsuna masrûf buyurulan 'inâyât-ı kerîm-âneleri büsbütün minnet-dârlık ve 'ubûdiyyetimi tezyîd eylediğinden hemân mevâzı olduğum izdiyâd-ı 'ömr ü ikbâl-i veliyyü'n-na'mîleri du'âsını tekrâren bâr-gâh-ı müte'âl'e takdîm eylediğimi 'arz ve bu vesîle ile hissiyyât-ı ubûdiyyet-mendâneme ve şükrâniyyemi 'arz ve neyyir-i teveccühât-ı me'âlî-gayât-ı kerîm-ânelerinin fark-ı bende-gânemde istikrârını temennî veistirhâma mücâseret eylerim.

[129]

Mu'âvenet-i Nakdiyyede Bulunmuş Olan Bir Zâta Teşekkür-nâme

Şu günlerde dûçâr olduğum mezâyika-i 'âcizî üzerine irsâline 'inâyât ü merhamet buyurulan ... liranın kalbimde hâsıl eylediği sürûr u hubûru ta'rîf nâ-mümkin olmakla berâber ne sûretle 'arz-ı şükrân u mahmidet edeceğimi ta'yînden kasırım, binâberîn mu'âvenet-i rahîm-ânelerinden dolayı hissiyyât-ı şükrâniyyemi 'arz ve bu vesîle ile de teveccühât-ı kerîm-ânelerinin beka ve istikrârını temennî ve 'ubûdiyyet-i mahsûsamı 'arz ile kesb-i fahr eylerim.

Birâderini Bir Memûriyyete Ta'yîn Ettiren Bir Zâta Teşekkür-nâme

Efrâd-ı 'âilemiz hakkında heme ân ibzâl buyurulan mu'âvenet ü 'inâyât-ı kerîm-ânelerinden nâşî minnet-dâr olarak du'â-yı devâm-ı ömr ü 'âfiyet-i vâlâlarıyla tertîb-i lisân eylemekte olduğumuz hâlde bu kere de birâder-i 'âcizî kölelerinin ... memûriyyete emr-i ta'yînine masrûf buyurulan avâtıf-ı kerîm-âneleri 'âile-i bende-gânemizce fevk-i mâye-tasavvur mahzûziyyet ve sa'âdeti mûcib ve zâten medyûn olduğumuz teşekkürât ifâsı muhâl bir dereceyi bulup binâberîn 'arz-ı şükrân gayr-i kabil bulunmuş olmakla hemân izdiyâd-ı 'ömr ü ikbâl-i kerîm-âneleri du'â-yı vâcibü'l-edâsını tekrâren dergâh-ı İzîd-i Müte'âle takdîm eylediğimizi 'arz ve bu vesîle-i

[130]

cemîle ile de hissiyyât-1 şükrâniyye ve ‘ubûdiyyet-i mahsûsamızı takdîm ve teveccühât-1 ‘âfîlerinin bekasını istirhâma mücâseret eylerim.

Hediye Göndermesi Olan Bir Zâta Bir Genç Kız Tarafından Teşekkür-nâme

Bu kere irsâline mürüvvet buyurulan ... parça hediye-i vâlâları resîde-i dest-i ihtirâmım oldu. Bu bâbdaki himem-i vâlâları hakk-1 câriyânemdeki mahabbet ü teveccühât-1 kerem-kârîlerine delîl-i ‘alenî, bürhân-1 celî olduğundan nâşî ne kadar beyân-1 şükrân eylesem yine tamâmıyla îfâ-yı merâm edemeyeceğimden eminim. Her hâlde teveccühât-1 vâlâlarının bekasını ricâ ile hissiyyât-1 şükrâniyyemin kabûlünü temennî eylerim.

İ’âreten Alınan Bir Kitâbı İade ile Berâber Yazılacak Teşekkür-nâme

Hakk-1 ‘âcizîde lem’a-pâş olan teveccühât-1 birâderîleri cümle-i cemîlesinden olmak üzere geçende i’âreten i’tâ buyurulan kitâb mütâla’a edilmekle bu kere i’âde ve takdîm-i huzûr-1 ‘âfîleri kılındı. Sâye-i vâlâlarında kitâb-1 mezkûru mütâla’a ve bu sûretle istifâde eylediğimden nâşî teşekkürât-1 mahsûsamı ‘arz eder ve ân-be-ân görmekte bulunmuş olduğum ‘inâyât-1 vâlâlarına iğtirâren kütüb-hânenizde bulunan ... kitâbım dahi mütâla’a edildikte i’âde kılınmak üzere i’tâ

[131]

ve tesyârına ‘inâyet buyurulmasını ricâ eder ve bu vesîle-i cemîle ile de teveccühât-1 kerem-kârîlerinin bekası ricâsına müsâberet eylerim.

Akrabâsından Bir Hasta Kadına Nezâret Eden Bir Kadına Diğer Bir Kadın Tarafından Teşekkür-nâme

Sevgili halam ... Hanım’ın hasta olduğu haberi bizi dâg-dâr-1 esef eylemişti. Ma’lûm-1 ‘âliyyeleri olduğu vechle halamızın yanına gelerek hizmet etmek, tesliye eylemek husûsuna muvaffak olamayacağım emr-i celî olup bu yüzden dahi teessüf edilmiş ise de zât-1 ‘âfîleri gibi zekî, müşfik bir hanımın yanında bulunarak bizim edeceğimiz hizmet ve tesliyeti görüvermesi dûçar olduğumuz teessüfî tehvîn ve teskîn eylemiş ve zât-1 ‘âliyyelerine karşı mecbûrî’ ş-şükrân etmiştir. Binâberîn teşekkürât-1 bî-pâyânımı ‘arz ve teveccühât-1 ‘âliyyelerini ricâ ile bizi dahi muhibbânınız miyânına idhâl buyurmanızı temennî eylerim efendim.

Bir Pederden Oğullarına Memnûniyyeti Hâvî Mektûb

Tebrik-i 'id-i şerîfinizi mutazammın vârid olan o lâtif mektûbunuzu aldım. Cidden memnûn oldum. Pederler mahsûl-i yâd-gâr-ı

[132]

hayâtları olan evlâdlarından mektûb alırsa hayat-ı nev bulur. Sa'y u gayretiniz hakkındaki sözleriniz de ayrıca memnûniyyetimi mûcib oldu. Merdûmek-i çeşmânım! Çalışınız. Sizin için şimdiye kadar bir şey esirgemedim, bundan sonra da esirgemeyeceğimi bilirsiniz fakat ben de sizden çalışmak isterim. Cenâb-ı Allah sizi muvaffak eylesin. Vâlide ve hemşîreniz ve akrabâ sıhhat-demdirler. Cümlesi gözlerinizden öpüyorlar. Bâkî hayr du'âlar ederek mektûbuma nihâyet veririm oğullarım.

[133]

Ma'zeret-nâme

Nedâmet, ma'zeret, isti'fâ-yı kusûr Cenâb-ı Hakk'ın insânlara bahş buyurmuş olduğu fazâilin başlıcalarındandır.

Bir kimse tasavvur olunamaz ki bir kusûr, bir kabâhat etmemiş olsun; bir şahs bulunamaz ki her şeyi hatâ ve sehvden 'ârî olarak işleyebilsin.

Bunun için hatâ ve kusûr, kabâhat işlendikte, vukû'a geldikte onu ta'mîr ve afv ettirmek üzere izhâr-ı nedâmet, beyân-ı teessüf, isti'fâ-yı ma'zeret edilmek iktizâ eder.

İşte ma'zeret-nâmeler bu esâsa binâen bir hatâ veyâ kusûru ebediyyen afv ettirmek, asla olmamış menzilesine tenzîl ettirmek üzere tahrîr edilir.

Ma'zeret-nâmelerde vâki' olan kusûr veyâ hatâyı tahfîf ve ta'dîl edecek sûrette îzâhâtta bulunmak, hüsn-i niyet, yâhûd tecdîd-i revâbit ve münâsebât u ta'zîme müte'allik ifâdât dermiyân

[134]

eylemek kusûr veyâ hatâ-yı vâki' in mûcib-i ta'zîr olduğu hakkında beyân-ı teessüf eylemek, beka-yı teveccüh hakkında ricâda bulunmak gibi şeylerin yazılması îcâb eder. Fakat beyân-ı ma'zeret edeyim derken yine ta'zîri mûcib olacak husûsâta yanaşmamalıdır.

Ma'zeret-nâmelerde ba'zân lâtife yazılabilir ise bu da münâsebeti olduğunda yazılır. Yoksa 'ale'l-'umûm ma'zeret-nâmelerde lâtife yazılmak uyamaz.

Demek oluyor ki ma'zeret-nâmelerin emr-i tahrîrinde mahâret lâzımdır. Dikkat edilmelidir. Çünkü kusûr-ı vâki' tashîh edeyim der iken bir münâsebetsiz fikra der-miyân edilir ki o tashîh teşdîd-i bürûdet yerine kaim olur.

Ma'zeret-nâme Numuneleri

Bir Dosta Bir Mübâhase-i Şedîdeden Sonra Ma'zeret-nâme

Sinnimizle tev'em demek olan hukuk-ı kadîmemiz dün cereyân eden bir mübâhase-i şedîde arasında hasbe'l-beşeriyye tefevvüh edilen birtakım elfâz-ı nâ-lâyika ile pâ-mâl olma derecelerine geldi. Evet, kalb-i 'âlnizi rencîde eyledim. Fakat müfârekattan sonra bu elfâzı bu hâl-i nâ-revâyı düşündükçe kendi kendime ta'n u teşnî' eyledim. Evet, 'afvı kabûl olunmaz bir mertebede hatâda bulundum. Lâkin bu-

[135]

gün huzûr-ı 'âlnize gelip o kusûr u hattîyâtıma nedâmet ve istirhâm-ı 'afv-ı 'âtıfeyliyorum. Kusûrumu 'afv buyurmaz mısınız? Ümîd-i kavîm vardır ki bu gibi hattîyât-ı 'âcizâne sâha-i vicdân-ı mübâreklerine asla fûrce-yâb-ı duhûl olamaz. Binâberîn bu bâbdaki hatâyâ-yı vakı'amın 'afvıyla teveccühât-ı vâlâlarının bekasını ricâ, bunu mübeşşir kerem-nâmelerinin intizârında bulunduğumu 'arz eylerim.

Cevâbı

Beynimizde cereyân eden mübâhasât-ı şedîde esnâsında asla memûlüm olmadığı sûrette hakk-ı 'âcizîde tefevvühât-ı galîzede bulunmanız mûcib-i mezîd-i teessüf-i 'âcizî olduğunu i'tirâf eylerim. Şeref-vârid olan kerem-nâmenizde izhâr-ı nedâmet ve isti'fâ-yı ma'zeret edilmiş ve zâten iki ahibâb, iki kardeş beyinde bu gibi tefevvühâtın vukû'u sâde lâfzî olup sâha-i vicdâna dâhil olamayacağından ve fakat bu gibi hâlât-ı nâ-revâyâ bir daha mahall bırakılmamak üzere iş'âr-ı vâlâları vechle tefevvühât-ı mezkûre tayy u imhâ kâmilen unutulmuş olduğunu beyân ile mahabbet-i hâlis-ânemizin ke'l-evvel istimrârını 'arz ile teveccühât-ı birâderîlerinin dahi bekasını ricâ mu'arızında takdîm-i cevâb-nâmeye mübâderet kılındı.

[136]

Uzun Müddet Mektûb Yazılamayan Bir Zâta Ma'zeret-nâme

Çoktandır zât-ı 'âlîlerine takdîm-i 'arızada kusûr ediyorum. Bundan dolayı bendenizi muâheze edersiniz. Hem de kendinizi bu bâbda haklı bulursunuz. Fakat bendeniz son takdîm eylediğim mektûbu müte'âkıb bir hastalığa dûçâr olarak şimdiye kadar esîr-i firâş-ı ıztırâb oldum. O hastalık, o ıztırâb idi ki bendenizi takdîm-i 'arızadan mahrûm eyledi. İnanınız ki hasta değil, emvât arasına karışsam hattâ mezâra girsem bile her ân hayâlîm muhibbânımı ziyaretten hâlî kalmayacağı gibi mezârımın üstündeki otlar, çimenler bile muhibbânımın nâmını kendi lisânlarıyla beyân ve tezkâr edeceklerdir. İşte bu bâbdaki kusûr-ı 'âcizânemi 'afv ile takdîm-i varak-pâreye mücâseret ve teveccühât-ı 'âlî-i kerîm-ânelerinin bekasını ricâ eylerim.

Meşguliyetten Nâşî Müddet-i Medîde Mektûb Yazılamayan Bir Ahbâba Ma'zeret-nâme

Şeref-tevârüd eden o lâtif kerem-nâmelerinize cevâb yazamadığımdan dolayı ne derece cânımın sıkıldığına inanırsınız sanırım. Bu bâbda bendeniz de âsâr-ı müsâmaha vukû'unu yine kendim tasdîk ve i'tirâf

[137]

ederim. Fakat bu müsâmahamın esbâb-ı mûcibesi ancak meşâgil-i kesîre olduğundan nâşî muâheze buyurmamanızı ricâ eylerim. Evet, meşguliyetimi efendimiz pek bilmez. Ama inanmaz iseniz tahkîk buyurunuz. İşte ol vakt muâhezeden sarf-ı nazarla merhamet edersiniz. Maa'mâfih yine isti'fâ-yı ma'zeretle mâ-bihi'l-hayât telâkki eylediğim teveccühât ve mahabbet-i vâlâlarıyla dil-şâd buyurmanızı temennî ile hissiyyât-ı hâlisânemi takdîm eylerim.

Bir Mahalle Gidilerek Muvâsalat-nâme Yazılmadığından Dolayı

Bir Zâta Ma'zeret-nâme

Vâkı'â bendeniz kusûrumu mu'terifim. Diyârbekir'e gelince bir muvâsalat-nâme yazıp yollamak borcum idi. Çünkü mavsılda gerek zât-ı sa'âdetlerinden ve gerek sâir erkân-ı vilâyet ü mu'teberân memleketten gördüğüm hüsn-i mu'âmele ve ri'âyet-i sezâ-vâr şükr ü mahmidet olmakla bu vazîfe-i minnet-dârîyi tahrîren dahi ifâ etmek lâzımeden idi. Lâkin 'arîza takdîmine müsâra'at etmiş ola idim. Şimdiki gibi şeref-i müsâbakatı zât-ı 'âlîniz kazanamaz idiniz. İşte bendenizin tenbelliğim size böyle bir şerefi de kazandırmış olduğundan bu bâbdaki

kusûrumuzdan da istifâde buyurmuş oldunuz. Kerem-nâmenizi gayet lezzetle okudum. Mavsılda geçirdiğim

[138]

şerefli sâ'atleri tahattur ederek gözlerimden sirişk-i tahassür akıttım. Câmîü'l-müştâkîn olan Allah bizi yine hayırlısıyla kavuşturmaya kadîrdir.

Sırrı Paşa

İnkisâr-ı Hâtır Üzerine Nedâmeti Hâvî Ma'zeret-nâme

İki gün evvel takdîm eylediğim 'arîza-i 'âcizînin bir fikrasında kalb-i 'âlîlerini rencide edecek ba'zı makalât yazılmış olduğundan nâşî şu varak-pâremi takdîm ile isti'fâ-yı ma'zeret etmeye isti'câl ü şitâb eyledim. Evet, 'arîza-i mezkûreyi takdîm eylediğim sırada idi ki ba'zı ahvâl-i husûsiyye fikrimi perîşân eyledi. İşte fikrimin perîşânlığı zât-ı birâderîlerinin iğbirârını müstelzim olabilecek olan makalât-ı mezkûreyi tahrîr etmiş ve muahharan bi't-teemmül hâtırına tevârüd eylemiş ve ehass-ı âmâlîm ancak mahabbet ü teveccühât-ı vâlâları bulunmuş olduğundan dolayı istihâm-ı 'afva müsâberet eyledim. Mîr-i muhteremim! Taksirâtından nedâmet-i izhâr ile isti'fâ-yı kusûr edenler mazhar-ı 'afv-ı 'âtîfet olmaz mı? İşte bendeniz de o sûretle istihâm ve temennî ediyorum. Binâberîn 'afv-ı 'âlînizi mübeşşir kerem-nâme-i vâlâlarına şiddetle muntazır olduğumu 'arz ve bu vesîle ile de teveccühât-ı vâlâlarının bekasını ricâ eylerim.

[139]

İhmâl ve Hastalık Yüzünden Mektûb Yazılamayan Bir Ahbâba Ma'zeret-nâme

Epeyce müddetten beri takdîm-i 'arîza etmediğimden dolayı bendenizi ihtimâl ki ithâm buyurursunuz. Fakat ithâm buyurmadan evvel bu bâbdaki ma'rûzâtımı istimâ'a mürüvvet buyurunuz. Mîr-i muhteremim! Kalbim mahabbet-i vâlâlarına meşhûn olduğundan dâimâ takdîm-i 'arîza etmesi 'azminde ise de elem, kalbimin bu âzim-i kat'iyyesine mutî' olmadı. Vâkı'â biraz da tenbellik var ise de rahatsızlığım da mevcûd idi. Kalbim zât-ı 'âlînize her vakt 'arîza takdîm edilmesini istiyor idi. Lâkin muvaffakıyyet rû-nümûn olamıyor idi. Bu bâbda bendeniz yine kendime karşı mücrim olduğumdan nâşî zât-ı 'âlîlerinin dahi muâheze buyurmamanızı ve taksirât-ı vâkı'âmın 'afvıyla teveccühât-ı vâlâlarının bekasını ricâ eylerim.

Hakkında Küstâhlıkta Bulunulan Bir Zâta Ma'zeret-nâme

Geçende şeref-i mülâkatlarıyla kâm-yâb olduğum avân-ı sa'âdet iktirânda hakk-ı 'âcizide lem'a-pâş olan iltifât-ı teveccühât-ı âyâtlarının âsâr-ı celîlesinden olarak peder-âne vermiş olan nasâyih ü ihtârât-ı 'âlîlerine karşı vukû' bulan ve fakat hasbe'l-beşeriyye ilcâât-ı kalbiyyeden neşet eden

[140]

mu'âmele-i küstâh-ânemden dolayı teessüfümü 'arz ile izhâr-ı nedâmet ve isti'fâ-yı ma'zeret ve 'âtıfet eylerim. Şu varak-pâremi hâk-pây-ı vâlâlarına rû-mâl olarak isti'tâfına müsâ'ade-i celîlerini istirhâm eder ve bu bâbda tekâsir-i bende-gânemin mazhar-ı 'afv buyurulduğunu mübeşşir kerem-nâme-i 'âlîlerine müterakkıb olduğumu 'arz ile teveccühât-ı 'âlîlerinin bekasını ricâ eylerim.

Çoktan Beri Mektûb Yazamadığından Dolayı İ'tizâr-nâme

Sekiz günden beri size mektûb yazmak şerefine nâil olmayı düşünüyorum idiysem de bir türlü muvaffak olamıyordum hattâ bugün bile itmâma muvaffak olup olamayacağımı bilmiyorum. Ma'lûm-ı 'âlinizdir ki şimdi size bir mektûb yazmak bizim için küçük bir iş değildir. Bir zamânlar her vechle bu şerefe nâiliyyetinden dolayı müfterihim idim. Oldukça okunur bir mektûb yazmak için çok zamâna da ihtiyâcım yok idi. Fakat o zamânlar geçti. Şimdi size yazılacak mektûb için pek çok terlemeli, humretler içinde kalmalı. Muvaffak olur isem tesâdüf kabîlinden olacaktır. Bunun da sebebi evvelki gibi size yakın olmayıp uzak bulunmaktığımdır. Evvelleri yalnız sizden on dört, on beş mil mesâfe ötede olduğumu düşündükçe yazmaya hazırlanırdım. Bi'z-zât gördükçe bana başka bir hâl

[141]

vâki' olur idi. O vakt sizinle kemâl-i safvet üzere konuştuğumdan söylenen kelâmların o kadar i'tibârı olmazdı. Şimdi ise yalnız hayâliniz nazarımdan tecessüm etmekle müteselli oluyorum. Her ne kadar sizi düşünür isem de sizinle hayâliniz arasında yüz elli fersah mesâfe olduğu cihetle yalnız tahammül etmekten başka bir şeye mâlik olamıyorum. Bu cihetle ibrâz-ı gayret benim için biraz güççedir. Mektûblarım memnûniyyetinizi mûcib olsa da neye yarar? Bi'z-zât görüşmemiz ve beni elinizle bir okşayışınız uzaktan gelen birçok mahabbet-nâmelere fâiktir. Bâkî sıhhat ü 'âfiyet du'âsı vird-i zebânımdır efendim.

[142]

Ta'zîr-nâme

Ta'zîr-nâme demek tekdîr ve tevbîh mektûbu demektir. Bu misilli mektûbların tahrîri mahâret ve tebdîr-i fevka'l-âdeye mâlik olmaya tevakkuf eder. Zîrâ mündericâtı hadd-i ma'rûftan çıkar ise iğbirâra sebep olur ve ba-zân münâsebât ve hukuk-ı kadîmeyi esâsından imhâ eder. Ve ba-zân kin ve gayzı müstelzim olur. Bu sebebe mebnîdir ki ta'zîr derece-i kabâhâte göre yazılmalıdır.

Li-ecl-i zâlik derece-i kabâhati tecâvüz ederek ta'zîr edilir ise kabâhatli olan kimse tehzîb ve tashîh-i mizâca bedel ta'annüd ü muhatale ederek matlûb olan ta'zîrden bir netîce istihsâl edilemez.

Eğer sûret-i 'umûmiyyede ta'zîr ve tekdîr edilir ise bu sûretle ya haksızlıktan veyâhûd tebdîrsizlikten dolayı yine netîce-i matlûbe istihsâl kılınamaz. Bunun içindir ki birçok böyle tebdîrsiz ta'zîrler ifrât derecede edilen tevbîhler kat'î münâsebât-ı sebep-i müstakill olmuştur.

İşte ta'zîr-nâmeler evvel emrde lâtife tarzında makalât ile başlanılıp ta'zîri mûcib bahs intikâl edildikte bahs-i mûcib

[143]

ü't-ta'zîr kapalı bir sûrette beyân ve muhâtabın istitâ'a ve tefehhümü nisbetinde tekdîr edilmelidir. Zîrâ sûret-i nâzik-ânede edilen tekdîr insâna pek çok tesîr eder.

Ekseriyyâ görüldüğü vechle darb ile ıslah-ı nefis etmeyen kimseler nâzik-âne tekdîr ile ıslah-ı nefis, tehzîb-i ahlâk ederler.

Ta'zîr-nâme ile tevbîh-nâme beyninde epeyce fark vardır çünkü *tevbîh-nâme* ta'zîr-nâmeden daha şedîd olduğu tevbîh-nâmeler tesîr-i hâkim-âneyi muhtevî olur.

Ta'zîr-nâmeler ise böyle tesîr-i hâkim-âneyi hâvî olmaz. Bu sebebe mebnîdir ki bir büyük memûr ma'iiyyetini tevbîh eder. Bir peder oğlunu tevbîh eder. Bu bâbda yazılacak mektûblara tevbîh-nâme denilir. Ta'zîr-nâme denilmez. Ta'zîr-nâme hissî olan ahhâba yazılacak ta'zîr-nâmelerde en birinci gözetilecek mâtde bi'l-âhire mahabbeti yenileyebilecek bir yol, bir müsâ'id bulunmalı. Bunun içindir ki ta'zîr-nâmeler mahabbetli sözler, ma'kul bürhân ve delîller ile nihayetlendirilmek îcâb eder. Yoksa hiddet ü garaziyyeti müstelzim olacak

sözlerle hitâm verilmemelidir. Vâkı'â tevbîh-nâme buralara hâcet yok ise de bunda da ifrât dereceye gitmemelidir. Çünkü insânın hilkatén hâiz olduğu noksân her şâyân-ı takdîr olanın âlet-i müdâfa'asıdır. Maa'mâfih münâsib sûrette tevbîh ü tekdîre bir kimsenin bir şey diyememesi ise emr-i tabî'îdir. İşte buralara dikkat edile, ol sûretle kaleme alınması muktezîdir.

[144]

Ta'zîr-nâme Numuneleri

Hüsn-i Harekâta Bulunmayan Bir Çocuğa Pederi Tarafından Ta'zîr-nâme

Hakkında şimdiye kadar ne türlü çalıştığımı, emr-i istirâhât ve temîn-i istikbâlin, sa'âdet-hâlin, iktisâb-ı 'ilm ü ma'ârif etmekliğin için ne mertebe gayret ettiğimi sen de inkâr etmezsin ya? Ben tahsîl-i 'ilm ü ma'ârif eylemiş, teveccüh-i 'umûmîye mazhar olmuş bir evlâd babası olacağımı ârzû eder ve o yolda kendimi tanır idim. Heyhat ki bu fikir, bu ümîdim pek yanlış imiş. Çünkü bu kere üstâdınızdán, hâceniz efendiden aldığım tezkîrede hakkınızda şikâyat-ı 'azîmeyi muhtevî idi. Bilir misin bu tezkîre ne kadar canımı sıktı! Az kaldı ki senden büsbütün nefret etmek, ismini bir daha yâd etmemek derecelerine geldim. Ben seni çalışıyor, ihtârâtımı ısga ediyor, emrim dâiresinde hareket ediyor zannıyla seni seviyor idim. Hâlbuki sen! Külliyyen bunların mugayiri harekette bulunuyor imişsin. Ben şimdi seni nasıl sevebilirim? Ben çalışıyorum, ârzû ettiğin gibi bir evlâd olacağım der idin. Demek ki bu sözlerinle beni iğfâl etmek istiyor idin. Öyle mi? İşte hâcen efendiden tehzîb-i ahlâk ederek teveccühüne

[145]

mazhar olduğuna dâir tezkîre gelmeyince seni asla sevmeyeceğim. Hattâ ta'tîl günlerinde bu harekâtınla hâneme geldiğine bile rızâm yoktur. İşte bu ihtârâtımı dikkatle mütâla'a et ve ten-perverlikten ferâgat eyle. Benim ve hâcen efendinin teveccühlerini, mahabbetlerini celbe çalışmanızı peder-âne size ihtâr ederim.

Bir Sipârişin 'Adem-i İcrâsından Dolayı Bir Zâta Ta'zîr-nâme

Oraya esnâ-yı 'azîmetinizde ... Bey'e verilmek üzere zât-ı 'âlîlerine bir mektûb tevdi' etmiş ve mezkûr mektûb mündericâtının ehemmiyyeti hasebiyle sür'at-i lâzîme ile mûmâ-ileyhe teslimine himmet buyurmanızı tekrâr tekrâr ricâ ve ihtâr etmiş idim. Hâlbuki mîr-i mûmâ ileyhten bu kere aldığım mektûbda mezkûr mektûbun gelmediğinden bahsle beyân-ı ser-zeniş ediliyor. Efendim! Bu mektûbu zât-ı 'âlînize verdim de hatâ eyledim. Yoksa bu mektûbun

mahalline teslîmi sizce ‘azîm bir külfet ü meşakkati mi mûcib oldu? Eğer bi’z-zât tevdî’ ve teslîm uyamıyor idiyse de ya burada kabûl etmemenizi beyân etmek veyâhûd orada bir diğeri vâsıtasıyla irsâl edilmek lâzım gelmez mi idi? İşte bundan dolayı size gücendiğimi beyân ederim çünkü bu mektûbu size vermekliğin bendenizce sür’at-i teslîm fikrine mübtenî olduğu hâlde bi’l-’aks bâdî-i mahcûbiyyet

[146]

ve şerm-sârî oldu. Binâberîn mezkûr mektûbu hemân mahalline irsâl etmenizi beyân ederim.

İstifsâr-ı Hâtırda Bulunmayan Bir Ahbâba Ta’zîr-nâme

Avân-ı sabâ ve timizden beri beynimizde kesb-i istikrâr etmiş olan mahabbet-i kadîme ilcâsıyla taraf-ı ‘âcizîden her hafta denircesine takdîm edilen mekâtîbe bilmem ne sebebdendir ki cevâb vermiyorsunuz? Eğer darıldınız ise esbâbını bildirmek lâzım değil midir? Böyle sükûnetle imrâr-ı evkat mugayir-i kanûn-ı uhuvvet değil midir? Bir kere “Ne ‘âlemdesin? İyi misin? Hasta mısın?” diye sormuyorsun. Artık mektûb göndere göndere usandım çünkü sizden bir sûretle mukabele göremiyorum. Bunun için bu mektubuma da cevâb vermezseniz bunun son mektûb olacağını ‘arz ederim. Bendeniz mahabbet-i birâderîlerini rûhuma gıdâ bilir iken bu yolda mu’âmele ve hareketinizden mütehassıl kederimi ancak mahabbetiniz ta’dîl edebilir. Bâkî mahabbet efendim.

Diğeri

... aydan beri mektûbunuzu alamıyorum. Evvelleri böyle sükût eden bir ahbâba vefâsız, sadâkatsiz lâkablarını vererek nihâyetsiz

[147]

ser-zenişler, haddsiz ta’zîrlere koyulur idiniz. A! Ya bu mu’âmelenize sebep ne oldu? Yoksa hasta mısınız? Bilmez misiniz ki ‘âcizleri sâdık arkadaşımız, vefâ-şi’âr bir birâderiniz bu sükûnetinizden mükedder, mahzûn olur? Yoksa büsbütün habl-i uhuvveti koparmak mı istiyorsunuz? Doğrusu bu hareketinize şaşmaktan mâ-‘adâ bir şey diyemiyorum. Düşünüyorum, teemmül ediyorum, esbâb-ı mûcibe olmak üzere zihnimde bir şey bulamıyorum. Biraz ihmâlcî olduğunuzu bildiğimden mektûb göndermeyişinizi ihmâlinize haml etmek daha doğru bir hükm oluyor, artık ihmâli bırakınız. Mektûb gönderiniz, o tatlı kerem-nâmeniz bana gıdâ-yı ruhtur, bâkî devâm-ı mahabbet.

Bir Dostun veyâhûd Akrebâdan Birinin Müddet-i Medîde Gaybûbetinden Şikâyet
Zımnında Ta'zîr-nâme

Epeyce bir müddettir sizi görmek şerefiyle müşerref olamıyoruz. Bu kadar vakttir gözükmemenize, bizi şeref-yâb-1 mülâkattan mehcûr etmeye 'acabâ bir sebep mi vardır? Eğer meşguliyyet denirse bu hâl cümlemizde de hükm-fermâ olup meşguliyyetin mâni'-i mülâkat olamayacağı dahi bizce müsellemler olduğundan bu ma'zeretten sayılamayacağını şimdiden 'arz ederim. Teşerrûf etmeyeliden beri beyne'l-ehibbâ birçok havâdis sâha-ârâ-yı zuhûr oldu. Fakat mahzâ sizi merâkta

[148]

bırakmak üzere bunları yazmaktan sarf-1 nazar eylerim. İşte mülâkatınız şerefinden mahrûm kaldığım için mahzun u mükedder olduğumu 'arz ile bu bâbda teşrîf buyurulmasını ricâ eylerim.

Bir Peder Tarafından Oğluna Tekdîr-nâme

Oğlum!

Mektebde tenbel, haylâz çocuklara refîk olarak imrâr-1 evkat ettiğini duydum, teessüf ettim. Hele vâliden o derece mükedder oldu ki tesliyetten 'âciz kaldım. Yaşım on beş olduğu hâlde henüz beşinci sınıftasın. Hayvânât bile sa'y u gayreti sâyesinde terakki ediyor, kendi levâzımını kendi 'ilmiyle istihzâr ediyor. Yazık değil midir ki senin gibi sinn-i sa'ye gelmiş bir çocuk 'atâlet ü batâlet içinde kalsın. Şahâdet-nâme alacaksın. Bu cihetle artık tebdîl-i harekât etmek lâzımdır. Her zamânda bâ-husûs zamânımızdaki tedrîsât-1 evveliyyedeki gibi tehir kabi'l-i ta'mîr değildir. Şimdi çalışmadığın hâlde ileride mesâlik-i mevcûdeye duhûl için her türlü kapıları mesdûd bulursun. Oraları erbâb-1 zekâ ile doldurulur, onların vücûdu câhiller için bir seddir, çalışmayanlar oradan geçemez. Büyük zâtlardan biri "Tenbel, erbâb-1 hayâtta ma'dûd değildir, meyyittir ki defn olunamaz." demiştir. Bu söz senin gibi vaktini beyhûde geçiren

[149]

erbâb-1 belâhet içindir. Erbâb-1 'akl u basiret her şeyi 'âkılâne yapar, çalışır çabalar. Çalışmanın insâniyyet için 'âdetâ bir gıdâ olduğunu bilir. Çalışkanlar çalışmadan mahrûm olunca yaşayamazlar. Onların en mühim vazîfeleri her vakit için sa'y u gayrettir. Bir gün gelecek ki mehâlik-i hayât içinde sana rehberlik edemeyeceğim. Sen güzer-gâhta erbâb-1 mesâ'îye tesâdüf

edeceksin. Lâkin onlar senin câhil, çapkın olduğunu anlar anlamaz seni terk edecekler, senin yanında hevesât-ı reddiyyeni uyandıracak arkadaşlar eksik olamaz. Bunlardan ba'zıları senin gibi hafif meşreb, ba'zıları da hâl ü etvâr-ı evbâş-ânenden müstefîd olacak dalkavuklardan 'ibâret olacak. Bu 'asırda terbiyeye, ta'lîme, bâ-husûs ahlâk-ı haseneye temâyül etmez isen senin için her türlü beliyenin hâzır olduğuna i'timâd eyle. Bütün hayâtımı fedâ ederek kazandığım haysiyyeti karartacak ve bıraktığım servet-i cüziyyeyi mahv edeceksin. Ondan sonra ise herkesin yanında muhakkar, hattâ sana sû-i emsâl olan muhibbânın yanında bile mahcûb kalacaksın. Bu işittiklerinin cümlesi sana sert gelecek, zîrâ sen tenbelliğin sû-i hareketin ne gibi felâketleri intac ettiğini bilmezsin. Fakat seni düşündürmek için bu efkâr-ı müdhişeyi 'arz etmek benim vazîfemdir. Peder oğlunun sa'âdetini ikmâl vazîfesiyle mükellef olduğundan ben de seni tarîk-i sa'y u gayrete getirmek için her

[150]

türlü vesâite mürâca'atta haklıyım. Düşün! Ananın, babanın sarf ettiği emekleri der-hâtır et. Sû-i hareketin 'âdeta küfrân-ı ni' mettir. Teessüfümüz bizim için değil, senin içindir. Daha vakt var, bizi memnûn edecek vesâite mürâca'at eyle. Ya'nî çalış; pederinin, vâlidenin âğuşuna atılmaya lâyık bir ferzend olmaya sâ'î ol. Seni çeşm-i meserretle görmeyi ârzû eden vâlideynini mahzûn eder isen nâdim olursun.

[151]

Tavsiye-nâmeler

Tavsiye-nâmelerin ehemmiyyeti ve kıymeti hakîkaten şâyân-ı nazar bir derece-i mühimmededir. Zîrâ tavsiye kılınacak kimsenin ahlâk-ı hasene, etvâr-ı müstahseneden bahsedileceğinden -daha doğrusu- o şahsın hâl u ahvâline nev-'ummâ tekeffül edilmiş olacağından nâşî bu tavsiyelerde dikkat edilmek îcâb eder.

Çünkü bir şahsa bir tavsiye-nâme verilip de muahharan o şahsın seyyiât-ı hâli tezâhür eylese tavsiye veren zâtın mahcûb ve izhâr-ı nedâmet etmesi tabî'î olur.

Tavsiye-nâmelerde dört rûkn vardır ki bunlar da ta'rîf, sitâyîş, iltimâs, ricâ-yı mahabbettir.

Ta'rîf: Tavsiye edilecek kimsenin zâtını, şahsını, emelini, istediği işi beyân etmektir.

Sitâyiş: Tavsiye-nâme gönderilen zâtın hüsn-i ahlâkı, kesret-i lûtfu, ehl-i perverliği tarz-ı lâtifte beyân kılınmalıdır.

İltimâs: İstenilen şeyin sür'at-i husûlüne himmet ve mu'âvenet ricâ edilmektir.

[152]

Ricâ-yı Mahabbet: Bu rûkn ba'zı tavsiye-nâmede yazılmaz. Bunun için münşîlerin bir kısmı bu "ricâ-yı mahabbet"i erkân-ı tavsiyeden addetmemişlerdir.

Fakat bu 'âcize kalır ise bu "ricâ-yı mahabbet" rûkndür. Yazılması dahi tavsiyenin netîce-i hasene bahş eylemesine sebep olur. Maa'mâfih bu tavsiye-nâme zamân u hâle tâbi' olduğundan tavsiye edilen kimsenin şân u hâline, ahlâkına göre yazılmak lâzımdır. Husûsiyle mufassal yazılmayarak muhtasar sûrette tahrîr edilmesi îcâb eder. Bir de tavsiyede ifrât edilmek asla uyamaz çünkü ânifen dahi beyân kılındığı vechle tavsiye eden zât için bu tavsiyeden dolayı dâimâ bâr-ı mesuliyet ma'rûz olur. Ma'a-hâzâ esâsen tavsiye-nâme tavsiye edilecek şahs medh ü sitâyiş ve tavsiye olunan işe yarar olduğunu beyân etmek demek olduğuna binâen buraları lâyıkiyla nazar-ı dikkate alınarak yazılmalıdır.

Eğer böyle bir tavsiye bir makam-ı resmiyyeden verilir ise tavsiye-nâme "**şahâdet-nâme-i resmî**" demek olur. Şurası da vardır ki asıl tavsiye tüccârânın bir tâcire vermiş oldukları tavsiyelerdir. Zîrâ bir tâcirin bir şahsa vermiş olduğu tavsiye-nâme "**i'tibâr mektûbu**" mesâbesinde de olabilir -ki bu mektûblar aşağıda beyân olunacaktır- işte bu tavsiyelere de son derece dikkat edilmelidir. Her ne hâl ise tavsiye-nâmeler, tavsiye edilen kimsenin

[153]

eline verilir ve ekseriyyâ açık ya'nî zarfı kapatılmış olmayarak i'tâ edilir.

Tavsiye-nâme Numuneleri

Bir Memûriyyete Ta'yîn İçin Bir Büyük Zâta Tavsiye-nâme

Zâten ba'zı vilâyet mektûbculuğu ve mutasarrıflık vekâletleri gibi hidemât-ı mesbûkasından sonra memleketi olan ... mahallden aldığı da'vet-nâme üzerine bi'l-hâssa mahabbet-i vataniyye sâikasıyla kabûl eylemiş olduğu oranın ... baş-kitâbetinde iken vücûdca dâimî yazı işinden müteessir bir za'f-ı 'ârîzînin ilcâsıyla o meslekten çekilmeye mecbûr olmuş olan izzetli ... Beyefendi bendelerinin mutlaka nezd-i 'uhde-i hıdvîlerinin sâbit olmuş olacağı

mezcûm görünen kuvve-i kalemiyyesiyle bi'l-vücûh mütenâsib olan fikr ü rüyeti üzerine burada 'arz-ı temînâta lüzûm ve ihtiyâc görülemez ise de maa'mâfih dâ'ileri mahall-i mezkûrda bulunduğum zamân kendisinin reyen ve fi'len her türlü müessir hidemâtını görmüş olduğum misillü sa'ye lûtf u inâyet-i celîle-i dâverîlerinde ârzû ettiği meslekçe vukû'-ı mes'udiyetine müterâkiben müddet-i medîdeden beri burada çekmekte olduğu ma'îşet-i mezâyikasının mübreme-i fevka'l-âdesine kesb-i vukuf eylediğim için tabî'î bir sâika-ı kalbiyye ile hakk-ı 'âcizânesinde merhamet-i

[154]

celîle-i âsaf-ânelerini temennîye vicdân-ı dâ'iyânemde hakîkaten mecbûriyyet hisseylediğimden ve böyle hidmet-i devlette hâiz matlûbe-i sâdikane ibrâzına müsta'idd olan bir dirâyet-kâr bendelerinin sâye-i me'âl-i vâye-i cenâb-ı şehen-şâhîde bahtiyâr olmasını ise elbette en ziyâde efendimiz hazretlerinin kalb-i sâmîleri takdîr buyuracaklarını zâten bildiğimden bu esâslara ibtinâen mûmâ-ileyh köleleri hakkında müşâhedeten 'arz-ı şehâdetle artık pek mümtedd olmuş bulunan yes ü ıztırâbının lûtfen de bir hâl-i mes'udiyete tahvîli husûsuna müsâ'ade-i sâmiyye-i dâver-i efhamîlerini hâsseten temennî ve istirhâm ederim.

Bir Peder Tarafından Büyük Bir Zâta Tavsiye-nâme

Mütekaddim-i 'arîza-i 'âcizî ... Efendi bendeleri bundan ... mukaddem ... mektebden birinci olarak çıkıp müte'âkiben umûr-ı tahrîriyyede bulunup şimdiye kadar dahi vezâif-i mevdû'asını bi-hakkın îfâ ile teveccüh-i 'umûmîye mazhar olmuş ve fakat tâli'-i nâ-sâz-ı terfiyye hâline mâni' ve terakkisine hâil bulunmuş olduğundan nâşî feyz-yâb olamamış ve kendisi ise kesîrû'l-'ıyâl, muhtâc-ı 'avâtîf-ı bende-gândan olmakla hâk-pây-i sâmî-i kerîm-ânelerine rû-mâl ve himâye-i rahîm-ânelerine dehâlet şerefiyle kâm-rân olmak emniyye-i hâlisesiyle ol cânib-i şeref câlîbe i'zâm kılınmıştır. O menba'-ı 'âtîfet ve 'inâyetten cür'a-yâb büyüttürülmesine

[155]

müsâ'ade-i celîle-i rahîm-ânelerinin şeref erzâmı istirhâmına mücâseret eder ve bu vesîle-i cemîle ile dahi neyyir-i teveccühât-ı me'âlî derecât-ı vâlâlarının mûmâ-ileyh bendeleriyle berâber fark-ı 'abîd-ânemizde beka ve istikrârı temenniyyâtına mücâseret eylerim.

Mektebden Yeni Çıkmış Bir Zâbite Mu'âvenet Zımında 'Askeriyyeden Bir Zâta Tavsiye-nâme

Bu sene-i mübâreke Mekteb-i Harbiyye-i Şâhânedan bâ-şahâdet-nâme çıkararak ol cânib-i şeref câlîbe memûr edilip bu kere ‘azîmet eden mütekaddim ‘arîza-i ‘âcizî ... taburunun ...inci bölüğü mülâzım-ı sânisî ... Efendi bendeleri ta’allukat-ı ‘âcizîden olup gerçi zekâvet ü dirâyeti var ise de ‘âlem-i ‘askerîye henüz girmiş mübtedîlerden bulunduğu cihetle her hâlde hakkında sahâbet ü himâyet-i ‘aliyye-i bî-kes-perverîlerinin bî-dirîg buyurulması husûsuna olacak lûtf-ı ‘âlî bendenize demek olduğundan her hâlde muntazır-ı lûtf u ‘âtıfetleri olduğumun ‘arz u beyânı hâtır-ı vâlâlarının istifsâr u teveccühât-ı kerîm-ânelerinin beka vü istikrârı ricâsına vesîle-i hasene ittihâz kılındı efendim.

[156]

Bir Büyük Zâta Bir Zâta Mu’âvenet İçin Tavsiye-nâme

Erbâb-ı ‘irfâna mahabbet-i âsaf-âneleri ber kemâl olduğunu bildiğim için hakikat İstanbul’da bile misli nâdir bilinen bir zât-ı ma’ârif simâtı efendimize ‘arz u tavsiye etmek isterim. Geçen sene Ankara’ya gelir iken bu zât-ı şerîf ile Merzifon’a mülhak bir karyede rastgele mülâkat etmiştim. “Leyletü’l-kadr hayr mine’l şehri” misdâk-ı ‘âliyyesince gerçekten bin geceye bedel olarak o karyede geçirmiş olduğum bir leyle-i mübârekenin zevk ü rûhânîsi hâlâ dimâğ-ı cânda bâkî ve gönlüm o sohbet-i rûh-perverin hasret-keş ve müştâkıdır. Bu zât Merzifon’un en ileri gelir bir hanedânına mensûb ‘ulemâdan, şu’arâdan dedezâde fazîletli Mehmed Hilmi Efendi dâ’ileridir ki sohbetinden hakikaten istifâde ve istilzâz olunur bir fâzıl-ı bî-nazîrdır. Fâzıl-ı mûmâ-ileyhin dünyaca bir emeli olup olmadığını bilemez isem de metâlib-i dünyeviyyesi olduğu hâlde onları da teshîl ü ve tesviyeye ‘ulûl himmet-i mekârim-i menkabet efâzıl-perverîleri kâfil ü kâfidir. Binâen-‘aleyh ona dâir bast-ı mukaddimât-ı niyâz-kârâneye ihtiyâc göremedim. Bir sâdik ve kadîm bendenizin ma’rûzât-ı hâlisesi nezd-i devletlerinde mültefit ve mesmû’ olur ümîd ü vâsıkıyla tasdî’a ictisâr eylerim.

Sırrı Paşa

[157]

Diğeri

Müddet-i ‘arifiyyesinin inkizâsına mebnî bu kere Der-sa’âdet’e ‘avdet eden Ankara vilâyeti merkez nâibi sâbık faziletli Ömer Hulusi Efendi dâ’ilerinin huzûr-ı fâizü’l-nûr veliyyü’n-nâ’mîlerinde ‘ilm ü fazl ve takvâsından bahsetmeyi ma’lûmı i’lâm kabîlinden ve binâen-‘aleyh tasdî’ât-ı beyhudedan ‘addeylerim. Bende-i dîrînelerinin efendi-i mûmâ-ileyh ile

refâkat-i ‘âcizânem ilk def’a olarak burada vukû’ bulmuş ve bu refâkatin müddeti de pek az sürmüş ise de gerek bu az müddet zarfında bi’z-zât vukû’ bulan meşhûdât gerek sikattan vukû’ bulan mesmû’ât-ı kem-terâneme nazaran bâb-ı vâlâ-yı meşihat-penâhîleri el-hakk iftihâra sezâ bir vücûd-ı kâmil daha yetiştirmiş olmasından dolayı şâyân-ı tebrîktir. İşte bu ‘abd-i ‘âcizin meşhûden ve simâ’an hâsıl ettiği vukuf üzerine min gayr-i haddin efendimize ‘arz edeceği bir söz var ise o da bu kavî-i sâdıktan ‘ibârettir. Bu misilli erbâb-ı istihkak hakkında bî-dirîg ve sezâ-vâr buyurulan eltâf-ı celîle-i ehl-perverîlerinin efendi-i mûmâ-ileyh dâ’îlerinin ez ser-i nev hisse-mend olacağı bî-iştibâhtır. Bâkî...

Sırrı Paşa

[158]

Büyük Bir Zâta Tavsiye-nâme

... sancağı ... kalemi hulefâsından işbu ‘arîza-i ‘âcizânemi takdîm eden ... Efendi köleleri geçende münhall olmuş bulunan ... mahall-i memûriyyeti için mahallinden bi’l-intihâb bâ-mazbata makam-ı sâmi-i âsaf-ânelerine ‘arz edilmiş olduğu hâlde nasıl ise vilâyetçe oraya bir başkası ta’yîn ü i’zâm buyurularak kendisi meyûs u mahzûn kalmış olduğundan ve mûmâ-ileyh bendeleri ise manzûr olmuş bulunan ba’zı âsâr-ı kem-teri üzerine taraf-ı ‘âcizâneme mahabbeten gaibâne mektûblar yazarak izhâr-ı muvâlât u i’lân-ı muvâhât eylemekten başka oraca birtakım işlerimin teshîli husûsunda da pek çok gayretler sarf etmiş kadir-şinâs bir bendeleri olduğu gibi almakta olduğum mektûblarının mündericâtı da memûriyyet-i mezkûreye kifâyetini göstermekte bulunduğundan zâhirde gerçi huzûr-ı sâmi-i âsaf-ânelerine böyle bir şefâ’at ‘arz edebilmek için hâl u mevki’-i kem-terânemin hiçbir müsâ’ade ve isti’dâdı olmasa bile efendimiz hazretleri gibi ser-mâye-i ma’ârifin en büyük hisse-dârı ve o şeref celîl-i ser-âmedî iktizâsınca az çok o ser-mâye-i nâ-mütenâhiye taraf nisbeti olanların da bi’t-tab’ muhibb ü hâmî-i fazilet şi’ârı bulunan bir sâhib-i ‘arifân vâsiü’l vicdânın ‘ind-i

[159]

sâmîsinde insâna insân haysiyyetini verdirecek ve sözünü de ona kabûl ve telâkki ettirecek şey zâhir beyinlerin efkârınca yalnız resmî rütbelere ve i’tibârî mevki’lere münhasır kalamayacağı tasavvuru bu bâbda kalb-i memlûk-âneme pek kavî bir hiss-i mücâseret ilka ve telkîn eylemesiyle şu hâlde lûtfen mûmâ-ileyh köleleri hakkında bir ‘âtıfet-i mahsûsa ifâsına müsâ’ade buyurulacak olur ise ber-vech-i ma’rûz kendisinin hakk-ı ‘âciz-ânemdeki mesâ’î-i

vâkı'a-i hayr-hâh-ânesine mukabil şefâ'at-i kem-terânemin semeresini görmüş demek olacağından dolayı en ziyâde hâiz-i minnet ü meserret olacak taraf elbette kalb-i 'âciz-ânem demek olacağını 'arz u beyâna ictisâr eylerim. Bâkî fermân.

Esbak Haleb Mektûbcusu

'İzzet

Bir Tavsiye-nâme

Mütekaddim nemîka-i senâ-verî ... Efendi birâderimiz akrabâ-yı 'âcizîden olup şeref-i musâhabet 'âlîleriyle teşerrüf etmek üzere ol cânib-i 'âlîye 'azîmet etmiştir. Mûmâ-ileyhin tavsiyesi bahsinde tûl u dırâz temhîd-i mukaddimât ile tasdî'adan sarf-ı nazar eylerim. Mûmâ-ileyh birâderimizin musâhabetten zât-ı 'âlîlerinin memnûn olacağından emînim. Buna da 'arz-ı iştirâk ile kesb-i mefharet ederim. Bâkî uhuvvet.

[160]

Diğeri

Taraf-ı kemteriye münâsebet sıhriyyesi olup bu kere vilâyet-i celîleleri dâhilinde ... kazâ nüfûs memûrluğuna ta'yîn buyurulan ... Efendi bendeleri ashâb-ı sadâkat u istikametten olmakla ezher cihet-i te'atufât-ı celîle-i hazret-i hıdîvîlerine şâyeste olduğundan hakkında eltâf u 'inâyât-ı celîle-i eframîlerinin şâyânıyla bende-i der-muhrîdelerinin ez-ser-i nev çerâğ u minnet-dâr buyurulması istihâmı revnak-bahş-ı 'uyûn-ı iftihârım olan mahâsin-i teveccühât-ı 'utârid nişânlarının bekası istircâsına bir vesîle-i müstahsene ittihâz olunarak ol vechle berât-ı 'ubûdiyyetimin tevdîdi istid'âsına cüret kılındığı muhat-ı 'ilm-i 'âlî-i veliyyü'n-na'mîleri buyuruldukta.

Bir Hizmetçiyi veyâ Bir Kâtibi Bir Zâta Tavsiye

İşbu 'arîza-i 'âcizîyi nazar-gâh-ı 'âlîlerine 'arz u takdîm eden ... bendeleri mukaddemâ ... Efendi'nin hizmet-i kitâbetinde birçok müddet istihdâm olunup vazîfe-i mevdû'asını kemâliyle îfâ ederek hoşnûdiyyet ve teveccühünü celb eylemiş ve fakat bu aralık açıkta ve hâl-i zucrette kalmış olmakla ma'iyet-i 'âliyyelerinde hâline münâsib bir hizmetle tesrîrine 'inâyet-i vâlâlarının şeref erzân buyurulması ricâsını

[161]

cân u cihândan mu'azzez bildiğim teveccühât-ı vâlâlarının bekası temenniyyâtına zerî'a-i hasene ittihâz kılındı.

Bir Adamı Bir Memûriyete Kayırmak İçin Tavsiye-nâme

Mütekaddim varak-pâre-i 'âcizî ... Efendi bendeleri müddet-i medîdeden beri hasbe'l-kader açıkta kalarak hâl-i sefâlet ü mezâyıkaya dûçâr olduğundan bahsle zât-ı 'âlî-i bende-perverîlerinin himâye-i kerîm-ânelerine ilticâ ve giriftârı olduğu hâl-i muztaradan tahlîsi husûsuna 'inâyet-i vâlâlarının şeref erzânını istirhâm zımında vesâtet-i 'âcizîye mürâca'at eyledi. Mûmâ-ileyh bendeleri müddet-i medîde refâkat-i 'âciz-ânemde bulunarak iktidâr, ehliyyet ve istikamet ve sadâkati mâ'lûm-ı 'âcizî olup binâberîn şâyân-ı 'avâtıf-ı bende-gân-ı sadâkat nişândandır. Ve Maa'mâfih müddet-i medîde açıkta kaldığından nâşî dahi acınacak bir hâle geldiği dahi sikattan alınan ma'lûmâtla kesb-i tahakkuk eylemiştir. Binâberîn mûmâ ileyh bendeleri himâye-i kerîm-ânelerine alınarak her hâlde hâline ve iktidâr u ehliyyetine mütenâsib bir memûriyyetle çerâğ ve ihyâ buyurulmasını sûret-i mahsûsada ricâ eder ve ehâsin-i teveccühât-ı kerîm-ânelerinin bekası ricâsını bu vesîle-i cemîle ile de tekrâr eylerim.

Bir Mekteb Müdîrinden Diğer Mekteb Müdîrine Tavsiye-nâme

... memûriyyetle ol cânib-i 'âlîye 'azîmet eden ... beg-zâde hâmil-i

[162]

varak-pâre-i 'âcizî ... Efendi bendelerini zât-ı 'âlîlerine takdîm ile kesb-i mübâhât ederim. Mûmâ-ileyh bendeleri mekteb-i 'âcizî ...ncı sınıf ezkiyâ-yı talebesinden olup iktidâr u ehliyyeti, zekâ-yı fevka'l-'âdesiyle mu'allimlerinin ve 'âcizlerinin teveccüh-i mahsûsasına mazhar olmuş bende-gândan bulunmuş olmakla mûmâ-ileyhin mekteb-i 'âlîlerine kayd u kabûlünü ricâ ve böyle bir zekî ve fatîn bir talebeye muvaffakiyyetinizi 'an samîmi'l-kalb tebrîk ile teveccühât-ı vâlâlarının bekasını ricâ eylerim.

Büyük Bir Zâttan Büyük Bir Zâta Tavsiye-nâme

Erbâb-ı hâcâtın tervec-i 'âmâlî için yaratılmış olduklarına şübhe olmayan zât-ı sâmi-i destûrîlerinin o râcih-i hâline münâsib bir iş bulmak emniyyesiyle 'azîmet etmiş olan mütekaddim 'arîza-i çakerî erbâb-ı ehliyyet ü iktidârdan ... Efendi'nin dahi lûtf u 'âtıfet bî-kes nevâzîlerinden vâye-dâr olacağına ümîd-vâr bulunduğumun 'arz u beyânı istibka-yı teveccühât-ı âsaf-ı eframîlerine zerî'a-i ittihâz kılındı.

Bir Seyyâh İçin Tavsiye-nâme

İltifât-ı ‘âlî-i kerîm-ânelerine şâyân ... Efendi’ye takdîm ile kesb-i fahr u mübâhât ederim. Mûmâ-ileyh buranın hanedân-zâdelerinden

[163]

asîl, necîb, müstakîm, gayûr bir bendeniz olup hikmet, riyâzî, târih gibi ‘ulûm ve fûnûna da bi-hakkın âşînâ ve bu sûretle musâhabetinden istilzâz ve istifâde edileceğinden nâşî zât-ı ‘âlîlerinin dahi teveccühâtını celbe muvaffak olacağını şübhesiz bilmekteyim. Mûmâ-ileyh hakkında îcâb eden mu’âvenât ve ‘inâyât-ı ‘âliyyelerinin şeref-i erzâmı husûsu ricâsını istibka-yı teveccühât-ı ‘âlîleri temenniyyâtına zerî’a-i ittihâz ile hatm-i makal eylerim.

Bir Zâtı Himâye ve Mu’âvenet Etmek Üzere Tavsiye-nâme

... memûriyyete ta’yîn buyurularak bu kere ol cânib-i şeref-i câlibe ‘azîmet etmiş olan ... Efendi bendeleri eshâb-ı iktidâr u ehliyetten bulunmuş olmakla şîme-i kadr-dânî ve ehl-i şînâsi-i kerîm-âneleri iktizâ-yı ‘âlîsınca mûmâ-ileyh bendeleri hakkında hüsn-i nazar-ı mekârim eser ‘inâyet-güsterîlerinin bî-dirîg buyurulması temenniyyâtıyla teveccühât-ı vâlâlarının bekasını istirhâm eylerim.

Bir Kumandana Bir Zâbiti Tavsiye

Hakk-ı ‘âcîz-ânemde ‘inâyeten şeref-i ibzâl buyurulmakta olan teveccühât-ı ‘âliyye-i kerem-perverîlerine magrûren mütekaddim ‘arîza-i çâkerî Yüzbaşı ... Efendi bendelerini tavsiyeye cüret eyliyorum. Mûmâ-ileyh

[164]

bendeleri sâye-i ma’ârif-vâye-i hazret-i şehen-şâhîde mekteb-i fûnûn-ı harbiyye-i mülûk-ânedden ... târihinde bâ-şahâdet-nâme çıkmış ve ... târihinde rütbe-i hâliyyesine nâil olmuştur. İktidâr cihetine gelince ma’lûm-ı ‘âlî-i kerîm-âneleri buyurulacağı vechle şâyân-ı taltîf bir derecede ise de ne çâre ki tâli’i şimdiye kadar yardım edememiştir. Erbâb-ı iktidârın himâyesi zât-ı ‘âlî-i kadr-dânîlerinin cümle-i hasâil-i merhamet-güsterîlerinden olmakla bunun dahi zîr-i himâye-i devletlerine kabûl ve terfî’i esbâbının istikmâl ü istihsâline bezl-i lûtf u ‘âtîfet buyuracaklarına ümîd-vâr bulunduğumu ‘arz ve bu vesîle-i cemîle ile de cân u cihândan

mu'azzez ve mukaddes bildiğim teveccühât-ı me'âl-i gayât-ı rahîm-ânelerinin bekası temenniyyâtına mucâseret eylerim.

[165]

Mekâtîb-i Mütenevvi'a

Bir Vâlideden Oğluna Mektûb

Geçen hafta gönderdiğim mektûbda ber tafsîl yazdığım vechle Hudâ bir daha emsâlini göstermesin, âmîn. Zuhûr eden harîk hân mânîmizi külliyyen mahv ederek el-yevm bir hasır üstünde yatıp kalkıyoruz. Hânemiz ve eşyâmız kâmilen muhterik oldu. Güç hâl ile cânımızı kurtarabildik. Gönlümüz ser-â-pâ keder, hüzn ile doludur. Ancak sizden mu'âvenet ümîdi gönlümüze ferah veriyor. Onunla müteselli oluyoruz. Evet, o ümîddir ki bizi çıldırmak derecesine getiren hüzn ü kederimizi ta'dîl ediyor. Ah oğlum, hâlimize bir kere vâkıf olsanız hüngür hüngür ağlar idin. O, vücûdu kuş tüyleri ile memlû yataklarda rahat edemeyen vâliden bugün bir 'âdî hasır üzerinde yatıyor. Pederin dahi yün şilteleri katı der iken şimdi o da hasır üstünde bulunuyor. Sevgili kardeşlerin de bu minvâl üzere sefâlette bulunuyorlar. Pederin harîk-i mezkûrdan husûle gelen kederden hasta olarak el-yevm pek ziyadesiyle

[166]

rahatsızdır. Yatağa düştü, tabîbe baktıracak, ilâç alacak paramız yok ki tedâvî ettirelim. Yalnız Cenâb-ı Allah'a gözyaşı dökerek sıhhat ve 'âfiyeti için du'âlar ediyoruz. Netîce-i merâm biz sana peder ve vâlidelik vazifesini îfâ ettik. Bu yaşa gelinceye kadar seni büyüttük, mükemmel sûrette dâyelerle besledik. Sefâlete düşmüş olan peder ve mâderine vazîfeten ne yapılmak lâzım ise sen de evlâdlık vazîfesini îfâ et. Bâkî cümlemiz gözlerinizden öperiz oğlum.

Bir Pederden Oğluna Mektûb

Dûçâr olduğunuz hastalıktan dolayı ne derece müteessif olduğum sizce de ma'lûmdur. Fakat bunu müte'âkıb i'âde-i 'âfiyet eylediğinize dâir aldığım mektûbum o teessüfümü mübeddil-i sürûr etti. Ne kadar sevindiğimi beyân zâiddir. Vâlidenizin hastalığınız zamânında eylediği lûtf u 'inâyeti makâm-ı şükranîyyette beyân ediyorsun. Oğlum! Vâliden şimdi mi sana lûtf ediyor? Daha 'âlem-i şahâdete gelmeden ve geldikten sonra hattâ bu yaşa kadar bî-çâre vâliden senin için ne meşakkatler çekti, ne derdlere katlandı bilir misin? Vâlidenin sana ne kadar şefkatli olduğunu bilmiyor musun? Bâkî gözlerinizden öperim oğlum.

[167]

Bir Da'vâ Vekiline Mektûb

İkamet-gâh-ı 'âlîleri mahkemesinde 'âcizleriyle biri beyinde bir da'vâ tahaddüs edip yakın zamânda da'vâ-yı mezkûrenin rüyetine mübâşeret kılınacağından ve zât-ı 'âlîlerinin iktidâr-ı kanûnîsi ve istikameti şöhreti ta buraya kadar münteşir olup herkes iktidâr ve istikametime meftûn olduğuna binâ'en da'vâ-yı mezkûrenin emr-i rüyetini zât-ı 'âlîlerine tevdi' etmek niyetindeyim. Da'vâ-yı mezkûre ise (Buraya esâs da'vâ ber-tafsîl yazılmalıdır.) 'ibârettir. Eğer der-uhde buyurulacak olur ise memnûniyyet-i 'âcizîyi mûcib olacağından bu bâbda masârif-i muhakeme ve ücret-i vekâletin neden 'ibâret olacağı ve şimdiki hâlde ne mikdâr akçe irsâl edilmek lâzım geleceğinin iş'ârı ve böyle bir emr-i 'âlîlerini aldığım ânda emr edilecek mebâliğ ile evrâk-ı da'vâ ve vekâlet-nâmeyi takdîm edeceğimi beyân ile ihtirâmât-ı mahsûsamın kabûlünü temennî eylerim.

Terfi'-i Sınıf Edemeyen Çocuğuna Pederinden Tesliyet-âmiz Bir Mektûb

Bu kere terfi'-i sınıf edemediğimizi ve bundan dolayı mahcûb

[168]

ve mükedder olduğunuzu haber aldım. Tabî'îdir ki bu esefiniz bizce de mûcib-i teessüf oldu. Lâkin insân her ârzûsuna muvaffak olabilir mi? Nice işler vardır ki insân o kadar çalışır, o derece sa'y eder fakat netîcesinde muvaffakiyyet rû-nümûn olmaz, mahrûm kalır. Bundan dolayı ne yapılabilir? Bu gibi şeyler hem mukadderât-ı ilâhiyyeye merbûttur. Maa'mâflîh beş altı mâhı mütecâviz esîr-i firâş oldunuz. O müddet zarfında tadrîs edilen dersleri tederrüs edemediniz çünkü hasta yatakta yatıyor idiniz. Terfi'-i sınıf edemeyeceğiniz o vaktten daha âşikâr idi. Yoksa çalışmamaktan, tenbellikten olmadığını biz pek a'lâ bildiğimizden nâşî bu hâl ne mahcûbiyyetinizi ne teessüfünüzü mûcib olmalıdır. Merâk etmeyiniz. Lâkin bu sene-i mübâreke de in-şâ'-Allah sa'y u gayret ile, vaktini beyhudeye geçirmeyip çalış, terfi'-i sınıfa muvaffak olursun. Biz size her ân ve zamân du'âlar ediyoruz, mu'âvenette asla kusûr etmiyoruz. Bir pederin vazîfesi de bu kadar olabilir. İşte çalışmak, pederinizin memnûniyyetini celb için ne yapılmak ve ne gûnâ hareket edilmek lâzım gelir ise o yolda hareket etmek dahi size 'âid bir borç, bir vazîfedir. Bâkî gözlerinizi öperim. Vâlidenizin ve kardeşlerinin ve bi'l-cümle akrabâların selâmları vardır ciğer-pârem.

[169]

Bu Mektûba Cevâb

Bu sene terfi'-i sınıf edemediğime ve bundan dolayı mükedder ve mahzûn olduğuma dâir olan mesmû'ât-ı 'âlfileri üzerine envâ' nasâyih-i peder-âne ve iltifât-ı müşfik-ânelerini hâvî 'inâyeten irsâl buyurulan tahrîrât-ı 'âlî-i peder-âneleri resîde-i dest-i ihtirâm u ibcâlim olup bi'l-mütâla'a meâli karîn-i müdrike-i ferzend-ânem oldu. İşbu iltifât ve du'â-yı hayriyye-i peder-âneleri bendenizi son derece memnûn edip hemân izdiyâd-ı ömr ü 'âfiyet-i mün'im'âneleri du'âsını der-gâh-ı Hakk'a takdîm eyledim. Lâkin hastalığım ve terfi'-i sınıf edemediğim haberleri yanlış ve galat olup du'â-yı peder-âne ve ihtârât-ı kerîm-ânelerine tevfiik-i hareket ve sa'y u gayretim netîcesi olarak hamdülillâh sınıfımın birincisi olmak üzere terfi'-i sınıf eyledim. İşitildiği gibi birkaç aylar hasta olduğum, terfi'-i sınıf edemediğim haberleri hemşehrîlerimizden ... Efendi'den galattır. Bendeniz hamd olsun hasta olmadım. Vücûdum kemâl-i ten-dürüstüdedir. İşte her-bâr nasâyih-i peder-ânelerini hüsn-i kabûl ve mutâva'at ve zât-ı peder-ânelerinin memnûniyyeti celb edecek, teveccühünüzü kazanacak bir evlâdınız olmaya sa'y u gayret eylediğim 'ind-i 'âlfilerinde de ta'yîn etmekte bulunduğuna çok teşekkürler ederim. Vâlîde-i muhterememin iki ellerinden öperek hayır du'âsını dilemekteyim. Akrabâların kâffesine selâm-ı

[170]

mahsûsamın teblîğini ricâ ve dü-dest-i peder-ânelerini takbîl ü iltisâm ederek teveccühât-ı mahsûsalarının bekası temennîyyâtıyla hatm-i makal eylerim.

İmtihânın Kabûl Olunduğuna Dâir Bir Gence Mektûb

Bu sene icrâ edilen imtihanlarda imtihanınızın mazhar-ı kabûl ve takdîr olduğu vâsıl-ı sem'-i 'âcizî olup bu haber-i meserret-âver mûcib-i memnûniyyet-i çâkerî oldu. Hâtırınızda olsa gerektir ki hîn-i mülâkatta "Çalışınız, çalışınız ki sarf eylediğiniz emekler mazhar-ı takdîr olur. Gayret ediniz ki gayret edenler sa'âdet-i ebedîyyeye nâil olurlar." demez miydim? İşte sana koca bir numunesi! Lâkin bir kereki muvaffakiyyete mağrûr olup da bir daha çalışmamak pek fenâdır. Çünkü birtakım gençlerimiz ufacak bir takdîre mazhar olsalar bir nebze bir 'ilme vukuflarını anlasalar kendilerini edîb-i kâmil, 'âlim-i tahrîr telâkki ederler de artık ne mütâla'aya şitâb ederler ve ne de tahsîle rağbet ederler. Hâlbuki 'ilm, fen o derece bahr-i bî-pâyândır ki insân ne kadar çalışsa o kadar 'ilm ü fenne muhtâc olduğu tezâhür eder. Kangı bir fâzıl vardır ki 'ulûm u fûnûn-ı mevcûdenin kâffesine kesb-i vukuf eylemiş olsun, kangı

mütefennin vardır ki hiçbir ‘ilm ü fenni tahsîl eylemiş olsun. Bunları erbâb-ı tedkîk bir sûrette tasdîk etmezler. Bunun için ‘ilm ü fen pek büyük,

[171]

nâ-mütenâhî bir bahr-i bî-pâyândır. Biz o bahrden nebze nebze ve herkes iktidâr ve istitâ’ası nisbetinde hisse-mend olurlar. İşte şu ihtârât-ı mücmelemden maksad-ı ‘âcizi ma’lûm-ı ‘âlîleri dahi olacağı vechle tahsîle tezyîd-i şevk ü rağbet edip öyle gurur-ı vâdî-i cehâletine pûyân olmamanızı ihtârdır. Vâkî’â meftûr olduğunuz fitrat-ı celîleleri (...) bir vâdî-i gayr-i zî-zer’a sâlik olmanızı intac etmez ise de yine ihtâr elbette tenvîr-i fikre hâdim-i müstakill olur. Ne ise uzatmayayım: Muvaffakiyyet-i birâderîlerinden dolayı sizi tebrik ile daha nice nice takdîrâta mazhariyyetlerini Cenâb-ı Hakk’tan bi’t-temennî ihtirâmât-ı mahsûsamın kabûlünü ricâ eylerim.

Büyük Vâlidesinin Ziyâdesiyle Keyifsiz Olduğuna Dâir Oğlundan Pederine Mektûb

Büyük vâlidem hanımın rahatsız olduğunu mukaddemâ ‘arz etmiştim. Hastalık evvelce pek ehemiyetsiz idi. Lâkin el-yevm şâyân-ı endîşe bir derecededir. Vâkî’â bendeniz min gayri haddin elimden geldiği kadar tedâbîr-i lazîme icrâ ve her gün tabîb celb ederek her sûretle büyük vâlidemin memnûniyyetini celbe teşmîr-i sâ’id-i gayret ü ihtimâm ediyor isem de mûmâ-ileyh ara sıra mevtin lüzûm u tabî’atından bahs ile berâber zât-ı ‘âlî-i peder-ânelerini görmek ârzû-yı hâlisânesinde bulunduğunu beyân ediyor.

[172]

Ba’zân uykusu arasında da zât-ı ‘âlî-i peder-ânelerinden bahs eyliyor. Tabîbler hastalığın vahâmetinden beyân-ı şikâyet ediyorlar. Bunun için bir sâ’at evvel burayı teşrîf buyurmanız lüzûmu tezâhür ve ta’yîn eyliyor. Cümlemizin sıhhat u ‘âfiyette olduğunu ve ellerinizi öpmekte olduğumuzu ‘arz ile teveccühât-ı mahsûsa-i kerîm-ânelerinin bekasını ricâ eylerim.

Hastalıktan Kurtulmuş Bir Vâlideden Oğluna Mektûb

Lihamdülillâh iktisâb-ı Bürû’ ve ‘âfiyet eylediğimi tebşîr ederim. Sizin ne derecede merâk eylediğinizi bildiğimden nâşî yataktan kalktığımı müte’âkıb şu mektûbu size yazdım, merâk etmeyiniz. Hamd olsun iyileştim. İn-şâ’-Allah daha çok seneler yaşayacağım ve senin pek çok mürüvvetini görmekle dil-şâd olacağım. Nûr-ı dîdem! Vermiş olduğumuz nasâyih ü ihtârât dâiresinde hareketle sa’y u gayret etmekte olduğunuz haberleri alıyoruz. İn-şâ’-Allah

sahîhtir. Çünkü biz sizin terakki ve feyz ü sa'âdetinizle mesrûr u bahtiyâr olacağız. Seni göreyim çalış, haylazlık etme. Bizden sana du'â, nasîhat. Cümlemiz gözlerinizden öper, hayr du'âlar ederiz. Cenâb-ı Hakk zihnini açık, her umurda muvaffak-ı bi'l-hayr buyursun, âmîn.

[173]

Vâldesinin İ'âde-i 'Âfiyet Eylediğine Dâir Birâderden Birâderine Mektûb

Cümlemizce mûcib-i hüzn-i 'azîm ve mesâib-i elîm olan sevgili vâlidemizin hastalığının hamd olsun mübeddel-i 'âfiyet olduğunu size tebşîr ederim. Artık merâk etme, müsterîh ol. İşte bu müjdem kim bilir ne kadar memnûniyyetinizi mûcib olur. Yanınızda bulunsam da o sevinmenizi görse idim. İki gündür yataktan kalkıp bahçeye kadar da iniyor. Vâkı'â biraz za'îf idiye de etibbâ tehlikenin kâmilen mündefî' olduğunu temîn eylediler. Demek oluyor ki Cenâb-ı Hakk bizi mes'ûd buyuracaktır. Artık merâkın kalmadı. Mektebdeki tahsiline sarf-ı zihn eyle. Zîrâ merâkını mûcib bir şey kalmadı. Terakki ve tefeyyüz eyle ki bu haberler cümlemizi ve husûsiyle vâlide-i muhterememizi memnûn eder. Bâkî cümlemizin sıhhat u 'âfiyette olduğunu beyân ile ihtirâmât-ı mahsûsamın kabûlünü ricâ ederim kardeşim.

Vâldesinden Kızına Mektûb

Sevgili Kızım!

Dünyâya bir çocuğun geldiğini tebşîr eden o sa'âdet-bahşâ

[174]

mektûbunuzu feth ü kırâat ettiğimde hâsıl ettiğim sürûrunu öyle bir istigrâk içinde bırakmıştır ki dâmâdımın mektûbuna melfûf ve hatt-ı destinizle muvaşşah olan mektûbunuzu bir müddet göremedim. Nihâyet kendimi biraz toplayınca onu dahi müşâhede ederek kemâl-i halecân ile açtım. Dünyâda ârzû ettiğim şeylerin mecmû'unu orada yazılı buldum. Bu misilli tehâcüm-i sürûr arasında insânın ne yapacağını hiç düşündünüz mü? Size böyle hâller daha vâki' olmadı. Kalb sıkışır, men'i kabil olmayan bir eşk-i sürûr gelir. İşte farz-ı hubûrdan bana 'ârız olan hâl de böyle idi. Kızım! Bunlar meserretin bir sirişk-i sa'âdet-bahşâsıdır ki hiçbir şeyle kıyas kabûl etmez. En parlak sürûrlar, bunun yanında hiç mesâbesinde kalır. Fatîn olduğunuzu bildiğim için bu misilli hâlâtın esbâbını anlayacağınızda şübhem yoktur. Ben hissettiğim için biliyorum. Cenâb-ı Rabbü'l-'âlemîn'den bugün gibi daha nice eyyâm-ı meserreti idrâk etmekle beni bahtiyâr etmesini temennî etmiş idim. Elhamdülillâh işte şimdi bekâm oldum. Bulduğum bu

hâl devâm etse idi hayâtım pek lâtif olur idi. Fakat hâlin meserrâtından istifâde etmeye çalışmalı. Çünkü çok geçmeden ekdâr hüçûma başlar. Oğlunun ismi ... tarafından tesmiye ettirmişsiniz. Ne kadar güzel! Ârzû edilecek şey! Bana yazdığın üç satıra mukabil bin kere teşekkür ederim. Onların mütâla'ası bir sürûr-ı nâ-mütenâhî ile kalbimi tesrîr eyledi. Elvedâ' meleğim! Daha yazacak başka mektûblarım var.

[175]

Cenâb-ı Molla Câmi' Kuddise Sırâhu'l 'Âlî Hazretlerinin Fâtih Sultan Mehmed Hân Hazretlerine Takdîm Eylediği Mektûb-ı Fârîsinin Tercümesidir

Ey nesîm-i hoş-bû! Kâbetü'l âmâl-i cihân bir menzil-i mukaddese doğru şitâb etmeni ârzû ederim.

Evvelâ ârâm-gâh-ı yâre uğra, ziyâde müşkîn-i nefes ol. Ondan sonra kemâl-i ihlâs ile yola düş. Buradan, Horasan'dan bir pâd-şâh-ı cihân-gîrin himmet-i 'aliyyesi sâyesinde merkez-i memâlik-i 'Osmâniyye olan İstanbul'a gideceksin. Gide gide oraya varınca bâr-gâh-ı refi'-i şeh-r-yârî neresidir sor, öğren, git, hâk-i râh-ı der-bânı pûs et. Müsâ'ade aldıktan sonra ta'zîm-i tam ile huzûr-ı celîl-i pâd-şâhîye çık. Mücâhid-i galib, fâtih-i me'âlî menâkıb hazretlerine muhibb-i hakikisi Câmi' tarafından şu vech ile 'arz-ı ihtisâs ile: Ey kahramân gâzî! Mesned-i şahânen şeref-efzâ-yı ser-efrâzîdir.

Âbâ u ecdâd-ı 'azâmın ebü'l-beşere kadar birer birer ta'dâd olursa görülür ki her biri bir 'âlî-i mesned-nişîn, her biri bir tâc-dâr-ı 'adâlet karîndir.

Bir zamânlar dünyâ âbâ u ecdâdının vücûdlarıyla fahr etmiştir.

[176]

Şimdi ise cihânın yegâne medâr-ı iftihârı sensin. Şimdiye kadar pirâyeye-i serîr-i iclâl olan pâd-şâhân içinde senin gibi kesb-i fazl u kemâl etmiş kim vardır? Müşkilât-ı hikmeti, mücmelât-ı ma'rifetî sözlerin hâl ü îzâh eder, râh-ı meşaiyûnu bilir, bildirirsin. Nûr-ı işrâkiyyûn görür, gösterirsin. Bir kahramân için lâzım olduğu kadar âteşin tabî'atsın. Tab'an fehhâme-i gavâmız-ı hikmetsin!

Kalb ki nûr-ı ilâhî öyle pertev-bâr olmuştur ki onda zulmet-i melâhîye meyl eseri kalmamıştır. Fikr-i nekkâdın riyâzata mâildir. Bundan nâşîdir ki memâlik riyâz-ı hulde

dönmüştür. Şeh-râh-ı şerî'at sâlikisin. Şerî'at himmet bülendine kuvvet bulur. Nice dârü'l-âzâm mücâhidâtınla ma'bedü'l-İslâm olmuştur. Merâsim-i eşfâka, muhibb, zemâim-i ahlâktan müctenibsin. Hudâ hikmeti, 'iffeti, şecâ'ati, sahâveti -erbâb-ı hasedin rağmına- sende cem' etmiştir.

“Âsmân u hâk-dân müdâvim âyîn devrân oldukça revîş-i âsmân râyına muvaffak olsun, şeref-i hâk-dân hâk-pâyine mütezâyid bulunsun.

Ey nesîm! İhlâs u du'âmı huzûr-ı şâhâneye 'arz ettikten sonra sana terfîk ettiğim şu birkaç parça nazm-ı garîbi “ki hafaza pîrâ-yı hûşmendân olacak şeylerdir- unutma. Nazar-gâh-ı pâd-şâhîye takdîm et de de ki: “Bir karınca sâika-i ihlâs ile Hazret-i

[177]

Süleymân'a yarım çekirge ayağı ihdâ eylemiştir. İşte benim de elimden huzûr-ı şâhânenize bu kadarcık bir şey takdîm etmek geldi. Bir hediyeğin değeri sâhibinin kudretiyle mütenâsib olmak tabî'dir.

Bunu da söyledikten sonra tab'-ı hümayûna melâl getirmemek için yalnız tekrâr-ı 'arz-ı ta'zîm ile iktifâ ederek hatm-i kelâm et.

Ehibbâdan Biri İçin Yazılan 'Âşık-âne Bir Mektûb

Candan ziyâde mu'azzez ve mukaddes sevdiğim, efendim!

Ben dün ne kadar bahtiyâr idim. Ne derece mes'ûd idim. Dünyâda ne kadar sa'âdet, bahtiyârlık var ise cümlesi toplanıp karşımda duruyor zanneder idim. Heyhat ki şimdi nasıl mükedderim. Sokaktan güzer buyurulduğu zamân meleklerin bile görmeyi ârzü eylediği, Allah'ın müstesnâ olarak yarattığı cemâlinizi, hüsn-i endâmınızı, etvâr-ı melek-ânenizi görünce kalbimin en derin mahalline bir hançer saplandı ki o hançerden hâsıl olan yarayı ancak sonra lûtfen ibzâl buyurulan ve kulunuzu minnet-dâr eyleyen 'âtîfet ü iltifâtınızı iltiyâma yüz tutturmuş idi. Feleğin her cihetten kulunuza karşı durmakta olan hasm-ı damarları taharrük ve şiddetle galeyâna gelerek dünyâ yaratıldığı kadar 'ömrüm olsa da o 'ömrü bir sâniyesine fedâ etmeyi cânıma minnet bildiğim o mes'ûd ve gayet mukaddes ve mu'azzez olan bizim sohbet-i 'avâtîf-nisârlarından ayırmaya kadar kalkıştı hem de icrâ etti. Ne kadar zulm, ne kadar gadrdir.

[178]

Hiç insânın cismi böyle çevre, böyle zulme tahammül eder mi? ‘Avâtıf-ı ‘âliyyeleriyle iltiyâma yüz tutmuş olan cerîha feleğin ettiği şu ezâsından o kadar iştidâd, o derece izdiyâd eyledi ki avân-ı müfârekat müddet-i karîbeden ‘ibâret olduğu hâlde meftûnu olduğum “ilâhe-i cemâl” olan cemâlinize kâsem ederek ‘arz ederim ki o sâ’atler kulunuz için pek müdhiş ve pek korkunç zamânlardan tedebbür oldu. Dakikalar nezdimde aylardan ziyâde, sâniyeler gözümün önünde senelerden efzûn oldu. Ne kadar mu’zib, ne derece muzdarib olduğumu hakayık-bîn olan zarâfet ve nezâket-i ‘âliyyeleri pek a’lâ müşâhede edeceklerdir. ...m! Şu varak-pâremi kalbim giryân, cismim püryân olduğu hâlde yazdığımı inanırsınız değil mi? Miyân-ı ma’rûzât -ı ‘âcizide mahabbetimin pek samîmî olduğunu ‘arz ve zât-ı ‘âlîlerinden dahi bu ma’rûzâtıma itmînân buyurulduğu cevâb müjde-resânı alınmış idi. Bu hâlde mahabbetten mütehasıl feryâdlara inanır ve bu hâlime, bu dâd u feryâdına acıyıp bir çâre ihsân buyurursunuz sanırım. Çünkü kulunuz zât-ı ‘âliyyelerini meleklerden ayrılmış bir vücûd, semâdan inmiş bir melek bildiğimden elbette merhamet edeceksiniz.

Ne şefkatlisiniz, bendeniz gibi bir ‘âcize emr-i muhabereye mezûniyyet ihsân buyurdunuz. Ah! Ben lûtfları unutabilir miyim? ‘Acabâ gönlüm, fikrim, hulâsa cümle vücûdum bir sâniye zikrinizden, sizi düşünmekten hâli kalır mı? Asla, emîn olunuz ki size olan

[179]

meftûniyyetim en birinci olduğundan -çünkü şimdiye kadar hiçbir şeye rabt-ı kalb etmemiş idim- ta iliğime kadar işlemiş ve binâen‘aleyh sizden şâyed lûtf görülmeyecek olursa fenâ bulmaklığım, mahv olmaklığım yaklaşmış demektir. Bir bî-çârenin gençliğine doymaksızın lezâiz-i dünyeviyyesine daha tatmaksızın, sa’âdet ve bahtiyârlık görmeksizin ‘adem-i âbâda gitmesine meleklerin vicdânı gibi gayet pâk olan vicdân ve merhametiniz râzî olur mu? Âh! Zulm-kârsınız. O kadar ‘âtıfet bir iki zulm zehr-âlûd karıştırmaktan vazgeçemediniz değil mi? Yok, yok... Zât-ı ‘âlîleri zâlim değil bi-hakkın bendenizi garîk-i garka-i iltifât ve ‘avâtıf buyurdunuz. İşte bunun için şimdi ve ba’de-mâ dahi merhamet buyurursunuz. Elbette bir bî-çârenin ifnâ-yı mes’ûdiyyetine, teverrüm edip döşeklerde ... deyü âh u enînine, feryâd u tahassürüne, genç yaşında kara topraklar altında çürümesine râzî olmazsınız değil mi? Çünkü vicdân-ı pâk ashâbı bu gibi ahvâl-i elîmeden fevka’l-‘âde müteessir olurlar. Zât-ı ‘âlîlerinin dahi bu satırları okur iken bu sözlerden bile pek çok tavahhuş buyuracağını muhakkak bilirim. Bâkî izdiyâd-ı teveccühe ve te’âtufunuzu temennî eylerim efendim.

[180]

Taleb Mektûbları

Taleb mektûbları pek çok nev'a taksîm edilebilir. Zîrâ dünyadaki talebler envâ'-ı müte'addideye münkasım olduğundan nâşî bu bâbda yazılacak mektûblar da tabî'î kesb-i tenevvü' eder.

Şu kadar var ki böyle talebi hâvî yazılacak muharrerâta gerçi rütbe, memûriyyet, sıfat gibi şeylerin nazar-ı dikkate alınması îcâb edeceği ve maa'mâfih mürsel ile mürselün ileyh beynindeki münâsebât-ı dost-âne ve hukukun derecesi nazar-ı i'tinâyâ alınacağı tabî'î ise de en ziyâde şâyân-ı nazar revîş ifâde-i mâhir-âne olup talep edilen şeyin emr-i istihsâlinin teshîl ve tesrî'ini istilzâm edecek ifâdenin isti'mâline dikkat edilmelidir.

Fi'l-vâki' bu bâbdaki muharrerât 'ibârât-ı ta'zîm-kârânedan 'ârî olmamalı ise de elfâz-ı ihtirâm-kârâne pek de hadd-i i'tidâli aşmamalıdır.

[181]

Taleb Mektûbları Numuneleri

Bir 'Asker Tarafından Akrabâsından Bir Zâta Para Talebine Dâir Mektûb

Hamdülillâh vücûdum sıhhatte ve sâye-i pâd-şâhîde refâh u sa'âdet-i dâimedeyim. Bir kederim var ise o da ancak zât-ı 'âlîleriyle akrabâ-yı sâiremden mehcûr olduğum, uzak bulunduğumdur. Fakat sevgili, şevketli pâd-şâhımızın hizmet-i mâ-bihî'l-iftihârında bulunup o şerefle mübâhî ve müftehir olduğum kederimi külliyyen ta'dîl ve teskîn ediyor. Cenâb-ı Hakk cümledenize 'âfiyet ihsân buyursun. Elbet bir gün olur da hüsn-i mülâkat ederiz. Gelelim sadede: Ma'lûm-ı 'âlîleri olduğu üzere memleketten müfârekat eylediğim zamân yanıma aldığım harçlık pek ekall-i kalîl idi. Bununla berâber şimdiye kadar bu akçe ile hüsn-i idâre edilerek kimseye muhtâc olmaksızın vakt geçirildi. Lâkin bu da şimdi hitâm buldu, harçlığım kalmadı. Gerçi sizin de bendenize istediğiniz kadar mu'âvenet buyurmakta ma'zûr olduğunuzu pek iyi bilirim. Fakat vicdânınız bu ma'zeretle berâber yine bendenize mu'âveneti size emr edeceği, kat'iyyen ma'lûmumdur. Binâen'aleyh bir mikdâr harçlık yetiştirirseniz minnetdârınız

[182]

olurum. Maa'mâfih harçlık ile oranın hâl u ahvâlini ve akrabâ ve ta'allukatın sıhhat ü 'âfiyetlerini muhtevî bir mektûbunuzu beklemekte olduğumu 'arz ile soranların cümlesine selâm-ı mahsûsamın teblîğini temennî eylerim. Bâkî sağlığını efendim.

...de Ârâm-sâz Ordu 1 Fırka 1 Alayı

Nizâmiye Tabur 3 Hayme 1'de Birâderiniz

Ahmed Halil

Burûsa

İhtâr

Bir 'asker tarafından yazılan mektûbdaki imzâlar bu sûretle yazılmalıdır. Ya'nî hem mahall-i ikamet yazılmalıdır hem de mensûb olduğu ordu, fırka, alay ve tabur ile sınıfını dahi beyân etmelidir.

Zîrâ bu sûretle yazılmadığı hâlde o mektûba verilecek cevâbın vusûlü güçleşir, daha doğrusu vâsil olamaz.

Meselâ "ikinci alayın ikinci taburunda Burûsalı Ahmed'e" deyü bir mektûb yazılıp postaya verilse bu mektûbu posta memûru nereye gönderecektir? İşte sınıf-ı 'askerîde bulunanlar için "adrese" ya'nî kendisine yazılacak mektûbun vusûlü temîn için zikr olunduğu vechle yazılmak îcâb eder.

[183]

İstikrâz İçin Bir Dosta Mektûb

Hakkımda her zamân ibrâz ettiğin âsâr-ı hayr-hâhî ve dostîye igtirâren bugün dûçâr olduğum ahvâl-i müşkileden tahlîsim için himmetini ricâ edeceğim. Bana on beş lira kadar ikrâz edersen def'-i zarûretime haylice medâr olur. Terhîn edecek bir şeyim olmadığından sarraftan veyâhûd diğer bir taraftan para almaklığın imkânı yoktur. Bu parayı bana verebilecek bir dost vardır ki o da sensin. Bu 'inâyeti benden dirîg etme. Mürüvvetine mürâca'atım bilâ-ihtirâz değildir. Bir zamân senin için hissettiğim mahabbetin, istikbâlinde bir hesâb-ı hûd-pesend-âneye müncerr olmasın diye korktum. Zannedirim ki artık öteden beri ikimizin de kalbinde pây-dâr olmuş hissiyyât ve dâd-kârının muhâlesetine inanacaksın. Hukukumuz böyle bir

mu'âveneti sendenistirhâm etmeden pek çok zamân evvel teessüs etmiştir. Birâder! Meblağ-ı mezkûru mümkün olduğu kadar sür'atle taraf-ı kem-terâneme irsâle himmet edersen sanırım. Birkaç ay zarfında tediye edeceğime söz veririm. Bundan mâ-'adâ bu bâbda her ne türlü şerâit der-miyân edersen bu gibi ahvâlde ma'zûr olduğunuzu bildiğimden kabûle müheyyâyım efendim.

[184]

Cevâbı

Şimdi aldığım kerem-nâmeniz hâl-i mezâyıkanız ve maa'mâfih on beş lira kadar bir akçenin i'tâsı sûretiyle mu'âvenette bulunması husûsatı mu'lin ve muhtevî idi. Dûçâr olduğunuz bu hâle ne kadar teessüf eyledim ise ol bâbda borcum olan mu'âveneti ifâ edememekte olan 'aciz ü iftikarına dahi ondan daha ziyâde teessüf eyledim. Pek iyi bilirsiniz ki aramızda öyle teklîf ü tekellüf olmadığından ve husûsiyle iki muhibbû'l-lâübâli, daha doğrusu iki birâderin yekdiğerine mu'âvenet etmesi farz-ı 'ayn mesâbesinde olduğundan nâşî bendeniz bu mu'âveneti kendime borç ve farz-ı 'ayn bildiğim hâlde şu günlerde 'âcizlerine de müstevlî olan şiddet-i mezâyıka bu borcu ifâyâ hâil oldu. Binâberîn eğer bir mâh sonra emr buyurulur ise on beş lira değil, otuz lira kadar ikrâz edebilirim. Hakîkat! Şimdiki hâlde istikrâz meselesi o kadar su'ûbetleşti ki elde yüz liralık rehin bulunduğu hâlde güç hâl ile elli lira kadar bir istikrâz edebilse o insân kendini bahtiyâr addediyor. Cenâb-ı Hakk mezâyıkanızı tehvîn buyursun du'âsını tekrâr ile teessüfümü 'arz ve bu bâbda bendenize darılmayıp ma'rûzâtımın sıdkını yemîn ile sizi te'mîn eylerim kardeşim.

[185]

Bir Hizmet Talebini Muhtevî Dosta Mektûb

Şimdi güzerân eden avân-ı sabâvetimizde beynehümâmızda hâsıl olmuş ve kalblerimizde ol vakt kökleşmiş olan hissiyyât-ı uhuvvet-kâriyi yâd u tezkâr ve binâberîn i'tizâr ile beyân-ı hâle cür'et ediyorum: Müstagnî-i 'arz olduğu üzere servet-i zâtiyyem mefkud ve peder-i mâderden ise öyle akçe gibi mâ-bili'l-ta'ayyüş olan mîrâsın intikali gayr-i mesbûk olduğundan nâşî şimdiye kadar ... kuruşla ... dâirede bulunulup o ma'âş ile idâre-i ta'ayyüş edilmekte idi. Muktezâ-yı tâli' olmak gerektir ki dâire-i mezkûre de bu kere lâğv edilerek biz açığa çıkarıldık ve binâen'aleyh idâre-i ta'ayyüşümüz kalmadı. 'Âilemiz ise oldukça kesretlidir. Şimdi buna bir çâre bulmak üzere zât-ı 'âlilerine mürâca'at ve ilticâ ediyorum. Mesmû'ât-ı

çâkeriye nazaran dâire-i ‘âlfilerinde birkaç mahaller münhall imiş. Gerek buraya ve gerek sâir bir mahalle bu ‘âciz ta’yîn buyurt edilir ise değil bendenizin, ‘âilemin ma’îşeti te’mîn edilmiş olmakla berâber ecr-i ‘azîme de nâil olursunuz. Her hâlde lûtf u merhametinizi dilerim efendim.

Cevâbı

...

Açığa çıkarıldığımızdan bahsle şedâid-i ıztırâbımızı ve bir memûriyyete

[186]

ta’yîne vesâtet-i çâker-ânemin talebini muhtevî bir kıt’a tahrîrâtınızı aldım. Hâtîrât-ı mâzî bir gün kalbimden çıkmıyor. Size olan hürmet ü mahabbetimin derecesini pek iyi bildiğinizden bu hâlinize ne kadar teessüf eylediğimi ta’yîn buyurabilirsiniz. Memûriyyet bahsine gelince ... kuruş ma’âşla bir memûriyyet vardır. Gerçi bu memûriyyete iktidârımız gayr-i mütenâsib ise de şimdilik kabûl buyurur iseniz derhâl beyân buyurmanıza muntazırım. Bâkî uhuvvet.

İstikrâz İçin Bir Dosta Mektûb

Pek çok zamândan beri hakkımda göstermekte bulunduğunuz mahabbet-i samîmiyye, uhuvvet-i kalbiyye bendenize bugün cüret bahş etmiştir. Evet, bir insân ahvâl-i husûsiyyesini ancak bir dostuna, bir ahbâbına bilâ-ihtirâz beyân edebilir. İşte bendeniz de bu kere mezâyıkamın şiddetini ‘arz ile yirmi liraya şiddetle muhtâc bulunduğumu beyân ve bu paranın dahi taraf-ı vâlâ-yı birâderîlerinden ikrâzına himmet buyurulmasını ricâ ederim. Maa’mâfih mezkûr yirmi lira ikrâz buyurulduğu hâlde ... mâh zarfında ve belki ondan daha evvel işbu paranın i’âde ve takdîmine kat’iyyen söz veririm. Her hâlde işbu mürâca’atımın tervîcine lûtf-ı birâderîlerinin ibzâlini temennî ve bu vesîle ile tab’-ı nâzik-ânelerini istifsâr eylerim efendim.

[187]

Cevâbı

Yirmi liraya olan şiddet-i ihtiyâcınızdan bahs ile meblağ-ı mezkûrun ikrâz edilmesini hâvî şimdi aldığım tahrîrâtınız bendenizi cidden müteessif eyledi. Zîrâ bir taraftan şiddet-i mezâyikanız haberi, diğer taraftan emr-i vâkı’anızı şimdilik infâza mâni’-i kavî bulunması teessüfümü gittikçe tezyîd eyledi. Maa’mâfih bir mâh kadar bir zamân geçerse ise o emri infâz

edebilirim. Binâberîn mezâyika-i mezkûrenin ‘an-karîb ref’ ü izâlesi Cenâb-ı Hakk’tan temennî eyler ve bu bâbdaki kusûrumun ‘afvını ricâ ederim efendim.

Bir Tâcir Tarafından İstikrâz İçin Dostuna Bir Mektûb

Bu ‘arîzamı fart-ı teessür ve teessüfle yazmış olduğuma emîn olmanızı ricâ ederim. Beyândan müstagnî olduğu vechle umûr-ı ticâriyye i’tibâr u emniyyet ile devr ü dâim olagelmekte bulunduğundan nâşî tüccârân beyninde yekdiğerine emniyyet-i kâmile izhâr ederler. İşte bendeniz de epeyce bir müddetten beri birkaç tâcirle bu sûretle icrâ-yı mu’âmelede bulunur iken bu tâcirlerden ikisinin mu’âmelâtında bir durgunluk görmekte idiysem de bu durgunluğu nazar-ı ehemmiyyete

[188]

almadım. Fakat bu hâl bunların i’lân-ı iflâs etmeleriyle netîcelendi ve bu yüzden bendeniz de oldukça hâtırî sayılır derecede mutazarrır oldum. Maa’mâfih bu tazarrur birdenbire zuhûr eylediğinden nâşî ka’ide-i ihtiyata da ri’âyet edilemedi. Üç güne kadar va’desi hulûl etmiş bir bono bedeli için ... lira vermek mecbûriyyetinde bulunduğum hâlde kasamızda ancak ... bulunabilip kûsûr ... liranın tedârîki için de imkân tasavvur edemiyorum. Böyle bir zamân-ı muzîkta insan ancak bir dostuna mürâca’at ve hâlini beyân edebilir. Binâberîn ... gün hitâmına kadar tediye edilmek üzere ... liranın bendenize ikrâz u irsâlini sûret-i mahsûsada ricâ ederim. Zîrâ ‘aksi hâlinde o tâcirlerin uğramış olduğu mu’âmelât-ı ma’rûzaya bendenizin de uğrayacağım melhûz olup bu hâlde zât-ı ‘âlîlerince mûcib-i teesür-i ‘azîm olacağı emr-i tabî’îdir. Her hâlde lûtf-ı mahsûslarına muntazır bulunduğumu ‘arz ile tab’-ı nâzik-ânelerinizi istifsâr eylerim efendim.

Tediye-i Deyn Etmesi İçin Bir Dosta Mektûb

Bu varak-pâremın fevka’l-gaye bir sâika-i ıztırâb ile yazılmış olduğuna kalbinizin emîn olması temenniyyâtımı fâtiha-ı makal ittihâz ederim. Aramızda zâten teklîf ü tekellüf bulunmadığından nâşî ahvâl-i husû-

[189]

siyyeden bir nebze ‘arzına ihtirâz edecek bir cihet göremiyorum. Şu günlerde bilmem ne sebepten dolayıdır bendenize bir mezâyika ‘ârız oldu. Buna da bir zâta olan ... lira borcumun zamân-ı tesviyesinin hulûl eylemesi ve dâin tarafından şiddetle istenilmesi munzamm

oluverince artık mezâyıka büsbütün şiddetini arttırdı. Zât-ı ‘âlîlerinde ... lira alacağım var idi. Artık bu parayı kemâl-i hicâb ile zât-ı nâzik-ânelerinden talebden başka bir çâre tasavvur edemedim. Binâberîn meblağ-ı mezkûrun lûtfen sür’at-i mümkinine ile gönderilmesini ricâ ve tab’-ı nâzik-ânelerini bu vesîle ile istifsâr ederim efendim.

Cevâb

Şiddet-i mezâyıkanızı ve ‘âcizlerinde olan ... lira matlûbunuzun sür’at-i mümkinine ile gönderilmesini hâvî mektûbunuzu kemâl-i tekrîm ile aldım. Vâkı’â meblağ-ı mezkûr pek çok zamân evvel istikrâz edilmiş ve bu âna kadar va’desi dahi birkaç kerelik mürûr edip taraf-ı ‘âlnizden ibrâz-ı âsâr-ı nezâket ile talep buyurulmamış ve bundan dolayı minnet-dârlığım gittikçe tezâyüd eylemiş ve işbu emr-i ‘âlnize karşı der-‘akab irsâl kılınmak ‘âdeta farz-ı ‘ayn mesâbesinde bulunmuş ise de bendeniz de bugünlerde pek çok mezâyıkada bulunup meblağ-ı mezkûrun rub’unu bile tedârikinden cidden ‘âciz bulunduğumdan ve meblağ-ı mezkûru ...

[190]

mâh sonra ve ancak irsâl edebileceğimden nâşî bu bâbdaki kusûrumun ‘afvını temennî ile şimdiye kadar ibrâz buyurulan lûtf u mürüvvete bir cemîle-i fâika olmak üzere ‘arz kılınan müddete kadar daha tecîl ve imhâl buyurulmasını kemâl-i hicâb ile ricâ ederim ol bâbda.

Dâin Tarafından Tediye-i Deyn İçin Medyûna Şiddetli Bir Mektûb

Tarafınızca da musaddak olacağı vechle istikrâz etmiş olduğunuz ... lira hakkında şimdiye kadar pek çok kere vukû’ bulan mürâca’at ve temenniyyâtınızı kabûlde ta’allül etmedim. İstenilen va’deleri kat kat verdim ve fakat siz vermiş olduğunuz va’deleri dahi birçok geçiştirerek va’denizin birisi olsun ruhlî ve müessir olmadı. Artık bu hâlde ne yapılmak lâzım geleceğini vicdânınıza havâle edeyim. Vicdânınız tabî’îdir ki kanûna mürâca’at etmeliğimi tavsiye eder. Bendeniz yine bu sûreti muvâfık görmeyerek size mürâca’at ediyorum. Hâlinizden şikâyet edecek değilsiniz. Çünkü hamd olsun refâh ve sa’âdettesiniz. Bendeniz ise bi’l-’aks envâ’-ı mezâyıka ve ıztırâb içinde bulunuyorum ve bu hâl ile yine hukuk-ı sâbıkayı der-hâtır ederek mu’âmelât-ı kanûniyyeye teşebbüs etmiştim. Bu

[191]

hâlde zât-ı ‘âlniz de insâf buyurmaz mısınız? Size ikrâz ettik ise fenâ mı ettik? Dünyâda arkadaş arkadaşına mu’âvenet ederse günâh mı işlemiş olur? İstikrâzınız zamânındaki

temenniyyâtınızı unuttunuz mu? Artık insâf ediniz. Beni her bir hukuku ber-teraf ettirmeye mecbûr etmeyiniz. İşte netîce-i kelâm şudur ki târih-i mektûbundan i'tibâren ... mâha kadar meblağ-ı mezkûru göndermeyecek olur iseniz size hiç mürâca'at etmeyerek vesâit-i kanûniyyeye mürâca'at edeceğim. Ol hâlde hukukumuzu ber-teraf ederek ondan sonra vukû' bulacak mürâca'atınızı kabûl etmeyeceğim. Artık siz bilirsiniz efendim.

[192]

Tezkireler

Bir kasabada sâkin olan iki kişi beyninde te'âtî edilen muharrerâta "tezkire" denilir. Bu kabîl muharrerâta mühür basılmayıp imzâ vaz' u tahrîr olunur. Bu tezkireler de iki kısımdır ki biri resmî, diğeri gayr-i resmîdir. Resmî tezkireler de muhtelif ve müte'addiddir. Şurası vardır ki makam-ı sadâret 'uzmâdan yazılan tezkirelere "*tezkire-i sâmiyyesi*" ve makam-ı meşîhat 'ulyâdan yazılan tezâkire "*tezâkire-i meşîhat-penâhî*" veyâhûd "*tezkire-i 'aliyye*" ve kezâ makamât-ı 'âlîyye-i sâireden tastîr kılınan tezâkire de "*tezkire-i 'aliyye*" ve işbu makamâtın derûnunda bulunan makamâttan yazılan tezkirelere "*tezkire-i behiyye*" denilir. Gayr-i resmî tezkirelerde bu yalnız muhâtabın sıfat ve memûriyyeti ve haysiyyet-i sâiresi nazar-ı i'tibâra alınır. Fakat bu tezkirelerde en gözetilecek cihet muhtasar ve müfid olmasıdır. Maa'mâfih adres makamında yalnız mürselün ileyhın ismi yazılır.

Tezkire Müsveddâtı

Bir Adamı Sahâbe Etmesini Diğeri Bir Zâta Ricâ Zımnında Tezkire

Şimdiye kadar hakk-ı çâker-ânemde ibzâl buyurulan iltifât

[193]

ve nevâzişât-ı kerîm-ânelerinin edâ-yı vecîbe-i teşekküründen 'acz ü iftikarım bedîdâr ve ma'a-hâzâ heme ân vecîbe-i zimmet bildiğim du'â-yı temâdî-i 'ömr ü 'âfiyet-i rahîm-âneleri da'vâtıyla tezyîn-i lisân musâdakat eylemekte olduğum zât-ı kerîm-ânelerince de emr-i âşikâr olmakla berâber işbu lûtf u 'âtîfet-i vâlâlarına igtirâren bu âna değin hiçbir sûretle zât-ı vâlâlarını tasdî' etmemiş ve tasdî'i ise asla ârzû etmemiş olduğum hâlde takdîm-i tezkire-i 'âcizi ... Efendi bendelerinin nice müddetten beri düçâr olduğum hâl-i zarûret hasebiyle ve efendimize du'âcı kazandırmak emniyyesiyle bendenizi tasdî'e cür'et vermiştir. Mûmâ-ileyh bendeleri mustakîm, sâdık, gayûr bendegândan olduğum hâlde her nasılsa tafsîlâtını efendimize 'arz

edeceği vechle feleğin bir sillesine uğrayarak zarûret-i şedîdeye girif-târ ve bu yüzden ... nüfûstan ‘ibâret bulunan ‘âilesi mezâyıka ve sefâlete dûçâr olmuşlardır. Binâberîn lâtif ve merhametle mûmâ-ileyh bendelerinin hâline münâsib bir memûriyyete bi’t-ta’yîn ‘âilesinin sefâletten tahlîsine ve bendelerinin dahi bu sûretle de tesrîr ve taltîfine ‘inâyet buyurulmasını temennî ve bu vesîle-i hasene ile ‘ubûdiyyet-i mütehasısamı takdîm eylerim efendim.

Büyük Bir Zâta Himâyesini Ricâ İçin Tezkire

Hakk-ı memlûk-ânemde müddet-i medîdeden beri ibzâl buyurulan ‘inâyât-ı

[194]

mahsûsa-i hıdv-âneleri kalbimin en derin köşesinde ihtisâsât-ı kalbiyye-i şükrâniyye peydâ ve istikrâr ederek du’â-yı devâm-ı ‘ömr ü ikbâl-i devletleri zebân-ı ‘ubûdiyyet-mend-ânemin vird-i dâimîsi olmuş ve bunlarla kulunuz iftihâr ve mübâhî bulunmuş ve bir ‘abd-i ‘âcizin dûçâr olacağı ahvâl-i müellimeyi ancak velî-ni’metine ‘arz edeceği kazâyâ-yı bedîhiyyeden olup efendimizin lûtf u ‘inâyetleri dahi velvele-sâz-ı ‘âlemiyyân olmuş olduğundan nâşî kulunuz dahi cüret-yâb-ı ‘arz-ı mâ-fi’l-bâl olarak giriftârı olduğum mezâyıka-i şedîdenin tehvîni için ... memûriyyete emr-i ta’yînime ‘inâyet ve lûtf u ‘âtîfet-i veliyyü’n-na’mîlerinin bî-dirîg buyurulmasını istihâm eylerim ol bâbda.

Bir Zâttan Tavsiye-nâme Taleb Etmek Üzere Tezkire

... Efendi ile zât-ı kerîm-ânelerinin hukuk u münâsebât-ı kadîmeleri olduğunu bugün kemâl-i mefharetle işittim. Bendeniz de ... husûstan dolayı mûmâ-ileyhe mürâca’at edeceğimden mürâca’at-ı vâkı’a-yı bende-gânemin teshîl ü tehvîni zımnında mûmâ-ileyhe bir kıt’a tavsiye-nâme i’tâ ve bu sûretle de bendelerinin ‘inâyât-ı ‘âlîleriyle sîr-âb buyurulmasını temennî eylerim efendim.

‘Ameleden Biri Tarafından Arkadaşına Tezkire

Hâmil-i tezkire-i ‘âcizîyi size tavsiye ve takdîm ediyorum.

[195]

Mûmâ-ileyh müstakîm, çalışkan arkadaşlarımdandır. Sizin gibi onu da çok severim. Şimdilik işsiz bulunuyor. Lûtfen mûmâ-ileyhe bir iş bulmanızı ricâ ederim. Mûmâ-ileyhten memnûn olacağımıza ümîdim pek kavîdir. Bâkî sağlığınıza efendim.

Kabâhâtinden Nâşî Hizmetinden Çıkarılmış Bir Adamdan Fabrika Müdürine Tezkire

Beşerîyyet esâsen hatâ ile sehvden tereküb etmiş olduğundan nâşî insân için hatâ etmemek mümkün değildir. Bendeniz de geçende o sâika ile bir hatâ ederek o hatâdan dolayı zât-1 kerîm-âneleri ibrâz-1 hiddetle hizmet-i ‘âciz-ânemden tard buyuruldum. Vâkı’â bu tard hatâ-yı ‘âciz-ânemin cezâsı idi. Fakat bunca seneden beri zât-1 kerîm-ânelerinin lûtf u keremiyle perverde olmuş olduğumdan dolayı yine bâb-1 kerem-pirâlarına ilticâ eyliyorum. Çünkü melce’-i penâhım ancak efendimizdir. Binâberîn bu bâbdaki hatâmın ‘afvıyla ke’l-evvel hizmet-i ‘âciz-ânemde devâmıma müsâ’ade buyurulmasını ricâ ederim ve ba’de-mâ bir gûnâ hattîyâtta bulunmayarak teveccühât-1 vâlâlarınızı celbe muvaffak olacağımı şimdiden ‘arz ile her hâlde cevâb-1 ‘inâyet beyânlarına muntazır olduğumu ‘ilâve-i makal-i zarâ’et-i meâl eylerim efendim.

[196]

‘İzin Verilmiş Bir Memûrdan Efendisine Bir Tezkire

Müddet-i medîdeden beri nezd-i ‘âlî-i kerîm-ânelerinde bir gûnâ kusûr ve kabâhât etmediğim ve her ân beka-yı neyyir-i teveccühât-1 ‘âlîleriyle müftehir olduğum hâlde geçende vukû’ bulan harekât-1 hattîyât-kârânem küllîsini mahv etmekle berâber memûriyyetinden de tardıma sebep-i müstakill oldu. Bu ahvâlin kangısına teessüf edeceğimi ta’yinden ‘âciz kaldım. Fakat zât-1 ‘âlîleri menba’-1 lûtf u ‘inâyet olduğundan nâşî sinîn-i vefîreden beri efendimize bi-hakkın hizmet etmiş bendenizi öyle bir kabâhâttan dolayı büsbütün tard buyurarak sefil ü sergerdân bırakmayacağınızdan cüret alarak şu varaka-i isti’tâfiyyemi takdîme cüret eyledim. Binâberîn hattîyât-1 vakı’adan külliyyen izhâr-1 nedâmet ü i’tizârla berâber ba’de-mâ ehâsin-i teveccühât-1 kerîm-ânelerinin celbine çalışacağımı kavîyyen va’d u temîn eyler ve ‘âileme merhameten yine memûriyyet-i sâbıkamda istihdâmıma ‘inâyet buyurmanızı kemâl-i ibtihâl ve tazarru’ ile ‘avâtıf-1 kerîm-ânelerinden bi’l-istirhâm cevâb-1 ‘âlînize intizârımı ‘arz eylerim.

Hastahânedede Bulunan Bir ‘Askerin Sıhhat-i Hâlini İstifsâr İçin Hastahâne Müdürine Bir Tezkire

... alayın ... taburunun ...inci bölüğünün ...

[197]

haymesi efrâdından olup bundan on gün akdem zîr-i idâre-i ‘âlîlerinde bulunan hastahâneye i’zâm kılınan ... bin ... ta’allukat-ı ‘acizîden bulunduğundan nâşî merkumun sıhhat-i hâlini beyân buyurmanızı ricâ eylerim efendim.

Sigorita Kumpanyası Direktörüne Tezkire

Şehr-i hâlin ...inci günü ... sâ’at râddelerinde ikamet eylediğim ... mahallede ... sokak ... numero ile murakkam ve fî ... sene ... târihinde kumpanyanıza sigorita edilmiş olan hâne-i ‘âcizîden kazâen ateş zuhûr edip mezkûr hâne muhterik olduğu hâlde ateş itfâ edildi. Harîk-i mezkûrun kazâen vukû’unu ve binâberîn berâet-i kem-terânemi polis memûriyyetinin şahâdet-nâmesi leffen itâre-i sû-i vâlâları kılınmakla sigorita bedeli olan ... liranın ...inci gün kumpanyaya mürâca’atla istihsâl edeceğimi beyân eylerim efendim.

Bir Da’vânın Der-uhde ve Emr-i Tesviyesi İçin Vükelâ-yı De’âvîden Birine Bir Tezkire

‘Âcizlerinin bir zât ile beynimizde mütehaddis bir da’vânın emr-i

[198]

tesviyesini der-uhde ve bu bâbda icrâ-yı vekâlet ile istihkak-ı hakk olunması çâresinin istikmâlî için zât-ı ‘âlîlerine mürâca’at ediyorum. Binâberîn bu bâbdaki vekâleti der-uhde buyurulacağı beyân buyurulur ise minnet-dâr olacağım gibi ol bâbdaki evrâkı bi’l-istishâb emr edilecek gün nezd-i ‘âlîlerine ‘azîmet edeceğimi ve hüsn-i teveccühât-ı vâlâlarının bekasını temennî eylerim efendim.

İstikrâz için Ehibbâdan Birine Tezkire

Bilmem neden dolaydır şu günlerde mezâyıkanın en şedîd, en acı tecrübelerini bendeniz de icrâ ediyor. Hâl-i pür melâlini bir insân ancak ahabbına beyân edebilir. Binâberîn ... mâh sonra i’âde ve takdîm edilmek üzere ... liranın taraf-ı ‘âcizîye irsâl ü ikrâzına ‘inâyet buyurulur ise minnet-dârınız olacağım emr-i celîdir. Bâkî uhuvvet.

Cevâb-ı Muvâfakat

Şimdi kemâl-i ibtihâl ile aldığım tezkire-i vâlâ-yı birâderîlerinde ... kuruşun ikrâz ve irsâlî beyân buyurulmuş ve zâten iki ahabb beyninde teklîf ve tekellûf bulunmamak ve yekdiğerine mu’âvenet eylemek cümle-i

[199]

vazîfe-i uhuvvetten olduğundan nâşî bu bâbdaki temenniyyâtı zât-ı birâderîlerine i'âde ile berâber taleb buyurulan ... kuruşu hâmil tezkire ile takdîm eylediğimi beyân ve bu vesîle ile de tab'-ı birâderîlerini istifsâr eylerim efendim.

Cevâb-ı Red

Mezâyıkanızdan bahsle ... kuruşun ikrâz u irsâl edilmesini hâvî şimdi aldığım tezkire-i birâderîleri mûcib-i mezîd-i teessüf-i 'âcizî oldu. Böyle bir vakt-i teng-nâyîde emr-i 'âlnizi infâz edemediğimden pek müteessirim. Zîrâ bendeniz de bugünlerde pek mezâyıkadayım. Bunun için bu bâbdaki kusûrumun 'afvını ricâ ile tab'-ı vâlâ-yı birâderîlerini istifsâr eylerim efendim.

İstirdâd-ı Deyn İçin Tezkire

Vukû' bulan mürâca'at-ı birâderîleri üzerine târihinden ... mâh akdem ... mâh tamâmında i'âde edilmek üzere ... lira zât-ı 'âlîlerine ikrâz u irsâl etmiştim. Bu kere va'de-i mezkûre hulûl eylediği hâlde taraf-ı 'âlîlerinden henüz meblağ-ı mezkûr irsâl u i'âde buyurulmadı. Bendeniz de bugünlerde mezâyıkada bulunduğumdan mezkûr

[200]

akçenin sür'at-i mümkinine ile i'âde buyurulmasını bi't-temennî bu bâbdaki tasdî' ve taksîrâtımın 'afv buyurulmasını ricâ eylerim efendim.

Akrândan Akrâna Hediye Tezkiresi

Hâmil-i tezkire bendeleriyle ... takdîm-i huzûr-ı 'âlîleri kılındı. Gerçi takaddüme-i nâ-çiz değersiz ise de lûtfen ve mürüvveten hediye-i kem-terî olmak üzere hüsn-i kabûlünü temennî ve niyâz eylerim efendim

Mürûr Tezkiresi

Devlet-i 'âliyye teba'asından ve Der-sa'âdet mütemekkinlerinden ... ben ... bu kere Der-sa'âdetten İzmir'e 'azîmet edeceğinden esnâ-yı râhta zabtiyye memûru ve sâire taraflarından mürûruna mûmâna'at olunmamak ve lede'l-iktizâ mu'âvenet kılınmak üzere işbu mürûr tezkiresi ... nüfûs memûrluğundan i'tâ olundu. Fî ... sene ...

[201]

Da'vet-nâmeler ve Da'vet Tezkireleri

Da'vet-nâmelerde yazılacak şeylerin en birincisi da'vetin sebebi, yevmisi, mahall-i ikametidir. Maa'mâfih bunlarla berâber da'vet-nâmeler hem kısa ve muhtasar olmalıdır. Ve hem de elfâz-ı ta'zimiyyeyi muhtevî bulunmalıdır.

Binâberîn mütekebbir-âne yazılmış olan bir da'vet-nâme edeb hâricinde olacağından nâşî med'uvv da'vet-i vâkı'aya 'adem-i icâbette haklıdır.

İşte da'vet-nâmeler mütevâzı-âne yazılmak, elfâz-ı ta'zimiyye ile meşhûn olup ma'a-hâzâ müfid ü muhtasar sûrette kaleme alınmalıdır.

Da'vet Tezkireleri Müsveddâtı

Velîme Cem'iyeti

Mahdûm-ı çâkerî ... bendelerinin bu hafta ya'nî mâh-ı hâlin ...inci günü velîme cem'iyeti icrâsı musammem olup zât-ı 'âlîlerinin dahi cem'iyet-i mezkûrede huzûr-ı 'âcizlerince mûcib-i menn ü mesârr

[202]

olacağından lûtfen yevm-i mezkûrda ve ... sâ'at râddelerinde fakîr-hâne-i 'âcizîyi teşrîfe tenezzül buyurulmasını ricâ eylerim efendim.

Diğeri

Bi-avni-illâhi Te'âlâ bu hafta kerîmem câriyelerinin velîme cem'iyetinin icrâsı musammem olup zât-ı 'âlî-i kerîm-ânelerinin dahi cem'iyet-i mezkûrede şeref-i vücûdu 'âcizlerince mûcib-i fart-ı mübâhât olacağından lûtfen ... gün sâ'at ... râddelerinde bende-hâne-i 'âcizîyi teşrîfe tenezzül ile ihyâ buyurulmasını temennî eylerim.

Akrândan Akrâna Velîme Cem'iyetine Da'vet Tezkiresi

Bu hafta velîme cem'iyet-i 'âciz-ânemin icrâsı takarrür etti. Cem'iyet-i mezkûrede zât-ı birâderîlerinin bulunması bendenizce begayet mültezem olduğundan her hâlde ...inci gün

... sâ'at râddelerinde ... mahallede ... numarolu bende-hânenizi teşrîfe rağbet buyurulmasını bi'l-hâssa ricâ eylerim efendim.

Velîme Cem'iyetine Da'vet Olunup da Gidilemeyeceğine Dâir İ'tizârı Hâvî Cevâb

Bu hafta velîme cem'iyetinizin icrâsı musammem olduğundan bahsle cem'iyet-i

[203]

mezkûreye gelmekliğimi hâvî tezkirenizi kemâl-i meserretle aldım. Cenâb-ı Hakk mes'ûd ve mübârek buyursun. Fakat bu hafta hasbe'l-icâb ... mahalle 'azîmetim mecbûrî bulunup binâen'aleyh cem'iyet-i 'âlîlerine gelemeyeceğimden bu bâbdaki teessüfümü 'arz ile işbu varak-pâremın îfâ-yı vekâletine müsâ'ade-i 'âlî-i birâderîlerini temennî eylerim efendim.

Hitân Cem'iyeti İçin Da'vet Tezkiresi

Mahdûm-ı çâkerî ... bendelerinin bu hafta icrâ-yı hitânı musammem olup zât-ı 'âlî-i bende-nevâzîlerinin dahi cem'iyet-i mezkûrede şeref-i huzûr-ı 'âciz-ânelerince mûcib-i fart-ı sürûr olacağı cihetle lûtfen ... inci günü ... sâ'at râddelerinde ... mahallede ... numarolu bende-hâne-i kem-terîyi teşrîfle garîk-i mesârr buyurulmaklığımızı istirhâm eylerim.

İftâra Da'vet Tezkiresi

Yarın akşam fakir-hâne-i kem-terîyi teşrîfle birlikte iftâr edilmek ve şeref-i sohbet-i vâlâlarıyla müşerref olmak ehass-ı ... çâker-ânemden bulunduğu lûtfen ... mahallede ... numarolu bende-hânelerinizi teşrîfle dil-şâd buyurulmaklığımı sûret-i mahsûsada ricâ eylerim.

[204]

Diğeri

Zât-ı 'âlî-i bende-perverîlerinin şeref-i musâhabeti bende-nevâzîleriyle kâm-yâb olmak ârzû-yı 'âcizânemin en birincilerinden bulunduğu ve bu ârzû-yı kem-terânemin hayyiz-i husûle iktirânı için yarın akşam birlikte bende-hâne-i 'âcizîde iftâr edilmek bir zerî'a-i hasene ittihâz kılındığı cihetle keremen ve 'inâyeten yarın akşam ... numarolu bende-hâne-i 'âcizîyi teşrîfle 'âcizlerinin garîk-i fahr u mesârr buyurulması ehass-ı temenniyyât-ı kem-terânemdir ol bâbda.

Mevlûd-i Şerîfe Da'vet Tezkiresi

Şehr-i hâl-i Arabî'nin ...inci gününe müsâdif olan ...inci günü akşamı ... mahallede vâki' ... numarolu bende-hânenizde menkabe-i celîle-i cenâb-ı hâtemü'l-enbiyâ kırâat edileceğinden lûtfen yevm-i mezkûrda ve akşam sâ'at ... râddelerinde teşrîf-i 'âlîleri bi'l-hâssa temennî olunur.

Bir Çocuğun Mektebe Bed'i İçin Pederi Tarafından Ehibbâsından Birine Bir Tezkire

Bi-lûtfihi Te'âlâ mahdûm-ı 'âcizî ... bendeleri mâh-ı hâlin ...inci

[205]

günü mektebe bed' ettirileceğinden zât-ı âlîlerinin dahi yevm-i mezkûrda ve ... sâ'at râddelerinde icrâ kılınacak resm-i bed'ide şeref-i huzûrunuzla 'âcizlerini hisse-mend-i lûtf u mesârr buyurmak üzere bende-hâne-i 'âcizîyi teşrîf buyurmanızı ricâ eylerim.

Bir Arkadaş Şerefine Verilecek Ziyâfet İçin Da'vet Tezkiresi

Sevdiklerimizden ... Bey'in şerefi için yarınki ...inci günü akşamı bende-hâne-i 'âcizîde yine sevdiklerimizden birkaç arkadaşlar ile ziyâfet i'tâsı tertîb ve bu sûretle bezm-i mahabbet-i uhuvvet-mend-ânenin icrâsı tasmîm edilmiş ve zât-ı 'âlîlerinin dahi o meclis-i birâderânede bulunmanız cümle-i mukarrerattan bulunmuş olmakla her hâlde yevm-i mezkûrda ve ... sâ'at râddelerinde bende-hânenizi teşrîfle gerek bendenizi ve gerekse ihvân-ı sâireyi mesrûr buyurmanız temennî olunur efendim.

Cevâb-ı Muvâfakat

Arkadaşlarımızdan ... Bey'in şerefine tertîb buyurulacak ziyâfete da'veti mu'allen enmele pirâ-yı tevkîr olan tezkire-i behiyyeleri mûcib-i fart-ı sürûr-ı âcizî oldu. Böyle bir ziyâfete da'vet

[206]

buyuruluşum hakk-ı 'âcizîdeki teveccühâtınızın devâm u istimrârını mübeşşir olduğundan nâşî teşekkürâtımı takdîm eder ve infâzını vecîbe-i zimmet bildiğim emr-i 'âlîlerine kemâl-i ibtihâl ile mutâva'at ile 'azîmete şitâb ve vakt-i mu'ayyende nezd-i 'âlîlerinde bulunmak şerefiyle kâm-rân olacağımı şimdiden 'arza cüret eylerim.

Cevâb-ı Red

Muhibbimizden ... Bey'in şeref-i 'âlîsine tertîb buyurulan ziyâfete gelmekliğimi âmir tezkire-i birâderîleri kemâl-i sürûr ile ahz olunmuş ve evâmir-i birâderîlerini infâz en birinci emel ü ârzû-yı 'âcizânemden ise de o bezm-i sohbetde bulunmak şerefini felek bize çok gördüğünden olmak gerektir ki mecbûriyyet-i fevka'l-'âde sebebiyle yevm-i mezkûrda ...de bulunacağım cihetle gelemeyeceğimden bu bâbdaki teessüfümü ve ma'a-hâzâ ma'zeretimi 'arz ile beka-yı teveccühâtınızı temennî eylerim efendim.

Familyaca Bir Cem'iyete Da'vet Tezkiresi

Mâh-1 hâlin ...inci günü 'âilece bir bezm-i sohbet tertîbiyle bende-hânenizde hoşça imrâr-ı evkat edilmesi tasmiî edilmiş olduğundan lûtfen 'âile-i vâlâlarıyla berâber yevm-i mezkûrda bende-hânenizi teşrîfe rağbet buyurmanızı temennî eyleriz.

[207]

Bir Dergâhta Mevlûd-i Şerîf Kırâat Olunacağına Dâir Pôst-nişîn Tarafından Bir Zâta
Tezkire

Mevlûd-i şerîf Cenab-ı Ahmed'i menkabe-i velâdet-i Muhammediyye'nin bâ'is-i sürûr-ı kalb ve mûcib-i ecr-i 'azîm olacağı müstagnî-i 'anü'l-beyân olup ... mâhın ...inci günü dergâhınızda da menkabe-i şerîfe-i ma'rûza tilâvet edileceğinden lûtfen yevm-i mezkûrda teşrîfe tenezzül ile dâ'ilerini mesrûr ve füyûzat-ı celîle-i Mustafâviyye'den hisse-mend buyurulmanızı temennî eylerim.

Bir Dergâhta Mersiye-i Şerîf Kırâat Olunacağına Dâir Pôst-nişîni Cânibinden Bir Zâta
Tezkire

Bu hafta ...inci günü ... dergâh-ı 'âcizîde şehîd-i mazlûm deşt-i Kerbelâ nûr-ı dîde-i Cenâb-ı Fâtîmatü'z Zehra radiyallahu anha efendimizin mahâmîd-i seniyye ve vâkı'a-i dîl-sûz-ı Kerbelâ'yı mutazammın mersiye-i şerîfe tilâvet ve bu sûretle füyûzat-ı celîle-i Cenâb-ı Hüseyin efendimizden istifâza edileceğinden lûtfen yevm-i mezkûrda ve ... sâ'at râddelerinde dergâh-ı dâ'iyânemi teşrîfe rağbet buyurulması niyâzım bâbında irâde efendim hazretlerindedir.

[208]

Şenlik Gecesi İçin Da'vet Tezkiresi

Ma'lûm-1 'âlîleri olduğu üzere yarın akşam cülûs-i hümayûn meyâmîn-i me'nûs hazret-i pâd-şâhı şeb-i mes'adet redîfi olup fakir-hâne-i 'âcizîde ise leyle-i mes'ûde-i mübâreke de ikad u iş'âl edilecek tenvîrâtın hâsıl edeceği menâzır-1 'âliyyeyi rüyet ve müşâhede edileceği emr-i bedîhî olduğundan lûtfen şeb-i mezkûrda bende-hânenizi teşrîfe tenezzül ile hem menâzır-1 mezkûreyi rüyet etmek ve hem de ehass-1 makasid-i 'âciz-ânemiz olan musâhabet-i vâlâlarıyla telezzüz eylemekliğime 'inâyet-i vâlâlarını temennî eylerim.

Cevâb-1 Muvâfakat

Cülûs-1 meyâmîn-i me'nûs hazret-i pâd-şâhı rûz-1 firûzuna müsâdif olan yarınki gecesi devlet-hâne-i 'âlîye 'azîmet etmekliğimi âmir tezkire-i birâderîlerini kemâl-i ibtihâc ile aldı. Bu bâbda husûle gelen teşekkürâtımı 'arz u takdîm ile ber tıbk-1 fermûde-i 'âlîleri yevm-i mezkûrda devlet-hâne-i vâlâlarına 'azîmetle mülâkat-1 kerîm-âneleriyle hisse-dâr olacağımı şimdiden 'arza cüret eylerim efendim.

Cevâb-1 Muvâfakat Üzerine Muahharan Cevâb-1 Red

Cülûs-i hümayûn-1 mes'adet makrûn hazret-i hilâfet-penâhî şeb-i

[209]

sa'âdet redîfine müsâdif olan yarın akşam devlet-hâne-i birâderîlerine 'azîmet edeceğimi evvelce vukû' bulan ârzû-yı 'âlîleri üzerine bâ tezkire 'arz u va'd ve beyân etmiş isem de bu kere ... mahalden ta'allukat-1 'âcizîden ... Bey buraya gelip mîr-i mûmâ ileyh ... mahalle 'azîmet edileceğinden ve binâberîn devlet-hâne-i 'âlîlerine gelemeyeceğimden 'arz-1 i'tizâra müsâberet ve taksirâtımın 'afvını ricâ ve niyâza mübâderet eylerim efendim.

Bir Yerde Birleşmek Üzere Ehibbâdan Birine Tezkire

Ba'zı husûsât-1 mühimmenin icrâ-yı müzâkeresi zımnında yarınki ... gün ... mahalde vâki' ...'nin kırâathânesinde birleşmek ârzûsunda bulunduğumdan yevm-i mezkûrda ve sâ'at ... râddelerinde mezkûr kırâathâneyi teşrîf buyurulup buyurulmayacağımın beyân buyurulmasını ve maa'mâfih cidden mâni'-i kavî yok ise her hâlde teşrîf buyurmanızı temennî eylerim efendim.

Cevâb

Şimdi dest-i tekrîm ile aldığım tezkire-i vâlâlarında ba'zı husûsat-ı mühimme hakkında mübâdele-i efkâr edilmek üzere yarın ... mahallde vâki' ... kırâathâneye gelmekliğim emr ü iş'âr buyuruluyor. Gerçi işbu emr-i 'âlîleri şeref-i musâhabet-i 'âlîleriyle teşerrûf ede-

[210]

ceğimi mübeşşir olup o şereften hisse-yâb olmak bendenizce mûcib-i fahr u sürûr ise de yevm-i mezkûrda cidden mâni'-i 'âciz-ânem bulunduğundan nâşî orada mevcûd bulunamayacağımdan ârzû buyurulduğu ve ta'vîki kabil olduğu takdîrde de diğere bir güne ta'lîkiyle bu bâbda da bendenize iş'âr -ı keyfiyyet buyurulması temenniyyâtı beka-yı teveccüh-i vâlâları ricâsına terdîf eylerim efendim.

[211]

Mekâtîb-i Ticâriyye

Mekâtîb-i Ticâriyye: Tüccâr beyninde te'âtî edilen mektûblar demektir ki bu mektûblarda gerçi elfâz-ı ta'zîmiyye yazılmaması makbûl olmaz ise de fazlası da pek zâid olur. Zîrâ bu kabîl mekâtîb iki tüccâr beyninde vukû' bulan mu'âmelâtı mübeyyin olacağından nâşî elfâz-ı ta'zîmiyye ile mektûb doldurulacak olur ise rûh-ı mesele gaib olmuş olur.

Bu sebebe mebnîdir ki beyne't-tüccâr te'âtî kılınan böyle mektûblarda kullanılacak elfâz-ı ta'zîmiyye yalnız hâtimesinde yazılır.

Binâen'aleyh bu mekâtîb-i ticâriyyede gözetilecek şerâit budur ki mekâtîb-i ticâriyye: *Evvelâ* muhtasar olmalı, *sâniyen* açık yazılmalı, *sâlisen* ta'bîr-i zâide isti'mâl edilmemeli. *Râbi'an* -mektûbdan maksad emti'a istemekten 'ibâret ise- emti'anın cinsi, bahâsı, ne tarîk ile irsâl kılınacağı, esmânının ne sûretle tediye olunacağı tasrîh edilmeli, *hâmisen* târih asla hâtırdan çıkarılmamalı, *sâdisen* mahall-i ikamet mükemmel yazılmalı. Çünkü mahall-i ikamet lâyıkiyle tasrîh edilmediği hâlde gönderilecek mektûbun vâsıl olmaması gibi pek çok mahzûrlar vardır.

[212]

Meselâ Der-sa'âdet'te balık pazarında tüccârândan Ahmed Efendi diye yazılmamalıdır. Der-saâdet'te balık pazarı caddesinde ... sokakta ... numarolu mağazada balık tüccârlarından Molla Mehmed oğlu Ahmed Efendi diye yazılmalıdır.

İşte bu sûretle tahrîr kılındığı hâlde gelecek cevâb bir gûnâ ma'nâya tesâdüf etmeyerek vâsıl olur.

Ba'zıları da tüccârân-ı ecnebiyyenin yaptıkları gibi mektûbun bâlâsına târih vaz' ile mahall-i ikametini tahrîri cihetini iltizâm ediyorlar.

Ve ba'zı münşîler bu ciheti tasvîb ederek mûcib-i fâide ve muhassenât olduğunu der-miyân ediyorlar ve diyorlar ki:

Ticâret mektûblarında târihin pek ziyâde ehemmiyeti olduğundan hem unutulmamak hem de her vakt kolayca yeri bilinmek için mektûba başlamazdan evvel bâlâsına târihi ve bir de târihin mütemmimi demek olan mektûbun yazıldığı mahallin ismini vaz' etmeli. El-hâsıl bir tâcir mektubuna lâzım olan şeyi hâvî olmalıdır. Mütâla'asını ityân eyliyorlar.

Vâkı'â mahall-i ikamet, târihin şiddet-i lüzûmu der-kâr ise de mektûbun fâtihasıyla hâtimesi beyninde yazılmak cihetinde bir fark yoktur.

Eğer tüccârân-ı ecnebiyye mu'âmelâtıyla hem-hâl olmak maksadı nazar-ı dikkate alınıyor ise bu hâlde fâideden sarf-ı nazarla o maksada hizmet edilmiş olur.

[213]

Yoksa yukarıda beyân edildiği vechle mektûbun nihâyetine târih yazıldıktan sonra imzâ konulur ise bu takdîrde asıl aranılan ve maksad-ı aslî olan tavzîh-i madde hâsıl olmuş olur.

Binâberîn târih ile mahall-i ikametini ser-levhada yazılması mûcib-i fâide olmayacağı gibi tarz u usûl-i kitâbetimizi dahi ihlâl eyler. Çünkü kitâbet-i 'Osmâniyye'de târih ve imzâ zîre vaz' olunmak usûl-i kadîmedendir. Bu usûlün mekâtîb-i ticâriyyece bir mevki' istisnâ tutması elbet bir fâide ve muhassenât husûlüne vâ-beste olması lâzım gelir.

Hâlbuki bunda kat'iyen bir fâide yoktur. Bunun için ekserî tüccârân-ı Osmâniyye'nin yaptığı gibi târih ile imzâ usûl-i kadîm vechle zîr-i mektûba yazılmalıdır.

Mekâtîb-i Ticâriyye Numuneleri

Emvâl-i Şarkıyye Komisyonculuğu İçin İstanbul'da Bir Mağaza Tesîsi Hakkında
Beyân-nâme

Bu kere İstanbul'da ... mahallde ... sokakta ... numero ile murakkam mağazayı emvâl u eşyâ-yı şarkıyyenin bi'l-cümle ma'mûlât ve mensûcâtını tüccârâna nakl ü isrâ etmek üzere güşâd eylediğimi 'arz ile kesb-i fahr ü mübâhât eylerim. 'Âcizleri ... seneden beri Haleb, Musul, Kütahya gibi mahallerden nefâset ve zarâfetleri

[214]

müsellem ve şöhet-gîr-i 'âlemiyân olan ma'mûlât-ı şarkıyye fabrikalarıyla münâsebât-ı hasenede bulunduğumdan ve küçük yaştan beri bu gibi mu'âmelât içinde perverde olup binâen'aleyh min gayri haddin mümârese-i kâmile istihsâl eylediğimden nâşî ma'mûlât-ı mezkûrenin ârzû edilen enva'ından mağaza-i 'âcizânemde bulunacağına kesb-i i'timâd buyurmanızı beyân ederim. Maa'mâfih böyle mu'âmelât-ı cesîmenin ancak zât-ı 'âlîleri gibi zevât-ı kirâmın hem 'âlî ve mu'âvenet-i me'âlîleriyle kesb-i te'yîd ve takarrür edeceği gibi bu bâbda himem-i 'âlî-i insâniyet-kârânelerinin mebzûliyyetini bildiğimden nâşî mu'âvenet-i vâlâlarının her hâlde bezl ü nisârını temennî eder ve bu bâbdaki o emr-i âliyyelerine şiddetle intizârımı 'arz ile ihtirâmât-ı fâikamın kabûlünü ricâ eylerim efendim.

... fi ... sene ... İstanbul'da Çakmakçılar yokuşunda ... sokakta ... numarolu mağazada manifatura tüccârânından ... zâde ...

Paris Emti'asına Mahsûs Olarak Güşâd Edilen Bir Komisyon Hânenin Beyânât-ı
'Umûmiyyesi

Paris emti'asının zarâfet ü nefâseti müstagnî-i 'ani'l beyân olup 'âcizleri de bu kere ... de ... mahallde vâki' ...

[215]

numarolu mağazayı emti'a-i mezkûrenin ârzû edilen mahalle nakl ü isrâsını müte'ahhid olmak üzere bir komisyon-hâne güşâdına muvaffak olduğumu 'arz ile kesb-i mübâhât eylerim. Gerçi 'arz edilen komisyonculuk mu'âmelât-ı cesîmeden ma'dûd olup bunun emr-i icrâsı düşvâr ise de ... seneden beri bu makule komisyonculuk eden tesîsât-ı mühimmenin birkaçında bulunarak bu vechle perveriş-yâb olmuş ve binâberîn min gayri haddin kesb-i meleke ve mahâret eylemiş olduğundan ve zât-ı 'âlîleri gibi zevât-ı kirâmın himem-i tarîk terakki perver-ânelesiyle mu'âmelât-ı cesîmenin mücib-i yüsr ü sühûlet olacağı emr-i celî bulunmuş olduğundan nâşî bu bâbda muvaffakiyyetin rû-nümûn olacağına i'tikadım kavî olmakla zât-ı 'âlîlerinin dahi mu'âmelât-ı vâkî'aya kesb-i i'timâd buyurmanızı temennî ederim. Li -ecl-i zâlik emti'a-i

mezkûrenin her kangı cinsinden olur ise olsun ârzû buyurulduğu takdîrde şeref-sâdır olan o emr-i ‘âlfilerinizi kemâl-i tehâlûkle infâz ile teveccühât-ı vâlâlarınıza mazhariyyetimi ümîd etmekte bulunduğumu ‘arz ve binâen‘alâ-zâlik mu‘âvenet-i vâlâlarını temennî ile muntazır irâde-i vâlâları olduğumu ihtirâmât-ı fâikamın kabulüne zerî‘a-i hasene ittihâz eylerim efendim.

Cevâbı

Bu kere ... sene târihli bi kıt‘a mektûbunuzu kemâl-i memnûniyyetle aldım. Bi‘l-mütâla‘a meâlî karîn-i müdrike-i ‘âcizî oldu. Beyân buyurulan

[216]

komisyon-hânenin güşâdına muvaffakiyyetinizden nâşî tebrîkât-ı mahsûsamı takdîme müsâberet eylerim. Paris emti‘ası ekseriyyâ şürekâ ve acentelerimiz tarafından talep olunmakta olduğundan nâşî bi‘t-tab’ bu bâbda oldukça sipârişât edilmekte idi. Bundan böyle komisyon-hânenize mürâaca‘at edeceğimizi va‘d ile kesb-i fahr ederim. Şurasının ‘arzına lüzûm vardır ki şimdiye kadar mu‘âmelât-ı câriyyemiz ‘ale‘l-umûm emânet ve havâle tarîklarıyla icrâ edilegemekte olduğundan nâşî bi‘t-tab’ sizinle cerayân edecek mu‘âmelâtımızın da bu sûrette olması lâzım gelir. Maa‘mâfih vesâit-i nakliyyenin buraca dûçâr-ı tehirât olabilmesi gibi ba‘zı ihtimâlâta binâen alınan emvâl ü eşyâ için doksan bir gün va‘deden istifâde sûreti de ihtiyâr edilmiş ve bu sûretle icrâ-yı mu‘âmele bizce ka‘ide-i kadîme hükmüne girmiş olduğundan sizinle olacak mu‘âmelemizin de bu ka‘ide dâhilinde cereyânı tabî‘î bulunmuş olmakla bu sûretler hesâbınıza muvafık gelip kabûl buyurulup da iş‘âr edildiği hâlde mu‘âmelâta mübâderet edileceğini beyân eder ve maa‘mâfih tarafının mu‘âmelât-ı vâkı‘adan müntefi’ ve müstefid olmaları temenniyyâtını ber âverde-i zebân tazarru’ ederek ihtirâmât-ı mahsûsamı takdîm ederim efendim.

[217]

Fiât-ı Câriyye İrsâline Dâir Mektûb

... kasabada ... mahallde ... numarolu mağazada ... tüccârânından ... zâde ... Efendi‘ye,

Bu kere ... mahallde ... numarolu mağazada tesîs ve güşâdına muvaffak olduğum bir ticâret-hâne için teveccühât-ı terakki-perverânelerinin isticlâbı zımnında şu varak-pâremin îfâ-yı vekâletine müsâ‘ade buyurulması temenniyyâtını fâtiha-i makall ittihâz ederim. Ticâret-

hânemiz ... ve ... emvâl u eşyâyı sûret-i mahsûsada îcâb eden mahallerden celb eylemek maksadıyla tesîs edilmiş ve işbu maksadın bi't-tamâm husûlü için îcâb eden tedâbire mürâca'at edilerek bu bâbda da muvaffakiyyetin rû-nümûn olacağı hakkında i'tikad-ı 'âciz-ânem ber-kemâl bulunmuş olduğundan nâşi zât-ı 'âlîlerinin dahi işbu ma'rûzâtıma i'timâd buyurmanızı temennâ eyler ve maa'mâfih el-yevm cârî olan fiât pusulasının bir sûretini leffen takdîme cür'et eylerim. Ticâret-hânemizce ittihâz edilmiş usûl-i mu'âmelât-ı câriyyenin kemâl-i sadâkat u istikametle ve matlûb derecede icrâsı ile berâber sür'at-i mümkün mahalline îsâli kazıyye-i mühimmesi olmakla berâber ... mâh va'de ile ahz u i'tâ edilmek husûsu da ka'ide-i mer'iyye ittihâz edildiğinden ve taraf-ı 'âlîlerinden vâki' olacak bi'l-cümle o emr ü sipârişânın dil-hâh-ı 'âlîleri vechle ve kemâl-i sür'atle infâz u icrâ kılınacağı husûsu şimdiden va'd

[218]

u ta'ahhüd edilmekle berâber muntazır-ı irâde-i vâlâları olduğumu 'arz eder ve ticâret-hânemiz hakkında teveccühât-ı 'âlîlerinin beka ve istikrârı temenniyyâtını ihtirâmât-ı fâikamın hüsn-i kabûlüne vesîle-i hasene ittihâz eylerim efendim.

Bir Komisyoncu Tarafından 'Arz-ı Hidmet ve Fiât-ı Câriyye Gönderildiğine Dâir
Mektûb

Pek çok vaktten beri görüşmüş ve külliyyetli mu'âmelât ederek yekdiğerimize emniyyet-nâmemiz hâsıl olmuş olan ... Beyzâde ... Bey cânibinden bu kere aldığım mektûbda mağaza-i 'âlîleri hesâbına olarak ... ve ... celb buyurtturmakta olduğunuzu beyân ile zât-ı 'âlîleriyle de icrâ-yı mu'âmelât etmeliğim tavsiye ve inbâ ediliyor ki bu iş'âr zât-ı 'âlîleriyle kesb-i münâsebât eyleyeceğimi mübeşşir ve mu'allin olduğu ecluden mûcib-i memnûniyyetim olup derhâl fiât-ı câriyyemin bir nüshasını leffen takdîme şitâb eyledim. Ka'ide-i mer'iyye-i 'âcizânemiz bi'l-cümle masârifât 'âcizlerine 'âid olmak ve bedeli dört mâh va'de ile tediye edilmek üzere yüzde ... kuruluş komisyonculuk alınması kararlaştırılmış olduğundan suver-i ma'rûza mucibince şeref-vâki' olacak evâmîr-i sipârişât-ı 'âlîlerinin sür'at-i mümkün ile infâz ve icrasına teşmîr-i

[219]

sâk ihtimâm edileceğini 'arz ve bu vesîle ile tab'-ı vâlâları istifsârına mübâderet kıldını efendim.

Cevâb-ı Red

Bu kere dest-i ibtihâc u ihtirâm ile aldığımız fî ... sene ... târihli mektûbunuzda ... Beyzâde ... Bey'in iş'âr u tavsiyesi üzerine mağaza-i 'âcizânemle icrâ-yı mu'âmeleye mübâderet olunması beyân buyurulmuş ve bu iş'ârınızı mûcib sürûr u hakk-ı 'âcizîdeki teveccühünüz müstelzim-i teşekkür olmakla 'ârz-ı şükrâna müsâberet edilmekle berâber şu günlerde ba'zı esbâbdan nâşî icrâ-yı mu'âmeleye mübâderet edilemeyeceğinden in-şâ'-Allah esbâb-ı mâni'anın indifâ'mı müte'âkıb ârzû-yı 'âlîlerinin icrâsına muvaffakıyyetimizi yâd u tezkâr ile hakk-ı 'âciz-ânemdeki âsâr-ı haber-i hayr-hâhlarının devâm u bekası temenniyyâtını berâverde-i zebân tazarru' ve hatm-i güftâr eylerim efendim.

Cevâb-ı Muvâfakat

Bu kere fî ... sene ... târihli kemâl-i memnûniyyetle alınan tahrîrâtınızda hesâb-ı 'âlnize bir ticâret-hâne güşâd edildiği ve mağaza-i 'âciz-ânemizle icrâ-yı mu'âmeleye ârzû buyurulduğu iş'âr buyurulmuş ve hesâb-ı 'âlnize olarak güşâdına muvaffak olduğunuz ticâret-hâneyi tebrîk ve hüsn-i muvaffakıyyetinizi temennî ile berâber her ân ve zamân zât-ı

[220]

'âlîlerine her ne sûretle olursa olsun icrâ-yı mu'âvenete kendimi bi'l-hâssa vazîfe-dâr addeylediğimi 'arz ve lüzûm görüldüğü ânda da zât-ı 'âlîleriyle icrâ-yı mu'âmeleye müsâberet edeceğimi 'ilâve-i güftâr ile ihtirâmât-ı mahsûsâmın kabûlünü temennî eylerim efendim.

Bir Ticâret-hâneye 'Arz-ı Hidemât Zımnında Bir Yazıcı Tarafından Mektûb

Ticâret-hâne-i 'âlniz için ... ve ... lisânlarına tamamıyla vâkıf bir yazıcının şiddet-i lüzûmu olduğunu bu kere ... zâde ... Bey'den istihbâr eyledim. Bendeniz beyân edilmiş olan mezkûr lisânlara vâkıf olmaklığımla berâber ... seneden beri de umûr-ı ticâriyye işlerinde istihdâm edildiğimden nâşî mu'âmelât-ı ticâriyyede de kesb-i meleke ve mümârese eyledim. Sadâkat ve istikamet-i 'âciz-ânem hizmet etmiş olduğum ... ve ... tâcirlerden bi't-tahkîk tebeyyün edeceği emr-i tabî'îdir. Maa'mâfih ticâret-hânenizde yazıcılığa da tâlibim. Binâen'aleyh eğer kabûl buyurulur isem teveccüh ü i'timâd-ı mahsûsanızı celbe muvaffak olacağıma emniyyetim ber-kemâl olmakla bu bâbda iş'âr-ı 'âlnize muntazır bulunduğumu bi'l-'arz ihtirâmât-ı mahsûsamın kabûlünü ricâ ederim efendim.

[221]

Bir Tâcir Tarafından Ticâret-hânesini Dâmâdına Devr Ettiğine Dâir Mu'âmelesi
Bulunan Tüccârâna Mektûb

Vücûdumda öteden beri hisseylemekte olduğum za'fiyyetten nâşî artık köşe-i istirâhâte çekilmek lüzûmu etibbâ tarafından beyân edildiğine mebnî ... mâhın ibtidâsından i'tibâren muâmelât-ı ticâriyyeden keff-i yed edeceğimi 'arz ederim. Maa'mâfih ticâret-hâne-i 'âciz-ânem büsbütün ta'til edilmeyerek her umûr u mu'âmelâtı dâmâdım ... Bey'e devrediyorum. Mûmâ-ileyh çalışkan ve terakki-perver olup zât-ı 'âlîlerinin de celb-i hoşnûdisine ve teveccühâtınıza muvaffak olacağına ümîd-vârım. Binâberîn mâh-ı mezkûr ibtidâsından i'tibâren ticâret-hâne-i 'âciz-ânem mûmâ-ileyh nâmına cereyân edeceğinden ke'l-evvel mûmâ-ileyh nâmına olarak ticâret-hâne-i 'âcizî ile icrâ-yı mu'âmelât etmeniz ârzûsunu beyân ve şimdiye kadar zât-ı 'âlîlerinden görmüş olduğum insâniyyet ve mu'âvenetin ile'l-ebed mahfûz-ı hâtıra-i şükrânem olacağını 'arz ile neyyir-i teveccühâtınızın bekasını temennî eylerim efendim.

Ticâret-hânesi Kâtibliğine Kabûlü İçin Bir Tâcire Mektûb

Ticâret-hâne-i 'âlîleri için ... ve ... lisânlarına vâkıf ve umûr-ı hesâbiyyeye âşinâ bir kâtibin lüzûmu olduğu mesmû'-ı 'âciz-ânem

[222]

oldu. 'Âcizleri mezkûr lisânlarla umûr-ı hesâbiyyeye vâkıf ve âşinâ ve binâen'aleyh kitâbet-i mezkûre hidemâtını îfâya muktedir bulunduğumdan ve münhall-i mezkûr el-yevm bâkî bulunduğundan 'âcizlerinin kabûlünü ricâ eder ve ahvâl-i 'âcizî hakkında ... müddet ma'iyetinde bulunmuş olduğum tüccârândan ... zâde ... Bey'den ma'lûmât-ı kâmile alınabileceği gibi hidemât u vâkı'amın da mazhar-ı takdîr-i 'âlîleri olacağının şimdiden 'arzıyla ihtirâmât-ı fâikamın kabûlünü temennî eylerim efendim.

Cevâb-ı Muvâfakat

Ticâret-hânemiz için lüzûm görülen kitâbet için 'arz-ı hidemât ettiğinizi ve kabûlünü hâvî mektubunuz mütâla'a edildi. Ahvâliniz hakkında tahkikat-ı lâzıme bi'l-icrâ kitâbet-i mezkûrenin size ihâlesi takarrür etti. Binâen'aleyh ... mâhın ibtidâsından i'tibâren kitâbet-i mezkûre hizmetini îfâ edebilirsiniz. Şu kadar var ki kitâbet-i mezkûrenin ma'âş-ı seneviyyesi ... kuruştan 'ibâret olup maa'mâfih hüsn-i hidemâtınız görüldükçe terakki edeceği cihetle işbu ma'âşla arzû ederseniz şimdiden iş'âr-ı keyfiyyet ile berâber mâh-ı mezkûrun ibtidâsında da

ticâret-hânemizde isbât-1 vücûd ve vazîfenizi hüsn-i icrâya ihtimâm etmeniz beyânıyla terkîm-i cevâb-nâmeyle mübâderet edildi efendim.

[223]

Hüsn-i Hidemâtından Dolayı Bir Tâcire ‘Arz-1 Teşekkürü Hâvî Mektûb

Dest-i tekrîm ü tebcîl ile alınan fî ... sene ... târihli tahrîrât-1 ‘âlîleri bi’l-mütâla’a meâl-i ‘âlîsi karîn-i müdrike-i ‘âcizî olup bu bâbda masrûf buyurulan himem-i vâlâlarından dolayı ‘arz-1 şükrân ederim. Taraf-1 ‘âlînizden şimdiye kadar ibrâz buyurulan lûtf u mu’âvenet zâten hadden aşmış ve binâberîn ‘arz-1 teşekkürâtı gayr-i kabil bulunmuş olduğu hâlde geçende de ... eşyânın emr-i irsâli hakkındaki lûtfunuz bendenizi son derece memnûn bırakmıştır. ‘Ulüvv-i cenâbsınız. Mu’âmelât-1 ticâriyyeden şu aralık târî olan durgunluk hasebiyle muâmelâtımız da bi’t-tab’ sekte-dâr olmuş ise de in-şâ’-Allah bu durgunluğun dahi pek az bir zamân zarfında zâid olacağına ümîdim vâsık olduğundan ba’de-mâ lûtf u mu’âvenet-i ‘âlîlerine müterakkıb ve muhtâc olduğumu ‘arz ile teşekkürât-1 mahsûsamı takdîm eder ve ehâsin-i teveccühât-1 vâlâlarının bekası temenniyyâtını tekrâr eylerim efendim.

İhbâr-nâmenin Ahzına Dâir Bir Tâcirden Diğere Mektûb

... mahalde ... numarolu mağazada mukîm tâcirlerden ... Beyzâde ... Efendi emrine i’tâ buyurulan ...

[224]

liralık i’tibâr mektûbunun ihbâr-nâmesi vâsıl-1 dest-i tevkîr oldu. Ticâret-hâne-i ‘âciz-ânemiz hakkında ibrâz buyurulan lûtf u i’timâdınızı mübeşşir bulunan işbu tahrîrât-1 vâlâları mûcib-i fahr u sürûr-1 ‘âciz-ânemiz olmakla ‘arz-1 teşekkürâta müsâberetle berâber ol bâbdaki emr-i ‘âlîlerinizin derhâl icrâsına müsâra’at edileceğinin ‘arzı ile ehâsin-i teveccühât-1 vâlâlarının bekasını temennî eylerim efendim.

Makbûz Sûretidir

... kasabada ... numarolu mağazada mukîm ... tüccârândan ... Beyzâde ... Efendi’nin emri olmak üzere ... kasabadan ... kasabada ... numarolu mağazada mukîm ... tâcirlerden ... Beyzâde ... Efendi ticâret-hânesine i’tâ eylediği ... liralık bir kıt’a i’tibâr mektûbuna mahsuben

bu kere ... lira ticâret-hâne-i mezkûreden makbûzum olmakla işbu makbûz senedim ticâret-hâne-i mezkûreye i'tâ kılındı. Fî ... sene ...

İ'tibâr Mektûbu

... kasaba tüccârânından ... zâde ... Efendi her ne vakt ticâret-hânenize mürâca'at ederse kendisine ... lira verip hesâbıma tahrîr ve mahsubunu icrâ edesiniz. Fî ... sene ...

[225]

İhtâr

İ'tibâr mektûblarının envâ'ı gerçi pek kesîr ise de esâsı iki kısımdır.

Kısm-ı Evvel: İ'tibâr mektûbu mebâliğ-i gayr-i mahdûdeyi muhtevî olur. Ya'nî her ne kadar ister ise o kadar veriniz, demek olur ki böyle bir i'tibâr mektûbu verilmek pek düşvârdır.

Kısm-ı Sâni: Bir mikdâr mu'ayyen meblağ verilmeyi mutazammın olur. Ya'nî ... liraya kadar veriniz emrini hâvî olur ki bu takdîrde o tüccâr o mikdâr-ı mu'ayyenden fazla meblağ i'tâ edildiği hâlde i'tibâr mektubunu yazmış olan tâcirden fazla-ı medfû'âtı istirdâd edemez. Lâkin kısm-ı evvelde böyle olmayıp çünkü i'tibâr-ı mebâliğ-i nâ-mahdûdeyi mutazammın bulunduğundan o tâcir her ne mikdâr vermiş ise i'tibâr mektûbu yazmış olan tacirden mebâliğ-i medfû'âyı bi't-tamâm istirdâd eder. Maa'mâfih âtîde de i'tibâr mektûbu hakkında birkaç müsvedde tahrîr edilmiştir.

İ'tibâr Mektûbunu Hâmil Olan Zâta Para Verildiğini Müş'ir Mektûb

... kasaba tüccârânından ... zâde ... Efendi emrine ticâret-hâne-i 'âciz-ânemize tesyâr buyurulan fî ... sene ...

[226]

târihli ... liralık i'tibâr mektûbunuz mûcibince mûmâ-ileyhe bu kere bi'l-mürâca'a ... lira kendisine bi'l-i'tâ yedinden bir kıt'a makbûz senedi ahz edildi. Ve işbu senedle ibrâzından sonra ... gün mürûrunda tediye edilmek üzere nâm-ı 'âlînize tanzîm edilen ve i'tâ kılınmış olan ... lirayı muhtevî bulunan bir kıt'a poliçe de leffen takdîm kılınmış olmakla ol vechle poliçenin bi'l-kabûl mu'âmelât-ı mezkûrenin dahi bir minvâl-i muharrir icrâ-yı mahsubu ihtirâmât-ı fâikamın kabulüne zerî'a-i hasene ittihâz kılındı efendim.

Gönderilen Bir İ'tibâr Mektûbunun İhbârı Hakkında Mektûb

... tüccârânından olup bu kere taraf-ı 'âlnize 'azîmet eden ... zâde ... Efendi emrine olmak ve ... liraya kadar ticâret-hâne-i 'âlîleri tarafından verilip hesâb-ı 'âciz-âneme kayd u imlâ kılınmak husûsâtı mutazammın olarak mûmâ-ileyh ... Efendi ile fî ... sene ... târihiyle bir kıt'a i'tibâr mektûbu gönderildi. Vusûlünde ve mûmâ-ileyhin mürâca'atı vukû'unda sâlifü'l-beyân liraya kadar bir meblağ mûmâ ileyhe i'tâ buyurulup hesâb-ı 'âciz-âneme kayd u tahrîr buyurulmasını ve ba'de'l i'tâ nâm-ı 'âcizîye poliçe keşide edilerek veyâhûd suver-i âhirle mebâliğ-i medfû'anın tesviyesi

[227]

husûsunun istikmâlini beka-yı teveccühe vâlâları temenniyyâtına terdif kılındı efendim.

Bir Tâcir Tarafından Emti'a Sipâriş Edildiğinden İrsâl Edilip Edilmemesi Hakkında Diğer Bir Tâcire Mektûb

Pek çok vaktten beri beynimizde temâdî ve kesb-i istikrâr eden hukuk-ı kadîme ilcâsıyla bu kere bir husûsun taraf-ı 'âlîlerinden 'arz-ı isti'lâm u istiş'ârına mübâşeret eyledim. Şöyle ki ora tüccârânından ... zâde ... Bey'den bu kere aldığım mektûbda ... top mal beher topu ... liraya olmak üzere ... kasabaya gönderilmek üzere taraf-ı 'âcizîye sipâriş edilerek bâliğ olacağı ... liradan nısfı olan ... lirası pîşîn i'tâ edilip kusûr ... lirası dahi ... gün va'de ile tediye edileceği beyân ediliyor. Mûmâ-ileyhi gerçi tanır isem de şimdiye kadar bir gûnâ mu'âmelât-ı ticâriyyemiz sebkât etmemiş olduğundan nâşî şâyân-ı i'timâd olup olmadığında tereddüd hâsıl olacağı emr-i tabî'îdir. Binâberîn ilk posta ile sûret-i husûsiyyede mûmâ ileyh hakkında ma'lûmât -ı sahîha i'tâ buyurmanızı ve sipâriş edilen malın gönderilip gönderilmemesine dâir iş'ârınızı çâr-çeşmle hem vâlâ-yı birâderîlerinden bi't-temennî, bu vesîle ile de ihtirâmât-ı fâikamı takdîm eylerim efendim.

[228]

Cevâbı

Fî ... sene ... târihiyle müverrah enmele-pirâ-yı ta'zîm ve tevkîr olan tahrîrât-ı vâlâları mûcib-i memnûniyyet-i 'âcizî olup bi'l-mütâla'a müfâd-ı 'âlîsi dahi karîn-i müdrike-i 'âcizî oldu. Bura tüccârânından ... zâde ... Bey hakkında vukû' bulan istifsâr ve iş'âr-ı 'âlîleri dahi meczûm-ı kem-terî olup mûmâ-ileyh ise ... seneden beri ... ticâretle şehrimizde ikamet ederek

piyasada vâki' bi'l-umûm tüccârânın mazhar-ı emniyyet ü i'tibârları olmuş ve binâberîn mûmâ-ileyhe mu'âmelât-ı ticâriyyede bulunmanızda bir sebep-i ma'nî ve mahzûr tasavvur edemiyorum. Ve maa'mâfih sermâye-i mevcûdesi de sipârîşâtının birkaç kereler fevkinde bulunup ahvâl-i husûsiyyesi de şâyân-ı memnûniyyet bir tarzdadır. Bunun için keyfiyyetimi reyinize ihâle bendenizce bir mahzûr olmadığını 'arz ile kesb-i fahr eylerim efendim.

Kredi Güşâdı Hakkında Ahz-ı Ma'lûmât İçin Mektûb

... kasabada vâki' ... ticâret-hânesi bu kere ticâret-hâne-i 'âciz-ânemle icrâ-yı mu'âmelât ârzûsunda bulunduğumu ve binâberîn ticâret-hâne-i mezkûr zât-ı 'âlîleriyle ... seneden beri ... lirayı

[229]

mütecâviz mu'âmelât-ı ticâriyyede bulunduğundan nâşî ahvâl ü hâlleri hakkında taraf-ı 'âlîlerinden dahi istîzâh ile keyfiyyet anlaşılacağını muhtevî bir kıt'a mektûb göndermiştir. Ticâret-hâne-i mezkûr gerçi ma'lûm ise de şimdiye kadar bir gûnâ 'âcizleriyle mu'âmelâtı sebk etmemiş olduğundan nâşî birdenbire icrâ-yı mu'âmeleye girişilmekte tereddüd edilerek keyfiyyetin taraf-ı 'âlîlerinden istîzâhına mecbûriyyet hâsıl olmuştur. Maa'mâfih mezkûr ticâret-hânenin bu kereki mektûblarıyla ... liralık bir sipârîş vermektedirler. Binâberîn taraf-ı vâlâlarından beyân-ı keyfiyyet edilesiye kadar sipârîş vâki' maa't-teessüf ta'vîk ü tehîr eyledim. Bunun için bir dakika evvel ticâret-hâne-i mezkûr hakkında ma'lûmât-ı kâmile i'tâ edilmekle berâber mu'âmelât-ı ticâriyyeye girişilip girişilmemesi hakkında da sarâhat u izâhât-ı kâmile ityân buyurulmasını bi't-temennî ihtirâmât-ı fâikamın kabûlünü ricâ eylerim efendim.

Cevâb

Fî ... sene ...târihiyle müverrah olup bura tüccârânından ... ticâret-hânesi hakkında istîzâhâtı hâvî olan tahrîrât-ı vâlâları kemâl-i meserretle alınıp meâl-i 'âlîsi ma'lûm-ı 'âcizî oldu. Ticâret-hâne-i mezkûre gerçi bura piyasasınca hâiz-i i'tibâr u haysiyyet ise de bendenizce bir gûnâ mu'âmeleleri olmadığından bi't-tab'i ahvâl

[230]

ve hâllerine kesb-i vukuf edemeyeceğim gibi bu bâbda zât-ı 'âlîlerinin dahi mu'âmelât-ı ticâriyyeye girişmenizi tavsiye eylemekte ma'zûr bulunacağım der-kârdır. Bâkî teveccühât-ı vâlâları minnet-dârım efendim.

Bir Ticâret-hânenin Tediye-i Deyne İktidârı Olup Olmadığı Hakkında Bir Tâcire
İsti'lâmı Hâvî Mektûb

Şehrinizde ikamet eden ... ticâret-hânesi ile ticâret-hâne-i 'âciz-ânemiz şu günlerde külliyyetli mu'âmelede bulunmak ârzûsunda iseler de şimdiye kadar mezkûr ticâret-hâne ile bir gûnâ mu'âmelât vukû'a gelmemiş olduğundan ne derece hâiz-i i'tibâr oldukları mechûl ve zât-ı 'âlîlerinin bu bâbdaki iş'âr u tavsiyesine eşedd ihtiyâcımız ise emr-i tabî'î bulunmuş idiğinden lûtfen ilk posta ile mezkûr ticâret-hânenin hâlini ve maa'mâfih ne kadar mebâliğ i'tibâr edilebileceğinin sûret-i husûsiyyede ve kemâl-i sür'atle iş'ârını ricâ eder ve işbu iş'âr-ı 'âlîlerinin son derece mektûm tutulacağını 'ilâve-i güftâr ile ehâsin-i teveccühât-ı vâlâlarının bekasını ricâ eylerim efendim.

Muvâfakatı Hâvî Cevâb

Burada mukîm ... ticâret-hânenin derece-i i'tibârının îzâh u beyânını hâvî vârid olan fi ... sene... târihli kerem-nâmeleri kemâl-i

[231]

ta'zîm ile alındı. Mezkûr ticâret-hâne ... seneden beri teessüs ve teşekkül edip mu'âmelâtının hüsn-i intizâmı sebebiyle fevka'l-'âde mevki'-i i'tibâr ve haysiyyeti ihraz eylemiş ve 'âcizleri de mezkûr ticâret-hâne ile icrâ-yı mu'âmelede bulunup zât-ı 'âlîlerinin dahi mu'âmelât-ı ticâriyye eylemesi ileride mûcib-i mahzûziyyetiniz olacağı bî-irtiyâb olduğundan dakika fevt edilmeksizin icrâ-yı mu'âmeleyle mübâderet edilmesi tavsiyeye şitâb eder ve maa'mâfih ... liraya kadar i'tibâr-ı 'âciz-ânem üzerine mezkûr ticârethâne ile icrâ-yı mu'âmele buyurulabileceğini 'arz ile teveccühât-ı vâlâlarının bekasını bu vesîle ile de temennî eylerim efendim.

Birkaç Ticâret-hâne Hakkında İsti'lâmı Hâvî Mektûb

Ma'lûm-ı 'âlîleri olduğu vechle şehrinizde bulunan tüccârların ekserîsiyle mu'âmelât-ı ticâriyye icrâ edegelmekte idiysem de bu ticâret-hânelerin bir kısmı pek yakın bir zamânlarda ve yekdiğerini müte'âkıb ta'tîl-i tediyyât ile i'lân-ı iflâs eylemiş olduklarından nâşî şehriniz tüccârânıyla icrâ-yı mu'âmele husûsunda tereddüd ve iştibâh husûle gelmiş olmakla lûtfen ora tüccârânından hâiz-i emniyyet ü i'tibâr olanların esâmîsiyle derece-i i'tibârlarının sûret-i muvazzahada ve maa'mâfih muharrem-âne olarak serî'an iş'ârına mürüvvet buyurmanızı ricâ ile ihtirâmât-ı mahsûsamı takdîm eylerim efendim.

[232]

Cevâb

Bu kere şeref-vârid olan fî ... sene ... târihli tahrîrât-ı vâlâları bi'l-mütâla'a meâli ma'lûm-ı 'âcizî oldu. Gerçi beyân buyurulduğı üzere şu aralık yekdiğerini ta'kîben şehrimizin tüccârânından birkaçı ta'tîl-i tediyât ve mu'âmelât etmişler ise de bunlar esâsen kalîlü'l ser-mâye ve binâberîn sıfat-ı ticâriyyeyi bi-tamâmihâ hâiz-i kesândan olmadıklarından nâşî mu'âmelât-ı 'umûmiyyeye asla tagayyürât-ı îrâs etmemiştir. Burada el-yevm ... zâde ... ve ... zâde ... ve ... zâde ... gibi beş altı kadar tâcir vardır ki bu tâcirler şimdiye kadar nâmûs ve istikametlerini muhâfaza ile haysiyyet ü i'tibârlarını tezyîd eylemişlerdir. Binâberîn bu tacirleriyle icrâ-yı mu'âmele bir vechle mazarratı müntic olmaz. Meğerki kazâ-i İlâhî olarak bir ahvâl fevka'l-'âde zuhûr eyleye. İşte bu tacirlerle mu'âmelâta girişecek olursanız memnûn olacağımızı şimdiden beyân eder ve bu sûretle teveccühât-ı birâderîlerinin bekasını niyâz eylerim efendim.

Bir Tâcir Kâtibi Hakkında Vaktiyle Kitâbetinde Bulunmuş Olan Tâcirden İsti'lâmı
Hâvî Mektûb

... sene ticâret-hâne-i 'âlîlerinden kitâbet hizmetinde bulunarak

[233]

hidemât vak'asının takdîr-i 'âlîlerine mazhar olduğunu beyân eden ... Efendi nâmında bir zât bu kere ticâret-hâne-i 'âcizîye bi'l-mürâca'a münhall olan kitâbet hizmetinde ve maa'mâfih kasaya dahi nezâret etmek üzere kitâbet hizmetinde istihdâm ârzûsunda bulunmakla ol vechle istihdâm edilip edilmemesi husûsuna dâir iş'ârınıza muntazırım efendim.

Cevâb

Mukaddemce ticâret-hânemizde kitâbet hizmetinde bulunduğunu beyân eden ... Efendi hakkında istîzâhı hâvî şeref-vârid olan fî ... sene ... târihli tahrîrât-ı vâlâları mütâla'a edildi. Mûmâ-ileyh ... Efendi hakîkaten ahlâk-ı hasene ve istikameti ile cümlelerin hoşnûdisini kazanmış ve husûsuyla mağaza-i 'âcizîde bulunduğı müddet zarfında îfâ eylediğı hüsn-i hidemâtı cidden sezâ-vâr-ı takdîr ü tahsîn olup infikâki ise mûcib-i mezîd-i teessüf olmuş ve mağaza-i 'âlîlerinde istihdâmı müstelzim hubûr u sürûr olmakla her hâlde hüsn-i istihdâmını tavsiyeyle teveccühâtınızın bekasını temennî eylerim efendim.

Mukata'a Üzerine Fûrûht İçin Emri Hâvî Mektûb

Şimdi vârid olan tahrîrâtınızdan hesâbât-ı 'atîka için ... kuruş i'tâ edildiği anlaşıldı. Bu sûrette hesâbât-ı

[234]

mezkûreden daha ... kuruş zimmetiniz kalmıştır ki bu akçe de in-şâ'-Allah ... mâhta tesviye buyurulup hesâb-ı mezkûr sedd edilir. Şurasını 'arz edeyim ki hesâb-ı 'âciz-âneme olarak ... Anadolu şimendifer tahvîlâtı fûrûht buyurup netîcesini dahi derhâl iş'âr buyurmanızı ricâ eylerim efendim.

Sipârîşi Hâvî Mektûb

Bu kere aldığım fî ... sene târihli mektûbunuzla berâber gönderilen numuneye muvâfık olmak üzere ... kile ... buğday ve ... kile ... şa'rı mübâya'a ile sigorita ettirilip oraya ilk uğrayacak ve para tahmîl ederek tarafıma irsâl buyurasınız. Esmânı ... liraya bâliğ olacağından meblağ-ı mezkûru ibrâzından i'tibâren ... gün tamâmında tediye edilmek üzere nâm-ı 'âcizîye olarak ... kıt'a poliçe keşîde ile hesâb-ı mezkûru sedd buyurunuz. Maa'mâfih ilk postaya yetiştirilemediği takdîrde buraca tedârik edilen müşteriye mezkûr mallar verilemeyeceği ve bi'l-âhire müşteri bulmak husûsunda dahi müşkilâta tesâdüf edileceği melhûz bulunduğundan buna mahall kalmamak üzere ilk postaya yetiştirilmeye gayret edilmesi ve şâyed yetiştirilemez ise ikinci posta ile gönderilip o posta ile dahi gönderilemez ise artık irsâlden sarf-ı nazar edilmesi beyânıyla ihtirâmât-ı mahsûsamın kabûlünü ricâ ederim efendim.

[235]

Cevâb

Fî ... sene ... târihiyle müverrah vârid-i dest-i tekrîm olan tahrîrât-ı 'âlîlerinde beyân buyurulduğu üzere evvelce irsâl edilen numuneye muvâfık olarak beher kilesi ... kuruştan ... kile ... buğday ile beher kilesi ... kuruştan ... kile ... şa'r mübâya'a ve ... sigorita kumpanyasına sigorita ettirilip bu kere ol tarafa 'azîmet eden ... kumpanyasının ... vapuruna tahmîlen taraf-ı 'âlîlerine irsâl kılındı. Emvâl-i mezkûrenin esmânı ... kuruşa bâliğ olup sigorita bedeli ve nevl ücreti ve masârîf-i sâiresi dahi ... kuruştan 'ibâret olup binâen'aleyh işbu hesâb ... kuruşa resîde olmuş ve faturası dahi leffen takdîm kılınmıştır. Vusûlünde bi'l-ahz iş'ar buyurulması ile berâber meblağ-ı mezkûrdan ... kuruş için târih ibrâzından ... gün tamâmında

ve ... kuruş içinde kezâlik târih ibrâzından ... gün tamâmında bu kere cem'ân iki kıt'a poliçe nâm-1 'âflilerine keşide edildiğinden onların dahi hîn-i ibrâzında tediyesine himmet buyurulması ricâsıyla terkîm ve rakîme-i cevâbiyyeye müsâberet olundu efendim.

İştirâ Emrini Hâvî Mektûb

... mâhın ... inci günü Bursa'da ... tahvîlât ...

[236]

kuruş üzerinde bulunur ise tahvîlât-1 mezkûreden ... kuruşluk tahvîlâtın hesâb-1 'âciz-âneme olarak iştirâ buyurulmasını ricâ ederim. Maa'mâfih işbu emr yevm-i mezkûra münhasır olduğundan sâir günlerde iş'âr-1 'âcizî vukû' bulmadıkça iştirâ buyurulmamasını beyân ile netîcesinin iş'ârını bi't-temennî teveccühât-1 fevâidiyyelerinin devâm u bekasını ricâ eylerim efendim.

Gönderilen Mal ile Faturanın Vusûlüne Dâir Mektûb

Fî ... sene târihiyle müverrah tahrîrât-1 vâlâlarını melfûf fatura ile aldım. Bi'l-mütâla'a meâli ma'lûm-1 'âcizî oldu. İrsâl buyurulan buğday ve şa'r dahi bugün gümrükten alınıp mağazaya idhâl edildi. Mallar hakîkten numunesine muvâfik olmakla berâber sür'atle irsâl buyurulmasından nâşî teşekkür ederim. Faturada beyân buyurulduğu üzere ... kuruşa bâliğ olan borcumuz üzerine keşide edildiği ityân buyurulan iki kıt'a poliçede hîn-i ibrâzında kabûl ve tediye ve tesviye edileceğini beyân ile teveccühât-1 mahsûsa-i birâderîlerinin bekasını temennî eylerim efendim.

İştirâ Emrini Hâvî Mektûb

İşbu 'arîza-i 'âciz-ânemin vusûlünde der-akab ... çuval ... ve ... top ... ve sandık ... ve ... top ... piyasa fiâtı üzerine hesâb-1 'âciz-âneme olarak iştirâ buyurarak ilk hareket edecek

[237]

vapurla ... kasabada ... tüccârlarından ... zâde ... Bey nâmına irsâl buyurup keyfiyyetin dahi taraf-1 'âcizîye iş'ârını ve hîn-i ahz u irsâlinde dikkat ve ihtimâm buyurulmasını temennî eylerim efendim.

Diğeri

Bu hafta oradan hareket edecek ... vapuruyla gönderilmek üzere ... top ... ve sandık ... ve ... çuval ... mübâya'a buyurup taraf-ı 'âcizîye irsâl buyurunuz. Mezkûr eşyâların hîn-i mübâya'asından nefâsetlerine dikkat buyurmanız ayrıca temennî olunur. Eşyâ-yı mezkûrenin esmânı ile masârifi her neye bâliğ olur ise faturası taraf-ı 'âcizîye gönderilmesiyle berâber işbu mebâliğ için dahi târih ibrâzından ... gün tamâmında tesviye edilmek üzere poliçe keşide buyurulmasını ricâ eylerim.

Bir Çin Bakırî İştirâsı Emrini Hâvî Mektûb

Gelecek hafta ya'nî mâh-ı Rûmî'nin ... inci günü oradan fekk-i lengerle buraya hareket edecek olan ... kumpanyasının ... vapuruyla ... levha Çin bakırının birinci cinsinden irsâline himmet buyurunuz. Bu levhaların her biri ... metro ... santimetro tûlunda olmakla berâber ... 'adedi de kilogram sıkletinde bulunmalıdır. Bununla berâber berr-i Çin'e mahsûs olmak üzere ... kilogram sıkletinde ... sandık bakır çivi de gönderiniz. Fakat bunların muvâfık-ı matlûb ya'nî iş'âr-ı 'âcizî mücibince gönderilmesine dikkat buyurulmakla berâber mezkûr vapura tahmîl edilmelidir ve hîn-i keyfiyeti telgrafla iş'âr buyurmanızı ricâ ile ihtirâmât-ı mahsûsamı takdîm eylerim efendim.

[238]

Bir Tâcir Tarafından Şerîkine Sipârîşi Hâvî Mektûb

Bu kere leffen gönderilen numuneye muvâfık olmak üzere piyasada câri fiât mücibince ... kile buğday ile ... kile çavdar mübâya'a buyurulup oradan ilk hareket edecek vapura tahmîlen taraf-ı 'âcizîye irsâl buyurulmasını ve bunların iştirâ ve irsâlinde son derece i'tinâ edilmesini ricâ ile esmanının hesâb-ı 'âciz-âneme kayd ve tahrîr ve fiât pusulasının taraf-ı 'âcizîye tesyârını ricâ ile teveccühünüzü temennî eylerim efendim.

Fatura Esmânının Gönderildiğine Dâir Mektûb

Fî ... sene ... târihli irsâl buyurulan tahrîrât-ı 'âlîlerine melfûf olan faturanın hâvî olduğu ... kuruş orada mukîm ... tüccârândan ... zâde Bey'den ... hîn-i ibrazından ... gün hitâmında ifâ edilmek üzere keşide eylediğim poliçeyi leffen takdîm eyledim. Mezkûr poliçenin ahz ve mûmâ-ileyhe ibrâz ile meblağ-ı mezkûrun bu sûretle tediye ve tesviyesi husûsunu ve maa'mâfih hesâb-ı mezkûrun ol vechle kapatılmasını temennî eylerim efendim.

Fatura

Fatura: Beyne't-tüccâr isti'mâl olunagelen bir ta'bîrdir ki bir tâcir tarafından diğeri bir tâcire gerek peşîn para ile ve gerekse veresiye olarak ve'l-hâsıl her ne sûretle olursa olsun beyne't-tüccâr yekdiğere gönderilen emti'a ve emvâl ve eşyânın cins, nev', mikdâr, fiât ve sâiresi hakkında tanzîm kılınan ve o tâcirin ismi ve mahall-i ikameti

[239]

ya'nî adresini muhtevî olan pusula demektir ki bu pusula beyne't-tüccâr pek mühimm ve şâyân-ı i'tibârdır.

İşte müsveddesi ber-vech-i atî tahrîr edildi.

Fatura Numuneleri

... Mağazası

İstanbul'da Şehzâdebaşı'nda ... Çarşısı'nda ... numarolu mağazada mukîm ... tâcirlerinden ... zâde Bey'e fûrûht olunan eşyânın müfredâtını mübeyyen faturadır.

Târihinden ... gün ... va'de ve yüzde ... iskonto ile fi ... sene ...

Para	Kuruş	Mikdâr	Fiât
...	...	...	... buğday malı
...	...	...	... şa'r
...	...	...	... çavdar
...	...	...	... nohut

Yüzde ... iskonto

Sâfi

İşbu ... kuruş ... para tamâmen ahz olunmuştur.

(Mağazanın mühür veyâ direktörün imzâsı ile temhîr ve imzâ edilir.)

[240]

Mu'âmelât-ı Telgrafiye

Mu'âmelât-ı Telgrafiye: Resmî, gayr-i resmî nâmlarıyla iki kısma inkisâm eder ki telgraf-nâme-i resmî; devâir-i şu'abât idâre-i hükûmet-i seniyyeden keşide buyurulan ve umûr-ı mühimme-i hükûmet-i seniyyeye mütedâir olan telgraflardır.

Telgraf-nâme-i Gayr-i Resmî: Âhâd u eşhâs beyinde umûr u husûsât-ı şahsiyye veyâ ticâriyyeye 'âid olarak keşide edilen telgraflardır. Bu da iki kısımdır:

Birincisi: Umûr-ı şahsiyyeye 'âid ve fakat mevâdd-ı ticâriyyeden 'ârî olarak keşide edilen telgraflardır.

İkincisi: Umûr-ı ticâriyyeye mütedâir olarak beyne't-tüccâr te'âtî ve keşide olunan telgraflardır ki asıl şâyân-ı nazar bu kısım olduğundan bunun için ba'zı îzâhât serd ü beyânına lüzûm görüldü. Şöyle ki:

Umûr ve mu'âmelât-ı ticâriyye o kadar nâzik, o kadar dakik, o kadar ehemmdir ki bu vâdide ne derece itnâb-ı makall edilse nâ-be-mahal olamaz. Çünkü bir tâcir şürekâdan birine veyâ mu'âmelesi olduğu diğere bir tâcire bir mektûbla bir mal sipâriş eder ve mektûbu posta ile gönderir.

[241]

ve müte'âkıben piyasada o mal için durgunluk hâsıl olur, eğer o mal gelir ise küllî zarar hâsıl olacağı tahakkuk eder. Bu takdîrde bâ-mektûb o malın gönderilmesini beyân ve iş'âr edecek olsa mektûbun muvâsalatına kadar malın yola çıkması, malın mübâyâ'a edilmesi gibi birtakım mahâzîr-i mühimme vârid-i hâtır olur yâhûd piyasada mal için dolgun fiâtla müşteri ve taleb zuhûr eder, o mal nedretle bulunur. Bu hâli gören bir tâcir tabî'îdir ki istifâde etmek üzere ber sür'at-i mümkinine ile o malı elde etmesini ârzû eder ve mektûb ile iş'âr ise asla husûl-i maksadı müntic olmaz.

İşte bu ve bu gibi birçok mu'âmelât-ı ticâriyyede sür'at-i mümkinine ile mahalline beyân ve iş'âr-ı keyfiyyet edilmesi lüzûmunu meydâna çıkarır. Bunun için telgraf-ı mu'âmelât ve umûr-ı ticâriyye için pek lüzûmlu, pek ehemmiyetlidir. Zîrâ mu'âmelât-ı ticâriyyede bir dakika tesâmuh ve vakit gaib etmek küllî zarar ve ziyânı mücib olur.

Şurası şâyân-ı zikrdir ki telgraf mu'âmelât-ı ticâriyye için gerçi ber-vech-i tafsîl ehemmiyetli ve lüzûmlu ise de bunun için de birtakım şerâite itbâ' lâzımdır.

Şöyle ki evvelâ telgraf muhtasar olmalı, sâniyen ihtisârlığıyla berâber meâlinden ma'nâ-yı sahîh istihrâc edilmeli, sâlisen beyân edilen şey her ne ise lâyıkı vechle ta'rîf ve beyân edilmeli, râbian mürselün ileyhın adresi ile mürselin adresi güzelce ta'yîn edilmelidir.

[242]

İşte bu şerâit dâhilinde keşide edilen bir telgraftan netâyic-i matlûbe istihsâl edilir ise de 'aksi sûrette çekilen telgraftan bir netîce alınamayıp hem verilmiş olan ücret-i telgrafiyye bî-hûde yere gitmiş olur ve hem de maksad-ı aslî olan madde meydâna gelmemiş olur.

Meselâ "İzmir'de Ahmed Efendi'ye" diye bir telgraf yazılsa bu telgrafta mürselün ileyh ta'yîn edilmediğinden telgraf îsâl edilemez veyâhûd burası güzelce ta'yîn edilip de "... kile şa'r gönder." diye yazılsa istenilen şa'rın ne maldan olduğu beyân edilmediğinden mürselün ileyhçe tereddüd husûle gelip binâen'aleyh muhâberât-ı mecbûriyyet hâsıl olur.

Veyâhûd imzâya yalnız "Ahmed" denilse mürselün ileyh tarafından bu telgrafın kimden tevârüd eylediği bilinemez. Netîce-i makal budur ki keşide edilen telgraf hem muhtasar olmalı ve hem de ma'nâ-yı sahîh istihrâc edilmekle berâber matlûb-ı aslî lâyıkıyla ta'yîn edilmiş olmalı ve hem de tarafeyn-i muhâbirîn her sûretle ta'yîn ve tebyîn edilmelidir ki telgraf keşidesinden aranılan maksad ve fâide istihsâl edilebilsin.

[243]

Husûsât-ı Şahsiyyeye 'Âid Telgraf-nâme Numuneleri

Tebrîk

... Vâlîsi ... Paşa Hazretleri'ne

Memûriyyet-i cedîde-i devletlerini 'arz-ı tebrîk eylerim fermân.

Nişân Tebrîki

... Vâlîsi ... Paşa Hazretleri'ne

Bu kere 'inâyet buyurulan nişân-ı zî-şân-ı hümayûnu 'arz -ı tebrîk eylerim fermân.

İhbâr-ı Velâdet

Bu gece bir mahdumunuz dünyâya geldi.

İhbâr-ı Muvâsalat

Şimdi ... geldim.

İhbâr-ı Vefât

Bugün pederiniz vefât etti.

Diğeri

Şimdi 'amuceniz irtihâl eyledi.

Mütenevvi'a

Gönderilen emânetleri aldım.

[244]

Diğeri

Sıhhatinizi şimdi bildiriniz.

**Mevâdd-ı Ticâriyyeye Dâir Beyne't-tüccâr Te'âtî Edilen Telgraf-nâme
Numuneleri**

Fiât Suâli

...de ... Tâciri ...zâde ... Bey'e

Bu haftanın ... fiâtını bildirir.

Emr

İstanbul'da Galata'da ... Sokak'ta ... tüccârı ... Beyzâde ... Bey'e

... tahvîlâtan ... kuruşluk satınız.

Diğeri

... şekerden ... çuval ... vapurla gönder.

Cevâbı

C. şekeri aldım, yarınki ... vapurdadır.

Diğeri

C. şeker ... kuruştadır.

[245]

Mütenevvi'a

Sivastopol'da ... tüccârlarından ...zâde ... Efendi'ye beheri ... kuruştan ... re's-i kadana alınız.

İşbu numunelerden müstebân olacağı vechle gerek umûr-ı ticâriyyede ve gerek mevâdd-ı şahsiyyede telgrafların şerâit-i meşrûha dâhilinde yazılıp keşide edilmesi îcâb eder.

İşte bu numunelerden istenilen bir telgrafın ne sûretle tahrîr edileceği anlaşılabilceğinden daha ziyâde numune tahrîri zâid 'addedilip bu kadarla iktifâ edilmiştir.

[246]

Senedât

Senedât: İki şahs beyninde te'âtî edilen ve o iki şahstan birinin medyûn, diğerrinin dâin olmak üzere ikrâz ve istikrâz edilen mebâliğ ve sûret-i tediyesiyle müddetini beyân eden varaka demektir ki bu da senedât-ı 'âdiyye, senedât-ı ticâriyye nâmıyla iki kısma münkasımdır.

Senedât-ı 'Âdiyye: Mevâdd-ı ticâriyyeye 'âid olmayarak iki şahs beyninde te'âtî edilen ve ikrâz ve istikrâz ve maa'mâfih müddet ü sûret-i tesviye ve ta'ahhüdü mutazammın olan senedât demektir.

Senedât-ı Ticâriyye: Mevâdd-ı ticâriyyeye 'âid olarak tanzîm kılınan senedâttır.

'Âdî Senedât: Deyn-i îcâr, istîcâr, bey' ü şirâ, havâle, i'âre, rehin, vedî'a, kefâlet, vekâlet, sulh u ibrâ, tahkîm-nâme, makbûz 'ilm ü haberleri gibi birçok envâ'a münkasımdır ki bunlara senedât-ı 'âdiyye itlak olunur.

Senedât-ı Ticâriyye: Envâ'-ı şirket, poliçe, açık bono, emre muharrer sened, kredito ya'nî i'tibâr senedi, çek, konuşimento gibi envâ'-ı muhtelifeye münkasımdır. Ma'a-hâzâ hulâsası

[247]

umûr-ı ticâriyyeye mütedâir olarak verilen bi'l-cümle evrâk, senedât-ı ticâriyyeden ve mevâdd-ı ticâriyyeye 'âid olmayarak âhâd-ı nâsdan iki şahıs beyninde tanzîm ve te'âtî kılınan senedât ve evrâk-ı senedât-ı 'âdiyyeden ma'dûddur.

Şu kadar var ki poliçe ve emre muharrer olan senedâtla bir mahallden diğerk bir mahalle akçe nakl ü irsâline mütedâir olarak verilen senedât gerek tarafeyn veyâhûd bir taraf-ı tüccârândan olsun ve gerekse hiçbirisi erbâb-ı ticâretten olmasın 'ale'l-ıtlak bu kabîl senedât hükmen "senedât-ı ticâriyye"den ma'dûd olup hakkında kanûn-nâme-i ticâret ahkâmı cârî olur.

Vâkı'â zeyl-i kanûn-ı ticârette buyurulduğı vechle kanûn-nâme-i ticâretin ahkâmı yalnız tüccârân haklarında cârî olup âhâd-ı nâsa şâmil olamayacağı musarrah ise de işbu senedât bu sarâhat-i kanûniyenin bir müstesnâsıdır ki bu istisnâât dahi yine madde-i mahsûsa-i kanûniyye ile müeyyedir.

Bir de ânifen ta'rîf edilen "senedât-ı ticâriyye" miyânında bir de "bono" tezkâr ve ta'dâd edilmiş idi ki bu "bono" dahi mukaddimleri sınıf-ı ticârete mensûb olmayanlar beyninde te'âtî edilmiş olsa bile senedât-ı ticâriyyeden ma'dûd olup ol vechle kanun-nâme-i ticâret ahkâmı cârî olur idi. Lâkin fî 11 Receb sene 296 ve fî 13 Haziran sene 295 târihinde zeyl-i kanûn-ı ticâretin 28'inci

[248]

maddesini ta'dîlen kaleme alınıp bi'l-istîzân mer'ıyyet ahkâmına irâde-i seniyye-i hazret-i pâd-şâhî şeref-müte'allik buyurulmuş olan madde-i kanûniyye ile bu "bono" denilen sened hakkında işbu istisnâiyyet-i kanûniyye mahv edilip tarafeyn-i sınıf-ı ticârete mensûb olmayarak bir "bono" tanzîm ve te'âtî edilmiş olur ise işbu sened "senedât-ı 'âdiyye"den ma'dûd olarak hakkında "senedât-ı 'âdiyye"nin göreceğı mu'âmele ve hükmün cârî olması taht-ı karara alınmıştır.

İşte "senedât-ı 'âdiyye" ile "senedât-ı ticâriyye"nin arasında fark-ı 'azîm hâsıl olması her birinin mu'âmelâtının ayrı olmasındandır. Çünkü "senedât-ı ticâriyye" için kanûn-nâme-i

ticâret ahkâmı icrâ olunur. “Senedât-ı ‘âdiyye” ise “mecelle-i ahkâm-ı ‘adliyye” mücibiyle hükm edilir.

Şimdilik bu kadar izâhâtla iktifâ edelim de bu senedâttan evvelen “senedât-ı ticâriyye”nin her biri hakkında ba’zı mütâla’ât ve ma’lûmât ile numunelerini ve ba’dehû “senedât-ı ‘âdiyye”yi dahi bu sûretle beyân edelim.

Senedât-ı Ticâriyye Numuneleri

Polîçe- Kambiyal- Kambiyö

Burada “polîçe, kambiyal, kambiyö” diye üç isim yazıldı. Bu isim ayrı ayrı sened olmayıp bir senede denir ki bunlar da

[249]

İtalyancadan mehûzdur. Memâlik-i mahrûsa-i şâhânedede birinci isim ya’nî “polîçe” ta’bîri ziyâdece müsta’meldir. Fakat bilâd-ı ecnebiyyede ve maa’mâfih memâlik-i ecnebiyye ile mu’âmelâtı olanlar beyninde “kambiyal, kambiyö” nâmları daha ziyâde isti’mâl olunur. Hattâ bu isti’mâle mebnîdir ki kanûn-nâme-i ticârette “polîçe” diye beyân buyurulup “kambiyal, kambiyö” pek tasrîh buyurulmamıştır.

Ne ise bu sened, bir şahsın her ne sûretle olur ise olsun tedeyyün edildiği bir akçenin diğer bir mahall ve beldede ikamet eden bir diğer şahs tarafından edâsı için şahs-ı sâlis üzerine keşide edilen varakadır. Bu poliçenin birçok şerâiti vardır ki tafsîli “Mükemmel Istılahât-ı Kavânîn yâhûd Mu’âmelât-ı Kanûniyye Hulâsası” nâmıyla tertîb ve neşr edilen eser-i nâ-çîzde bast u beyân edilmiş ise de burada da sûret-i mücmelede beyân edildi. Şöyle ki:

Evvelen poliçe tanzîm edilmiş olduğu mahallden diğer bir mahallde bedeli tediye edilmiştir. Zîrâ keşide edilen mahallde tediye edilecek olur ise poliçenin tanzîminden aranan ve maksad-ı aslî olan fâide yerine bir mu’âmele icrâ edilmiş olur. Ve maa’mâfih nass-ı sarîh-i kanûna muhâlif icrâ-yı mu’âmele kılınmış olur. *Sâniyen* poliçeyi veren şahs ile bir muhâtabın ya’nî üzerine poliçe çekilen şahsın ve hâmilin ya’nî poliçeyi alan şahs mevcûd olmalıdır. *Sâlisen* poliçe hâmilinin emrine muharrer olmalıdır. Çünkü poliçe

[250]

nakit gibi elden ele tedâvül edegelmekte olduğu ‘âdet-i mer’iyyedendir. *Râbi’an* poliçenin hâvî mebâliğin cins ü nev’iyle zamân ve mekân tediyesi ve bedeline olduğu derûn-1 poliçede tasrîh ve ta’yîn edilmelidir. İşte bu şurûtta ma-‘adâ poliçenin nihâyet bir deyn senedi olmak i’tibârıyla da birtakım şerâiti vardır. Şöyle ki:

Evvelen poliçede keşîdecinin ve poliçenin hâmilinin ya’nî dâinin ismi ve evsâf-ı sâiresi, *sâniyen* poliçenin târihini, *sâlisen* poliçenin tanzîm edildiği mahall, *râbi’an* poliçenin muhtevî olduğu akçenin miktarı, *hamisen* poliçe va’deli ise va’desi tasrîh ve beyân edilmelidir. Şu tafsîlât-1 mücmele miyânında ayrı ayrı iki şart beyân edilmiştir.

Bunun esbâb-1 mücibesine gelince kanûn-1 ticâret ahkâmına vâkıf olanların ma’lûmu olduğu ve tafsîlâtı “Kendi Kendine Avukat yâhûd Tesvîd Müsted’ayât-1 ‘Umûmî” nâm külliyyât-1 mevâdd-1 ticâriyyeyi muhtevî olacak olan dördüncü kitabında -bi-avni-Hakk- beyân edileceği vechle bu şartların cümlesi poliçenin şerâit-i esâsiyyesi cümlesinden iseler de poliçeye mahsûs olarak ta’rîf ve tafsîl edilen şerâitten biri bulunmadığı vakte ol sûretle tanzîm edilmiş olan “poliçe” sened-i ‘âdî hükmüne gireceğinden o “poliçe” hakkında kanûn-nâme-i ticâret ahkâmı cârî olmaz.

Fakat zikr olunan şerâit-i ‘umûmiyyeden biri bulunmayarak bir poliçe

[251]

tanzîm kılınsa o poliçe şerâit-i mezkûrenin bulunmadığından nâşî “sened-i ‘âdî” hükmüne girmeyip ke’l-evvel “poliçe” olur ve binâen‘aleyh kanûn-nâme-i ticâret ahkâmı o poliçe hakkında cârî olur.

İşte ayrı ayrı beyân edilen şerâitin beynlerindeki fark şundan ‘ibârettir ki bunların da erbâb-1 ticâret ve mesâlihçe ne derece ehemmiyyeti olduğu müstagnî-i tavzîh olduğundan bu cihetlere dikkat edilmesi şâyân-1 i’tinâdır. Ânifen serd ü temhîd edilen îzâhât miyânında “poliçenin zamân-1 tediyesi” dahi beyân edilmiş idi. Bu şart ya’nî poliçenin zamân-1 tediyesi senedin ya’nî poliçenin hâvî olduğu akçenin zamân-1 tediyesi, müddeti demek olup bu da beş sûretle olur.

Birincisi, poliçenin târihinden “şu kadar” gün sonra; *ikincisi*, poliçe görüldükten “şu kadar” gün sonra; *üçüncüsü*, bir yevm-i mu’ayyende; *dördüncüsü*, falan zamân-1 mu’ayyende; *beşincisi*, ibrâzında ta’bîr-i ticârî ile avisto.

İşte poliçenin zamân-ı tediyesi beyân edilen beş sûretin biriyle olur.

Şurasını zikr ü beyân fâideden hâlî değildir ki bir şahsın üzerine va'deli olarak poliçe keşide edildiği hâlde hâmil-i poliçe o poliçeyi götürüp şahs-ı sâlise ya'nî muhâtaba ibrâz eyledikte muhâtab poliçesinin hâvî olduğu meblağı va'desi hulûlünde vermek,

[252]

va'desi bilinmek üzere poliçesinin zîrine “Kabûl ettim.” ‘ibâresini tahrîr ve imzâ ve târih vaz’ etmelidir ki bunun icrâsı gerek hâmil gerek muhâtab için bi'l-âhire vukû’ bulacak münâkaşât ve menâzi’âtın zuhûrunu men’ eder.

Zîrâ hâmil “Falan gün poliçeyi sana ibrâz ettim.” der. Muhâtab “Falan gün ettin.” der yâhûd “Poliçeyi ben kabûl ettim.” gibi birçok münâkaşât tahaddüs eder. Bir poliçeyi kabûlde muhâtab tarafından târih vaz’ edilmemesi meselesinde ba’zıları muhâlif re’ye bulunup târih vaz’ının ‘adem-i şerâiti zehâbında bulunmuşlar ise de bir poliçe görüldükten “şu kadar” gün sonra bedeli tediye edilmek üzere keşide edildiği hâlde târih vaz’ kılınmaz ise müddet-i mu’ayyenesinin ne sûretle hulûl edeceği bilinemeyeceğinden nâşî bu sûretle keşide edilen bir poliçenin hîn-i kabûlünde târih vaz’ına mecbûriyyet hâsıl olacağından ve mu’âmelât-ı ticâriyyede her bir tâcir için her bir mu’âmelâtının târih ile temîn ve teyîdi ehemm ve elzem ve kaide-i mer’iyyeden bulunduğu binâen poliçe beyân olunan beş sûretten her kangı sûretle zamân tediyesi olur ise olsun poliçeyi hîn-i kabûlde târih dahi vaz’ eylemesi bi'l-âhire tahaddüsü ihtimâlından ba’îd olmayan münâkaşât ve mübâhasât-ı bi'l-külliyeye men’ ü ref eyleyeceği cihetle fikr-i ‘âcizîce şarttır.

Ne ise tafsîlât-ı mebsûtadan poliçe hakkında ma’lûmât-ı mücmele alınabileceğinden şimdi de numunelerinin beyânına nakl edildi.

[253]

Poliçe Numuneleri

Bir Yevm-i Mu’ayyende Tediye Olunacak Poliçe Sûreti

...de ... sokakta ... numarolu mağazada ... tâcirlerinden ...zâde ... Efendi’ye

Lira-yı ‘Osmânî

...

Yalnız ... lira-yı ‘Osmânîdir.

Bedeli ... olarak ahz olunan ber-vech-i bâlâ ‘aded lira-yı ‘Osmânînin ... senesi ... mâhının birinci günü ...da mukîm ... tâcirlerinden ...zâde ... Bey’e veyâhûd emrine Der-sa’âdet’te i’tâsına himmet buyurasınız. Fî ... sene ...da ... numarolu mağazada

... tâcirlerinden ...zâde ...

Şurasını beyân ve ihtâr fâideden hâlî değildir ki işbu poliçede muharrer olduğu üzere keşîdecinin kendi emrine olarak bir poliçenin tanzîmi beyne’t-tüccâr ‘âdet hükmüne girmiş ise de böyle bir poliçenin tam olması o poliçeyi keşîdeci bir kimseye zahr-ı poliçeye ciro etmekle olur.

[254]

Avisto Ya’nî Hîn-i İbrâzında Tediye Edilecek Poliçe Numuneleri

... kasabada ... numarolu mağazada ...zâde ... Efendi’ye

Yalnız ... kuruştur.

İşbu poliçenin hâvî olduğu bâlâda muharrer sîm-i mecîdiyye ... kuruş hesâbıyla yalnız ... kuruşun ... kasabada ... numarolu mağazada mukîm ... tâcirlerinden ... zâde ... Efendi’ye veyâ emrine i’tâ edip hesâbıma mahsub edesiniz. Bedeli nakden alınmıştır.

Fî ... sene ... tâcirlerinden ... kasabada ... numarolu mağazada ... tâcirlerinden ...zâde

...

Diğeri

... kasabada ... caddede ... numarolu mağazada ...zâde ... Efendi’ye

Yalnız ... kuruştur.

Bâlâda murakkam olup bedeli emti’a olarak ahz eylediğim ... kuruş sîm-i mecîdiyye ... kuruş hesâbıyla işbu poliçemin tarafınıza ibrâzından i’tibâren ... gün zarfında bir gûnâ iş’âr beklemeksizin ... kasabada mukîm ... tâcirlerinden ...zâde ... Efendi’ye veyâ emrine i’tâ edip hesâbıma geçiresiniz.

[255]

... kasabada ... numarolu mağazada ... tâcirlerinden ...zâde ...

Böyle bir poliçenin zîrine muhâtab tarafından hîn-i ibrâzda şu yolda bir kabûl yazılarak târih ve imzâ edilir.

İşbu poliçeyi kabûl eylerim fî . . . sene .

... kasabada ... tâcirlerinden ...zâde ...

Maa'mâfih bu poliçenin hâvî olduğu akçenin zamân-ı tediyesi hulûl edip de hâmil veyâ emr eylediği şahs tarafından meblağ-ı mezkûr ahz edildiği takdîrde ahz dahi kezâlik bu poliçenin zîrine ahzını tahrîr ile imzâ ve temhîr eder.

Sûreti

İşbu poliçenin hâvî olduğu ... kuruşu muhâtab olan ...zâde ... Bey tarafından tamâmen ahz eyledim. Fî ... sene

... kasaba ... tâcirlerinden ...zâde

... Târihinden Gün Sonra Tediye Olunacak Poliçe Müsveddâtı

... lira-yı 'Osmânî

İşbu poliçenin târihinden i'tibâren ... gün sonra işbu poliçemle ... tâcirlerinden ...zâde ... Efendi'ye veyâ emrine bâlâda muharrer lira-yı 'Osmânî'yi i'tâ ve tediye ile mahsubunu

[256]

icrâ ediniz. Bedeli nakit olarak ahz edilmiştir. Fî ... sene ...

kasabada ... tâcirlerinden ...

İhtâr

İşbu müsveddâtta beyân kılındığı üzere "târih poliçeden ... gün sonra" diye tahrîr kılınan poliçeler dahi ânifen beyân kılınan "târih ibrâzından ... gün sonra" diye tanzîm kılınan poliçeler gibi va'desi hulûlünden evvel parayı verecek şahsın bi'l-mürâca'a "Kabûl ettim." diye

imzâ ettirilmesi icâb ve iktizâ etmeyip va'desi mürûr ve hulûl eyledikte merci'-i 'âidesine bi'l-mürâca'a tesviye-i madde edilir.

Policeirosu

Ciro, esâsen ve zâten emre muharrer olarak tanzîm edilmesi câiz olup da ol vechle derûnunda muhtevî olduğu bedelinin emre tediye ve tesviye olunacağı muharrer bulunan bir sened-i ticârînin hakk-ı tasarrufunu âhir bir şahsa devr ve temlîk edildiğini müş'ir olmak üzere yazılan şerhtir ki işbu şerh-i mezkûr senedin zahrına yazılıp "cîrânta" tarafından imzâ edilir.

Şu kadar var ki cironun sıhhat ü tamamıyyeti için birtakım şerâit vardır. Şöyle ki: *Evvelâ* ciro târih ile müverrah olmak, *sâniyen* üzerine

[257]

ciro edilmiş olan şahsın ismi beyân kılınmak, *sâlisen* ciro bedeli her ne ise sarâhaten yazılmak icâb eder ki bunlar cironun şartlarındandır. Binâen'aleyh işbu şerâitin velev ki birisi olsun ifâ kılınmayarak ciro mu'âmesi icrâ edilmiş olsa işbu ciro kanûnen mu'teber olmayıp hakk-ı tasarruf kemâ-fi's-sâbık "cîrânta"da kalır. Hâmil-i sâni hakk-ı tasarruf iddi'âsında bulunamaz. Binâberîn bu cihete dikkat edilmelidir. Bir de poliçe cîrânta tarafından bir şahsa ciro edilip de o şahs tarafından dahi diğer bir şahsa ciro edilmek istenirse ya'nî bir poliçenin elden ele tedâvül eylemesi ârzû olursa bu hâlde ciro edilir iken yazılacak şerhe hâmil-i sâni'nin "kendisine veyâ emrine" 'ibâresi isti'mâl edilmelidir ki bu hâlde ve bu sûretle ciro edilen bir poliçe elden ele tedâvül edebilir. Yoksa yalnız "kendisine" 'ibâresi isti'mâl edilip "emrine" 'ibâresi zikr edilmez ise o poliçeyi ancak hâmil-i sâni tasarruf edebilip bir şahs-ı âhire ciro edemez ki âtîdeki müsveddâttan keyfiyyet kesb-i tavazzuh edeceğinden daha ziyâde tafsîlâta lüzûm görülmedi.

Policeirosu Müsveddâtı

İşbu poliçenin muhtevî olduğu ... kuruşun bedeli ... mahsûben ... kasaba tüccârânından ... Bey'den ahz eyledim. Hâvî

[258]

olduğu meblağ-ı mezkûr ... mîr-i mûmâ-ileyh ... Bey'e tediye oluna ... Sene ...

İhtâr

Bir poliçe ciro edileceği vakt evvel be-evvel va'desi mürûr edip etmediği tedkîk edilmelidir çünkü bir poliçenin va'desi mürûr etmiş iken ciro edilir ise böyle poliçeler senedât-ı ticâriyye a'dâdından çıkıp senedât-ı âdiyye hükmünde kalır. Bunun için bu cihete dahi i'tinâ ve dikkat edilmesi iktizâ eder.

İkamet-gâh Senedi Billet de Domicile

İkamet-gâh Senedi: Her ne sûrette olur ise tedeyyün ve borç edilmiş olan akçeyi diğer bir mahallde bi'z-zât medyûn tarafından tediye edilmek ya'nî ikamet-gâhta tesviye kılınmak üzere verilen sened demektir ki bu senedler dahi senedât-ı ticâriyyedendir. Li ecli zâlik işbu senedler de poliçe gibi tanzîm edilen mahallden gayri diğer bir mahallde tediye olunmak ve şerâit-i sâireyi ba'zı târih ile müverrah olmak, dâinin ismi zikr kılınmak, bedeli tasrîh olunmak icâb eder. Şu kadar var ki işbu senedâta medyûn ile deyn vâki' îfâ ve edâ edecek şahs bir kimse olduğundan nâşî poliçede olduğu gibi üç şahsın vücûduna ihtiyâc yoktur.

[259]

İkamet-gâh Senedlerinin Müsveddeleri

... kasaba tüccârânından ...zâde ... Bey'den ... bedeli olarak aldığım ... lira-yı 'Osmânîyi ... kasabada ... tüccârlarından ...zâde ... Efendi'nin ikamet-gâhında tediye ve tesviye edeceğimi müş'ir işbu senedim i'tâ kılındı. Fî ... sene

... kasabada ... tüccârlarından ...zâde

...

Diğeri

... kasabada ... caddede ... numarolu mağazada mukîm ... tâcirlerinden ...zâde ... Efendi'den bedeli emti'a olarak aldığım ... kuruş târih-i senedden i'tibâren ... gün mürûrunda kasaba ... tüccârlarından ...zâde ... Efendi'nin mağazasında mûmâ-ileyh ... Efendi'ye veyâ emrine tediye edeceğimi müş'ir işbu senedim i'tâ kılındı. Fî ... sene

... kasaba tüccârlarından ...zâde ...

Emre Muharrer Senedât Billets D'ordre

Emre Muharrer Senedât: Bir şahsın her ne sûretle olursa olsun bir şahstan tedeyyün eylediği borç olarak aldığı meblağı ta'yîn edilmiş olan müddetin sonunda onun emrine tediye ve i'tâ edeceğini hâvî olarak verilen sened demektir.

İşte mevzu-i bahs olan “emre muharrer sened” ile zikri sebkat eden “ikamet-gâh-senedi”nin beyninde şu fark vardır ki:

[260]

Emre muharrer senedâta tedeyyün edilen akçeyi her nerede olur ise olsun tesviye edilmesi ta'ahhüd edilmiştir. Bu ta'ahhüdde deynin tesviyesi için mekân-ı mu'ayyen yoktur.

İkamet-gâh senedinde ise akçenin nerede tediye edileceğinin ta'yîn ve tasrîh edilmesi iktizâ eder.

İşte beyinlerindeki fark bundan 'ibâret olduğuna nazaran ikamet-gâh senedi mevzû'-i makal olan emre muharrer senedin envâ'ından demek oluyor. Maa'mâfih işbu emre muharrer senedât usûlü dâiresinde ciro dahi olunabilir.

Ne ise ol bâbda tahrîr kılınacak senedâttan birkaç numune tahrîrine mübâderet edelim:

Emre Muharrer Senedât Müsveddeleri

... kasabada ... mahallede ... numarolu mağazada mukîm ... tâcirlerinden ...zâde ... Efendi'den bedeli nakden ahz eylemiş olduğum ... kuruşu işbu senedin târihinden i'tibâren ... gün tamâmında mûmâ ileyhin emrine i'tâ edeceğimi mübeyyin işbu senedim i'tâ kılındı.

Fî ... sene ...

Diğeri

Nakden almış olduğum ... lira-yı 'Osmânîyi ... tüccârânından ...zâde ... Efendi'ye veyâ emrine yarınki ... günü tediye edeceğimi müş'ir işbu senedim i'tâ kılındı. Fî ... sene ...

[261]

Açık Bono Billet du Porteur

Açık Bono: Muhtevî olduğu mebâliği her kim ibrâz eder ise verilmek ve her gûnâ kuyûd u şurûtta ‘ârî olmak üzere tanzîm edilmiş olan senedir ki işbu sened yukarıda beyân edilen ikamet-gâh senedi, poliçe, emre muharrer senedât gibi birtakım şurût u kuyûda tâbi’ değildir. Bu bono elden ele tedâvül eder. Şu kadar var ki: İşbu bonoda târih, zamân-ı tediye, medyûnun imzâsı, ibrâz edene muhtevî olduğu akçenin i’tâ kılınacağı tasrîh edilmek icâb eder.

Açık bonoda dâinin kim olduğuna dâir sarâhat bulunmaz ise bu hâlde işbu sened tam bir ikrârı muhtevî olmayacağından nâşî bu sûrette sâhib-i imzâ tüccârân-ı mu’teberândan ise beyne’t-tüccâr tedâvül edebilir ise de sâhib-i imzâ sınıf-ı ticâretten olmadığı takdîrde sened-i ‘âdiyye hükmünde bile olmayıp asla hükmü ifâde eylemez.

Açık Bono Müsveddeleri

İşbu senedin hâmiline deynim olan ... kuruşu târih-i senedden i’tibâren ... gün tamâmında i’tâ ve tesviyesine müte’ahhidim.

Fî ... sene ...

[262]

Diğeri

İşbu senedi ibrâz eden zâta ... lira-yı ‘Osmânî borcum olup ... mâhın ...inci günü i’tâ ve tesviyeye müte’ahhidim.

Fî ... sene ...

Tediye Emri - Manda Mandats

Tediye Emri: Bir kimsenin kendisine kredi ya’nî i’tibâr edecek olan veyâhûd esâsen medyûnu bulunan diğeri bir şahs üzerine miktarı ma’lûm akçenin bir üçüncü şahsa tediye ve ifâsı için keşîde ve tahrîr kılınan varaka demektir.

Bu ta’riften işbu senedin dahi “poliçe” misilli bir nev’ sened olduğu vârid-i hâtır olur ise de poliçede şart olan ihtilâf-ı mekân işbu senedde şart olmadığından nâşî bu sened poliçe nev’inden bir sened olmayıp ayrıca bir senedir ki âtîdeki müsveddâttan dahi keyfiyyet tezâhür eder.

[263]

Tediye Emri Senedâtı

... kasabada ... numarolu mağazada ... tüccârlarından ...zâde ... Efendi'ye

Yalnız ... kuruştur

Fî ... sene ...inci günü emrime bâlâda muharrer ... kuruş i'tâ edip fî ... sene ... târihli faturama bi't-tahrîr mahsubunu i'tâ edeceğiz. Fî ... sene ...

Diğeri

... numarolu mağazada sâkin tâcirlerinden ...zâde ... Bey'den nakden makbûzum olan ... lira-yı 'Osmânîyi ... mâhın ...inci günü mûmâ-ileyhe veyâhûd emrine i'tâ ile mahsubunu icrâ edesiniz. Fî ... sene ...

İhtâr

Ânifen beyân kılındığı vechle işbu tediye senedâtı poliçe senedâtından ma'dûd olmamakla berâber eğer bu senedât emre muharrer ise bu hâlde ciro olunabilir. Eğer emre muharrer değil ise ciro olunamaz.

İ'tibâr-nâme Billet de Crédit

İ'tibâr-nâme: Mu'ayyen veyâhûd gayr-i mu'ayyen olan bir akçenin

[264]

bir şahs-ı sâlise mürâca'at edildiği takdîrde tediye ve i'tâ edilmek için bir şahsın diğeri bir şahs üzerine keşîde edeceği varaka demektir.

İşte bu i'tibâr-nâme de tediye senedâtından farklıdır. Çünkü i'tibâr-nâme hâmilinin emrine tahrîr olunmaz.

İ'tibâr-nâmede muhtevî olacağı meblağın miktarı ve zamân-ı tediye ve îfâsı ta'yîn ve tasrîh edilmek şart değildir. Maa'mâfih tediye senedâtı zikr olunduğu vechle emre muharrer olduğu hâlde ciro edilebildiği hâlde i'tibâr-nâme bir sûretle ciro edilemez.

Demek oluyor ki i'tibâr-nâme başka, tediye emri başkadır ki müsveddât-ı âtiyyeden dahi keyfiyyet anlaşılır.

İ'tibâr-nâme Müsveddeleri

... kasabada ... numarolu mağazada ... tâcirlerinden ...zâde ... Bey'e

...zâde ... Bey tarafınıza mürâca'atla akçe talep edildiği hâlde nihâyet ... lira-yı 'Osmânî verip hesâbıma mahsub edesiniz.

... kasabada ... tâcirlerinden ...zâde

Çek Chèque

Çek, bir şahsın diğer bir şahıs zimmetindeki matlûb-ı

[265]

mu'acceli başka bir şahsa tediye ve i'tâ etmesi için o kimse üzerine keşide edilen varaka demektir.

“Mükemmel Istılahât-ı Kavânîn yâhûd Ma'lûmât-ı Kanûniyye Hulâsası” nâm eser-i nâ-çiz-ânemizde (Çek, işbu sened için henüz bir kanûn mevzû' olmadığından ta'rîf-i kanûnîsi ta'rîfteki ma'zeret-i bedîhîdir. Fakat mu'âmelât-ı ticâriyyede deverân etmekte olan mu'âmelât ber-vech-i zîr beyân kılınır. Şöyle ki:

Evvelen işbu çek senedinin hâvî olacağı mevâdd *evvelâ* muhâtabın ismi, *sâniyen* alıcının ismi veyâhûd hâmiline ta'bîri, *sâlisen* tediye olunacak miktar-ı akçe, *râbi'an* târih, *hâmisen* çeki veren kimsenin imzâsından i'tibâr olarak beş şartı vardır. Maa'mâfîh bu senedin ta'rîfi şu oluyor ki bir kimse, bir banka veyâ bir tarafta emâneten mevcûd olan akçenin bir miktarını veyâ mecmû'unu ahz etmek veyâhûd başkasına kabz ettirmek için tahrîr ve imzâ ettirdiği senedir ki bir sûreti ber-vech-i zîr derc edilmiştir.

Çek

... bankerlerinden ... Efendi'ye

İşbu senedin ibrâzında ... Bey'e veyâ emrine (veyâ hâmiline) ... lira tediye ile hesâbıma mahsub ediniz. Fî ... sene ...

Çek sâhib-i imzânın bulunduğu mahallin gayri bir mahallde tediye

[266]

olunmak üzere çekilebileceği gibi bulunduğu mahallde tediye olunmak üzere çekilir. Maa'mâfih çek mevcûd olan akçenin ahz u kabz için bir âlet olmakla karşılığı mevcûd olacağından nâşî ibrâzında tediye olunacağı bedîhîdir.” diye beyân edilmiştir ki şu ta'rîf ü tafsîlden müstebân olacağı vechle işbu senedin dahi poliçeye müşâbih olduğu vârid-i hâtır olur ise de işbu senedde mekânın ihtilâfı şart olmadığı gibi cihetin tasrîh ve ta'yîni ve hâmilin emrine muharrer bulunması da şart değildir. Maa'mâfih böyle senedâtta bir senedde hâmilin ismi beyân edilip de sûret-i mutlakada olarak ibraz edene 'ibâresi derc edilse bu sened yine mu'teber olur ki işbu senedâtın numuneleri ber-vech-i zîr tahrîr edilir.

Çek Senedât Numuneleri

...de Banker ... Efendi'ye

İşbu senedi ibrâz edecek olan ... tüccârlarından ...zâde ... Bey'e ... 'lira-yı 'Osmânî bi'l-i'tâ hesabıma kayd edesiniz. Fî ... sene ...

Diğeri

İşbu sened ibrâz olundukta ... tâcirlerinden ... Efendi'ye veyâ emrine ... lira-yı 'Osmânî tediye ve mahsubunu icrâ ediniz. Fî ... sene ...

[267]

İhtâr

Şurası şâyân-ı zikr ü ihtârdır ki bu çek senedâtı eğer emre muharrer olarak tanzîm edilmiş ise bu takdîrde o sened ciro edilir iken emre muharrer olarak tanzîm kılınmamış ise bu sûrette o sened ciro edilemeyip ancak hâmilinin ahzı îcâb eder.

Konuşimento Connaissance

Konuşimento: Kanûn-ı ticâret-i bahriyyenin “36”ncı maddesinde muharrer olduğu vechle bir kapudan naklini der-'uhde eylediği eşyâ ve emti'anın zâyî' ü telef ve harâb olmasından dolayı mes'ûl olduğundan eşyâ ve emti'a-i mezkûrenin ahz u kabzını müş'ir olarak ashâb-ı hamûleye kapudan tarafından verilecek sened demektir ki bu cinsi poliçe “dikariko” dahi denilir.

İşbu senedde *evvelâ* hamûlenin miktarı, *sâniyen* hamûlenin cinsi, *sâlisen* hamûlenin nev'i, *râbi'an* hamûlenin çeşitleri, *hâmisen* hâmişin de markası, *sâdisen* numeroları, *sâbi'en* mahmilin ism ü şöhreti, *sâminen* mürselin ism ü şöhreti ve mahall-i ikameti, *tâsi'an* sefînenin ismi ile miktar-ı tahammülü ve tâbi'iyeti ve kapudanın ism ü şöhreti, *'âşiren* sefînenin kıyâm u hareket edeceği mahall ile vâsıl olacağı mahall ü nevlin miktarı tahrîr edilmek icâb eder. Maa'mâfih bu senedâta mahmil ü mütesellim ve kapudan ve sefîne sâhibi veyâhûd kumpanyasına verilmek üzere dört nüsha

[268]

olarak bir şahsın ismine veyâ emrine veyâhûd tanzîm olunarak hamûlenin yirmi dört sâ'ate kadar mahmil ile kapudan tarafından imzâ veyâ temhîr edilmek muktezîdir.

Protesto Protestation

Protesto: Bir kimsenin hukukuna haksız olarak müdâhale vukû'unda sâhib-i hukukun müdâhale eden kimseden hukukunu da'vâ etmesine veyâ mukaveleli bir mu'âmele-i müşterekede bir tarafın hilâf-ı mukavele ve zararı mûcib harekette bulunmasıyla diğer tarafın vukû'a gelen zararını etrâflıca beyân ederek iddi'â eylemesine ve maa'mâfih poliçe maddesinde poliçenin kabûl veyâ tediye kılınmadığı beyân ve tasdîk ile berâber protesto eden şahs poliçenin re'sü'l-mâl ve güzeşte ile masârif ve terettüb eden zarar u ziyânını talep etmesine itlak olunur bir sened-i resmiyyedir ki kanûn-ı ticâretin 130, 131, 132. 133 ve zeyl-i kanûn-ı ticâretin 84, 85, 86, 87,88, 89, 90'ıncı maddelerinde ve usûl-i muhâkemât-ı hukukiyye kanûnunun mevâdd-ı mahsûsasında tafsîlât-ı lâzıme beyân buyurulmuştur.

Bu protesto varakası asıl, sûret olmak üzere iki nüsha olarak keşîde edilip şahsın ikamet-gâhındaki mukavelât muharrirliğine hitâben tahrîr edilir. Mukavelât muharriri işbu protestoyu ahz eyledikte aslını hıfz ederek bir nüshasını bi't-tasdîk protesto

[269]

keşîde olunan şahsa ve diğer nüshasını dahi keşîdeciye i'tâ ve teblîğ eder.

Ya'nî protesto iki sûretle olur ki biri 'adem-i kabûlden nâşî protesto ve diğeri 'adem-i tediyyeden dolayı protestodur ki bunların sûret-i teblîğleri birdir. Maa'mâfih protestonun muhâtab 'aleyhine yapılacağı emr-i tabî'î ise de muhâtabdan mâ-'adâ bir de şahs-ı sâlis var ise onlar için dahi birer nüsha yazılarak ol sûretle icrâ-yı teblîgat ettirilmek icâb eder.

Protestonun lüzûm ve fâidesi bahsine gelince bir mukavele ahkâmının ‘adem-i icrâsı veyâhûd o mukavele evvel-emrde protesto edilmesine vâ-bestedir. Li ecl-i zâlik işbu madde misillü hasar ve zararı mücib ve müstelzim olacak bir fi’l ü hâlin vukû’a getirmemesi için vaktiyle vâki’ olmamış olması kanûnen muktezâ bir talep veyâ ihtârın icrâ kılınmış olduğu ‘inde’l-hâce mertebe-i sübûta vâsıl olmak için protesto keşîde edilmesi muktezîdir.

Ya’nî protestonun fâide ve lüzûmu dahi işte ‘arz kılınan esbâbdan münba’istir.

Ve kezâlik poliçe veyâ emre muharrer sened kabûl edilmemesinden veyâ muhtevî olduğu mebâliğ i’tâ ve tediye kılınmamasından nâşî ptoesto keşîdesi dahi lâzımdır. Zîrâ bu poliçe veyâ emre muharrer olan senedât kanûnen hâiz oldukları imtiyâzı hıfz edebilmek üzere ol bâbda kanûn-nâme-i

[270]

ticârette ve be-tahsîs mevâdd-ı müte’allikasında musarrah ahkâm-ı istisnâiyye mevcûd ve mestûrdur ki böyle senedâtın protesto edilmesi dahi yine kanûn-ı hümâyûn-ı mezkûrda mestûr ahkâm-ı istisnâiyye tevâbi’âtındandır. Tavzîh edelim: Bir poliçe veyâ emre muharrer bir sened hakkında tanzîm edilecek protestoda *evvelâ* kabûl veyâ tediye edilecek mahall, *sâniyen* mukavelât muharrirliği ma’rifetiyle tanzîm olunup ve derûnunda da ‘ibârâtı bî-tamâmihâ tahrîr kılınmak ve kabûl ve ciro ve ihtiyât tediycisi keyfiyyâtıyla sened-i mezkûrun hâvî olduğu akçenin mutâlebe olunduğu, *sâlisen* tediye edecek şahsın mevcûd olup olmadığı, *râbi’an* işbu talep-i tediyeye ne cevâb i’tâ kılındığı, *hâmisen* verilmiş olan işbu cevâbın imzâ edilip edilmediği, *sâdisen* imzâ edilmemiş ise ne sebepten nâşî imzâ edilmediği husûsâtının sûret-i vâzihada tahrîr edilmesi muktezîdir. Bu varaka zikr olunan senedin bir protestosu icrâ ettiren şahsa i’tâ olunur.

Tafsîlât-ı mebsûtadan müstebân olacağı vechle poliçe veyâ emre muharrer olan bir senedin protestosu işbu senedin kabûl veyâhûd muhtevî olduğu mebâliğin tediye edilmesini mensûb olduğu mukavelât muharrirliği ma’rifetiyle sûret-i resmiyyede talep ederek işbu talebin vâki’ olduğunu muhtevî ve mutazammın olarak mukavelât muharrirliğinden bir şahâdet-nâme-i resmî ahz eylemek demektir.

[271]

Li ecl-i zâlik böyle senedâtın protestosunda protesto edilen senedin muhtevî olduğu mebâliği tediye ve tesviye edecek olan şahsa protestonun bir sûretinin tebliği usûlden değildir,

şu kadar var ki mukavelât muharrirliğinin bu gibi husûsâtın icrâsıyla mükellef olan memûru protestoya vaz' edilmiş olan senedi hâmilen ol şahsa mürâca'at ederek sened-i mezkûru kabûl veyâhûd hâvî olduğu mebâliği i'tâ ve tediye eylesini taleb eder ve alacağı cevâb dahi bir varaka-i mahsûsaya tahrîr ve zîrini ol şahsa imzâ ettirerek mukavelât muharrirliği kalemlerinde işbu sened mündericâtını hâkî olarak matbû' protesto varakaları bulunuyor.

İşte bu matbû' varakalara tafsîlât kılınan mu'âmelât tahrîr ve ol vechle îcâbât-ı lâzimesi icrâ kılınır.

Protesto Müsveddâtı

... Mahkemesi Mukavelât Muharrirliğine

... kasabanın ... mahallesinde ... numarolu ... hânede sâkin ... teba'adan ve ... esnâfından ... oğlu ... Ağa fi ... sene târihli bir kıt'a konturato mûcibince ... gün zarfında ... kile âsitâne hintanın kasabadaki ... numarolu mağazamıza teslîmini ta'ahhüd eylemiş olduğu ve va'de-i

[272]

mezkûre ... gün akdem mûnkaziyye olmuş olduğu hâlde mûmâ-ileyh henüz mûte'ahhidiyye olan hintayı teslîm etmemiş ve defa'âtle teslîm etmesi lüzûmu kendisine ihtâr kılındığı hâlde ısga etmeyerek ta'ahhüdünü dahi îfâ etmediğine ve bu kere mezkûr hintanın iskeleye hareket edecek olan ... kumpanyanın ... vapuruna tahmîli îcâb edildiğine mebnî işbu ihtâr-nâme-i 'âcizînin tarîh-i teblîğinden i'tibâren ... gün zarfında ta'ahhüd-i vaki'ini îfâ etmesi ve muhâlefet eylediği takdîrde vukû' bulacak kâffe-i zarar ve ziyânımızı güzeşte ve masârifât-ı sâiresiyle kendisinden taleb ve istihsâl edeceğimi ihtâr ederim. Binâberîn üç nüshadan 'ibâret olarak tanzîm eylediğim işbu protesto-nâmenin aslını kalemde hıfz ederek nüsha-i musaddakasının mûmâ-ileyh ... Efendi'ye teblîği ve bir nüshasının dahi ba'de't-tasdîk taraf-ı 'âcizîye i'âdesini istid'â ederim.

... kasabada ... mahallede ... numarolu mağazada sâkin ... tüccârlarından ... Efendi zâde...

Poliçenin 'Adem-i Kabûlü Hakkında Protesto

... Mukavelât Muharrirliğine

... kasabada ... numarolu mağazada mukîm ... tâcirlerden ...zâde ... Efendi tarafından ... gün va'de ile keşîde

[273]

olunup hâмили bulunan ve bedeli ... kasabada mukîm ... tâcirlerinden ...zâde ... tarafından tediye ve tesviye olunmak üzere ... kasabada ... tüccârlarından ...zâde ... Efendi tarafından fî ... sene ... târihinde tarafıma ciro edilmiş olan ... kuruluşluk fî ... sene ... târihli bir kıt'a poliçe muhâtab-ı mûmâ-ileyh ... Efendi'ye ibrâz ve irâe olundukta kabûlden istinkâf ettiğine binâen meblağ-ı mezkûr ... kuruluşun tahsîline değin mürûr edecek güzeştesiyle masârif-i muhâkeme ve sâirenin 'âid olduğu mahallden tahsîl ve tazminine hakkım olmak üzere işbu ihtâr-nâme üç nüsha olarak takdîm kılındığından aslının kalemde hıfzıyla bir nüshasının ba'de't-tasdîk mûmâ-ileyh ... Efendi'ye teblîği ve bir nüshasının dahi taraf-ı 'âcizîye i'âdesi istid'â olunur. Fî ... sene

... kasabada ... mahallede ... numarolu mağazada ... tâcirlerinden ...zâde ...

Poliçenin 'Adem-i Kabûl ve 'Adem-i Tediyesine Dâir Protesto

... kasabada ... mahallede ... sokakta ... numarolu mağazada sâkin ... tâcirlerinden ...zâde ... Bey tarafından tesviye olunmak üzere ... kasabada mukîm ... tüccârânından ...zâde ... Efendi tarafından

[274]

... gün va'de ile keşîde olunup hâмили bulunan ... kasabada sâkin ... tâcirlerinden ...zâde ... Bey tarafından fî ... sene ... târihinde taraf-ı 'âciz-âneme ciro edilen ... lira-yı 'Osmânînin fî ... sene ... târihli bir kıt'a poliçe muhâtab-ı mûmâ-ileyh ... Efendi'ye irâe ve ibrâz olundukta kabûlden istinkâf ettiğine binâen fî ... sene ... târihinde bir kıt'a protesto ile ihtâr-ı keyfiyyet olunmuş idi. İhtâr-ı mezkûra mûmâ-ileyh ... cevâb vermediğinden 'adem-i kabûlde bulunduğuna mebnî bu yüzden vukû' bulmuş ve bulacak kâffe-i zarar u ziyânla mezkûr'l-miktar liralara tahsîline değin cereyân edecek güzeşte masârif-i muhâkeme ve sâirenin 'âid olduğu mahallden tahsîl ve tazminine hakkım olmak üzere vikaye-i hukuk zımnında fî ... sene ... târihli protestonun mündericâtı kabûl olunmuş demek olup bugün dahi mezkûr poliçenin va'desi hitâm bulduğuna binâen mezkûr ... liranın taraf-ı 'âcizîye tediye edilmesini talep ve yine mûmâna'at eylediği sûrette tahsîline değin cereyân edecek güzeşte ve masârif-i muhakeme vesairesiyle zarar u ziyânın 'âid olduğu mahallden tahsîl ü tazminine hakkım olmak üzere

resmen ihtâr-ı keyfiyyet eyler ve üç nüshadan 'ibâret olarak takdîm eylediğim işbu ihtâr-nâmenin aslının kalemde hıfzıyla bir nüshasının ba'de-t-tasdîk mûmâ-ileyh ... Efendi'ye ka'ideten teblîği ve bir nüsha-ı musaddakasının taraf-ı 'âcizîye i'âde ve i'tâsını istid'â eylerim. Fî sene ...

... kasabada ... numarolu mağazada ... tüccârlarından ...zâde ...

[275]

Mukavelât Muharrirliğince Tab' Edilmiş Olan Protesto

İşbu bin üç yüz ... senesi ...inci gününe müsâdif olan bin sekiz yüz ... sene-i mîlâdiyyesi ... mâhının ...inci günü 'adliyye nezâret-i celîlesinde Dersa'âdet Bidâyet Mahkemesi Mukavelât Muharrirliğine gelerek sûreti diğer sahifede muharrer olup hâmili bulunduğu ... bir kıt'a ...nın 'adem-i ... dolayı nizâmen tanzîm ve teblîği lâzım gelen protestonun icrâsını talep etmiş olmakla zikr olunan ... mukîm ... mübâşir ... memûren gönderilerek ... olmasıyla işbu 'adem-i ... dolayı terettüb edecek zarar u ziyân ve güzeşte vü masârif vakı'asıyla berâber nizâmen iddi'â olunabilecek tazmînâtın talep olunacağı ma'lûm olmak üzere işbu protesto tanzîm ve temhîr olunmuştur. Fî ... sene ...

... bidâyet mahkemesi mukavelât muharriri

...

'Âdî Protesto

Mukavelât Muharrirliğine

...

... kasabada ... mahallede ... numarolu mağazada sâkin ... tüccârlarından ...zâde ... Efendi ... mahallede sokakta ... numero ile murakkam bir bâb-ı hânemi fî ... sene ... târihinde ...

[276]

sene müddetle istîcâr eyleyip târih-i mezkûrdan beri mûmâ-ileyh derûnunda sâkin bulunuyor ise de işbu ... mâhın ...inci günü müddet-i mezkûre münkaziyye olmuş ve tarîh-i mezkûrdan i'tibâren mezkûr hânem için mâhiyye ... lira-yı 'Osmânî ücret talep edeceğimden mûmâ-ileyh

hemân mezkûr hâneyi tahliye eylemek ve tahliye eylemediği hâlde Mecelle-i Celîlenin 438'inci maddesi mûcibince ücret-i mezkûreyi kabûl etmiş demek olacağı ma'lûm olmak ve ol sûretle hareket eylemek üzere tanzîm edilen işbu üç kıt'a ihtâr-nâmeysi takdîm eyledim. Aslının kalemde hıfzıyla bir nüsha-i musaddakasının mûmâ-ileyh ... Efendi'ye teblîğine ve nüsha-i diğerinin dahi ba'de't-tasdîk taraf-ı 'âcizîye i'âde buyurulmasını istid'â eylerim. Fî ... sene ...

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânedede mukîm ... esnaftan ... oğlu ...

Protestoya Cevâb

... Bidâyet Mahkemesi Mukavelât Muharrirliği vâsıtasıyla ... kasabada ... mahallede ... numarolu hânedede mukîm ... esnâftan ... oğlu ...nın taraf-ı 'âcizîye teblîğ ettirdiği fî ... sene ... târihli ihtâr-nâmesine ber-vech-i zîr cevâb verilir.

Şöyle ki: Mezkûr ihtâr-nâmenin hulâsa-i meâli ... mahallede

[277]

... sokakta ... numero ile murakkam mutasarrıf olduğu hâneysi mâhiyye ... kuruluş icâr ile fî ... sene ... târihinde ... müddetle 'âcizleri istîcâr edip târih-i mezkûrdan i'tibâren mezkûr hânedede sâkin olduğumdan ve ... mâhın ...inci günü müddet-i mezkûre münkaziyye olduğundan nâşî mâhiyye ... lira icâr talep edeceğine ve tahliye edilmediği takdîrde Mecelle-i Celîlenin 438'inci maddesi mûcibince icâr mezkûr kabûl edilmiş demek olacağı cihetle ol vechle hareket olunması beyândan 'ibârettir. Vâkı'â mezkûr hâne târih-i mezkûrda ... müddetle ve ... lira mâhiyye ile istîcâr edilerek el-yevm mezkûr hânedede ikamet edilmiş ve bu hesâba göre müddet-i mu'ayyene-i mezkûre münkaziyye olmuş ise de tanzîm ve te'âtî kılınmış olan konturatonun bir fikrasında müddet münkaziyye olduğu hâlde ... mâh daha ikamet etmekte muhayyer bırakılmış olduğumdan binâberîn böyle bir talebe mûmâ-ileyhin salâhiyyeti bulunmadığından nâşî ihtârât-ı vâkı'ayı red ile bu yüzden vukû' bulacak masârifât-ı 'âcizînin kendisine râci' olacağını ihtâr eder ve üç nüsha olarak takdîm eylediğim işbu ihtâr-nâmenin aslının kalemde hıfzıyla bir nüsha-i musaddakasının mûmâ-ileyhe ve diğer nüshasının dahi 'âcizlerine teblîğ ve i'âdesini temennî eylerim. Fî ... sene ...

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânedede mukîm ... esnâftan ... oğlu ...

[278]

‘Âdî Deyn Senedâtı

‘Âdî Deyn Senedâtı: Bir kimse tarafından mu’âmele-i ‘âdiyyeden münba’is ve mütevellid olarak deyn veyâhûd cihet-i karz veyâ havâle ve’l-hâsıl mu’âmelât-ı ticâriyyenin gayri bir mu’âmelât sebebiyle tedeyyün edilen mebâliğe mukabil verilen sened demektir. Böyle bir senede deynin miktarı tahrîr ve münderic olması muktezâ ve lâ-büdd olmakla berâber zîri de medyûn tarafından imzâ veyâ temhîr edilmeli ve tarîh vaz’ kılınmalı ve dâin her kim ise tasrîh ve deynin sebebi ve ciheti ve va’de-i tediyesi ve rehinli ise rehni ve’l-hâsıl mu’âmelât-ı mütevellîde ‘alâ vechi’t-tafsîl ta’yîn edilmelidir. Şurası da vardır ki gerek senedât-ı ticâriyye ve gerekse senedât-ı ‘âdiyyenin muhtevî olduğu mebâliğe göre nisbî pul ilsâk edilerek târih ve imzâ ile pul ibtâl edilmelidir ki aşağıda tefâsîl-i lâzıme serd ü ityân kılınacağından burada izâha lüzûm görülmemiştir.

[279]

‘Âdî Deyn Senedâtı Müsveddâtı

Rehinli ‘Âdî Deyn Senedi

Yalnız ... lira-yı ‘Osmânîdir.

İşbu bin ... senesi ... mâhının ...inci günü ... mahallede ... numarolu hânedâ sâkin ... esnâfından ... oğlu ... Efendi’den bâlâda terkîm kılındığı üzere ... lira-yı ‘Osmânî istikrâz eyledim ve meblağ-ı mezkûr mukabilinde ... malımı mûmâ-ileyhe terhîn ve teslîm evvel dahi irtihân ve tesellüm ve kabz eyledi. Meblağ-ı mezkûr zimmetimde sahîhan cihet-i karzdan dolayı borcum ve deynim olup târih-i senedden i’tibâren ... mâh tamâmında i’tâyâ da mecbûrum ve hîn-i i’tâda dahi rehin-i mezkûru mûmâ-ileyh tarafıma i’âde ve teslîme mecbûr olmakla işbu senedim mûmâ-ileyh yedine i’tâ kılındı. Fî ... sene ...

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânedâ mukîm ... esnâftan ... oğlu ...

‘Ale’l-‘umûm ‘Ukûd u Mu’âmelât Hakkında Senedât

İbrâ’

İbrâ’: Bir kimseyi bir şeyden berî kılmak ma’nâsına olup iki

[280]

kısımdır ki biri “ibrâ’-i ıskat”, diğeri “ibrâ’-i istîfâ” dır.

İbrâ’-i İskat: Bir kimse diğerkimsede olan ‘ale’l-‘umûm hakkının tamâmını ıskat veyâhûd bir miktarını hatt u tenzîl ile ol kimseyi o hakktan berî kılmaktır.

İbrâ’-i İstîfâ: Bir kimse diğerkimsede olan hakkını kabz ve istîfâ eylemiş olduğunu ikrâr etmekten ‘ibâret olmakla berâber bu nev’ibrâ’ bir türlü ikrâr demektir. Bununla berâber “ibrâ” gerekibrâ’-ı ıskat olsun ve gerekseibrâ’-ı istîfâ’ olsun ‘ale’l-ıtlakibrâ’ ayrıca iki nev’dir ki birineibrâ’-i ‘âmm, diğesineibrâ’-i hâss denilir.

İbrâ’-i ‘Âmm: Bir kimsenin diğerkimse hakkındaki kâffe-i da’âvîden ol kimseyiibrâ’ etmek, zimmetini ‘âmmeten berî kılmaktır.

İbrâ’-i Hâss: Bir hâne veyâhûd bir çiftlik veyâhûd bir cihetten dolayı bir kimsenin diğerkimsede alacağı gibi bir husûsa müte’allık da’vâdan ol kimesneyiibrâ’ etmektir ki tafsîlâtı Mecelle-i Ahkâm-ı ‘Adliyyenin 6351’inci maddesiyle mecelle-i mezkûre üzerine tahrîr ve neşrine muvaffak olduğum “Mecelle-i Ahkâm-ı ‘Adliyye Şerhi” nâm eser-i nâ-çizde musarrâh olduğundan bu kadarla iktifâ edildi. Maa’mâfih yazılacakibrâ’ senedi ekseriyyâ iki nüsha olarak yazılarak tarafeyne te’âtî edilir ise de bir nüsha olarak dahi yazılabilir.

[281]

İbrâ’ ve İskat Senedi Müsveddesi

... kasabada ... mahallede ... numarolu mağazada sâkin ... tüccârlarından ... mahallede ... Efendi zimmetinde fî ... sene ... târihiyle müverrah ve mûmâ-ileyhin imzâsıyla mûmzâ bir kıt’a sened mûcibince matlûbum olan ... lira-yı ‘Osmânîyi mûmâ-ileyhe bu kere terk ve hakk-ı mezkûrumu ıskat ve mûmâ-ileyhin zimmetiniibrâ’ eylediğimden mezkûr senedle bana deyn olarak ikrâr edilen mebâliğden nâşî bir gûnâ taleb ve da’vâya hakkım olmadığını mübeyyen işbu bir kıt’aibrâ-nâmem mûmâ-ileyh yedine i’tâ kılındı. Fî ... sene ...

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede mukîm ... esnâftan ... oğlu ...

İbrâ-i İstîfâ Senedi Müsveddesi

... kasabada ... numarolu mağazada mukîm tâcirlerinden ...zâde ... Bey’e fî ... sene ... târihinde bey’ ve fûrûht etmiş olduğum ... çuval şekerin esmânı olan ... lira-yı ‘Osmânîyi bu kere mûmâ-ileyhten kâmilen ve tamâmen ahz u kabz ve mûmâ-ileyhin matlûbât-ı mezkûreden

dolayı zimmetini tebriye eylediğimden ol bâbda bir gûnâ taleb ve da'vâya hak ve salâhiyyetim olmadığı mübeyyen işbu senedim mûmâ-ileyhe i'tâ kılındı. Fî ... sene ...

[282]

İbrâ'-i 'Âmm Senedi Müsveddesi

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede mukîm ... tâcirlerinden ...zâde ... Efendi ile şimdiye kadar vukû' bulan mu'âmelâtımızdan dolayı mûmâ-ileyh zimmetinde habbe-i vâhide alacağım kalmamış olduğundan mûmâ-ileyhin zimmeti ibrâ'-i 'âmm ile kâffe-i da'âvî ve metâlibden teberrâ eylediğimi mübeyyen işbu bir kıt'a ibrâ-nâmem mûmâ-ileyhe i'tâ kılındı. Fî ... sene ...

Bir Sabînin Mal-ı Mûrisini Vasîsinden Aldığını Mübeyyen Vereceği

İbrâ'-i İstîfâ Senedi Sûreti

... kasabada ... mahallede sâkin iken fî ... sene ... târihinde vefât eden pederim ... tüccârlarından ...zâde ... Efendi'den mûris olup sigar-i sinnime binâen vasî-i muhtârım bulunan ... mahallede ... numarolu hânede mukîm ... tâcirlerinden ...zâde ... Bey'e mahkeme-i şer'iyeye ma'rifetiyle sebt ü tahrîr kılınıp bâ-defter-i kassâm tevdî' ve teslim kılınan ... kuruş hisse-i 'âciz-ânemle ... bâb-ı dükkânın bu âna kadar bedel-i icârâtı olan ... kuruş ki cem'en ... kuruş meblağdan bâ-hüccet şer'iyeye nafakama sarf kılınan ve dekâkîn-i mezkûrenin emr-i ta'mîr ve termîmine sarf olunan ... kuruş tenzîl

[283]

edilerek bâkî kalan ... kuruş mûmâ-ileyh tarafından rüşdümü bu kere isbât eylediğim eelden tarafıma teslim edilmiş ve binâen'aleyh bu husûstan dolayı mûmâ-ileyh ... Bey'in zimmetinde bir gûnâ hakk ve matlûbâtım kalmamış olduğundan mûmâ-ileyhin zimmetini ol bâbdaki kâffe-i de'âvîden tebriye eylediğimi mübeyyen işbu ibrâ-nâme mûmâ ileyhe i'tâ kılındı.

Fî ... sene ...

İbrâ'-i Hâss Senedi Sûreti

... kasabanın ... mahallesinde ... numarolu hânede sâkin ... esnâftan ... oğlu ... Efendi'ye fî ... sene ... târihinde bey' eylediğim ... kile hıntanın esmânını mûmâ-ileyhten

kâmilten ahz eylediğimden mezkûr hınta esmânı matlûbâtından dolayı mûmâ-ileyhin zimmetinde bir gûnâ alacak hakkım kalmadığını mübeyyen işbu bir kıt'a senedim mûmâ-ileyhe i'tâ kılındı. Fî ... sene ...

Vekâlet-nâme Müsveddâtı

Vekâlet: Bir kimse işini başkasına tefvîz etmek ve ol işte onu kendi yerine ikame eylemektir ki bu da “mutlaka”, “mu'allâka”, “muzâfe”, “mukayyede”, “vekâlet-i 'âmme”, “vekâlet-i hâssa”, “vekâlet-i mevkufe” nâmlarıyla yedi kısımdır.

[284]

Vekâlet-i Mutlaka: Bir şartta mu'allâk veyâ bir vakte muzâf veyâhûd bir kayd ile mukayyed olmayan vekâlettir.

Vekâlet-i Mu'allâka: Bir şartta mu'allâk olarak vukû' bulan vekâlettir. Meselâ falan tâcir buraya gelir ise benim şu atımı satmak üzere seni vekîl ettim deyip de o dahi kabûl etse vekâlet ol tâcirin gelmesine mu'allâk olarak mün'akid olur. Ve ol tâcir gelir ise vekîl dahi ol malı satabilir ve illâ satamaz.

Vekâlet-i Muzâfe: Bir vakte muzâf olan vekâlettir. Meselâ nisan ayında benim hayvanlarımı satmaya seni vekîl ettim deyip de o dahi kabûl etse şehri nisan hulûlünde vekîl olup hemân ol vakt yâhûd ondan sonra ol hayvanları bi'l-vekâle satabilir. Ama ondan evvel satamaz.

Vekâlet-i Mukayyede: Bir kayıt ile mukayyed olan vekâlettir. Meselâ şu sâ'atimi bin kuruşa satmaya seni vekîl ettim dese vekîlin vekâleti onu bin kuruştan aşağıya satmamak ile mukayyed olur.

Vekâlet-i 'Âmme: Bir vakt ile mukayyed ve zamâna muzâf ve bir şartta mu'allâk olarak 'umûmen mün'akid olan vekâlettir ki böyle vekâlette vekîl âharı tevkîl edebilir.

Vekâlet-i Hâssa: Bir husûsa dâir 'akd edilen vekâlettir ki bu kabîl vekâlette vekîl o husûs hakkında başkasını tevkîl edemez. Maa'mâfih vekîl-i bi'l-bey', vekîl-i bi'ş-şirâ' vekâlet-i hâssa kabîlindedir.

[285]

Vekâlet-i Mevkufe: Vekîlin gıyâbında vekîlin kabûlüne mevkufen vâki' olan vekâlettir ki vekîl bir şey söylemeyip de ol husûsun icrâsına teşebbüs etse delâleten vekâleti kabûl etmiş olmakla tasarrufu sahîh olur. Vekâletin sahîh olması için lâzımü'r-ri'âye birtakım şerâit vardır. Şöyle ki: *Evvelâ* müvekkil müvekkelün-bih olan işi yapmaya muktedîr olmalı. Binâen'aleyh sabî-i gayr-i mümeyyiz ile mecnûnun tevkîli sahîh olmaz. Ve sabî-i mümeyyiz hakkında hibe ve sadaka gibi zarar-ı mahz olan işlerde velîsi izin verse bile âharı tevkîl edemez. Ve kabûl-i hibe ve sadaka gibi hakkında nef'-i mahz olan işlerde velîsinin izni olmasa bile âharı tevkîl edebilir. Ama bey' ve şirâ' gibi nef' ile zarar beyninde dâir ve mütereddid olan tasarrufâtta eğer ahz u i'tâyâ mezûn ise başkasını dahi tevkîl edebilir. Değil ise tevkîl velîsinin icâzetine mevkufen mün'akid olur.

Sâniyen vekîl 'âkıl ve mümeyyiz olmalı. Li ecl-i zâlik sabî mümeyyiz-i mezûn olmasa bile vekîl olabilir. Fakat hukuk-ı 'akd ona 'âid olmayıp müvekkiline 'âid olur.

Sâlisen müvekkelün-bih ma'lûm olmalıdır. İşte bu şartlara ri'âyet muktezâdır. Maa'mâfih vekâletin bir de ahkâm-ı 'umûmiyesi vardır ki bu da muhtelif ve müte'addiddir.

Şöyle ki: "nikâh", "an dem-i 'amdden sulh", "an-inkârin sulh", "hibe", "sadaka", "i'âre", "idâ", "rehin",

[286]

"ikrâz", "şirket", "mudârebe"de vekîlin 'akd-i vâki'-i müvekkiline muzâf kılması lâzımdır.

Ya'nî vekîl böyle bir 'akdde "Müvekkilime izâfetle da'vâ ederim, taleb ederim, 'akd eylerim." gibi her bir mu'âmelâtını müvekkiline izâfetle icrâ etmelidir.

Lâkin "biyâ'ât", "eşribe", "icârât", "bey" ma'nâsına olan sulh de vekîlin akd-i vâki' müvekkiline muzâf kılması iktizâ etmez. Li ecl-i zâlik kısım-ı evvelde vekîl 'akd-i vâki' müvekkiline izâfetle icrâ ederse 'akd sahîh olur.

Müvekkiline muzâf kılmayarak icrâ etmiş olur ise 'akd sahîh olmaz.

Kısım-ı sâni'de ise vekîl müvekkiline muzâf olarak 'akdi icrâ etsin etmesin 'ale'l-ıtlak sahîh olur.

‘Uhdesine bir iş tefvîz olunan şahs ma’nâsına olan vekîl îfâ-yı vekâlete mecbûr olup fakat bir şahs iki kimseyi birden tevkîl ederse vekîller o husûsta müştereken ve müttehiden îfâ-yı vekâlete mecbûr olarak vekîllerden yalnız birisi îfâ-yı tasarruf ve vekâlet edemezler.

Lâkin husûmete vekîl olan iki şahstan yalnız birisi îfâ-yı vekâlet edebilir. Fakat bir şahs bir kimseyi bir husûsa tevkîl eyledikten sonra diğeri dahi

[287]

resen o işe tevkîl etse her kangısına îfâ-yı vekâlet etse câizdir.

Bir de “vekâlet-i devriyye” vardır ki bu kabîl vekâlet ekseriyyâ eytâm ve evkaf sandıklarından para istikrâz ve istidâne edilip mukabilinde bir dükkân veyâ sâir bir şey terhîn edildikte vakt-i mu’ayyeninde tediye-i deyn edilmediği takdîrde merhûnun bey’ine vekîl edilen şahsın vekâleti hakkında yapılır. Ve bu husûs hakkında tanzîm kılınan vekâlet hüccetinin bu fikrayı muhtevî olan ‘ibârât miyânında “Küllî mâ ‘azletike fanet vekîli” cümlesi derc olunur ki vekîl olan şahsı müvekkil hiçbir sûretle ‘azl edemez. Böyle vekâlete “vekâlet-i gayr-i mün’azile” dahi denilir. Böyle vekâletlerde vekîl kendisini vekâletten bi’l-isti’fâ ‘azl edebilir ise de müvekkil hiçbir sebep ve sûretle ‘azl edemez ki âtîdeki müsveddâtın dahi keyfiyyet anlaşılacağından bu kadar tafsîlâtla iktifâ edildi.

Maa’mâfih vekâlet-nâme müsveddâtından bir kısmı beyân ve tahrîr edilerek uzun uzadıya ve her bir kısım için müsvedde tahrîr olunmayıp birkaç sûretlerin tahrîriyle ihtisâr edildi.

Vekâlet-i Mutlaka Sûreti

Bâdî-i terkim vekâlet-nâme oldur ki:

... sancağı dâhilinde kâin ... kazâlarda vâki’ kara ve çiftlikât-ı

[288]

ma’lûmenin ... senesi a’şârını cânib-i hazîne-i celîle-i mâliyyeden derûhde ve iltizâm eden ... kasabasının ... mahallesinde sâkin ... esnâftan ... oğlu ... Ağa’ya kefil-i bi’l-mâl olan ... kasaba sâkinlerinden ... oğlu ... Efendi’nin kefâletlerinden dolayı ... sancağı mâl sandığına ... kuruluş deynleri olduğundan ve mûmâ-ileyh ... kable’l-edâ ve’l-îfâ vefât eylediğinden zimmet-i mezkûrenin tereke-i vâfiye-i müteveffâya vazîü’l-yed bulunan veresesinden ... ve ... ve ... ile

mûmâ-ileyhimâ ... ve ... efendilerden istihsâli zımında ... bidâyet mahkemesi hukuk kısmında bidâyeten ve gıyâben ve i'tirâzen ve i'âdeten müdde'î ve müdde'îyyün 'aleyh sıfatlarıyla ikame-i da'vâya ve hazîne-i celîlenin hukukunu vikayeye ve husûs-ı mezkûrun mütevakıf olduğu umûrun küllîsine vekâlet-i mutlaka-i sahîha-i şer'iyye ile ... kasabada mukîm ... sınıf da'vâ vekîllerinden ... Efendi'yi vekîl murahhas-ı nizâmî nasb ve ta'yîn eyledim. Ve ol dahi vekâlet-i mezkûreyi suver-i meşrûha dâiresinde kabûl ve îfâsını ta'ahhüd etmekle işbu bir kıt'a vekâlet-nâme tanzîm kılındı.

Vekâlet-i 'Umûmiyye Sûreti

Bundan evvel veyâhüd sonra olarak 'aleyhime ikame olunmuş veyâ olunacak olan de'âvî ile bi'l-'umûm hukuk ve matlûbatımı medyûn

[289]

ve sâireden talep ve da'vâ ve müdâfa'aya ve müdde'î ve müdde'îyyün 'aleyh sıfatlarıyla her kime olur ise olsun kâffe-i muhâkim ve mecâlîste bidâyeten ve i'tirâzen ve istinâfen ve temyîzen ve i'âdeten ve tashîhen ve i'tirâzü'l-gayr ü dehâlet ve da'vâ ve sâir turuk-ı kanûniyye ile muhâkeme ve muhâsama ve redd-i cevâb ve tahlîf ü tehallüfe ve eşhâd u iştihâda ve hacz-i vaz' ü fekkine ve talep-i iflâsa ve hükm ü mümeyyiz ü jüj komiser ve sendîk ve erbâb-ı vukuf-ı intihâb ta'yînine ve 'azline ve redd-i a'zâ ve ta'yîn merci' ve nakl-i da'vâya ve bi'l-'umûm mu'âmelât-ı kanûniyyeyi îfâ ve icrâya ve iştikâ' 'ani'l-hükkâm ikamesine ve ol bâbda îcâb eden evrâk ve levâyih kendi imzâsıyla tanzîm ve merci'-i 'âidesine takdîm ve teblîğ ü tebellüğe ve sulh u ibrâya ve devâir-i müte'allıklarında ta'kîb-i madde eylemesine ve matlûbatımı ahz u kabz ve makbûzunu bana îsâl ü teslîme ve'l-hâsıl husûs-ı mezkûrun îcâb ettirdiği kâffe-i mu'âmelâtıyla icrâ ve îfâyaya ve lede'l-hâce âharı tevkîl ve 'azline mezûn olmak üzere ... kasabada ... numarolu yazıhânesinde mukîm ... sınıf da'vâ vekîllerinden ... Efendi'yi vekâlet-i 'âmme ile tevkîl eylediğimi müş'ir işbu vekâlet-nâmem mûmâ-ileyhe i'tâ kılındı.

Vekâlet-i 'Âmme-i Mevkufe

... sancağında ... kasabada ... caddede ... numarolu ... hânede sâkin ... teba'adan ... oğlu ... ile ... kuruş

[290]

alacak da'vâsından dolayı ... mahkemesinde bidâyeten verilen ... sene târih ve ... numarolu i'lâm hükmüne 'adem-i kanâ'atle istinâf-ı da'vâ eylediğimden istinâfen ve i'âdeten ve temyîzen ve tashîhen muhâkim ve muhâsamaya ve lede'l-îcâb tashîh ve nakl-i da'vâ ve ta'yîn-i merci' ve sâir turuk-ı kanûniyyenin îfâ ve icrâsına ve iştikâ' 'ani'l-hükkâma ve husûs-ı mezkûrun mütevakıf olduğu umûrun küllîsine me'zûn olmak üzere ... kasabada ... mahallede ... numarolu yazıhânesinde mukîm ... da'vâ vekîllerinden ... Efendi'yi kabûlüne mevkufe vekâlet-i 'âmme-i mutlaka ile vekîl ve murahas nasb u ta'yîn eylediğimi mübeyyen işbu vekâlet-nâmem mûmâ ileyh yedine i'tâ kılındı.

Vekâlet-i Devriyye – Vekâlet-i Gayr-i Mün'azile

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânedeki mukîm ... esnâftan ... oğlu ... Efendi ile olan ve ... mahkemesinde derdest-i rüyet bulunan ... da'vâsından dolayı mahkeme-i mezkûre ile sâir îcâb eden muhâkim ve devâirde bidâyeten ve i'tirâzen ve istinâfen ve i'âdeten ve temyîzen ve tashîhen muhâkeme ve muhâsamaya ve işhâd u iştihada ve tahlîf ü tehâllüfe ve hacz-i vaz' u fekkine ve'l-hâsıl husûs-ı mezkûrun îcâb ettireceği bi'l-cümle umûr u mu'âmelâtı îfâyâ her ne zamân 'azl eder isem yine vekîlim olmak üzere ya'nî vekâlet-i devriyye ve gayr-i mün'azile ile ... kasabada ... mahallede mukîm ...zâde ... Efendi'yi

[291]

vekâlet-i mutlaka ile vekîl nasb u ta'yîn eylediğimi mübeyyen işbu bir kıt'a vekâlet-nâmem mûmâ-ileyhe i'tâ kılındı. Fî ... sene ...

İhtâr

İşbu vekâlet-nâmeler tanzîm olunarak ve on kuruş pul yapıştırılarak müvekkil ve vekîl taraflarından veyâhûd yalnız müvekkil tarafından imzâ ve temhîr edilir. Zîrine âtîdeki şerh tahrîr olup mu'teber iki zât tarafından imzâ ve temhîr edilir ve muahharan mukavelât muharriri tarafından harcı alınır. Vekâlet-i husûsiyye için elli ve vekâlet-i 'umûmiyye için yüz kuruştan 'ibâret olan harc ile her bir vekâlet-nâme için de bir 'aded sîm-i mecîdiyye mekteb-i hukuk-ı şâhâne için alınarak âtîdeki şerh tahrîr olup mühr-i resmî ile temhîr ve yanına da imzâ edilir.

Şerh

Bâlâdaki mühr ü imzâ ... mahallede ... numarolu hânedede sâkin ... tâcirlerinden ...zâde ... Bey'in kendi imzâ ve mührü olup huzûrumuzda vaz' ve mündericâtını dahi ikrâr ve bizi işhâd etmekle işbu mahalle şerh verilerek temhîr kılındı.

Mukavelât Muharririnin Tasdîki

İşbu vekâlet-nâme zîrinde mevzu' mühr ... tâcirlerinden ...

[292]

zâde ... Bey'in mühr imzâsı olup huzûrumda tahrîr ve temhîr ve mündericâtını ikrâr ve tasdîk etmekle harcı olan ... kuruşla mekteb-i hukuk-ı şâhâne için ... kuruş ki cem'en ... kuruş ahz ve defter-i mahsûsuna kayd olunarak tasdîk kılınmıştır.

Tahkîm-nâme Ya'nî Kompromiso

Tahkîm: Tarafeyn-i mütehâsimeyn husûmet ve da'vâlarını fasl u rüyet için rızâlarıyla âhar bir kimseyi hakem ittihâz etmeleridir ki tarafeynin işbu mu'âmeleyi muhtevî olarak tanzîm ettikleri senede tahkîm-nâme, Fransızca "kompromiso" itlak olunur. Bu hükm, bu tahkîm yalnız hukuk-ı nâsa müte'allik mâl de'âvîsinde hâiz olur. Maa'mâfih muhakkemin hükmü ancak kendisini tahkîm eden hasmına ve tahkîm ettikleri husûsta câiz ve nâfiz olup onlardan başkasına tecâvüz etmez.

Bununla berâber muhakkemin dahi ta'addüdü câizdir ya'nî bir husûsa iki yâhüd daha ziyâde kimsenin hakem nasb olunması câizdir. Şu kadar ki tarafeyden birinin bir, diğerrinin iki hakem nasb u ta'yîn etmesi gayr-i câiz olup tarafeyn-i mütehâsimeynin ta'yîn edecekleri "hakem" in 'adedce müsâvî olmaları muktezîdir. Ma'a-hâzâ muhakkemler müte'addid olur ise bu hâlde bunların cümlesinin

[293]

reyleri müttehîd olmalıdır. Binâberîn reyde hükmün birisi mu'ârız olur ise ol hâlde mesele diğerr bir hakeme havâle edilir. Hakem nasb u ta'yîninde beyne't-tarafeyn ihtilâf vâki' olur ise cânib-i mahkemededen hakem nasb olunur. Zîrâ mütehâsimeyn da'vâlarını fasl u rüyet ettirmek üzere âharını tahkîmde veyâhüd mahkemeye mürâca'atta muhtardır. Husûsiyle mevâdd-ı ticâriyyede beyne's-şürekâ tahaddüs eden de'âvinin hakemler vâsıtasıyla icrâsı muktezâ olduğundan mevâdd-ı ticâriyyede tahkîm usûlü câri ve daha doğrusu mecburîdir.

Bir de hakemler tarafeynden tahkîme mezûn iseler diğeri bir kimse tahkîm edebilirler. Değil ise tahkîm edemezler ve kezâ tahkîm bir vakt ile takyîd olundukta ol vaktin mürûruyla zâil olur.

Meselâ falan gündün falan aya kadar hükmetmek üzere nasb olunan hakem ancak o ay içinde hükmedebilirler. Ol ayın mürûrunda hükmedemez ve eğer hükmeder ise hükmü nâfiz olmaz. Ve kezâ muhakkemin hükmünden evvel tarafeynden her biri onu azledebilirler. Şu kadar var ki tarafeyn onu tahkîm edip de cânib-i eşref-i hazret-i hilâfet-penâhîden mensûb ve nâib nasbına mezûn olan hâkim dahi onu müceyyiz olsa hâkim onu istihlâf etmiş olmasıyla ol muhakkem bu hâkimin nâibi menzilesinde olur ve binâberîn ‘azl edilemez.

Ve kezâ hâkimlerin kazâları dâhilindeki ahâlînin cümlesi hakkında

[294]

hükümleri nasıl ki lâzımü’l-icrâ ise muhakkemlerin dahi onları tahkîm edenler hakkında ve muhakkem oldukları husûsta hükümleri ol cihetle lâzım olur. Binâberîn hakemler usûl-i meşrû’asına muvâfık olarak hükmettikten sonra tarafeynden hiçbirisi ol hükmü kabûlden imtinâ’ edemez.

Ve kezâ tarafeyn-i ahkâm-ı meşrû’a ve usûl-i mevzuasına tevfiikan hükme mezûn kıldıkları muhakkimleri led-et-tensîb sulhen tesviyeye dahi mezûn etseler muhakkemlerin sulhen tesviye-i maslahat etmeleri mu’teber olur. Şöyle ki tarafeynden biri muhakkemlerden birini ve diğeri dahi o birini menâziü’-n-fih olan husûsun ol vechle sulhen tesviyesine dahi tevkîl edip de onlar da mesâil-i sulhe tevfiikan tesviye etseler işbu sulh ve tesviyeyi dahi tarafeynden hiçbirisi kabûlden imtinâ’ edemez.

Tahkîm-nâmede evvelâ hakem ta’yîn olunan zevâtın ism ü şöreti ve mahall-i ikamet ve tâbi’iyyetleri, sâniyen tarafeynden hangi tarafın hakemi oldukları ve menâziü’-n-fih olan husûs ile hakemlerin derece-i salâhiyyetleri tasrîh edilmelidir. Çünkü hakemler da’vâ-yı vâkı’ayı fasl u tesviyede ittifâk edemeyip de bir rey muhâlif olursa bir üçüncü hakem intihâbına veyâhûd verilen kararın kat’î olup olmadığı lâyıkıyla tavzîh olunmalıdır.

İşte bu izâhât ve tafsîlât ileride vukû’u melhûz olan menâzi’âtı men’ eder ki müsveddât-ı âtiyyeden de keyfiyyet müstebân olacağından bu kadarla iktifâ olundu.

[295]

Tahkîm-nâme Kompromiso Müsveddâtı

Bâdî-i tahkîm-nâme oldur ki:

... kasabada ... mahallesinde ... sâkin ... esnâftan ... oğlu ... mahalle-i mezkûrede mukîm ... esnâftan ... oğlu miyânındaki şirket muhâsebesinden dolayı mûmâ-ileyh ... Efendi beyninde mütehaddis da'vânın hakemler ma'rifetiyle hall ü kat'î için şerâit-i âtiyye üzere 'akd-i mukavele olunmuştur.

Evvelâ mûmâ-ileyh ... Efendi tarafından ... mahallede ... numarolu hânede sâkin ... esnâftan ... oğlu ... Efendi ve mûmâ-ileyh ... Efendi tarafından dahi ... mahallede ... numarolu hânede mukîm ... esnâftan ... oğlu hakem ta'yîn olunmuştur.

Sâniyen mûmâ-ileyhte hakemler tarafeynin yedlerinde bulunan kâffe-i defâtir ve senedât ve konturato ile evrâk-ı sâirelerini mu'âyene ve tarafeynin şifâhen vukû' bulacak kâffe-i iddi'â ve müdâfa'âtını istimâ' ederek şirket-i mezkûre muhâsebesini usûl ve nizâmına tatbîkan bi'r-rüye infâk ârâ ile karâr vereceklerdir.

Sâlisen hakemler tarafeynin defâtir ü konturato ve evrâk-ı mevcûdelerini işbu komisyona ibrâz ve teslim etmelerini tenbîh ve va'de-i münâsibe ta'yîn edecekler ve va'de-i mu'ayyene hulûlünde tarafeynden herhangi defâtir ü konturato ve evrâk-ı sâireyi işbu komisyona ibrâz-ı teslim

[296]

etmezse diğerk tarafın irâe ve i'tâ edeceği evrâk üzerine rüyet ve kat'î muhâsebe ederek verecekleri karârı hâvî olarak bir kıt'a rapor tanzîm ve i'tâ edeceklerdir.

Râbi'an hakemlerin verecekleri karârda ittifâk hâsıl olmayıp da ihtilâf vukû'a gelir ise ... mahkemesi cânibinden ve ...inci olmak üzere diğerk bir hakem ta'yîn olup evvelki hakemlerden her kangısının reyini tasdîk ederse o karâr ma'mûlün bih olacaktır. Gerek evvelki hükümlerin bi'l-ittifâk verdikleri ve gerekse sâniyen ta'yîn edilmiş olan hakemin verdiği karâr kat'î olup kat'en i'tirâz edilmek câiz olamayacaktır.

Hâmisen işbu tahkîm-nâmenin ...inci mâhın ...inci gününden i'tibâren ... müddeti olup şâyed ol müddet zarfında ikmâl-i maslahat olunamaz ise temdîd-i va'de olunması tarafeynin rızâsına müte'allik olacaktır fakat tedkîk-i maddeye başlanılıp da müddet-i mezkûre zarfında

hitâm bulmazsa hitâmına kadar işbu mukavelenin hükmü cârî olacaktır. İşbu tahkîm-nâme ahkâmı tarafeynin hüsn-i rızâsıyla kabûl ve tasdik olunup iki nüsha olarak tanzîm ve zîri tarafeyn-i 'âkideyn cânibinden imzâ edilerek hakemlere i'tâ olunmuştur. Fî ... sene ...

Şürekâ Beyninde Zuhûr Eden Bir Da'vâ Üzerine Tanzîm Kılınacak Tahkîm-nâme,
Kompromiso

Zîrde vazü'l imzâ olan ve ... ticâreti üzerine mukaddemâ

[297]

'akd-i şirket eden ...zâde ve ... beynlerinde âtîdeki ahkâm takarrür ve ta'ahhüd edilmiştir.

Evvelâ mûmâ-ileyhimâ şirketlerine müte'allik olarak beynlerinde zuhûr eden ve ... maddeye mütedâir olan da'vâsının istînâf ve temyîz misilli bir gûnâ hakk-ı i'tirâzı olmayıp sûret-i kat'iyyede fasl u tesviye edilmek üzere şürekâ-yı mûmâ-ileyhimâdan ...zâde ... Bey tarafından ... mahallede mukîm ... tâcirlerinden ...zâde ... ve ... mahallede mukîm ...zâde ... ile mûmâ-ileyh ...zâde ... tarafından dahi ... mahallede mukîm ... tâcirlerinden ...zâde ... ile ... tâcirlerinden ...zâde ... efendiler hakem nasb u ta'yîn edilmiştir.

Sâniyen şürekâ-yı mûmâ-ileyhimâdan biri bi'l-müzâkere hakemlerin müttefikân karâr vermek ve netîceyi bâ-rapor bildirmek üzere ... mâh müddet i'tâ eylemişlerdir ki bu müddet zarfında hakemlerin verecekleri hükm ve karârı mûmâ-ileyhimâdan her biri kabûle mecbûrdurlar.

Sâlisen şürekâ-yı mûmâ-ileyhimâdan her biri da'vâ-yı mezkûreye mütedâir olup hakemler tarafından istenilen ve tenvîr-i maddeye medâr olan bi'l-cümle evrâkı der-'akab hakemlere i'tâ ve teslim mecbûr ve şâyed istenilen evrâkı her kangı şerîk teslim etmeyip bu 'adem-i teslimle aradan ... gün mürûr eder ise o meselede haksızlığına hükmedilecektir.

Râbi'an hakemlerde menâzi'e-i vâkı'anın netîcesinde ittifâk ârâ

[298]

hâsıl olamaz ise bu hakemler beşinci hakem nasb u ta'yînine me'zûn u salâhiyyet-dâr olup nasb edilen işbu beşinci hakem dahi beyân edilen salâhiyyeti bi-t-tamâm hâiz olacaktır.

Hulâsa işbu tahkîm-nâme ... nüshadan i'bâret olduğu hâlde tanzîm ve zîri imzâ edilerek beyne'ş-şürekâ te'âtî kılınmıştır. Fî ... sene ...

İcâre

İcâre, menfa'at-i ma'lûmeyi 'ivaz-ı ma'lûme mukabelesinde bey' etmek demektir ki bu da lâzıme, münecceze, muzâfe nâmıyla üç kısımdır.

İcâre-i Lâzıme: Hıyâr-ı şart, hıyâr-ı 'ayb, hıyâr-ı rüyetten 'ârî olan icâre-i sahîhadır ki tarafeynden birisi bile bilâ-'özü bu icâreyi fesh edemez.

İcâre-i Münecceze: Vakt-i 'akdden i'tibâren icâr demektir.

İcâre-i Muzâfe: Gelecek bir vakt-i mu'ayyenden i'tibâren icâr demektir. Meselâ gelecek falan ayın ibtidâsından i'tibâren bir hâne bu kadar müddet için şu kadar kuruşa icâr olursa icâre-i muzâfe olarak mün'akid olur.

İcâre ma'kud-ı 'âliyye itibarıyla iki nev'dir.

Birinci Nev': Menâfi'-i a'yân üzerine vârid olan 'akd-i icâredir ki icâr olunan şeye "ayn-ı mecûr", "ayn-ı müstecir"

[299]

dahi itlak olunur. İşte bu birinci nev' icâre üç kısımdır.

Birinci Kısım: Hâne, arâzi icârı gibi icâre-i 'akardır.

İkinci Kısım: Elbise, âvânî icârı gibi icâre-i 'urûzdur.

Üçüncü Kısım: İcâre-i hayvândır.

İkinci Nev': 'Amel üzerine vârid olan 'akd-i icâredir ki bunda mecûra "ecîr" itlak olunur.

Ecîr iki kısımdır.

Birinci Kısım: Ecîr-i hâsştır ki yalnız müstecire işlemek üzere tutulan -meselâ aylıklı hizmet-kâr gibi- ecîrdir.

İkinci Kısım: Müstecirden başkasına işlemek şartıyla mukayyed olmayan ecîrdir ki ecîr-i hâss ücrete ‘amel için hâzır bulunmasıyla kesb-i istihkak eder, ecîr-i müşterek ise ‘amel ile ücrete kesb-i istihkak eder, ecîr-i hâssın müsteciri bir şahstır. Ecîr-i müşterekin müsteciri mûte’addid eşhâstır ecîr-i hâss-ı emîndir. Ecîr-i müşterekin ise ta’addîsi olsun olmasın kendisinin sun’ u fi’linden tevellüd eden zarar ve hasâra zâmin olur. Ya’nî ecîr-i hâss ile ecîr-i müşterek beyninde çok fark vardır.

İşte icârenin her kangı nev’ ve kısmından olur ise olsun eşhâs beyninde bir icâre ‘akd edilse o ‘akdin bi’l-cümle fesâd ve butlânından ‘ârî olabilmesi için lâzımü’r-ri’âye olan şerâite ri’âyet etmek iktizâ eder.

[300]

Maa’mâfih tarafeyn-i ‘âkideyn beyninde keyfiyyet ‘akdi mutazammın olmak üzere tanzîm ve te’âtî edilecek olan evrâka da “îcâr konturatosu”, “icâre mukavele-nâmesi” denilir. Lâkin hâne, dükkân gibi gayr-i menkulâtın icâre-i konturatoları matbû’ olduğundan işbu matbû’ konturatonun bir nüshasıyla diğer birkaç “icâre mukavele-nâmesi” müsveddeleri tahrîriyle iktifâ olunmuştur.

Matbû’ Konturato Sûreti

Îcâr ve İstîcâr Mukavele-nâmesi

Dâiresi ... mahallesi ... cadde ve sokağı ... kapı numerosu ... cins emlâk ... mûcirin ism ü şöhret ve mahall-i ikameti ... müstecirin ism ü şöhret ve mahall-i ikameti ... bedel-i îcâr-ı senevîsi ... bedel-i îcâr-ı şehrîsi ... bedel-i îcârın cins ü nev’i ... mecûrun müşterek hissedârlarının mikdâr-ı husûsî ... bedel-i îcârın ne sûretle tediye kılınacağı ... târih-i îcâr ... müddet-i îcâr ... mecûrun ne için isti’ mâl kılınacağı ... mecûrun hey’et-i hâziresi ... hîn-i îcârda teslîm olunan demirbaş eşyâ ve edevâtın beyânı.

Birinci Madde: Müddet-i îcârın inkızâsında müstecir mecûru her ne sebeble olur ise olsun tahliye ve teslîm etmediği hâlde müddet-i mukavele-nâmenin inkızâsı gününden intihârın redd ü teslîmi gününe kadar güzerân edecek eyyâmın beher günü için ... kuruş tediye borçlu olacak ve îcâbı hâlinde bundan fazla ve başka olarak

[301]

mutasarrıfın bir gûnâ zarar u ziyânı vukû' bulmuş ise kezâlik onu dahi îfâ ve tazmîn eyleyecektir.

İkinci Madde: Mecûrun isti'mâli mümkün olamayacak derecede bir gûnâ 'ârıza zuhûruyla icrâsına mecbûr olduğu ta'mîrât-ı esâsiyye mutasarrıfı tarafından ve fakat tezyînât ve tefrîşâta müte'allik inşâât ve ta'mîrât masârifi müstecir cânibinden sarf olunacaktır ve müddet-i îcârı esnâsında lüzûm görüldükçe ne kadar imtidâd eder ise etsin ta'mîrât-ı esâsiyye icrâsına müstecir mâni' olamayacaktır.

Üçüncü Madde: Mutasarrıfın veyâhûd vekîli var ise onun tahrîren rızâsı istihsâl olunmadıkça müstecir işbu îcâr hakkını âhîre terk ve mecûru kısmen veyâhûd cümleten şahs-ı diğere îcâr edemeyecektir. Şâyed eder veyâhûd mecûru bir sûretle tahrîb eyler veyâ ücret-i müsemâyı ber mûcib mukavele tediyeden imtinâ' eder ise mutasarrıf 'akd-i îcârın feshine muhtâr olup bu yüzden vukû' bulacak kâffe-i zarar ve ziyân ve masârifi talep ve iddi'âya hakk-ı salâhiyyeti olacaktır.

Dördüncü Madde: Müstecir mecûrun derûnu hâricinde yaptıracağı teznîyât-ı masârifi kâffeten kendisine 'âid olacak ve müddet-i mukavelenin hitâmında hiçbir gûnâ bedel ve masraf ve tazmînât mutâlebesine hakkı olmamak üzere gayr-i menkul inşââtın cümlesi mutasarrıfın mâli olacaktır.

Beşinci Madde: Müstecir 'akd-i îcârı tecdîd etmek ârzüsünde

[302]

olup olmadığı müddet-i mukavelenin inkızâsından bir mâh evvelce mutasarrıfına tahrîren veyâ şifâhen ma'lûmât i'tâ edecek ve tarafeyn 'aynî veyâhûd sâir şerâit üzerine infâk hâsıl edebildikleri hâlde mukavele-nâme-i 'atîkin müddet-i hitâmında hiç olmaz ise bir mâh evvel müstecir mukavele-nâme-i cedîdi imzâ eyleyecektir. 'Aksi hâlinde mutasarrıf mâlını keyfe mâ yeşâ isti'mâle ve âhara îcâra serbest olacaktır.

Altıncı Madde: Mutasarrıf tarafından talep vukû'unda müstecir müddet-i mukavelenin son ayı zarfında mecûru görmek için gelen tâlibler gezdirmek ve göstermek için mûmâna'at etmeyecektir.

Yedinci Madde: Mecûrun derûnunda demirbaş eşyâ ve edevât olduğu hâlde cins ve mikdâr ve kıymeti cetvel-i mahsûsuna idhâl olunarak müddet-i mukavelenin hitâmında devr ü

teslîm olunacak ve bunlardan şâyed noksân bulur ve şikest olur ise ‘aynen ikmâli veyâhûd vaz’ olunan kıymet mûcibince bedeli müstecir tarafından nakden tediye kılınacak ve şâyed müstecirin bir gûnâ zimmeti zuhûr eder ise hîn-i tediye kadar fâiz yürütülecektir.

Sekizinci Madde: Mecûrun müddet-i îcârı esnâsında şikest olan câm ve intihâr ve kapı topları ve sağlam olarak mevcûd bulunan su tulumbalarıyla tente perdeleri ve buna mûmâsil şeyler olup da müddet-i îcâr esnâsında isti’ mâlinden nâşî bozulmuş olanlar müstecir tarafından ta’mîr olup mukavele hitâmında hey’et-i asliyesiyle terk

[303]

ve teslîm kılınacak ve kusûr lüzûm görülen ta’mîrât-ı esâsiyye ve kiremit aktarması ve lağım tathîri ve su yollarının tanzîm ve tecdîdi mutasarrıf tarafından icrâ olunacaktır.

Dokuzuncu Madde: Zîrde imzâsı muharrer olan kefil işbu mukavele ahkâmının tamâmı icrâsına ve müstecirin medyûn olduğu akçenin îfâsına kefil-i bi’l-mâl ve zâmin mesûl olacaktır. Fî ... sene...

Kefîl

Müstecir

Mûcir

İşbu Konturatonun Zuhûrunda Olan ‘İbârât

Bu makule resmî mukavele-nâmeyle merbût olan ‘akarın hitâm-ı müddet-i îcârında mûcir ile müstecir beyninde da’vâ vukû’ bulsa onun netîcesine bakılmayıp tahliyesiyle mûcire teslîm olunacaktır. Şöyle ki: Müstecirin nihâyet on beş gün zarfında ‘akarı tahliye ve teslîm etmesine dair kendisine mûcir tarafından mukavelât muharriri vâsıtasıyla bir ihtâr-nâme gönderilip müstecir eğer bunu icrâ etmez ise ol müddetin inkızâsında ol ‘akarın bulunduğu dâirenin bidâyet mahkemesi reisi tarafından verilecek emr üzerine icrâ memûru ma’rifetiyle ve lede’l-hâce zâbitanın mu’âvenetiyle ol ‘akar hemân müstecir yedinden alınarak mûcire teslîm kılınacağı fî 22 Rebû’l-evvel sene 397 ve 21 Şubat sene 295 târihiyle şeref-sünûh ve sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i pâd-şâhî mantuk-ı celîlinden bulunmuş ve mûcibince îcâr ‘Akar Nizâm-nâmesinin otuz ikinci maddesine zeyl edilmiştir.

[304]

Kefâlet-nâme

Kefâlet: Bir şeyin mutâlebesi hakkında zimmeti zimmete zammetmektir. Ya'nî bir kimse zâtını diğerin zâtına zammedip ve onun hakkında lâzım gelen mutâlebeyi kendi dahi iltizâm etmektir ki bu da “kefâlet-bi'n-nefs”, “kefâlet-bi'l-mâl”, “kefâlet-bi'd-derek”, “kefâlet-i müneccize”, “kefâlet-i mutlaka”, “kefâlet-i mukayyede”, “kefâlet-i meşrûta” nâmlarıyla sekiz kısımdır.

Kefâlet-bi'n-Nefs: Mevâdd-ı hukukiyyede bir adamın şahsına kefil olmaktır ki bu kefâletin hükmü mekfûlün bihi ihzârdan 'ibârettir. Mevâdd-ı cezâiyyede bir şahsın cünha ve kabâhâttten dolayı hükûmete celb olunarak muhâkemesi hitâm buluncaya kadar bir tarafa firâr etmeyip hükûmet tarafından istenildikçe getirileceğine ve şâyed götürülemez ve mahkûm olur ise kendi nefsinin onun yerine ikame ile talep olunacak tazmînât ve masârif-i muhâkemeyi i'tâ edeceğine kefil ve zâmin olmaktır.

Kefâlet-bi'l-Mâl: Bir mâlın edâsına kefil olmaktır ki bu kabîl kefâlette kefil zâmin olduğundan tâlib mutâlebede muhayyerdir. Alacağını diler ise kefilinden ve diler ise asıldan mutâlebe eder ve birinden mutâ-

[305]

lebesi diğlerinden mutâlebe hakkını ıskat etmeyip birinden mutâlebe ettikten sonra diğlerinden veyâhûd ma'an ikisinden dahi mutâlebe edebilir.

Kefâlet-bi't-Teslîm: Bir mâlın teslîmine kefil olmaktır.

Kefâlet-bi'd-Derek: Mebî' bi'l-istihkak zabt olduğunda takdîrde akçesini edâ ve teslîme yâhûd bâyi'in nefsinde kefil olmaktır fakat işbu kefâlette mebi'a müstahakk çıktıkta bi'l-muhâkeme bâyi'in semeni reddetmesine hükm olmadıkça kefil muâheze olunmaz.

Kefâlet-i Müneccize: Şart-ı mu'allâk u zamân-ı müstakbele muzâf olmayan kefâlettir. Böyle kefâlette deyn eğer asîl hakkında mu'accel ise derhâl ve müeccel ise müddet-i mu'ayyenenin tamâmında kefil mutâlib olur. Meselâ bir kimse birinin borcuna kefil oldum dedikte eğer borç mu'accel ise derhâl ve müeccel ise müddeti hitâmında dâin alacağını kefilinden mutâlebe edebilir.

Kefâlet-i Mutlaka: Sûret-i mutlakada mün'akid olan kefâlettir ki bu kabîl kefâlette deyn eğer asîl üzerine mu'accel ise kefil hakkında da mu'accel ve asîl üzerine müeccel ise kefil hakkında müeccel olarak sâbit olur.

Kefâlet-i Mukayyede: Ta'cîl veyâ tecîl kaydıyla ya'nî hemân yâhûd falan vakitte ifâ olunmak üzere diye mukayyeden mün'akid olan kefâlettir.

[306]

Bu kefâlette ta'cîl ve tecîl vasıflarının her kangısıyla kaydolunmuş ise kefil ona göre mutâlib olur.

Kefâlet-i Meşrûta: Şarta mu'allâk olarak vâki' olan kefâlettir. Meselâ medyûn borcunu vermez ise ben veririm diye z... kefil olsa dâin medyûna mürâca'at edip istihsâl matlûb edemediği hâlde z... mürâca'at hakkı sâbit olur.

İşte bu kefâletin fesâddan ârî olması birtakım şerâit ve erkâna vâbeste olduğundan buralara dikkat edilmesi lâzımdır.

Kefâlet-nâme Müsveddâtı

Kefâlet-i Nefsiyye Sûreti

Bâdî-i terkim kefâlet-nâmem oldur ki:

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede ikamet eden ... esnâftan oğlu ... nâm kimse ... maddeden dolayı isticvâb veyâhûd istintâk edilmek üzere her ne vakt dâire-i zâbite ve 'adliyyeden celb edilirse derhâl merkumu götürüp teslîm edeceğimi ve şâyed teslîm edemez isem merkum hakkında hükm edilecek tazmînât ve zarar u ziyân ve masârif-i muhakemeyi i'tâyâ müte'ahhid zâmin

[307]

olduğumu mübeyyin işbu bir kıt'a kefâlet senedim tanzîm ve takdîm kılındı.

Fî ... sene ...

Kefil

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede mukîm ... esnâftan ... oğlu ...

İşbu kefâlet-i nefsiyye senedlerine bir kuruşluk pul yapıştırılır ki ol bâbda ta'mîmen tastîr buyurulan tahrîrât-ı 'aliyye dördüncü cild destûrda mündericdir.

Memûrîne Kefâlet Senedi Yâhûd Kefâlet-i Mâliyye

Bu kere ... kazası mâl müdürlüğüne ta'yîn buyurulan ... Efendi zamân-ı memûriyyette zimmetine emvâl-i mîriyyeden akçe geçirir ve bu da sûret-i resmiyyede tahakkuk eyler ise ihtilâsâtı olan mebâliği fâiz-i nizâmîsiyle berâber derhâl hazîne-i celîleye i'tâya müte'ahhid ve zâmin olduğumu müş'ir işbu vekâlet senedim tanzîm ve takdîm kılındı.

Tasdîk

Kefîl-i mûmâ-ileyh ... Efendi ashâb-ı servet ü iktidârdan ve binâen'aleyh kefâlete de lâyıık ve mu'teber olup bâlâdaki mührü de bi'z-zât kendisi temhîr eylemiş olmakla tasdîk kılındı.

Fî ... sene ...

[308]

İstînâf veyâ Temyîz Da'vâsı İçin Kefâlet Senedi

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede sâkin ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... ile ... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede mukîm ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... beyninde tahaddüs eden ... da'vânın ... bidâyet mahkemesi ... dâiresince cereyân eden muhâkeme netîcesinde mûmâ-ileyh ... Efendi'nin 'aleyhine hükm lâ-hakk olmuş ve mûmâ-ileyh ise işbu hükme 'adem-i kanâ'atle istînâf -temyîz- da'vâ edeceğinden şâyed mûmâ-ileyh işbu da'vâda haksız çıktığı takdîrde mûmâ-ileyh ... Efendi'nin bu bâbda vukû' bulacak zarar ve ziyân ve masârif-i muhâkeme vesâir nizâmen makbûl olan tazmînât tarafımdan i'tâ kılınacağını ve bu bâbda müte'ahhid ve zâmin olduğumu müş'ir işbu kefâlet senedim tanzîm kılındı.

Fî ... sene ...

Kefil

...

Mukavelât Muharrirliğinin Tasdîki

İşbu kefâlet zîrinde mühür ve imzâsı muharrer olan ...zâde ... Efendi ashâb-ı servet ü iktidârdan olup bu bâbdaki kefâleti dahi mu'teber bulunmakla berâber işbu mühr ü imzâ dahi mûmâ-ileyhin olduğu tasdîk kılındı.

Fî ... sene ...

...

[309]

Hacz Kefâlet Senedi

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede mukîm ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... Efendi'nin ... kasabada ... mahallede ... numarolu hânedan sâkin ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... Efendi zimmetinde bulunan ... kuruluş alacağının te'mîn-i istifâsı zımında mûmâ-ileyh ... Efendi'nin mezkûr kasabada vâki' ... ve ... ve ... hudûdla mahdûd bir bâb ... ve ... nâm mahallerin haczini fi ... sene ... târihli istid'â-nâmesiyle taleb eylemiş olmakla mûmâ-ileyh ... işbu haczden nâşî haksız çıkacak olur ise mûmâ-ileyh ... Efendi'nin vukû' bulacak masârifâtıyla kanûnen tasdîk olunacak bi'l-cümle zarar u ziyânını tediyeye müte'ahhid ve zâmin olduğumu mübeyyin işbu bir kıt'a kefâlet senedim i'tâ kılındı.

Fî ... sene ...

Kefil

...

İhtâr

Bir şeyin hacz ve tevkîfini bir şahs istid'â eyledikte bu istid'â takdîm edildikten sekiz gün geçmeden evvel seküstro etmesinde hakkı olduğunu mahkemeye tasdîk ettirmeye o müsted'î mecbûrdur.

[310]

Bir hacz-nâme tanzîm edilip teblîğ edildikte târih-i teblîğinden i'tibâren dâin ve medyûn ve şahs-ı sâlisin ikamet-gâhları bir mahalde ise sekiz gün zarfında hacz ü tevkîf husûsu haklarında gerek medyûnun ve gerek şahs-ı sâlisin bir diyecekleri ve haczin tasdîk veyâhûd cerhine i'tirâzâtı var ise bâ-'arz-ı hâl beyân-ı hâl etmeye mecbûrdurlar.

Hacz ü tevkîf maddesinde haklı olduğunu isbât zımında dâin tarafından zikr olunan müddet zarfında istid'â edilmez veyâhûd istid'â takdîm edilip lâkin istid'ânın bir sûreti medyûna veyâ şahs-ı sâlise sûret-i resmiyyede teblîğ olunmaz ise hacz-i vâki' hükümsüz olur.

Binâberîn şahs-ı sâlis yedinde bulunan emvâl veyâ nukud-ı mahcûzeyi âhire teslim edebilir. Ve bu teslimden nâşî mes'ûl olamaz.

Hacz demek her bir dâin yedinde bulunan senedât-ı resmiyye ve gayr-i resmiyye mûcibince medyûnun kendi yedinde veyâ bir şahs-ı sâlis nezdinde bulunan emvâl-i menkulesini tevkîf ettirmektir.

Ma'a-hâzâ dâinin yedinde sened olmayıp da sahîhan matlûbu bulunduğuna delâlet eder evrâk veyâ delâil-i kaviyye veyâ mu'teberenin ibrâzıyla mahkemeye kanâ'at gelir ise tahmîn olunacak alacağın mikdârına göre hacz ve tevkîf olunur ki bu hacz dâinin vereceği

[311]

hacz-nâme üzerine kendisinden kefil alınarak mahkemenin ruhsat tahrîriyyesiyle icrâ edilir.

Fakat dâinin matlûbu kabil-i istînâf ve temyîz olmayan bir i'lâma merbût olup da yeniden muhâkeme ve isbâta lüzûm yok ise bu hâlde kefil irâesine de lüzûm yoktur.

Ma'a-hâzâ haczin icrâsında iki şart vardır ki biri deynin mikdârı ma'lûm ve dâinin zâtına mahsûs mahall olmalı, diğeri şart ile mukayyed olmamalıdır.

Şurası da şâyân-ı zikrdır ki on şey hacz edilemez: Birincisi, medyûnun ta'ayyüş ve idâresi için mahkeme cânibinden ta'yîn olunan mikdâr-ı vâridât. İkincisi, medyûnun evlâd u 'ıyâlinin ta'ayyüş ve telebbüs ve beytütetlerine kâfi eşyâ. Üçüncüsü, san'atının icrâsı için iktizâ eden makine ve âlât ve buna müteferri' eşyâ. Dördüncüsü, zirâ'en çift ve zirâ'at edevâtı ile henüz anbara idhâl olunmayan hâsılat ve bu hâsılatın hisse-i mîriyyesi ve şerîki olduğu hâlde onun dahi hissesi. Beşincisi, henüz devşirilmeyip arâzî üzerinde olan her nev' eşcâr ve meyve. Altıncısı, 'ale'l-umûm muvazzaf memûrların ma'âşlarının rub'undan ziyâdesi. Yedincisi, memûreyn-i mülkiyye ve 'adliyye ve 'askeriyyenin elbise-i resmiyyeleri. Sekizincisi gerek menkul ve gerek gayr-i menkule emvâl u eşyâ-yı emîriyye. Dokuzuncuzu, tüccâr beyinde mütedâvil olan

[312]

poliçe ve medyûnun emrine yazılan sipâriş tahvîlâtı ve hâmiline tediyesi meşrût olan açık bonolar bedelâtı: Lâkin deyn eğer haczi istenilen eşyâ ve erzâk esmânından neşet etmiş olur ve mezkûr senedât-ı ticâriyye zâyî' olmuş veyâ hâmili izhâr-ı iflâs etmiş veyâhûd 'adem-i tediyesinden dolayı 'aleyhine protesto olunmuş mahkeme-i resmiyyede hâmiller kimler idüğü i'lân ve ta'yîn edilmiş ya'nî tedâvülden kalmış bulunur ise hacz ü tevkîf olunabilir.

Onuncusu, harb mevki'lerinde ve memûriyyet-i mühimme üzerinde bulunan emr o zâbitân-ı 'askeriyye ma'âşlarından bir nesne kat' edilemez. Bir de hacz ü tevkîf olunan emvâl-i menkule hakkında en evvel hacz ettiren şahs için bir gûnâ imtiyâz hâiz olmadığından gerek evvelen ve gerekse âhiren olsun müte'addid hacz bulunsa emvâl veyâ nukud-ı mahcûzenin kıymeti garâmeten taksîm olunur. Ne ise tafsîlât-ı mebsûta hacz mu'âmelâtını ifhâm edeceğinden daha ziyâde tafsîlâta lüzûm görülmeyip yalnız hacz-nâme müsveddâtından bir müsvedde tahrîr edildi.

Hacz İstid'âsı Ya'nî Seküstro Varakası

... Bidâyet Mahkemesi ... Dâiresi Riyâset-i 'Aliyyesine

... Efendim Hazretleri

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânedede mukîm

[313]

... teba'adan ... esnâftan ... oğlu ... Efendi'den bâ-sened ma'-güzeşte ... lira-yı 'Osmânî matlûbum olup meblağ-ı mezkûrun temîn-i tesviyesi zımnında mûmâ-ileyh ... Efendi'nin ... mahallede ... sokakta ... numero ile murakkam hânedede sâkin ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... zimmetinde olan matlûbatından ... lira-yı 'Osmânîyi taht-ı hacze almaya mecbûriyyet hâsıl olduğuna binâen dört nüsha olarak tanzîm ve takdîm eylediğim işbu hacz-nâmenin aslının kalemde hıfzıyla birer nüsha-i musaddakasının medyûn ... Efendi ile mûmâ-ileyhin medyûnu ve şahs-ı sâlis bulunan ... Efendi'ye sûret-i resmîyede teblîğini ve dördüncü nüshasının dahi taraf-ı 'âcizîye ba'd'-t-tasdîk i'tâsını istid'â eylerim. Ol bâbda emr ü irâde efendim hazretlerininindir. Fî ... sene ...

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânedede sâkin ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ...

Hacz-nâme

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânedede sâkin ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... zimmetinde ...den dolayı bâ-sened matlûbum olan ... lira-yı 'Osmânînin temîn-i istifâsı zımnında medyûn mûmâ-ileyhin ânîfü'l-beyân ... mahallede ... numarolu hânedede mukîm ... teba'adan ve ... esnâftan

[314]

... oğlu ... Efendi nezdinde ve zimmetinde bulunan ... lira-yı ‘Osmânîyi hacz ederim. Cihet-i mezkûrdan nâşî mûmâ-ileyhin zimmetinde bulunan meblağ-ı mezkûr ... ‘aded lira-yı ‘Osmânîyi ma’-fâiz ve masârif istîfâ edesiye kadar mezkûr ... liranın taht-ı haczde kalması için dört nüshadan ‘ibâret olarak takdîm eylediğim işbu hacz-nâmenin aslının mahkeme kaleminde hıfzıyla birer nüshasının mûmâ-ileyh ... ve mûmâ-ileyh efendilere sûret-i resmiyyede teblîği ve birer nüshasının dahi ba’de’t-tasdîk taraf-ı ‘âciz-âneme i’tâ ve i’âde buyurulmasını istid’â eylerim. Ol bâbda emr ü irâde efendim hazretlerindedir. Fî ... sene ...

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede

... oğlu ...

Haczin Vaz’ından Sonra Sekiz Gün İçinde Takdîm Edilecek İstid’â

... Bidâyet Mahkemesi Riyâset-i ‘Aliyyesine

... Efendim Hazretleri

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede mukîm ... teba’adan ve ... esnâftan ... oğlu ... Efendi zimmetinde ... cihetten dolayı bâ-sened ma’-güzeşte ... lira-yı ‘Osmânî matlûbum

[315]

olup meblağ-ı mezkûrun temîn-i tesviyesi zımnında mûmâ-ileyh ... Efendi’nin ... mahallede ... numarolu hânede ... oğlu ... Efendi zimmetinde matlûbu bulunan ... ‘aded lira-yı ‘Osmânîyi fî ... sene ... târihinde usûl ü nizâmı dâiresinde takdîm eylediğim hacz-nâme ile hacz eylediğim cihetle hacz-i mezkûrun tasdîki zımnında mûmâ-ileyh ... Efendi’nin bi’l-celb icrâ-yı muhâkememizle hacz-i mezkûru taht-ı tasdîke alınmasını ve evvel ü âhir vukû’a gelen masârif ü zarar ve ziyânın mûmâ-ileyhe tahmîline hükm-i i’tâsını istid’â eylerim. Ol bâbda emr ü irâde efendim hazretlerindedir.

Fî ... sene ...

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede ... oğlu ...

Kefâlet-i Meşrûta Senedi

Bâdî-i terkim kefâlet senedim oldur ki

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede mukîm ... esnâftan ... oğlu ... Efendi'nin fî ... sene ... târihiyle müverrah bir kıt'a deyn senedi mûcibince mezkûr mahallede ... numarolu hânede sâkin ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... Efendi'ye ... mâh müddetle medyûn olduğu ... 'aded lira-yı 'Osmânî medyûn mûmâ-ileyh ... Efendi va'de-i mezkûre hulûlünde i'tâ etmediği takdîrde tarafımdan tediye ve îfâsına müte'ahhid ve zâmin olduğumu mübeyyin

[316]

işbu bir kıt'a kefâlet senedim mûmâ-ileyh ... Efendi yedinde i'tâ kılındı. Fî ... sene ...

Kefil

...

Kefâlet-i Müteselsile Senedi

... kasabada ... mahallede numarolu hânede mukîm ... teba'adan ... esnâftan ... oğlu ... Efendi'nin fî ... sene ... târihli bir kıt'a sened mûcibince ... sene müddetle mezkûr mahallede ... numarolu hânede sâkin ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... Efendi'ye medyûn olduğu ... 'aded lira-yı 'Osmânînin edâsına cümlemiz kefil ve müte'ahhid olduğumuz gibi her birimiz dahi yekdiğerimize ve kefâlet-i müteselsile ile kefil olduğumuzu mübeyyin işbu kefâlet senedimiz tanzîm kılındı. Fî ... sene ...

Kefil

Kefil

Kefil

...

...

...

İhtâr

Böyle kefâlet-nâmeler deyn senedinin hâmişine tahrîr kılınmak 'âdât-ı kadîme olup bu sûretle yazılagelmekte ise de ayrı olarak tahrîr edileceğinden bu vechle tahrîr kılındı.

Havâle

Havâle demek, deyni bir zimmetten diğer zimmete nakl etmek demektir ki

[317]

bu da havâle-i mübheme, havâle-i mutlaka, havâle-i mu'accele, havâle-i mukayyede, havâle-i müeccele nâmıyla beş kısımdır.

Havâle-i Mübheme: Muhâlün bihin ta'cîl veyâ tecîli beyân olunmayan havâledir ki bu da ba'de'l-'akd ya havâle-i mu'accele veyâhûd havâle-i müeccele olur.

Havâle-i Mutlaka: Muhîlin muhâlün 'aleyhte olan mâlından vermek üzere diye mukayyed olmayan havâledir.

Havâle-i Mu'accele: Muhîl üzerine mu'accel olan deynde havâledir ki muhâlün 'aleyhin onu hemân vermesi, edâ eylemesi lâzım gelir.

Havâle-i Mukayyede: Muhîlin muhâlün 'aleyh zimmetinde yâhûd yedinde olan mâlından vermek üzere diye mukayyed olan havâledir.

Havâle-i Müeccele: Muhîlin üzerine müeccel va'deli olan deynde havâledir ki muhâlün 'aleyhin onu va'desi hulûlünde edâ eylemesi lâzım gelir. Maa'mâfih in'ikad-ı havâlede muhîl ile muhâlün lehin 'âkil ve muhâlün 'aleyhin 'âkil ü bâliğ olması ve nefâz-ı havâlede muhîl ile muhâlün lehin bâliğ olması şarttır.

Bir de havâlenin hükmü şudur ki muhîl borcundan ve kefilî var ise kefâletten berî olur ve muhâlün 'aleyhten ol borcu mutâlebe etmek hakkı muhâlün lehe sâbit olur ve mürtehin birini râhin üzerine havâle ettikte artık rehni hapse ve tevkîfe salâhiyyeti kalmaz. Ya'nî medyûn deyninden berî ve âzâde olarak onun yerine şahs-ı sâlis medyûn olur.

[318]

Havâle-nâme Müsveddesi

Zîrde imzâlarını vaz' ve tahrîr eylemiş olan ...zâde ... ve ...zâde ... efendilerden ...zâde ... Efendi'nin ... sene müddetle ...zâde ... Efendi'ye borcu olan ... 'aded lira-yı 'Osmânîyi mûmâ-ileyhimden ...zâde ... Efendi'ye havâle-i sahîha ile havâle eylemiş ve işbu havâleyi tarafeyn-i 'âkideyn kabûl ve ahkâm-ı mûndericesinin icrâsını ta'ahhüd eylemiş olmalarıyla işbu sened bi'l-izmâ te'âtî kılındı. Fî ... sene ...

Muvâza'a Senedâtı

Muvâza'a senedi demek, zâhirde vukû' bulan bir şeyin, bir mu'âmelenin hakîkatte gayr-i vâki' olduğunu isbât eylemek üzere tanzîm ve te'âtî edilmiş olan senedlerdir. Lâkin muvâza'a maddesini isbât eylemek her hâlde senede muhtâcdır. Senedsiz muvâza'a da'vâları mesmû' olmaz ki bu husûsa mütedâir olarak ta'mîm buyurulan tahrîrât-ı 'aliyye destûrda mestûrdur.

Muvâza'a Senedi Sûreti

... devlet teba'asından olup ... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede mukîm ... tüccârânından ...zâde ... için ondan

[319]

kabz eylediğim ... kuruluş ile İzmir'de müteşekkil şirket-i hamîdiyye-i 'Osmâniyyenin vapurları hisse senedâtından bu kere ... ve ... ve ... numarolu ... kıt'a sened iştirâ eyledim. Fakat mezkûr senedâtın emr-i iştirâsı nizâm-nâme-i mahsûs mûcibince yalnız teba'a-i devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyyeden bulunanlara münhasır olup ecânibin hakk-ı iştirâsı olmadığından nâşî mezkûr senedât mûmâ-ileyh ... Efendi için ahz edilmiş ve mezkûr senedâta mukayyed olan nâmım nâm-ı müste'âr ve muvâza'a olup hakîkat hâlde senedât-ı mezkûre mûmâ-ileyhin mâl-i müşterâsı olduğuna binâen ileride mûmâ-ileyhe veyâ ba'de'l-vefât veresesi fûrûht etmek üzere tarafıma mürâca'at eylediklerinden der-'akab fûrûht ile akçesini mûmâ-ileyh veyâ veresesine i'tâyâ mecbûr olduğum gibi vukû'-ı vefâtımda dahi veresem işbu senedâta asla müdâfa'a edemeyip bi'l-bey' esmânının mûmâ-ileyh veyâ veresesine i'tâ ve teslîme mecbûr buldukları müş'ir işbu bir kıt'a muvâza'a senedi bi't-tanzîm mûmâ-ileyhe i'tâ edildi. Fî ... sene ...

Tasdîk

İşbu senedin zîrinde mevzû' olan mühür mûmâ-ileyh ... Efendi'nin kendi imzâ ve mührü olup mündericâtını dahi huzûrumuzda ikrâr ve bizi işhâd etmekle işbu mahalle şerh verilerek tasdîk kılındı. Fî ... sene ...

[320]

Kefâlet Mukayyede-i Mâliyye

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede sâkin ... teba'adan ... esnâftan ... oğlu ... Efendi'nin mahalle-i mezkûrede ... numarolu hânede mukîm ... teba'adan ... ve ... esnâftan ... oğlu ... Efendi'den ahz u istidâne eylediği ... lira-yı 'Osmâniyi ... mâh tamâmında mûmâ-

ileyh ... Efendi'ye i'tâ ve tediye etmez ise ... gün tamâmında fâiz ve masârif-i sâiresiyle i'tâ edeceğimi müş'ir işbu bir kıt'a kefâlet senedim tanzîm ve i'tâ kılındı. Fî ... sene ...

Kefil

...

Memûrîne Kefâlet Senedi

Bi'l-cümle memûrîn-i mâliyyenin taht-ı kefâlete rabtı muktezâ-yı irâde-i seniyye-i hazret-i pâd-şâhîden olduğuna mebnî bu kere ... vilâyeti dâhilinde ... sancağı rûsûmât müdürîyyetine ta'yîn buyurulan ... Beyefendi zamân-ı memûriyyetinde emvâl-i emîriyyeden zimmetinde bir gûnâ akçe geçirir veyâhûd süver-i âhirle mûmâ-ileyhin zimmetinde hazîne-i celîlenin matlûbâtı olduğu 'inde'l-muhâsebe tahakkuk eyler ise meblağ-ı mezkûru ma'-fâiz i'tâ ve îfâya müte'ahhid ve zâmin olduğumu mübeyyin işbu bir kıt'a senedim i'tâ kılındı.

Fî ...sene ...

Kefil

...

[321]

Tedkîk ve Temyîz Edilmek İçin Mümeyyizlere Havâle Edilen Bir Da'vânın Tedkîkatı
İcrâ Kılındığını Mübeyyin Mümeyyizlerin Tanzîm Edecekleri Rapor

Bidâyet Mahkemesi ... Dâiresi Riyâset-i 'Aliyyesine

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede mukîm ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... ile ... mahallede ... numarolu hânede sâkin ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... beyninde mütehaddis ... da'vânın pürüzü olmasından nâşî da'vâ-yı mezkûru emr-i muhâsebe ve tedkîkatının icrâsıyla netîcesinin inbâsı zımnında tarafeynin intihâbıyla hükm-i ta'yîn kılındığımızı mübeyyin fî ... sene ... târih ve ... numarolu şeref-vârid olan tezkire üzerine cânib-i mahkemedden li- ecl-i nezârete ta'yîn buyurulan ... Efendi hâzır olduğu hâlde mûmâ-ileyhimâ ... ve ... efendiler bi'l-celb iddi'âları istimâ' ve da'vâ-yı mezkûreye mütedâir evrâk ve defâtir dahi lede'l-celb mütâla'a ve tedkîkat-ı lâzimesi icrâsına mübâderet edilip "Buraya da'vâ-yı vâkı'anın hulâsasıyla tarafeynden her birinin netîce-i iddi'â ve müdâfa'âtı tahrîr edilir ve bunların hitâmında netîce-i keyfiyyet ve rey beyân edilir." ahvâl-i meşrûha mûmâ-ileyh ... Efendi'nin bu bâbda haksızlığını

[322]

ihâm u işrâb eylemekte bulunmakla işbu bir kıt'a rapor-ı 'âciz-ânemiz tanzîm ve takdîm kılındı. Ol bâbda emr ü irâde efendim hazretlerininidir. Fî ... sene ...

İstiglâl Mukavelesi Senedi

Bâdî-i terkîm senedim oldur ki:

... kasabada ... mahallede ... numero ile murakkam ve tarafeyni ... ve ... ve ... ve ... hudûdlarıyla mahdûd olup fevkanî ve tahtânî ... oda ve müştemilât-ı sâireyi hâvî bir bâb-ı mülk-i münzelimi tarafeynden îcâb ve kabûlü hâvî be-tarîkü'l isti'lâlü'l 'âdî ... senesi ... mâhın ...ncı gününden i'tibâren yalnız ... kuruluş mukabilinde ... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede mukîm ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... Efendi'ye bey' ü teslim eylediğimde ol dahi sâlifü'z-zikr iştirâ ve tesellüm ve kabûl eyledikten sonra meblağ-ı mezkûru tamâmen yedinden ba'de'l-ahz ve'l-kabz mûmâ-ileyh ... Efendi mezkûr hâneyi tahliye ve târih-i seneden ... sene tamâmına kadar senevî ... kuruluş icâre bana îcâr ve teslim ve ben dahi istîcâr ve tesellüm eyledim. Makbûzum olan meblağ-ı mezkûr ... kuruluşu her ne vakt mûmâ-ileyh ... Efendi'ye edâ ve teslim eyler isem mûmâ-ileyh ... Efendi dahi mezkûr hâneyi bana red ve i'âde etmeye ta'ahhüd ve mecbûr olduğumuzu mübeyyin işbu bir kıt'a mukavele senedimiz nüshateyn

[323]

olarak bi't-tanzîm mukavelât muharrirliğinden tasdîk ettirilerek te'âtî edilmiştir. Fî ... sene ...

Vekâlet-i Devriyye ile Vefâ-i Bey' Senedi

Yalnız ... lira-yı 'Osmânîdir.

İşbu ... senesi ... mâhının ...ncı gününden i'tibâren ... mâh va'de ile ... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede mukîm ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... Efendi'den istikrâz eylediğim bâlâda murakkam ... 'aded lira-yı 'Osmânîye mukabil mahalle-i mezkûrede vâki' ... numero ile murakkam ... ve ... ve ... ve ... hudûdlarıyla mahdûd ve büyüdü-ı 'adîde ve müştemilât-ı ma'lûmeyi muhtevî fevkanî ve tahtânî bir bâb-ı mülk-i münzelimi tarafeynden îcâb ve kabûlü hâvî olarak be-tarîkü'l-vefâ mûmâ-ileyh ... Efendi'ye bey' ü fârigan 'ani'-ş-şevâgil teslim edilmekte ol dahi teslim edip meblağ-ı mezkûru va'desi hitâmında tediye edemez

isem mezkûr hâneyi semen misliyle âhire bey'e ve kabz-ı semene ve semenden alacağı olan mezkûr ... 'aded lira-yı 'Osmânîyi ahz u kabz ve deyn-i mezkûru bu sûretle istîfâ edip fazla kalır ise onu dahi bana edâ ve îfâya ve husûs-ı mezkûrun müteveffik olduğu umûrun küllisini îfâya vekâlet-i devriyye-i sahîha-i şer'iyye ile dâinin mûmâ-ileyh ... Efendi'yi tarafımdan vekîl ve nâib-i menâb nasb

[324]

u ta'yîn eylediğimde ol dahi borca meşrûh vekâlet-i mezkûreyi kabûl ve hidmet-i lâzımesini kemâhî hakkıhâ edâ ve îfâyı ta'ahhüd ve iltizâm eylediğini nâtik olmak üzere işbu bey'-i bi'l-vefâ senedim bi't-tanzîm mûmâ-ileyh yedine i'tâ kılındı. Fî ... sene ...

Medyûn

...

İstid'â Tarzında Tahkîm-nâme

... Bidâyet Mahkemesi ... Dâiresi Riyâset-i 'Aliyyesine

... Efendim Hazretleri

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânedâ sâkin ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... ile beynimizde mütehaddis ... da'vânın emr-i rüyet ve fasl u tesviyesi için mahkeme-i 'âlîlerine mürâca'at edip muhâkememiz der-dest-i rüyet bulunmuş ise de tarafeynden nasb edilecek hakem vâsıtasıyla da'vâ-yı vâkı'anın tedkîk ve fasl-ı hasmı muvâfık nefsu'l-emr olacağı emr-i tabî'î bulunduğuna binâen taraf-ı 'âcizîden ... mahallede ... numarolu hânedâ sâkin ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... ve mûmâ-ileyh ... Efendi tarafından dahi ... mahallede ... numarolu hânedâ mukîm ... teba'adan ve ... esnâftan ...zâde ... Efendi da'vâ-yı mezkûreyi ... gün zarfında kat'iyyen ya'nî i'tirâz ve istînâf ve temyîz edilememek ve hükm-i vâki'de ihtilâf vukû'a gelir

[325]

ise bir üçüncü hakem ta'yînine mûmâ-ileyhimâ mezûn olmak üzere hakem nasb u ta'yîn kılınmış olmakla tanzîm edilen ve tarafımızdan temhîr kılınan tahkîm-nâmenin iki nüshası işbu istid'â-yı 'âcizîye rabten takdîm-i huzûr-ı 'âlîleri kılınmış olmakla işbu istid'ânın evrâk-ı da'vâ miyânına idhâlini istid'â eylerim. Ol bâbda emr ü irâde efendim hazretlerindedir. Fî ... sene ...

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede sâkin ... esnâftan ... oğlu ...

Tarafeyn Beyninde Tanzîm Kılınan Tahkîm-nâme

Zîrde vâzü'l-imzâ ...zâde ... ve ...zâde ... efendiler âtideki mukarrerât ve ahkâmın icrâsını ta'ahhüd ve iltizâm ederler. Şöyle ki:

Evvelâ mûmâ-ileyhimâ ... ve ... efendiler beyninde mütehaddis ... da'vânın sûret-i kat'ıyyede hall ü faslı için mûmâ-ileyhimâdan ...zâde ... Efendi ... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede sâkin ... teba'adan ve ... esnâftan ... zâde ... Efendi ve mûmâ-ileyhimâdan ...zâde ... Efendi dahi mahalle-i mezkûrede ... numarolu hânede mukîm ... teba'adan ve ... esnâftan ...zâde ... Efendi hakem nasb u intihâb edilmiştir.

[326]

Sâniyen mûmâ-ileyhimâ hakemler da'vâ-yı mezkûreye 'âid bi'l-cümle evrâk ve defâtiri mûmâ-ileyhimâ ... ve ... efendiler taraflarından taleb vukû'unda derhâl i'tâyâ mecbûr olacaklardır. Şâyed her kangısı istenilen evrâk ve defâtiri istenilen günden i'tibâren ... gün zarfında vermez ise o hâlde mahkûmiyyetine karâr verilebilecektir.

Sâlisen hakemler da'vâ-yı vâkı'ada müttetikü'r-rey olamazlar ise bir üçüncü hakem ta'yinine salâhiyyet-dârdırlar. Bu üçüncü hakem her kangısının reyini tercîh ve kabûl eder ise o rey ve hükm lâ-yetegayyer olacaktır.

Râbi'an mûmâ-ileyhimâ hakemler da'vâ-yı mezkûreyi ... gün zarfında rüyet ve fasla mecbûr olduklarından o müddet zarfında tedkîk ve i'tâ-yı hükm edemeyip de ba'de i'tâ-yı hükm eyleseler o hükm nâfiz olamayacaktır. Lâkin da'vâ-yı mezkûrenin tedkîkine mübâderet edilip de o esnâda müddet mürûr eder ise tedkîkata devâm ile hükm i'tâsına mezûn olacaktır.

Hulâsa işbu mukavele-nâme iki nüsha olarak tanzîm ve zîri 'âkideyn taraflarından temhîr edilerek beyne'l-müte'âkideyn te'âtî kılınmıştır.

Fî ... sene ...

Bende

Bende

Tabîb Raporu

... kasabanın ... mahallesinde ... numarolu hâne sâkinlerinden ve ... teba'adan ve ... esnâftan ... olup ma'lûliyyeti

[327]

cihetle icrâ-yı mu'âyenesi zımnında irsâl buyurulmuş olan ...zâde ... Efendi mu'âyene edildikte mûmâ-ileyh ... Efendi ... 'illete mübtelâ olup hakîkaten ma'lûl olduğu fennen tebeyyün ve tahakkuk olmakla işbu bir kıt'a rapor-ı 'âcizî tanzîm ve takdîm kılındı.

Fî ... sene ...

Tabîb

...

İhtâr

Zâbta-i 'adliyye memûrları cânibinden li ecli'l mu'âyene gönderilen mecrûhının emr-i mu'âyenelerini hâvî tanzîm edilen raporlara pul yapıştırılmaz ki bu bâbdaki tafsîlât "Kendi Kendine Avukat yâhûd Tesvîd-i Müsted'ayât-ı Umûmî" nâm külliyyât-ı 'âcizînin mevâdd-ı cezâiyyeye mütedâir olan ikinci kitabının üçüncü faslında ve sahâif-i müte'addidesinde beyân edildiğinden oraya mürâca'at edilmesi tavsiye ile iktifâ edildi.

Konkordato, Gayr-i Resmî Tesviye-nâme Mazbatası Sûretleri

Zîrde imzâları vaz' edilmiş olan ... kasaba ... mahallede vâki' ... numarolu mağazada sâkin iken bu kere i'lân-ı iflâs eden ... tâcirlerinden ...zâde ... Efendi'nin dâinlerindeniz. Usûl ü nizâmı dâiresinde vukû' bulan konkordato

[328]

ictimâ'ında ta'yîn buyurulan sendîkler ... ve ... ma'rifetleri ile tanzîm edilmiş olan raporu mütâla'a ve tedkîk eylediğimizde mûmâ-ileyh ... Efendi'nin iflâs vâki'inde ve mu'âmelâtında asla eser-i taksîrât ve hîle ve hud'a görülmeyip binâberîn mûmâ-ileyhin taksîrâtı ve hîleli müflis gürûhundan olmadığı ve yalnız mu'âmelât-ı ahz u i'tânın 'adem-i intizâmından ve kesâdından ve bi't-tahsîs külliyyetli veresiye satıştan ileri geldiği tahakkuk eylemiş olduğu cümlemizce tasdîk kılınmış olduğuna binâen mûmâ-ileyh zimmetinde bulunan alacaklarımızı mukabil işbu târihten i'tibâren müddet-i mu'ayyene kadar ... taksitle yüzde on vermek üzere yüzde kırk ahz u istîfâya ve bâkisini kendisine terk ve teberru' etmeye râzı ve muvâfakat eylediğimizi mübeyyin işbu konkordato tanzîm kılındı.

Fî ... sene ...

Bende

Bende

Bende

Bende

Bende

...

...

...

...

...

Mukavele-nâmeler

Müzâra'a Konturatosu

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânedede sâkin ... teba'adan ve ... esnâftan ...zâde ... Bey ile kasaba-i mezkûre civârında vâki' ... karyesi ahâlîsinden vüzerâ'dan ... oğlu

[329]

... beyninde şerâit-i âtiyye üzere 'akd-i şirket müzâra'a edilir. Şöyle ki:

Evvêlâ mûmâ-ileyh ... Bey'in mutasarrıf olduğu karye-i mezkûr civârında vâki' ma'lûmü'l-hudûd bir bâb çiftliğinde mükemmel bir çiftçinin sâkin olacağı ma'-müştemilât bir bâb çiftçi hânesi ile çiftlik-i mezkûr arâzîsinden zirâ'ate sâlih ... dönüm mikdârı tarlayı müzâra'a sûretiyle merkum ... Ağa'ya teslîm eder. İşbu tarlalardan ... dönümü üçer sapan işlenmiş nadas olarak ... sene zer' için hazırlanmış ve bâkî ... dönümü ise çi tarlalardır. Beher sene zer' edilecek ... kile şa'r tohum ve ... kile hinta tohum ve ber-mu'tâd ırgadiyyenin nısfı ve hâne ta'mîrâtının masârifî mîr-i mûmâ-ileyhe 'âid olacaktır. Şu kadar ki hânenin ta'mîrâtı zamânında dülgerlerin i'âşesi müzâra'a 'âid olacağı gibi hânenin ta'mîrâtı için getirilecek kereste ve malzemenin nakli kezâlik müzâra'a 'âid olacaktır.

Sânîyen müzâra'a-i merkum ... Ağa mezkûr tarlaları müzâra'a sûretiyle 'amel etmek üzere tesellüm ve kabûl eder. Mezkûr tarlalardan ... dönüm tarladan her sene ber-mu'tâd mezkûr tohumu kabûl ve istî'âb edecek mikdârı tarla nadas ve zer' edecek ve sene be sene tutacağı ve istihdâm eyleyeceği hizmet-kârların ücretleriyle masârif-i ekliyye âlât-ı zer'iyye ve çift öküzü müzâra'a tarafından tediye edilecek ve ırgadiyyenin nısfı mîr-i mûmâ-ileyhe 'âid olup nısf-ı diğeriyle ırgadiyyenin i'âşesi müzâra'a 'âid olacaktır.

[330]

Sâlisen işbu şirket-i müzâra'anın müddeti işbu ... senesi ... mâhının ...inci gününden i'tibâren ... senesi ... mâhının ...inci gününe kadar ya'nî ... seneden 'ibâret olup işbu müddetin inkızasında ittîfâk-ı tarafeyn ile tecdîd ve temdîdi câiz olacaktır.

Râbî'an işbu şirketin müddeti zarfında vukû' bulacak mahsûlât harman yerinde dökülüp temizlendikte evvelâ a'sâr-ı şer'iyyesi ve ba'de tohumluk olarak mîr-i mûmâ-ileyhin verdiği

mahsûlât-ı efrâz ve sene-i âtiyye için hıfz edilip kusûrundan dahi ... kile ... ve ... kile ... ve ... kile ... nâm eşhâsa verilip mütebâkî olanları dahi borca nısfıyyet mîr-i mûmâ-ileyh ile mezârî' beyninde taksîm olunacaktır.

Hâmisen burçak hâsılatı hayevânın i'âşesine mahsûs olduğundan işbu mahsûlden mîr-i mûmâ-ileyhin asla hakkı olmayacaktır. Sarı ve beyaz mısır zer' edildikte mahsûlâtından bir hissesi mîr-i mûmâ-ileyhe ve iki hissesi müzâra'a 'âid olacak ve bâkî mevrû'ât 'ale't-tesâvî taksîm kılınacaktır.

Sâdisen müzâra'a mezkûr çiftlikte ... res-i hayvân-ı bâr-gîr ... res-i ester ve ... res-i inek ... res-i manda ve ... res-i koyun ra'y ettirip işbu hayvânâttan mîr-i mûmâ-ileyhin otlakıyye gibi bir nâm ile bir şey almaya ve istemeye hakkı olmayıp ondan

[331]

fazla ra'y eylediği hâlde 'âdet vechle otlakıyye alınıp ber vech-i nısfıyyet taksîm olunacaktır.

Sâbian mezkûr müddetin inkızâsından evvel mezârî' merkumun çiftlikten infikâkına hakkı olmayıp infikâk etse bu bâbda mîr-i mûmâ-ileyhin zarar u ziyânını i'tâyâ mecbûr olur. Ve müddet-i şirket hitâmında tarlaları mezârî' ne türlü aldıysa o yolda teslîme mecbûr olur.

Hulâsa işbu mukavele-nâmenin muhtevî olduğu şerâit ve ahkâmın icrâsını tarafeyn-i 'âkideyn ta'ahhüd ve iltizâm ve zîrini dahi imzâ ile te'âtî eylemiştir. Fî ... sene ...

Müzâra'aya Dâir Mütâla'ât

Müzâra'a demek bir taraftan arâzî ve diğer taraftan 'amel ya'nî zirâ'at olarak hâsılat beynlerinde taksîm olunmak üzere bir nev' şirkettir ki bu da îcâb ve kabûl ile mün'akid olur. Maa'mâfih müzâra'anın sahîh olması için birtakım şerâit vardır ki bu da dördtür. *Birincisi* müzâra'ada 'âkideyn 'âkıl olmaları şarttır. Bâliğ olmaları şart olmadığından sabî-i mezûn dahi 'akd-i müzâra'a edebilir. *İkincisi*, zer'in ya'nî ne ekileceğinin ta'yîni yâhûd çiftçi her ne diler ise ekmek üzere ta'mîm edilmeli. *Üçüncüsü*, hîn-i 'akdde çiftçinin hâsılatından olmak üzere

[332]

hissesi nısf ve sülûs gibi cüzü şâyi' olarak ta'yîn olunmalı. Eğer hissesi ta'yîn olunmaz yâhûd hâsılatın başka bir şey verilmek üzere ta'yîn kılınır veyâhûd hâsılatın şu kadar kile diye kat'

olunur ise müzâra'a sahîh olmaz. *Dördüncüsü*, yer zer'e sâlih olmalı ve çiftçiye teslim edilmelidir. İşte bu şerâite îfâ edilmeyerek 'akd-i müzâra'a edilse o 'akd sahîh olmaz.

Kollektif Şirketi

Kollektif şirketi demek, iki veyâhûd daha ziyâde kimseler beyninde 'akd olunup ve ol şirkete bir ism-i husûsî vaz' ve şirket 'ünvânıyla ve ticâret kasdıyla 'akd edilen şirkettir ki böyle bir şirkete vaz' olunacak 'ünvân ancak şerîklerden birinin ismine veyâhûd ikisinin isimlerine nisbet olunmak lâzımdır. Maa'mâfîh şirket-i mezkûrda imzâya mezûn olan şerîklerin imzâ eylediği senedâtın mutazammın olduğu cemî'-i ta'ahhûdât ve mukavelât için şirkete dâhil olan bi'l-cümle şürekâ kefil ve zâmindirler.

Kollektif Şirketi Konturatosu

ZİRDE VÂZİÜ'L- İMZÂ OLAN ... KASABALI ... TÂCİRLERİNDEN ...ZÂDE ... EFENDİ İLE KASABANIN ... TÂCİRLERİNDEN ...ZÂDE ...

[333]

Efendi beyninde şerâit-i âtî üzerine 'akd-i şirket ederler. Şöyle ki:

Evvelâ mûmâ-ileyhimâ ... ve ... efendiler kitâbcılık ve kâğıdcılık ve bunlara müte'allik ahz u i'tâ etmek üzere kollektif sıfatı ile 'akd-i şirket etmişlerdir. İşbu şirketin ser-mâyesi olmak üzere şürekâdan her biri ... lira-yı 'Osmânî i'tâ edecekler ve bu hâlde ser-mâye-i şirket ... lira-yı 'Osmânî olacaktır.

Sâniyen şirketin merkezi ... mahallede isticâr edilmiş olan ... numero ile murakkam mağaza olacak ve lede'l-îcâb ittifâk-ı tarafeyn ile mahall-i âhire nakl ve şu'abâta taksîm edilebilecektir.

Sâlisen şirket-i merkumenin 'ünvânı "... ve şürekâsı" olacağı emr-i mukarrer olmakla şirketin mu'âmelâtı işbu 'ünvân ile cereyân edilecektir.

Râbian şirket-i merkumeye mûmâ-ileyhimâdan ... Efendi direktör nasb olunup mu'âmelât-ı şirketin kâffesi mûmâ-ileyh tarafından tesviye ve îfâ kılınacak ve şerîk-i diğeri ... Efendi dahi usûlüne tevfikân şirketin defâtirini tutabilecektir.

Hâmisen şirkete ‘âid kâffe-i masârifât şirkete ‘âid olup ondan ma-‘adâ şürekâdan her birinin idâre-i husûsiyyeleri için alınacak eşyâ ve edilecek masârifât kendilerine ‘âid olduğundan şürekânın muvâfakat ve rızaları istihsâl edilmeyerek şirket akçesinden bir habbe almaya ve sarfına şürekâ mezûn değıldir.

[334]

Sâdisen mezkûr şirketin her âleti ayda bir kere ve bu müte’assir olur ise nihâyet senede bir kere makbûzât ve masârifâtını hâvî bir bilanço tanzîm ve beyne’ş-şürekâ tasdîk ve temhîr edilip ba’de hıfz edilecektir.

Sâbi’an mezkûr şirketin müddeti fî ... sene ... târihinden i’tibâren ... sene olacağı beyne’ş-şürekâ’ takarrür eylemiş ve fakat sene-i mezkûre hitâmında muhâsebât-ı ‘umûmiyye rüyet ü kâffe-i mu’âmelât tesviye olunarak temettu’ ve kâr vâki’ olmuş ise işbu kâr beyne’ş-şürekâ’ münâsafeten taksîm edilecek ve maa’mâfih beyne’ş-şürekâ’ muvâfakat ve rızâ hâsıl olur ise işbu müddetin temdîdi dahi câiz olacaktır. Ve ma’a-hâzâ muhâsebât-ı ‘umûmiyye netîcesinde zarar vâki’ olmuş ise işbu zarar dahi kezâlik beyne’ş-şürekâ’ münâsafeten taksîm edilecektir.

Hulâsa işbu şirket konturatosu ... nüsha olarak tanzîm ve ahkâm-ı mündericesinin icrâsını beyne’ş-şürekâ’ ta’ahhüd edilerek ba’de’l-imzâ ve’t-temhîr tarafeyn-i ‘âkideyn beyninde te’âtî edilmiştir. Fî ... sene ...

İşbu Şirketin İ’lânını Hâvî Yazılacak İ’lân-nâmedir

İşbu ... senesi ... mâhının ...inci gününden i’tibâren ... kasabada ... mahallede ... caddede ... numarolu mağazada mukîm ... teba’adan ve ... esnâftan ... oğlu ... ile ... tâcirlerinden ...zâde ... beynlerinde kitâbcılık ve kâğıdcılık için ‘akd olunan

[335]

kollektif şirketin teşkîli hakkında eyledikleri mukavele-nâmenin hulâsasıdır.

Evvelâ, işbu şirketin ‘ünvânı ... ve ... olup şirketin idâresiyle vaz’-ı imzâya ... şürekânın salâhiyyeti bulunacaktır.

Sâniyen, şirketin ... neferden ‘ibâret olan şürekâsı tarafından ‘ale’t-tesâvî vaz’ edilen ser-mâye ... kuruştan ‘ibârettir.

Sâlisin, şirket-i mezkûrenin müddeti ... senesi ... mâhının ...inci gününden i'tibâren ... senedir.

Diğer Kollektif Şirketi Konturatosu

... kasabada ... mahallede ... numarolu mağazada mukîm ... tâcirlerinden ...zâde ... Efendi ile ... mahallede ... caddede ... mağazada sâkin ... tâcirlerinden ...zâde ... Efendi beyinde mevâdd-ı âtiye takarrür eylemiştir. Şöyle ki:

Birincisi, 'âkidân mûmâ-ileyhimâ ahz u i'tâda bulunmak üzere bir kollektif sûretiyle 'akd-i şirket etmişlerdir.

İkincisi, işbu şirket ... mâhının ...inci gününden i'tibâren 'ale-t-tevâlî ... seneden 'ibâret olup inkızâ-yı müddette ittifâk-ı tarafeyn ile temdîd ve tecdîdi mecâz olacaktır.

Üçüncüsü, şirket-i mezkûrenin 'ünvânı ... olup

[336]

şürekâdan her biri işbu imzâyı vaz'a mezûn iseler de işbu imzâ şirket-i mezkûreye mütedâir husûsâtta isti'mâl edileceğinden husûsât-ı zâtıyyede isti'mâlî kat'en câiz olmayacak ve bundan tevellüd edecek zarar imzâyı vaz' etmiş olan şerîke 'âid olup emvâl-i şirketten işbu zarar kat'en mahsub olunmayacaktır.

Dördüncüsü, şirketin ser-mâyesi olmak üzere ...zâde ... Efendiler ... kuruştan ve ...zâde ... Efendi ise mâ-bihi'ş-şirket olan mezkûr ... ahz u i'tâdaki mahâret ve ma'lûmât-ı kâmilelerine binâen ... kuruş vaz' etmişlerdir ki ser-mâye-i şirketin yekûnu ... kuruştan 'ibâret olup lede'l-îcâb muvâfakat-ı şürekâ ile tezyîd edilecektir.

Beşincisi, şirket-i mezkûreden hâsıl olacak temettu' ve ziyân beyne'ş-şürekâ' 'ale't-tesâvî tevzî' ve taksîm olunacaktır.

Altıncısı, şürekâ-yı mûmâ-ileyhimden her biri emvâl-i şirketten masârifât-ı husûsiyyeleri için ... kuruş alacaklar ve işbu mikdârdan ziyâde akçe alan şerîk emvâl-i şirket nâmına yüzde ... kuruş fâiz verecektir.

Yedincisi, şürekâdan her biri şirketin umûr-ı husûsâtıyla meşgul olacağından şirketin temâdî ettiği müddet zarfında şürekâdan her biri diğer bir iş ve ticâret ile meşgul olmayacaktır.

Sekizincisi, şürekâdan ... ve ... efendiler muhâsebât

[337]

ve kasaya memûr olacak ve ... Efendi dahi yalnız ahz u i'tâ ile meşgul bulunacak ve her bir şerîk vazîfe-i memûriyyetinden mesûl olacaktır.

Dokuzuncusu, şirkete 'âid bi'l-'umûm masârifât-ı emvâl şirketten tesviye kılınacak ve masârifât-ı 'umûmiyye nâmıyla muhâsebeye idhâl olunacaktır.

Onuncusu, şirketin makbûzât ve medfû'âtı ve kâr ve zararı anlaşılacak üzere sene nihâyetinde bir bilanço tanzîm edilip zîri dahi şürekâ-yı mûmâ-ileyhim tarafından temhîr ve imzâ edilerek hıfz olunacak ve fakat temettu' zuhûr etmiş ise bu temettu' taksîm edilmeyerek ser-mâyeye zamm edilecek ve şirket müddetinin inkızâsında temettu' tevzî' edilecektir.

On birincisi, şirketin müddeti münkaziyye olmadan ol şürekâdan biri vefât eder ise en son tanzîm edilmiş olan "bilanço" mücibince müteveffânın hissesine isâbet eden mebâliğ bi'l-ikrâz müteveffânın verese-i müstehakkasına i'tâ edilecek ve bu hâl ile berâber yine şirket müddet-i mezkûrenin nihâyete kadar devâm edecektir.

On ikincisi, müteveffânın hissesine isâbet edip veresesine i'tâ edilecek mebâliğ için müteveffânın verese-i şürekâ-yı mûmâ-ileyhimâyı tazyîk etmek salâhiyyeti olmayıp bir sene hitâmında işbu meblağ i'tâ edilecektir.

On üçüncüsü, müddet-i şirket münkaziyye oldukça emvâl ü

[338]

eşyâ-yı mevcûde zimem ü matlûbât ve nukud-ı mevcûde üç firkaya taksîm ve bu sûretle bir bilanço tahrîr ve tanzîm edilip kur'a usûlüyle beyne's-şürekâ taksîm edilecektir.

On dördüncüsü, işbu şirketin devâmı esnâsında veyâhûd müddeti hitâm bulup da muhâsebât-ı 'umûmiyyenin rüyeti avânında beyne's-şürekâ ihtilâf ve tezâdd-ı efkâr hâsil olursa şürekâ-yı mûmâ-ileyhimin işbu ihtilâfı iki hakem ma'rifetiyle fasl ettirilecek ve şâyed işbu hakemlerde dahi ihtilâf vâki' olur ise işbu hakemlerin ta'yîn edecekleri şahs-ı sâlis ma'rifetiyle kat'iiyen fasl-ı münâza'ât edilip mahkemeye mürâca'at edilecektir.

Hulâsa işbu konturato şürekâ-yı mûmâ-ileyhimin rızâ ve muvâfakatlarıyla tahrîr ve ... nüsha olarak tanzîm ve ahkâm-ı mündericesini îfâ ve icrâya ta'ahhüd ve zîri imzâ ve mühür ile temhîr edilip beyne'ş-şürekâ te'âtî olunmuştur.

✓ ✓ ✓

...

Fî ... sene ...

Komandit Şirketi

Komandit: Sipâriş tarîkiyle olan şirkettir. Meselâ bir taraftan birbirine mütekeffil ve mesûl olan bir veyâ müte'addid şerîkler ve diğêr taraftan yalnız ser-mâyelerini koyup ser-mâye sâhibi ve sipârişli ortak ta'bîr olunan ve “komanditer” tesmiye kılınan şirketten gayr-i

[339]

mesûl bir ve müte'addid şerîklerden 'ibârettir ki bunun da 'üvânı birbirine mütekeffil olanların birinin veyâ birkaçının ismine tahsîs kılınır.

Birbirine kefil-i bi'l-mâl şerîkler müte'addid olup cümlesi birden idâre eyledikleri veyâhüd bunlardan birisi şirkete müdür ta'yîn olunduğtu işbu şirket kefil-i bi'l-mâl olanlara nisbetle “kollektif” ‘addolunup “komanditer” olanlara nisbetle “komandit” ‘addolunur.

“Komanditer” olan şerîkin ismi şirket 'üvânına dâhil olamayacağı gibi şirket ser-mâyesine vaz' eylediğti veyâhüd vaz' eylemek üzere müte'ahhid olduğı mebâliğden ziyâde zarar ve ziyânı mütehammil olamaz ve şirket umûrunda dahi vekâleten istihdâm kılınamaz.

“Komanditer” demek “komandit” şirkette ser-mâye sâhibi olan kimseler demektir.

Komandit Ya'nî Hisse-dârlık Şirketi Konturatosu

... kasabanın ... tâcirlerinden ...zâde ... Efendi ile ... kasabalı ... tâcirlerinden ...zâde ... Efendi bir komandit şirketi teşkîl eylemiş olduklarından beynlerinde takarrür eden şerâit ber-vech-i âtî beyân edilir. Şöyle ki:

Evvelâ, şürekâ-yı mûmâ-ileyhimâdan ...zâde ... Efendi ... ahz u i'tâsı için kendisi müdür olmak üzere ... senesi

[340]

... mâhinin ...inci gününden i'tibâren ... sene müddetle bir komandit şirketi teşkîl eylemiştir.

Sâniyen, şirket-i mezkûrenin ser-mâyesi ... kuruluş olacağından şürekâ-yı mûmâ-ileyhimâdan ... Efendi ... kuruluş ve ... Efendi dahi ... kuruluş i'tâ ile ser-mâye-i mezkûre teşkîl olunacaktır.

Sâlisen, şirket-i mezkûre komandit sûretiyle teşkîl edildiğinden mu'âmelât-ı vâkı'asının kâffesinin sûret-i tesviyesi ve hüsn-i cereyânı ve teferru'ât-ı sâiresi müdür-i mûmâ-ileyh ... Efendi'ye 'âid olup diğer şerîk ... Efendi "komanditer" olduğundan şirket-i mezkûrenin bir mu'âmelâtına müdâhale etmeyecektir.

Râbi'an, şirket-i mezkûrenin merkez idâresi olan ... kasabanın ... mahallesinde ... caddede ... numarolu mağaza olup 'üvânı dahi ... olacaktır.

Hâmisen sene nihâyetinde şirketin makbûzât u medfû'ât ve kâr ve zararını hâvî olmak üzere müdür-i mûmâ-ileyh ... Efendi tarafından bir bilanço tanzîm olunarak hisse-dârlara irâe ve mûmâ-ileyhim tarafından ba'de't-tedkîk zîri imzâ edildikten sonra hıfz edilecektir.

Şâyed hisse-dârlardan birinin şirket için akçe istikrâz edildikte meblağ-ı müstakraz için envâl-i şirketten yüzde ... fâiz hisse-dâr-ı mûmâ-ileyhe i'tâ edilecektir.

[341]

Sâdisen, şirketin umûr u husûsâtına 'âid olan masârifât-ı mukannene envâl-i şirketten tesviye olunacağı gibi müdür-i mûmâ-ileyh için dahi mâhiyye ... kuruluş ma'âş verilecek ve işbu mebâliğ muhâsebât-ı 'umûmiyyeye bir kalem masraf kaydedilecektir. Rüyet edilen muhâsebe netîcesinde vukû'a gelecek temettu'dan masârifât-ı vâkı'a ba'de't-tenzîl zuhûra gelecek temettu'nun yüzde ... kuruluşu müdür-i mûmâ-ileyhe ve yüzde şu kadar kuruluş dahi hisse-dârlar beyninde 'ale't-tesâvî taksîm edilecektir.

Sâbian, şirket-i mezkûreden zarar husûle gelmiş ise işbu şirketten şirketin nev'i muktezâsınca hisse-dâr olan ... Efendi işbu şirketin mu'âmelât ve zararından nihâyet vaz' eylediği ... kuruluş ser-mâyesine kadar mesûl olup ondan mâ-'adâ bir sûretle mes'ûl olmayacaktır.

Hulâsa, işbu konturato muvâfakat-ı tarafeyn ile tahrîr ve ... nüsha olarak tanzîm ve ahkâm-ı mûndericesini îfâyâ ‘âkideyn müte’ahhid olup zîrini dahi imzâ ve temhîr ettikleri hâlde tarafeyn-i ‘âkideyn beyninde te’âtî kılındı. Fî ... sene ...

Şirket-i Mudârebe

Şirket-i mudârebe; bir taraftan ser-mâye, diğerk taraftan sa’y u ‘amel

[342]

olmak üzere ‘akd edilen bir şirkettir ki bu da “mudârebe-i mutlaka”, “mudârebe-i mukayyede” nâmlarıyla iki kısım dır.

Mudârebe-i Mutlaka: Zamân ve mekân ve nev’-i ticâret ile ve bâyi’ ve müşteri ta’yîniyle mukayyed olmayan mudârebedir ki bu nev’ mudârebede mâl-i mudârebeyi mudârib kendi mâlıyla karıştırmaya ve mudârebeye vermeye mücerred ‘akd-i mudârebe ile mezûn olmaz fakat mudâriblerin mâl-i mudârebeyi kendi mâllarıyla karıştırmaları ‘âdet olan beldede ise mudârebe-i mutlakada mudârib ona dahi mezûn olur ve bunda rabbü’l-mâl mudâribe reyine ‘amel et diyerek mudârebe umûrunu onun reyine tefvîz eylemiş ise mudârib her hâlde mâl-i mudârebeyi kendi mâlıyla karıştırmaya ve mudârebeye vermeye mezûndur. Lâkin mâl-i mudârebeden hibe ve ikrâz ve ser-mâyeden ziyâde istikrâza mezûn olmaz, izn-i sarîh lâzımdır.

Mudârebe-i Mukayyede: Zamân veyâhûd mekân ve bir nev’ ticâret ile veyâhûd müşteri ta’yîni ile ‘akd edilen mudârebedir: Meselâ falan vakt ya falan yerde yâhûd falan cins mâl al sat veyâhûd falan kimseler ile ya falan belde ahâlîsiyle alışveriş et dese “mudârebe-i mukayyede” olur ki bu nev’ mudârebede rabbü’l-mâl kayd ve şartı ne ise mudâribin ona ri’âyet etmesi lâzımdır. Bir de ‘akd edilecek mudârebenin sahîh olması için lâzım gelen şerâit altıdır.

Birincisi; resü’l mâl, ser-mâye-i esmândan ya’nî ser-mâye-i şirket

[343]

olabilecek mâl olmalıdır ki tafsîlâtı mecelle-i ahkâm-ı ‘adliyyesinin kitâb-ı envâ’ü’ş-şürekânın üçüncü faslında mestûrdur çünkü şirket ancak bir nev’ fâide husûlü için ‘akd ediliyor. Fâidenin husûlü de ancak ser-mâye-i şirketin ser-mâye-i şirket olabilecek mâl olması icâb ve iktizâ eder. Lâkin ser-mâye sâhibi ser-mâye-i şirket olabilecek -meselâ- ... kuruş verip fakat bunu sat da semenini ser-mâye-i şirket et diye emr ü kabûl edilse bu sûretle ‘akd edilen bir mudârebede

ancak kuruşun semeni ser-mâye-i şirket olacağından sahîh olur. Ba'zıları 'adem-i sıhhatine kail olmuşlar ise de bu rey reddedilmiştir.

İkincisi, ser-mâye-i şirket mu'ayyen olmalıdır. Li-hâzâ deyn olan bir şey üzerine mudârebe sahîh olmaz çünkü mudârib ibtidâ emîn olduğundan şahs âhirde olan alacağına emîn olmakta mutasavvir olmaz.

Üçüncüsü, sermâye-i mudâribe teslim olunmaktır hattâ ser-mâye sâhibinde ser-mâyeden bir şey kalmamak lâzımdır çünkü ser-mâye-i mudârib nezdinde emânet olup bu da ancak teslim ile olur, vedî'a gibi. Lâkin şirket böyle değildir: Zîrâ mudârebede mâl; ser-mâye bir taraftan, 'amel diğer taraftan olup bu sûrette tasarruf etmek için mudâribin ser-mâyeyi alması îcâb eder.

Dördüncüsü, mudârebenin resü'l mâli ma'lûm olmalıdır ki muahharan münâza'ayı mûcib olmaya.

[344]

Beşincisi, hîn-i 'akdde rabbü'l-mâl ile mudâribin ribhten hisseleri ma'lûm olmalıdır. Zîrâ ribh ma' kudün 'aleyh olup bunun cehâleti 'akdin fesâdını mûcib olur.

Altıncısı, 'âkideyn beyninde ribhten hisseler nisf, sülüs gibi bir cüz'ü şâyi' olarak ta'yîn edilmelidir. Lâkin bir mudârebede 'ale'l-ıtlak şirket ta'yîn olunsa, meselâ ribh beynimizde müşterek olsun denilse müsâvâta masrûf olur. Ma'a-hâzâ mudârebenin hükmü budur ki: 'Ale'l-ıtlak 'akd edilen mudârebede mudârib emîndir. Onun yedinde ser-mâye vedî'a hükmündedir ve ser-mâyede tasarruf etmesi cihetiyle rabbü'l-mâlin vekîlidir. Eğer kâr eder ise onda şerîk olur. İşte mudârebede dikkat ve i'tinâ edilecek cihât tafsîlât-ı mebsûta ile ma'lûm olabileceğinden bu kadar tafsîlât ile iktifâ edilmiştir.

Şirket-i Mudârebe Konturatosu

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede sâkin ... teba'adan ... esnâftan ... oğlu ... Efendi ile mahalle-i mezkûrede ... numarolu hânede mukîm ... teba'adan ve ... esnâftan ...zâde ... Ağa beyninde âtîü'z-zikr 'akd-i şirket mudârebe edilmiştir. Şöyle ki:

Evvelâ, mûmâ-ileyhimâ ... ve ... efendiler ... alıp satmak üzere ... senesi mâhının ...inci gününden i'tibâren ... sene müddetle 'akd-i şirket mudârebe etmişlerdir.

[345]

Sâniyen, şirket-i mezkûre için mûmâ-ileyh ... Efendi ... lira ser-mâye vaz' edecek ve mûmâ-ileyh ... Ağa ise mudârib sıfatıyla bulunup ser-mâye vaz' etmeyecektir.

Sâlisen, şirket umûruna mütedâir bi'l-cümle masârifât şirkete 'âid olduğundan bu bâbda vukû' bulan sarfiyât ve teferru'âtı deftere kaydedilecektir.

Râbi'an, şirket-i mezkûre için ta'yîn edilen müddet-i mezkûre münkaziyye oldukça kâffe-i muhâsebât rüyet ve tedkîk olunup masârifât ve sâir teferru'âtı ba'de't-tenzîl kusûr kalan temettu' ... hisse i'tibâr olunup ... hissesi mûmâ-ileyh ... Efendi ve ... hissesi mudârib mûmâ-ileyh ... Ağa'ya 'âid olacağından ol vechle tevzî' ve taksîm edilecektir.

Hâmisen, ser-mâye rabbü'l-mâl mûmâ-ileyh ... Efendi'nin olduğundan inkızâ-yı müddette ser-mâye bi't-tab' mûmâ-ileyh ... Efendi'ye teslim edilecek ve zarar vukû' bulduktâ işbu zarar dahi zikr olunduğu üzere ... hisse olarak bi't-taksîm ol vechle tevzî' edilecektir.

Hulâsa, işbu konturato tarafeyn-i 'âkideynin rızâ ve muvâfakatıyla tahrîr ve ... nüsha olarak tanzîm ve ahkâm-ı muhteviyyesinin icrâsını ta'ahhüd ve zîrini dahi imzâ ve temhîr ile yekdiğere te'âtî eylemişlerdir.

Fî ... sene ...

...

...

[346]

Şirket-i Muvakkata Konturatosu

Zîrde imzâları vaz' edilmiş olan ... kasabada ... numarolu mağazada mukîm ... tâcirlerinden ...zâde ... ve mezkûr kasabada ... numarolu mağazada mukîm ... tâcirlerinden ...zâde ve mezkûr kasabada ... numarolu mağazada sâkin ... tâcirlerinden ...zâde ... efendiler ber-vech-i iştirâk ... Bey'den beher topu râyic akçe ... kuruştan olarak ... top pamuk bezi iştirâk ederek işbu eşyâyı bey' edeceklerinden ve mezkûr eşyânın bedeli olan ... kuruşu ... mâh tamâmında verilmek üzere mûmâ-ileyhimâ ber-vech-i iştirâk sened i'tâ eylemiş olduklarından nâşî eşyâ-yı mezkûreyi bey' ü fûrûht ile evvelâ sened-i mezkûrun muhtevî olduğu meblağ-ı mezkûr ... kuruş ile bu bâbda sarf edilecek masârifât ba'de't-tenzîl mütebâkî kâr veyâhüd zararına 'ale'l-iştirâk ya'nî ber-vech-i nisfiyyet tarafeyn-i 'âkideyn beyninde taksîm edileceğini

‘akidân-ı mûmâ-ileyhimâ ta’ahhüd ederek işbu konturato senedini ... nüsha olarak tanzîm ve zîrini imzâ ile yekdiğere te’âtî etmişlerdir.

Fî ... sene ...

...

...

Resmî Konturato

... dâire ile ... kasabada ... mahallede ... caddede ...

[347]

numerolu mağazada mukîm ... tâcirlerinden ve ... teba’adan ...zâde ... Efendi beyinde mukarrerât ve şerâit-i âtiyye ile ‘akd-i mukavele edilmiştir. Şöyle ki:

Evvelâ, âtîde beyân edilen şerâite tevfikân müte’ahhid mûmâ-ileyh ... Efendi ... güne kadar ... dâireye ... kile İstanbul ... kasaba hıntasından götürüp teslim edecektir.

Sâniyen, mezkûr hıntanın bi’l-cümle masârifâtı ya’nî rüsûmatıyla anbara teslim edilemeye kadar sarf edilecek mebâliğ müte’ahhid tarafından tesviye edilecektir.

Sâlisen, mezkûr hıntanın beher İstanbul kilesi ... kıyye-i cedîd i’tibâr edilecek ve maa’mâfih ... mahall mâllarının evsat cinsinden olacağı gibi mahfûz bulunan numunesine muvâfık olacaktır. Şâyed mezkûr hınta numuneye muvâfık gelmediği hâlde komisyon tarafından kabûl edilip müte’ahhid mûmâ-ileyh yevm-i mu’ayyen-i mezkûreye kadar muvâfık matlûb hınta teslimine mecbûrdur.

Râbi’an, zikr edilen şerâit üzere hınta kabûl edildiğinde esmânı olan ... kuruşu def’aten ve bilâ-te’hîr tediye etmeyi dâire-i mezkûra ta’ahhüd etmiştir.

Hulâsa, işbu mukavele ... nüsha olarak tanzîm ve zîri ‘âkidân taraflarından imzâ ve temhîr edilerek beyne’l-müte’âkideyn te’âtî edilmiştir.

Fî ... sene ...

...

...

[348]

Seküstro Ya’nî Hacz-nâme

Bidâyet Mahkemesi ... Dâiresi Riyâset-i ‘Aliyyesine

Efendim Hazretleri,

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânedede sâkin ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... Ağa'da fî ... sene ... târihli bir kıt'a senedle ve ... mâh va'de ile ... 'aded lira-yı 'Osmânî matlûbât-ı 'âciz-ânem olup va'de-i mu'ayyene-i mezkûrede hulûl eylemiş ve îcâbât-ı kanûniyyenin icrâsı için mürâca'at edileceği emr-i tabî'î bulunmuş ise de matlûbât-ı mezkûrenin emr-i temîn ve istikmâl-i tahsîli zımnında ... mahallede ... caddede ... numero ile murakkam mâhiyye ... kuruş îcâr ile ... tâcirlerinden ...zâde ... Efendi'nin müsteciren ikamet eylediği mağaza mûmâ-ileyh ... Ağa'nın taht-ı tasarrufunda bulunması cihetiyle işbu târihten i'tibâren îcâr-ı mezkûrun mûmâ-ileyhe verilmemesi için hacz karârının i'tâsıyla berâber işbu hacz-nâmenin îcâbının icrasıyla bir nüsha-i musaddakanın mûmâ-ileyh ... Ağa'ya ve bir nüshayı musaddakasının dahi şahs-ı sâlis olan müstecir mûmâ-ileyh ... Efendi'ye bi't-tebliğ diğeri bir nüshasının dahi taraf-ı 'âcizîye i'âde ve i'tâ ve mu'âmelât-ı sâiresinin icrâ buyurulmasını istid'â eylerim. Ol bâbda emr ü irâde efendim hazretlerindedir.

Fî ... sene ...

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânedede mukîm ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ...

[349]

Husûsât-ı Muhtelifeye Dâir Muharrerât-ı Telgrafîyye

Bağdad'da ... tâcirlerinden ...zâde ... Bey'e,

... mahsûlün piyasası ... fiâtadır. Taleb edilip edilmeyeceğini bildir.

... tâcirlerinden ...zâde

Bağdad Nâibi ... Efendi Hazretleri'ne,

Tevcîh buyurulan rütbe-i cedîdeyi 'arz-ı tebrîk eylerim.

...zâde ...

Rodos'ta ... Tâcirlerinden ...zâde ... Efendi'ye,

... kumpanyasının ... vapuruyla ... çuval ... dakiki gönderildi.

... tüccârlarından ...zâde ...

Sakız Mutasarrıfı ... Paşa Hazretleri'ne,

İhsân buyurulan nişân-ı 'âlîye tebrîk eder ve izdiyâd-ı teveccühât-ı şehen-şâhî temenniyyâtını tekrâr eylerim.

...zâde ...

Molva'da ... Kâtibi ... Efendi'ye,

Bugün ... vapur ile buradan hareket edilecektir.

...zâde ...

Kal'a-i Sultâniyye'de ... Tâcirlerinden ...zâde ... Efendi'ye

... kumpanyasının ... vapuruna tahmîlen ... sandık... gönderildi.

... tâcirlerinden ...zâde ...

[350]

Kandiye tâcirlerinden ...zâde ... Bey'e,

Kandiye sabununun fiâtını bildir.

... tâcirlerinden ...zâde ...

Gelibolu'da ... Kâtibi ... Efendi'ye,

Bu kere bir erkek evlâdımız dünyâyâ gelmiştir.

...

Burûsa'da ... Müdürü ... Bey'e,

Pederiniz ziyâde hastadır, hemân geliniz.

...

Kütahya'da ... Kâtibi ... Efendi'ye,

Hemşirenizin irtihâl-i dâr-ı beka eylediğini kemâl-i teessüfle 'arz ederim.

...

İstanbul'da ... Mahallede ... Numerolu Hânedede ... Efendi'ye,

Bir aydır mektûbunuzu alamıyoruz. Sıhhatinizi telgrafla bildiriniz.

...

Gemlik'te ...zâde ... Efendi'ye,

Bu posta ile ... re's-i kuzu gönderiniz.

...

Ayvalık'ta ...zâde Bey'e,

Zeytûn yağının piyasası nasıldır serî'an bildiriniz.

...

Edremit'te ...zâde ... Efendi'ye

Mahdûmum ... vapura irkâben tarafınıza gönderildi. Muvâsalatımı telgrafla bildiriniz.

...

[351]

Mektûbların Eşkâl-i Mâddiyesi

Mektûb yazmak için isti'mâl edilen kâğıtlar muhtelifdir. Herkes ârzûsu vechle kâğıd isti'mâl edebilir. Binâen'aleyh muhtelif renkli kâğıtlara da mektûb yazılabilir. Şu kadar var ki yazılacak mektûbun kâğıdlarını intihâb için muhâtaba dikkat etmelidir. Meselâ bir büyük zâta hitâben küçük bir zât tarafından yazılacak mektûbun kâğıdı renkli olmak ma'yûbdur. Akrândan akrâna yazılacak mektûblar istenilen kâğıda yazılmak lâ-bes ise de yine hüsn-i intihâba dikkat edilmelidir. Vâkı'â mektûbluk kâğıd diye müştehir olan kâğıtlar bir dereceye kadar hüsn-i intihâb edilmiş ise de bunda da yine dikkat edilmek îcâb eder. Netîce-i hâsıla şu olur ki akrândan

akrâna yazılacak mektûblar mektûbluk kâğıd diye müştehir olan kâğıdlara yazılır. Büyük bir zâta hitâben dahi yazılır ise bu kâğıd ya mektûbluk kâğıd gibi iki katlı ve fakat kâğıd iyi cinsten olmalıdır veyâhûd takrîrlik diye meşhur olan kâğıddan olmalıdır. Tüccârân tarafından mu'âmelât-ı ticâriyyeye dâir yazılan muharrerât akrândan akrâna yazılacak kâğıdlara yazılabileceği gibi renkli kâğıdlara da tahrîr olunur. Hattâ beyne't-tüccâr te'âtî edilen muharrerât-ı ticâriyye çizgili kâğıd üzerine ve maa'mâfih kopya mürekkebi ile yazılır.

[352]

Bir de büyük bir zâta yazılan muharrerât siyâh mürekkebe ile yazılıp mâvi ve sâir renkli mürekkebe ile yazılması ma'yûbdur.

İstid'âlar takrîrlik denilen kâğıdlar üzerine yazılır. 'İlm ü haberler dahi takrîrlik kâğıdının nısfı kadar olan kâğıda tahrîr olunur. Ve'l-hâsıl muhâtaba nazaran mektûb kâğıdı intihâb edilmeli ki bi'l-âhire mektûb tahrîrinden aranan hubb u meveddet-i teveccühün zevâline mahall olmasın çünkü ekâbirden bir zâta tavsiye veyâ 'ubûdiyyet veyâhûd teşekkür için bir küçük zât tarafından bir mektûb yazılmak istenilip bu mektûb çizgili kâğıda yazılsa veyâhûd mektûbluk kâğıda mâvi mürekkeble tahrîr edilse muhâtabın haysiyyetine ta'arruz edilmiş edilmiş demek olacağından muhâtab olan zâta sû-i te'sîr îrâs eder. Bir de mu'âmelât-ı ticâriyyede te'âtî edilen mektûb kâğıdlarını sağ tarafında mektûb yazanın isim, şöret, mahall-i ikâmeti hâvî damgalar dahi vaz' u tahrîr edilmektedir ki bunun muhassenât u fevâidi beyândan müstagnî olduğundan o vâdîde tatvîl-i makale lüzûm yoktur. Lâkin bu damgalardan gerçi mu'âmelât-ı ticâriyye ve muhârebât-ı resmiyyede fevâid ü muhassenât mevcûd ise de muhâberât-ı husûsiyyece pek de fevâid ü muhassenât husûle gelmeyeceği bedîhî ve celîdir. Ve maa'mâfih muhâberât-ı husûsiyyede böyle damgalar isti'mâl edilmemektir.

[353]

Tebrîkât ve Teşekkürâta Dâir Ba'zı Mekâtîb Numuneleri

Hediye Takdîmine Dâir Teşekkür-nâme

Muhibb-i 'Azîzim Efendim Hazretleri,

Taraf-ı 'alîlerinden olarak Sa'îd Beyefendi birâderimizin göndermiş olduğu "rebî'-i ma'rîfet" vâsıl-ı dest-i mahzûziyyet oldu. Ber tahattur-ı mültefit-âne için nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Eser-i nefîsinizi bi'l-etrâf mütâla'a ettim. Fevâid-i mûndericâtı

terakkîyât-ı sahîha-i memleketi idrâkte ‘ulüvv-i Ka’benizi müeyyed olduğundan himmet-i meşkürenizi samîmî tebrîk ederim. Hele risâlenin nefâset-i tabî’î bi-hakkın alkışlara şâyândır. Türkçe hurûfâtlı san’at-ı tabâ’atin bu rütbe terakkîsine ettiğiniz hizmet-i mühimme zât-ı ‘âlîleri için bi-hakkın şâyeste-i mefharet olduğu gibi memleketimiz için de bâ’is-i şereftir. Bu muvaffakiyyetinizi dahi tekrîmât-ı mahsûsa ile tebrîk eylerim.

El-hâsıl risâlenin feyz-i meâli hüsn-i hâl ile mütenâsib olmakla edebîyyât ve sanâyi’-i ‘Osmâniyyenin bir numune-i kıymet-dârı ve bir muhibb-i muhteri’in yâd-gâr-ı lâzîmü’l-i’tibârı gibi hıfz olunacağını ‘arz ederim. Bâkî tevvecühât-ı seniyyelerinin bekası mütemennâdır. Her hâlde lûtf u irâde efendimiz hazretlerindedir.

Sa’dullah Paşa

[354]

Takdîm-i ‘Ubûdiyyete Dâir Küçükten Büyüğe Tarz-ı ‘Atîk Üzere Mektûb

‘Ubûdiyyet ü intisâbı mûcib-i iftihâr-ı ‘azîm olan âsitân-ı mu’allâ-yı devletlerine herkesten evvel intisâb etmiş ve kesb-i kadem eylemiş bende-gân-ı sıdk nişânlarından bulunduğum cihetle dâimâ mihr-i münîr devlet-i ikbâlleri eşi’a-pâş-ı âfâk u aktâr ve bedr-i tâbân-ı übhet ü iclâlleri pertev-endâz-ı bilâd u emsâr olarak eyyâm-ı ömr ü ‘âfiyet veliyyü’n-na’mîleri bî-hadd ü şümâr ve umûr-ı meyâmin-i mevfûr dâver-i a’zamîleri makrûn-ı tevfiqat-ı Cenâb-ı İzzid-i Mûte’âl da’avât-ı hayriyyesi ‘an-samîmi’l-kalb takdîm-i bâr-gâh-ı hazret-i perverd-gâr kılınmakta ise de câ-be-câ takdîm-i ma’rûzât-ı ‘ubûdiyyet-i meâl ile tecdîd-i berât-ı memlûkiyyet husûsunda vukû’a gelen kusûr-ı çâker-ânem menâfi-i âdâb-ı rikkîyyet ü mensûbiyyet ber sebeb ü ‘illet tahtında olmayıp mücerred nice müddet nâ-mizâc u meşgul-i ilâc ve biraz da perhiz-i meşgale-i zihniyyeye muhtâc olduğum cihetle ve vazîfe-i nazîfe-i mûr-ânemin icrâ ve îfâsına muktedir olamamış ve şimdi ise bi-lûtfihi te’âlî yâver-i teveccüh-i kerîm-âneleriyle i’âde-i ‘âfiyet ve terkîm-i ‘arz-ı hâl-i hırâ’at ve rikkîyyet-i meâl kesb-i kudret eyleyerek şu içinde bulunduğum müte’âkıbü’l-âlâm-ı ‘âlemden bir nebzecek bahs eylemeye müsâberet eyledim. Şöyle ki evvel bahârın zuhûru mecmû’-ı mevcûdâta ve ‘ale’l-husûs insânlara rûh-ı taze bahş etmekte olmakla gâh

[355]

Men în ü ân ne-dâmem ser-mest-i câm-ı aşkam

Mutrîb bi-zer nevâyî sâkî bi-dih piyâle

beyti ahkâmına tevfikân meydân-ı mahabbette ser-gerdân ve gâh esîr-i zülf-i hûbân olarak giryân ve'l-hâsıl her yevm bir şekle girip nihâyet bahârın feyz-i ihsânından hisse-mend olmakta isem de gönlümden rahatı ve çeşmimden hâbı uçurmuş min külli'l-vücûh tedbîrini şaşırmış divâneler gibi

'Aklımı yağmaya verdi kuvvet-i sahbâ-yı 'aşk

Olayım şimden kerü Mecnûn gibi rüsvâ-yı 'aşk

beytiyle 'amel ederek rûz u şeb şu nazmı vird ederek tesbîh eylemekteyim.

Bin câm açılır gerçi bakılsa yine ama

Mest-âne eden 'âlemi bir neşe-i hikmet

Her hâlde teveccühât-ı seniyyelerinin beka ve devâmı istid'âsını tekrâr ile hatm-i makal eylerim.

Sadâret Tebrîki

Makam-ı celîl-i sadâret 'uzmâyı teşrîf buyurmaları yalnız zât-ı nâdiretü's-sıfât-ı âsaf-ânelerine olan hulûs u 'ubûdiyyetimden nâşî değil belki devletimizin hayr-hahan u terakki-cûyânından bulunduğum cihetle dahi mûcib-i kemâl-i mahzûziyyetim olmuştur. Ekser halk yalnız

[356]

kendilerinin sevdikleri yâhûd mensûb oldukları zevâtın ser-kârde ve makam-ı ikbâlde bulunmasını ârzû ederler. Çâkerleri o sınıftan olmayıp şâ'irin:

Terk-i kâm hîd giriftem tâ ber-âyed kâm-ı dost

dediği gibi menfa'at-i husûsiyyemi matlûb ve ma'sûkum olan maslahat-ı 'umûmiyyeye fedâ etmeyi lâzime-i şî'âr-ı vatan-perverîden 'addeden gürûh-ı sa'âdet pejûha mensûbiyyetle müftehirim. Böyle zât-ı seniyyeleri misillü çâkerlerine nisbetle "câmiü'l-ciheteyn olan bir zâtın vekâlet-i mutlaka makamına gelmesi mâ-sadak nûr u bâ'is-i mezîd-i fahr u sürûrdur. Bu haber esnâ-yı seferde sâmi'a nevâz-ı çâkerî olduğundan sür'at-i berkıyye ile ifâ-yı farîza-i tebrîke

müsâra'at etmiştim. Ber muktezâ-yı şive-i kader mukaddemce mirât-ı ikbâl-i 'âlîlerine 'ârız olan gubâr-ı keder reşehât eltâf-ı 'aliyye-i cenâb-ı pâdşâhî ile ber taraf olarak bu vechle mükâfât-ı ilâhiyyeye mazhariyyet-i seniyyeleri hakîkaten câmi'-i vakt ü nazar u "bi-merretü lîmin i'tibâr"dır.

Yûsuf gibi envâ'-ı mihen çekmeye muhtâc

Âsân değil ihvana veliyy'ün-ni'amım olmak

mütehâllî oldukları şîme-i kerîme-i fazl u edeb iktizâsınca mukaddem ki hâl bâis-i yes ve fütûr olmadığı misilli şimdiki dahi ba'zılarında görüldüğü gibi kat'â bâdî-i gaflet ü gurûr olmayarak uğur-ı saltanat-ı seniyyede hidemât-ı celîle ibrâzına hüsn-i muvaffakiyyet-i 'aliyye-i vekâlet-penâhîleri

[357]

mezcûm ve işbu makam-ı bâhirü'l ihtirâmında hayli zamân sebât u devâm ederek rüşd ü rüyet-i müslimelerinin kemâl-i hulûs u hüsn-i niyetleriyle ittihâdı devlet-i ebed müddet-i 'aliyye hakkında envâ' hayr u menfa'atî intâc eylemesi eltâf-ı gayr-i mütenâhiyye-i ilâhiyyeden mesûldür ol bâbda.

Bir Tavsiye-nâme

E'azz-ı rüfeka-yı 'âcizîden mütekaddem 'arîza-i 'âcizî ... Bey birâderimiz bu kere li-maslahatin taraf-ı 'âlî-i kerîm-ânelerine 'azîmet etmiştir. Mûmâ-ileyh birâderimizle olan hukukumuz pek kadîm olup ahlâk u ahvâli mücerreb-i bende-gânem olmakla berâber teveccühât-ı 'âlîlerine mazhar olacağına ümîd-vâr isem de yine zât-ı 'âlîlerine takdîmle kesb-i mübâhâta müsâberet eylerim ve mûmâ-ileyhin oraca tesviye edilecek olan umûr u husûsâtında mu'âvenet ve sahâbet-i vâlâ-yı kerîm-ânelerine mazhar buyurulmasını temennî ve bu vesîle-i hasene ile de ibka-yı teveccühât-ı sa'âdet-meâblarını temennî eylerim efendim.

Rütbe-i Cedîde Tebrîki

Rütbe-i cedîdelerinden dolayı ah-ı sadıkınızca hâsıl olan meserret pek bedîhî ve tabî'î bir hâlet olduğundan onu 'arz u beyâna tasaddî yalnız tasdî'î mûdi' olabilir. Tebrîk ve tehniyete gelince bendeniz o vazîfe-i mütehattimeyi îfâ için de

[358]

bundan çok ziyâde diğeri bir zamân-ı mes'ûdun hulûlüne terakkub ve intizâr edegeldiğim cihetle o emniyye-i seniyyenin husûlüne ve vakt-i muntazırın hulûlüne mukaddime-i netîcetü'l-hayr olan bu tevcîh-i vecîh-i tecdîd revâbıt-ı ihtisâs u istizâde mahabbet-i hakkaniyyeleri için 'arz-ı merâsim-i ihlâsa ni'amü'l vesîle ittihâz ile bi'l-istibşâr işbu varak-pâre-i nâ-çizî terkim ve takdîme ictisâr eyledim. Bâkî böyle bir tarz-ı lâübâliyânede idâre-i makale bâ'is-i cüret olan uhuvvet ü mahabbetimizin devâm u izdiyâdından başka emel ü ârzü-yı 'âciz-ânem olmamakla ol bâbda.

Sırrı Paşa

Ta'ziye-nâme

(Hakîm ve münşî-i meşhûr Sâmî Paşa merhûmun vefâtı üzerine mahâdîm-i kirâmdan bir zâta yazılmıştır.)

Etmedi sırrını 'aklım temyîz

Hâme-i hayreti ettim tehzîz

Ne 'acebdir ki yazarmış âdem

Ta'ziye-nâme-i tebrîk âmîz

Cihân-ı edebiyâtta kıyâmet kopmuş, bizim burada haberimiz yok, insân-ı kâmil sûretinde mücessem bir 'asr-ı 'azîm-i ma'ârif (1) fenâ âbâd-ı mâzîyi inkılâb etmiş edvâr-ı âtiyye-i edeb sipihrûn mâtem olsa

.....

(1) Sâmî Paşa merhûm bir 'asra karîb müddet 'ömr sürmüştür.

[359]

becâdır. Bi'l-cümle 'ulemâ ve 'üdebâ ağlasınlar ki kutb-ı kerîm ü muhteremlerinden dûr oldular. Vâh! O bed-bahtân-ı istikbâle ki temâşâ-yı lika-yı rûhâniyyesine mazhar olmayacaklar. Vâh! O müştâkan-ı devr-i hâzıra ki feyz-i ma'rifetinden mahrûm kaldılar. 'Ulemâ ve fuzalânın bedreka-i dil-i âgâhî, 'üdebâ ve şu'arânın en kadîm ümîd-gâhı nazarlardan nihân olmuş. Hudâ bilir ki bu mektûbumu giryân giryân yazıyorum. Gördüğüm lûtf u merhametler, aldığım pend ü nasîhatler, okuduğum ders-i 'ibretler, ağlar gözümün önünden birer birer güzâr ediyor. Yâ

nasıl ağlamayım ki! Pederimin bin kere fevkinde iken bu fakîre peder mu'âmelesini erzân buyururdu. Bunda çâkerleri dahi tesellîye muhtâc olduğuma Allah şâhid olsun. Evvelki rahatsızlıkları zamânında lisân-ı kerâmetlerinden sâdır olan bir haber o kerâmetin vücûduna zâhiri bir bürhân idi. Bu kere ise 'ömr-i 'azîzinin bir yâd-gâr-ı bihterini ittihâz buyurdıkları mahdûm-ı edîb ü necîb-i (1) muhteremlerinin sûr-ı meserret-i musâheretini görür görmez terk-i cihân-ı fânî buyurmuşlardır ki nezd-i Hudâ'da mahremiyyetlerine bir 'alâmet-i ma'neviyyedir. Sûr-ı 'âlî-i devletlerinin tebrîkini Allah'a karşı 'ahd etmiş olmadığından îfâ-yı tehniyete cesâret ederim. Yâ Rabb! Bu ne rikkat-engîz bir meserrettir. Şehr-i âyîn serverin leyle-i mâtemle muhât görülmesi ve çehre-i ümîd-i nev husûlün girye-nâk-i elem olarak görünmesi ne hikmettir. O fecr-i nûrânîden su'ûd eden dûd-ı siyâh kimlere

.....
(1) Necîb Paşa merhûma işârettir.

[360]

mûcib-i intibâh olmak içindir? Mağfûr-ı müşârün-ileyh herkesten ziyâde ma'bûdiyyeti severmiş ki bizleri böyle mütehassir bırakarak merci'-i aslîsi olan perverd-gâra gitti. Allah ise her 'abidinden ziyâde Abdurrahman müşârün-bi'l-benâmı (1) severmiş ki cümlemizin devâm-ı meserret-i memnûniyyetine bedel onun husûl-i murâdını takdîr etti. İşte fakîrin hükm edebildiği hikmet budur. Şimdi vâcib-i te'âlî hazretlerinden şunu temennî ederiz ki merhûm müşârün-ileyhin zât-ı kudsiyyetini bâr-gâh-ı kibriyâya karîn ve yâd sermedî-i hazîni vicdân-ı İslâmiyyette defîn oldukça kâffe-i a'zâ-yı hanedân-ı 'âlî-şânını ni'am u eltâf-ı ilâhiyyesine mazhariyyetle mesrûr ve şâdân görelim. Bundan ziyâde ne bendenizde tahrîre mecâl ne de efendimizde kırâata hâl olamamak emr-i tabî'î bulunduğundan yine ağlamak üzere feryâda hitâm veriyorum.

Tasdî' ise de bu âh u zârım

'Afv eyle ki yoktur ihtiyârım

Her kim var ise bugün cihânda

Nâ-bûd olacak yakîn zamânda

Sen hikmete benden âşinâsım

Müstagnî-i ‘âlem-i fenâsın

Benden sana tesliyet ne mümkün!

Kim bende var o hüzn-i müzmin

.....

(1) Sâmi Paşa merhûmun isimleri Abdurrahman idi.

[361]

Diğer Ta’ziye-nâme

Bu cihânda her cem’iyyet perîşân ve her ni’met bî-nâm u nişân olarak ancak bâkî ve bî-zevâl Cenâb-ı Hâlik-ı Mennân olmakla bu kere kâin-i pederleri efendi hazretlerinin irtihâl-i dârü’l na’îm eyledikleri haber-i kudûret eseri mesmû’-ı ‘âciz-ânem oldukça gerek merhûm mûmâ-ileyhin şu ‘âlemdeki ayrılığından ve gerek efendimize isâbet eden şu hüzn ü elemden hasbe’l-‘ubûdiyye nasıl müteessir ve ne kadar müteessif olduğumu yazmaktan gözlerimin yaşları mâni’ ve lâkin bu misillü emr-i ilâhîye karşı ziyâde teessüfün zarardan başka bir eseri olmayıp sabr-ı cemilde ise ecr ü sevâb der-kâr olduğundan mahzûn gönlüm efendimizin ve bütün hanedân-ı ‘âlfilerinin hamd olsun sıhhat ü ‘âfiyetle kani’ olmakla haddim olmayarak efendimizin dahi hükm-i kazâya rızâ birle sabr-ı i’tiyâd buyurmaları ihtâr ile merhûm mûmâ-ileyhin doğru firdevs-i a’lâya ‘âzim ve efendimizin nâil-i ecr ü mükâfât olarak ‘âfiyette dâim olmaları da’ avâtı yâd u tezkâr ve takdîm-i ‘arîza-i ihlâsa ibtidâr kılındı. Her hâlde emr ü fermân efendimizindir.

[362]

Tavsîf-nâmeler

Tavsîf: Beyân edilecek ve bahs olunacak mâddeyi bedîhî ve celî bir tarza ifrâğ ettirmek üzere tavsîf ve tebyîn etmektir ki bunda da beş şarta ri’âyet edilmek îcâb eder.

Birincisi, tavsîf olunacak maddeye muvâfik keyfiyyât u ahvâl nazar-ı dikkate alınmalı. Meselâ bir zâtın fazîleti bahs ve bu vechle tavsîf edilecek olur ise işbu fazîlete ne sûretle kesb-i istihkak eylediği tarz-ı lâtif üzere beyân edilmeli. Çünkü tarz-ı lâtif üzere tavsîf edildiği ya’ nî tavsîf olunacak şeye mülâyim cihetler gözetilmez ise muhâtabın haysiyyetine ta’arruz olunmak gibi birçok ahvâl sâha ârâ-yı zuhûr olur.

İkincisi, tavsîf olunacak mâdde münkalibü'l-ahvâl ise ol vechle idâre-i makal edilmeli.

Üçüncüsü, tavsîfâtın hadd ü derecesi hakkında ma'lûmât-ı kâmile istihsâl edilmiş olmalı.

Dördüncüsü, tavsîfin zikr ü beyânı sırasında nazar-ı dikkate alınacak ahvâl ve cihât lâyıkıyla dikkat ü i'tinâyâ alınmalı.

[363]

Beşincisi, isti'mâl edilecek ta'bîrât te'âbîr-i hasene ve lâtîfe olarak isti'mâl edilmelidir. İşte bu şerâiti nazar-ı dikkat ve i'tinâyâ alarak tavsîfât hakkında bast-ı makal ve idâre-i güftâr edilmelidir. Zîrâ bir şeyin ve bir mâddenin tavsîfâtı cihetinde hâme-rân-ı makal olunacağında muhâtabın ahvâl ü haysiyyeti nazar-ı dikkate alınarak tavsîf edilecek mâdde hakkında dahi fazla söz yazarak tatvîl-i makale ve maa'mâfih tavsîfâtı mübâlâğa ile karıştırılmamalıdır.

Tavsîf-nâme Numuneleri – Gurûb-ı Gelibolu

Taht-gâh-ı saltanatın Akdeniz'e karşı ağyâra sedd olunmuş “bir bâb-ı âhenîni” denilmeye şâyân olan Kal'a-i Sultâniyye Boğazı'ndan girilir ve bir sâ'at kadar daha beri gelinir ise kudretten numune-i letâfet olmak için yapılmış bir havz-ı behiştî görülür. İnsân, birkaç gün o deryâ-yı safânın kenârında temâşâ-yı tabî'at etmelidir ki hazîne-i bedâyi'in ibzâlinde feyyâz-ı kudretin ne kerîm olduğuna zihninde bir mütâla'a hâsıl edebilsin. -Ekser günlerde- vaktâ ki akşam takarrüb eder, bâd-ı şimâl ile havâ-yı cenûbu birbirinin âğuş-ı vefâsından koparak her biri dünyânın bir köşesine atılmış ve 'âlemin en garîb-âne bir demi olan zamân-ı gurûb ile memleketin en 'âşik-âne bir seyrân-gâhı olan o zemîn-i bî-misâli mev'add-ı visâl eylemiş iki

[364]

nâzenîn gibi mu'âtıkaya başlarlar. O kadar âheste hareket ederler ki teneffüsleri birbirinin gül cemâlini soldurur ve sadâ-yı pâları ağyâra ifşâ-yı râz eder endîşesindedirler zannolunur. Bâd-ı şimâle cilve-gâh olan suların emvâcı o kadar küçülür ve şemsin ziyâsı o kadar pâre pâre dağılır ki zemîne altûn pul işlemeli bir mâî atlas serilmiş gibi görünür. Havâ-yı cenûbun gezindiği sular o kadar safvet, o kadar letâfet kesb eder ki zemîne bir berrak âyîne ferş edilmiş denilebilir. Poyrâz güzer-gâhı olan yerlerin ba'zı kere ötesine berisine lodos dokunur. Yollar açar ki serv-i sîmînden fark olunmaz, lodos uğrağı olan tarafların ba'zı vakt ötesinden berisinden poyrâz geçer şekiller hâsıl eder ki havâda berâber bahârı pârelenerek denize dökülmüş kıyâs edilir.

Hürşîd münevver ‘azametiyle âfâk-ı cevâhir-feşân olarak ufkun müntehâsına gelince atılmış pamuk şeklinde etrâf magribi dolaşan ufak ufak bulutların hâsıl ettiği nûra gark olmuş renkler, ne kavs-ı kuzahda ne zengin elmâsta ne ezhâr-ı bahârîde ne de mürgan-ı Hindîde görülmek ihtimâli vardır. Bir tarafı gayet açık benefşe ve bir tarafı gayet koyu ‘alev rengine gark olmuş yâhûd bir ciheti âteşîn elvan başlayarak ve tabaka tabaka penbe, turuncu ve kavuniçi renklerinin kırk elli derece koyuluğundan açıklığına ve açıklığından koyuluğuna intikal ederek nihâyet kanarya sarısında karâr vermiş veyâhûd dünyâda

[365]

ne kadar parlak renk var ise açıklıkta, koyulukta kabil oldukları derecâtın hiçbirisi hâricde kalmamak üzere ‘umûmunu cem’ etmiş bin türlü mülevven bulutlar, dakika dakika renklerini bir letâfetten bir bedî’aya tahvîl ederek âheste âheste âfâkı seyretmeye başlarlar. Bir sûrette ki yalnız denizde değil, dağlarda bile şekliyle, levniyle ‘aksleri müşâhede olunur. Bu ‘aksler ise dâima birbirine in’itâf -galibâ- bâd-ı şimâl ile bâd-ı cenûbun hiffet ü gîlzetçe olan tefâvütü dahi havâda tabakat u tabakatta bi’t-tab’i âyîneliğe isti’dâd hâsıl ettiğinden sath-ı mâdan evc-i havâyâ kadar dâima tagayyürde, dâima televvünde, bir sûr ‘âlemi hâsıl olur ki tasavvuruna değil, tasvîrine bile imkân yoktur. Zamân olur ki deryâyâ bir bulutun levni ‘aks eder, bir mâhir ressam tatlı sarı üzerine mevc mevc parlak penbe çehrelî bir güzelin yanaklarını tasvîr etmek istese de bir âyîne üzerine şebâbın tarâveti ve hüsnünün nûrâniyetiyle mümtezic birtakım ateşîn elvân ezmiş olsa yine bu in’itâfin letâfetine yâ müşâbih olabilir yâ olamaz. Garbdan sonra gâh olur havâ yine o hâlde râkid kalır mehtaba tesâdüf olunmaz, nazarlar hâb-ı seherî gibi lâtif ve rûh âver bir sükûta dalar, vücûdlar câme hâb-ı nev-bahârî gibi hafîf ve cân-perver bir sûtreye i ârâm içine düşer. Gâh olur havâ râkid olmakla berâber ayın bedr hâlinde olduğu zamânlara tesâdüf olunur. Serv-i sîmine bakılsa

[366]

sanılır ki şu’leden mahlûk bir peri deryâyâ girmiş nâzân nâzân şînâverlik ediyor, o şînâverlik ettikçe vücûdundan geldiği yerlere doğru nûr akıp gidiyor. Gâh olur rüzgârlardan biri galebe etmekle berâber meh-tâba da tesâdüf olunmaz. ‘Ummân zalâm içinde nazardan nihân olarak seyr ü sefer eden gemilerin sağındaki solundaki kandillerden öteye beriye allı yeşilli meh-tâb akarmış gibi hâsıl olan temâşâlar ... akşamlarının bu letâfeti sabâhlarının rûhâniyyete nisbet olursa aralarında uykusuzluktan cemâlini reng-i melâl bürümüş ve câme hâb yerine siyâh giysilerine bürünmüş de henüz uykuya varmış bir esmer güzeli ile sırma saçlarını boynunun

üstüne dağılmış, açılmış ve gayet hafif bir sehâb ile mestûr olan nûr-ı seher gibi göğsünü bir ince tül gömlekle setr etmiş de henüz mâi gözlerini uykudan açmış saf çehreli bir dilber kadar fark bulunur. Öyle sabâh ki istilâ ettiği yerlerin neresine bir nazar-ı hakîm ile bakılsa dağları, taşları, katreleri, zerreleri birer lisân-ı hâl olmuş, sâni'-i kudretin eltâf-ı 'azamet ve i'câz-ı kemâline hamd ü senâda görünür. Berrak havâlı geceleri vardır ki ayın on dördüncü gecesini andırır. 'Âdetâ güneşin 'aksi denizde serv-i sîmîn hâsıl eder. Mevki'in bedâyi'i yalnız meşhûdâtına nünhasır değil, bir kere de târihi tasavvur olunursa bir iki sâl ile Anadolu'dan karşıya geçen Avrupa üzerindeki muvaffakiyyetlerimizin

[367]

fâtîha-i zuhûru olan o kırk elli 'Osmanlı kahramânları hâtıra gelir. İkbâl-i milletin bâd-ı 'azameti dağda, sahrâda tahaccür ve havâda, deryâda temessül etmiş gibi görünür. Gûyâ ki o şafaklar şemsîr-i himmetlerinden âfâk-gîr olan şa'sa'a-i nazar-rübâsından yâd-gâr olmuştur. Gûyâ ki o serv-i sîmînlerin nâil oldukları muzafferiyette meslek-i ihtidâları olan nûrânî minhâc-ı tevfikten nişân kalmıştır.dan birkaç ay evvel bir bahâr sabâhında güneşle berâber doğmuş ve daha doğar doğmaz 'âlemin fenâsına benî Âdem'in ibtilâsına vakf etmiş gibi ağlamaya i'tiyâd etmiş idi. Gûyâ ki Şeyh Galib Hüsn ü 'Aşk'na zînet veren ninnisinin:

Ey mâh! Uyu bu az zamândır

Çarhın sana maksadı yamandır;

Zîrâ katı tünd ü bî-amândır

Lûtf etse de eğer gümândır

Zannım buna pek harâb olursun?

bendini ...nin dâyesi lisânından söylemiştir. Gûyâ ki "Ta doğduğum gündün beri giryânım" mısra'-i ber-cestesi sâhibinin hayâline ... pîş-i nazarından geçtiği zamân sâdır olmuştur. Çocuk emeklemeye başladı. Bir hâlde emeklerdi ki o zamânlar mahkûmlara takılan güller gibi 'âlemin mihnetinden bir küre yapılmış da ayağına rabt olunmuş zannolurdu! İki adım attığı zamân dünyâ dönerken nasıl bir

[368]

kuvve-i galebenin pençe-i kahrından zebûn olduğunu gösterir ise o da hareketine kendi ihtiyârının fevkinde bir kudret-i mâni' olageldiğini gösterir idi. Çocuk büyümeye başladı. Bağ-çelerde oynayışı bile yine başka çocuklara benzemezdi. Eline bir yaprak alır, havâyâ atardı. Yaprak nesîmin tahrîkiyle ihtizâz ettikçe üzerine tesâdüf eden nûrun gösterdiği hafif hafif temevvüclere bakar. Gökyüzünden de çocuklar yaprak atıyorlar görünen yaldızlar o yaprakların parlaklığıdır gibi birtakım hayâlâta zâhib olurdu, havâda bir ateş böceği görürdü. Kamerin bir parçası yere düşmüş de kamer gibi uçuyor zannında bulunuyordu. Daha yaşı tahkikat u ma'lûmât ile uğraşmaya müsâ'id olmayan zamânlar bile hayâli kendine mahsûs bir 'âlem tertîb etmeye muktedir olmuş ve belki "Bir tasavvurla sana bin 'âlem icâd eylerim!" tahayyülünü hakîkat sûretinde gösterecek dereceye gelmişti. Çünkü tab'an şâ'ir idi.

[369]

'İlm ü Haber

Mahallât ve Karye Heyet-i İhtiyâriyyesi Taraflarından Makamât-ı 'Âliyyeye Verilecek

'İlm ü Haberler

Bir Zâbitin Familya ve Çocuğuna Ma'âş Tahsîsi Hakkında 'İlm ü Haber

... ordu-yı hümâyûn-ı nizâmiyye ...inci alayın ...inci taburunun ...inci bölüğü mülâzım-ı evveli olup ... mahallede şehîden irtihâl-i dâr-ı beka eden ... Efendi'nin zevce-i menkûha-i metrûkesi olup mahallemiz bulunan mahallede ... numarolu hânede sâkine ... Ağa'nın kerîmesi ... Hanım müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin zevce-i menkûhası olup kendisiyle müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin sulbünden hâsıl ve mûmâ-ileyhâ ... Hanım'dan mütevellid ... yaşlarında ... ve ... nâm sagîrleri terk ederek bunlarda el-yevm ber hayât bulunmalarıyla emsâli misillü mûmâ-ileyhâ ... Hanım'la sagîrân-ı mezbûrân

[370]

... ve lere ma'âş tahsîs buyurulması zımnında işbu bir kıt'a 'ilm ü haberimiz tanzîm ve takdîm kılındı. Fî ... sene ...

A'zâ

A'zâ

... Mahalle Muhtâr-ı Sânîsi

...

...

...

... Mahalle Muhtâr-ı Evveli

... Mahalle İmâmı

...

Ashâb-ı Ma'âştan Birinin Ber-hayât Olduğu Hakkında 'İlm ü Haber

... mahallemizde ... numarolu hânede sâkin olmakta olan ... dâirenin hulefâlığından mütekâ'id ... Bey el-yevm ber-hayât ve mahallemizde sâkin olduğunu mübeyyen işbu bir kıt'a 'ilm ü haberimiz tanzîm ve takdîm kılındı.

Fî ... sene ...

Ma'âş Tahsîsi Hakkında 'İlm ü Haber

... dâirenin ... kalemi hulefâsından olup bundan akdem vefât eden ... Bey'in ... zevce-i menkûhası ... hânemle sulbü kebîr oğlu ... yaşlarında ... ve ... yaşlarında ... ve ... yaşlarında kerîmesi ... Hanım'ı terk eylemiş ve bunlardan kebîr oğlu sinn-i rüşd ve sedâda dâhil olup ma'âş ahzından müstagnî olmuş ise de zevcesi mûmâ-ileyhâ ... Hanım'la ... ve ... ve ... nâm çocuklar ma'âş ahzına müstahakk bulunarak bunlara el-yevm ber-hayât bulunmuş olmalarıyla işbu bir kıt'a 'ilm ü haberimiz tanzîm ve takdîm kılındı.

Fî ... sene ...

[371]

Cenâze Defni Hakkında 'İlm ü Haber

... mahallemizde ... numarolu hânede ikamet eden ... esnâfindan ... oğlu ... Efendi'nin ... yaşlarında bulunan mahdûmu ... Efendi bu gece ... 'illetinden vefât eylemiş olmakla ... mahalde vâki' kabr-istâna defn edilmesi zımnında îcâb eden bir kıt'a ruhsat-nâmenin tastîr ve i'tâsı zımnında işbu 'ilm ü haberimiz tanzîm ve takdîm kılındı.

Gurebâdan Birinin Hasta Hâneye Kabûlü Hakkında 'İlm ü Haber

Mahallemiz bulunan ... mahallede ... sokakta ... hânede ... numarolu odada ikamet eden ... kasabanın ... mahallesi ahâlîsinden ve ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... nâm şahs bu kere hastalanarak odasında esîr-i firaş bulunduğu ve kendisi ise garîb ü efkar-ı fukarâdan bulunduğu merkurun ... hasta hâneye kabûlüyle tedâvîsi zımnında işbu bir kıt'a 'ilm ü haberimiz tanzîm ve takdîm kılındı.

Fî ... sene ...

Bir Şahsın Vefâtıyla Hânesinin Mahlûl Olduğuna Dâir ‘İlm ü Haber

Mahallemiz bulunan ... mahallede ... numarolu hânedede mukîm ...

[372]

teba’adan ve ... esnâftan ... oğlu ... Efendi bu kere bilâ-veled vefât eylemiş ve mutasarrıf olduğu mezkûr hâne ... evkaftan icâreteynli olduğundan nâşî bilâ-veled vukû’-ı vefâtıyla mahlûlen cânib-i evkaf-ı hümayûna kalmış olmakla işbu bir kıt’a ‘ilm ü haberimiz tanzîm kılındı.

Fî ... sene ...

Bir Şahsın Ahvâli Hakkında ‘İlm ü Haber

Mahallemiz bulunan ... mahallede ... numarolu hânedede sâkin ... teba’adan ve ... esnâftan ... oğlu ... nâm kimesne ehl-i ‘ırz u nâmûstan ve erbâb-ı ‘iffet ü istikametten ve mahallemizin mu’teberânından olduğuna müş’ir işbu bir kıt’a ‘ilm ü haberimiz tanzîm ve takdîm kılındı.

Fî ... sene ...

Bir Hânedede Müsâfîret İkamet Eden Bir Şahsın Diğer Mahalleye Nakl Edeceğinde Verilecek ‘İlm ü Haber

Mahallemiz bulunan ... mahallede ... numarolu ... dâire mümeyyizlerinden ... Bey’in hânesinde müsâfîren ikamet etmekte olan ... dâirenin ... kalemi hulefâsından ... Efendi bu kere ... mahalleye nakl-i hâne edeceğinden îcâb eden bir kıt’a nakl tezkiresinin i’tâsı zımnında işbu bir kıt’a ‘ilm ü haberimiz ... dâire-i belediyeye takdîm kılındı.

Fî ... sene ...

[373]

İhtâr

Müsâfîren bir hânedede ikamet edip de diğer bir mahalle nakl-i hâne edenlerden süprüntü parası alınmaz. Çünkü bu rüsum o hânenin sâhibi tarafından tediye olunur. Binâ-berîn işbu ‘ilm ü haber üzerine dâire-i belediyeye meccânen nakl tezkiresi i’tâ eyler.

Bir Mahalle İmâmının Vazîfe-i İmâmeti Bi-hakkın İfâ Eylediğine Dâir ‘İlm ü Haber

Mahallemiz bulunan ... mahallede vâki’ ... nâm sâhibü’l-hayrın binâ ve ihyâ-kerdesi olan câmi’-i şerîfin bâ-berât-ı ‘âlî-şân imâmı olan ... Efendi vazîfe-i imâmet ve teferru’âtını bi-hakkın ifâ ve evkat-ı hamsede salât-ı mefrûzayı edâ ile cümle ahâlînin memnûniyyet ve hoşnûdiyyetini celb eylemiş dâ’iyândan olduğunu mübeyyen işbu bir kıt’a ‘ilm ü haberimiz tanzîm ve takdîm kılındı.

Fî ... sene...

Bir Mahalle Muhtârının ‘Azliyle Diğेरinin Ta’yîni Hakkında ‘İlm ü Haber

Mahallemiz bulunan ... mahalleye muhtâr-ı evvel intihâb u ta’yîn edilip ... mâhtan beri vazîfe-i mezkûreyi ifâ eylemekte olan ... esnâftan ... Ağa san’at ve ticâreti iktizâsınca günlerce mahallât-ı sâireye giderek mahalleye devâm etmemekte ve bu yüzden kendisine li ecl-i

[374]

maslaha mürâca’at eyleyen ashâb-ı musâlih mûmâ-ileyhi bulamayarak husûsât-ı vâkı’a ‘avk u tehîre dûçâr ve bu sebeple ahâlî-i mahalle mûmâ-ileyh yüzünden giriftâr-ı hasâr olmakta olup bu ise gayr-i câiz olacağından mûmâ-ileyhin muhtâr-ı evvelikten ‘azliyle onun yerine ... esnâftan ve mahallemizin mu’teberân ve mütehayyizânından olup her vechle sadâkat ve istikameti bulunan ... Efendi’nin ta’yîni husûsunda icâb eden mu’âmelenin icrâsı zımnında işbu bir kıt’a mazbata-i ‘âciz-ânemiz bi’t-tanzîm takdîm kılındı. Fî ... sene ...

Bir Müstecirin Mahalleden İhrâcı Hakkında ‘İlm ü Haber

Mahallemiz bulunan ... mahallede ... numarolu ... esnâftan ... oğlu ... Efendi’nin hânesinde müsteciren sâkin olmakta bulunan ... teba’adan ve ... esnâftan ... oğlu ... nâm şahıs her gece sekr-i hâl olarak hânesine gelerek gece yarılarında kadar ‘âilesi halkıyla gavga ve nizâ’ ve müdârebe ederek bu sûretle cümle ahâlî-i mahalleyi bîzâr eylemekte olmakla berâber mûmâ-ileyhin şiddet-i sekr ile melûf olmasından nâşî Hudâ-negerde mahallemizde bir harîk vukû’a getireceği dahi akvâ-yı mülâhazâtta bulunmuş ve binâberîn mûmâ-ileyhe mahallemizin emniyyeti kâmilen münselib olmuş olduğundan mûmâ-ileyhin mahallemizden ihrâcı zımnında işbu bir kıt’a ‘ilm ü haberimiz tanzîm ve takdîm kılındı.

Fî ... sene ...

[375]

Aranılan Bir Kimsenin Mahallede Bulunmadığına Dâir ‘İlm ü Haber

Mahallemiz bulunan ... mahallede ikamet eylediği suâl edilen ... esnâftan ve ... teba’adan ... oğlu ... nâmında mahallemizde bir şahıs bulunmayarak vâkı’â ... oğlu ... nâm zât var ise de bunun ... ve ... nâmlarında iki nefer mahdûmları olup bunlardan mâ-‘adâ mahdûm ve kerîmesi olmadığından işbu bir kıt’a ‘ilm ü haber tanzîm ve i’tâ kılındı. Fî ... sene ...

İsbât-ı Verâset ‘İlm ü Haberi

Mahallemiz bulunan ... mahallede ... numarolu hânede ikamet eden ... teba’adan ve ... esnâftan ... oğlu ... nâm şahıs bu kere vefât etmiş ve zevce-i menkûha-i metrukası ... ve kebîre kerîmesi ... Hanım’la sulbü kebîr oğulları ... ve ... sulbiyye-i sagîre kerîmesi ... Hanım’ı terk eylemiş ve müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin işbu vârislerinden mâ-‘adâ vâris ü terekesine müstahakk âharı olmadığından işbu bir kıt’a ‘ilm ü haberimiz tanzîm ve takdîm kılındı. Fî ... sene ...

Îcâr ve İstîcâr İçin ‘İlm ü Haber

Mahallemiz bulunan ... mahallede vâki’ ... numero ile murakkam olup ... esnâftan ... teba’adan ... oğlu ... nâm şahıs taht-ı tasarru-

[376]

funda bulunan bir bâb-ı hâneyi şehrî ... kuruş bedel îcâr ile ve ... müddet ile ... esnâftan ... oğlu ... nâm zâta îcâr eylemiş olduğundan îcâb eden konturatosunun tanzîmi için işbu bir kıt’a ‘ilm ü haberimiz tanzîm ve takdîm kılındı. Fî ... sene ...

Hâne Bey’ ü Şirâsından Müşterînin Teba’a-i Şâhânedan Olduğuna Dâir ‘İlm ü Haber

Mahallemiz bulunan ... mahallede ... sokakta vâki’ ... numero ile murakkam olup ... teba’adan ve ... esnâftan ... oğlu ... nâm şahıs taht-ı tasarrufunda bulunan bir bâb-ı mağazasını ... kuruş semen mübeyyi’ tesmiyesiyle ... teba’adan ve ... esnâftan ... oğlu ... nâm şahsa bey’ eylemiş ve mu’âmele-i resmiyyesi icrâ kılınacağı tabî’î bulunmuş ve müşterî-i mûmâ-ileyh ise teba’a-i saltanat-ı seniyyeden bulunmuş olduğundan îcâb eden mu’âmelesinin îfâsı zımında işbu bir kıt’a ‘ilm ü haber tanzîm ve takdîm kılındı. Fî ... sene ...

Ferâğ Olunacak Bir Mülk İçin ‘İlm ü Haber

Vilâyet Sancâk Kazâ Mahalle Sokak Numero Esâmî-i Mülk Etrâf-ı
Erba'ası

... ..

Bâlâdaki hudûd ile mahdûd mutasarrıf olduğum ... bu kere

[377]

hüsn ü rızâmla ... kuruşla müştêrî-i mûmâ-ileyh ... Efendi'ye bey' ve meblağ-ı mezkûru tamâmen ahz eyledim.

Ferâğ

...

Fî ... sene ...

Bâlâdaki hudûdla mahdûd olan bir bâb ... bu kere ... kuruş ile ahz u teferrug eylediğimi mübeyyen işbu mahalle şerh vererek temhîr ederim.

Müşterî

...

Fî ... sene ...

Bâlâda hudûd ve semt teferru'âtı beyân olunan ve mahallemizde ... numeroda mukayyed olan ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... nâm şahsın taht-ı tasarrufunda bulunan bir bâb ...yı mûmâ-ileyh bu kere hüsn ü rızâsıyla ... semen mübeyyi' tesmiyesiyle ... mahallede ... numarolu hânede sâkin ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... nâm şahsa bey' edeceğinden ve mülk-i mezkûr mûmâ-ileyhin taht-ı tasarrufunda olup mûmâ-ileyh dahi el-yevm ber-hayât bulunmuş olmakla îcâb eden takrîr-i resmîsinin icrâ ve mu'âmele-i lâzîmesinin îfâsı zımnında işbu bir kıt'a 'ilm ü haberimiz tanzîm ve takdîm kılındı. Fî ... sene ...

İhtâr

İşbu 'ilm ü haberler matbû' olduğundan yalnız zîri işbu müsveddede beyân kılındığı üzere yazılarak ve bir kuruşluk pûl ilsâk edilerek temhîr edilir.

[378]

Mürûr Tezkiresi Ahzı İçin 'İlm ü Haber

İsmi ... pederinin ismi ... şöhreti ... san'atı ... tâbi'iyeti ... boy ... göz ... çehresi ...
burun ... 'alâmet-i mahsûsa ...

Sinni ... mahall-i vilâdeti ... mahall-i 'azîmeti

Mahallemiz bulunan ... mahallede ... numarolu hânede sâkin olup bâlâda ism ü eşkâli
beyân olunan ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... nâm şahıs bu kere hasebü'l-maslaha ...
mahalle 'azîmet edeceğinden îcâb eden bir kıt'a mürûr tezkiresinin bi't-tastîr i'tâsı için işbu bir
kıt'a 'ilm ü haberimiz tanzîm ve i'tâ kılındı. Fî ... sene ...

Pasaport Ahzı İçin 'İlm ü Haber

İsmi ... pederinin ismi ... şöhreti ... san'atı ... mahall-i ikameti ... mahall-i vilâdeti ...
sinni ... boy ... göz ... kulak ... burun ...

Çehre ... 'alâmet-i mahsûsa ... mahall-i 'azîmeti ...

Mahallemizde ... numarolu hânede ikamet eden bâlâda ism ü eşkâli muharrer ...
teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... nâm şahıs bu kere hasebü'l-maslaha ... devlet-i
memâlikinden olan kasabaya 'azîmet edeceğinden mûmâ-ileyh ise ehl-i 'ırz u nâmûstan olup

[379]

her ne vakt cânib-i hükûmet-i seniyyeden talep olunur ise getirip teslîm edeceğine kefil alınmış
olduğundan îcâb eden pasaportun bi't-tanzîm tastîri zımnında işbu bir kıt'a 'ilm ü haberimiz
tanzîm ve takdîm kılındı. Fî ... sene ...

İhtâr

Gerek mürûr tezkiresi ve gerekse pasaport istihsâli için böyle bir 'ilm ü haber verildikte
eğer mürûr tezkire ve pasaport ahz edecek olan şahs esnaftan ise evvel-emrde dâire-i belediyeye
ve devâir-i sâireye borcu olup olmadığı beyân edilmek üzere havâle olunur ve oralarda ilişiği
kat' edildikten sonra mürûr tezkiresi verilir ve pasaport için de bu yolda mu'âmele icrâ
kılınmakla berâber sâhibin ashâb-ı nâmûs u istikametden olup olmadığı cânib-i zâbitadan
isti'lâm olunarak netîce-i hâsılaya göre pasaport tastîr olunur.

Tezkire-i 'Osmâniyye Ahzı İçin 'İlm ü Haber

Mahallelerimizde ... numarolu hânede ikamet eden ... esnâftan ... oğlu ... nâm şahsın bu kere ... ismiyle bir erkek çocuğu dünyâyâ gelip mahalle defterince mu'âmele-i kaydiyyesi icrâ kılınmış olmakla nüfûs-ı 'umûmiyyece dahi mu'âmele-i lâzımesinin îfâsıyla îcâb eden

[380]

bir kıt'a tezkire-i 'Osmâniyyesinin bi't-tanzîm i'tâsı zımnında işbu bir kıt'a 'ilm ü haberimiz tanzîm ve takdîm kılındı. Fî ... sene ...

Zâyi'inden Tezkire-i 'Osmâniyye Ahzı İçin 'İlm ü Haber

Mahallelerimizde ... numarolu hânede ikamet edip mahallemizin ... numarolu defterinde mukayyed olan ... esnâftan ... oğlu ... bu kere tezkire-i 'Osmâniyyesini kazâen zâyi' eylemiş olduğundan kaydına bi'l-mürâca'a îcâb eden bir kıt'a tezkire-i 'Osmâniyyenin zâyi'inden mûmâ-ileyh nâmına bi't-tastîr i'tâsı zımnında işbu bir kıt'a 'ilm ü haberimiz tanzîm ve takdîm kılındı. Fî ... sene ...

Tezkire-i 'Osmâniyye Ahz Etmemiş Olan Bir Zâta Tezkire-i 'Osmâniyye İ'tâsı İçin
'İlm ü Haber

Mahallelerimizde ... numarolu hânede ikamet eden ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... nâm şahs nüfûs-ı 'umûmiyyenin hîn-i tahrîr ve tezkire-i 'Osmâniyyenin i'tâsı zamânında nüfûs-ı defter-i 'umûmiyye kayd ile tezkire-i 'Osmâniyye ahz eylememiş ve bu hâlde nüfûs-ı mektûmeden bulunmuş olduğundan mu'âmele-i lâzımesinin îfâ ve cezâ-yı nakdîsinin ahzıyla îcâb eden tezkire-i 'Osmâniyyesinin mûmâ-ileyh nâmına bi't-tastîr i'tâsı zımnında işbu bir kıt'a 'ilm ü haberimiz tanzîm ve takdîm kılındı. Fî ... sene ...

[381]

İhtâr

Böyle nüfûs-ı mektûme hakkında olunacak mu'âmele nüfûs-ı nizâm-nâme-i hümâyûnunda musarrah olduğundan ve "Me'haz yâhûd Şerhli Kavânîn ve Nizâmât ve Muharrerât ve Mukarrerât Mecmû'ası" nâm eser-i müşterekin birinci cildinin dördüncü kitâbında beyân edildiğinden oraya mürâca'at edilmesi beyân ile iktifâ edilir.

Bâkire Bir Kızın Emr-i Nikâhı İçin 'İlm ü Haber

Mahallemizde ... numarolu hânede mukayyed ve ... hânede ikamet eden ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ...nın kerîmesi bâkire ... Hanım bu kere tarafeynin hüsn ü rızâsıyla mahallemizde ... numarolu hânede mukîm ... esnâftan ... oğlu ... Efendi ile 'akd-i izdivâc edeceğinden ve tarafeynin bir gûnâ mâni'-i şer'î ve nizâmîleri bulunmadığından îcâb eden bir kıt'a emr-nâmesinin bi't-tastîr i'tâsı zımnında işbu 'ilm ü haberimiz tanzîm ve takdîm kılındı. Fî ... sene ...

Seyyibe Bir Kadının Nikâhı İçin 'İlm ü Haber

Mahallemizde ... numarolu hânede sâkine ... kerîmesi seyhibe ... Hanım bu kere ... mahallede ... numarolu hânede sâkin ... esnâftan ... oğlu ... Efendi ile 'akd-i

[382]

izdivâc edeceğinden ve mûmâ-ileyhâ ... Hanım'ın bir gûnâ mâni'-i şer'î ve nizâmîsi olmadığından iktizâ eden 'ilm ü haberinin tanzîm ve tastîri zımnında işbu bir kıt'a 'ilm ü haberimiz tanzîm ve takdîm kılındı. Fî ... sene ...

Bir Kızın Zâbitân-ı 'Askerîden Biriyle Tezvîci İçin Verilecek 'İlm ü Haber

Mahallemizde ... numarolu hânede sâkine ... esnâftan ... oğlu ...nın kerîmesi bâkire ... Hanım bu kere ... ordu-yı hümâyûn-ı nizâmîyye ... alayının ...inci bölüğü mülâzım-ı sânisî ... Efendi ile 'akd-i izdivâc edeceğinden ve mûmâ-ileyhâ ... Hanım erbâb-ı 'iffet ve nâmûstan olup bu bâbda bir gûnâ mâni'-i şer'î ve nizâmîsi bulunmadığından ve mûmâ-ileyh ... Efendi kol ağası rütbesi hâiz olasıya kadar hanım mûmâ-ileyhânın pederi ... Efendi'nin emr-i i'âşeye bakarak mûmâ-ileyh ... Efendi'den bir nesne talep etmeyeceğine dâir vermiş olduğu sened rabten takdîm kılınmış ve mûmâ-ileyh ... Efendi de ehl-i servetten olup bu bâbdaki ta'ahhüd ve iltizâmîde şâyân-ı kabûl bulunmuş olmakla îcâbât-ı lâzîmesinin icrasıyla iktifâ eden izin-nâmesinin tastîr ve i'tâsı zımnında işbu bir kıt'a 'ilm ü haberimiz tanzîm ve takdîm kılındı. Fî ... sene ...

[383]

Fukarâdan Birinin Nısf-ı Navlunu İçin 'İlm ü Haber

Mahallemizde ... numarolu hânede ikamet eden efkar-ı fukarâdan ... oğlu ... Efendi bu kere ... kasabaya 'azîmet edeceğinden ve mûmâ-ileyh ise efkar-ı fukara ve muhtâcînden olup

şâyân-ı ‘âtıfet ‘ulyâ bulunduğundan mûmâ-ileyh nısf-ı navlun i’tâsı zımnında işbu bir kıt’a ‘ilm ü haberimiz tanzîm ve takdîm kılındı. Fî ... sene ...

Talebe-i ‘Ulûm İçin Müderrisi Tarafından Verilecek ‘İlm ü Haber

... mahallde vâki’ ... medrese talebesinden ... kasabalı ... Efendi dâ’ileri bu kere ... kasabaya ‘azîmet edeceğinden emsâli misillü sadaka-i ser-me’âlî efser hazret-i pâd-şâhîden olarak nısf-ı navlunun ahzı zımnında işbu bir kıt’a ‘ilm ü haberimiz tanzîm ve takdîm kılındı. Fî ... sene ...

Dervîşân İçin Pôst-nîşîn Tarafından Verilecek ‘İlm ü Haber

Pôst-nîşîni olduğum ... der-gâh-ı şerîf dervîşânından dervîş ... dâ’ileri bu kere li-ecl-i seyâhat ... kasabaya ‘azîmet edeceğinden ve dervîşân dahi nısf-ı navlun ‘âtıfetinden hisse-yâb buyurtturulmakta olduğundan emsâli misillü mûmâ-ileyh dâ’ilerine dahi nısf-ı navlun biletinin i’tâsı zımnında işbu bir kıt’a ‘ilm ü haber tanzîm ve takdîm kılındı. Fî ... sene ...

[384]

Bir Zâtın Hüsn-i Hidmeti Hakkında Âmirleri Tarafından Verilecek Şahâdet-nâme

... dâirede ... kalemde ... hizmetle ... senesinden beri ... kuruş ma’âşla îfâ-yı hizmet etmiş olan ... Efendi memûriyyetini bi-hakkın îfâ ile rüfekasıyla ashâb-ı mesâlihın memnûniyyet ve hoşnûdîsini celb eylemiş ve bu bâbdaki hidemât-ı memdûhası şâyân-ı takdîr ve tezkâr bulunmuş olmakla işbu bir kıt’a şahâdet-nâmemiz tanzîm ve takdîm kılındı. Fî ... sene ...

[385]

Rapor, Mazbata, Beyân-nâme

Rapor: Bir husûs hakkında muhâkkim ve devâir-i resmiyyeden teşkîl kılınmış olan ehl-i hibre heyet-i keşfiyye ve hesâbiyye ve fenniye câniblerinden vezâif-i memûriyyetlerini ve tahkikat-ı lâzımelerini mübeyyen olmak üzere kaleme alacakları mazbata veyâhûd bir memûrun veyâ müdde’î veyâhûd müddeü’n-aleyhin ma’zeret-i meşrû’adan dolayı yevm-i mu’ayyende gelemeyeceğine dâir etıbbâ veyâ sâire taraflarından verilecek varaka demektir ki bu rapor kelimesi Fransızcadan mehûzdur.

Etıbbâ Taraflarından Verilecek Rapor

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede ikamet eden ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... nâm şahıs bugün mu'âyene eylediğimde mûmâ-ileyh ... Efendi ... 'illete dûçâr olup ... gün daha tedâvîye muhtâc olduğundan nâşî ... gün hânedan dışarı çıkmak 'illetinin teşeddüdünü mûcib ve binâberîn fennen gayr-i câiz olduğundan işbu bir kıt'a rapor-ı 'âcizî tanzîm ve takdîm kılındı. Fî ... sene ...

Tabîb

...

[388]

"Resm-i damga" nizâm-nâme-i hümâyûnda musarrah olduğü üzere 'arz-ı hâl ve senedât ve evrâk-ı sâireye yapıştırılması lâzım gelen pullar

Para	Kuruş	
..	2	Rikâb-ı kamer-tâb hazret-i hilâfet-penâhîye 'arz ve takdîm kılınacak istid'âlara: maktû'
10	..	İhbâr-nâme, hamûle senedi, nevl mukavelesi, nakliyye senedi: nisbî
20	..	Beyne'n-nâs te'âtî olunan makbûz ve ibrâ senedleri: nisbî
10	...	Posta ve telgraf makbûz senedleri
...	3	Emânet senedleri
10	..	Kefâlet senedleri, ticâret mukavele-nâmeleri, kompromisolar, mevâdd-ı ticâriyye ve hukukiyyeye mûte'allik her nev' şirket mukavelelerinin beher nüshasına: maktû'
..	1	'Arz-ı hâl için: maktû'
..	1	Kaydiyye, mürûriyye vesâire 'ilm ü haberleri ve îcâr ve istîcâr mukavele-nâmeleri için: maktû'
[389]		
..	10	İzdivâc izin-nâmeleri için: maktû'
20	..	Çek için: nisbî
20	..	Mürâsele için: nisbî
20	..	Kambiyo, eshâm-ı iştirâ ve fûrûhtuna dâir bordrolar ve "nota" denilen pusulalar ile hesâb pusulaları ve hesâb-ı cârî için: nisbî
..	3	Mesâlih-i zâtiyyeye dâir resmen yazılacak takrîr ve tezkire: maktû'
..	2	Her nev' protestoların her bir nüshası için: maktû'
..	20	Demir yol 'ilm ü haberleri için: nisbî
..	10	Kefâlet senedlerinin hâmişi için: maktû'

[390]

Muharrerât-ı Resmîye

Muharrerâtın ikinci kısmı olan muharrerât-ı resmîye: Muharrerât-ı gayr-i resmîyeden mühim ve maa'mâfih bu muharrerâta kitâbete 'âid olan kavâ'ide tamâmıyla kesb-i itlâ' edilmekle berâber bu bâbda müttehiz ve mer'îyyü'l-icrâ olan usûl ve üslûba da vâkif olmak ve kesb-i rüsûh ve meleke elzem ü ehemmdir. Muharrerât-ı resmîyenin dahi envâ'-ı 'adîdesi vardır ki ber-vech-i-zîr tafsîl olunur.

İrâde-i Seniyye: Cânib-i celîlü'l menâkıb hazret-i pâd-şâhîden şeref-sâdır olan evâmire denilir ki işbu emr-i celîl mâ-beyn-i hümâyûn-ı cenâb-ı mülûk-âne başkitâbet celîlesinden dâire-i müte'allikasına bâ-tezkire tebliğ olunur. Ve bu tezkireye "tezkire-i husûsiyye" ıtlak olunur.

Emr-i 'Âlî: Bir madde hakkında cânib-i bâb-ı 'âlîden bâ-irâdei seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhî tahrîr olunur. Ve maa'mâfih işbu emr-i 'âlînin bâlâsı tuğrâ-yı garra-yı hümâyûn ile şeref-tevşih kılınıp hatt-ı dîvânî ile de yazılır. Ve buna "fermân-ı 'âlî" denilir. İşte vilâyet vâlîlerinin sûret-i memûriyyetleriyle ümerâ-yı 'askeriyyenin rütbelerini

[391]

muhtevî i'tâ buyurulan "fermân"lara da "emr-i 'âlî" ıtlak olunur.

İ'timâd-nâme: Bir devlet tarafından diğere bir devlet nezdine göndereceği sefir, elçiye sûret-i memûriyyetini hâvî olarak ta'yîn olunduğu devlete verilmek üzere yazılan muharrerâta ıtlak olunur.

Emr-nâme: Makamât-ı 'âliyyeden tastîr ve i'tâ buyurulan mektûblardır ki bu da müte'addid aksâma münkasımdır. Eğer o emr-nâme makam-ı sadâretten yazılmış ise ona "emr-nâme-i sâmi" denilir. Eğer makam-ı meşihat-ı İslâmiyyeden yazılmış ise buna "emr-nâme-i âlî-i meşihat-penâhi" denilir. Sâir makamât-ı 'âliyyeden yazılan muharrerâta yalnız "emr-nâme-i 'âlî, tahrîrât-ı 'aliyye" denilir.

İrâde-i 'Aliyye: Makam-ı sadâretten resen sâdır olan emrlere ıtlak olunur.

Berât-ı Hümâyûn: İmâmet, hitâbet, tevliyet, meşihat, zâviye-dârlık ve bu gibi hidemât-ı şer'îyyeye tevcih olunanlara bâ-irâde-i seniyye-i hazret-i pâd-şâhî evkaf-ı hümâyûn nezâret-i

celîlesi ma'rifetiyle i'tâ kılınan fermânlardır. Fakat hitabetten ma-'adâ hidemât-ı şer'iyye berât-ı hümayûnları irâde-i seniyye istihsâline hâcet olmayarak i'tâ olunur.

Buyuruldu: Makamât-ı 'âliyyenin nâzır umûru olan zevât-ı kirâm taraflarından her nev' evrâk üzerine tahrîr kılınan emrlere denilir ki bu da iki kısımdır.

[392]

Birincisi: Eğer evâmir sadâretten yazılmış ise işbu buyurulduya “buyuruldu-ı sâmi” denilir.

İkincisi: Sâir makamât ve nezâretten yazılmış olan emrlere “buyuruldu-ı 'âlî” denilir. Maa'mâfih mülâzım-ı sâniiden kolağasına kadar rütbe-i 'askeriyyenin tevcîhine dâir makam-ı sâmi-i ser-'askerîden tahrîr kılınan emrlere de “buyuruldu” itlak olunur ve bu “buyuruldu”lar hatt-ı dîvânî ile yazılır.

İstid'â, 'Arz-ı Hâl: Bir talep üzerine makamât-ı 'âliyyeden birine yazılan muharrerâtır ki eşhâs-ı 'âdiye bir kuruşluk ve memûrîn üç kuruşluk pul yapıştırırlar.

İsti'fâ-nâme: Memûriyyet veyâ bir işten 'afv olunmak için bir sebep ve ma'zeret serd ü beyânıyla yazılan ve mensûb olduğu dâireye verilen muharrerâtır ki istid'â tarzında yazılır ve pul da yapıştırılır.

Nâme-i Hümayûn: Taraf-ı eşref hazret-i pâd-şâhîden bir madde-i mühimmenin teblîği için bir hüküm-dâra yazılan ve imzâ-yı hümayûn cenâb-ı mülûk-âne ile şeref-tevşîh buyurulan mektûb-ı 'âlîdir.

i'lâm: Muhakim-i şer'iyye ve nizâmiyyeden bir madde hakkında cereyân eden muhâkeme üzerine sâdır olan hükmü hâvî verilen evrâkdır ki muhakim-i şer'iyyeden sâdır olan i'lâmât hatt-ı ta'lik ile yazılır ve muhakim-i nizâmiyyeden verilen i'lâmât rik'a hattıyla tahrîr olunur. Bir de devâir-i resmiyyeden bir dâirenin şu'abatı arasında

[393]

bir husûs hakkında cereyân eden mu'âmelede yazılan hükümlere de “i'lâm, der-kenâr” denilir.

Tahrîrât: Mektûb demektir ki muharrerât-ı resmiyye de bir kasabadan diğer kasabaya yazılır ve meclis-i ‘âlî-i vükelâyâ dâhil olmayan makamât-ı ‘âliyyeden yazılan tahrîrâtlara “tahrîrât-ı ‘aliyye” denilir.

Tezkire: Yazıldığı memleket dâhilinde olan muhâberâta ıtlak olunur. Eğer makam-ı sadâretten yazılmış ise “tezkire-i sâmi” vesâir makamâtan tahrîr olunmuş ise “tezkire-i ‘aliyye” denilir.

Takrîr: Bir husûsun emr-i icrâ ve mevki’-i fi’le ve vaz’ı için resen memûr olan bir zât tarafından mâ-fevkina takdîm olunan varakaya denilir ki bu muharrerâta ser-levha ve elkab tahrîr edilmez.

Tahşîye: Tezkirenin altına yazılan cevâbdır.

Hüccet: Bir husûsun ilzâmını hâvî muhakim-i şer’iyyeden verilen i’lâma denilir ki vasî ta’yîni, nafaka takdîri hakkında olan senedât-ı şer’iyye bu kabildendir.

Şukka: Mektûb demektir ki bu ta’bîr bir mektûbun cevâbı yazılmasında mektûb yazanın rütbesi cevâb tahrîr edenin rütbesinden küçük olduğu hâlde isti’mâl olunur.

‘İlm ü Haber: Resmî, gayr-i resmî nâmlarıyla iki nev’dir.

Nev’-i Evvel: Ser-levha ve elkab olmayarak devâir-i resmiyyeden birinin her nev’ mesâlih üzerine cereyân edecek mu’âmelât-ı kalemiyyeden

[394]

husûle gelecek netâyicin sebt-i sicill edilmesi ve keyfiyyetin ma’lûm olması için mesâlih-i mezkûreyi icrâ eden aklâmdan tanzîm ve i’tâ kılınan varakaya denilir ki bu varaka lâzım gelen mahallere açık ve gayr-i mazrûf olarak i’tâ olunur.

Nev’-i Sâni: Bir husûs ve madde hakkında bir mahalle veyâ karye imâm ve muhtârânı tarafından li ecl-i şahâdet ve’t-tasdîk verilen ‘ilm ü haberlerdir. Lâkin bu kabîl ‘ilm ü haberlerin bir kısmı vardır ki bu kısım ‘ilm ü haberler de resmî olur.

Fetvâ-yı Şerîf: Bir mes’ele-i şer’iyyenin istiftâsı için eshâb-ı mesâlih tarafından vukû’ bulan mürâca’at üzerine fetvâ-hâne-i celîle ve belde müftileri tarafından o mesele-i şer’iyye hakkında olan rây-ı sahîh ve hükm-i şer’iyyeyi mutazammın verilen varakaya denilir. Eğer

fetvâ-hâne-i celîleden verilmiş ise o fetvâ-yı şerîfenin zîri şeyhü'l-İslâm efendi hazretleri tarafından imzâ olunur ve eğer taşra müftileri efendiler tarafından verilmiş ise zîri o müfti efendi tarafından imzâ edilmekle berâber o meselenin mehazı ya'nî kütüb-i şer'iyeden kangı kitâbdan ve kangı 'ibâreden istihrâc eylemiş ise 'ibâre-i 'Arabiyyesi dahi zîrine nakl ve tahrîr edilir.

Fezleke: Mûcib-i mücâzât-ı kanûniyye olan bir fi'lin tahkikat-ı lâzimesinin icrâsı üzerine netîcesinde müstantik ve hey'et-i tahkikiyye tarafından yazılan mütâla'aya denilir. Fakat cihet-i 'adliyyede müstantik

[395]

tarafından yazılacak mütâla'a-nâmelere "karâr-nâme" itlak olunur ki bu karâr-nâmeler de aksâm-ı müte'addideye münkasım olmakla berâber her bir kısım için de ayrı ayrı ahkâm-ı mu'âmelât-ı kanûniyye vardır. Tafsîlâtı "Kandi Kendine Avukat yâhûd Tesvîd-i Müsted'ayât-ı 'Umûmî" nâmıyla neşr ü tahrîr edegelmekte olduğumuz külliyyâtın mevâdd-ı cezâ'iyeye mütedâir olan ikinci kitâbın birinci ve ikinci fasıllarında beyân edildiğinden oraya mürâca'at edildiği hâlde ma'lûmât-ı kâmile alınacağından burada ol vâdîde bast-ı tefâsîl zâid 'addedilmiştir.

Müzekkire: Ser-levha ve elkab yazılmaması gibi cihât ile takrîrin 'aynıdır. Fakat müzekkire dâire veyâ şu'benin mühr-i resmîsiyle temhîr olunup mensûb olduğu dâirenin en büyük memûruna takdîm olunur ki buna da "muhtıra" dahi denilir.

Mazbata: Bir meclis veyâ heyet tarafından yazılan ve zîri a'zâ-yı meclis tarafından mühr-i zâtîlerle temhîr ve tahtîm edilen varakadır ki bu da iki kısımdır. Birincisi, meclis-i mahsûs-ı vükelâ ve bu gibi heyet-i müteşekkile-i resmiyyeden bir maddenin ba'de'l-müzâkere netîce-i hâsılayı muhtevî olarak verilen karârlardır ki bu mazbatalar resmîdir ve bunlara ser-levha ve elkab yazılamaz. İkincisi, bir husûsun istihâm ve isti'tâfı veyâ işkâyı hâvî olarak bir kasaba veyâ karye ahâlîsi tarafından bi't-tanzîm makamât-ı 'âliyyeden birine takdîm olunan ve zîri mühr-i zâtî ile temhîr edilen varakalardır ki bunlara "mahzar" dahi denilir.

[396]

'Arza: Bir küçük memûr tarafından büyük rütbede bulunan memûra gönderecekleri mektûb demektir. İşte muharrerât-ı resmiyye bunlardan "ibârettir. Maa'mâflh burada istid'â, 'arz-ı hâller hakkında ba'zı mütâla'âtın 'arzı münâsib görüldü. Şöyle ki:

‘Arz-ı Hâl: Evvelen gayet ve muhtasar ve müfid olarak yazılmalı. Mufassal yazıldığı takdirde mütâla’âsı mûcib-i tekellûf ve tasdî’ olur.

Sâniyen: Açık ‘ibârât isti’mâl edilmekle berâber yazısı dahi okunaklı olmalıdır. Husûsiyle muhâkime takdîm kılınacak ‘arz-ı hâllerde da’vâsının esbâb-ı sübûtiyesiyle müstenidü’l-ileyh olan madde-i kanûniyye ve ‘alel ü esbâb ve teferru’âtı sûret-i mücmelede tahrîr olunmalıdır.

İstid’â, ‘arz-ı hâl iki kısma münkasımdır ki birisi rikâb-ı kamer-tâb hazret-i hilâfet-penâhîye, vükelâ-yı fehâmâ ve devâir-i ‘âliyyeden birine li-ecli’l-maslaha takdîm olunan, diğeri ikinci derecede bulunan memûrîne verilen istid’â ve ‘arz-ı hâllerdir.

‘Arz-ı hâllerin muhteviyâtı taleb, istirhâm, iştikâ, da’vâ ve’l-hâsıl bir matlabı mutazammın olacağından ne için yazılacak ve takdîm olunacak ise o vâdide bast-ı tefâsîl edilip birtakım mâ-lâ-ya’nî ve matlab hâricinde ifâdât serd ü tahrîr edilmekten tevakkî edilmelidir.

‘Arz-ı Hâller: “Tahrîrlik” denilen varakaya tahrîr olunmakla berâber ser-levha ve elkab konulur. Meselâ Dâhiliyye Nezâret-i Celîlesine

[397]

bir istid’â yazılacak olur ise ser-levha “Dâhiliyye Nezâret-i Celîlesine”, elkaba da “Devletlü Efendim Hazretleri” diye yazılmak lâzımdır. Ve nihâyette de “Ol babda emr-i fermân hazret-i minlehü’l emrindir.” ‘ibâre-i resmiyyesiyle hitâm verilmelidir. Ma’a-hâzâ her bir dâire-i resmiyye ve memûrîn hakkında yazılarak ser-levha ve elkab ve nihâyetinde tahrîr edilecek ‘ibâre-i resmiyyeler aşağıda ber-tafsîl beyân edileceğinden burada tafsîlinden sarf-ı nazar edildi.

İşte ‘arz-ı hâller sâlifü’z-zikr tahrîr olunduktan sonra nihâyetine bir kuruşluk maktû’ pul yapıştırılır ve bu pul üzerine târih ve imzâ tahrîr olunup mühür dahi o pulun bir kısmı üzerine temhîr edilir. Ya’nî bu sûretle pul ibtâl edilir.

Eğer istid’â rikâb-ı hümâyûn hazret-i pâd-şâhîye takdîm edilecek ise iki kuruşluk maktû’ pul yapıştırılır ve ser-levha olarak “Rikâb-ı Kamer-tâb Hazret-i Hilâfet Penâhîye”, “Atebe-i Cem Kevkebe vü Felek Mertebe-i Hazret-i Pâd-şâhîye” gibi bir cümle tahrîr ve elkab mahalline du’â-yı vâcibü’l-edâ-yı hazret-i şeh-r-yârîyi mutazammın “Cenâb-ı Mevlâ-yı Mûte’âl vücûdu ‘âlem suud hümâyûnlarını bi’l-cümle âfâttan masûn ve bi’s-sihhat vâlâ-yı celâl taht-ı ‘âlî-baht-

ı hümâyûnlarında serîr-ârâ-yı saltanat buyursun, âmîn.” gibi hâle ve meâl-i istid’âya münâsib bir du’â yazılmalı ve nihâyetinde de “Ol bâbda ve katıbe-i ahvâlde emr ü fermân lûtf u ihsân her dertlere dermân şevketlü, mehâbetlü, kemâl-i merhametlü pâd-şâhımız pâd-şâh-ı ‘âlempenâh ve halîfe-i me’âlî iktinâh efendimiz

[398]

hazretlerininidir.” ‘ibâresiyle istid’âya hitâm verilmelidir. Makam-ı sadârete verilecek istid’ânın ser-levhasına “Huzûr-ı sâmi-i hazret-i vekâlet-penâhîye, makam-ı fahâmet ittisâm hazret-i sadâret penâhîye, huzûr-ı me’âlî nüşûr hazret-i sadâret-penâhîye” ‘ibâresi tahrîr ve nihâyetinde “Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i minlehü’l-emr efendimiz hazretlerininidir.” cümlesi yazılmalıdır. Makam-ı meşîhat-ı ‘ulyâyâya takdîm edilecek istid’â ser-levhasına “Huzûr-ı Sâmi-i Hazret-i Fetvâ-penâhîye, Makam-ı Mu’allâ Elkab-ı Hazret-i Meşîhat-penâhîye” ‘ibâresi tahrîr ve nihâyetinde “Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emr efendimiz hazretlerininidir.” ‘ibâresi yazılmalıdır.

Elkab-ı Resmîyye

Elkab-ı resmîyye demek, resmen bir memûrun vazîfe-dâr eylediği zâta mahsûs birtakım lâkablar demektir ki bu elkabın her nev’ muharrerât ve mekâtîbde isti’mâl ve tahrîri îcâb eder. Maa’mâfih işbu elkabın envâ’ muhtelifesi bulunduğundan ber-vech-i âtî beyân ve tahrîr edildi.

Makam-ı Sadârete Mahsûs

‘Ulemâ cânibinden	Ma’rûz-ı dâî’-i kemîneleridir ki, ma’rûz-ı dâî’-i dîrîneleridir ki
Sâirleri tarafından	Ma’rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki
‘İbâre arasında	Fahâmetlü, Devletlü ... Paşa Hazretleri

[399]

Makam-ı Meşîhat-i İslâmiyyeye Mahsûs

‘Ulemâ cânibinden	Ma’rûz-ı dâ’î-i dîrîneleridir ki, Ma’rûz-ı dâî’leridir ki
Sâirleri tarafından	Ma’rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki, ma’rûz-ı bende-i dîrîneleridir ki
‘İbâre arasında	Devletlü, Semâhatlü ... Efendi Hazretleri

Sadâret Ma'zûllerine Mahsûs

'Ulemâ cânibinden	Ma'rûz-1 dâ'îleridir ki
Sâirleri tarafından	Ma'rûz-1 çâkerleridir ki, ma'rûz-1 çâker kemîneleridir ki
'İbâre arasında	Ebhetlü, Devletlü ... Paşa Hazretleri

Şeyhü'l-İslâm Ma'zûllerine Mahsûs

'Ulemâ cânibinden	Ma'rûz-1 dâ'îleridir ki, ma'rûz-1 dâ'î-i kemîne budur ki
Sâirleri tarafından	Ma'rûz-1 bendeleridir ki, ma'rûz-1 çâkerleridir ki
'İbâre arasında	Devletlü, Fazîletlü ... Efendi Hazretleri

[400]

Emîr-i Mekke-i Mükerrmeye ve Ma'zûllerine

'Ulemâ ve sâire tarafından	Devletlü, Siyâdetlü Efendim Hazretleri
'İbâre arasında	Devletlü, Siyâdetlü Efendi Hazretleri

Sudûr-1 'Azâma

'Ulemâ ve sâire câniblerinden	Semâhatlü Efendim Hazretleri
'İbâre arasında	Semâhatlü Efendi Hazretleri

Dârü's-sa'âdet-üş-şerîfe Ağalığına

'Umûmiyyetle	Devletlü, 'Înâyetlü Efendim Hazretleri
'İbâre arasında	Devletlü, 'Înâyetlü ... Efendi Hazretleri

Makam-1 Ser-'askerîye ve Müşîr Rütbesinde Bulunan Dâmâd Hazret-i Şehr-yârîye

'Umûmiyyetle	Devletlü, 'Atûfetlü Efendim Hazretleri
'İbâre arasında	Devletlü, 'Atûfetlü ... Efendi Hazretleri

Ser-dâr-1 Ekrem ve Ser-'asker Ma'zûllerine

'Umûmiyyetle	Devletlü, Refetlü Efendim Hazretleri
'İbâre arasında	Devletlü, Refetlü ... Efendi Hazretleri

[401]

Müşîrân ve Vüzerâya

‘Umûmiyyetle	Devletlü Efendim Hazretleri
‘İbâre arasında	Devletlü ... Paşa Hazretleri

Rütbe-i Bâlâ Ashâbıyla Ferîk Rütbesinde Bulunan Dâmâd Hazret-i Şehr-yârîye ve
Şûrâ-yı Bahriyye Riyâsetine

‘Umûmiyyetle	‘Atûfetlü Efendim Hazretleri
‘İbâre arasında ismi zikr edildikte	‘Atûfetlü ... Bey, Efendi, Paşa Hazretleri

İstanbul Pâyelülerine

‘Umûmiyyetle	Fazîletlü Efendim Hazretleri
‘İbâre arasında ismi zikr edildikte	Fazîletlü ... Efendi Hazretleri

Haremeyn Pâyelülerine

‘Umûmiyyetle	Fazîletlü Efendim
‘İbâre arasında ismi zikr edileceğinde	Fazîletlü ... Efendi Hazretleri

[402]

Bilâd-ı Hamse ve Mahrec Mevâlisine

‘Umûmiyyetle	Fazîletlü Efendim
‘İbâre arasında ismi zikr edildikte	Fazîletlü ... Efendi

Müderrişîne

‘Umûmiyyetle	Mekremetlü Efendi

Kuzât Tevvâba

‘Umûmiyyetle	Meveddetlü Efendi

Ferîkân-i Kirâma, Rütbe-i Ūlâ Sınıf-1 Evvelîsine, Rûm İli Beylerbeyliđi Pâyelülerine

‘Umûmiyyetle	Sa’âdetlü Efendim Hazretleri
‘İbâre arasında ismi zikr edildikte	Sa’âdetlü ... Paşa, Bey, Efendi Hazretleri

Mîr-livâ, Rütbe-i Ūlâ Sınıf-1 Sânîsi Ashâbına

‘Umûmiyyetle	Sa’âdetlü Efendim
‘İbâre arasında ismi zikr edildikte	Sa’âdetlü ... Paşa, Bey, Efendi

[403]

Mîr-Alây, Rütbe-i Sâniyye Sınıf-1 Mütemâyizine, İstabl-1 ‘Âmire Pâyelülerine

‘Umûmiyyetle	‘İzzetlü Efendim
‘İbâre arasında ismi zikr edildikte	‘İzzetlü Bey, Efendi

Kaim-makam, Rütbe-i Sâniyye Sınıf-1 Sânîsine

‘Umûmiyyetle	‘İzzetlü Bey, Efendi
‘İbâre arasında ismi zikr edildikte	‘İzzetlü Bey, Efendi

Mîrû’l Ümerâ Pâyelülerine

‘Umûmiyyetle	‘İzzetlü Paşa
‘İbâre arasında ismi zikr edildikte	‘İzzetlü ... Paşa

Binbaşı, Rütbe-i Sâlise Alay Ümenâsına, Kapıcı Başılara

‘Umûmiyyetle	Refetlü Bey, Efendi, Ağa

Rütbe-i Râbia Ashâbına Kolağası, Alay Kâtibi, Tabur Kâtibi, Yüzbaşı ve Vekîllerine

‘Umûmiyyetle	Fütüvvetlü Bey, Efendi, Ağa

[404]

Rütbe-i Hamse Ashâbına, Mülâzım-ı Evvellere

‘Umûmiyyetle	Hamiyyetlü Bey, Efendi, Ağa

Mülâzım-ı Sânilere

‘Umûmiyyetle	Gayretlü Bey, Efendi, Ağa

Rüteb-i Muhtelifi

Hükümdârân-ı ecnebiyyeye	Haşmetlü ... Hazretleri
Süferâya	Asâletlü Efendim Hazretleri
Konsoloslara	Asâletlü Efendi
Patriklere	Rütbetlü Efendim Hazretleri
Despot, metropolid, papazlara	Hürmetlü Efendim
Hahambaşıya	Rütbetlü Efendim Hazretleri
Hahamlara	Hürmetlü Efendim

[405]

‘Arz-ı Hâl Numuneleri

Terfi’-i Rütbe İçin Rikâb-ı Hümâyûn Hazret-i Pâd-şâhîye ‘Arz-ı Hâl

Cenâb-ı Allah zât-ı melâik-simât hazret-i hilâfet-penâhîlerini bi’l-cümle âfâttan masûn ve bi’s-sihhat ve’l iclâl taht-ı ‘âlî-baht-ı hümâyûnlarında serîr-ârâ-yı saltanat buyursun, âmîn. ‘Abd-i memlûkleri ... târihinde silk-i celîl-i kuyûzât delîl-i ‘askerîye dehâlet ve ... ve ... muhârebâtının mebdeinden müntehâsına kadar ibrâz-ı sa’y u gayretle âmirlerimin nazar-ı takdîrini bi’l-ihrâz ... rütbeye kadar irtika edilmiş ve el-yevm bulunduğum ... mevki’in ümerâ ve zâbitânının dahi mazhar-ı teveccühleri olmuş ve lehü’l-hamd şimdiye kadar bir sûretle mahkûm olmamış bende-gân-ı sadâkat-nişân-ı şâhânelerinden bulunduğum ve emsâllerim ... rütbede buldukları hâlde her nasılsa ... seneden beri terfi’ ve taltîfine kesb-i muvaffakîyyet edemeyerek ... nüfüstan ‘ibâret bulunan ‘âile-i kesîrem

[406]

kemâl-i zucret ve mezâyika ile müstagra-k-ı sefâlet olup her hâlde merâhim-i mâ-lâ-nihâye-i cenâb-ı tâc-dârlarına cidden muhtâc ve sezâ-vâr bulunduğumuzdan kürre-i arz sekencesini sîr-âb eylemiş olan ‘inâyât u ‘avâtıf-ı şâhânelerinden olmak üzere bir derece terfi’-i memlûk-ânemle dûçâr olduğumuz sefaletten tahlîs ve tevsî’-i ma’îşet-i ‘abîd-ânemize merhamet buyurulmasının istirhâm ve isti’tâfına mücâseret eyledim. Ol bâbda ve katıbe-i ahvâlde emr ü fermân, lûtf u ihsân, her derdlere dermân şevketlü, kudretlü, kemâl-i merhametlü pâd-şâhımız pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh ve halîfe-i me’âlî efendimiz hazretlerindir.

Mekteb-i Mülkiyye-i Şâhâne Leylî Kısımına Meccânen Kayd ve Kabûl Olunmak İçin
Rikâb-ı Şâhâneye İstid’â

Cenâb-ı Hakk ve feyyâz-ı mutlak hazretleri zât-ı akdes-i hümâyûnlarımı bâ-kemâl ‘izz ü iclâl erîke-pîrâ-yı şevket buyursun, âmîn. ‘Abd-i memlûkleri ... kasaba hanedânından ... zâdelerden olup silsiletten hidemât-ı celîle-i hümâyûnlarında bulunup ol sûretle iktisâb-ı feyz ü mefharet edilegemekte olup kulları da o esere iktifâen mevlidim olan ... kasabada ‘ulûm-ı ibtidâiyeyi tahsîl eylemiş isem de terakkiyât-ı hâzıradan hisse-mend olarak ol vechle hidemât-ı mevdû’ay-ı bi-hakkın îfâ eylemek ‘azminde bulunup bu ârzû-yı bende-gânemin husûlü ise

[407]

mekteb-i mülkiyye-i şâhânelerinde tahsîle vâbeste bulunmuş ise de mekteb-i mezkûrun leylî kısmına duhûl için i’tâ edilmesi meşrût olan ücretin i’tâsına kudretimiz bulunmadığından ‘inâyât-ı şâhânelerinden olmak üzere meccânen mekteb-i mezkûra kayd-ı kabûlümlle çerâğ buyurulmaklığım istirhâmına cür’et eyledim ol bâbda.

Cüz’î Ma’âşla Teka’üd Edilmiş Bir Zâbitin Tam Ma’âşla Teka’üdüne Dâir Rikâb-ı
Şâhâneye İstid’â

Cenâb-ı İzîd-i Müte’âl, pâd-şâh-ı merâhim hısâl efendimiz hazretlerini bi’s-şevket ve’l-iclâl taht-ı me’âlî baht-ı hümâyûnlarında ilâ âhirü’-d-devrân serîr-ârâ-yı saltanat buyursun, âmîn. ‘Abd-i memlûkleri ... târihte silk-i celîl-i ‘askerîye dehâlet ve ... târihinde hidemât-ı ‘abîd-âneme mükâfâten zabıtlığe terfi’ ve ba’dehû ... târihinde ... rütbe ile tesrîr buyurulmuş ve bu sûretle hidmet-i ‘abîd-ânem ... seneye resîde olup bu müddet zarfında da uğur-ı meyâmin mevfûr şehen-şâhîlerin de ser ü cânımı fedâ ederek vezâif-i mukaddese-i ‘abîd-ânemi hüsn-i îfâ eylemiş olduğum hâlde bu kere ... kuruş ma’âşla teka’üdlüğüm icrâ buyurulmuş ve gerçi ma’lûliyyetim ve şeyhûhetim hasebiyle teka’üdümlü emr-i tabî’î ise de hidmet-i bende-gânemin

... seneden ‘ibâret bulunduğundan nâşî emsâlîm misillü tam ma’âşla icrâ-yı teka’üdüm cihetine gidilmek muktezâ-yı emr ü fermân hümâyûnlarından iken her nasılsa

[408]

bu cihet nazar-ı i’tibâra alınmamış ve bu sûretle kulları ve ‘âile-i memlûk-ânem fakr u sefâlet içerisinde bırakılmış olduğundan nâ-çâr melce-i dermandegân olan bâb-ı merâhim meab-ı mülûk-ânelerine ‘arz-ı dehâlet ve ilticâ eylerim ol bâbda.

Terfî’ Hakkında Bir İstid’â

Cenâb-ı Allah zât-ı kudsiyyet sıfât hazret-i hilâfet-penâhîlerini ilâ âhirü’z-zamân erîke-pîrâ-yı şevket ü iclâl buyursun, âmîn. ‘Abd-i memlûkleri ... târihinde silk-i celîl-i ‘askerîye dehâlet ve refte refte tereffu’ ederek ... târihinde de ... rütbe ile bekâm buyurulmuş ve işbu inâyât-ı celîlenin bir zerresinin bile îfâ-yı mahmidet ve teşekküründen ‘acz ü iftikarım bedîhî bulunmuş ise de bu kere bulunduğum taburun münhall olan ...lığına duhûl ve nasb-ı ‘askerîyyesi kıdemsiz olan ... Efendi kullarının nasb u ta’yîni der-dest-i mu’âmele olup bu hâl ise kullarının yes ü elemîni mûcib bulunacağından ve taburda ise kullarından ma-‘adâ kıdemli bir zâbit kulları bulunmadığından ‘avâtıf-ı celîle-i şeh-r-yârîlerinden olmak üzere ‘abd-i memlûklerinin münhall mezkûra ta’yînimle yeni baştan dahi ihyâ buyurulmaklığım istirhâmına mücâseret eyledim ol bâbda.

Memâlik-i Ecnebiyyede İkmâl-i Tahsîl İçin İstid’â

Cenâb-ı Mevlâ-yı Müte’âl, pâd-şâh-ı deryâ-nevâl ve şeh-en-şâh-ı hamîdü’l-hısâl

[409]

efendimiz hazretlerini bâ-kemâl şevket ü ikbâl taht-ı ‘âlî-i hümâyûnlarında serîr-ârâ-yı saltanat buyursun, âmîn. ‘Abd-i memlûkleri sâye-i füyûzât-vâye-i cenâb-ı zıllullâhîlerinde ... mekteb-i feyz meksebinde ... sene müddet dürûs-ı mukanneneyi tahsîl ve şehâdet-nâme ahz ve muahharan zîr himâye-i hazret-i şeh-en-şâhîlerinde bulunan mekteb-i mülkiyye-i şâhânelerinde ... sene müddet tahsîl ve şehâdet-nâme ahz eylemiş ve bu sûretle ‘avâtıf-ı nâ-mütenâhiyye-i cenâb-ı hüsrevânîleriyle kâm-rân buyurulmuş ve bu ‘inâyât-ı celîlenin bir zerresinin bile îfâ-yı teşekküründen ‘aczim emr-i müsellemler bulunmuş ve fakat müktesebât-ı memlûk-ânemin emr-i tevsî’iyle uğur-ı meyâmin mevfur hazret-i tâc-dârîlerinde ‘arz-ı hidemât ârzûsunda isem de bu ârzû-yı memlûk-ânemin hayyiz-i husûle iktirânı bir leyyin-i pars gibi ma’ârif-i garbiyyenin

menba'ı olan bilâd-ı ecnebiyedeki mekâtîb-i 'âliyyede bir müddet tahsîlâtta bulunmaklığa menûd ve buna da fakr-ı hâlimiz sedd-i sedîd ü hâil-i kavî bulunduğundan 'inâyât-ı mâ-lâ nihâye-i cenâb-ı zıllullâhîlerinden olmak üzere mekâtîb-i 'âliyye-i mezkûreden birine i'zâmımla emr-i tahsîlime 'inâyât ve 'âtîfet-i celîlelerinin şeref-erzân buyurulmasının istirhâm ve isti'tâfina cür'et eyledim ol bâbda.

Mekteb-i Tıbbiyye-i Şâhânedan Bâ-Diploma Çıkmış Bir Tabîbin Tevsî'-i Ma'lûmât
Etmek Üzere Memâlik-i Ecnebiyye Mektebine İ'zâmı İçin İstid'â

Cenâb-ı Allah vücûd-ı 'âlem-suud- hümâyûnlarını bi'l-cümle âfâtan masûn

[410]

ve ilâ yevmü'l-mi'âd bâ-kemâl 'izz ü iclâl-i taht-ı 'âlî-i şehen-şâhîlerinde serîr-ârâ-yı şevket ü mehâbet buyursun, âmîn. 'Abd-i memlûkleri mekteb-i tıbbiyye-i şâhânelerinde ... sene müddet tahsîlde bulunup bu kere ikmâl-i tahsîl ile sâye-i füyûzât-vâye-i hazret-i cihân-bânîlerinde bâ-diploma yüzbaşılık rütbesiyle çıkmış isem de şimdiye kadar sîr-âbı bulunduğum 'inâyât-ı celîlenin îfâ-yı teşekküründen sarf-ı nazar-ı 'ubûdiyyet-i kem-terânemi lâyıkıyla îfâ edebilmek üzere muktesebât-ı çâker-ânemin tevsî'ine vâ-beste bulunmuş olduğundan 'inâyeten ve 'âtîfeten ...da bulunan ... mekteb-i feyz meksebine i'zâmımla tevsî'-i ma'lûmât-ı memlûk-ânem husûsuna irâde-i 'inâyet-'âde-i şehr-yârîlerilerinin şeref-erzânı bâbında ve katıbe-i ahvâlde emr ü fermân.

İhsân-ı Cenâb-ı Pâd-şâhîye Nâil Olan Bir Tabur Heyeti Tarafından Teşekkür-nâme

Cenâb-ı Rabb-i Mûte'âl zât-ı akdes-i hümâyûnlarını dünyâlar durdukça bâ-kemâl-i 'izz ü iclâl-i taht-ı 'âlî-baht hazret-i cihân-bânîlerinde serîr-ârâ-yı şevket ü saltanat buyursun, âmîn. 'Abd-i memlûkleri olmaklığım müftehir ve mübâhî ... olan alayının ... taburu ümerâ ve zâbitân ve efrâd-ı şâhâneleri kulları her ân 'inâyât u eltâf-ı nâ-mütenâhiyye-i cenâb-ı tâc-dâr-ı a'zamîleriyle sîr-âb olup bunların edâ-yı teşekkürü

[411]

ise muhâlâttan bulunmakla her-bâr vecîbe-i zimmet-i 'ubûdiyyet ve memlûkiyyetimiz olan du'â-yı deymûmiyyet-i 'ömr ü iclâl veliyy-i ni'met-i bî-minnet-i a'zamîleri du'â-yı mefrûzü'l-edâsı takdîm-i bâr-gâh-ı İzîd-i Mûte'âl edilegelmekte olduğu hâlde bu kere dahi ihsân-ı 'ale'l-ihsân şehen-şâhîlerinden olarak ... ihsân buyurulmuş olmakla işbu ihsân-ı tâc-dârîleri

cümlemizi garîk-1 meserret-i bî-pâyân eyleyerek cümlemiz o meserretten mütehayyir olarak kalblerimiz Cenâb-1 Hakk'a, ellerimizi der-gâh-1 Cenâb-1 İzzid-i Müte'âle ref' ederek vird ü zebân-1 musâdakat beyânımız olan du'â-yı hayriyye-i şâhâneleri takdîm-i bâr-gâh-1 ehadiyyet edilmiş olmakla tahdîsen li'n-ni'met 'arz-1 şükran-1 bî-pâyân veliyy-i ni'met-i bî-minnet a'zamîlerine cür'et edilmegin ol bâbda her hâlde.

Becâyîş-i Memûriyyet Hakkında İstid'â

Cenâb-1 perverd-gâr zât-1 kudsiyyet sıfât şehen-şâhîlerini ilâ yevmü'd-deverân bâ-kemâl-i 'izz ü 'âfiyet dîhîm-i şevket ü saltanatta ber karâr buyursun, âmîn. 'Abd-i memlûkleri ... târihinden beri ... memûriyyetle ... kasabada bulunarak vezâif-i mevdü'a-i memlûk-ânemi ber vefk-i dil-hâh 'âlî-i şehri-yârîleri ifâsına sarf-1 nakdine gayret ve hamdülillah teveccühât-1 cihân derecât tâc-dâr-1 a'zamîleri ile müftehir ve mübâhî bulunmakta isem de mahall-i mezkûrun âb u hevâsı mizâc-1 bende-gâneme tevâfuk etmeyip her gün esîr-i firâş bulunduğumdan ve bu vechle

[412]

hidemât-1 'ubûdiyyet-mend-âne ifâsından geri kalacağımdan 'inâyât-1 nâ-mütenâhiyye-i zıllullâhîlerinden olmak üzere memûriyyet-i mezkûrenin ... mahalle tahvîliyle çerâğ buyurulmaklığımı istirhâm ve isti'tâfa mücâseret eyledim ol bâbda.

Dul Kadın Tarafından Ma'âş Tahsîsi İçin İstid'â

Cenâb-1 Allah zât-1 melâik-simât hazret-i cihân-bânîlerini kemâl-i 'izz ü iclâl ile taht-1 'âlî-i hümayûnlarında serîr ârâ-yı 'izz ü şevket buyursun, âmîn. Ahvâl-i pür-melâli kalb-i 'âlî-i şâhânelerini rencîde ve teellüm edecek olan bu câriyelerinin zevci ... alaym ...inci taburunun ... bölüğü ... ikende şehîden vefât ederek ... nefer yetim bırakmış ve gerçi sâye-i me'âlî-vâye-i tâc-dârîlerinde ... kuruş ma'âş tahsîs buyurulmuş ise de zâten zevcim kullarının muhassasâtından ma-'adâ bir şeyi olmayıp kira köşelerinden imrâr-1 evkat edilmekte olduğundan tahsîs buyurulan işbu ma'âş hâne kirası ve yetimlerle câriyelerinin infâk u i'âşesi gayr-i kabil bulunacağından el-yevm sefâlet ve zarûretin derece-i nihâyesinde kalmış olduğumuzdan 'inâyât-1 nâ-mütenâhî-i hazret-i zıllullâhîlerinden olmak üzere ma'âş-1 mahsûsâ-i ma'rûzanın tezyîdiyle girif-târı olduğumuz sefâlet ü mezâyıkadan tahlîs ve tesrîrimizi istirhâm u isti'tâf eylerim ol bâbda.

[413]

Tebdîl-i Havâya Mûsâ'ade Buyurulmak İstirhâmını Hâvî İstid'â

Cenâb-ı Rabbü'l-felâk zât-ı akdes-i şehen-şâhîlerini dünyâlar durdukça taht-ı me'âlî baht-ı hümâyûnlarında bi'l-izz ü ve'l-iclâl ber karâr buyursun, âmîn. 'Abd-i memlûkleri sigar-ı sinnimden beri silsile-i memlûk-ânem eserine iktifâen hidemât-ı saltanatlarında 'alâ kadrü'l istitâ'at bulunup o şeref-i nâ-mütenâhiyye ile mübâhî ve müftehir bende-gân-ı şâhânelerinden olup fakat ... seneden beri girif-târı olduğum ... 'illetin emr-i tedâvisi için bu âna kadar edilen sa'y u gayret ve masârifât bir netîce-i haseneyi müntic olmayarak ân-be-ân tevsî'-i dâire-i beden eylemekte ve etıbbâ tarafından ... kaplıcaya gidilmesi beyân edilmekte olduğundan ... mâh müddet memûriyyet hâliyye-i 'abîd-ânemden infikâkîma mûsâ'ade-i celîle-i veliyy-i ni'met-i bî-minnet a'zamîlerinin şeref-erzânıyla berâber bu bâbdaki masârifât-ı mübremeye medâr olmak üzere sadaka-i ser me'âlî efser hazret-i şeh-r-yârîlerine müftekir ve muhtâc bulunduğumun 'arzına ictisâr eyledim ol bâbda.

Kitâb Takdîmine Dâir İstid'â

Cenâb-ı Rabbü'l-'âlemîn zât-ı fârukî sıfât zıllullâh efendilerini kâffe-i 'avâriz-ı kevnîyyeden masûn u sâlim ve taht-ı me'âlî baht-ı şehen-şâhîlerini bâ-kemâl 'izz ü iclâl ilâ yevmü'l me'âd dâim buyursun, âmîn. 'Abd-i

[414]

memlûkleri sâye-i seniyye-i Cenâb-ı hilâfet-penâhîlerinde tahsîl-i 'ulûm u ma'ârif ve bu sûretle 'inâyât-ı nâ-mütenâhiyye-i şâhânelerinden sîr-âb buyurulmuş olduğumdan muktesebât-ı 'abîd-ânemden ebnâ-yı cinsimi müstefid ettirmek ve bu vechle îfâ-yı vecîbe-i 'ubûdiyyet ü memlûkiyyet eylemek emel-i hâlisesiyle tertîb ve bâ-ruhsat-nâme-i resmî tab' u neşrine muvaffak olduğum ... nâm kitâbın bir nüshasının manzûr-ı şâhâneleri buyurulmak üzere min gayri haddin mübârek ve mes'ûd hâk-pây-i tûtîyâ say hazret-i zıllullâhîlerine 'arz u takdîmine ictisâr eyledim ol bâbda.

Teka'üd Olunmak Üzere Bir Memûr Tarafından İstid'â

Cenâb-ı İzid-i Mûte'âl pâd-şâh deryâ-nevâl ve şehen-şâh-ı hamîdü'l-hısâl efendimiz hazretlerini kâffe-i ekdârdan masûn u bâ-kemâl-i sıhhat u âfiyet taht-ı hümâyûnlarında berdevâm buyursun, âmîn. 'Abd-i memlûkleri ... seneden beri ... dâirede ... memûriyyetle îfâ-yı hizmet ve 'ubûdiyyet edegelmekte isem de ... mâhtan beri dūçâr olduğum ... 'illet kullarını ber-bâd ve tedâvisi ise emr-i muhâl idiği etıbbâ taraflarından beyân edilip ol bâbda verilen

raporda rabten takdîm kılınmış olduğundan teka'üdümün icrasıyla memûriyyet-i mezkûreden 'afv buyurulmaklığımı istihâm eder ve maa'mâfih teka'üdüme fermân buyurulduğu takdîrde gerçi sâye-i 'inâyât-vâye-i hazret-i şehen-şâhîlerinde teka'üd ma'âşî tahsîs buyurulacak ise de ma'âş-ı mezkûr şimdiye kadar

[415]

sâye-i 'âtıfet-vâye-i cenâb-ı hüsrevânîlerinde refâh ve sa'âdetle imrâr-ı evkat eylemiş olan 'âile-i kesîremin emr-i infâk u i'âşesine kat'en kifâyet etmeyip sefâlet ü mezâyika-i 'azîmeye giriftâr olacaklarına ve buna ise merâhim-i mâ-lâ-nihâye-i hazret-i melik-dârîlerinin râzı olmayacağı emr-i müsellemler bulunduğuna binâen ihsân-ı 'ale'l-ihsân olmak üzere hazîne-i hâssa cenâb-ı şehen-şâhîlerinden dahi mikdar-ı münâsib ma'âş tahsîsine 'âtıfet ve 'inâyât-ı celîlelerinin şâyân ve râygân buyurulması istihâmına cüret eyledim ol bâbda.

Tahsîs Hakkında İstid'â

Cenâb-ı Rabbü'l-felek zât-ı fârukü's-sıfât cenâb-ı tâc-dâr-ı 'azamîleri taht-ı me'âlî baht-ı hümâyûnlarında bâ-kemâl 'izz ü iclâl ber-karâr buyursun, âmîn. 'Asr-ı ma'ârif-hasar hazret-i şehen-şâhîleri menba'-ı feyz-i ma'ârif ü sa'âdet olup her yer sû-be-sû envâr-ı ma'ârif ile tenvîr ve herkes ni'am u ma'âriften hisse-yâb olmuş ve 'abd-i memlûkleri de ... târihinde vukû' bulan isti'tâf ve istihâm-ı memlûk-ânem üzerine şeref-sünûh buyurulan müsâ'ade-i celîleleri mücib-i 'âlîsine ... mahallde ... nâmıyla bir bâb mekteb-i husûsî tesîs ü güşâd eyleyerek şimdiye kadar da yüzlerce şâkird yetiştirilmiş ve yetiştirilmekte bulunmuş ise de hâsîlat-ı vâkî'a mektebin îcârı ve mu'allimlerin

[416]

ma'âşî gibi masârifât-ı vâkî'adan pek dîn bir raddede bulunup bu yüzden küllî düyûna giriftâr olunmuş ve benâberîn bu hâl ile emr-i idârenin ta'tîl-i dûçâr olacağı emr-i tabî'î bulunmuş olduğundan kürre-i arz sekenesini dil-sîr eden 'avâtîf u 'inâyât-ı mâ-lâ-nihâye-i hazret-i zillullâhîleri ve sadaka-i ser-me'âlî efser hazret-i hilâfet-penâhîlerinden olmak üzere mekteb-i mezkûrun sedd ü ta'tîliyle yüzlerce şâkirdin sâye-i sa'âdet ser-mâye-i cenâb-ı hüsrevânîlerinden iktisâb-ı feyz ü ma'âriften mahrûmiyyetlerine mahall kalmamak için mekteb-i mezkûr nâmına hazîne-i hâssa-i şâhânelerinden mikdar-ı münâsib ma'âş tahsîsi husûsunun 'arz u isti'tâfına cür'et eyledim ol bâbda.

Kaht-Zedegân Tarafından İsti'tâfî Hâvî İstid'â

Cenâb-ı Allah zât-ı akdes-i hümayûnlarını bâ-kemâl sıhhat ü ‘âfiyet ilâ-yevmü’l-mi’âd taht-ı me’âlî-baht-ı şâhânelerinde serîr-ârâ-yı saltanat buyursun, âmîn. ... vilâyet-i celîleleri dâhilinde ... kazâ mülhakatından olup ... hâne ve ... nüfûsu muhtevî olan ... karyesinde bi-hikmetullah-i Te’âlî bu sene zuhûra gelen kaht u galâ hasebiyle karye-i mezkûre ahâlîsi kulları envâ’-ı meşakkate girif-târ ve celb-i erzâk u infâk ve i’âşe için sa’y u gayret eyleyerek şimdiye değin bir dereceye kadar ta’ayyüş edilebilmiş ise de bundan böyle artık hattâ bir lokma ekmek tedârükünden cümle ahâlî kulları ‘âciz kalmış

[417]

ve gerçi sâye-i merâhim-vâye-i hazret-i veliyy-i ni’met-i bî-minnet a’zamîlerinde etrâf kazâ ve livâ ve vilâyetinden zahâir irsâline bezl-i makderet ediliyor ise de bunlarla da ‘arz olunan ihtiyâc şedîd bir sûretle olsun ref’ ü imhâ edilemediğinden ahâlî kulları bahr-i bî-pâyân olan merâhim-i mâ-lâ-nihâye-i cenâb-ı şehen-şâhîlerine cidden muhtâc u müftekır kaldıklarından nâşî ahvâl-i pür-melâl-i vâkı’anın mübârek ve mukaddes hâk-pây-i tûtiyâ sây hazret-i hilâfet-penâhîlerine ‘arz u isti’tâfa cür’et eyledik ol bâbda.

İhsân-ı Şâhâneye Nâil Olan Bir Medrese Talebesi Tarafından Teşekkür-nâme

Cenâb- Hakk ve kadîr-i zât-ı akdes hümayûnlarını bi’l-cümleâfât-ı kevnîyyeden masûn ve tâ-be-kıyâmet taht-ı me’âl-i baht-ı hüsrevânîlerinde bi’l-‘izzü’l-iclâl serîr-ârâ-yı saltanat buyursun, âmîn. ‘Abd-i memlûkleri ... mahallede vâkı’ ... medresesi talebesi dâ’iyânından olup her bâr envâ’-ı te’atufât-ı şâhâneleriyle sır-âb buyurulup evkat-ı hamsede farîza-i zimmet-i memlûk-ânemiz olan du’â-yı devâm-ı ömr ü iclâl-i şehen-şâhîleri da’avât-ı hayriyyesini takdîm-i bâr-gâh-ı İzîd-i Mûte’âl edegelmekte olup işbu ‘inâyâtın bir zerresinin bile ifâ-yı teşekküründen ‘âciz ve kasır bulunduğumuz hâlde bu kere dahi bende-gân cenâb-ı zıllullâhîlerinden ... Bey kulları ile ... kıyye nân-ı ‘azîz ve ... res-i koyun ... bin kuruş sadaka-i ser-me’âlî

[418]

efser cenâb-ı şehen-şâhîleri medresemiz ahâlîsi kullarına ‘ale’s-seviyye tevzî’ ve i’tâ buyurulmuş ve işbu ‘avâtıf-ı celîleleri büsbütün bu kullarını bahr-ı meserrete müstagrak edip ve ne yapacağımızı şaşırıp kemâl-i fahr u meserretten ellerimizi der-gâh-ı Hakk’a, kalblerimizi bâr-gâh-ı cenâb-ı ehadiyyete ref’ ü a’lâ ile zaten muvâzıbı bulunduğumuz du’â-yı mefrûzü’l-edâ-yı cenâb-ı zıllullâhîleri tekrâr ‘ale’t-tekrâr takdîm-i der-gâh-ı hazret-i perverd-gâr edilmiş

ve tahdîsen li'n-ni'am 'arz-1 şükrânı bî-pâyân memlûk-ânemizin takdîmine cür'et kılındı ol bâbda.

Selâm-1 Şâhâneye Teşekkür

Cenâb-1 Hâlik-i lem-yezel velî-ni'met-i bî-minnetimiz pâd-şâh-1 'amîmü'l-ihsân efendimiz hazretleri cihân durdukça kemâl-i 'ömr ü 'âfiyet ve iclâl ü şevket ile erîke-pîrâ-yı 'izz ü şân buyursun, âmîn. Cülûs-1 meyâmîn menûs-1 cenâb-1 hüsrevânîlerinden beri min-gayr-i istihkak nâil olageldiğimiz bunca eltâf u 'inâyât-1 'asker-perverîlerinin binde birinin olsun îfâ-yı vecîbe-i teşekkür ve mahmidetinden min külli'l-vücûh 'acz u iftikarımız emr-i celî iken mücerred bahr-i eltâf u 'inâyât Cenâb-1 Fârûk-1 a'zamîlerinin hadd u pâyânı olmadığını ve 'asker kulları haklarında heme-ân ibzâl buyurulan ni'am u eltâf-1 hilâfet-penâhîlerinin dâimî bulunduğunu mu'lin olmak üzere bu kere dahi selâm-1 selâmet encâm cenâb-1 velî-ni'met-i bî-minnet-i a'zamîleriyle cümlemizin taltîf ve tesrîrine bezl-i 'inâyet

[419]

ve merhamet buyurulması îfâ-yı farîza-i şükr ü mahmidet husûsundaki ma'rûz-1 'acz u iftikarımızı bir kat daha tezyîd eylemiş olmasıyla ne yapacağımızı şaşırılmış ve bir bahr-i beht ü hayret içine dalmış bulunduğumuz hâlde rûz u şeb vird-i zebân-1 'ubûdiyyet beyânımız olan "Pâd-şâhım çok yaşa." du'â-yı icâbet intimâsını bir ağızdan tekrâr ve ref'-i bâr-gâh-1 cenâb-1 perverd-gâr eylediğimizin ve her ân uğur-1 meyâmin-i mevfûr cenâb-1 şehen-şâhîlerinde fedâ-yı serv-i câna hâzır bulunduğumuzun min gayr-i haddin hâk-pây-1 tûtîyâ-nisâr zıllullâhîlerine 'arz u beyânına ictisâr eyleriz ol bâbda.

Terfî'-i Rütbe Hakkında İstid'â

Cenâb-1 Rabb u Kadîr zât-1 melâik-simât hüsrevânîlerini dünyâlar durdukça bâ-kemâl-i 'izz ü iclâl erîke-pîrâ-yı saltanat buyursun, âmîn. Kulların ... târihinde silk-i celîl-i 'askerîye dehâlet ve ... târihinden beri de ... rütbede bulunup vezâif-i mukaddese-i mevdû'amı hüsn-i îfâ edegelmekte olup fakat emsâl-i memlûk-ânemin her biri ... rütbeyi dahi sâye-i 'inâyet-vâye-i tâc-dârîlerinde ihraz ile kesb-i mübâhât eyledikleri hâlde 'abd-i memlûkleri henüz ... rütbeyi dahi ihraz edemeyip bu vechle magdûr ve maa'mâfih ... nüfûstan 'ibâret bulunan 'âilemin emr-i i'âşesine muhassasât-1 'abîd-ânemin 'adem-i kifâyesi hasebiyle envâ'-1 meşakkat ve mezâyıkaya dû-çâr ve me'yûs ve müteellim oldu-

[420]

ğumdan ‘âilemin kesretine ve emek-dârlığıma merhameten ‘avâtıf-ı ‘âlem-şümûl-ı mülûk-ânelerinden olmak üzere bir derece terfi’-i rütbe-i ‘abîd-âneme irâde ve fermân merâhim beyân-ı hüsrevânîlerinin şeref-erzân buyurulmasını istihâm ve isti’tâf eylerim ol bâbda.

Makam-ı Sadâret-‘uzmâya Dârü’ş-şafakadan Neş’et Eden Bir Efendinin Memûriyyet Talebini Hâvî İstid’â

Ma’rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki çâkerleri sâye-i ma’ârif ser-mâye-i cenâb-ı şehen-şâhîde dârü’ş-şafaka mekteb-i feyz meksebinde dürûs-ı mukanneneyi tahsîl ve bâ şehâdet-nâme hurûc eylemiş ve fakat henüz bir memûriyyete nasb u ta’yînine muvaffak olamadığımdan envâ’-ı mezâyıkaya dûçâr olmuş bulunduğumdan ve ‘âcizleri gibi bende-gânın bir ân evvel emr-i tesrîri matlûb ve mültezim-i ‘âlî buyurulup rûfeka-yı kem-terânemin her biri de envâ’-ı ‘inâyât-ı celîle ile dil-sîr buyurulagelmekte bulunmuş olduğundan bendelerinin dahi emsâlim misillü bir memûriyyetle çerâğ ve dil-şâd buyurulmaklığım bâbında icâb edenlere emr ü irâde ‘aliyye-i cenâb-ı sadâret-penâhîlerinin şeref erzânı bâbında ve her hâlde.

[421]

İcrâ-yı Teka’üdü İçin Bir Memûrun İstid’âsı

...

Çâkerleri ... târihinden beri memûriyyet-i devlette istihdâm ve’l-yevm ... dâirenin ... kaleminde ... kuruş ma’âşla ve ... memûriyyetiyle hüsn-i hidmet edegelmekte ve hidemât-ı vâkı’am mazhar-ı takdîr buyurulagelmekte ise de sinn-i bende-gânem artık şeyhûhete vâsıl olup ifâ-yı hidmete kudret ve iktidârım kalmamış ve müddet-i istihdâmım ... seneyi tecâvüz edip ol bâbdaki nizâm-nâme-i hümayun-ı mantûk-ı ‘âlîsince teka’üd-i kesb-i istihkak eylemiş olduğumdan emsâl-i çâker-ânem misilli çâkerlerinin dahi teka’üden memûriyyet-i mezkûreden ‘afv-ı bende-gâneme müsâ’ade-i celîle-i hazret-i vekâlet-penâhîlerinin şeref-erzânını istihâma mücâseret eylerim ol bâbda.

Taht-ı Muhâkemeye Alınıp Berâat-i Zimmet Eylemiş Bir Memûr Tarafından Memûriyyetini İ’âdesi Hakkında İstid’â

Çâkerleri ... kazâsı kaim-makamı olup ... târihinde ... maddeden dolayı vukû’ bulan taleb ve da’vâ ve ol bâbda cereyân eden muhâbere ve müzâkere netîcesince ‘âcizleri işten el çektirilip

[422]

şûrâ-yı devlet-i bidâyet mahkemesinde taht-ı mehâkime alınmış ve memûriyyet-i mezkûreye ... kaim-makam sâbıkı ... Efendi vekîl ta'yîn buyurulmuş ve mahkeme-i mezkûrede sebk eden muhâkemât-ı 'adîde netîcesinde 'âcizlerine isnâd olunan fi'lin sarf-ı isnâdâtta bulunduğ u usûlen sâbit olup berâat-i 'âciz-âneme karâr verilmiş ve ol bâbda sâdır olan i'lâmın bir sûreti manzûr-ı dakayık nüşûr hazret-i sadâret-penâhîleri buyurulmak üzere rabten takdîm kılınmış ve binâberîn memûriyyet-i sâbıkâ-i bende-gâneme i'âdeye kesb-i istihkak eylediğ im nizâmı iktizâsından bulunmuş olduğ u hâlde henüz memûriyyet-i mezkûreye i'âde buyurulmayarak ... seneden beri orada burada sürünerek sefâlet ü mezâyıkâ-i 'azîmeye giriftâr olmuş olduğ umdan ve bu hâl ise rızâ-yı meyâmin irtizâ-yı hazret-i şehen-şâhî ve merâhim-i celîle-i hazret-i sadâret-penâhîlerinin kail olamayacağ ı emr-i muhakkak olduğ undan lûtfen ve 'inâyeten memûriyyet-i sâbıkâ bende-gâneme tesrî'-i i'âdem husûsunun istikmâli bâbında îcâb edenlere emr ü irâde-i 'aliyye-i cenâb-ı vekâlet penâhîlerinin şeref-ısdârı istirhâmı bâbında ve her hâlde...

Bir Kaim-makam Tarafından Bir Memûriyyete Ta'yîn İçin İstid'â

...

Çâkerleri ... kazâsı kaim-makam sâbıkı olup kazâ-yı mezkûrun âb u havâsıyla imtizâc edemediğ imden nâşî vukû' bulan

[423]

'arz u isti'tâf-ı çâker-ânem üzerine memûriyyet-i mezkûreden 'afv buyurulmuş isem de aradan ... sene mürûr eylediğ i hâlde şimdiye kadar bir mahalle ta'yîn buyurulmayarak mürâca'at-ı vâkı'a-i bende-gânem netîcesiz kalmış ve binâen-'aleyh müşkilât ve mezâyıkânın en 'amîk varta-i mühlikesine girif-târ olmuş olduğ umdan lûtfen ve 'inâyeten ilk açılacak münhall mahalle ta'yînimle tesrîr ve taltîfim hakkında îcâb edenlere irâde-i 'aliyye-i cenâb-ı sadâret-penâhîlerinin şeref-ısdâr buyurulmasını istirhâm eylerim ol bâbda.

Bir Niyâbete Ta'yîn İçin Makam-ı Meşihat-ı İslâmiyyeye İstid'â

Ma'rûz-ı Dâ'î-i Dirîneleridir ki:

Dâ'îleri ... mahkemesi kâtibi olup ... târihinden beri mahkeme-i mezkûre kitâbetinde kemâl-i sıdk ve istikametle îfâ-yı hüsn-i hizmet eylemiş ve o müddet zarfında ta'yîn buyurulan

nüvvâb-1 şer'in teveccüh ve takdîrlerine mazhar olmuş ve emsâl-i 'abîd-ânem kazâ niyâbetiyle sâye-i 'âlî-i veliyyü'n-nâmîlerinde tesrîr buyurulmuş olduğu hâlde dâ'ileri henüz ol vechle 'inâyât-1 celîle-i hazret-i fetvâ-penâhîlerine muvaffak ve nâil olamamış olduğumdan lûtfen ve emek-dârlığıma merhameten emsâl-i dâ'iyânem misillü bir kazâ niyâbetine ta'yînîmle tesrîr ve 'avâtıf-1 celîle-i cenâb-1 meşîhat-'ulyâlarından hisse-yâb buyurulmaklığım bâbında îcâb edenlere

[424]

emr ü irâde-i 'aliyye-i hazret-i fetvâ-penâhîlerinin şeref-ısdârını istirhâm eylerim ol bâbda.

Zâyi' Edilen Bir Nişânın Müceddeden İ'tâsı Hakkında İstid'â

...

... târihinde sebk eden hizmet-i bende-gâneme mükâfâten cânib-i celîl 'inâyât delîl hazret-i zıllullahîden ... rütbeden bir kıt'a ... nişân-1 'âlîsi i'tâ ve ihsân ve bu sûretle tesrîr buyurulmuş idi. Fakat bu kere ... mahallden esnâ-yı 'azîmette sîne-i sadâkat ve 'ubûdiyyetimi tezyîn eden nişân-1 'âlî-i mezkûr kazâen zâyî' olmuş ve ol bâbda tastîr ve i'tâ buyurulmuş olan nişân-1 'âlî-i mezkûr berât-1 'âlisinin bir sûreti rabten takdîm kılınmış olmakla esmânı taraf-1 bende-gânemden tesviye kılınmak üzere bi't-tedkîk bir kıt'a nişân-1 'âlinin zâyî'inden i'tâ ve ihsânı husûsunda îcâb edenlere emr ü irâde-i 'aliyye-i cenâb-1 sipeh-sâlâr efhamîlerinin şeref-erzânını istirhâm eylerim ol bâbda.

Nakl-i Memûriyyet Hakkında Makam-1 Ser-'askerîye İstid'â

Çâkerleri ... seneden beri ... ordu-yı hümâyûnun ... alayının ... inci taburunda istihdâm buyurulup orada vazîfe-i mevdû'amı hüsn-i îfâ eylemiş isem de oranın âb u havâsı

[425]

sıhhat-i vücûdumu ihlâl eyleyip ol bâbda etıbbâ tarafından verilip rabten takdîm-i pîş-gâh sâmi-i hazret-i ser-'askerîleri kılınan raport meâlinden dahi keyfîyyet-i rehîn 'ilm-i sâmi'leri buyurulacağı vechle mahall-i mezkûrda istihdâmım kat'iiyen gayr-i câiz idüğü beyân edilmiş olduğundan 'âcizlerinin dahi rütbe-i hâliyyemle ... ve ordu-yı hümâyûnlarından birine nakl-i memûriyyetimle çerâğ buyurulmaklığım bâbında îcâb edenlere emr ü irâde-i celîle-i cenâb-1 hıdv-i a'zamîlerinin şeref erzânını istirhâm ve istid'â eylerim ol bâbda.

Tabur Kâtibi Ta'yîn Olunmak Üzere İstid'â

'Âcizleri ... dâirenin kalemi ketebesinden olup sâye-i ma'ârif ser-mâye-i hazret-i pâd-şâhîde ... mektebde dürûs-ı mukanneneyi bi't-tahsîl ... târihinden beri dahi kalem-i mezkûrda ... kuruş ma'âşla hüsn-i hizmet eylemiş isem de arzû-yı bende-gânem silk-i celîl-i 'askerîde bulunarak o şerefle kâm-rân olmak idüğünden bi'l-imtihân ehliyyetim tahakkuk eylediği takdîrde emsâl-i 'âcizem misillü 'âcizlerinin dahi tabur kitâbetine nasb u ta'yîn-i bende-gânem husûsunda îcâb edenlere emr ü irâde-i 'aliyye-i cenâb-ı müşîr efhamîlerinin râygân buyurulmasını istid'â eylerim ol bâbda.

[426]

Münhall Olan Bir Mekteb Mu'allimliğine Ta'yîn Hakkında Ma'ârif Nezâret-i
Celîlesine İstid'â

Ma'ârif Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri,

'Âcizleri ... seneden beri mu'allimlikte bulunarak hüsn-i hizmet eylemiş isem de ba'zı esbâb-ı mübremeden nâşî ... târihinde mu'allimlik-i mezkûrdan isti'fâ edilmiş ise de ol vaktten şimdiye kadar bir memûriyyet ahzına muvaffak olunamayarak mağdûr ve perîşân kalınmış ve buna da merâhim-i celîle-i hazret-i nezâret-penâhîlerinin kail ü râzı olamayacağı müsellemler bulunduğundan lûtfen ve 'inâyeten münhall bulunan bir mekteb mu'allimliğine bi't-ta'yîn zarûret ve sefaletten tahlîs ve bu sûretle tesrîr-i bende-gânemi istirhâm eylerim. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i min-lehü'l-emrindir.

Kitâb Tab'ına Ruhsat İ'tâsı İçin Ma'ârif Nezâret-i Celîlesine İstid'â

Ma'ârif Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri,

Sâye-i terakki-vâye-i hazret-i pâd-şâhîde bu kere tertîb ü te'lîfine

[427]

muvaffak olarak merbûten iki nüshası takdîm-i pîş-gâh-ı sâmi-i cenâb-ı nezâret-penâhîleri kılman ... nâm risâlenin bi't-tedkîk tab' u neşri zımnında iktizâ eden ruhsat-nâmenin tastîr ve

i'tâ buyurulmak üzere işbu istid'â-i 'âciz-ânemin encümen-i teftîş ve mu'âyeneye havâle buyurulmasını istid'â eylerim ol bâbda.

Mekteb-i Husûsî Güşâdına Ruhsat İstihâli İçin Ma'ârif Nezâret-i Celîlesine İstid'â

Magbûtü'l-a'sâr olan 'asr-ı ma'ârif-hasr hazret-i tâc-dârîde memâlik-i mahrûsatü'l-mesâlik hazret-i cihân-bânînin her yerinde lâ-yu'add mekâtib inşâ ve tesîs ile herkes ni'am-ı 'ilm ü ma'âriften hisse-dâr buyurulmuş ve erbâb-ı ma'ârif-i ez-her cihet tergib ü taltif buyurulmakta bulunmuş ve çâkerleri dahi o 'inâyât-ı celîle sâyesinde hisse-yâb-ı feyz ü ma'rifet olmuş olduğundan ebnâ-yı cinsime bir hizmet ve husûsuyla bu vesîle-i cemîle ile îfâ-yı 'ubûdiyyet maksad-ı hâlisesiyle ...da ... nâmıyla bir mekteb-i ibtidâyı tesîs ve teşkîl ârzûsunda bulunup ol bâbda îcâb eden âlât u edevât dahi ihdâr u tehiyye edilmiş bulunduğundan ber-vech-i ma'rûz mektebin tesîs ve teşkiline müsâ'ade-i celîle-i terakki-perverânelerine şeref-erzân buyurulmasını istirhâm ve istid'â eylerim ol bâbda.

[428]

Bir Fabrika Tesîsine Ruhsat İ'tâsı İçin İstid'â

Ticâret ve Nâfi'a Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri,

'Asr-ı terakki-hasr hazret-i pâd-şâhîde memâlik-i mahrûsatü'l-mesâlik hazret-i şeh-r-yârî envâ'-ı terakkiyât ile mâl-â-mâl olmuş ve nice nice fabrika ve ticâret-gâh güşâd u tesîs buyurulup bunlar da envâ'-ı 'inâyât ile dil-sîr buyurulmuş ve çâkerleri de ... mahallde ... fabrika tesîsiyle terakkiyât-ı hâzıraya 'arz-ı hidemât ârzûsunda bulunduğumdan îcâb eden mu'âmelâtın îfâsıyla fabrika-i mezkûrenin emr-i tesîs ve teşkîli için muktezâ ve ruhsat-nâmesinin i'tâsı husûsuna müsâ'ade-i celîle-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerinin şeref-erzân buyurulmasını istirhâm eylerim ol bâbda. ... sene ...

Bir Hânenin Vefâen Bey'ine Dâir İstid'â

Defter-i Hâkanî Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri,

Merbûten takdîm-i huzûr-ı sâmilere kılınan ‘ilm ü haber müfâdından keyfiyyet rehîn-i ‘ilm ü sâmi-i cenâb-ı nezâret-penâhîleri buyurulacağı vechle ... mahallede ... sokağında ... numarolu bir bâb ...

[429]

dükkânımı ... esnâftan ... oğlu ... Efendi’ye kendisinden ... sene müddetle istikrâz eylediğim ... kuruş mukabilinde bey’ ve va’de-i mezkûre hulûlünde edâ-yı deyn eder isem yine dükkân-ı mezkûr tarafıma i’âde edilmek ve şâyed va’de-i mezkûre münkaziyye olup da îfâ-yı deyn edemez isem mûmâ-ileyh mezkûr dükkânı tâlibine bi’l-müzâyede kat’iyyen fûrûht etmeye tarafımdan vekâlet-i devriyye ile vekîl olmak şartıyla bey’ eylediğimden ol vechle muktezâsı ba’de’l-îfâ sened-i hâkanîsinin tastîr ü i’tâsı husûsunda îcâb edenlere emr-i irâde ‘aliyye-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerinin şeref-istârını istid’â eylerim ol bâbda.

Defter-i Hâkanî Memûrluğuna Ta’yîni İçin İstid’â

Çâkerleri ... mektebden neşet edip fakat şimdiye kadar henüz bir memûriyyet istihsâline muvaffak olamadığımdan bi’l-ımtihân ehliyyet ü liyâkat-i bende-gânem tahakkuk eylediği takdîrde münhall olarak bir defter-i hâkanî memûrluğuna bi’t-ta’yîn tesrîr-i ‘âciz-ânem husûsunu ‘inâyât-ı celîle-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerinden istid’â ve istirhâm eylerim ol bâbda.

Para İstikrâzı İçin Zürrâ’ Tarafından İstid’â

Zirâ’at Bankası İdâre-i ‘Umûmiyyesine

Merbûten takdîm kılınan ‘ilm ü haberden dahi müstebân buyurulacağı

[430]

vechle ‘âcizleri ... erbâb-ı zirâ’atten olup bu sene zer’ edecek tohumun ‘adem-i vücûdundan nâşî hâricden iştirâyâ mecbûriyyet hâsıl olmuş ise de mütevakıf ‘aleyhi olan akçenin ma’dûmiyyetinden istikrâz emr-i zarûrî bulunmuş olmakla ... kıt’a tarlamın terhîniyle lüzûmu olan ... bin kuruşun Zirâ’at Bankasından ... sene müddetle taraf-ı ‘âcizîye ikrâz buyurulması zımında îcâb edenlere emr ü irâde-i ‘aliyyelerinin şeref-erzânını istid’â eylerim ol bâbda.

Nüfûs Memûrluğuna Ta’yîn İçin Dâhiliyye Nezâret-i Celîlesine İstid’â

Dâhiliyye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri,

‘Âcizleri ... kazâsı nüfûs kitâbetinde ... sene istihdâm olunup o müddet zarfında ber vefk-i dil-hâh ‘âlî ifâ-yı hüsn-i hizmet eyleyerek ol bâbda alınan mazbataların bir sûreti de rabten takdîm-i huzûr-ı sâmilîleri kılınmış ve ârzû-yı bende-gânem bir kazâyâ nüfûs memûrluğuna ta’yîn ve sâye-i terakki-vâye-i hazret-i pâd-şâhîde tefeyyüz ve irtika eylemek cihetine mün’atıf bulunduğundan lûtfen ve ‘inâyeten bi’l-ımtihân ehliyyetim tebeyyün eylediği takdîrde münhall olacak bir livâ nüfûs memûriyyetine

[431]

ta’yînimle tesrîr-i ‘âciz-ânem bâbında îcâb edenlere emr ü irâde buyurulmasını istid’â ve istirhâm eylerim ol bâbda.

Tezkire-i ‘Osmâniyye İ’tâsı Hakkında Nezâret-i Müşârün-ileyhâya İstid’â

‘Âcizleri ... mahallesinde ... numarolu hâne sâkinlerinden ... esnâftan ... oğlu ... olup nüfûs-ı ‘umûmiyyenin hîn-i tahrîrinde her nasılsa nüfûs-ı ‘âcizî kayd ettirilmiş ve bu ‘adem-i kayd dahi nüfûs-ı mektûmeden münba’is olmayıp pederimin teseyyübünden ileri gelmiş ve hakikat-i hâlin veche-i ma’rûz üzere bulunduğu rabten takdîmi pîş-gâh-ı sâmilîleri kılınan ‘ilm ü haber meâlinden müstebân buyurulacağı emr-i tabî’î bulunmuş olmakla ism-i ‘âciz-ânemin nüfûs-ı ‘umûmiyyeye bi’l-kayd îcâb eden bir kıt’a tezkire-i ‘Osmâniyyenin i’tâsı zımında işbu istid’â-yı ‘âciz-ânemin nüfûs idâre-i ‘umûmiyyesine emr ü havâle buyurulmasını istid’â ve istirhâm eylerim ol bâbda.

Gazete İmtiyâzı İstihsâlî İçin İstid’â

Dâhiliyye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri,

Sâye-i ma’ârif-vâye-i cenâb-ı şehensâh-ı a’zamîde ‘ilm ü ma’ârifin derece-i bâlâyâ irtika eylediği çeşm-i mübâhât ve iftihâr ile görülmekte

[432]

olduğundan ‘âcizleri de ebnâ-yı cinsime bir hizmet ve bi’l-hâssa şimdiye kadar sîr-âbı olmuş olduğumuz ‘inâyât u te’atufât-ı mâ-lâ-nihâye-i cenâb-ı fârûk-ı a’zamiyye nişâne-i ‘arz-ı şükran

ve ‘ubûdiyyet olmak üzere her şeyden bâhis olarak ... nâmıyla yevmî bir gazete neşri ârzûsunda bulunarak ... mahallde ... sokakta vâki’ ... numarolu hâne dâire-i mahsûsa ittihâz edileceğinden gazete-i mezkûr imtiyâzının nâm-ı ‘âcizîye i’tâ ve neşrine müsâ’ade buyurulmasını istid’â ve ol bâbda icâb eden kefâlet senedini rabten huzûr-ı sâmi-i hazret-i nezâret-penâhîlerine takdîme cür’et eylerim ol bâbda.

Bir Hânenin Kıymet-i Muhammenesinin Tenzîli Hakkında İstid’â

Mâliyye Nezâret-i Celîlesine

... dâire-i belediyeye mensûb ... mahallede ... sokağında ... numarolu hâne-i ‘âcizînin kıymet-i muhammenesi ... kuruluş ihbâr edilip kıymet-i mezkûrdan vergi i’tâ edilegelmekte ise de kıymet-i mezkûr pek fâhiş olup binâberîn bu cihetten magdûr olmakta bulunduğumdan lûtfen mezkûr hâne yeniden keşf ü tahmîn olunarak kıymet-i muhammene vechle vergisinin hesâb ve ahzı zımnında icâb edenlere emr ü irâde-i ‘aliyye-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerinin şeref-ibzâlini istid’â eylerim ol bâbda.

[433]

Ma’âşât-ı Müterâkimesinin İ’tâsı Hakkında İstid’â

Mâliyye Nezâret-i Celîlesine

Kerîmem câriyelerinin ... kalemi hulefâsından ...zâde ... Efendi ile ‘akd-i izdivâcları icrâ edilip bu kere de velîme cem’iyyet-i hayriyyeleri icrâ kılınacağından ve bu bâbda masârifâta şiddetle lüzûm-ı tabî’î bulunduğundan lûtfen ve i’nâyeten ma’âşât-ı müterâkime-i ‘âciz-ânemin hazîne-i celîleden i’tâ ve bu sûretle emr-i mesrûriyyetimizi ‘inâyât müselleme-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerinden istid’â ve istirhâm eylerim.

Ma’âşât-ı Müterâkimenin Bir Vilâyete Havâle Verilmesi Hakkında İstid’â

Mâliyye Nezâret-i Celîlesine

Ma’âşât-ı müterâkime-i ‘âciz-ânemden olarak hazîne-i celîle-i mâliyyede ... kuruluş matlûbât-ı kem-terânem olup işbu matlûbât-ı ‘âciz-ânem dahi ... vilâyet dâhilinde ... kazâsında sâkin ... esnâftan birâderim ... Efendi’ye havâle edilmiş olduğundan kazâ-yı mezkûre emvâlınden mûmâ-ileyhin ahz eylemesi için icâb eden havâle-nâmenin tastîr ü i’tâ buyurulmasını istid’â eylerim ol bâbda.

[434]

Mâliyye Beytü'l-mâlinde Terekesi Bulunan Bir Müteveffânın Vârisi Tarafından İstid'â

Mâliyye Nezâret-i Celîlesine

... mahallede ... sokakta ... hânede ... numarolu odada sâkin iken fi ... sene ... târihinde vefât eden ... esnâftan ... oğlu ...nın metrûkâtı hîn-i vefâtında mâliyye beytü'l-mâl idâresinden tahrîr ve cânib-i beytü'l-mâle teslîm kılınmış ve 'âcizleri ise müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin ... cihetten hasren vâris ü terekesine müstahakk olup metrukât-ı mezkûre hasren 'âcizlerine intikal ü tevârüs edeceğinden icâb-ı lâzîmesinin icrasıyla metrukât-ı mezkûrenin taraf-ı 'âciziye i'tâ ve teslîmi husûsunda icâb edenlere emr ü havâle buyurulmasını istid'â eylerim ol bâbda.

Âlât-ı Zirâ'iyenin Bilâ-resm Gümrükten İmrârına Dâir İstid'â

Rüsûmât Emânet-i Celîlesine

... bandırasını hâmil ... kumpanyasının ... kapu-dânın süvâr olduğu ... nâm vapuruyla bu kere ...dan celb edip

[435]

gümrüğüne ihrâc edilmiş olan ... sandık âlât-ı zirâ'iyenin ol bâbda şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî mantûk-ı 'âlisince bilâ-resm gümrükten imrârına müsâ'ade-i celîle-i emânet-penâhîlerinin râygân buyurulmasını istid'â eylerim.

Rüsûmât Kitâbetinde İstihdâm İçin İstid'â

'Âcizleri sâye-i füyûzât-vâye-i cenâb-ı hilâfet-penâhîde ... mektebden bâ-şahâdet-nâme neşet edilip şimdiye kadar da tüccârân-ı mu'teberândan ...zâde ... Bey'in umûr-ı tahrîriyye ve hesâbiyyede hüsn-i hidmet eylemiş isem de bu kere emânet-i celîlelerinde hâl-i 'âciz-âneme münâsib bir kitâbet hidmetinde bulunmayı ârzû eylediğimden lûtfen bir kitâbet hidmetiyle tesrîr-i bende-gâneme 'inâyet ü 'âtîfet-i celîle-i emânet-penâhîlerinin şeref-erzân buyurulmasını istid'â eylerim ol bâbda.

Müskirât Bey'ine Müsâ'ade İçin İstid'â

Zabtiyye Nezâret-i Celîlesine

Çâkerleri ... mahallede ... sokakta ... numarolu dükkânda bakkallık san'atıyla meşgul olup fakat mahall-i mezkûr sekencesinin ekserîsi gayr-i Müslim olmakla berâber etrâfında da hayrât-ı şerîfe olmadığından ve mezkûr dükkânda müskirât bey' ü fûrûhtu ârzûsunda bulunduğumdan îcâbât-ı lâzîmesinin icrâsıyla 'ale'l-usûl tezkire

[436]

ahzıyla müskirât bey' ü şîrâsına müsâ'ade-i 'aliyye-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerinin râygân buyurulmasını istid'â eylerim ol bâbda.

Bir Şahsın Mahalleden İhrâcı Hakkında İstid'â

Zabtiyye Nezâret-i Celîlesine

... mahallede ... numarolu hânedeki ikamet eden ... teba'adan ve ... esnâftan ... oğlu ... nâm şahıs gece ve gündüz mest ü lâ-ya'kıl derecede ser-mest olup hiçbir hâl ü hareketi bilmemekte ve sabahlara kadar bağırıp çağırarak bu sûretle de ahâlî-i mahalleyi ta'cîz ve bî-huzûr eylemekte ve maa'mâfih merkumun sekr-i hâl ile şiddet-i melûfiyetinden nâşî harîk-i îkâide melhûz ve memûl-i kavî olup bu yüzden 'âcizlerine son derece mazarrat husûle geleceğinden lûtfen ve 'inâyeten merkumun mezkûr hânedeki ihrâcıyla mahâzır-ı melhûzenin vukû'una meydân bırakılmamasını 'avâtîf-ı celîle-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerinden istid'â veistirhâm eylerim ol bâbda.

Polis Ta'yîn Olunmak İçin İstid'â

Zabtiyye Nezâret-i Celîlesine

'Âcizleri ... mektebde dürûs-ı mukannene tahsîl ve bâ-şahâdet-nâme neşet edip oldukça kitâbete âşinâ olup polis sınıfına bi't-dehâlet

[437]

ol vechle îfâ-yı hizmet emel ü ârzûsunda bulunduğumdan lûtfen ve 'inâyeten imtihanım bi'l-âhire ehliyyetim tebeyyün ve tahakkuk eylediği takdîrde polis memûriyyetine bi't-ta'yîn çerâğ ve ihyâ buyurulmağımı istid'â veistirhâm eylerim ol bâbda.

Terfi' İçin Polis Tarafından İstid'â

Zabtiyye Nezâret-i Celîlesine

'Âcizleri ... târihinden beri polis neferliğiyile ... ve ... ve ... mevki'lerde istihdâm ve vezâif-i mevdû'ayı kemâl-i sadâkatle hüsn-i îfâ eylediğim hâlde henüz terfi' ve tesrîrime

muvaffak olamayarak meyûs bulunduğumdan lûtfen ve ‘inâyeten ve hüsn-i hizmet-i bende-gâneme mükâfâten çavuşluğa terfi’-i bende-gâneme emr ü irâde-i ‘inâyet-‘âde-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerinin râygân ve sezâ-vâr buyurulmasını istid’â veistirhâm eylerim ol bâbda.

Tiyatro Güşâdı İçin İstid’â

Zabtiyye Nezâret-i Celîlesine

‘Âcizleri tehzîb-i ahlâka hizmet etmek emeliyle erbâb-ı iktidâr ve ma’ârif taraflarından tertîb edilen tiyatroları mevki’-i temâşâyaya vaz’

[438]

etmek üzere ... mahallde ... numero ile murakkam ...da bu kere ... nâmıyla tiyatrohâne güşâd ile tiyatro oynatmak ârzûsunda bulunduğumdan icâbât-ı lâzîmesinin icrâsıyla icâb eden ruhsat-nâmesinin i’tâsı husûsunu istid’â veistirhâm eylerim ol bâbda.

Gaib Olmuş Bir Mektûb Hakkında Taharriyyât İcrâsı İçin İstid’â

Posta ve Telgraf Nezâret-i ‘Aliyyesine

...da ... çarşıda ... tâcirlerinden ...zâde ... Efendi nâmına olarak ... târihinde ... postahâneye tevdi’ ve teslîm eylediğim ve derûnuna ticâret-hâne-i ‘âciz-ânemizce gayet mühim olarak leff eylediğim mektûb ... gün mürûr eylediği hâlde el-yevm mûmâ-ileyhin yedine vâsıl olmamış ve mezkûr postahâneye lede’l-mürâca’a mektûb-ı mezkûrun gönderildiği beyân edilmekte ise de ‘adem-i vürûdandan nâşî keyfiyyetin nazar-gâh-ı dakayık-ı iktinâh nezâret-penâhîlerine ‘arz-ı mecbûriyyet husûle gelmiş olmakla lûtfen ve merhameten taharriyyât-ı lâzîmenin icrâsıyla mektûb-ı mezkûrun mûmâ-ileyhe teslîmine ‘inâyet-i celîlelerinin şeref-ibzâl ve erzânını istirhâm eylerim ol bâbda.

[439]

Keşîde Edilen Bir Telgrafın Müddet-i Medîde Mürûrundan Sonra Teslîmine Dâir İstid’â

Posta ve Telgraf Nezâret-i ‘Aliyyesine

...da ... mahallede ... hânede mukîm ...zâde ... Efendi’ye ... târihte ... telgraf merkezinden keşîde eylediğim bir kıt’a telgraf ... gün mürûrundan sonra mûmâ-ileyhe teslîm edilmiş olduğu bu kere vürûd eden mektûbdan müstebân olup bu yüzden dahi ‘âcizlerine ... lira zarar târî olmuş olmakla icâbât-ı lâzîmesinin icrâsıyla bu bâbdaki zararımın

müsebbiblerinden tahsiline ‘inâyet-i celîle-i nezâret-penâhîlerinin şeref-erzânını istid’â eylerim ol bâbda.

Bir Memûriyyete Ta’yîni İçin İstid’â

Posta ve Telgraf Nezâret-i ‘Aliyyesine

‘Âcizleri sâye-i ‘inâyet-vâye-i hazret-i tâc-dâr-ı a’zamîde ... mektebden bâ-şahâdet-nâme hurûc edip telgraf umûruna dâir hidemâtta istihdâm arzusunda bulunduğumdan lûtfen ve ‘inâyeten arzû-yı bende-gânemin is’âfiyla münhall bir memûriyyete ta’yîn-i çâker-ânem hakkında icâb

[440]

edenlere emr ü irâde-i ‘aliyye-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerinin şâyân buyurulmasını istid’â ve istirhâm eylerim ol bâbda.

Memûriyyetinin Terfi’i İçin İstid’â

Posta ve Telgraf Nezâret-i ‘Aliyyesine

‘Âcizleri ... seneden beri ... ma’âşla ... sınıf posta ve telgraf müdürîyyetinde hüsn-i hizmet ve bulunduğum memûriyyetlerin kâffesinde vezâif-i mevdû’a-i bende-gânemi ber vakf-ı dil-hâh ‘âlî îfâ ve hoşnûdiyyet-i ‘umûmîyi celbe muvaffak olup âmirlerimin dahi mazhar-ı takdîr-i tahsînleri olmuş isem de tâli’imin dúnluğundan nâşî şimdiye kadar terfi’-i sınıf edememiş ve el-yevm ‘âile-i kesîre sâhibi olup emr-i i’âşeleri bâbında zarûret ve sefâlete müstagrak olmuş olduğuma binâen emek-dârlığıma ve hidemât-ı ma’rûzama merhameten ve ‘inâyeten terfi’-i sınıfla tesrîr-i bende-gâneme ‘âtıfet buyurulmasını müsellemlen olan merâhim-i celîle-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerinden istirhâm ve isti’tâfa mücâseret eylerim ol bâbda.

Mekteb-i İ’dâdî-i Harbî-i Şâhâneye Kabûl Hakkında İstid’â Mekâtîb-i ‘Askeriyye-i Şâhâne Nezâret-i Celîlesine

‘Âcizleri ... mekteb-i rüşdiyyesinde tahsîl-i ilm ü ma’ârif

[441]

ve dürûs-ı mukanneneyi ta’allüm ve tederrüs ederek bu kere bâ-şahâdet-nâme hurûc etmiş isem de sâye-i füyûzât-vâye-i cenâb-ı pâd-şâhîde silk-i celîl-i ‘askerîde feyz-yâb olmak ehass-ı âmâl-i çâker-ânemden bulunduğundan lûtfen ve ‘inâyeten mekteb-i ‘idâdî-i harbî-i şâhâneye kayd u

kabûlümle çerâg ve ihyâ buyurulmaklığıma merâhim-i celîle-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerinin şeref-erzân ve ibzâlini istirhâm eylerim ol bâbda.

Hâdde-hâne-i Hümâyûna Duhûlü İçin İstid'â

Bahriyye Nezâret-i Celîlesine

'Âcizleri ... mekteb-i ibtidâisinde ... sene tahsîl-i 'ilm ü ma'ârifet sa'y u gayret eylemiş isem de pederimin vefâtı ve 'âilemizin fukarâlığı mekâtib-i 'âliyyeye bi'l-duhûl iktisâb-ı feyz ü terakkiye hâil ve sedd-i sedîd olmuş ve sâye-i 'inâyet-vâye-i hazret-i şehen-şâh-ı 'azamîde silk-i celîl-i 'askerîde feyz-yâb olmak âmâl-i mahsûsa-i kem-terânemden bulunmuş olmakla lûtfen ve 'inâyeten hâdde-hâne-i hümâyûna kayd u kabûl-i bende-gânemle çerâg ve ihyâ buyurulmaklığıma müsâ'ade-i celîle-i nezâret-penâhîlerinin şâyân buyurulması istirhâmına mücâseret eylerim ol bâbda.

[442]

Zirâ't Mektebine Kayd ve Kabûlü İçin İstid'â

Orman ve Ma'âdin ve Zirâ't Nezâret-i 'Aliyyesine

'Acizleri 'an-asl ... kasaba ahâlîsinden vü zürâ'-i evlâdından olup 'ulûm-i ibtidâiyyeyi mevlid-i çâker-ânem olan kasaba-i mezkûrda tahsîl eylemiş isem de sâye-i 'inâyet-vâye-i cenâb-ı pâd-şâhîde terakkiyât-ı hâzırâdan iktisâb-ı ma'lûmât etmek arzusunda bulunduğumdan lûtfen ve merhameten zirâ't mektebine kayd ve kabûlüme müsâ'ade-i celîle-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerinin râygân buyurulmasını istirhâm ve istid'â eylerim ol bâbda.

Dârü'ş-şafaka Mektebi Müdüriyyet-i 'Aliyyesine

'Âcizleri ... mahalle ahâlîsinden ve efkar-ı fukarâ ve yetîm ve bî-vâye ve şâyân-ı 'âtîfet-i 'ulyâ bende-gândan olup sâye-i 'inâyet-vâye-i cenâb-ı zıllullâhîde iktisâb-ı feyz-i ma'ârifet ârzüsünde bulunduğumdan ve mekteb-i 'âlîleri bi'l-hâssa 'âcizleri gibi yetîm ve fukarâların emr-i tadrîs ve tahsîllerine münhasıran te'sîs ve güşâd buyurulmuş olup 'âcizlerinin dahi o gürûhtan olduğum merbûten mütekaddim-i 'ilm ü haberden müstebân olacağından lûtfen ve 'inâyeten 'âcizlerinin dahi mekteb-i mezkûra kayd u kabûlüme müsâ'ade-i 'aliyyelerinin şâyân ve erzân buyurulmasını istid'â ve istirhâm eylerim.

[443]

Müstantik Ta'yîni Hakkında İstid'â

‘Adliyye Nezâret-i Celîlesine

‘Âcizleri ... seneden beri ... vilâyet dâhilinde ... sancağına mülhak ... kazâ bidâyet mahkemesi ikinci kitâbetinde hüsn-i hizmet eylemiş isem de sâye-i terakki-vâye-i cenâb-ı hilâfet-penâhîde terakki ve tefeyyüz emelinde bulunduğumdan bi’l-ımtihân ehliyyet ve liyâkatim tebeyyün eylediği takdîrde münhall bir livâ müstantikliğine nasb u ta’yîn-i bende-gânemle tesrîrime müsâ’ade-i celîle-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerinin şâyân ve râygân buyurulması istirhâmına cür’et eyledim ol bâbda.

Alacak Da’vâsı İçin Hukuk Mahkemesine İstid’â

... Bidâyet Mahkemesi Hukuk Dâiresi Riyâset-i ‘Aliyyesine

... kasabada ... numarolu hânede mukîm ... teba’adan ... esnâftan ... oğlu ... nâm kimesne zimmetinde ... cihetten bâ-sened ... kuruluş matlûbât-ı ‘âciz-ânem olup va’de-i mu’ayyenesi hulûl ü mürûr eylediği hâlde mûmâ-ileyh ... Efendi meblağ-ı mezbûru edâ ve ifâda ta’allül ve imtinâ eylemekte olduğundan lûtfen mûmâ-ileyhe bi’l-celb icrâ-yı muhâkememizle meblağ-ı mezkûrun ma’ fâiz

[444]

ve masârif-i muhâkeme mûmâ-ileyhten bi’t-tahsîl taraf-ı ‘âcizîye teslîmine icrâ-yı muvakkatla berâber taht-ı hükme alınmasını istid’â eylerim ol bâbda.

İhtâr

Muhâkeme-i nizâmiyyeye verilecek istid’âlardan beşer kuruluş kaydiyye harcı almır. Bir de gerek müdde’î ve gerekse müdde’ün ‘aleyhin ikamet-gâh-ı tâbi’iyyet, semt ve teferru’ât-ı sâireleri bi’t-tafsîl istid’âda beyân edilmelidir. Bunlardan başka pek çok şâyân-ı dikkat cihât vardır. Gerçi bunların emr-i tahrîr ve beyânı mûcib-i favâid ü muhassenât olacak ise de mûcib-i tafsîl ve binâberîn tatvîl-i makali müstelzim olacağından ondan tayy-ı tûmâr güftâr edildi.

İtâle-i Lisân Edilmesinden Dolayı İstid’â

... Bidâyet Mahkemesi Müdde’î-i ‘Umûmîliği Cânib-i ‘Âlisine

... mahallede ... numarolu hânede mukîm ... teba’adan ve ... esnâftan ... oğlu ... nâm şahs ... mâhın ...inci günü ... mahallde ... sebebden dolayı ‘âcizlerine ta’bîrât-ı galîze ile itâle-i lisân ederek bu sûretle nâmûs-ı

[445]

‘âciz-ânemi ihlâl eylemiş ve bu hâl mücib-i mücâzât-ı kanûniyye ef’âlinden bulunmuş ve mûmâ-ileyhin işbu itâle-i lisâna olan cüreti ... ve ... ve ... taraflarından istimâ’ ve müşâhede edilmiş olmakla icâbât-ı kanûniyyenin icrâ ve mûmâ-ileyh hakkında mücâzât-ı kanûniyyenin tertîb ve tahdîdiyle nâmûs-ı ‘âciz-ânemin ikmâlini ve bu miyânda hukuk-ı şahsiyyemi istid’â eylerim ol bâbda.

İhtâr

Bu istid’âda beyân olunan da’vâ doğrudan doğruya müdde’î ‘umûmîliğe de verilebildiği gibi zâbita-i ‘adliyye memûrluğuna da verilir.

Bir Hâne İnşâsına Müsâ’ade İstihsâli İçin İstid’â

Dâire-i Belediye Müdîriyyet-i ‘Aliyyesine

Mahallede ... sokakta ... numero ile murakkam mutasarrıf olduğum ‘arsa-i hâliyyeye ahşâb hâne binâ ve inşâ edeceğimden icâb eden mu’âmelenin ifâ ve harcının ahzıyla iktizâ eden ruhsat tezkiresinin bi’t-tastîr i’tâsı bâbında icâb edenlere emr ü irâde-i ‘aliyyelerinin râygân buyurulmasını istid’â eylerim ol bâbda.

[446]

Bir ‘Asker Tarafından Hacc-ı Şerîfe İzin İstihsâli İçin İstid’â

‘Âcizleri bu sene-i mübârekede ifâ-yı farîza-i hacc-ı şerîfe niyet eyleyip ol bâbda icâb eden masârifât-ı râhiyyeyi dahi ihzâr ve itmâm eylemiş olduğumdan lûtfen ve keremen münâsib mikdâr-ı müddetle terhîs-i bende-gânem husûsuna müsâ’ade-i celîlelerinin şeref-erzânı istirhâmına ictisâr eylerim ol bâbda.

Bir Zâbitin Sipâriş Bırakması İçin İstid’â

‘Âcizleri bu kere ... ordu-yı hümâyûn ...inci alayının ...inci taburunun ... bölüğü yüzbaşılığına nakl-i memûriyyet eyleyerek mahall-i memûriyyet-i çâker-âneme ‘azîmet etmek üzere bulunup fakat ‘âile-i bende-gânemi mahall-i memûriyyet-i ‘âciz-âneme götürmeyeceğimden ... senesi ... mâhından i’tibâren ma’âş-ı ‘âciz-ânemden mâhiyye ... kuruluşunu ... mahallede ... numarolu hânedede mukîme zevcem ... Efendi kerîmesi ... Hanım’a sipâriş olarak terk ve tahsîs eylediğimden icâb eden mu’âmelenin ifâ buyurulması husûsunun istikmâli bâbında iktizâ edenlere emr ü irâde-i celîlelerinin şeref-ibzâlini istirhâm ve istid’â eylerim ol bâbda.

[447]

İhtâr

Taburda bulunan ümerâ ve zâbitân taraflarından böyle sipâriş bırakılacak olur ise işbu sipâriş için böyle istid'âya hâcet olmayarak tabur binbaşı ve tabur kâtibi mühürleriyle mahtûm bir 'ilm ü haber tanzîm ve takdîmiyle icrâ olunur.

Bedel-i Nakdî Vermek İçin İstid'â

Çâkerleri ... kasabanın ... karyesi ahâlîsinden olup bu sene-i mübârekece icrâ buyurulan ahz-ı 'asker mu'âmelâtında nâm-ı 'âciziye tertîb evvel numerosu çıkıp silk-i celîl-i 'askerîye dâhil olmuş isem de ba'zı mesâlih-i zâtiyye-i çâker-ânemin silk-i celîl-i füyûzât delîl-i 'askerîde hüsn-i istihdâmım hâil ve sedd-i sedîd bulunmuş olduğumdan nâşî zarûrî bedel-i nakdî i'tâ edeceğimden ve ehl-i servetten bulunduğuma dâir olan mazbatada merbûten takdîm kılınmış olduğundan 'ale-l-usûl ... müddet bir taburda istihdâmla bedel-i nakdî-i mezkûrun bi'l-ahz îcâb eden redîf tezkiresinin bi't-tastîr i'tâsı husûsunda isti'mâline müsâ'ade-i celîlelerinin şeref-erzânı eylerim ol bâbda istirhâm.

[448]

İşbu İstid'âya Merbût Mazbata Sûretidir

Karyemiz sâkinlerinden olup bu sene ismine tertîb evvel numerosu isâbet eden ... oğlu ... karyemizce ashâb-ı servet ve iktidârdan olup çift ve âlât-ı zirâ'iyyesine asla dokunmayarak ve borca girmeyerek nakd-i mevcûdîyle bedel-i nakdî-i 'askerî i'tâsına ez her cihet muktedir bulunduğumu mübeyyen işbu bir kıt'a mazbatamız tanzîm ve takdîm kılındı. Fî ... sene ...

İhtâr

Taşralarda bu gibi istid'âlar vâlî, mutasarrıf, kaim-makamlara hitâben tahrîr ve takdîm olup oradan defter-i hâkanî memûr ve tapu kitâbetine havâle olup bu vechle icrâ-yı mu'âmele olunur.

Nafaka Takdîri Hakkında Zevce Tarafından İstid'â

'Adliyye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri,

... mahallede ... numarolu hânedede mukîm ... esnâftan ... oğlu zevc-i menkûhum ... nâm şahs ... müddetten beri şer'an mecbûr

[449]

bulunduğu emr-i i'âşe ve infâk-ı cârî-âne bakmamakta bulunduğundan mûmâ-ileyh bi'l-celb emr-i ta'ayyüş-i cârî-ânem için şehrî nafaka takdîr buyurulmasını zımında işbu istid'â-yı cârî-ânemin dâire-i 'âidesine emr ü havâle buyurulmasını istid'â eylerim ol bâbda.

İhtâr

Umûr-ı şer'iyeye meselâ nikâh, talâk, takdîr-i nafaka gibi husûsâta dâir ikame edilecek de'âvî hakkında tanzîm edilecek istid'âlar der-i 'aliyyede 'adliyye nezâret-i celîlesine hitâben tanzîm ve tahrîr olunur. Nezâret-i müşârün-ileyhâdan dahi havâle müdîriyyeti vesâtetiyle de da'vânın 'âid olduğu mahkeme-i şer'iyeye havâle olunarak ol sûretle muhâkeme-i şer'iyeleri icrâ edilir. Taşralarda ise doğruca niyâbet-i şer'iyeye takdîm olunur. Çünkü umûr-ı icrâiyye cihet-i 'adliyyeye mahsûs olduğundan hasım da'vet-i vâkı'aya icâbet etmez ise cihet-i 'adliyyeden icbâr olunur. Bunun için Der-sa'âdet'te 'adliyye nezâret-i celîlesine verilmek lâzım gelir. Lâkin taşralarda nüvvâb-ı kirâm muhâkim nizâmiyye reîs-i ûlâ olduğundan icbâr maddesi içeren muhâkim nizâmiyye riyâseti sıfatıyla icrâ-yı mu'âmele eder.

[450]

Mahlûl Bir Hâne Hakkında İstid'â

Evkaf-ı Hümâyûn Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri,

... mahallede ... sokakta ... numero ile murakkam olup ... esnâftan ... oğlu ...nın taht-ı tasarrufunda bulunan bir bâb-ı hâne bu kere müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin vukû'-ı vefâtı hasebiyle mahlûlen cânib-i evkat-ı hümâyûna 'âid bulunup nezâret-i celîleleri mahlûlât idâresinden icrâ-yı müzayedesine müsâberet ve gazetelerle i'lân olunmakta bulunmuş ve 'âcizleri ise mezkûr hâneye tâlib ü râgıb bulunmakta olduğumdan icâb eden mu'âmelâtın ifâsıyla tâlib ü râgıb olduğumun kaydına işâret olunması zımında icâb edenlere emr ü irâde-i 'aliyye-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerinin şeref-erzân buyurulmasını istirhâm eylerim ol bâbda.

İhtâr

Böyle mahlûl hâneye tâlib ü râgıb olan zevât tarafından böyle istid'â takdîmine lüzûm görülmeyip doğruca mahlûlât idâresine mürâca'at edilebilir ise de yine bir istid'â sûreti tesvîd edilmiştir.

[451]

Emlâk-ı Mevkufe Da'vâsına Dâir İstid'â

Evkaf-ı Hümâyûn Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri,

... mahallede ... sokakta ... numero ile murakkam ve ... vakıftan bir bâb-ı hânenin mutasarrıfı olan mezkûr hânedeki sâkin ... esnâftan ... oğlu ... nâm şahıs mezkûr hâneye muttasıl olup ... evkaftan bulunan hâne-i 'âcizînin bâğ-çesinden ... arşın miktarı mahalline fuzûlî ta'addî ve tecâvüz eylemiş ve işbu ta'addiyâtının dahi fuzûlî olduğu nezd-i 'âcizîde bulunan sened ile müsbet ve müeyyed bulunduğundan mûmâ-ileyh bi'l-celb muhâkememizin icrâsıyla tecâvüzât-ı vâkı'asının men'i husûsunda işbu istid'â-yı 'âciz-ânemin mahkeme-i teftîşe havâle buyurulmasını istid'â eylerim ol bâbda.

İhtâr

Vakfa 'âid olan de'âvînin muhâkim-i şer'iyede fasl u rüyet olunması usûl-i müttehize iktizâsından bulunmuş ve binâberîn Der-sa'âdet'te bu gibi de'âvî mahkeme-i teftîş evkafta rüyet olup taşralarda ise muhâkim-i şer'iyede rüyet ve hasmı olup bunun için böyle bir

[452]

de'âvîye mütedâir takdîm edilecek istid'â derr-i 'aliyyede evkaf-ı hümâyûn nezâret-i celîlesine ve taşralarda niyâbet-i şer'iyeye hitâben tahrîr olunur. Ba-zân dahi evkaf-ı hümâyûn nezâret-i celîlesine tekdîm olunmayıp 'adliyye nezâret-i celîlesi havâle müdürîyyeti vesâtiyle mahkeme-i teftîşe takdîm olunur.

İstid'â Ser-levhalarına Yazılacak 'İbârât

Zât-ı Akdes Hazret-i Hilâfet-penâhiye Takdîm Olunacak 'Arıza ve İstid'âlara

Mübârek ve mes'ûd hâk-pây-i tûtiyâ sây hazret-i hilâfet-penâhiye

‘Atebe-i süreyyâ mertebe-i Cenâb-ı Zıllullâhî’ye

Rikâb-ı kamer-tâb-ı hazret-i pâd-şâh-ı a’zamîye

‘Atebe-i felek mertebe-i cenâb-ı cihân-bânîye

‘Atebe-i gerdûn mertebe-i hazret-i pâd-şâh-ı a’zamîye ‘arz-ı hâl

Darâ’at-ı meâl-i memlûk-ânemdir.

Makam-ı Sadâret Uzmâya

Huzûr-ı sâmi-i hazret-i vekâlet-penâhîye

Huzûr-ı fahâmet nüşûr hazret-i vekâlet-penâhîye

Makam-ı sâmi-i cenâb-ı sadâret-penâhîye

[453]

Pîş-gâh-ı sâmi-i hazret-i sadr-ı a’zamîye

Huzûr-ı merhamet mevfûr cenâb-ı sadr-ı a’zamîye

Makam-ı Meşîhat-penâhîye

Huzûr-ı me’âlî-nüşûr hazret-i meşîhat-penâhîye

Huzûr-ı sâmi-i cenâb-ı fetvâ-penâhîlerine

Pîş-gâh-ı dakayık-ı iktinâh hazret-i şeyhü’l-İslâmiye

Makam-ı mu’allâ elkab-ı cenâb-ı meşîhat-penâhîye

Makam-ı Ser-‘askerîye

Huzûr-ı sâmi-i hazret-i sipeh-sâlâr-ı efhamîye

Pîş-gâh-ı sâmi-i cenâb-ı ser-‘askerîye

Nezâret-i Celîlelere

... nezâret-i celîlesine, huzûr-ı sâmi-i hazret-i nezâret-penâhîye, pîş-gâh-ı me'âlî iktinâh cenâb-ı nezâret-penâhîye, makam-ı sâmi-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerine.

Ser-levha-i Husûsiyye

Huzûr-ı sâmi-i hazret-i veliyyü'n-nâmîlerine, nazar-gâh-ı merâhim iktinâh mün'im'ânelerine, pîş-gâh-ı sâmi-i hazret-i 'inâyet-disâra, huzûr-ı hazret-i veliyy-i ni'mete ma'rûz-ı çâker-i hâk-i berâberleridir,

[454]

huzûr-ı 'âlî-i kerîmânelerine, huzûr-ı birâderîye, nazâr-gâh-ı dâder-i ekremîlerine.

İstid'â ve Mektûb Hâtimelerine Mahsûs 'İbârât

Zât-ı Hazret-i Pâd-şâhîye Takdîm Kılınacak 'Arıza ve 'Arz-ı Hâllerin Nihâyetlerinde

Ol bâbda ve katıbe-i ahvâlde emr ü fermân, her derdlere dermân şevket-meâb-ı merâhim-güster ve halîfe-i 'adâlet-perver efendimiz hazretlerindir.

Ol bâbda ve katıbe-i ahvâlde emr ü fermân, lûtf u ihsân pâd-şâh-ı 'amîmü'l-ihsân ve halîfe-i me'âl-i 'üvân efendimiz hazretlerindir.

Ol bâbda ve katıbe-i ahvâlde emr ü fermân veliyy-i ni'met-i bî-minnetimiz pâd-şâh-ı 'âlem-penâh ve halîfe-i me'âlî iktinâh efendimiz hazretlerindir.

Ol bâbda ve katıbe-i ahvâlde emr ü fermân şevketlü, kudretlü, mehâbetlü, kemâl-i merhametlü pâd-şâhımız pâd-şâh-ı 'âlemiyân efendimiz hazretlerindir.

Ol bâbda ve katıbe-i ahvâlde emr ü fermân pâd-şâh-ı fârûk-çâh ve halîfe-i resûl-ullah şevket-meâb me'âlî 'üvân ve pâd-şâh-ı kadr-dân efendimiz hazretlerindir.

Ol bâbda ve katıbe-i ahvâlde emr ü fermân, lûtf u ihsân pâd-şâh-ı a'zam u şehen-şâh-ı efham şevketlü, kudretlü, mehâbetlü pâd-şâhımız efendimiz hazretlerindir.

[455]

Ol bâbda ve katıbe-i ahvâlde emr ü fermân, lûtf u ihsân, her derdlere dermân pâd-şâh-ı merâhim-nisâr ve halîfe-i resûl-i Kird-gâr şevket-meâb efendimiz hazretlerindir.

Ol bâbda ve katıbe-i ahvâlde emr ü fermân lûtf u ihsân pâd-şâh-ı diyânet-perver, şehryâr-ı fârûk siyer şevketlü, kudretlü, kemâl-i merhametlü pâd-şâhımız efendimiz hazretlerindir.

Ol bâbda ve katıbe-i ahvâlde emr ü fermân şevketlü, mehâbetlü, veliyy-i ni'met-i bîminnetimiz ve sebep-i sa'âdetimiz pâd-şâhımız efendimiz hazretlerindir.

Zât-ı Hazret-i Sadr-ı A'zamîye

Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i minlehü'l-emr efendimiz hazretlerindir.

Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Zât-ı Hazret-i Meşihat-penâhîye

Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emr efendimiz hazretlerindir, ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Vekâlet, Vüzerâ, Müşîrân-ı 'Uzmâya ve Kazî-'askerlere ve Rütbe-i Bâlâ Ashâbına

Ol bâbda emr ü fermân hazret-i minlehü'l-emrindir.

[456]

İstanbul ve Haremeyn Pâyelüleriyle Ferîk, Rütbe-i Ūlâ Ashâbına

Rûm İli Beylerbeyine

Ol bâbda emr ü irâde efendim hazretlerindir.

Mevâlîye, Mîr-livâ ve Bu Gibi Rütbede Bulunanlara

Ol bâbda emr ü irâde efendim hazretlerindir, ol bâbda emr ü irâde efendimindir.

Husûsî Mekâtîb Hâtimleri

Bâkî sıhhat ve 'âfiyetiniz temenniyyâtında bulunduğumu 'arz ile hatm-i makal eylerim, bâkî 'inâyât-ı mahsûsa-i kerîm-âneleri temenniyyâtında bulunduğumu 'arz eylerim, bâkî 'ubûdiyyet-i mahsûsamı takdîmle kesb-i mübâhât eylerim, bâkî teveccühât-ı mahsûsa-i mün'im'ânelerinin fark-ı çâker-ânemde istikrârı temenniyyâtını tekrâr eylerim, bâkî cevâb-ı

‘âlîye intizârımı ‘arz eylerim, bâkî tezâyüd-i ‘ömr ü iclâl-i vâlâları da’vâtını tekrâr ile hatm-i güftâr ederim, bâkî Cenâb-ı Hakk’a sizi emânet eylerim, bâkî du’â-yı sa’âdet ve ikbâlinizi tezkâr ile tezyîn-i lisân eylerim, bâkî lûtf u ‘inâyetinize müterakkıb ve müftekır bulunduğumu ‘arz eylerim, bâkî cevâb-nâmenize muntazırım, bâkî uhuvvet mîrim, bâkî emr ü iş’âr-ı birâderîlerine muntazırım, bâkî lûtf u mürüvvet efendimindir, bâkî meveddet

[457]

efendim, bâkî sıhhat ü ‘âfiyette ber devâm olunuz efendim, bâkî sağlığınız mîrim, bâkî ‘arz-ı ihlâs eylerim, bâkî ‘arz-ı ‘ubûdiyyetle kesb-i fahr eylerim, bâkî tevâfür-i ‘ömr ü sa’âdetleri vird-i zebânımdır, bâkî lûtf u ‘inâyet efendimiz hazretlerindir, bâkî ‘ubûdiyyet-i bende-gânemi ‘arz u takdîm ederim, bâkî cevâbınızı beklemekteyim efendim, bâkî ‘arz u şükrân ve mahmidetle söze hitâm veriyorum, bâkî teveccühât-ı kerîmânelerinin bekası istihâmını tekrâr eylerim, bâkî mahabbet-i vedâdımızın temâdîsi temenniyyâtını tekrâr ile hatm-i makal eylerim, bâkî ihtirâmât-ı mahsûsamın mazhar-ı hüsn-i kabûl buyurulmasını ricâ ederim, bâkî tevâfür-i ikbâl ü sa’âdetleri da’vât-ı hayriyyesinin takdîm-i bâr-gâh-ı hudâvend-i müte’âl edildiği beyânıyla hatm-i makal ederim, bâkî etval-i ‘ömr ile mu’ammer olmanızı cenâb-ı mucîbü’da’vâttan istihâm eylerim, bâkî Cenâb-ı şâfi-i hakiki şifâ-yı ‘âcil ihsân buyursun efendim, bâkî sıhhat ve ‘âfiyetiniz haber-i eser-i meserretine müterakkıb bulunduğumu ‘arz eylerim mîrim, bâkî mahabbet ü uhuvvet efendim, bâkî ‘arz-ı hissiyyât-ı mahabbet-kârî eylerim, bâkî ihtirâmât-ı fâikamın hüsn-i kabûlüyle bir kat daha minnet-dâr buyurmanız temenniyyâtını tekrâr eylerim, bâkî sıhhat ü ‘âfiyetinize du’âcı bulunduğumu ‘arz eylerim efendim, bâkî ‘arz-ı muhâdenet eylerim, bâkî dü-çeşm-i enverlerinizden öperek Cenâb-ı Hakk’a emânet eylerim ‘azîzim, bâkî gözlerinizi öperek hatm-i makal eylerim, bâkî du’â-yı tevâfür-i ‘ömr ü ‘âfiyetleri vird-i zebân-ı ‘âciz-ânemdir efendim, bâkî devlet ü ‘âfiyet

[458]

ve ikbâl ü sa’âdet-i vâlâları du’â-yı mefrûzü’l-edâsıyla evkat-güzâr olduğumu ‘arz ile hatm-i makal eylerim, bâkî teveccühât-ı me’âlî gâyyât-ı kerîm-ânelerinin beka vü istikrârı müsterhimdir, bâkî teveccühât-ı ‘inâyet-disâr vâlâlarının fark-ı çâker-ânemde bekası temenniyyât-ı mahsûsa-i kem-terânemdir, bekası ‘inâyât-ı mahsûsa-i rahîm-ânelerine muhtâc bulunduğumu ‘arz eylerim, bâkî ehâsin-i teveccühât-ı mün’im-ânelerinin bekası istihâmını tekrâr eylerim, ta’zîmât-ı ‘ubûdiyyet-mend-ânemin hüsn-i kabûlü mütemennâ-yı çâkerîdir, bâkî teveccühât-ı sâmiyye-i bende-nevâzîlerinin bekasını ricâ eylerim, bâkî ‘ubûdiyyet-i

mahsûsamı takdîm ü tecdîd-i revâbıt-ı memlûkiyyet eylerim, bâkî ‘arz-ı tekrîmât ederim, bâkî teveccühât-ı birâderîlerinin bekasını niyâz eylerim, bâkî ‘afv u ‘âtıfedinizi temennî eylerim, bâkî lûtf u ‘inâyetinizi beklemekteyim. Bâkî ta’zîmât ve ihtirâmât-ı çâker-ânemin mahzar-ı hüsn-i kabûl buyurulması ehass-ı temenniyyât-ı mahsûsamdır, bâkî beka-yı uhuvvet ve dâderleri temenniyyât-ı mahsûsamdır, bâkî ‘arz-ı muhâdenet ü takdîm-i ‘ubûdiyyet olunur, bâkî devâm-ı sıhhat ü ‘âfiyetleri temenniyyâtını tezkâr eylerim, bâkî istirhâmât-ı mütekaddimeyi ‘arz ile takdîm-i tekrîmât olunur, bâkî hakk-ı çâker-ânemde teveccühât-ı kudsiyyet âyât-ı bende-perverîlerinin beka ve istikrârı istirhâmını tekrâr eylerim, bâkî muhtâc bulduğum teveccühât u te’âtufât-ı kerîm-ânelerini istirhâm eylerim, bâkî ‘arz-ı şükrân ve bu vesîle-i cemîle ile de gubâr-ı hâk-pây-i rahîm-ânelerine rû-mâl olarak ‘arz-ı tekrîmât ederim, bâkî mâ-bihi’l-iftihâr-ı bende-gânem olan iltifât-ı kerîm-ânelerinin devâm u bekasını

[459]

temennî eylerim, bâkî ‘avâtıf-ı mahsûsalarından çâkerlerinin leffi hisse-yâb buyurulması temenniyyâtını tekrâr ile hatm-i makal eylerim, bâkî Cenâb-ı Hakk’ın birliğine emânet olun.

‘İbâre Arasında Zikr ü Beyân Edildiğinde

Zât-ı Akdes-i Hazret-i Pâd-şâhî

Zât-ı melâik-simât hazret-i cihân-bânî, zât-ı kudsiyyet sıfât hazret-i hilâfet-penâhî, zât-ı akdes hazret-i zıllullâhî, zât-ı şevket-simât-ı hazret-i fârûk-çâh, halîfe-i resûl-i Kird-gâr, pâd-şâh-ı kesîrû’l-âsâr efendimiz hazretleri, şehir-yâr-ı müeyyed min indullah, pâd-şâh-ı merâhim iktinâh efendimiz hazretleri, veliyy-i ni’met bî minnet pâd-şâh-ı ‘âlemiyân ve halîfe-i resûl-i mennân efendimiz hazretleri, emîrû’l-mü’minîn, halîfe-i resûl Rabbü’l-‘âlemîn, sultânü’s-selâtîn, pâd-şâh-ı nusret karîn, sâye-i perver-digâr, halîfe-i resûl-i Kird-gâr, sebep-i âsâyiş-i ‘âlem, bâ’is-i iftihâr-ı kâffe-i akvâm u ümem-i ma’den-i berr ü nevâl, pâd-şâh-ı melek-hısâl.

Lisânen Söyleneceğinde

Veliyy-i ni’met efendimiz, şevketlü efendimiz, hilâfet-meâb efendimiz, şevketli efendimiz, sevgili pâd-şâhımız efendimiz.

[460]

‘Arîza ve ‘Arz-ı Hâllerdeki İmzâ Üstüne

‘Abd-i memlûkleri, kulları; ‘abd-i asdâk hilâfet-penâhî, ‘abd-i ahkar cenâb-1 pâd-şâhî.

Zât-1 Hazret-i Sadr-1 a’zamî Zikr ü Beyân Edildikte

(Hitâb)

Zât-1 fahâmet ittisâm-1 hıdîv-âneleri, zât-1 fahâmet ittisâm-1 sadr-1 a’zamîleri, zât-1 fahâmet-meâb-1 vekâlet-penâhîleri, zât-1 sûtûde-simât dâder-i a’zamîleri, zât-1 mekârim-simât destûr-1 a’zamîleri, zât-1 fahâmet-simât-1 vekâlet-penâhîleri, zât-1 sâmi-i cenâb-1 sadâret-penâhîleri, zât-1 fahâmet-simât vezîr-i a’zamîleri, zât-1 sûtûde-sıfât hazret-i hıdîv efhamîleri, zât-1 fahâmet-meâb-1 cenâb-1 sadr-1 felâtûn tedbîrleri, zât-1 sâmi-i vekâlet-penâhîleri, taraf-1 sâmi-i cenâb-1 sadâret-penâhîlerine.

(Gıyâb)

Zât-1 sâmi-i hazret-i sadr-1 a’zamî zât-1 hazret-i âsaf sâhib-i rây-1 rezîn, sadr-1 a’zam fahâmetlü, devletlü, paşa hazretleri, zât-1 sâmi-i destûr-1 a’zamî, zât-1 fahâmet-meâb-1 sadâret-penâhî.

[461]

Lisânen Söylendikte

(Hitâb)

Sadr-1 a’zam efendimiz hazretleri, hâk-pây-i vekâlet-penâhınız, hâk-pây-i fahâmet-meâbları, efendimiz.

(Gıyâb)

Sadr-1 a’zam hazretleri, zât-1 hazret-i sadr-1 a’zamî, zât-1 sâmi-i hazret-i sadâret-penâhî.

Vükelâ-yı Fehhâma

Lisânen ‘İbâre Arasında

Zât-1 sâmi-i dâver-i ekremîleri, zât-1 sâmi-i felâtûn tedbîrleri, zât-1 ‘âlî-i müşîr-âneleri, zât-1 mekârim-simât-1 hıdîvâneleri, zât-1 sâmi-i devletleri, zât-1 ‘âlî-i nezâret-penâhîleri, zât-1 sâmi-i vezîr-i a’zamîleri.

Zât-1 Vâlâ-yı Şeyhü'l-İslâmîye

'İbâre Arasında

Zât-1 'âlî-i meşihat-penâhîleri, zât-1 sâmi-i şeyhü'l-İslâmîleri, zât-1 'âlî-i veliyyü'n-nâmîleri.

[462]

Lisânen Söylenildikte

Efendimiz, şeyhü'l-İslâm efendimiz, veliyyü'n-ni'am efendimiz, efendimiz hazretleri.

Makam-1 Vâlâ-yı Ser-'askerîye

'İbâre Arasında

Zât-1 sâmi-i cenâb-1 sipeh-sâlâr efhamîleri, zât-1 sâmi-i hazret-i siper-dârîleri, zât-1 sâmi-i hidîv-i a'zamîleri, zât-1 sâmi-i hazret-i ser-'askerî, zât-1 sâmi-i hazret-i ser-'askerî, sipeh-sâlâr-1 zafer, zât-1 'âlî-i efhamîleri, ser-'asker-i zafer-i peyker, ser-'asker-i nusret-şi'âr ve hidîv-i sipeh-dâr.

Ricâl-i Kirâma

'İbâre Arasında

Zât-1 'âlî-i rahîm-âneleri, zât-1 sâmi-i kerîm-âneleri, zât-1 'âlî-i mün'im'âneleri, zât-1 vâlâ-yı veliyyü'n-nâmîleri, zât-1 sâmi-i bende-perverîleri, zât-1 sûtûde-simât-1 kerem-kârîleri, zât-1 'âlî-i bende-nevâzîleri, zât-1 'âlî-i kadr-dânîleri, zât-1 'atûfet-meâb-1 mün'im'âneleri, zât-1 'âlî-i hâtem sıfâtı, zât-1 vâlâ-yı sa'âdet-meâbları, zât-1 'âlî-i

[463]

âsafâneleri, zât-1 'âlî-i merâhim-simât kerîm-âneleri, zât-1 vâlâ-yı 'inâyet-disârları, zât-1 'âlî-i 'avâtıf-nisârları.

Vülât-1 Kirâma

'İbâre Arasında

Zât-1 sâmi-i hıdîv-âneleri, zât-1 sâmi-i vilâyet-penâhîleri, zât-1 sâmi-i cenâb-1 dâver-i a'zamîleri, zât-1 fahâmet-meâb-1 hazret-i vezîr a'zamîleri, zât-1 sâmi-i kerîm-âneleri, zât-1 sâmi-i 'inâyet-disâr-1 destûr-1 ekremîleri, zât-1 sâmi-i devletleri.

Mutasarrıflara

Zât-1 vâlâ-yı sa'âdet-meâbları, zât-1 'âlî-i mutasarrıfîleri, zât-1 'âlî-i kerîm-âneleri, zât-1 sâmi-leri, zât-1 zî-şeref-i mutasarrıfîleri, zât-1 vâlâ-yı 'avâtıf-disâr cenâb-1 mutasarrıf-1 efhamîleri.

Kaim-makamlara

Zât-1 vâlâ-yı kerîm-âneleri, zât-1 kaim-makamîleri, zât-1 vâlâ-yı kaim-makam-1 ekremîleri, zât-1 'âlîleri.

Sâir Zevâta

Zât-1 'âlî-i terakki-perver-âneleri, zât-1 vâlâ-yı merâhim-simât bende-nevâzîleri, zât-1 'âlî-i insâniyyet-perver-âneleri, zât-1 e'azz-1 veliyyü'n-nâmîleri, zât-1 uhuvvet-meâbları.

[464]

Mektûb Adresleri Ya'nî Mektûb Zarflarının Üzerleri

Mektûb yazıldığında o mektûb zarfının üzerinin gayet açık ve bilâ-tereddüd mürselün ileyhin anlaşılmasını temîn eder bir sûrette yazılması cihetine 'atf-1 nazar-1 dikkat edilmek icâb eder. Çok kere vâki' olur ki mektûb zarfının üzerlerinde vukû'a getirilen küçük bir sehvdan dolayı mektûb mürselün ileyhe vâsıl olamayıp posta hânedede mahall-i mahsûsunda kalıp gider.

İşte bu gibi mahâzîre mahall kalmamak ve mektûb der-'akab vâsıl olmak için mürselün ileyhin isim, şöhret, san'at, mahall-i ikameti ve maa'mâfih mahall-i ikametinin semt-i meşhûru, caddesi, sokağı, ve ikamet eylediği hâne veyâ dâirenin numerosu tahrîr ve terkim kılınmalıdır. Meselâ "İzmir'de ... caddede ... sokakta ... numarolu dükkânda mukîm ... tâcirlerinden ...zâde ... Efendi'ye" ya'nî Beyrut, Şam, Trabzon ve bu gibi bilâd-1 cesîmeye bir mektûb gönderileceğinde "adres"lere cadde, sokak, hâne numerosu gibi tafsîlât-1 lâzime verilmelidir. Meselâ:

"Trabzon'da ... caddede ... sokakta ... numarolu

[465]

hânedede mukîm ... esnâftan ...zâde ... Efendi'ye” diye tahrîr edilmelidir. Lâkin bir vilâyet dâhilinde bir kazâyâ veyâhûd bir vilâyete mülhak bir livâ dâhilinde bir kazâ tevâbi'nden olan bir karyeye yazılacak olur ise bu takdîrde ol vechle tafsîlât verilmelidir. Meselâ:

“Hudâvendigâr-ı vilâyet-i celîlesi dâhilinde Karesi sancağında Edremit kazâsında ... karyesinde ... oğlu ... Efendi'ye” diye yazılmalıdır. Zîrâ bir nâmda veyâ o nâma müşâbih birkaç kazâ ve karye olmak muhtemel olmakla berâber o karye veyâ kazânın kangı vilâyet ve livâyâ tâbi' olduğu yek nazarda bilinemeyeceğinden bu cihetleri tavnîh îcâb eder. Fakat:

“Hudâvendigâr-ı vilâyetinde Karesi sancağının Edremit kazâsının ... karyesinde ... oğlu ... Efendi'ye” diye yazılsa bu sûretle de mürselün ileyh anlaşılabilir. Eğer mürselün ileyh sınıf-ı celîl-i 'askeriye mensûb ise bu hâlde mahall-i ikamesinden başka mensûb olduğu sınıf ile alay, tabur, bölük diye yazılmalıdır. Meselâ:

“... ordu-yı hümâyûn piyâde ... fırkasının ... livânın ... alayının ...inci taburunun ...inci bölüğü ... Efendi'ye”

Lâkin mürselün ileyh efrâddan ise bu hâlde kangı onbaşının

[466]

neferi olduğu -ta'bîrât-ı 'askeriye ile- kangı haymede bulunduğu yazılmalıdır. Meselâ “... ordu-yı hümâyûn-ı nizâmiyye ... firkanın ... livâsının ... alayının ... birinci taburunun ...inci bölüğünün ... haymesi efrâdından ... kasabalı ... oğlu ... Ağa'ya” diyerek yazılır. Fakat mahall-i ikamette yazılması mûcib-i muhassenât-ı 'azîmedir. Şöyle ki:

“... ordu-yı hümâyûn redîf ... süvâri fırkasının ... alayının ... kasabada ârâm-sâz ...inci bölüğü yüzbaşısı ... Efendi'ye”

Diğeri

“... ordu-yı hümâyûn redîf ... fırkasının ... kasabada ârâm-sâz ... alayının ...inci taburunun kolağası ... Efendi'ye”

Diğeri

“... kasabada ârâm-sâz nizâmiyye ...inci taburunun ...inci bölüğünün ... haymesi efrâdından ... kasabalı ... Efendi’ye”

Maa’mâfih devâir-i ‘âliyyede memûr olan zevât-ı kirâm ile talebe-i mekâtibe yazılacak tezâkir ve mekâtîbde de tafsîlât-ı lâzıme verilmelidir. Şöyle ki:

“Bâb-ı vâlâ-yı ser-‘askerî süvâri dâiresi ... şu’besinin ... ordu-yı hümâyûn masa hulefâsından Eyüplü ... Beyefendi’ye”

[467]

Diğeri

“Bâb-ı vâlâ-yı meşîhat-penâhîde meclis-i tedkîkat-ı şer’iyye a’zâsından ... Efendi Hazretlerine”

Diğeri

‘Adliyye nezâret-i celîlesine umûr-ı hukukıyye kalemi hulefâsından ...lı ... Beyefendi’ye”

Diğeri

“Beyoğlu’nda Pangaltı’da mekteb-i fûnûn-ı harbiyye-i şâhâne piyâde ...inci sınıf şâkirdânından ... numarolu ... kasabalı ... Efendi’ye”

Diğeri

“Beyoğlu’nda Pangaltı’da mekteb-i fûnûn-ı harbiyye-i şâhâne erkân-ı harbiyye sınıfı şâkirdânından mülâzım-ı evvel ...li ... Efendi’ye”

Diğeri

“Heybeliada’da mekteb-i bahriyye-i şâhâne ... sınıf-ı şâkirdânından ...li ... Efendi’ye”

Küçük kasaba ile bir beldede te’âtî edilen tezkire ve mektûblarda o kadar tafsîlât i’tâsına pek de lüzûm yoktur. Meselâ:

“Gelibolu’da ... esnâftan ... oğlu ... Efendi’ye”

[468]

Diğeri

“Tekfûrdağı’nda tahrîrât müdürü ... Beyefendi’ye”

Diğeri

“Beyoğlu’nda Taksim’de kahveci ...zâde ... Efendi’ye”

Diğeri

“Kanlıca’da ... esnâftan ...zâde ... Efendi’ye” diye tahrîr edilebilir. Çünkü bu sûretle bir “adres” yazılsa mürselün ileyh kolaylıkla bulunup kendisine teslim edilebilir. Fakat bilâd-ı cesîmede hâl bu merkezde olmayıp bi’l-’aks tefâsil-i lâzıme serd ve temhîd edilmek icâb eder. İşte bu cihetler lâyıkiyle nazar-ı dikkate alınarak mektûb zarfının üzerleri -ta’bîr-i diğlerle- “adres”ler sûret-i muvazzahada tahrîr ve beyân edilip mektûbun gaib olması, ‘adem-i vusûlü gibi mahâzîr vukû’una meydân bırakılmamalıdır.

Posta Ücreti

Gönderilecek mektûblar ancak posta vâsıtasıyla irsâl edileceğinden ve bu da posta ücreti olmak üzere postahânen alınacak pulun mektûba ilsâk u ibtâline mütevakkıf idüğünden posta pulu ta’rîf-i kanûnîsine muvâfık bir sûrette yapıştırılmalıdır. Çünkü iki kuruşluk pul yapıştırılacak iken bir kuruşluk pul

[469]

yapıştırılır ise mürselün ileyhten noksân olan pul için bir, ve bir kuruş da cezâ-yı nakdî ahz olunur. Maa’ mâfih posta nizâm-nâmesi mücibince ale’l-umûm sâhil ü dâhil-i memâlik-i şâhâne için posta ücreti bir kuruştur ki bu bâbda bir kıt’a cetvel ber vech-i zîr tahrîr edilmiştir.

Mektûbun Sıkleti	Posta Ücreti Kuruş
1 gramdan 15 grama kadar	1
15 “ 30 “ kadar	2
30 “ 45 “ kadar	3
45 “ 60 “ kadar	4
60 “ 75 “ kadar	5
75 “ 90 “ kadar	6
90 “ 105 “ kadar	10,5

Şu cetvelden anlaşılacağı vechle her bir on beş gram için bir kuruş posta ücreti alınır. Lâkin mektûb ta’ahhüdlü olarak gönderilmek istenilir ise bu da iki nev’dir. Birincisi, yalnız ta’ahhüdlü; ikincisi, ‘ilm ü haberle ta’ahhüdlüdür. Birinci nev’ için mektûbdan alınacak posta ücretinin bir misli daha alınıp ya’nî bir kuruş posta ücreti alınacak ise yalnız ta’ahhüdlü edildiği hâlde bir kuruş daha fazla alınarak iki kuruş alınır. Ve on para da damga ücreti ya’nî senede yapıştıırılacak pul için alınır.

[470]

Bu nev’ yalnız mektûb mürselün ileyhe îsâl edilir ve fakat mürselün ileyhin imzâsı oranın postahânesinde kalıp geriye i’âde olunmaz. Nev’-i sâni ise mektûb ücretinin iki katı ahz olunur ki bu ta’ahhüdden mürselün ileyhin imzâsını hâvî ve mektûbun kendisine vâsıl olduğunu muhtevî ‘ilm ü haberi mürsele i’âde olunur. İşte gerek nev’-i evvel ve gerek nev’-i sâni den olsun ta’ahhüdlü mektûb zâyi’ olur ise mürsel posta ve telgraf nezâret-i ‘aliyyesine istid’â takdîm etmeli, nezâret-i müşârün-ileyhâ mektûbu zâyi’ olan zâta tazmînât vermeye kanûnen mecbûrdur.

Telgraf Ücreti

Memâlik-i şâhânenin -ba’zı vilâyât-ı şâhâne müstesnâ olduğu hâlde- her tarafına keşîde kılınan telgrafın beher kelimesi bir kuruştur ve fakat bir telgraf meselâ on kelime gelse beş kelime daha muhabereye bedelen için fazla alınacağından on beş kelime akçesi alınır, bir vilâyet dâhilinde edilecek muhâberâtın beher kelimesi yirmi paradır. Ta’ahhüdlü olan telgraf için iki kat ücret ahz olunur.

Memâlik-i Sâireye Keşide Kılınacak Telgrafların Ücretlerini Mübeyyen Cetveldir

Memâlik	Santim	Frank
Basra	45	1

[471]

Memâlik	Santim	Frank
Basra Körfezi'nde bulunan mahall-i sâire	48	3
Hicaz	75	2
Trablusgarb	96	0
Mısır	25	1
Yemen	75	3
Cezayir ve Tunus	67	0
Bosna ve Hersek	37	0
Bulgaristan	38	0 Beş kelimelik fazla bir ücret daha alınır.
Şarkî Rumeli		0 Beher kelimesi bir kuruş otuz paradır.
Almanya	55	0
Avusturya ve Macaristan	34	0
Avustralya	89	3
İspanya	65	0
İsveç	69	0
İsviçre	51	0
İngiltere	71	0
İtalya	48	0
İran	60	1
Buhara	50	2

[472]

Memâlik	Santim	Frank
Belçika	60	0
Perim Adası	00	4
Portekiz	69	0
Cebelitarık	69	0
Çin	39	7
Danimarka	60	0
Zengibar: 'Aden tarîkıyla	00	9
Rusya	72	0
Romanya	26	0
Japonya	35	9
Sevakin	35	2

Memâlik	Santim	Frank
Siyam	46,5	4
Singapur	9	6
Şikago	15	2
Sırbistan	27	0
Tungin	36,5	6
'Aden	00	4
Fransa ve Korsika	56	0
Flemenk	60	0
Karadağ	27	0

[473]

Memâlik	Santim	Frank
Lüksemburg	60	0
Malaga	84	5
Malta	69	0
Marakeş	83	0
Meksika	75	3
Norveç	72	0
New York	85	1
Hindistan	48	3
Yunanistan	68	0
Yunanistan: Çeşme tarîkiyla	38	0
Yunan adaları	32	0
Yunan adaları: Çeşme tarîkiyla	46	0

Adası

Mektûb İbtidâları

Yazılacak mektûb ve cevâblarının mukaddime ve ibtidâları terâkîb ve te'âbîr-i hasene ile ibtidâr edilmelidir. Zîrâ kari'nin, muhâtabının ilk nazarı işte o mukaddime, o ibtidâya ma'tûf olacağından ta'bîrât-ı hasene ile yazıldığı takdirde nihâyete kadar okumaya şevk ve zevk husûle gelir. İşte bundan derece derece birkaç numune ber vech-i zîr tahrîr edildi.

[474]

Mektûb İbtidâları

İrsâline mürüvvet buyurulan tahrîrât-ı vefâ âyât-ı birâderîleri vâsıl-ı dest-i çâkerî oldu.

Ba's u tesyîrine 'inâyet buyurulan kerem-nâme-i vefâ 'alâmeleri vâsıl-1 dest-i ibtihâc oldu.

İrsâl buyurulan tahrîrât-1 vâlâları kemâl-i meserret ve iştiyâk ile alındı.

Kerem-nâme-i vefâ-dârîleri vâsıl-1 dest-i tevkîr ü tebcîl oldu.

Nâme-i vefâ üslûb-1 kerîmâneleri resîde-i dest-i ihtirâm ve ibcâl oldu.

Şeref vürûduna müterakkıb bulunduğum tahrîrât-1 'inâyet-disârları bu kere 'uyûn arâ-yı iştiyâk oldu.

... târihli nâme-i vefâ 'alâmeleri bâ-kemâl-i ibtihâc alınarak mütâlâ'asıyla karînü'l-'ayn olduk.

Tahrîrât-1 sâmi-i bende-perverîleri vâsıl-1 dest-i tevkîr ve ihtirâm oldu.

Hâme-pîrâ-yı tevkîr olan fi ... sene ... târihli emir-nâme-i rahîm-âneleri resîde-i dest-i ihtirâm oldu.

Emir-nâme-i sâmi-i fehîm-âneleri vâsıl-1 dest-i tevkîr oldu.

Emir-nâme-i hidîv-i a'zamîleri vâsıl-1 dest-i i'zâz u ihtirâm oldu.

Emir-nâme-i cenâb-1 destûr-1 ekremîleri resîde-i dest-i mefharet ü meserret 'uzmâ oldu.

[475]

Vâsıl-1 dest-i iftihâr olan emir-nâme-i sâmi-leri bi'l-mütâlâ'a meâl-i âlîsi karîn-i müdrike-i çâker-i hâk-i berâberleri oldu.

Resîde-i dest-i i'zâz u ibcâl olan emir-nâme-i âsaf-âneleri müfâd-1 'alîsi karîn-i müdrike-i bende-i mütehasısları oldu.

Sâye-i vâlâ-yı medâr-1 mefharet olan teveccühât-1 cihân derecât kerîm-ânelerinin fark-1 bende-gânemde lâmi'a-nisâr olduğunu müebbed ü mübeşşer olarak şeref-vârid olan tahrîrât-1 'inâyet beyânları müfâd-1 'âlîsi bi'l-mütâlâ'a karîn-i müdrike-i 'abd-i memlûkleri oldu.

Enmele pîrâ-yı ta'zîm ü tevkîr olan emir-nâme-i sâmi-leri bi'l-mütâlâ'a müfâd-1 'âlîsi meczûm-1 çâker-i kemîneleri oldu.

Vârid-i dest-i tekrîm olan tahrîrât-1 vâlâları mütâla'asıyla karînü'l-'ayn ibtihâc u meserret olduk.

Tahrîrât-1 'avâtıf-nisâr bende-perverîleri resîde-i dest-i tevkîr ü tekrîm oldu.

Fî ... sene ... târihiyle müverrah kerem-nâme-i 'âlîleri vâsıl-1 dest-i ibcâl oldu.

Dest-i ihtirâm ile alınan tahrîrât-1 vâlâları cevâbıdır.

Resîde-i dest-i tevkîr olan mektûb-1 meveddet üslûb birâder-i vefâ-şî'ârîleri mütâla'a ve mezâyâsına kesb-i vukuf olundu.

Vâsıl-1 dest-i ibcâl olan tahrîrât-1 vefâ âyât-1 kerem-kârîleri mütâla'asıyla iktisâb-1 fahr-1 bî-pâyân edildi.

[476]

Tenezzülen ba's u tesyâr buyurulan lûtf-nâme-i vâlâları resîde-i dest-i ihtirâm oldu.

Tenezzülen irsâl buyurulan kerem-nâme-i vefâ 'alâmeleri vâsıl-1 dest-i fahr u mesârr oldu.

Tenezzülen irsâl buyurulan tahrîrât-1 kerîm-âneleri vâsıl-1 dest-i ibcâl oldu.

Tenezzülen meb'ûs-1 tahrîrât-1 fazîlet-meâbları dest-i meserretle alındı.

Dil-i mürdeye hayât-1 tâze geldi. Gamlar gitti, gönül ferahla doldu. Tatlı tatlı okudum, her harfinden pür neşe oldum.

İrsâline 'inâyet buyurulan tahrîrât-1 semûhîleri bâ-kemâl mesârr-1 'azîm-i vâsıl-1 dest-i tevkîr oldu.

İrsâline mürüvvet buyurulan iltifât-nâme-i 'inâyet-mend-âneleri kemâl-i şevk ve iştiyâk ile resîde-i dest-i ihtirâm oldu.

İrsâline mürüvvet buyurulan mahabbet-nâme-i vefâ 'alâmeleri vâsıl-1 dest-i muhibbâneleri oldu.

İrsâline mürüvvet buyurulan kerem-nâme-i birâderîleri resîde-i dest-i tebcîl oldu.

İrsâline mürüvvet buyurulan emir-nâme-i vefâ-güsterîleri kemâl-i meserret ve şâdî ile alındı.

İrsâline mürüvvet buyurulan emir-nâme-i girân-bahâları kemâl-i şâdî-i ‘azîm ile alındı.

[477]

İrsâline mürüvvet buyurulan tahrîrât-ı me’âl-i gayât mün’im’âneleri enmele pîrâ-yı tevkîr ve tebcîl oldu.

İrsâline ‘inâyet buyurulan kerem-nâme-i muhibbâneleri şeref-vârid oldu.

İrsâline lûtf u ‘âtıfet buyurulan tahrîrât-ı mahabbet âyâtları vârid-i dest-i çâkerî oldu.

Çoktan beri intizârında bulunduğum tahrîrât-ı vefâât-ı dâverîleri bu kere kemâl-i iştiyâk ile alınıp dil-i mürdeye hayât-ı câvidâtî hâsıl oldu.

Dest-i tevkîr ile aldığım tahrîrât-ı ‘âtıfet-nisâr üstâd-âneleri vâsıl-ı dest-i tilmiz-ânem oldu.

Fî ... sene ... müverrah olan tahrîrât-ı üstâd-âneleri resîde-i dest-i ihtirâm ve ibcâl oldu.

Çoktan beri müterakkıb olduğum kerem-nâme-i vefâ-şî’ârîleri bu kere şeref-vürûd edip gönül bahr-i meserrete daldı.

Şeref-vürûduna intizâr edilen tahrîrât-ı birâderîleri bu kere bâ-kemâl iştiyâk-ı vâsıl-ı dest-i ibcâl oldu.

İrsâline lûtf buyurulan kerem-nâme-i muhibbâneleri kemâl-i meserret ile alındı.

İrsâline lûtf buyurulan mektûb-ı vefâ üslûb-ı vâlâları resîde-i dest-i tevkîr oldu.

[478]

‘İbâre Arasında Derc Edilecek Ba’zı Te’âbîr ve Terâkib-i Münâsibe

‘İbâre esnâsında mürselün ileyh ve muhâtabın haysiyyet ü rütbesine göre te’âbir ü terâkib serd edilmesi âdâb-ı kitâbet cümlesinden olduğundan burada ba’zı misâl îrâd edilmiştir.

Zât-ı Akdes Hazret-i Pâd-şâhiye

Zât-ı kudsiyyet sıfât cenâb-ı pâd-şâhîleri

Zât-ı akdes-i hazret-i hilâfet-penâhîleri

Zât-1 melâik-simât cenâb-1 zıllullâhî a'zamîleri

Zât-1 fârûkî sıfât hazret-i tâc-dârîleri

Zât-1 me'âlî sıfât hazret-i hüsrevânîleri

Zât-1 mekârim-simât cenâb-1 cihân-bânîleri

Zât-1 şevket-simât hazret-i gîtî sitânîleri

Zât-1 me'âlî simât cenâb-1 şeh-r-yârîleri

Zât-1 hilâfet-simât hazret-i fârûk-1 a'zamîleri

Zât-1 şevket-simât hazret-i zıllullâhîler

Mekâtîb-i Husûsiyyede

Zât-1 'âlî-i kerem-kârîleri	"lerini", "lerinden", "lerine"

[479]

Zât-1 vâlâ-yı rahîm-âneleri	"lerini", "lerinden", "lerine"
Zât-1 'âlîleri	"lerini", "lerinden", "lerine"
Zât-1 vâlâ-yı mün'im'âneleri	"lerini", "lerinden", "lerine"
Zât-1 kerem-kârîleri	"lerini", "lerinden", "lerine"
Zât-1 birâder-i ekremîleri	"lerini", "lerinden", "lerine"
Zât-1 'âlî-i dâder-i ekremîleri	"lerini", "lerinden", "lerine"
Zât-1 vâlâ-yı uhuvvet-meâbları	"lerini", "lerinden", "lerine"
Zât-1 'âlî-i kadr-dânîleri	"lerini", "lerinden", "lerine"
Zât-1 'âlî-i insâniyyet-pîrâları	"lerini", "lerinden", "lerine"
Zât-1 'âlî-i muhibbâneleri	"lerini", "lerinden", "lerine"
Zât-1 'âlî-i edîb-âneleri	"lerini", "lerinden", "lerine"
Zât-1 'âlî-i tahrîr-âneleri	"lerini", "lerinden", "lerine"
Zât-1 'âlî-i terakki-perverîleri	"lerini", "lerinden", "lerine"
Zât-1 'âlî-i hakaik dâniîleri	"lerini", "lerinden", "lerine"
Zât-1 'âlî-i üstâd-1 ekremîleri	"lerini", "lerinden", "lerine"
Zât-1 'âlî-i kerîm-âneleri	"lerini", "lerinden", "lerine"
Zât- vâlâ-yı mürşid-âneleri	"lerini", "lerinden", "lerine"
Zât-1 kemâlât-simât-1 reşâdet-penâhîleri	"lerini", "lerinden", "lerine"
Zât-1 vâlâ-yı zehâdetleri	"lerini", "lerinden", "lerine"
Zât-1 'âlî-i 'atûfîleri	"lerini", "lerinden", "lerine"
Zât-1 sâmi-i 'atûfet-meâbları	"lerini", "lerinden", "lerine"

[480]

Zât-1 vâlâ-yı sa'âdet-meâbları	“lerini”, “lerinden”, “lerine”
Zât-1 ‘âlî-i fazîletleri	“lerini”, “lerinden”, “lerine”
Zât-1 vâlâ-yı semûhîleri	“lerini”, “lerinden”, “lerine”
Zât-1 ‘âlî-i asîl-âneleri	“lerini”, “lerinden”, “lerine”
Zât-1 fekâhet-simât ‘ârif-âneleri	“lerini”, “lerinden”, “lerine”
Zât-1 vâlâ-yı zehâdet-penâhîleri	“lerini”, “lerinden”, “lerine”
Zât-1 birâder-i ekremîleri	“lerini”, “lerinden”, “lerine”
Zât-1 ‘âlî-i veliyyü’n-nâmîleri	“lerini”, “lerinden”, “lerine”
Zât-1 vâlâ-yı mün’im’âneleri	“lerini”, “lerinden”, “lerine”
Zât-1 ‘âlî-i rahîm-âneleri	“lerini”, “lerinden”, “lerine”
Zât-1 mekârim-simât ‘âfîleri	“lerini”, “lerinden”, “lerine”
Zât-1 ‘ârif-âneleri	“lerini”, “lerinden”, “lerine”
Zât-1 ‘ulyâ-yı iffet-meâbları	“lerini”, “lerinden”, “lerine”
Zât-1 vâlâ-yı ‘ismet-penâhîleri	“lerini”, “lerinden”, “lerine”
Zât-1 ‘âliyye-i iffetâneleri	“lerini”, “lerinden”, “lerine”

Zât-1 Akdes Hazret-i Pâd-şâhiye Elfâz-ı İhtirâmiyye

Pâd-şâh-ı teba’a perver, halîfe-i me’âlî-güster

Zıll-i zalîl-i Yezdân, pâd-şâh-ı me’âlî ‘ünvân

Sâye-i perverd-gâr, halîfe-i resûl-i Kird-gâr

[481]

Tâc-dâr-ı akdes ü ekrem, pâd-şâh-ı mufahham, zıll-i zalîl-i kibriyâ, pâd-şâh-ı cihân-ârâ

Emîrû’l-müminîn, zıllullâhî fî’l-‘âlemîn

Sâhib-i makam hilâfet ‘uzmâ, pâd-şâh-ı cihân-ârâ

Gazî-i bî müdânî, zıll-i zalîl-i sübhânî

Veliyy-i ni’met bî minnet, pâd-şâh-ı melek haslet

Halîfe-i resûl-i mennân, hâkan-ı kesîrû’l ihsân, veliyy-i ni’met-i ‘âlemiyân nûr-ı dîde-i cihâniyân.

Zât-1 ‘Âlî-i Hazret-i Şeyhü’l-İslâmîye Mahsûs Elfâz-1 İhtirâmiyye

Zât-1 ‘âlî-i hazret-i fetvâ-penâhîleri	“lerini”, “lerinden”, “lerine”
Zât-1 ‘âlî-i cenâb-1 meşîhat-penâhîleri	“lerini”, “lerinden”, “lerine”
Zât-1 sâmi-i şeyhü’l-İslâmîleri	“lerini”, “lerinden”, “lerine”
Zât-1 fekâhet-simât devletleri	“lerini”, “lerinden”, “lerine”
Zât-1 sâmi-i fetvâ-penâhîleri	“lerini”, “lerinden”, “lerine”
Hâris-i memûre-i fetvâ	
Sadr-1 kibâr-1 ‘ulemâ, fahr-1 mevâlî-i fuzalâ	

Makamât-1 ‘Ulyâya Takdîm Kılınacak İstid’âlarda İsti’mâl Edilecek Ba’zı Te’âbir

‘Atebe-i Cenâb-1 Şehen-şâhîye

‘Asr-1 ma’ârif hasr-1 cenâb-1 zıllullâhîlerinde:

[482]

Devr-i dil-ârâ-yı hümâyûnlarında

‘Asr-1 terakki hasr-1 hazret-i hilâfet-penâhîlerinde:

Magbûtü’l a’sâr olan ‘asr-1 kemâlât-hasr-1 cenâb-1 şeh-r-yâr-1 a’zamîlerinde:

‘Asr-1 ‘adâlet hasr-1 cenâb-1 sâye-i perverd-gârlarında:

Cülûs-1 meyâmîn menûs hazret-i cihân-bânîlerinden beri

Mebde-i fevz ü necât-1 ‘Osmâniyân olan rûz-1 cülûs-1 hümâyûnlarından beri

Zamân-1 mes’adet iktirân şevket-penâhîlerinden beri.

Taht-1 me’âli-baht hümâyûnlarına bi’s-sihhat ve’l-iclâl zînet bahş-1 iclâl oldukları yevm-i mes’adetten beri

Zamân-1 terakki nişân cenâb-1 hüsrevânîlerinden beri

Makam-1 Sadâret ve Meşîhata, Vükelâ ve Vüzerâyâ, Müşîrân ve Mesânid-i ‘Âliyye
Ashâbına

Makam-1 fehâmet-i ittisâm-1 hazret-i vekâlet-penâhîye teşrîf-i me’âli redîf sâmiîlerinden beri

Makam-ı sâmi-i cenâb-ı sadâret-penâhîye sâye-endâz-ı iclâl oldukları yevm-i mes'adetten beri

Makam-ı 'âlî-i sadâret-'uzmâya zînet-bahş-ı 'izz ü iclâl oldukları günden beri

[483]

Makam-ı mu'allâ elkab-ı fetvâ-penâhîye şeref-bahş-ı 'izz ü ikbâl oldukları rûz-ı mes'adet redîften beri

Mesned-i celîl-i meşîhat-ı İslâmiyyeye sâye bahşâ-yı 'izz ü iclâl oldukları yevm-i mes'adetten beri

Makam-ı vâlâ-yı sipeh-sâlârîye sâye-bahş-ı satvet ü besâlet oldukları rûz-ı sa'adet efrûzdan beri

Makam-ı sâmi-i sipeh-dârîyi teşrîf-i me'âlî redîf devletlerinden beri

Nezâret-i celîle-i ...ye zînet-bahş-ı 'izz ü iclâl buyuruldukları yevm-i sa'adetten beri

Makam-ı 'âlî-i nezâret-i celîlelerine zînet-dih 'izz ü ikbâl oldukları zamân-ı sa'adet iktirândan beri

... nezâret-i celîlesi uhde-i istihâl fehâmet-meâblarına tevcîh buyurulduğu zamân-ı mes'adet iktirândan beri

Makam-ı sâmi-i nezâret-penâhîlerine zînet-bahş-ı 'izz ü ikbâl oldukları rûz-ı sa'adet bîrûz devletlerinden beri

... ordu-yı hümâyûn-ı müşîriyyet-i celîlesine satvet-endâz oldukları zamân-ı sa'adet iktirândan beri

Makam-ı 'âlî-i vilâyet teşrîf-i devletlerinden beri

Makam-ı 'âlî-i vilâyeti sâye endâz-ı 'izz ü iclâl buyurulduğu yevm-i mes'adet redîften beri

[484]

Husûsiyye Vesâire

Teveccühât-1 cihân derecât veliyyü'n-nâmîlerine mazhar olalıdan beri

Teveccühât-1 me'âlî-gayât-1 kerîm-âneleriyle ser-firâz olduğumdan beri

Teveccühât-1 vâlâ-yı rahîm-âneleriyle kâm-rân olduğumdan beri

İltifât-1 cihân-derecât mün'im'ânelerine nâil olalıdan beri

Zât-1 sâmi-i bende-perverîleriyle kesb-i ma'ârife şerefiyle müftehir ve mübâhî olalıdan
beri

Himâye-i 'âlî-i bende-nevâzîleriyle kâm-yâb olduğumdan beri

Sahâbet-i vâlâ-yı bende-perverîleriyle bekâm buyurulduğum yevm-i mes'adet redîften
beri

Âstân-1 bülehd eyvân-1 rahîm-ânelerine intisâb ve takdîm-i 'ubûdiyyet edeliden beri

Zât-1 vâlâ-yı kerem-kârîleriyle peydâ-yı uhuvvet ü meveddet edeliden beri

Efendimizin 'abd-i memlûkleri olmak şerefiyle kâm-yâb buyurulduğum zamân-1 sa'adet
iktirândan beri

Hüsn-i nazar-1 kimiyâ eser mün'im'âneleriyle ser-firâz buyurulduğum âvân-1 meyâmin
iktirândan beri

Mekâtîb-i Husûsiyye İçin

Şeref-i ma'ârife-i kerem-kârîleriyle müşerref olduğum zamân-1 mes'adetten beri

[485]

Mâ-bihi'l-iftihâr-1 çâkerî olan i'timâd u emniyyet-i vâlâlarına nâil olalıdan beri

Emniyyet ü mahabbet-i girân-bahâ-i kerîm-ânelerini istihsâl şerefiyle mübâhî olalıdan
beri

Ticâret-hâne-i vâlâlarıyla bed-i mu'âmele şerefiyle hisse-mend-i fahr u sürûr olalıdan
beri

Zât-1 kerîm-âneleriyle mu'ârefe şerefiyle iktisâb-1 fahr-i nâ-mütenâhî eylediğimden beri

Zât-1 birâder-i vefâ-dârîleriyle peydâ-yı uhuvvet ü meveddet edeliden beri

Şeref musâhabet ü mülâkat-1 vâlâlarıyla müşerref olduğumdan beri

Hüsn-i teveccüh-i iltifât-1 vâlâlarıyla kâm-yâb olalıdan beri

‘Ani’l-gayât zât-1 kerem-kârîleriyle kesb-i mu’ârefe eylediğimden beri

Gaib-âne olarak zât-1 vâlâlarıyla mu’ârefe şerefine nâiliyyetimden beri

Şeref-i iltifât-1 vefâ şî’ârlarıyla iktisâb-1 fahr u sürûr edeliden beri

Zât-1 vâlâlarıyla münâsebât u muhâberât-1 dostâneye mübâşeret edeliden beri

Lûtf u ‘inâyetinize mazhar olalıdan beri

Mürüvvet-i vâlâ-yı kerîm-ânelerinden hisse-mend buyurulalıdan beri

‘Înâyât-1 celîle-i bende-perverîleri ‘âcizleri hakkında da ibzâl ü râygân buyurulalıdan beri

[486]

Ticâret-hâne-i çâker-i hâk-i berâberlerine şeref-i mürâca’at-1 kerîm-ânelerinden beri

Mağaza-i ‘âciziye şeref-i mürâca’at buyurulalıdan beri

Efendimize takdîm-i muhâdenet ü ‘ubdiyyet ve bu şeref-i ‘âlem-bahâ ile kâm-yâb olalıdan beri

Ticâret-hâne-i ‘âcizî ile icrâ-yı mu’âmeleye tenezzül buyurulalıdan beri

Mağaza-i ‘âcizî ile dâd u sited buyurulalıdan beri

Teveccühât-1 me’âli gayât-1 üstâd-âneleriyle çâkerleri ihyâ buyurulalıdan beri

‘Înâyât-1 vâlâ-yı reşâdet-penâhîleriyle müstagrak-1 fahr-1 bî-pâyân buyurulalıdan beri

Çâkerleri hakkında ‘inâyât ve te’atufât-1 kerîm-âneleri ibzâl ve râygân buyurulalıdan beri

Elkab-1 Husûsiyye

Elkab-1 Husûsiyye: Rütbesi olmayanlar ile hâiz-i rütbe olup beyinlerinde sıhriyyet mülâbesesiyle teklîf ü tekellûf olmayarak yazılan mektûblarda isti'mâl edilen elkablardır. İşte bu elkab-1 husûsiyye o derece tenevvü' ve o kadar tekessür eder ki bunların beyânı hâric-i ez-imekân olup kâtibin kuvve-i îcâdiyyesine, karîhasının vüs'at-ı vücûdetine vâ-bestedir. Fakat burada ba'zı emsile îrâd edilmiştir.

Pedere

Cân u cihândan 'eazz olan sevgili peder-ı muhteremim, peder-ı vâlâ-şânım,

[487]

peder-i 'azîzim, peder-i vâlâ güherim, sevgili vâlid-i mâcidim, veliyy-i ni'metim efendim. Sebeb-i feyz ü sa'âdetim pederim efendim, ser-mâye-i sa'âdetim veliyyü'n-ni'am efendim. Tâc-ı ser-ibtihâcım efendim. Vâlid-i mâcid-i muhteremim efendim.

Vâlideye

Sevgili mâder-i muhteremem, vâlide-i müşfikam efendim. Sevgili anneciğim! Mâder-i şefkat-güsterim efendim. Sebeb-i feyzim, bâis-i hayâtım vâlideciğim. Vâlide-i 'azîzem efendim. 'İffetli, hakîkatli vâlideciğim efendim. Muhterem ve mukaddes vâlidem. 'İsmetlü, şefkatlü, mâder-i şefkat-perverim efendim hazretleri.

Birâdere

Birâder-i vâlâ-şânım. Birâder-i vefâ-şî'ârım. Dâder-i muhteremim, nûr-ı dîdem kardaşım. 'Azîz kardaşım, birâder-i cân-berâberim. Dâder-i pür güherim. Birâder-i 'azîzim. Cânımdan ziyâde sevdiğim muhterem kardaşım.

Peder ve Vâlideden Oğluna

İki gözüm oğlum. Nûr-ı çeşmim evlâdım. Nûr-ı 'aynım ciğer-pârem oğlum efendim. Hakîkatli oğlum.

Peder ve Vâlideden Kerîmesine

'İsmet meâbım kızım. Kerîme-i pâkîze güherim kızım. Şefkatli iki gözüm kızım. Duhter-i muhteremem elmâsım. Nûr-ı çeşmim kerîme-i mübecellem efendim. 'İffetlü, 'ismetlü nûr-ı dîdem kerîme-i muhteremem elmâsım kızım.

[488]

Zevciden Zevceye

Refîka-i hayâtım elmâsım. Feyz ü sa'âdetim efendim. Nûr-ı çeşmim efendim. Halîle-i muhteremem, zevce-i mübeccelem. 'İffet-meâbım efendim. Bâis-i sa'âdet-i âşiyânım efendim. Zevce-i muhteremem 'ismet-meâbım efendim.

Zevceden Zevce

Cânımdan e'azz cihândan akdes zevc-i muhteremim. Veliyy-i ni'metim beyim. Hasret-keşim efendim. Sebeb-i hayâtım efendim.

Kadınlara

'İffetlü, 'ismetlü hânım efendi. 'İffet-meâbım efendim. 'İffetlü hânım. 'İsmetlü hânım. 'İsmet-meâbım efendim. Cevâhir-i 'azîzem. 'Azîzem efendim.

Ehibbâya

Birâderim. Kardeşim. 'Azîzim. Mîr-i muhteremim. Dâder-i muhteremim. Birâder-i vefâ-şî'ârım. Birâder-i cân-berâberim. Mîr-i mürüvvet-semîrim. Mîr-i 'inâyet-semîrim. Muhibb-i vefâ-şî'ârım. Muhibb-i muhteremim. Refîk-i sadâkat-şî'ârım. Sevgili kardeşim.

Akrabâ Kadınlara

'İffetlü halam efendim. 'İsmetlü makam-ı vâlidem teyzem hânım efendim. 'İsmetlü hânım ablam. 'İffetlü yengem hânım. 'İffetlü, 'ismetlü teyzem.

[489]

hânım efendim. 'İffet-meâbım efendim. 'İsmet-meâbım teyzem hânım. 'İffetlü halam hânım efendi.

Kendinden Büyüğüne

Veliyy-i ni'metim efendim. Ma'rûz-ı çâkerleridir. Ma'rûz-ı 'abd-i asdâklarıdır. 'Inâyet-perver efendim. Mîr-i 'avâtıf-nisârım efendim. Efendimiz. El-ma'rûz. Ma'rûz-ı 'abd-i mütehasıslarıdır. Ma'rûz-ı çâker-i hâk-i birâderleridir. Minnet-dâr-ı lûtf u 'inâyetleri olduğum

efendim. Mîr-i ‘inâyet-kârım efendim. Dil-sîr lûtf u ‘inâyetleri olduğum efendim. Şermende-i ‘avâtıf u mürüvvetleri olduğum efendim.

Erbâb-1 Ticâret Arasında

Fütüvvetlü efendim. Ref’etlü efendim. ‘İzzetlü efendim. Mîr-i muhteremim efendim. Şerîk-i muhteremim efendim. Refîk-i ‘azîzim. ‘Azîz birâderim. Rağbetli dostumuz. Mahabbetli dostumuz. Muhibb-i sâdıkım efendim. Muhibb-i sadâkat-şi’ârım efendim.

İmzâ Üstüne Vaz’ Edilecek Terâkîb ve Te’âbîr

Huzûr-1 Hazret-i Pâd-şâhîye Ref’ ve Takdîm Edilecek İstid’â ve ‘Arîzaya

‘Abd-i memlûkleri. Bende-i asdâkları. Kulları. ‘Abd-i asdâkları. ‘Abd-i ahkarları. Bende-i kadîmleri.

[490]

Makam-1 Sadâret, Meşîhat, Vükelâ ve Vüzerâya

Bendeleri. Çâkerleri. Bende-i kadîmleri. Çâker-i kemîneleri. Bende-i lûtf-dîdeleri.

İhtâr

Atebe-i cenâb-1 zıllullâhîye takdîm edilecek istid’â ve ‘arîzadan ma-‘adâ istid’â ve ‘arîza-i resmiyyelerin imzâları üstüne ‘abd-i memlûkleri, kulları” ‘ibâresi yazılmaz. Lâkin husûsî yazılan muharrerâta ne sûretle arzû edilir ise yazılabilir. İstid’âlardaki imzâ altına mahall-i ikamet, şöhret yazılmalıdır. Meselâ:

... kasabada ... mahallede ... numarolu hânede mukîm ... esnâftan ... oğlu ...

Diğeri

... dâirenin ... kalemi hulefâsından ...zâde ...

Cihet-i ‘Askeriyyeye Mensûb Olanlar İçin

... ordu-yı hümâyûn fırkasının ... alayının ...inci taburunun ...inci bölüğü yüzbaşısı ...

Diğeri

Ordu-yı ... fırka ... alayı ... t... k... h... Ahmed bin Mehmed Kangırı diye tahrîr edilmesi iktizâ eder.

[491]

Ricâl ve ‘Ulemâya

Bendeleri. Bende-i mütehasısları. Dâ’îleri. Dâ’î-i kadîmleri. Çâker-i ‘âtıfet dîdeleri. Bende-i kadîmleri. Bende-i asdakları. Bende-i ihsân-ı şermendeleri. Çâker-i mahsûsları. Ed-dâ’î.

Hüccet ve İ’lâm Şer’î İmzaları

Es-seyyid ... el-Mevlâ hilâfet-i bi’medîne ... ‘azze şânühu el-‘abdü’ d-da’î li’l-devleti’l-‘aliyyeti’l ‘Osmâniyye el-Mevlî hilâfeti bi’medîne...

Ehibbâya

Muhibbiniz. Muhlisiniz. Birâderiniz. Kardeşin. Lûtf-dîdeleri. Minnet-dâr-ı lûtf u mürüvvetleri. Kerem-dîdeleri. Senâ-kârları. Hasret-keşiniz. Minnet-dâr-ı lûtf u ‘âtıfetleri. Muhibb-i kadîminiz.

Akrabâya

Pederiniz, vâlideniz, hemşîreniz, halanız. Teyzeniz. Yengeniz. Kerîmeniz. Zevceniz. Refîka-i hayâtınız. Hafîdiniz. Oğlunuz. Kızınız. Mahdûmunuz. Du’âcınız. Du’â-hânınız. Senâ-hânınız.

Mu’allimîn ve Üstâdlara

Şâkirdiniz. Tilmîziniz. Lûtf-dîdeniz. Minnet-dârınız. Bende-i asdakları. Kulları.

İhtâr

Büyükten küçüğe yazılan mektûbların “ibâresi zîrinde mektûbu

[492]

gönderen küçük kimse kendini beyân edeceğinden “âcizleri, kulları, bendeleri” gibi ta’bîrât isti’mâl edilir. Mektûbu gönderen büyük kimse ise “senâ-kârımız, muhibbiniz, muhlisleri” misilli ta’bîrât kullanılır.

Kart dö Vizit

Kart dö Vizit: Ziyâret tezkiresi demektir. Bu ziyâret tezkiresi evvelâ ‘Araplar tarafından icâd ve isti’mâl edilerek muahharan terk edilmiş ve yakın zamânlarda Avrupa’da yeniden isti’mâl başlanılıp el-yevm isti’mâli ta’ammüm eylemiştir. Bunun fevâid ü muhassenâtı hakîkaten pek çoktur. Çünkü bir zâtı ziyâret için hânesine gidilip dakk-ı bâb edildikte hizmetçiye kendini anlatmak epeyce vakte muhtâc olur. Belki de kendini tamamıyla bildirmek pek az kimse için müyesser olur. Fakat kart dö vizit -ta’bîr-i diğerle- ziyaret tezkiresi verilir ise derhâl bi’t-tamâm bildirilmiş olup tekellûf ve su’ubâtan vâreste kalınır. Kart dö vizit, birkaç sûretle yapılıyor. Ba’zılar yalnız ismini yazıyor.

Ahmed Hilmi

Ba’zıları dahi memûriyyet ve san’at ve şöhretini ve ismini dahi berâberce yazıyor.

[493]

Mehmed Refik

Bâb-1 ‘âlî dâhiliyye evrâk odası hulefâsından ...zâde

Ahmed Cevdet

İkdâm-1 sâhib-i imtiyâz ve baş muharriri

Artin Kayseriyan

Mekteb-i hukuk-1 şâhânedan mezûn da’vâ vekîli Bâb-1 ‘Âlî Caddesi’nde Musul Hânı’nda 6, 7 numarolu odada

Doktor

... mahallede ... numarolu hânedede

Şu yakın zamânlarda da kart dö vizitlerin etrâfına ince hurûfla “tebrîk”, “ubûdiyyet”, “mülâkat”, “teşekkür” ‘ibâreleri tahrîr edilmektedir ki ne için gidilmiş ise o cihet biraz kıvrılıp bırakılır ki bu işâretten o husûs için ziyâret arzusunda bulunduğu işrâb u ifhâm ediliyor.

tebrîk

teşekkür

Doktor M. Şükrü Kâmil

Süvâri topçu birinci alay tabîbi yüzbaşı

mülâkat

'ubûdiyyet

[494]

Bir de kart dö vizite sâhibinin fotoğrafı dahi konulmaktadır ki bununla da mürselün ileyhçe yek-nazarda ma'lûmât-ı tâmmе hâsıl olması teshîl edilmiş demek olduğundan mûcib-i fâide ve muhassenât olacağı bedîhîdir.

Kart dö vizitler büyükten küçüğe ve akrândan akrâna mektûb gibi gönderilir ve arkasına da mücmelen ba'zı 'ibârât derc ü tahrîr edilebilir. Meselâ:

Mîr-i Muhteremim!

Yarın ... sâ'atte ... mahalledeki...kırâathânedede görüşmek isterim. Her hâlde teşrîfiniz intizârında bulunacağım.

Fî ... sene ...

Diğeri

Efendim!

Bu akşam ... sâ'atte fakîr-hâneye teşrîf buyurunuz. ... Bey de teşrîf buyuracak. Ba'zı husûsî ma'rûzâtım vardır. Muntazır-ı kudûm-ı 'âlîleri bulunacaktır efendim.

Fî ... sene ...

[495]

İşte bu vechle kart dö vizitler mektûb gibi isti'mâl edilebilir ise de küçükten büyüğe gönderilmek mu'tâd olmadığından ma'yûb ve binâberîn büyüğün vak' u haysiyetine hâlel îrâs edilmiş ma'nâsına mahmul olacağından maksad hâsıl olmadıktan sarf-ı nazar beynlerinde de münâferet vukû'una bâdî olabilir. Bâ-husûs kart dö vizitler yalnız vusûlü ihbâr etmeyip beyân kılındığı vechle ba-zân mektûb vazîfesini dahi îfâ edeceğinden ez her cihet muhassenâtı câmi'dir. Şimdi burada birkaç müsveddeleri tahrîr ile hatm-i güftâr edildi.

Kart dö Vizit Numuneleri

Mehmed 'Ali 'Adliyye umûr-ı cezâiyye kalemi hulefâsından	Ahmed Şükrü Nâfi'a nezâret-i celîlesi ... kalemi ketebesinden
Hakkak Zihnî Divân yolunda bürhân-ı terakki mektebi tahtında dükkânda	Fevzi Da'vâ Vekîli Sultanahmet'te Millet Bahçesi karşısında

[496]

Ahmet Kemâl ...de ... numarolu odada	K... Sitiyan Da'vâ Vekîli İstanbul'da 'Âşir Efendi Hân'ında ... numarolu odada

tebrîk	Doktor Hamdi	teşekkür
... mahallede ... numarolu hânede		
mülâkat		'ubûdiyyet

Temmet ve Bi'l-hayr-ı 'Ammet

[497]

Mekâtîb Hazînesi yâhûd Mükemmel ve Mufassal ‘Osmanlı İnşâsının Fihristi

Sahîfe		Sahîfe	
3	İfâde-i Mahsûsa	58	‘Amuce, Dâî ve Bu Gibi Akrabâdan Birine Sene Tebrîki
4	Medhal: İnşâya Dâir Ma’lûmât-1 Mücmele	59	Bir Genç Kızdan Halasına Tebrîk-i Sâl-i Cedîd
37	Erbâb-1 Kalemle Mekâtîbin Envâ’ı	60	Bir Üvey Vâlideye Sene-i Cedîde Tebrîki
40	Kitâbetin Erkânı	60	Bir Hâmîye Sene Tebrîki
43	Âdâb-1 Mekâtîbe	61	‘Ameleden Biri Tarafından Hâmîsine Sene-i Cedîde Tebrîki
45	Sene ve Bayram Tebrîkleri	61	Bir Vasîye Tebrîk-i Sâl
49	Ta’ziye Mektûbları	62	Bir Dosta Sâl-i Cedîd Tebrîki
	Ramazan, Sene ve Bayram Tebrîkleri	63	İkmâl-i Tahsîl İçin Der-sa’âdetde Akribâsından Birinin Hânesinde İkamet Eden Bir Küçük Hanımın Vâlidesine Sâl-i Cedîd Tebrîki
50	Li-ecli’t-tahsîl Diyâr-1 Âhirde Bulunan Bir Efendiden Peder ve Vâlidesine	64	Büyük Bir Zâta Tebrîk-i Sâl
51	Müteehhil Bir Zâttan En Yakın Akribâsına Sâl Tebrîki	65	‘Ameleden Biri Tarafından Ebeveynine Tebrîk-i Sene-i Cedîde
52	‘Amuceye Sâl Tebrîki	66	Küberâdan Bir Zâta Tebrîk-i Sâl
53	Lûtfu Görülen Bir Zâta Sene Tebrîki	66	Ahbâbdan Ehibbâya Tebrîk-i ‘İd
54	Bir Perde Tebrîk-i ‘İd	67	Büyük Bir Zâta Bayram Tebrîki
55	Bir Vâlideye Tebrîk-i ‘İd	68	Bir Vâlide Tarafından Kızına Sene-i Cedîde Tebrîki, Cevâbı
55	Sene Başında Mektebde Bulunmayan Bir Çocuğun Hâcesine Mektûbu		
56	Müteehhil Gençten Sene Tebrîki İçin Pederine Mektûb		

[498]

69	Tebrîk Cevâbı	84	Büyük Bir Zâta Vilâdet Tebrîki
69	Bir Pederden Oğluna Cevâb	84	Diğeri
70	Bir Pedere Tebrîk-i ‘İd	85	İzdivâc Tebrîk-nâmesi
71	Ahbâbdan Ahbâba Tebrîk-i ‘İd	85	Kandîl Tebrîki
72	İkmâl-i Tahsîl İçin Bir Şâkirdin Hâcesine Bayram Tebrîki	86	İhtâr
74	Hâceden Şâkirdine Cevâb	87	İhbâr-1 Vilâdet, Cevâbı
75	Büyük Bir Zâta Ramazan Tebrîki	88	İhbâr-1 Vilâdet İçin Bir Refîke Beşâret-nâme
75	Akrândan Akrâna Ramazan Tebrîki	89	Ta’ziye-nâme

76	Bir Vâlideye Tebrîk-i 'Îd	91	Ta'ziye-nâme Numuneleri
77	Tebrîkât-ı Muhtelifi	91	Pederi Vefât Etmiş Bir Arkadaşa Ta'ziye-nâme
78	Rütbe ve Nişân ve Memûriyyet Tebrîkâtı Numuneleri	92	Bir Muhibbin Vefâtı Üzerine Ehibbâsına Ta'ziye-nâme
78	Rütbe Tebrîki	93	Pederi Vefât Etmiş Bir Zâta Ta'ziye-nâme
79	Memûriyyete Nasb Edilmiş Bir Zâta Tebrîkât	94	Çocuğunun Vefâtı Üzerine Bir Vâlideye Ta'ziye-nâme
79	Memûriyyete Nasb Olunan Büyük Bir Zâta Tebrîk-nâme	94	Hafidinin Vefâtı Üzerine Bir Pederden Kızına Ta'ziye-nâme
80	Tebrîk Cevâbı	95	Pederinin Vefâtından Dolayı Oğlundan Üvey Vâlidesine Ta'ziye-nâme
80	Makam-ı Celîl-i Sadâret Uzmâya Nasb Edilmiş Bir Zâta Tebrîk-nâme	96	Zevcesinin Vefâtı Hakkında Bir Zât Tarafından Ehibbâsına Ta'ziye-nâme
81	Makam-ı Vâlâ-yı Meşîhat-ı 'Ulyâya Nasb Edilmiş Bir Zâta Tebrîk-nâme	97	Zevcesinin Vefâtı Hakkında Kaim Pedere Ta'ziye-nâme
82	Makam-ı Vâlâ-yı Ser-'askerîye Ta'yîn Buyurulan Bir Zâta Tebrîk-nâme	98	Cevâbı
83	Nişân Tebrîki		

[499]

99	Zevcinin Vefâtını Müş'ir Bir Kadın Tarafından Akrabâsına Ta'ziye-nâme	113	Ta'ziye Mektûbuna Cevâb
99	Zevci Vefât Etmiş Bir Kadına Ta'ziye-nâme	114	Dûçâr-ı Âlâm Olmuş Bir Zâta Ehibbâsı Tarafından Tesliyet-nâme
101	Cevâbı	115	Memûriyyetten İnfisâl Etmiş Bir Zâta Tesliyet-nâme
101	Pederi Vefât Etmiş Bir Zâta Ta'ziye-nâme	116	Harîk-zede Bir Zâta Tesliyet-nâme
103	Bir Pederin Vefâtını Birâderine İhbârı Hâvî Ta'ziye-nâme	117	Çocuğun Hastalığından Dolayı Bir Zâta Tesliyet-nâme
104	Diğeri	117	Da'vâsını Gaib Etmiş Bir Zâta Tesliyet-nâme
105	Birâderinin Vefâtını Pederine İhbârı Hâvî Ta'ziye-nâme	118	Tesliyet-nâme Cevâbı
105	Birâderinin Vefâtı Hakkında Ehibbâdan Bir Zâta Ta'ziye-nâme	118	Memûriyyetten İnfisâl Etmiş Bir Zâta Tesliyet-nâme
106	Vâlidesinin Vefâtı Hakkında Zevcesine Ta'ziye-nâme	119	Cevâbı
107	Oğlunun Vefâtı Üzerine Bir Pedere Ta'ziye-nâme	120	Dûçâr-ı Âlâm Olmuş Bir Zâta Tesliyet-nâme, Cevâbı

108	Pederinin Vefâtı Hakkında Oğluna Ta'ziye-nâme	121	Âlâma Uğramış Bir Zâta Tesliyet-nâme
109	Zevcesi Vefât Etmiş Bir Zâta Ta'ziye-nâme	122	Cevâbı
110	Zevcinin Vefâtı Üzerine Bir Kadına Ta'ziye-nâme		Teşekkür-nâmeler
110	Bir Ahbâba Bir Edîb-i Kâmilin Vefâtının İhbârı Hakkında Ta'ziye-nâme	124	Teşekkür-nâme Numuneleri
113	Hemşiresi Vefât Etmiş Bir Zâta Ta'ziye-nâme	125	Oğlundan Pederine Teşekkür-nâme
		126	El İşi Hediyesinden Dolayı Bir Zâta Teşekkür-nâme
		127	Hastalık Esnâsında İbrâz-ı Mu'âvenet Eden Bir Zâta Teşekkür-nâme
		128	Bir Hâmîye Teşekkür-nâme

[500]

129	Mu'âvenet-i Nakdiyyede Bulunmuş Olan Bir Zâta Teşekkür-nâme	139	İhmâl ve Hastalık Yüzünden Mektûb Yazılamayan Bir Ahbâba Ma'zeret-nâme
129	Birâderini Bir Memûriyyete Ta'yîn Ettiren Bir Zâta Teşekkür-nâme	139	Hakkında Küstâhlıkta Bulunulan Bir Zâta Ma'zeret-nâme
130	Hediye Göndermiş Olan Bir Zâta Bir Genç Kız Tarafından Teşekkür-nâme	140	Çoktan Beri Mektûb Yazamadığından Dolayı İ'tizâr-nâme
130	İ'âreten Alınan Bir Kitabı İ'âde ile Berâber Yazılacak Teşekkür-nâme	142	Ta'zir-nâme
131	Akrabâsından Bir Hasta Kadına Nezâret Eden Bir Kadın Tarafından Teşekkür-nâme	144	Ta'zir-nâme Numuneleri
131	Bir Pederden Oğullarına Memnûniyyeti Hâvî Mektûb	144	Hüsn-i Harekâta Bulunmayan Bir Çocuğa Pederi Tarafından Ta'zir-nâme
133	Ma'zeret-nâme	145	Bir Sipârişin 'Adem-i İcrâsından Dolayı Bir Zâta Ta'zir-nâme
134	Ma'zeret-nâme Numuneleri	146	İstifsâr-ı Hâtırda Bulunmayan Bir Ahbâba Ta'zir-nâme Cevâbı
134	Bir Dosta Bir Mübâhase-i Şedîdeden Sonra Ma'zeret-nâme	147	Bir Dosta veyâhûd Akrabâdan Birinin Müddet-i Medîde Gaybûbetinden Şikâyet Zımında Ta'zir-nâme
135	Cevâbı	148	Bir Peder Tarafından Oğluna Tekdîr-nâme
136	Uzun Müddet Mektûb Yazılamayan Bir Zâta Ma'zeret-nâme	151	Tavsiye-nâmeler

136	Meşguliyetten Nâşi Müddet-i Medîde Mektûb Yazılmayan Bir Ahbâba Ma'zeret-nâme	153	Tavsiye-nâme Numuneleri
137	Bir Mahalle Gidilerek Muvâsalat-nâme Yazılmadığından Dolayı Bir Zâta Ma'zeret-nâme	153	Bir Memûriyyete Ta'yîn İçin Bir Büyük Zâta Tavsiye-nâme
138	İnkisâr-ı Hâtır Üzerine Nedâmeti Hâvî Ma'zeret-nâme	154	Bir Peder Tarafından Büyük Bir Zâta Tavsiye-nâme

[501]

155	Mektebden Yeni Çıkmış Bir Zâbite Mu'âvenet Zımnında 'Askeriyyeden Bir Zâta Tavsiye-nâme	169	Cevâbı
156	Bir Büyük Zâta Bir Zâta Mu'âvenet İçin Tavsiye-nâme	170	İmtihânının Kabûl Olunduğuna Dâir Bir Gence Mektûb
157	Diğeri	171	Büyük Vâlidesinin Ziyâdesiyle Keyifsiz Olduğuna Dâir Oğlundan Pederine Mektûb
158	Büyük Bir Zâta Tavsiye-nâme	172	Hastalıktan Kurtulmuş Bir Vâlideden Oğluna Mektûb
159	Bir Tavsiye-nâme	173	Vâlidesinin İ'âde-i 'Âfiyet Eylediğine Dâir Birâderden Birâderine Mektûb
160	Diğeri	173	Vâlidesinden Kızına Mektûb
160	Bir Hizmetçiyi veyâ Bir Kâtibi Bir Zâta Tavsiye-nâme	175	Cenâb-ı Molla Câmi'nin Cennet-mekân Fâtih Sultân Mehmed Hân Hazretleri'ne Takdîm Eylediği Bir Mektûbu
161	Bir Adamı Bir Memûriyyete Kayırmak İçin Tavsiye	177	Ehibbâdan Biri İçin Yazılan 'Âşık-âne Bir Mektûb
161	Bir Mekteb Müdîrinden Diğer Mekteb Müdîrine Tavsiye	180	Taleb Mektûbları
163	Büyük Bir Zâttan Büyük Bir Zâta Tavsiye-nâme	181	Taleb Mektûbları Numuneleri
163	Bir Seyyâh İçin Tavsiye-nâme	181	Bir 'Asker Tarafından Akrabâsından Bir Zâta Para Talebine Dâir Mektûb
163	Bir Zâta Himâye ve Mu'âvenet Etmek Üzere Tavsiye-nâme	183	İstikrâz İçin Bir Dosta Mektûb
163	Bir Kumandana Bir Zâbiti Tavsiye	184	Cevâbı
165	Mekâtîb-i Mütenevvi'a	185	Bir Hizmet Talebini Muhtevî Bir Dosta Mektûb, Cevâbı
165	Bir Vâlideden Oğluna Mektûb	186	İstikrâz İçin Bir Dosta Mektûb, Cevâbı
166	Bir Pederden Oğluna Mektûb		
167	Bir Da'vâ Vekîline Mektûb		
167	Terfî'-i Sınıf Edemeyen Çocuğuna Pederinden Tesliyet-âmiz Bir Mektûb		

[502]

187	Bir Tâcir Tarafından İstikrâz İçin Dostuna Mektûb	197	Bir Da'vânın Der-'uhde ve Emr-i Tesviyesi İçin Vükelâ-yı Dea'viden Birine Tezkire
188	Tediye-i Deyn Etmesi İçin Bir Dosta Mektûb, Cevâbı	198	İstikrâz İçin Ehibbâdan Birine Tezkire, Cevâb-ı Muvâfakat Cevâb-ı Red
190	Dâin Tarafından Tediye-i Deyn İçin Medyûna Şiddetli Mektûb	199	İstirdâd-ı Deyn İçin Tezkire
192	Tezkireler	200	Akrândan Akrâna Hediye Tezkiresi
192	Tezkireler Müsveddâtı	200	Mürûr Tezkiresi
192	Bir Adamı Himâye Etmesini Diğer Bir Zâta Ricâ Zımında Tezkire	201	Da'vet-nâme ve Da'vet Tezkireleri
193	Büyük Bir Zâtın Himâyesini Ricâ İçin Tezkire	201	Da'vet Tezkireleri Numuneleri
194	Bir Zâttan Tavsiye-nâme Taleb Etmek Üzere Tezkire	201	Velîme Cem'iyeti İçin Tezkire
194	'Ameleden Biri Tarafından Arkadaşına Tezkire	202	Diğeri
195	Kabâhatinden Nâşî Hizmetinden Çıkarılmış Bir Adamdan Fabrika Müdîrine Tezkire	202	Akrândan Akrâna Velîme Cem'iyetine Da'vet Tezkiresi
196	İzin Verilmiş Bir Memûrdan Efendisine Tezkire	202	Velîme Cem'iyetine Gidilemeyeceğine Dâir İ'tizârı Hâvî Cevâb
196	Hastahânedede Bulunan Bir 'Askerin Sıhhat-i Hâlini İstifsâr İçin Hastahâne Müdîrine Tezkire	203	Hitân Cem'iyeti İçin Da'vet Tezkiresi
197	Sigorita Kumpanyası Direktörüne Tezkire	203	İftâra Da'vet Tezkiresi, Diğeri
		204	Mevlûd-i Şerîfe Da'vet Tezkiresi
		204	Bir Çocuğun Bed'i İçin Pederi Tarafından Ehibbâsından Birine Bir Tezkire

[503]

205	Bir Arkadaş Şerefine Verilecek Ziyâfet İçin Da'vet Tezkiresi, Cevâb-ı Muvâfakat, Cevâb-ı Red	218	Bir Komisyoncu Tarafından 'Arz-ı Hizmet ve Fiât-ı Cârîyye Görüldüğüne Dâir Mektûb
206	Familyaca Bir Cem'iyete Da'vet Tezkiresi	219	Cevâb-ı Red, Cevâb-ı Muvâfakat
207	Bir Dergâhta Mevlûd-i Şerîf Kırâat Olunacağına Dâir Post-nişîni Tarafından Bir Zâta Tezkire	220	Bir Ticâret-hâneye 'Arz-ı Hidemât Zımında Yazıcı Tarafından Mektûb

207	Bir Dergâhta Mersiye-i Şerîf Kırâat Olunacağına Dâir Post-nişîni Cânibinden Bir Zâta Tezkire	221	Bir Tâcir Tarafından Ticâret-hânesini Dâmâdına Devr Ettiğine Dâir Mu'âmesi Bulunan Tüccârâna Mektûb
208	Şenlik Gecesi İçin Bir Da'vet Tezkiresi, Cevâb-ı Muvâfakat, Cevâb-ı Red	221	Ticâret-hânesi Kâtibliğine Kabûlü İçin Bir Tâcire Mektûb
209	Bir Yerde Birleşmek Üzere Ehibbâdan Birine Tezkire, Cevâbı	222	Cevâb-ı Muvâfakat
211	Mekâtîb-i Ticâriyye	223	Hüsn-i Hidemâtından Dolayı Bir Tâcire 'Arz-ı Teşekkürü Hâvî Mektûb
213	Mekâtîb-i Ticâriyye Numuneleri	223	İhbâr-nâmenin Ahzına Dâir Bir Tâcirden Diğere Mektûb
213	Emvâl-i Şarkıyye Komisyonculuğu İçin İstanbul'da Bir Mağaza Tesîsi Hakkında Beyân-nâme	224	Makbûz Sûreti
214	Paris Emti'asına Mahsûs Olarak Güşâd Edilen Bir Komisyon Hânenin Beyânât-ı 'Umûmiyyesi	224	İ'tibâr Mektûbu
215	Cevâbı	225	İ'tibâr Mektûbunu Hâmil Olan Zâta Para Verildiğini Müş'ir Mektûb
217	Fiât-ı Cârıyye İrsâline Dâir Mektûb	226	Gönderilen Bir İ'tibâr Mektûbunun İhbârı Hakkında Mektûb
		227	Bir Tâcir Tarafından Emti'a Sipâriş Edildiğinden İrsâl Edilip Edilmemesi Hakkında Diğere Bir Tâcire Mektûb
		228	Cevâbı

[504]

229	Kredi Güşâdı Hakkında 'Ahz-ı Ma'lûmât İçin Mektûb	238	Fatura
230	Cevâb	239	Fatura Numuneleri
231	Bir Ticâret-hânenin Tediye-i Deyne İktidârı Olup Olmadığı Hakkında Bir Tâcire İsti'lâmı Hâvî Mektûb, Cevâb	240	Mu'âmelât-ı Telgrafiyye
232	Birkaç Ticâret-hâne Hakkında İsti'lâmı Hâvî Mektûb	243	Husûsât-ı Şahsiyyeye 'Âid Telgraf-nâme Numuneleri
233	Cevâb	246	Senedât
233	Bir Tâcir Kâtibi Hakkında Vaktiyle Kitâbetinde Bulunmuş Olan Tâcirden İsti'lâmı Hâvî Mektûb	248	Senedât-ı Ticâriyye Numuneleri
234	Cevâb	253	Polîçe Numuneleri
234	Mukata'a Üzerine Fûrûht İçin Emri Hâvî Mektûb	254	Avisto Ya'nî Hîn-i İbrâzında Tediye Edilecek Polîçe Numuneleri

234	Sipârişi Hâvî Mektûb	255	Târihinden ... Gün Sonra Tediye Olunacak Poliçe Müsveddâtı
235	Cevâb	256	Poliçe Ciro su
235	İştirâ Emrini Hâvî Mektûb	257	Poliçe Ciro su Müsveddâtı
236	Gönderilen Mal ile Faturanın Vusûlüne Dâir Mektûb	258	İkamet-gâh Senedi
236	İştirâ Emrini Hâvî Mektûb	259	Emre Muharrer Senedât
237	Diğeri	260	Emre Muharrer Senedât Müsveddeleri
237	Bir Çin Bakır İştirâsı Emrini Hâvî Mektûb	261	Açık Bono
238	Bir Tâcir Tarafından Şerîkine Sipârişi Hâvî Mektûb	261	Açık Bono Müsveddeleri
238	Fatura Esmânının Gönderildiğine Dâir Mektûb	262	Tediye Emri-Manda

[505]

263	Tediye Emri Senedâtı	283	İbrâ'-i Hass Senedi Sûreti
263	İ'tibâr-nâme	283	Vekâlet-nâme Müsveddâtı
264	İ'tibâr-nâme Müsveddeleri	287	Vekâlet-i Mutlaka Sûreti
264	Çek	288	Vekâlet-i 'Umûmiyye Sûreti
266	Çek Senedât Numuneleri	289	Vekâlet-i 'Âmme-i Mevkufe
267	Konuşimento	290	Vekâlet-i Devriyye-Vekâlet-i Gayr-i Mün'azile
268	Protesto	292	Tahkîm-nâme-Kompromiso
271	Protesto Müsveddâtı	295	Tahkîm-nâme-Kompromiso Müsveddâtı
272	Poliçenin 'Adem-i Kabûlü Hakkında Protesto	296	Şürekâ Beyninde Zuhûr Eden Bir Da'vâ Üzerine Tanzîm Kılınacak Tahkîm-nâme – Kompromiso
273	Poliçenin 'Adem-i Kabûl ve 'Adem-i Tediyesine Dâir Protesto	298	İcâre
275	Mukavelât Muharrirliğince Tab' Edilmiş Olan Protesto	300	Matbû' Konturato Sûreti
275	'Âdî Protesto	304	Kefâlet-nâme
276	Protestoya Cevâb	306	Kefâlet Müsveddâtı
278	'Âdî Deyn Senedâtı	306	Kefâlet-i Nefsiyye Sûreti
279	'Âdî Deyn Senedâtı Müsveddâtı	307	Memûrîne Kefâlet Senedi-Kefâlet-i Mâliyye, Tasdîki
279	Rehinli 'Âdî Deyn Senedi	308	İstînâf veyâ Temyîz Da'vâsı İçin Kefâlet Senedi-Tasdîki
279	'Ale'l-'umûm 'Ukud u Mu'âmelât Hakkında İbrâ'	309	Hacz Kefâlet Senedi, İhtâr
281	İbrâ' ve Iskat Senedi Müsveddesi		
282	İbrâ'-i 'Âmm Senedi Müsveddesi		

282	Bir Sabînin Mal-ı Mûrisini Vasîsinden Aldığını Mübeyyen Vereceği İbrâ'-i İstifâ Senedi Sûreti		

[506]

312	Hacz İstid'âsı-Seküstro Varakası	332	Kollektif Şirketi Konturatosu
313	Hacz-nâme	333	İşbu Şirketin İ'lanını Hâvî Yazılacak İ'lan-nâme
314	Haczin Vaz'ından Sonra Sekiz Gün İçinde Takdîm Edilecek İstid'â	335	Kollektif Şirketi Konturatosu
315	Kefâlet-i Meşrûta Senedi	338	Komandit Şirketi
316	Kefâlet-i Müteselsile Senedi, İhtâr	339	Komandit Ya'nî Hisse-dârlık Şirketi Konturatosu
316	Havâle	343	Şirket-i Mudârebe
318	Havâle-nâme Müsveddesi	344	Şirket-i Mudârebe Konturatosu
318	Muvâza'a Senedi, Sûreti, Tasdîki	346	Şirket-i Muvakkata Konturatosu
320	Kefâlet-i Mukayyede-i Mâliyye	346	Resmî Konturato
320	Memûrîne Kefâlet Senedi	348	Seküstro-Hacz-nâme
321	Mümeyyiz Raporu	349	Husûsât-ı Muhtelifeye Dâir Muharrerât-ı Telgrafıyye
322	İstiglâl Mukavelesi Senedi	351	Mektûbların Eşkâl-i Mâddiyyesi
323	Vekâlet-i Devriyye ile Vefâen Bey' Senedi	353	Tebrîkât ve Teşekkürâta Dâir Ba'zı Mekâtîb Numuneleri
324	İstid'â Tarzından Tahkîm-nâme	353	Hediye Takdîmine Dâir Teşekkür-nâme
325	Tarafeyn Beyninde Tanzîm Kılınan Tahkîm-nâme	354	Takdîm-i 'Ubûdiyyete Dâir Küçükten Büyüğe Tarz-ı 'Atık Üzere Mektûb
326	Tabîb Raporu	355	Sadâret Tebrîki
327	Konkordato, Gayr-i Resmî Tesviye-nâme Mazbatası Sûretleri	357	Bir Tavsiye-nâme
328	Mukavele-nâmeler	357	Rütbe-i Cedîde Tebrîki
328	Müzâra'a Konturatosu		
331	Müzâra'aya Dâir Mütâla'at		
333	Kollektif Şirketi		

[507]

358	Ta'ziye-nâme	373	Bir Mahalle Muhtârının 'Azliyle Diğèrinin Ta'yîni Hakkında 'İlm ü Haber

361	Diğer Ta'ziye-nâme	374	Bir Müstecirin Mahalleden İhrâcı Hakkında 'İlm ü Haber
362	Tavsîf-nâmeler	375	Aranılan Bir Kimsenin Mahallede Bulunmadığına Dâir 'İlm ü Haber
363	Tavsîf-nâme Numuneleri	375	İsbât-ı Verâset 'İlm ü Haberi
363	Gurûb-ı Gelibolu	375	İcâr ve İsticâr İçin 'İlm ü Haber
369	'İlm ü Haberler	376	Hâne Bey' ü Şirâsında Müşterînin Tebaa-i Şâhânededen Olduğuna Dâir 'İlm ü Haber
369	Mahallât ve Karye Heyet-i İhtiyâriyyesi Taraflarından Makamât-ı 'Âliyyeye Verilecek 'İlm ü Haberler	376	Ferâğ Olunacak Bir Mülk İçin 'İlm ü Haber
369	Bir Zâbitin Familya ve Çocuğuna Ma'âş Tahsîsi Hakkında 'İlm ü Haber	378	Mürûr Tezkiresi Ahzı İçin 'İlm ü Haber
370	Ashâb-ı Ma'âştan Birinin Ber-hayât Olduğu Hakkında 'İlm ü Haber	378	Pasaport Ahzı İçin 'İlm ü Haber
370	Ma'âş Tahsîsi Hakkında 'İlm ü Haber	379	Tezkire-i 'Osmâniyye Ahzı İçin 'İlm ü Haber
371	Cenâze Defni Hakkında 'İlm ü Haber	380	Zâyi'inden Tezkire-i 'Osmâniyye Ahzı İçin 'İlm ü Haber
371	Gurebâdan Birinin Hastahâneye Kabûlü Hakkında 'İlm ü Haber	380	Tezkire-i 'Osmâniyye Ahz Etmemiş Olan Bir Zâta Tezkire-i 'Osmâniyye İ'tâsi İçin 'İlm ü Haber
371	Bir Şahsın Vefâtıyla Hânesinin Mahlûl Olduğuna Dâir 'İlm ü Haber	381	Bâkire Bir Kızın Emr-i Nikâhı İçin 'İlm ü Haber
372	Bir Şahsın Ahvâli Hakkında 'İlm ü Haber	381	Seyyibe Bir Kadının Nikâhı İçin 'İlm ü Haber
372	Bir Hânedede Müsâfîren İkamet Eden Bir Şahsın Diğer Mahalleye Nakl Edeceğinde Verilecek 'İlm ü Haber	382	Bir Kızın Zâbitân-ı 'Askerîden Biriyle Tezvîci İçin Verilecek 'İlm ü Haber
373	Bir Mahalle İmâmının Vazîfe-i İmâmeti Bi-hakkın İfâ Eylediğine Dâir 'İlm ü Haber	383	Fukarâdan Birinin Nısf-ı Navlunu İçin 'İlm ü Haber

[508]

383	Talebe-i 'Ulûm İçin Müderrisi Tarafından Verilecek 'İlm ü Haber	407	Cüzî Ma'âşla Teka'üd Edilmiş Bir Zâbitin Tam Ma'âşla Teka'üdüne Dâir Rikâb-ı Şâhâneye İstid'â
383	Dervîşân İçin Pôst-nîşîn Tarafından Verilecek 'İlm ü Haber	408	Terfi' Hakkında Bir İstid'â
384	Bir Zâtın Hüsn-i Hidmeti Hakkında Âmirleri Tarafından Verilecek Şahâdet-nâme	408	Memâlik-i Ecnebiyyede İkmâl-i Tahsîl İçin İstid'â

385	Rapor, Mazbata, Beyân-nâme	409	Mekteb-i Tıbbiyye-i Şâhânedan Bâ-Diploma Çıkmış Bir Tabîbin Tevsî'-i Ma'lûmât Etmek Üzere Memâlik-i Ecnebiyye Mektebine İ'zâmı İçin İstid'â
385	Mühür ve Yazı Tatbîkine Dâir Mümeyyizler Taraflarından Verilecek Rapor Sûreti	410	İhsân-ı Cenâb-ı Pâd-şâhîye Nâil Olan Bir Tabur Heyeti Tarafından Teşekkür-nâme
387	Etibbâ Tarafından Verilen Rapor	411	Becâyîş-i Memûriyyet Hakkında İstid'â
388	Resm-i Damga Nizâm-nâme-i Hümâyûnunda Musarrah Evrâk Üzerine Yapıştırılacak Pullar	412	Bir Dul Kadın Tarafından Ma'âş Tahsîsi İçin İstid'â
390	Muharrerât-ı Resmîyye	413	Tebdîl-i Havâyâ Müsâ'ade Buyurulmak İstirhâmını Hâvî İstid'â
390	Muharrerât-ı Resmîyyenin Envâ'ı ve Ta'rîfâtı	413	Kitâb Takdîmine Dâir İstid'â
398	Elkab-ı Resmîyye	414	Teka'üd Olunmak Üzere Bir Memûr Tarafından İstid'â
404	Muharrerât-ı Resmîyye-'Arz-ı Hâl Numuneleri	415	Bir Mekteb Müdîri Tarafından Mekteb İçin Ma'âş Tahsîsi Hakkında İstid'â
405	Terfî'-i Rütbe İçin Rikâb-ı Hümâyûn Hazret-i Pâd-şâhîye 'Arz-ı Hâl	416	Kaht Zedegân Tarafından İsti'tâfi Hâvî İstid'â
406	Mekteb-i Mülkiyye-i Şâhâne Leylî Kısımına Kayd ve Kabûl Olmak İçin Rikâb-ı Şâhâneye İstid'â	417	İhsân-ı Şâhâneye Nâil Olan Bir Medrese Talebesi Tarafından Teşekkür-nâme
		418	Selâm-ı Şâhâneye Teşekkür

[509]

419	Terfî'-i Rütbe Hakkında İstid'â	428	Bir Hânenin Vefâen Bey'ine Dâir Defter-i Hâkanî Nezâret-i Celîlesine İstid'â
420	Makam-ı Sadâret 'Uzmâyâ	429	Defter-i Hâkanî Memûrluğuna Ta'yîni İçin Defter-i Hâkanî Nezâret-i Celîlesine İstid'â
420	Dârü'-ş-şafakadan Neşet Eden Bir Efendinin Memûriyyet Talebini Hâvî İstid'â	429	Para İstikrâzı İçin Zürrâ' Tarafından Zirâ'at Bankası Müdîrine İstid'â
421	İcrâ-yı Teka'üdü İçin Bir Memûrun İstid'âsı	430	Nüfûs Memûrluğuna Ta'yîn İçin Dâhiliyye Nezâret-i Celîlesine İstid'â

421	Taht-ı Muhâkemeye Alınıp Berâat-i Zimmet Etmış Bir Memûr Tarafından Memûriyyetine İ'âdesi Hakkında İstid'â	431	Tezkire-i 'Osmâniyye İ'tâsı Hakkında Dâhiliyye Nezâret-i Celîlesine İstid'â
422	Bir Kaim-makam Tarafından Bir Memûriyyete Ta'yîn İçin İstid'â	431	Gazete İmtiyâzı İstihsâli İçin Dâhiliyye Nezâret-i Celîlesine İstid'â
423	Bir Niyâbete Ta'yîn İçin Makam-ı Meşihat-ı İslâmiyyeye İstid'â	432	Bir Hânenin Kıymet-i Muhammenesinin Tenzîli Hakkında Mâliyye Nezâret-i Celîlesine İstid'â
424	Zâyi' Edilen Bir Nişânın Müceddeden İ'tâsı Hakkında İstid'â	433	Ma'âşât-ı Müterâkimesinin İ'tâsı Hakkında Mâliyye Nezâret-i Celîlesine İstid'â
424	Nakl-i Memûriyyet Hakkında Makam-ı Ser-'askeriye İstid'â	433	Ma'âşât-ı Müterâkimenin Bir Vilâyete Havâle Verilmesi Hakkında Mâliyye Nezâret-i Celîlesine İstid'â
425	Tabur Kâtibi Ta'yîn Olunmak Üzere İstid'â	434	Mâliyye Beytû'l-mâlinde Terekesi Bulunan Bir Müteveffânın Vârisi Tarafından Mâliyye Nezâret-i Celîlesine İstid'â
426	Münhall Olan Bir Mekteb Mu'allimliğine Ta'yîni Hakkında Ma'ârif Nezâret-i Celîlesine İstid'â	434	Âlât-ı Zirâ'iyyenin Bilâ-resm Gümürkten İmrârına Dâir Rüsûmât Emânet-i Celîlesine İstid'â
426	Kitâb Tab'ına Ruhsat İ'tâsı İçin Ma'ârif Nezâret-i Celîlesine İstid'â		
427	Mekteb-i Husûsi Güşâdına Ruhsat İstihsâli İçin Ma'ârif Nezâret-i Celîlesine İstid'â		
428	Bir Fabrika Tesîsine Ruhsat İ'tâsı İçin İstid'â-yı Ticâret ve Nâfi'a Nezâret-i Celîlesine İstid'â		

[510]

435	Rüsûmât Kitâbetinde İstihdâm İçin Rüsûmât Emânet-i Celîlesine İstid'â	442	Zirâ'at Mektebine Kayd u Kabûlü İçin Orman ve Ma'âdin ve Zirâ'at Nezâret-i 'Aliyyesine İstid'â
435	Müskirât Bey'ine Müsâ'ade İçin Zabtiyye Nezâret-i Celîlesine İstid'â	442	Dârü'ş-şafaka Mektebi Müdîriyyet-i 'Aliyyesine İstid'â
436	Bir Şahsın Mahalleden İhrâcı Hakkında Zabtiyye Nezâret-i Celîlesine İstid'â	443	Müstantik Ta'yîni Hakkında 'Adliyye Nezâret-i Celîlesine İstid'â
436	Polis Ta'yîn Olunmak İçin Zabtiyye Nezâret-i Celîlesine İstid'â	443	Alacak Da'vâsı İçin Hukuk Mahkemesine İstid'â
437	Terfi' İçin Polis Tarafından Zabtiyye Nezâret-i Celîlesine İstid'â	444	İhtâr

437	Tiyatro Güşadı İçin Zabtiyye Nezâret-i Celîlesine İstid'â	444	İtâle-i Lisân Da'vâsından Dolayı Cezâ Mahkemesine İstid'â
438	Gaib Olmuş Bir Mektûb Hakkında Taharriyyât İcrâsı İçin Posta ve Telgraf Nezâret-i 'Aliyyesine İstid'â	445	İhtâr
439	Keşide Edilen Bir Telgrafın Müddet-i Medîde Mürûrundan Sonra Teslîm Edildiğine Dâir Posta ve Telgraf Nezâret-i 'Aliyyesine İstid'â	445	Bir Hâne İnşasına Müsâ'ade İstihsâli İçin Dâire-i Belediye Müdüriyyetine İstid'â
439	Bir Memûriyyete Ta'yîn İçin Posta ve Telgraf Nezâret-i 'Aliyyesine İstid'â	446	Bir 'Asker Tarafından Hacc-ı Şerîfe İzin İstihsâli İçin İstid'â
440	Memûriyyetin Terfi'î İçin Posta ve Telgraf Nezâret-i 'Aliyyesine İstid'â	446	Bir Zâbitin Sipâriş Bırakması İçin İstid'â
440	Mekteb-i İdâdî-i Harbî-i Şâhâneye Kabûlü Hakkında İstid'â Mekâtîb-i 'Askeriyye-i Şâhâne Nezâret-i Celîlesine İstid'â	447	İhtâr
441	Hâdde-hâne-i Hümâyûna Duhûl İçin Bahriyye Nezâret-i Celîlesine İstid'â	447	Bedel-i Nakdî Vermek İçin İstid'â
		448	Nafaka Takdîri Hakkında Zevce Tarafından İstid'â
		450	Mahlûl Bir Hâne Hakkında Evkat-ı Hümâyûn Nezâret-i Celîlesine İstid'â
		451	Emlâk-i Mevkufe Da'vâsına Dâir Evkaf-ı Hümâyûn Nezâret-i Celîlesine İstid'â

[511]

452	İstid'â Ser-levhalarına Yazılacak 'İbârât	464	Mektûb Adresleri-Mektûb Üzerleri
453	Ser-levha-i Husûsiyye	468	Posta Ücreti
454	İstid'â ve Mektûb Hâtimelerine Mahsûs 'İbârât	470	Telgraf Ücreti
456	Husûsî Mekâtîb Hâtimleri	472	Mektûb İbtidâları
459	Elfâz-ı İhtirâmîye Mahsûs 'İbârât	478	'İbâre Arasında Derc Edilecek Ba'zı Te'âbîr ve Terâkib-i Münâsibe
456	Husûsî Mekâtîb Hâtimleri	481	Elfâz-ı İhtirâmîyye
459	Elfâz-ı İhtirâmîyye	481	Elfâz-ı Husûsiyye
		489	İmzâ Üstüne Vaz' Edilecek Terâkib ve Te'âbîr
		492	Kart dö Vizit – Ziyâret Tezkiresi
		496	Son

BÖLÜM 6

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu çalışmada Türzkâde Hafız Mehmed Ziyâeddin tarafından kaleme alınan *Mekâtîb Hazinesi yâhûd Mükemmel ve Mufasssal 'Osmanlı İnşâsı* adlı eser Latin alfabesine aktarılmış, yazma ve yazışmaya dair kurallar ile yazışma türleri bakımından incelenmiştir.

Eser 511 sayfadan ibaret olup H 1314'te (M 1896) Asaduryan Matbaasında basılmıştır. Türzkâde Mehmed, eseri kaleme alma maksadını “İfâde-i Mahsûsa” başlığı altında açıklamış ve arkadaşlarının münşeat alanında dönemin ihtiyacını karşılayacak bir eser bulunmadığı yönündeki telkinleri sonucunda bu kitabı yazmaya karar verdiğini belirtmiştir. “Medhal” başlığında ise yazar “mekâtîbe” kavramını “iki ya da daha fazla kişinin yazışması” olarak tanımlamış, yazma ve yazışmaya dair kuralları öğretmek amacıyla konu ile ilgili terimleri etraflıca açıklamıştır. “Usûl-i İlm-i İnşâ” başlığı altında yazı yazmaya ilişkin usuller “mevâdd, havâss, tabakat ve tahsîn-i inşâ” olmak üzere dört rükne göre incelenmiştir. Ayrıca söz, anlam ve yazı ilişkisini açıklayan pek çok terime eserde yer verilmiştir. Kalem erbabı mesleki yetkinliğine, yazılar dil ve üslup özelliklerine göre; yazışmalar ise resmî ve gayiresmî olarak kategorize edilmiştir.

Eserde yazışmalar resmî ve gayiresmî olarak ikiye ayrılmış, gerekli açıklamaların ardından bu türler zengin örneklerle desteklenmiştir. Buna göre eserde 40'ı tebrik, 22'si taziye, 8'i teselli, 10'u teşekkür, 8'i özür, 6'sı azarlama, 15'i tavsiye, 7'si talep, 14'ü davet mektubu; 21'i çeşitli konulara dair mektuplar, 91'i ticari mektup, 13'ü tezkire, 26'sı telgraf, 2'si hekim raporu, 1'i “tavsîf-nâme”, 28'i ilmühaber, 60'ı resmî yazışma, 16'sı kartvizit olmak üzere 388 adet yazışma örneği bulunmaktadır. Bu örneklerden bazılarında yazılan 39 adet cevap mektubu ile toplam yazışma sayısı 427 olarak tespit edilmiştir. Eserdeki örnek sayısının çok olduğunu söylemek mümkündür ancak kitabına “Mekâtîb Hazinesi” başlığını veren, “mükemmel ve mufasssal” bir eser ortaya koyma iddiasında olan yazar için bu sayılar abartılı karşılanmamalıdır.

Eserde hususi yazışmalara dair ilk örnekler tebrik mektuplarına aittir. Sene, bayram, ramazan, rütbe, nişan, doğum, evlilik, kandil gibi sebeplere ilaveten “Mekâtîb-i Mütenevvi'a” başlığı altında farklı konulara ait tebrik mektubu numunelerine de eserde yer verilmiştir. Bu mektupları yazarken tebrik edilen duruma ve hitap edilen kişiye uygun ifadeler seçilmesi, sözün fazla uzatılmaması, abartılı ifadelerden kaçınılması ve mektubun tebrik edilecek durum

öğrenildikten sonra fazla zaman kaybetmeden yazılması hususlarının önemine dikkat çekilmiştir. Mektuplar “Teveccühât-ı mahsûsalarının bekasını rica eylerim, ehâsin-i kerîm-ânelerinin devâm u bekasını istirhâma mücâseret eylerim.” temennileri ile tamamlanmıştır.

Taziye mektubu; ölüm, kaza, kayıp gibi telafisi olmayan durumlardan muzdarip olan kişilere sabır dilemek için yazılan yazılar olarak tanımlanmıştır. Teselli mektubu ise telafisi mümkün olan üzücü olaylara karşılık yazılması yönüyle taziye mektuplarından ayrılmıştır. Bu tür mektuplarda her şeyin Allah’tan geldiği belirtilerek sabır ve tahammül dilenmesi, bir daha böyle acılar yaşanmaması için dua edilmesi, latife tarzında ifadeler kullanılmaması, mektubun giriş bölümünde Allah’ın büyüklüğüne vurgu yapılarak ilahi emre razı olunması yönünde tavsiye verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Teşekkür mektupları, birinden görülen iyiliğe karşı şükran duygusunu bildirmek için kaleme alınan yazılar olarak tanımlanmıştır. Bu mektupların yazımında nezaketin elden bırakılmaması, abartılı ifadeler kullanılmaması, aralarındaki muhabbetin devamının dilenmesi hususlarına dikkat çekilmiştir. Mektup örnekleri dualarla tamamlanmıştır.

Eserde “ma’zeret-nâme” başlığıyla yer alan özür mektubuna ilişkin açıklamalarda dünyada kusursuz insan bulunamayacağı ancak özür dilemenin büyük bir erdem olduğu vurgusu yapılmıştır. Özür yazısı yazılırken yapılan hatayı hafifletecek hatta hiç yapılmamış derecesine getirecek ibareler seçilmesi, tekrar özür dilemeyi gerektirecek ifadeler kullanılmaması, aradaki samimiyetin derecesine bağlı olarak şaka yollu sözlere yer verilebilmesi özür mektupları ile ilgili esaslardır.

“Ta’zîr-nâme” başlıklı azarlama mektuplarının, yazımının beceri istemesi yönüyle diğer mektuplardan ayrıldığı görülmüştür. Bunun sebebi olarak uyarının muhatabı kırmayacak, onda kin ve öfkeye yol açmayacak şekilde yapılması; bununla beraber söylenen sözlerin etkili olmasının gerekliliği gösterilmiştir. Bu konuda önem verilen noktalar, mektubun kabahatin derecesine göre yazılması ve kişinin başkalarının gözü önünde azarlanmamasıdır. Hatta sözlere latife tarzında ifadelerle başlanıp uyarının üstü kapalı bir şekilde yapılabileceği belirtilmiştir. Eserde yer alan “tevbîh-nâme” ifadesi ise “ta’zîr-nâme”den daha şiddetli bir uyarı tarzı olarak açıklanmıştır.

Tavsiye mektuplarında tavsiye edilen kişinin iyi özellikleri ve liyakatinin vurgulanmasının önemi üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu mektuplarda uyulması gereken dört esasa değinilmiştir. Buna göre tavsiye yazısı yazarken bahsi geçen kişinin nitelikleri açıklanıp

istediği iş belirtilmeli, mektup yazılan kişinin iyiliği ve lütfunun bolluğu vurgulanmalı, yardım istenen konunun bir an önce gerçekleşmesi için destek talep edilmeli, aralarındaki samimiyetin sürmesi dileğinde bulunulmalıdır. Diğer türlerde olduğu gibi tavsiye mektuplarında da aşırıya kaçılmamalıdır. Eserde resmî makamlara yazılan tavsiye yazıları “şahâdet-nâme-i resmî”, tüccarlar arasında bu konuya dair kaleme alınan yazılar ise “i’tibâr mektubu” olarak tanımlanmıştır.

Yazar talep edilecek konu çok fazla olduğundan bu türün pek çok kısma ayrıldığını belirtmiştir. Bu mektuplarda dikkat edilecek noktalar; talebin iletildiği kişinin makamına uygun bir üslup kullanılması, talebin kabul görmesini sağlamak için isteklerin en doğru şekilde dile getirilmesi, sevgi ve saygı sözcükleri yazılırken abartılı ifadelerden kaçınılması şeklinde sıralanmıştır. Eserde talebin ret ya da kabul edildiğini bildiren cevap örneklerine de yer verilmiştir.

“Aynı kasabada yaşayan kişiler arasındaki yazışmalar” şeklinde tanımlanan tezkireler, resmî ve gayriresmî olarak ikiye ayrılmış ve tezkirelerde imzanın yeterli olduğu, mühre gerek duyulmayacağı belirtilmiştir. Diğer örneklerde olduğu gibi tezkirelerde de tercih edilecek üslubun muhatabın makamına uygun olması ve yazının kısa tutulması gerektiği vurgulanmıştır.

Davet tezkirelerinde ise davetin sebebi, günü ve yerinin belirtilmesi; sözün uzatılmaması, davet edilen kişiye duyulan saygıyı belli edecek ifadelerin kullanılması, mütevazı bir üslubun tercih edilmesi hususlarına dikkat çekilmiştir. Eserdeki davet mektupları; düğün, iftar, mevlit, ziyafet, şenlik, buluşma sebepleriyle kaleme alınmıştır.

Eserde kendine geniş bir yer bulan ticari yazışmalardaki üslubun daha resmî olduğu görülmüştür. Bu örneklerde ifadelerin kısa ve açık olmasına gayret edilmesi, ticarete konu olan ürünle ilgili bilgilere ise detaylı şekilde yer verilmesi önemli bulunmuştur. Mektuplarda şayet bir sipariş veriliyorsa malın cinsi, değeri, hangi yolla gönderileceği, ödemenin nasıl yapılacağı gibi bilgilerin eklenmesi ve tarih ile adresin eksiksiz yazılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Ticaret mektupları başlığı altında “i’tibâr-nâme”, sipariş mektubu, fatura, telgraf, senet, adi senet, poliçe, açık bono, emre muharrer senet, itibar senedi, çek, konşimento; ibra, vekâletname, tahkimname, icar, kefaletname, haciz, kefalet senedi, havale, muvazaa senedi; müzaraa sözleşmesi, kolektif şirket, komandit şirket, mudarebe şirketi başlıklarına yer verilmiş; terimler detaylı bir şekilde açıklanmış ve bu tür yazışmalara dair çok sayıda örnek sunulmuştur. Ticari yazışmalardan biri olan sipariş mektuplarında buğday, arpa, çavdar, nohut, Çin bakırısı gibi

ürünlerin ticaretinin yapıldığı görülmüştür. Resmî bir dil kullanılan bu yazılarda isim, şehir, fiyat, tarih bilgileri boş bırakılarak üç nokta ile belirtilmiştir. “Mekâtib-i Mütenevvi’ a” başlığı altındaki mektuplar, “tavsîf-nâme”, ilmühaber, rapor, mazbata, beyanname, kartvizit eserde açıklamaları ve örnekleri yer alan diğer yazışma türleridir.

Gayriresmî yazışmalara kıyasla daha önemli görülen resmî yazışmalar da pek çok kısma ayrılarak tek tek açıklanmıştır. Eserde resmî yazışmalarla ilgili olarak dilekçe örneklerine yer verilmiştir. Birçok farklı konuda yazılmış olan altmış adet dilekçe örneği, yazılan makama uygun bir hitapla başlamıştır. Ayrıca sonlarında kalıplaşmış ifadeler yer verilmiş, dilekçenin yazılış maksadına uygun olarak kısa ve anlaşılır cümleler kullanılmıştır. Dilekçelerde kullanılacak ifadeler, dilekçe ile mektupların başında ve sonunda yer verilecek ibareler, hususi mektuplara uygun sözler detaylı bir şekilde aktarılmıştır.

Mektuplaşmaya dair üzerinde durulan hususlardan bir tanesi mektuplara verilecek cevaplardır. Yazar, kişinin teslim aldığı mektuba cevap vermesi gerekiyorsa bunu en kısa sürede yapması, gecikmeye sebep olacak bir durum mevcutsa muhataba bildirmesi, mektup gönderen kişiye teşekkür etmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca türü ne olursa olsun yazışmalara güzel bir başlangıç yapılmasını, başlangıçtan asıl maksada yumuşak bir şekilde geçilmesini, şayet bir talep iletiliyorsa bunun hak iddiası olarak anlaşılmayacak üslupla dile getirilmesini, son cümlelerin okuyucunun kulağına hoş gelecek ifadelerden oluşmasını önemli görmüştür. Yazar mektup cevaplarıyla ilgili kurallara ilaveten mektup kâğıdı seçimi, zarfların üzerine yazılacaklar, posta ve telgraf ücretleri; mektupların başında, ortasında ve sonunda yer verilecek ibareler; özel ünvanlar, imza üzerine yazılacak tabirler ile ilgili bilgilere de eserinde yer vermiştir.

İncelenen eser, yazışma türlerinin öğretimi bakımından oldukça kapsamlı bir kitaptır. Yazar; yazma ve yazışmaya dair dikkat edilmesi gereken hususları detaylı bir şekilde açıklamış ve açıklamalarını zengin örneklerle desteklemiştir. Eserdeki yazışmaların dil ve üslup özelliklerine bakıldığında günümüze göre ağır bir dil kullanıldığını söylemek mümkündür. Özellikle üst rütbeli kişilere hitaben kaleme alınan mektupların övgü ve dua içeren kısımlarında bu dil daha da ağırlaşmaktadır. Ancak dönemin dil ve üslup özellikleri göz önüne alındığında bu, kabul edilebilir bir durumdur. Hatta yazar bu konuda her ne kadar Osmanlı Türkçesi; Arapça, Farsça ve Türkçeden mürekkep olsa da esas dilin Türkçe olmasından dolayı Arapça ve Farsça sözcükler yerine mümkün olduğunca Türkçelerinin kullanılması yönünde uyarıda bulunmaktan geri durmamıştır. Aile üyelerine veya yakın olunan kişilere yazılan mektuplarda

daha samimi bir üslup tercih edilmiş olmakla beraber bugünün hitap şekilleriyle karşılaştırıldığında bu samimiyetin belli bir seviyede tutulduğu görülmüştür. Yazarın yazışmada göz önüne alınması gerektiğini düşündüğü diğer konular; kullanılan kelimelerin hangi dile mensup olduğu ile anlamının tam olarak bilinmesi ve doğru yazılması, sade bir dil kullanılması ve gereksiz sözlerden kaçınılması, yazışılan kişinin makamına uygun hitap ifadelerinin kullanılması, dozu kaçırılmamak kaydıyla alçak gönüllü olunması, mektupların yazışılan kişinin izni olmadan üçüncü şahıslarla paylaşılmaması şeklinde sıralanabilir.

Günümüz yazım kurallarıyla karşılaştırıldığında eserde farklı kullanımlar olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılıklardan bir tanesi eserde geçen ikilemeler arasında virgül kullanılmış olmasıdır. Çeviri yazıda bu hususta günümüz yazım kuralı dikkate alınmıştır. Ayrıca eserin orijinalinde yer almayan ünsüz benzeşmesi kuralı, Latin alfabesine aktarımda uygulanmıştır.

6.2. Öneriler

Türkzâde Hafız Mehmed Ziyâeddin tarafından kaleme alınan ve Latin alfabesine aktarılarak yazma ve yazışmaya dair kurallar ile yazışma türleri açısından incelenen *Mekâtîb Hazinesi yâhûd Mükemmel ve Mufassal 'Osmanlı İnşâsı* adlı bu eser, geçmişten günümüze yazı türlerinin gelişimi ve değişimini gösterme maksatlı bir materyal olarak kullanılabilir.

Eser, günümüz Türkçesine uygun şekilde sadeleştirilerek Türkçe dersi becerilerinden “yazma” eğitimi kapsamında kaynak olarak kullanılabilir. Türkçe öğretimine ilişkin elde edilebilecek bulgular bakımından yeniden incelenebilir.

Bu çalışmaya konu olan eser, içerdiği yazışma türlerinin günümüzdeki kullanım durumları bakımından ele alınabilir.

KAYNAKLAR

- Ağca, H. (2003). *Yazılı anlatım*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2010). *Yazılı ve sözlü anlatım* (13. baskı). Akçağ Yayınları.
- Araç, G. (2022). *Tokatlı Kâni'nin münşeâtı ve incelemesi*. Doktora tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Atay, B. (2014). *Yazılı anlatıma ilişkin bir eser: Ahmet Rasim'in "İlâveli Hazine-i Mekâtib Yahud Mükemmel Münşeât adlı eserinin incelenmesi ve metni*. Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Ayçiçeği, B. (2015). Bûsîrî (ö. 696/1297?)'nin Kasîdetü'l-Bürde'sinin Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (ö. 1308/1892) tarafından yapılan mensur ve manzum tercümesi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 15, 27-102.
- Bozkurt, N. (2004). Mektup. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (29. cilt). Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık.
- Bülbül, A. R. (2000). *Yazılı anlatım ve yazı türleri* (3. baskı). Nobel Yayın Dağıtım.
- Çakır, Ö. (2005). *Türk edebiyatında mektup*. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çakır, Ö. (2006). Türk mektup geleneğinde âdâb ve kurallar. *Hece dergisi mektup özel sayısı* (s. 21-29). Hece Yayıncılık.
- Çalışkan, F. (2012). *Yazılı anlatıma ilişkin bir eser: Ahmet Rasim'in İlâveli Hazîne-i Mekâtib Yahud Mükemmel Münşeât' adlı eserinin incelenmesi ve metni*. Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Derdiyok, İ. Ç. (1999). Osmanlı devrinde mektup yazma geleneği. *Osmanlı Kültür ve Sanat*, 9, 731-740.
- Devellioğlu, F. (1970). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat* (2. baskı). Doğu Limited Şirketi Matbaası.
- Durmuş, İ. (2004). Mektup. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (29. cilt). Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık.
- Ergin, M. (1970). *Orhun âbideleri* (1. baskı). Millî Eğitim Basımevi.
- Gedikli, F ve Onat, İ. E. (2017). *Osmanlı hukuk sözlüğü* (1. baskı). On İki Levha Yayıncılık.
- Gökyay, O. Ş. (1974). Tanzimat dönemine değin mektup. *Türk dili dergisi mektup özel sayısı* (s. 17-23). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gültekin, H. (2009). İnşâ ve tarihi gelişimi. *International Journal of Central Asian Studies*, 13, 317-341.
- Gültekin, H. (2015). *Türk edebiyatında inşâ* (1. baskı). Atatürk Kültür Merkezi.

- Haksever, H. İ. (1995). *Eski Türk edebiyatında münşeâtlar ve Nergisi'nin münşeâtı*. Doktora tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Haksever, H. İ. (2011). Ahmed-i Dâî'nin Teressül'ü. *Journal of Turkish Studies*, 6(1), 1265-1273.
- İpçioğlu, M. (2010). *Mükemmel ve muvazzah şerh-i kanunname-i arazi* (1. baskı). Tablet Kitabevi.
- İpşirli, M. (1995). *Osmanlılarda kitâbet-i resmîyeye dair eserler hakkında bazı gözlemler. Osmanlı-Türk diplomatiği semineri* (s. 2-8). Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Karaman, H. (2001). *Lamiî Çelebi'nin münşeâtı*. Yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kaşka, M. (2000). *Dîvân edebiyatında münşe'ât geleneği ve Hoca Neş'et'in mektupları*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kırca, E. (2016). Münşeât mecmuâlarının tarihi gelişimi ve Râmi Mehmed Paşa'nın "Hulâsa-i İnşâ" isimli eseri. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 2(3), 84-100.
- Kurtuluş, R. (2004). Mektup. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (29. cilt). Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık.
- Kütükoğlu, M. S. (2004). Osmanlı bürokrasisinde mektup. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (29. cilt). Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık.
- Okay, M. O. (2006). Mektuba, mektuplaşmaya ve kartpostala dair. *Hece dergisi mektup özel sayısı* (ss. 30-36). Hece Yayıncılık.
- Özarlan, E. (2010). Harf inkılabından önce neşredilmiş Türkçe inşa, kitabet ve münşeât kitapları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14(34), 63-78.
- Özel, H. A. (2016). Koca Râgıb Paşa'nın Münşeât'ı ve tarihî ehemmiyeti. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(4), 159-172.
- Özer, İ. (2022). *Okçuzâde Mehmed Şâhî ve Münşeâtı: Münşe'âtü'l-İnşâ*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özlek, E. (2021). *Yazma eğitimi açısından Türkçe münşeâtların incelenmesi*. Doktora tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Pamuk, A. (2016). *Tenşîtü'l hâtır nebzetün min menâkıbı'l-Gavs Abdilkadir*. Pamuk Yayıncılık.
- Sami, Ş. (2009). *Kâmûs-ı Türkî*. Çağrı Yayınları.
- Şeker, M. (2023). *Mehmed Rif'at'ın Zübdetü'l-Münşe'ât'ı*. Yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Tansel, F. A. (1983). *İyi ve doğru yazma usûlleri III* (2. baskı). Kubbealtı Neşriyatı.

Tuncel, B. (1964). Mektup türü üzerine. *Tercüme dergisi mektup özel sayısı*. (s. I-X). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Türkzâde H. M. Z. (1314). *Mekâtîb hazinesi yâhûd mükemmel ve mufassal 'Osmanlı inşâsı*. Asaduryan Matbaası.

Yalçınkaya, M. A. (2022). 16. yüzyıl şairlerinden Zaîfi'nin Münşeât'ı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 519-567.

Yazır, E. H. (2002). *Kur'ân-ı Kerîm'in yüce meâli*. Merve Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Seçkin Yayıncılık.

İnternet Kaynakçası

<https://sozluk.gov.tr> (E.T. 26.03.2024 E.S. 03.28)

<https://www.lugatim.com/> (E.T. 09.05.2024 E. S. 15.21)